ПРАВИЛНИК
О НАСТАВНОМ ПЛАНУ И ПРОГРАМУ ОСНОВНОГ МУЗИЧКОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

("Сл. гласник РС - Просветни гласник", бр. 5/2010)

Члан 1

Овим правилником утврђује се наставни план и програм основног музичког образовања и васпитања које траје шест година, четири године и две године и остварује се у два образовна циклуса.

Члан 2

Школа може да организује наставу припремног разреда за ученике млађег узраста.
Наставни план и програм основног музичког образовања и васпитања и припремног разреда одштампан је уз овај правилник и чини његов саставни део.
Ученик који се истиче способностима и знањем може да стекне основно музичко образовање и васпитање у року краћем од прописаног у наставном плану и програму.

Члан 3

У I разред основне музичке школе у трајању од шест година може да се упише ученик - млађи од девет, у трајању од четири године - млађи од једанаест и у трајању од две године - старији од четрнаест година.
У I разред за инструменте контрабас и удараљке може да се упише ученик млађи од петнаест година.
У I разред основне музичке школе може да се упише и ученик старији него што је прописано ставом 1. овог члана, уколико на пријемном испиту испољи изузетне музичке способности.
У I разред основне музичке школе може да се упише и дете предшколског узраста, уколико на пријемном испиту испољи изузетне музичке способности.

Члан 4

Настава у основној музичкој школи изводи се индивидуално (настава инструмента и певања) и групно (настава солфеђа, теорије музике, оркестра, хора, камерне музике и групног свирања).
Група у настави солфеђа и теорије музике може да има највише десет ученика, оркестар тридесет, хор педесет, а камерни ансамбл и групно свирање (одсек за традиционално српско певање и свирање) највише три ученика.

Члан 5

Час индивидуалне наставе у I циклусу шестогодишњег, четворогодишњег и двогодишњег основног музичког образовања и васпитања траје 30 минута.
Час упоредног клавира за ученике соло певања и српског традиционалног певања траје 45 минута.
Часови групне наставе и сви остали часови индивидуалне наставе трају по 45 минута.

Члан 6

Након савладаног програма основног музичког образовања и васпитања, ученику се издаје сведочанство о стеченом основном музичком образовању и васпитању.

Члан 7

Даном ступања на снагу овог правилника престаје да важи Правилник о наставном плану и програму основног музичког образовања и васпитања ("Просветни гласник", број 6/94).

Члан 8

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Просветном гласнику".

НАСТАВНИ ПЛАН ЗА ОСНОВНО МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

НАСТАВНИ ОДСЕЦИ

А - ОБАВЕЗНИ

1. Одсек за класичну музику
2. Одсек за српско традиционално певање и свирање

Б - ИЗБОРНИ

1. Одсек за рану музику
2. Одсек за народну музику
3. Одсек за џез музику

А - ОБАВЕЗНИ ОДСЕЦИ

ОДСЕК ЗА КЛАСИЧНУ МУЗИКУ - ШЕСТОГОДИШЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

НАЗИВ ПРЕДМЕТА	Први циклус						Други циклус					
	И разред		II разред		III разред		IV разред		V разред		VI разред	
	Фонд часова											
	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
Инструмент	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70
Солфеђо	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70
Теорија музике	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	35
Оркестар, хор, камерна музика	-	-	-	-	-	-	2	70	2	70	2	70
СВЕГА	4	140	4	140	4	140	6	210	6	210	7	245

ОДСЕК ЗА КЛАСИЧНУ МУЗИКУ - ЧЕТВОРОГОДИШЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

НАЗИВ ПРЕДМЕТА	Први циклус				Други циклус			
	И разред		II разред		III разред		IV разред	
	Фонд часова							
	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
Инструмент	2	70	2	70	2	70	2	70
Солфеђо	2	70	2	70	2	70	2	70
Теорија музике	-	-	-	-	-	-	1	35
Оркестар, хор, камерна музика	-	-	-	-	2	70	2	70
СВЕГА	4	140	4	140	6	210	7	245

ОДСЕК ЗА КЛАСИЧНУ МУЗИКУ - ДВОГОДИШЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

НАЗИВ ПРЕДМЕТА	Први циклус		Други циклус	
	И разред		II разред	
	Фонд часова			
	недељно	годишње	недељно	годишње
Соло певање	2	70	2	70
Солфеђо	3	105	2	70
Теорија музике	-	-	1	35
Упоредни клавир	1	35	1	35
СВЕГА	6	210	6	210

ОДСЕК ЗА КЛАСИЧНУ МУЗИКУ - ПРОГРАМ ЗА УЧЕНИКЕ ОШТЕЋЕНОГ ВИДА

	разред															
	I припремни		II припремни		I		II		III		IV		V		VI	
	фонд часова															
	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
Инструмент	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70
Солфеђо	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70
Теорија музике	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	35
Оркестар, хор, кам. музика	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	70	2	70	2	70
СВЕГА	4	140	4	140	4	140	4	140	4	140	6	210	6	210	7	245

СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ - ЧЕТВОРОГОДИШЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

НАЗИВ ПРЕДМЕТА	Први циклус				Други циклус			
	I разред		II разред		III разред		IV разред	
	Фонд часова							
	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
Инструмент	2	70	2	70	2	70	2	70
Солфеђо	2	70	2	70	2	70	2	70
Теорија музике	-	-	-	-	-	-	1	35
Групно свирање или изборни инструмент	-	-	-	-	1	35	1	35
СВЕГА	4	140	4	140	5	175	6	210

СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ - ДВОГОДИШЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

НАЗИВ ПРЕДМЕТА	Први циклус		Други циклус	
	I разред		II разред	
	Фонд часова			
	недељно	годишње	недељно	годишње
Српско традиционално певање	2	70	2	70
Солфеђо	3	105	2	70
Теорија музике	-	-	1	35
Упоредни клавир	1	35	1	35
СВЕГА	6	210	6	210

ПРЕГЛЕД ОДСЕКА СА ИНСТРУМЕНТИМА И ПЕВАЊЕМ

ИНСТРУМЕНТ ПЕВАЊЕ	ОДСЕК				
	Обавезни		Изборни		
	Одсек за класичну музику	Одсек за српско традиционално свирање и певање	Одсек за рану музику	Одсек за народну музику	Одсек за џез музику
Виолина	*	-	*	*	-
Виола	*	-	*	-	-

Виолончело	*	-	*	-	-
Контрабас	*	-	-	*	*
Жичани народни инструменти	-	*	-	-	-
Гитара	*	-	*	*	*
Бас гитара	-	-	-	-	*
Тамбура	*	-	-	-	-
Мандолина	*	-	-	-	-
Харфа	*	-	*	-	-
Ренесансна (мала) харфа	*	-	*	-	*
Клавир	*	-	*	-	*
Хармоника	*	-	-	*	-
Оргуље	-	-	*	-	-
Чембало	-	-	*	-	-
Флаута	*	-	*	*	-
Обоа	*	-	*	-	-
Кларинет	*	-	*	*	-
Саксофон	*	-	-	-	*
Фагот	*	-	*	-	-
Хорна	*	-	*	-	-
Труба	*	-	-	-	*
Тромбон	*	-	*	-	*
Туба	*	-	-	-	-
Дувачки народни инструменти	-	*	-	-	-
Удараљке	*	-	-	-	-
Бубњеви	-	-	-	-	*
Гудачки инструменти за рану музику	-	-	*	-	-
Жичани инструменти за рану музику	-	-	*	-	-
Дувачки инструменти за рану музику	-	-	*	-	-
Соло певање	*	-	-	-	-
Српско традиционално певање	-	*	-	-	-
Ренесансно певање	-	-	*	-	-
Певање народне музике	-	-	-	*	
Џез певање	-	-	-	-	*

ОРГАНИЗАЦИЈА ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА

А - ОБАВЕЗНИ ОДСЕЦИ

1. ОДСЕК ЗА КЛАСИЧНУ МУЗИКУ

У оквиру шестогодишњег основног музичког образовања и васпитања изучавају се следећи инструменти: виолина, виола, виолончело, гитара, тамбура Е-прим, тамбура А-бас прим, мандолина, харфа, клавир, хармоника и флаута.

У оквиру четворогодишњег основног музичког образовања и васпитања изучавају се следећи инструменти: контрабас, ренесансна (мала) харфа, обоа, кларинет, саксофон, фагот, хорна, труба, тромбон, туба и удараљке.

У оквиру двогодишњег основног музичког образовања и васпитања изучава се програм соло певања.

Поред наставе инструмента, односно певања, на Одсеку за класичну музику изучавају се: солфеђо, теорија музике, оркестар, хор, камерна музика и упоредни клавир.

ПРОГРАМ ЗА УЧЕНИКЕ ОШТЕЋЕНОГ ВИДА

У оквиру Одсека за класичну музику изучава се Програм за ученике оштећеног вида који обухвата следеће предмете: клавир, хармонику, флауту, кларинет, трубу, солфеђо, теорију музике, хор и камерну музику. Остале инструменте ученици оштећеног вида похађају према редовном плану и програму Одсека за класичну музику.

Настава клавира, хармонике и солфеђа остварује се у И и II припремном разреду и од И до VI разреда основног музичког образовања и васпитања.

Програм за ученике оштећеног вида исти је као програм ученика Одсека за класичну одсека, осим у И и II припремном разреду и у И разреду основног музичког образовања и васпитања.

Наставни план и програм клавира, хармонике и солфеђа за II, III, IV, V и VI разред, исти је као и редован план и програм на Одсеку за класичну музику.

Наставни план и програм флауте, кларинета и трубе, исти је као и редован план и програм за ове инструменте на Одсеку за класичну музику.

Настава клавира и хармонике у припремном разреду је индивидуална.

Часови у припремном разреду за инструмент трају 30 минута, а у свим осталим разредима (од И до VI) 45 минута.

Часови теоретских предмета трају 45 минута.

2. ОДСЕК ЗА СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

Српско традиционално свирање на народним инструментима изучава се у оквиру четворогодишњег, а српско традиционално певање у оквиру двогодишњег основног музичког образовања и васпитања.

Изучавају се жичани (гусле, различите врсте тамбура и др.) и дувачки инструменти (фрула, двојнице, окарина, шупељка, дудук, кавал, дипле, гајде и др.).

Настава на Одсеку за српско традиционално певање и свирање организује се тако да ученици III и IV разреда жичаних и дувачких инструмената у оквиру наставе изучавају израду и поправку инструмената.

Б - ИЗБОРНИ ОДСЕЦИ

Ученици изборних одсека имају два часа наставе главног предмета на Одсеку за класичну музику и један час наставе на изборном одсеку за који се определе.

1. ОДСЕК ЗА РАНУ МУЗИКУ

На Одсеку за рану музику изучавају се следећи инструменти: ребека, фидел, виела, виола да гамба, лаута, ренесансна (мала) харфа, чембало, оргуље, блок флаута, траверзо флаута, шалмај, крумхорн, корнамуза, дулцијан, цинк, корнет, сегбат и ренесансно певање.

На овај одсек уписују се ученици који похађају Одсек за класичну музику и то следеће предмете:

ребека, фидел и виела - ученици V и VI разреда виолине и виоле;

виола да гамба - ученици V и VI разреда виолончела;
лаута - ученици V и VI разреда гитаре;
ренесансна (мала) харфа - ученици III и IV разреда четворогодишњег и ученици V и VI разреда шестогодишњег основног музичког образовања и васпитања свих инструмената;
чембало и оргуље - ученици V и VI разреда клавира;
блок флаута и траверзо флаута - ученици VI разреда флауте;
шалмај - ученици IV разреда обое;
крумхорн и корнамуза - ученици IV разреда кларинета;
дулцијан - ученици IV разреда фагота;
цинк и корнет - ученици IV разреда трубе и хорне;
сегбат - ученици IV разреда тромбона;
ренесансно певање - ученици II разреда соло певања, као и ученици завршног разреда двогодишњег, четворогодишњег или шестогодишњег основног музичког образовања и васпитања свих инструмената.

2. ОДСЕК ЗА НАРОДНУ МУЗИКУ

На Одсеку за народну музику изучавају се следећи инструменти: виолина, контрабас, гитара, хармоника, флаута, кларинет и певање народне музике.

На овај одсек уписују се ученици који похађају Одсек за класичну музику и то следеће предмете:
виолина - ученици V и VI разреда виолине;
контрабас - ученици III и IV разреда контрабаса;
гитара - ученици V и VI разреда гитаре;
хармоника - ученици IV, V и VI разреда хармонике;
флаута - ученици V и VI разреда флауте;
кларинет - ученици III и IV разреда кларинета;
певање народне музике - ученици II разреда соло певања, као и ученици завршног разреда двогодишњег, четворогодишњег или шестогодишњег основног музичког образовања и васпитања свих инструмената.

3. ОДСЕК ЗА ЏЕЗ МУЗИКУ На Одсеку за џез музику изучавају се следећи инструменти: контрабас, бас гитара, гитара, клавир, саксофон, труба, тромбон, бубњеви и џез певање.

На овај одсек уписују се ученици који похађају Одсек за класичну музику и то следеће предмете:
контрабас - ученици III и IV разреда контрабаса;
бас гитара - ученици III и IV разреда контрабаса;
гитара - ученици V и VI разреда гитаре;
клавир - ученици V и VI разреда клавира;
саксофон - ученици III и IV разреда саксофона, флауте, обое, кларинета или фагота;
труба - ученици III и IV разреда трубе;
тромбон - ученици III и IV разреда тромбона;
бубњеви - ученици III и IV разреда удараљки;
џез певање - ученици II разреда соло певања, као и ученици завршног разреда двогодишњег, четворогодишњег или шестогодишњег основног музичког образовања и васпитања свих инструмената.

ИСПИТИ

У основној музичкој школи полажу се следећи испити:
- пријемни;
- годишњи;
- разредни;
- поправни.

Пријемни испит полаже се пре уписа у И разред, по правилу у јунском или августовском року. На пријемном испиту проверава се слух, ритам, музичка меморија. Ученици који су похађали програм припремног разреда, полажу пријемни испит.

Годишњи испит из главног предмета полажу ученици III, IV, V и VI разреда шестогодишњег - II, III и IV разреда четворогодишњег - као и II разреда двогодишњег основног музичког образовања и васпитања.
Годишњи испит из солфеђа полажу ученици III и VI разреда шестогодишњег - II и IV разреда четворогодишњег, као и II разреда двогодишњег основног музичког образовања и васпитања.
Годишњи испит из теорије музике полажу ученици VI разреда шестогодишњег, IV разреда четворогодишњег и II разреда двогодишњег основног музичког образовања и васпитања.
Годишњи испит из упоредног клавира, полажу ученици II разреда двогодишњег основног музичког образовања и васпитања.
Ученици који убрзано напредују полажу годишњи испит у три испитна рока, у јануарском, јунском и септембарском испитном року.
Ученици који на годишњем испиту у IV и V разреду шестогодишњег основног музичког образовања и васпитања добију негативну оцену из главног предмета понављају разред. Ученици који на годишњем испиту добију негативну оцену из неког од осталих предмета полажу поправни испит у августовском року.
Ученици разреда у којима нема годишњег испита оцењују се годишњом оценом.
Ванредни ученици полажу годишњи испит из свих предмета, у свим разредима.
Разредни испит полажу ученици који, у току школске године, нису похађали више од трећине укупног броја часова, а утврди се да нису савладали садржај наставног програма за тај разред. Ученици такође полажу разредни испит из предмета из којег није одржано више од трећине часова утврђених наставним планом. Ученици који добију негативну оцену на разредном испиту полажу поправни испит у августовском року, а ученици завршног разреда у јунском и августовском року.
Ученици који не положе разредни испит понављају разред.
Поправни испит полажу ученици са недовољном оценом из предмета из којег се не полаже годишњи испит и ученици са недовољном оценом на годишњем испиту из солфеђа, теорије музике и упоредног клавира.
Ученици са недовољном оценом на годишњем испиту из главног предмета не могу да полажу поправни испит. Ученик који има до две недовољне закључене оцене полаже поправни испит у августовском року, а ученик завршног разреда у јунском и августовском року.

СМОТРЕ

Смотре се организују у циљу провере знања и напредовања ученика у току и на крају школске године према наставном плану и програму одговарајућег одсека и предмета и остварују се на основу школског програма.

ОРГАНИЗАЦИЈА НАСТАВЕ

а) Настава главног предмета - инструмента, односно певања
Током шестогодишњег (у И, II и III разреду), четворогодишњег (у И и II разреду) и двогодишњег (у И разреду) основног музичког образовања и васпитања, час траје 30 минута, а у свим осталим разредима 45 минута.
Настава главног предмета и упоредног клавира је индивидуална у свим разредима.
Час упоредног клавира у И и II разреду за соло певање и српско традиционално певање траје 45 минута.
б) Настава солфеђа и теорије музике
Настава солфеђа и теорије музике одвија се у групама од највише 10 ученика. Часови солфеђа и теорије музике трају по 45 минута.
в) Настава оркестра, хора и камерне музике
Настава оркестра је обавезна за ученике IV, V и VI разреда виолине, виоле, виолончела, тамбуре, мандолине, хармонике и флауте, као и за ученике III и IV разреда контрабаса, обое, кларинета, саксофона, фагота, хорне, трубе, тромбона, тубе и удараљки.

Ученици инструменталисти који не свирају у оркестру обавезни су да похађају наставу хора или камерне музике.
Уколико школа има могућности, може за ученике IV, V и VI разреда гитаре, тамбуре и флауте да организује наставу оркестара гитара, односно тамбура и флаута.
Настава камерне музике организује се за ученике IV, V и VI разреда шестогодишњег, као и за ученике III и IV разреда четворогодишњег основног музичког образовања и васпитања. Камерни ансамбли се формирају према бројном стању ученика и предвиђају се годишњим школским програмом.
Часови оркестра, хора и камерне музике трају по 45 минута. За потребе јавне и културне делатности могуће је повећати фонд часова из ових предмета.
г) Клавирска сарадња - корепетиција
Часове корепетиције имају ученици гудачких инструмената, тамбуре, мандолине, дувачких инструмената, удараљки и соло певања.
За ученике прва три разреда гудачких инструмената, тамбуре, мандолине и флауте и прва два разреда осталих дувачких инструмената, контрабаса и удараљки, настава корепетиције је 15 минута недељно по ученику.
За ученике IV, V и VI разреда гудачких инструмената, тамбуре, мандолине и флауте и III и IV разреда осталих дувачких инструмената, контрабаса и удараљки настава корепетиције је 30 минута недељно по ученику.
Ученици И разреда соло певања наставу корепетиције имају 30 минута, а II разреда 45 минута недељно по ученику.
Клавирски сарадник - корепетитор држи ученику наставу у присуству његовог наставника главног предмета.

ДОПУНСКА НАСТАВА

За ученике који у учењу имају тешкоће због којих не постижу задовољавајући успех, организује се допунска настава. Организовање допунске наставе предлажу стручна већа предмета.

ДОДАТНА НАСТАВА

За ученике који се истичу својим талентом, знањем и напредовањем, организује се додатна настава. Организовање додатне наставе предлажу стручна већа предмета.

КУЛТУРНА И ЈАВНА ДЕЛАТНОСТ

Културна и јавна делатност основне музичке школе најуже је повезана са њеном образовно-васпитном улогом и чине је:
- организовање школских и ваншколских ученичких јавних наступа и концерата (солисти, ансамбли, оркестри и хорови);
- организовање концерата наставника школе;
- организовање концерата гостујућих музичких уметника;
- активности везане за организовање учешћа ученика на домаћим и међународним музичким такмичењима (за солисте, камерне ансамбле, оркестре и хорове); смотрама, фестивалима и сличним манифестацијама, као и за самостално организовање оваквих манифестација;
- организовање разних врста прослава, меморијала, размена, гостовања и сличних манифестација;
- организовање мајсторских курсева истакнутих музичких педагога и извођача;
- организовање предавања, семинара, трибина, саветовања и сличних скупова, везаних за музичку педагошко-извођачку проблематику;
- организовање ученичких екскурзија;
- организовање медијских промоција разне врсте;
- успостављање разних облика сарадње са домаћим и иностраним образовним и културним институцијама.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ОСНОВНО МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.
ЗАДАЦИ
- Интензиван и континуиран рад на развоју ученикових музичких способности - спољашњег (контролног) и унутрашњег (менталног) слуха, осећаја за ритам, музичке меморије и музичке фантазије.
- Упознавање ученика са грађом, акустичким својствима и изражајним могућностима одабраног инструмента (ученика који су одабрали певање - са својствима људског гласовног апарата).
- Овладавање основном техником свирања на одабраном инструменту (за ученике певања - вокалном техником).
- Постизање разумевања значења и важности универзалних музичких изражајних средстава (темпа, ритма, метра, динамике, агогике, артикулације).
- Основно музичко описмењавање (постизање вештине течног читања и писања нота у разним кључевима, брзог препознавања и разумевања најважнијих темповских, карактерних, метричких, динамичких, акцентних, агогичких и артикулационих ознака у нотном тексту и континуиран рад на развоју вештине спретног свирања или певања *Прима виста*).
- Усвајање основних знања из области музичке теорије и историје.
- Оспособљавање за самостално учење и вежбање.
- Стицање искуства јавног наступања - самосталног и у ансамблу.
- Изградња навике редовног слушања уметнички вредне музике.
- Развијање естетских музичких критеријума.

А) ОБАВЕЗНИ ОДСЕЦИ

1. ОДСЕК ЗА КЛАСИЧНУ МУЗИКУ

1.1. ШЕСТОГОДИШЊЕ МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

ГУДАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

(виолина, виола, виолончело)

ЦИЉ
Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.
ЗАДАЦИ
- Формирање психомоторних извођачких релација у којима водећу улогу треба да има асоцијативни доживљај звучне материје (унутрашњи слух). Развој појединца зависи од професионалног школовања музичког слуха који мора да води и организује извођачке покрете по принципу "од представе ка њеној реализацији", односно "од доживљаја звука према покрету".
- Овладавање основном техником свирања у складу са индивидуалним, анатомским, психофизичким и уметничким могућностима ученика.
- Развијање критичког односа према основним елементима музичког извођења и извођење композиција квалитетним тоном интонативно тачно, ритмички тачно
- Постизање разумевања значења и важности универзалних музичких изражајних средстава (темпа, ритма, метра, динамике, агогике, артикулације, акцентуације и инструментације) и изградња способности њихове адекватне стилске употребе у процесу извођења музичког дела.
- Музичко описмењавање - постизање вештине течног читања и писања нота у и разумевање значења најучесталијих (нумеричких, графичких и вербалних) темповских,

карактерних, метричких, динамичких, агогичких, акцентних и артикулационих ознака у нотном тексту.
- Развијање стваралачко-извођачких способности. Развијање креативности у складу са музичким, емоционалним и интелектуалним способностима појединца.
- Усмеравање ученика за самостално бављење инструментом (формирање радних навика).
- Извођење програма у целини, напамет.
- Самостално увежбавање задате композиције.
- Самостално читање непознатог нотног текста.
- Учествовање ученика у раду оркестра, камерних састава и осталих облика групног музицирања.
- Активно учешће у музичком животу средине у којој живи.

ВИОЛИНА

И циклус (И, II и III разред)

И разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Формирање музичко-слушних представа изражајним певањем песмица по слуху.
- Почетни рад на развијању музичке фантазије, путем игре и приче.
- Упознавање са инструментом (усвајање назива делова инструмента).
- Нотно описмењавање.
- Поставка леве руке и њено прилагођавање инструменту свирањем једноставних песмица по слуху (пицикато).
- Поставка десне руке и прилагођавање вођењем гудала на празним жицама, променом гудала и прелазима са жице на жицу.
- Усвајање основне поделе гудала.
- Упознавање са потезима деташе и легато.
- Рад на развијању музичког слуха.
- Рад на добијању звука, интонацији, и ритму.
- Усвајање прве позиције.
- Свирање песмица различитог карактера.

ШКОЛЕ
- Љ. Степановић: Виолинска почетница
- D. Марковић: Почетна школа за виолину, И свеска
- Денеш, Регер и Немет: Виолина А Бе Це
- Лањи и Денеш: Школа за виолину И свеска
- Сузуки: Школа за виолину И
- Геза Силваи: Школа за виолину А, Бе, Це, Де

КОМАДИ
- D. Марковић: Мали комади за виолину и клавир. И свеска
- Гарлицки, Родионов, Уткин и Фортунатов: Хрестоматија за И и II разред
- Фортунатов: Млади виолиниста, И свеска
- Ласло Роша: Враголан 1,2
- Ласло Роша: Дуети 1

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- три дурске лествице са трозвуцима;
- двадесет вежбица;
- десет малих комада песмица.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна лествица;

2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Две композиције, по слободном избору.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у процес ученикoвог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрама и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на развоју музичко-слушних представа путем изражајног певања, свирања по слуху.
- Наставак рада на развијању музичке фантазије путем игре и приче.
- Упознавање са значењем најчешћих ознака за темпо (*анданте, модерато, алегро, престо*...).
- Упознавање са релативним трајањем нота (целих, половина, четвртина, осмина и њима одговарајућих пауза и триола) и значењем пунктирања.
- Упознавање са значењем основних динамичких ознака (*пиано, мезофорте, форте, диминуендо, цресцендо*...).
- Усавршавање вештине читања нота са циљем успостављања трајне навике упражњавања ове активности током читавог школовања.
- Упознавање са појмом мисаоне целине (фраза).

ШКОЛЕ

- D. Марковић: Почетна школа за виолину И и II свеска
- Лањи и Денеш: Школа за виолину II свеска
- Сузуки: Школа за виолину И
- Грегоријан: Скале
- Геза Силваи: Школа за виолину Де, Е
- Геза Силваи: Жуте странице за виолину - III свеска "Основе различитих потеза"
- Геза Силваи: Жуте странице за виолину - И свеска "Основе различитих ритмова"

КОМАДИ

- D. Марковић: Мали комади за виолину и клавир, II свеска
- Гарлицки, Родионов, Уткин и Фортунатов: Хрестоматија за И и II разред
- Фортунатов: Млади виолиниста. И свеска
- Ласло Роша: Враголани II, IV, V, VI свеска
- Ласло Роша: Дуети 3

КОНЧЕРТИНА

- С. Мах: Лаки кончертино
- П. Николић: Кончертино Ге-дур
- Кихлер: Кончертино Ге-дур

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири једнооктавне лествице;
- шест етида са различитом проблематиком;
- четири комада различитог карактера.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;

2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа);
3. Две композиције, по слободном избору.

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Наставак рада на развоју музичко-слушних представа усложњавањем тешкоћа савладаних у претходном разреду.
- Почетак рада на поступку свесног меморисања музичког дела.
- Наставак рада на развијању музичке фантазије асоцијативно подстицајним разговорима и буђењем интересовања за креативно музичко изражавање.
- Почетак формирања представе о уметнички лепом звуку, тонско објашњење "певања" на инструменту.
- Даље усавршавање могућности извођачког апарата.
- Проширивање знања о ознакама темпа, карактера, динамике и агогике.
- Почетни рад на формирању навике самосталног вежбања и принципа јединства слуховне од механичке компоненте.

ШКОЛЕ
- D. Марковић: Почетна школа за виолину, II, III свеска
- Лањи и Денеш: Школа за виолину, III свеска
- Сузуки: Школа за виолину II
- Волфарт: 60 етида за виолину, оп. 45
- Гарлицки, Родионов и Фортунатов: Изабране етиде, И свеска - избор
- Грегоријан: Скале
- Геза Силваи: Школа Е, еФ
- Геза Силваи: Жуте странице за виолину - III свеска "Основе различитих потеза"
- Геза Силваи: Жуте странице за виолину - И свеска "Основе различитих ритмова"
- Геза Силваи: Жуте странице за виолину - II свеска "Основе различитих ритмова и украса"

КОМАДИ
- D. Марковић: Мали комади за виолину и клавир, II свеска
- Гарлицки, Родионов, Уткин и Фортунатов: Хрестоматија за И и II разред
- Фортунатов: Млади виолиниста, II свеска
- Ласло Роша: Враголани VI, VII, III свеска
- Ласло Роша: Дуети 2

КОНЧЕРТИНА
- Комаровски: Кончертино Ге-дур
- Кихлер: Кончертино Ге-дур, II, III став
- Ридинг: Кончертино Ге-дур, Де-дур, ха-мол
- Вивалди (Фелински): Кончертино Ге-дур

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- четири лествице кроз две октаве и разлагања по Грегоријану;
- шест етида са различитом проблематиком;
- четири комада различитог карактера.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна лествица кроз две октаве са разлагањима по Грегоријану;
2. Једна етида одговарајуће тежине;
3. Два комада различитог карактера, варијације или кончертино.

II циклус (IV, V и VI разред)

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Наставак рада на развоју музичко-слушних представа даљим усложњавањем тешкоћа савладаних у претходном разреду.
- Наставак рада на поступку свесног меморисања музичког дела.
- Наставак рада на развијању музичке фантазије подстицајним разговорима поједностављеног садржаја, примереног ученичковом узрасту као и указивањем на аналогије међу уметничким вредностима дела из разних области уметничког изражавања (књижевности, сликарства, вајарства, архитектуре...).
- Даље усавршавање ефикасности извођачког апарата радом на композицијама сложенијих техничких захтева.
- Навикавање на повремену употребу метронома у процесу вежбања с инсистирањем на увиђању суштинске разлике између музичких изражајних средстава метра и ритма, односно метричног и ритмичног свирања.
- Употпуњавање знања о ознакама темпа, карактера, динамике и агогике, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања прописаног годишњег репертоара.
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања.

ШКОЛЕ
- D. Марковић: Школа за виолину III
- Гарлицки, Родионов и Фортунатов: Изабране етиде III
- Волфарт: 60 етида, оп. 45
- Кајзер: 36 етида, оп. 20, И свеска
- Грегоријан: Скале
- Геза Силваи: Школа за виолину Ф
- Геза Силваи: Жуте странице за виолину II, III

КОМАДИ
- D. Марковић: Мали комади за виолину и клавир, III свеска
- Бакланова: Сонатина Бе-дур
- Фортунатов: Млади виолиниста, II свеска
- Хрестоматија за III-IV разред

КОНЧЕРТИНА
- А. Јаншинов: Кончертино оп. 35
- Кихлер: Кончертино у стилу Вивалдија Де-дур
- L. Портноф: Кончертино а-мол
- Хубер: Кончертино Еф-дур
- Бакланова: Кончертино де-мол
- Ридинг: Кончертино Ге-дур

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- четири дурске двооктавне лествице у позицији са разлагањима по Грегоријану;
- осам етида са различитом проблематиком;
- четири комада различитог карактера;
- једна велика форма: став из концерта, кончертина, сонате или тема с варијацијама.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна двооктавна лествица у позицији са разлагањима по Грегоријану;
2. Две етиде са различитом проблематиком;
3. Једна велика форма: став из концерта или тема с варијацијама.

V разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Континуирани рад на развоју музичке фантазије.
- Интензиван рад на даљем развоју могућности извођачког апарата, путем савлађивања свих врста техничких тешкоћа (у варијантама прилагођеним индивидуалним могућностима ученика).

- Континуирано употпуњавање знања о ознакама темпа и карактера, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања композиција из задатог годишњег репертоара.
- Стално усвајање нових знања из области музичке теорије (повезано са композицијама које ученик изучава у току године).
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања.

ШКОЛЕ
- Гарлицки, Родионов и Фортунатов: Избор етида, III свеска
- Волфарт: 60 етида оп. 45
- Кајзер: 36 етида оп. 20, II свеска
- Мазас: Етиде оп. 36, И свеска
- Донт: Етиде оп. 37 - избор
- Грегоријан: Скале

КОМАДИ
- Фортунатов: Млади виолиниста, II свеска
- Гарлицки, Родионов и Фортунатов: Хрестоматија II
- Хрестоматија IV и V разред

ВЕЛИКЕ ФОРМЕ
- А. Вивалди: Концерт Де-дур, И став
- А. Вивалди: Концерт Ге-дур, И став
- А. Вивалди: Концерт а-мол, И став
- О. Ридинг: Концерт Де-дур, оп. 25
- О. Ридинг: Концерт Ге-дур, оп. 24
- Комаровски: Концерт А-дур
- Данкла: Варијације
- Бакланова: Варијације
- А. Комаровски: Варијације

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- две двооктавне дурске и молске лествице са разлагањима са променом позиција по Грегоријану;
- осам етида различите проблематике;
- два комада различитог карактера;
- једна велика форма: став из концерта или варијације.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна лествица кроз две октаве са променом позиција и разлагањима по Грегоријану;
2. Две етиде са различитом проблематиком;
3. Један став концерта.

VI разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Наставак рада на техници свесног меморисања.
- Оспособљавање ученика за самостално развијање музичке фантазије.
- Интензиван рад на даљем усавршавању ефикасности извођачког апарата.
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања.
- Континуирано употпуњавање знања о ознакама темпа и карактера, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања композиција из задатог годишњег репертоара.

ШКОЛА
- Кајзер: 36 етида за виолину оп. 20, III свеска
- Мазас: Етиде оп. 36, И свеска
- Гарлицки, Родионов и Фортунатов: Избор етида, III свеска
- Кројцер и Јамполски: Етиде (почетне етиде)

КОМАДИ
- Г. Ф. Телеман: Сарабанда и Гавота
- L. Бокерини: Менует
- J. Х. Фиоко: *Аллегро*
- А. Корели: *Аллегро* Де-дур
- Н. Рубинштајн: Преслица
- Хрестоматија за V и VI разред
- Млади виолиниста III свеска
- Данкла: Варијације

ВЕЛИКЕ ФОРМЕ
- Г. Ф. Телеман: Сонатине Ге-дур, Е-дур, Еф-дур
- А. Корели: Сонате А-дур, е-мол
- З. Фибих: Сонатина де-мол
- А. Вивалди: Концерт а-мол, II и III став
- J. С: Бах: Концерт а-мол, И став
- J. Б. Аколај: Концерт а-мол
- Г. Б. Виоти: Концерт оп. 23, Ге-дур, И став

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- две трооктавне дурске и молске лествице са разлагањима по Грегоријану;
- шест етида различите проблематике;
- два комада различитог карактера;
- две велике форме: став из концерта и два става из барокне сонате.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна лествица кроз три октаве са разлагањима по Грегоријану;
2. Две етиде са различитом проблематиком;
3. Један комад;
4. Један став концерта.

ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА ЗА ПРВИ ЦИКЛУС

Препоручена литература није обавезујућа нити је исцрпна и предлаже се као подсетник у којем се могу пронаћи упоришта за самосталну креацију у свакодневној школској пракси и као подстицај за даљи развој професионалних идеја и поступака.

- Н. Бакланова: Први часови, Москва, 1977.
- Денеш, Регер и Немет: Виолина А Бе Це, Будимпешта, 1997.
- D. Марковић: Нека увек буде песма, почетна школа за виолину, Београд 1975.
- D. Марковић: Нека увек буде песма, 2. део Београд, 1975.
- D. Марковић: Коло око света, 3. део, Београд, 1982.
- К. Родионов: Почетна школа за виолину, Москва, 1972.
- Лањи и Денеш: Школа за виолину, И и II део, Будимпешта, 1997.
- Фортунатов: Млади виолиниста, И и II део, Ростов, 1997.
- С. М. Шаљман: Постаћу виолиниста, Лењинград, 1984.
- М. Гарлицкиј: Корак по корак, Москва, 1985.
- V. Јакубовскаја: На врх поступно, Сент-Петерсбург, 1974.
- Станко, Старјук: Први кораци младог виолинисте, Кијев, 1984.
- Љ. Степановић: Виолинска почетница
- Стеценка и Тугович: Виолина, И разред, Кијев, 1980.
- V. Стеценка: Прве мелодије, Кијев, 1960.
- К. І. Тахтаџиев: Виолина 1, Кијев, 1991.
- Пархоменко и Зељдис: Виолина, Кијев, 1974.
- А. Григоријан: Почетна школа свирања на виолини, Москва, 1991.
- Гарлицкиј, Родионов, Уткин и Фортунатов: Хрестоматија, И и II део, Москва, 1963.
- D. Марковић: Мали комади за виолину и клавир, И и II део, Београд, 1977.
- М. Ивановић: Од класике до модерне, И и II део, Београд, 1972.

- Гарлицкиј, Родионов, Уткин и Фортунатов: Избор етида за виолину за ученике И-III разреда
- Волфарт: 60 етида за виолину, оп. 45, Београд, 1975.
- Кајзер: Етиде за виолину оп. 20, Београд, 1975.
- Сузуки: Школа за виолину, Токио, 1978.
- П. Николић: Кончертино бр. 1, Ге-дур
- С. Мах: Лаки кончертино
- О. Ридинг: Кончертино ха-мол, Ге-дур
- А. Комаровски: Кончертино Ге-дур
- Г. Ф. Хендл: Варијације А-дур
- А. Вивалди: Концерт Ге-дур, И став
- Ф. Кихлер: Концерт Ге-дур, И став
- Н. Бакланова: Кончертино, де-мол

ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА ЗА ДРУГИ ЦИКЛУС

Препоручена литература није обавезујућа нити је исцрпна и предлаже се као подсетник у којем се могу пронаћи упоришта за самосталну креацију у свакодневној школској пракси и као подстицај за даљи развој професионалних идеја и поступака.

- Гарлицкиј, Родионов, Уткин и Фортунатов: Избор етида за виолину за ученике III - V разреда
- Грегоријан Скале, Москва 1973.
- Донт: Етиде оп. 37
- Кројцер: 42 етиде Москва, 1973.
- Мазас Етиде оп. 36 св. 1,2
- Шрадек: Вежбе св. 1
- Гарлицкиј, Родионов, Уткин и Фортунатов: Хрестоматија, за 3, 4, 5, 6 разред, Москва, 1963.
- Сузуки: Школа за виолину4-8св., Токио, 1978.
- Фортунатов: Млади виолиниста, II, III део, Ростов, 1997.
- Бакланова: Варијације Г дур
- Ш. Данкла: Варијације 1 (на тему Пачинија)
  Варијације 3 (на тему Белинија)
  Варијације 5 (на тему Вејгља)
  Варијације 6 (на тему Меркадантеа)
  Концертни соло
- А. Корели: Соната е мол
  Соната де мол
  Соната А дур
- Мартину: Сонатина
- Ж. Аколај: Концерт а мол
- А. Вивалди: Концерт а мол
  Концерт е мол
  Концерт Ге дур
  Концерт ге мол
- Ф. Зајц: Концерт 1
- А. Комаровски: Варијације на руску тему
  Концерт 2
  Концерт 1
- J. С. Бах: Концерт а мол
- Ш. Берио: Балетске сцене
  Концерт а мол
- V. Стојанов: Кончертино
- П. Христосков: Кончертино
- V. Марковић: Збирка најзаступљенијих виолинских концерата

ВИОЛА

И циклус (И, II и III разред)

Од И до III разреда ученици виоле раде по плану и програму за виолину, а од IV разреда почиње диференцијација и ученици који се определе за виолу раде по овом програму.

II циклус (IV, V и VI разред)

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Наставак рада на развоју музичко-слушних представа даљим усложњавањем тешкоћа савладаних у претходном разреду.
- Наставак рада на поступку свесног меморисања музичког дела.
- Наставак рада на развијању музичке фантазије подстицајним разговорима поједностављеног садржаја, примереног ученичковом узрасту као и указивањем на аналогије међу уметничким вредностима дела из разних области уметничког изражавања (књижевности, сликарства, вајарства, архитектуре...)
- Даље усавршавање ефикасности извођачког апарата радом на композицијама сложенијих техничких захтева.
- Навикавање на повремену употребу метронома у процесу вежбања с инсистирањем на увиђању суштинске разлике између музичких изражајних средстава метра и ритма, односно метричног и ритмичног свирања.
- Употпуњавање знања о ознакама темпа, карактера, динамике и агогике, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања прописаног годишњег репертоара.
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања.

ШКОЛЕ

- Грегоријан: Скале
- Ханс Сит: Школа за виолу (Петерс)
- Волфарт: Етиде за виолу (Петерс)
- Марко Франк: Школа за виолу
- А. Б. Бруни: Школа за виолу и етиде
- Х. Шрадик: И свеска
- О. Шевчик: Оп. 1, И свеска

КОМАДИ

- С. Гргић: Албум за младе виолинисте
- Хрестоматија за виолу (збирка комада за виолу, издање Москва)

ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

- Вивалди: Концерт Це-дур
- Телеман: Концерт Де-дур
- Одговарајућа кончертина и концерти за виолину написани у алт кључу (транскрипције)

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири двооктавне лествице са трозвуцима и техничке вежбе;
- осам етида;
- четири комада;
- један концерт или кончертино одговарајуће техничке тежине.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица са потезима и трозвуцима;
2. Једна етида;
3. Један комад;
4. Велика форма: концерт или кончертино (И или II и III став).

Испитни програм се изводи напамет.

V разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Континуирани рад на развоју музичке фантазије.
- Интензиван рад на даљем развоју могућности извођачког апарата, путем савлађивања свих врста техничких тешкоћа (у варијантама прилагођеним индивидуалним могућностима ученика).
- Континуирано употпуњавање знања о ознакама темпа и карактера, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања композиција из задатог годишњег репертоара.
- Стално усвајање нових знања из области музичке теорије (повезано са композицијама које ученик изучава у току године).
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања.

ШКОЛЕ

- Франк Марко: Школа за виолу
- Ханс Сит: Школа за виолу (Петерс)
- М. Гарлицки, К. Фортунатов и К. Родионов: Изабране етиде, II свеска
- Ф. Хенрик: Школа за виолу (Шот)
- Х. Е. Каизер: Школа за виолу
- Дејан Марковић: IV свеска
- О. Шевчик: Оп. 2, И свеска
- О. Шевчик: Оп. 1, И свеска - избор
- Х. Шрадик: И свеска - избор

КОМАДИ

- М. Ивановић: Од претклasике до модерне
- М. Гарлицки, К. Фортунатов и К. Родионов: Хрестоматија, II свеска
- С. Гргић: Албум за младе виолинисте
- Минијатуре за виолу (ПВМ Краков)
- Зборник комада за виолу (ФМУ)
- Одговарајућа литература за виолину написана у алт кључу

ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

- Г. Ф. Телеман: Соната Де-дур, А-дур, а-мол, де-мол, Це-мол
- Г. Ф. Телеман: Сонатина А-дур и Де-дур
- А. Вивалди: 6 соната за виолончело
- А. Вивалди: Концерт у Де-дуру, Ге-дуру и а-молу - транскрипције за виолу
- Трекслер: Соната
- С. Ф. Зелтер: Концерт

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири двооктавне лествице са трозвуцима и септакордима од И до VI позиције;
- осам етида;
- четири комада;
- две велике форме: кончертино, концерт И или II и III став, сонате, претклasичне сонате, варијације.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица са потезима и трозвуцима;
2. Једна етида;
3. Један комад;
4. Једна велика форма - концерт И или II и III став или варијације, или два става претклasичне сонате.

Испитни програм се изводи напамет.

VI разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Наставак рада на техници свесног меморисања.
- Оспособљавање ученика за самостално развијање музичке фантазије.
- Интензиван рад на даљем усавршавању ефикасности извођачког апарата.
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања.
- Континуирано употпуњавање знања о ознакама темпа и карактера, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања композиција из задатог годишњег репертоара.

ЛЕСТВИЦЕ
- А. Мац, К. Флеш, Галимијан

ШКОЛЕ
- Ф. Херман: Школа (Петерс)
- О. Шевчик: Оп. 2, И свеска
- О. Шевчик: Оп. 1, И свеска
- О. Шевчик: Оп. 3, И свеска
- О. Шевчик: Оп. 8, И свеска
- О. Шевчик: Оп. 9, И свеска
- Х. Сит: Етиде у дохватима оп. 32
- Х. Шрадик: И свеска - избор
- Р. Кројцер: Етиде, оп. 1-5
- Ф. Мазас: И свеска

КОМАДИ
- Збирка педагошких репертоара за виолину и клавир (Москва)
- Комади за виолину (Софија)
- Минијатуре за виолу (Краков)
- С. Гргић: Албум за младе виолинисте
- Класични комади И и II (Петерс)
- М. Ивановић: Од претклasике до модерне
- Телеман: Тема са варијацијама
- Бокерини: Менует
- Б. Марчело: *Граве* и *аллегро*
- Моцарт: Сање, Жига
- Ф. Шуберт: Балада
- Б. Барток: Балада
- Б. Барток: Вече на селу
- К. М. Вебер: Серенада
- Ф. Лист: Романса
- J. Хајдн: Менует

ВЕЛИКЕ ФОРМЕ
- Корели: Соната А-дур и е-мол
- Г. Ф. Телеман: Соната Ге-дур, Е-дур и Еф-дур
- А. Виталов: Концерт у Е-дуру, а-молу и ге-молу
- Г. Ф. Телеман: Концерт у Ге-дуру
- Г. Ф. Телеман: Концерт за две виоле
- J. Хандошкин: Концерт
- О. Герстер: Концерт
- V. Флектон: Соната
- Локатели: Соната

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- пет лествица кроз три октаве са трозвуцима, четворозвуцима и двохватима
- терце, сексте, октаве;
- шест етида;
- четири комада;- две велике форме.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Трооктавна лествица са потезима трозвуцима, четворозвуцима и двозвуцима - до V позиције;
2. Две етиде;
3. Један комад;
4. Једна велика форма: концерт И или II и III став или соната у целини.
Испитни програм се изводи напамет.
ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА
Препоручена литература није обавезујућа, нити је исцрпна и предлаже се као подсетник у којем се могу пронаћи упоришта за самосталну креацију у свакодневној школској пракси и као подстицај за даљи развој професионалних идеја и поступака.
- А. Ниенски: Школа за виолу, И и II део
- М. Франк: Етиде за почетнике
- Волфарт: 60 етида за виолу
- А. Б. Бруни: Почетна школа за виолу
- С. Гргић: Избор комада за почетнике
- Н. Бакланова: Први часови, Москва, 1977.
- Денеш, Регер и Немет: Виолина А Бе Це, Будимпешта, 1997.
- D. Марковић: Школа за виолину, И, II и III део, Београд, 1975.
- К. Радионов: Почетна школа за виолину, Москва, 1972.
- Лањи и Денеш: Школа за виолину, И, II део, Будимпешта, 1997.
- Фортунатов: Млади виолиниста, И, II део, Ростов, 1997.
- С. М. Шаљман: Постаћу виолиниста, Лењинград, 1984.
- А. Григоријан: Почетна школа свирања на виолини, Москва, 1991.
- Гарлицкиј, Родионов, Уткин и Фортунатов: Хрестоматија, И и II део, Москва, 1963.
- D. Марковић: Мали комади за виолину и клавир, И и II део, Београд, 1977.
- М. Ивановић: Од класике до модерне, И и II део, Београд, 1972.
- Гарлицкиј, Родионов, Уткин и Фортунатов: Изабране етиде, Москва 1963.
- Волфарт: 60 етида за виолину, оп. 45, Београд, 1975.
- Кајзер: Етиде за виолину, оп. 20, Београд, 1975.
- Сузуки: Школа за виолину, Токио, 1978.
- П. Николић: Кончертино бр. 1, Ге-дур
- С. Мах: Лаки кончертино
- О. Ридинг: Кончертино ха-мол и Ге-дур
- А. Комаровски: Кончертино Ге-дур
- Г. Ф. Хендл: Варијације А-дур

ВИОЛОНЧЕЛО

И циклус (И, II и III разред)

И разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Формирање музичко-слушних представа изражајним певањем песмица по слуху.
- Почетни рад на развијању музичке фантазије, путем игре и приче.
- Упознавање са инструментом (усвајање назива делова инструмента).
- Нотно описмењавање.
- Постављање десне руке и упознавање основних потеза.
- Постављање леве руке.
- Усвајање основне поделе гудала.
- Упознавање са потезима деташе и легато.
- Рад на развијању музичког слуха.
- Рад на добијању звука, интонацији, и ритму.

ТЕХНИКА

- Скале и трозвуци: Це, Ге, Де и Еф-дур у једној октави.
- Це-дур кроз две октаве.
- Вежбе за развој моторике прстију леве руке.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- десет кратких етида са применом основних потеза и ритмичких фигура;
- десет кратких песмица уз пратњу клавира.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица и трозвук;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Две композиције, по слободном избору.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес ученикoвог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрама и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

ЛИТЕРАТУРА

- М. Симић: Избор етида за И годину
- І. Мардеровски: Први часови виолончела
- Сато: Чело школа, И свеска
- Ф. Антал: Прва свеска
- Гардијан: Школа за виолончело, И свеска
- Пејшик: Абецеда виолончела
- Хрестоматија И-IV разреда

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на развоју музичко-слушних представа путем изражајног певања, свирања по слуху.
- Наставак рада на развијању музичке фантазије путем игре и приче.
- Упознавање са значењем најчешћих ознака за темпо (*анданте, модерато, аллегро, престо*...).
- Упознавање са релативним трајањем нота (целих, половина, четвртина, осмина и њима одговарајућих пауза и триола) и значењем пунктирања.
- Упознавање са значењем основних динамичких ознака (*пиано, мезофорте, форте, диминуендо, цресцендо*...).
- Усавршавање вештине читања нота са циљем успостављања трајне навике упражњавања ове активности током читавог школовања.
- Упознавање са појмом мисаоне целине (фраза).

ТЕХНИКА

- Отворени став И позиције наниже и навише.
- Затворени став IV позиције.
- Скале, трозвуци и потези (Бе-дур, Ес-дур, А-дур, ге-мол): Де-дур, Ге-дур, две октаве.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- десет етида различитог карактера технике;
- десет комада различитог музичког садржаја са клавиром;
- лакша кончертина, концерти, сонате, сонатине, варијације.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
Смотра (на крају школске године)
1. Једна лествица са трозвуком;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа);
3. Две композиције, по слободном избору.
ЛИТЕРАТУРА
- Симић: Избор етида, II свеска
- I. Мардеровски: Избор етида
- Сато: Чело школа, II свеска
- Р. Мац: 25 етида
- Ф. Антал: II свеска
- Гардијан: II свеска
- Пејшик: Абецеда виолончела, II свеска
- Хрестоматија
- С. Ли: 40 лаких етида
- А. Вивалди: Кончертино Це-дур
- Волчков: Варијације

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Наставак рада на развоју музичко-слушних представа усложњавањем тешкоћа савладаних у претходном разреду.
- Почетак рада на поступку свесног меморисања музичког дела.
- Наставак рада на развијању музичке фантазије асоцијативно подстицајним разговорима и буђењем интересовања за креативно музичко изражавање.
- Почетак формирања представе о уметнички лепом звуку, тонско објашњење "певања" на инструменту.
- Даље усавршавање могућности извођачког апарата.
- Проширивање знања о ознакама темпа, карактера, динамике и агогике.
- Почетни рад на формирању навике самосталног вежбања и принципа јединства слуховне од механичке компоненте.
ТЕХНИКА
- Скале, трозвуци, потези, разложене терце у обиму две октаве.
- II и III позиција, затворени и отворени положај, полупозиција.
- Вежбе за моторику прстију, примењивати вибрато.
- Косман трилер вежбе, Фејар вежбе за моторику.
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- осам етида различитог карактера;
- три комада уз пратњу клавира;
- кончертино или концерт, соната или сонатина, варијације.
ЛИТЕРАТУРА
- Симић: III свеска
- С. Ли: 40 лаких етида
- Ф. Антал: Хрестоматија, III свеска
- Доцауер: 113 етида
- Шома: Избор етида
ВЕЛИКЕ ФОРМЕ
- Кончертина и концерти: Вивалди: Це-дур; Бревал: Це-дур или Де-дур
- Сонате: Ромберг: е-мол или Еф-дур; Хук: Ге-дур; Бревал: Це-дур.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Скала са трозвуком и потезима (минимум 3 потеза);
2. Две етиде различитог карактера;

3. Комад са клавиром или II и III став кончертина, концерта, сонате, сонатине, варијације.

II циклус (IV, V и VI разред)

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Наставак рада на развоју музичко-слушних представа даљим усложњавањем тешкоћа савладаних у претходном разреду.
- Наставак рада на поступку свесног меморисања музичког дела.
- Наставак рада на развијању музичке фантазије подстицајним разговорима поједностављеног садржаја, примереног ученичковом узрасту као и указивањем на аналогије међу уметничким вредностима дела из разних области уметничког изражавања (књижевности, сликарства, вајарства, архитектуре...).
- Даље усавршавање ефикасности извођачког апарата радом на композицијама сложенијих техничких захтева.
- Навикавање на повремену употребу метронома у процесу вежбања с инсистирањем на увиђању суштинске разлике између музичких изражајних средстава метра и ритма, односно метричног и ритмичног свирања.
- Употпуњавање знања о ознакама темпа, карактера, динамике и агогике, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања прописаног годишњег репертоара.
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања.

ВЕЖБЕ

Скале, трозвуци, потези, разложене терце у обиму до 3 октаве.

Косман трилер вежбе.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- осам етида различитог карактера;
- три комада уз пратњу клавира;
- Кончертино или концерт, соната или сонатина, варијације.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Скала са трозвуком и потезима (минимум 5 потеза).
2. Две етиде различитог карактера.
3. Комад са клавиром или II и III став кончертина, концерта, сонате, сонатине, варијације, или два става барокне сонате (изводи се напамет).

ЛИТЕРАТУРА

- Симић: IV свеска
- Ф. Антал: IV свеска
- І. Мардеровски: Избор етида
- Доцауер: 113 етида
- Шома: Избор етида
- Хрестоматија
- С. Ли: Мелодијске етиде
- Кончертина, концерти: Бревал: Еф-дур или Ге-дур или А-дур; Бодио: Це-дур
- Сонате: Вивалди: е-мол или а-мол; Јордан: Варијације а-мол

V разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Континуирани рад на развоју музичке фантазије.
- Интензиван рад на даљем развоју могућности извођачког апарата, путем савлађивања свих врста техничких тешкоћа (у варијантама прилагођеним индивидуалним могућностима ученика).

- Континуирано употпуњавање знања о ознакама темпа и карактера, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања композиција из задатог годишњег репертоара.
- Стално усвајање нових знања из области музичке теорије (повезано са композицијама које ученик изучава у току године).
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања.

ВЕЖБЕ
- Скале, трозвуци, потези, разложене терце у обиму до три октаве.
- Космaн трилер вежбе.
- Терце, сексте у обиму две октаве.
- Штаркер: Вежбе за леву руку.
- Шевчик: 40 варијација за десну руку.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- шест етида различитог карактера;
- два комада уз пратњу клавира;
- кончертино или концерт, соната или сонатина, варијације.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Скала - дурска или молска кроз три октаве, трозвуци, потези;
2. Две етиде различитог типа технике;
3. Комад уз пратњу клавира;
4. Два става барокнеа сонате;
5. Кончертино, концерт И или II и III став, или варијације или соната или сонатина. (изводи се напамет)

ЛИТЕРАТУРА
- Симић: V свеска
- Ф. Антал: V свеска
- І. Мардеровски: Избор етида
- Доцауер: 113 етида
- Мерк: Хрестоматија, етиде
- С. Ли: Мелодијске етиде
- Кончертина, концерти: Бревал: Еф-дур или А-дур: Бодио: Це-дур; Зокарини: Де-дур или
А- дур; Вивалди: а-мол.
- Сонате: Вивалди: е-мол или а-мол; Марчело: Еф-дур или е-мол; Ромберг: Бе-дур; Јордан: Варијације а-мол.

VI разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Наставак рада на техници свесног меморисања.
- Оспособљавање ученика за самостално развијање музичке фантазије.
- Интензиван рад на даљем усавршавању ефикасности извођачког апарата.
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања.
- Континуирано употпуњавање знања о ознакама темпа и карактера, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања композиција из задатог годишњег репертоара.

ВЕЖБЕ
- Скале, трозвуци, потези, разложене терце у обиму до три октаве.
- Космaн: трилер вежбе, двогласи.
- Фејар: Вежбе за палац позицију, бр. 24, 25 и 26.
- Терце, сексте у обиму три октаве.
- Штаркер: Вежбе за леву руку.
- Шевчик: 40 варијација за десну руку.
- Р. Мац: Основи палчаника

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- шест етида различитог карактера;
- два комада уз пратњу клавира различитог карактера;
- Кончертино или концерт, соната или сонатина, варијације;
- Бах: И свита за соло виолончело (3 става, Менует И и II, Куранта, Жига).
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Скала - дурска или молска кроз три октаве, трозвуци, потези;
2. Терце и сексте кроз две октаве;
3. Једна етида;
4. Бах: један став;
5. Комад уз пратњу клавира;
6. Барокна соната, два става;
7. Кончертино или концерт - И или II и III став, или варијације, или соната, или сонатина. (изводи се напамет)
ЛИТЕРАТУРА
- Симић: VI свеска
- Ф. Антал: VI свеска
- I. Мардеровски: Избор етида
- Доцауер: 113 етида
- Мерк: Хрестоматија, етиде
- С. Ли: Мелодијске етиде
- Грицмахер: И свеска етида
- Франшом: 12 етида
- Бах: Соло свита, бр. 1 Ге-дур
- Кончертина, концерти: Бревал: Де-дур или Ге-дур; Бодио: Це-дур; Зокарини: де-мол; Вивалди: Де-дур; Кленгел: Це-дур, Ге-дур или а-мол; Штамиц: Це-дур; Нелк: Де-дур, - Голтерман: Ге-дур.
- Сонате: Вивалди: Еф-дур или Де-дур; Марчело: Ге-дур; Самартини: Ге-дур; Дипор: Ге-дур; Ванхал: Варијације Це-дур.
ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА ЗА ПРВИ ЦИКЛУС
Препоручена литература није обавезујућа, нити је исцрпна и предлаже се као подсетник у којем се могу пронаћи упоришта за самосталну креацију у свакодневној школској пракси и као подстицај за даљи развој професионалних идеја и поступака.
- L. Мардеровски: Часови свирања на виолончелу, Москва 1970.
- Фриш Антал: Школа за виолончело И, II, III Будимпешта, 1971.
- Сапожњиков: Школа за виолончело, Москва, 1965.
- Габор Гардијан: Школа за виолончело, Будимпешта, 1993.
- А. Пејтшик: Виолончело А Бе Це, Будимпешта, 1996.
- Сузуки: Школа за виолончело, Токио, 1978.
- М. Симић: Избор етида И, II, III Београд, 1967.
- Себастијан Ли: 40 етида, оп. 70, Москва, 1966.
- Хрестоматија за виолончело И, II, III
- А. Пејтшик: Музика за виолончело, И, II, III Будимпешта, 1994.
- Р. Мац: Прве године виолончела, Загреб, 1970.
- Р. Мац: За младе руке (54 кратке етиде), Загреб, 1972.
- Н. Бакланова: Методске вежбе за промену позиција
- Р. Мац: Млади челист, Загреб, 1978.
- Р. Мац: 25 етида за виолончело
ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА ЗА ДРУГИ ЦИКЛУС
- Грицмолер: Етиде за виолончело, прва свеска
- С. Ли: Етиде за виолончело, оп. 70, Москва, 1966.
- Р. Мац: 30 етида за соло виолончело
- Доцауер: 113 етида за виолончело Загреб, 1950.

- Р. Мац: 21 етида на палчанику, Загреб, 1954.
- О. Шевчик: Композиције за виолончело
- Р. Мац: 54 кратке етида, Загреб, 1975.
- З. Јорданов: Виолончелова техника за леву руку 1. и 2, Софија 1977.
- Ф. Антал: Школа за виолончело, Будимпешта 1971.
- Сузуки: Школа за виолончело, Токио, 1978.
- Н. Бакланова: Методске вежбе за промену позиције
- Хрестоматија IV, V, VI
- А. Пејтшик: А, Бе, Це, Будимпешта, 1996.
- Г. Гардијан: Школа за виолончело, Будимпешта, 1971.
- L. Мардеровски: Школа за виолончело, Москва, 1990.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА ГУДАЧКИХ ИНСТРУМЕНАТА

(виолина, виола, виолончело)

Образовање и васпитање ученика музике је изразито захтеван и одговоран посао. Подразумева се да онај који се њиме бави, поред одговарајућег професионалног знања и искуства треба да, свакако, поседује још и доста широк увид у основне принципе и законитости развојне психологије.

Будући да је, нарочито у оквирима индивидуалне наставе, наставни процес снажно обележен феноменом трансфера, наставник, у функцији "трећег родитеља", представља важну идентификациону фигуру, у пресудној мери одговорну за музичку, а знатним делом и личну судбину свог ученика. Оваква одговорност обавезује наставника на основно упознавање учениковог породичног окружења (пре свега, интензитета и карактера родитељске подршке учениковом музичком школовању и нивоа њихових очекивања), једнако као и услова у којима ученик живи (нарочито квалитета инструмента на којем вежба или могућности набавке инструмента, уколико га ученик не поседује). Опскрбљен подацима ове врсте, наставник ће бити у стању да прецизније процени ученикову личност, посебно његову музичку мотивацију и његове развојне капацитете те да, на основу такве процене, креира наставно-васпитни третман, којим ће ученика довести до оптималног остварења његовог индивидуалног потенцијала.

Није потребно наглашавати у којој мери наставников став према ученику ваља да буде обележен наклоношћу, топлином, саосећањем, разумевањем, подршком, охрабрењем и поштовањем.

Пошто је примарна наставникова улога да негује учеников таленат, то неизбежно ограничава његов критицизам на веома уско подручје крајње неопходности - једино у којем се он може сматрати конструктивним.

Од наставника се очекује да се редовно, савесно припрема за часове и пажљиво прати и планира развој сваког свог појединог ученика. Ова припрема обухвата читав спектар активности - од детаљног проучавања композиција са учениковог репертоара (аналитичким просвиравањем или, евентуално, припремањем за извођење на подијуму), преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку.

Претпоставка је да ће добар наставник увек имати на уму комплексност и свеобухватност процеса музичке наставе и да ове њене важне стране никад неће запостављати ради пуког усавршавања искључиво занатске компоненте учениковог свирања. То значи да ће се он, током читавог периода учениковог рада на одабраном делу, трудити да му пренесе, не само своје знање о прстореду, техничким поступцима и извођачким изражајним средствима неопходним за примерено извођење дела, него и одређен број суштински важних информација о аутору дела, историјској епохи којој припада и специфичним особинама самог дела (облику у којем је написано, мелодијским, ритмичким, хармонским и контрапунктским појединостима које га карактеришу, емотивној, поетској, психолошкој или филозофској позадини његове уметничке представе и његовој естетској вредности).

Квалитет првог и неколицине наредних часова (педагошка пракса ово потврђује) најчешће пресудно утиче на даљи развој учениковог интересовања за музику.

Наставнику се, из тог разлога, препоручује да посвети повишену пажњу овој проблематици, изналажењем и практичном применом најподстицајнијих и најинспиративнијих могућих наставних метода.Препоручују се велика умереност и опрез у организовању ученикових такмичарских активности. Обазрив наставник неће допустити да ученикова мотивација временом постане искључиво такмичарски обојена, једнако као што неће упасти у опасну замку вредновања резултата сопственог рада бројем награда и признања које његови ученици освајају.
Равноправан третман свих ученика у класи наставник не сме, ни на какав начин и ни под каквим условима, да доведе у питање. Било какав дискриминаторски став у односу на степен музичке обдарености или неко друго учениково индивидуално својство сматра се педагошки и морално недопустивим.
Савестан наставник ће, разуме се, обазривим, интроспективно-аналитичким приступом проблематици индивидуалног наставног процеса пажљиво штитити ученика од развојно погубног пројектовања сопствених амбиција.
Једна од најважнијих потврда његове исправне педагошке позиције биће упоран рад на сопственом усавршавању - повременим учењем нових дела, стицањем додатних увида у област гудачке литературе, честим одласцима на концерте, праћењем актуелних збивања у светској дискографији, јавним наступањем, периодичним обнављањем теоријског знања, читањем методолошке, педагошке и психолошке литературе, сталним допуњавањем личног образовања и проширивањем свог културног и духовног хоризонта.

ЖИЧАНИ ИНСТРУМЕНТИ

(гитара, тамбура Е-прим, тамбура А-бас прим, мандолина, харфа)

ГИТАРА

ЦИЉ
Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.
ЗАДАЦИ
- Успостављање међусобног поверења између наставника и ученика.
- Формирање унутрашњих слуховних музичких представа и усвајање основних елемената музичке писмености.
- Овладавање основном техником свирања у складу са индивидуалним, анатомским, психо-физичким и уметничким могућностима ученика.
- Развијање критичког односа према основним елементима музичког извођења.
- Усмеравање ученика за самостално бављење инструментом (формирање радних навика).
- Оспособљавање ученика за наставак школовања.
- Развијање музичке писмености.
- Овладавање основним акордима и њихова примена кроз позиције на инструменту.
- Овладавање специфичним ознакама везаним за инструмент.
- Свирање лествица закључно са деветом позицијом користећи основне технике, као и основне прстореде (и м, а м и, п и).
- Извођење комбинација арпеђа (п и м а, п а м и...).
- Коришћење великог и малог бареа.
- Коришћење једноструког и вишеструког легато.
- Извођење свих украса (од предудара до трилера).
- Развијање способности уочавања хармонских промена у току свирања.
- Препознавање: мотива, фразе, реченице, дводелне и троделне песме, варијација, сонатног облика.

И циклус (И, II и III разред)

И разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Певање песама за децу уз професорову пратњу на гитари ради што природнијег увођења ђака у музику и учвршћивања музичке меморије, ритма и мелодике.
- Упознавање ђака са основним деловима инструмента, правилним седењем и правилним положајем обе руке.
- Почетак континуираног рада на музичком описмењавању детета које мора да обухвати основне ритмичке вредности (почев од целе ноте, па све до шеснаестина, триола, синкопа и пунктираних нота) јер се све оне срећу већ у композицијама за И разред, затим абецедна имена нота, систем повисилица, снизилица и разрешилица као појам такта и мере укључујући и дво, тро и шестоосминski такт.
- Једноставно објашњење појма музичке фразе.
- Свирање тонова апојандо техником (прво на празним жицама, потом у краћим лествичним кретањима) и тирандо техником (симултани акорди и арпеђа).
- Савладавање најмање једне лествице у оквиру прве позиције.
- Увод у полифонију преко врло једноставних канона и имитација.
- Захтеви за најједноставнијим динамичким контрастима (форте - пиано) и најједноставнијим променама боје, а све у покушају да се оствари једноставан музички израз на коме треба инсистирати од почетка.

ЛИТЕРАТУРА
- J. Јовичић: Школа за гитару, И део
- J. Јовичић: Почетница за гитару
- J. Јовичић: Избор лаких етида за гитару - додатак првом делу Школе
- М. Дујмовић: Чаробни свет гитаре
- V. Андре: Збирка композиција за гитару
- С. Прек: Почетница за гитару и Школа за гитару, И део
- Шира литература по избору наставника, а у складу са програмом

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- четири лествице у првој позицији;
- четири етиде;
- три комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Две композиције, по слободном избору.

НАПОМЕНЕ
Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес ученикovог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.
Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).
Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрама и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Даље учвршћивање техничких елемената научених и И разреду кроз комаде, етиде и вежбе које морају бити нешто сложеније и дуже од оних из И разреда.
- Комплетно упознавање свих нота на свим жицама, закључно са петом позицијом.
- Савладавање основних дурских и молских акорада у првим позицијама.

- Рад на дурским и молским лествицама до петог поља, уз објашњење промене позиције.
- Поставка малог бареа.
- Наставак тежње за постизањем музичког израза уз употребу динамике (форте, фортисимо, пиано, пианисимо), боја (ординаре, тасто, понтичело).
- Једноставно објашњење најосновнијих елемената музичке форме - двотакт, тротакт, мотив.

ЛИТЕРАТУРА

1. J. Јовичић: Школа за гитару, И и II део
2. J. Јовичић: Избор лаких етида за гитару
3. V. Андре: Збирка композиција за класичну гитару
4. X. Сагрерас: Лекције за гитару
5. Шира литература по избору наставника

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири лествице;
- четири етиде;
- три комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа);
3. Две композиције, по слободном избору.

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање хватаљке закључно са седмом позицијом кроз вежбање позиционих вежби за четврту, пету и седму позицију.
- Увођење типских двооктавних лествица у новим позицијама са детаљним образложењем промене позиције и почетком рада на ритмичким варијантама.
- Свирање лествичних интервала у спором темпу.
- Постављање технике вибрата.
- Рад на поставци великог баре хвата.
- Рад на одвајању мелодије и пратње помоћу различите динамике и различитих врста удара.
- Једноставна анализа композиција које се раде уз образложење карактера.

ЛИТЕРАТУРА

- J. Јовичић: Школа за гитару, II део
- X. Сагрерас: Лекције за гитару
- V. Андре: Збирка композиција за гитару
- D. Богдановић: Шест дечјих комада
- Шира литература по избору наставника

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири лествице;
- четири етиде;
- три комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Лествица са каденцом и интервалима;
2. Етида;
3. Два комада.

II циклус (IV, V и VI разред)

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даље употпуњавање и развијање способности ученика у оквиру садржаја програма.
- Поставка легато технике за леву руку.
- Даљи рад и усавршавање двооктавних лествица и интервала.
- Даље усавршавање арпеђа десне руке.
- Упознавање девете позиције кроз позиционе вежбе.
- Упознавање са једноставним украсима - горњи и доњи предудар.
- Увођење ознака карактера.
- Инсистирање на потпуној контроли ритма и темпа.
- Инсистирање на музичком изразу.
- Објашњење и употреба агогике.
- Оспособљавање ученика за самосталан рад анализирањем проблема који се јаве и изналажењем начина на који се они могу решити.
- Читање с листа врло једноставних композиција.

ЛИТЕРАТУРА

- J. Јовичић: Школа за гитару II и III део
- V. Андре: Збирка композиција за гитару
- X. Сагрерас: Лекције за гитару
- M. Ђулијани: 120 арпеђа, оп. 1
- Ф. Сор: Етиде, оп. 31/И и II
- J. A. Логи: Партита
- J. Дауленд: Лаки комади
- D. Богдановић: Шест дечјих комада
- Шира литература по избору наставника

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две лествице кроз три октаве;
- четири етиде;
- три комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Лествица са каденцом и интервалима - само једна врста;
2. Етида;
3. Два комада - један полифони.

V разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на употпуњавању стеченог знања.
- Рад на легатима за леву руку.
- Рад на промени позиције и скоковима за леву руку.
- Даљи рад на украсима - двоструки предудар, мордент, пратрилер.
- Рад на артикулацији и детаљна контрола трајања тонова.
- Вежбе за баре и вежбе за истезање.
- Даљи рад на читању с листа у једноставнијим примерима.
- Проширивање репертоара ренесансним, барокним или модерним композицијама уз упознавање карактеристика стила.

ЛИТЕРАТУРА

- J. Јовичић: Школа за гитару, II и III део.
- V. Андре: Збирка композиција за гитару.
- X. Сагрерас: Лекције за гитару.
- Шира литература по избору наставника.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две лествице кроз три октаве;
- четири етиде;
- три комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Лествица са каденцом и интервалима - само једна врста;
2. Етида;
3. Два комада - један полифони.

VI разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на комплетном музичком усавршавању који подразумева захтеве у темпу, квалитету тона, динамици, боји, агогици, односно у целокупном музичком изразу.
- Рад на тремоло техници.
- Усавршавање украса - трилер.
- Рад на октавним флажолетима и на разним врстама ефеката (тамбора, пицираната, ефекат добоша и др.).
- Рад на штимовању инструмента.

ЛИТЕРАТУРА

- J. Јовичић: Школа за гитару, III, IV и V део - само делови предвиђени програмом и прилагођени способностима ученика
- J. Јовичић: Композиције на фолклорне теме Балкана и Шпаније
- V. Андре: Збирка композиција за гитару
- Ф. Карули: Сонате
- М. Ђулијани: Сонатине
- Ф. Сор и Сеговија: 20 етида
- Шира литература по избору наставника

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две лествице кроз три октаве;
- две етиде;
- два комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна трооктавна лествица;
2. Једна етида;
3. Један став сонатине или сонате, свите или варијације;
4. Један комад.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Примарни задатак коме професори, примењујући овај програм, треба да стреме је развој љубави ка музици и стварање потребе за музицирањем. Овако стечено музичко образовање мора постати важан део опште културе сваког ученика.

Следећи задатак је да се талентованим и амбициознијим ученицима постави здрава и чврста основа за наставак школовања и то не само техничка (рад прстију), већ права музичка, која подразумева музички израз.

Темељ програма чини Школа за гитару Јована Јовичића, чија прва три дела обрађују комплетну проблематику школе за основно музичко образовање. Музички материјал који се обрађује обухвата различите композиције, почев од најједноставнијих вежби (празне жице), па све до развијенијих цикличних и полифоних форми. Скале, вежбе или етиде морају бити саставни део свакога часа. Највећу важност у свирању техничких вежби треба дати разговетности и правилној ритмизацији, па тек потом лепоти тона и брзини. Полифонија има задатак да развија музичку интелигенцију,

меморију, да побољша слушне способности и развије осећај за стил. Разноврстан избор комада подстаћи ће машту, осећајност и темперамент.
До доброг звучања композиција мора се доћи не само конкретним изражајним захтевима (динамиком боја, артикулација), већ и непрекидном анимацијом која мора прво оживети, а потом одржати ученикову жељу за музицирањем. Програм дозвољава велику слободу избора за све врсте композиција. Идеја је да се програм природније представи сваком ученику, а у зависности од његових способности и жеља. Слобода избора мора обезбедити квалитет свирања (ритмичност, тонска јасноћа, правилан избор темпа), а не број или тежину пређених композиција.
Будући да је, нарочито у оквирима индивидуалне наставе, наставни процес снажно обележен феноменом трансфера, наставник, у функцији "трећег родитеља", представља важну идентификациону фигуру, у пресудној мери одговорну за музичку, а знатним делом и личну судбину свог ученика. Оваква одговорност обавезује наставника на основно упознавање учениковог породичног окружења (пре свега, интензитета и карактера родитељске подршке учениковом музичком школовању и нивоа њихових очекивања), једнако као и услова у којима ученик живи (нарочито квалитета инструмента на којем вежба или могућности набавке инструмента, уколико га ученик не поседује). Опскрбљен подацима ове врсте, наставник ће бити у стању да прецизније процени ученикову личност, посебно његову музичку мотивацију и његове развојне капацитете те да, на основу такве процене, креира наставно-васпитни третман, којим ће ученика довести до оптималног остварења његовог индивидуалног потенцијала.
Није потребно наглашавати у којој мери наставников став према ученику ваља да буде обележен наклоношћу, топлином, саосећањем, разумевањем, подршком, охрабрењем и поштовањем.
Пошто је примарна наставникова улога да негује учеников таленат, то неизбежно ограничава његов критицизам на веома уско подручје крајње неопходности - једино у којем се он може сматрати конструктивним.
Од наставника се очекује да се редовно, савесно припрема за часове и пажљиво прати и планира развој сваког свог појединог ученика. Ова припрема обухвата читав спектар активности - од детаљног проучавања композиција са учениковог репертоара (аналитичким просвиравањем или, евентуално, припремањем за извођење на подијуму), преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку.
Претпоставка је да ће добар наставник увек имати на уму комплексност и свеобухватност процеса музичке наставе и да ове њене важне стране никад неће запостављати ради пуког усавршавања искључиво занатске компоненте учениковог свирања. То значи да ће се он, током читавог периода учениковог рада на одабраном делу, трудити да му пренесе не само своје знање о прстореду, техничким поступцима и извођачким изражајним средствима неопходним за примерено извођење дела, него и одређен број суштински важних информација о аутору дела, историјској епохи којој припада и специфичним особинама самог дела (облику у којем је написано, мелодијским, ритмичким, хармонским и контрапунктским појединостима које га карактеришу, емотивној, поетској, психолошкој или филозофској позадини његове уметничке представе и његовој естетској вредности).
Квалитет првог и неколицине наредних часова (педагошка пракса ово потврђује) најчешће пресудно утиче на даљи развој учениковог интересовања за музику. Наставнику се, из тог разлога, препоручује да посвети повишену пажњу овој проблематици, изналажењем и практичном применом најподстицајнијих и најинспиративнијих могућих наставних метода.
Препоручују се велика умереност и опрез у организовању ученикових такмичарских активности. Обазрив наставник неће допустити да ученикова мотивација временом постане искључиво такмичарски обојена, једнако као што неће упасти у опасну замку вредновања резултата сопственог рада бројем награда и признања које његови ученици освајају.

Равноправан третман свих ученика у класи наставник не сме, ни на какав начин и ни под каквим условима, да доведе у питање. Било какав дискриминаторски став у односу на степен музичке обдарености или неко друго учениково индивидуално својство сматра се педагошки и морално недопустивим.
Савестан наставник ће, разуме се, обазривим, интроспективно-аналитичким приступом проблематици индивидуалног наставног процеса пажљиво штитити ученика од развојно погубног пројектовања сопствених амбиција.
Једна од најважнијих потврда његове исправне педагошке позиције биће упоран рад на сопственом усавршавању - повременим учењем нових дела, стицањем додатних увида у област гитарске литературе, честим одласцима на концерте, праћењем актуелних збивања у светској дискографији, јавним наступањем, периодичним обнављањем теоријског знања, читањем методолошке, педагошке и психолошке литературе, сталним допуњавањем личног образовања и проширивањем свог културног и духовног хоризонта.

ТАМБУРА Е-ПРИМ

ЦИЉ
Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.
ЗАДАЦИ
- Развијање основних и елементарних знања на инструменту као равноправном инструменту у уметничкој и народној музици.
- Развијање базичних техника.
- Упознавање делова инструмента.
- Координација леве и десне руке.
- Одржавање инструмента и трзалице.
- Извођење дурске и молске лествице и трозвука основним елементима свирања на тамбури: ударци доле, горе, легато, тремоло, пицикато, великим палцем и средњим прстом десне руке, природни флажолет.
- Извођење техничких вежби за кординацију десне и леве руке.
- Коришћење прве, друге, треће и четврте позиције.
- Свирање двохвата и трохвата.
- Самостално увежбававање задатих композиција.
- Овладавање непознатим нотним текстом одговарајуће тежине.
- Упознавање нотног писма класичне и тамбурашке литературе.
- Овладавање основним музичким елементима.
- Развијање музичке меморије.
- Активно учешће у јавним наступима.
- Развијање креативности у складу са својим музичким, емоционалним и интелектуалним способностима.
- Оспособљавање за самосталност у раду.

И циклус (И, II и III разред)

И разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Упознавање ученика са пореклом инструмента и његовим деловима.
- Правилно седење и држање инструмента.
- Правилно постављање леве и десне руке.
- Правилно држање трзалице.
- Описмењавање ученика, које обухвата основне ритмичке вредности (цела, половина, четвртина и осмина) и одговарајуће паузе, врсте такта (дво, тро, четворочетвртински и шестоосминski такт).
- Упознавање основних динамичких ознака (*ф, п, мф*) и ознака за темпо (*анданте, адагио, модерато*).

- Објашњење основне технике свирања на тамбури: ударци на доле, наизменично свирање, пицикато и тремоло.

ЛЕСТВИЦЕ

- Свирање лествица кроз једну октаву у првој позицији са трозвуцима и обртајима, до три предзнака.

ЛИТЕРАТУРА

- А. Александров: Школа свирања на домри
- V. Чунин: Школа свирања на домри
- Б. Стојановић: Тамбурашки буквар
- Б. Стојановић: 20 игара за соло тамбуру
- D. Марковић: Мали комади, И и II свеска
- А. Александров: Педагошки репертоар домриста, И и II разред
- Фортунатов: Хрестоматија за виолину, И и II разред
- Фортунатов: Избор етида за виолину, И и II свеска
- Шрадик: Вежбе за леву руку, И свеска

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две дурске лествице кроз једну октаву са трозвуцима;
- четири етиде;
- пет комада различитог карактера.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Две композиције, по слободном избору.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес ученикове развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на другој смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрама и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на левој и десној руци и њиховом координацијом.
- Усавршавање технике тремола и наизменичних удараца.
- Упознавање ученика са шеснаестинама, триолама и пунктираним ритмом.
- Обрада нових врста тактова: 3/8, 2/2, 3/2.
- Објашњење нових динамичких нијанси: мецо пиано, крешендо и декрешендо.

ЛЕСТВИЦЕ

- Рад на дурским лествицама кроз једну октаву при коришћењу II и III позиције.

ЛИТЕРАТУРА

- А. Александров: Школа свирања на домри
- V. Чунин: Школа свирања на домри
- Б. Стојановић: Тамбурашки буквар
- Б. Стојановић: 20 игара за соло тамбуру
- D. Марковић: Мали комади, И и II свеска
- А. Александров: Педагогшки репертоар домриста, И и II разред
- Фортунатов: Хрестоматија за виолину, И и II разред

- Фортунатов: Избор етида за виолину, И и II свеска
- Шрадик: Вежбе за леву руку, И свеска
- Родионов: Почетна школа за виолину
- Група аутора: Народне игре

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две дурске лествице кроз једну октаву у II и III позицији са трозвуцима и потезима;
- четири етиде;
- пет комада различитог карактера.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

Смотра (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа);
3. Две композиције, по слободном избору.

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Анализа једноставних музичких облика.
- Даље усавршавање технике свирања тремола.
- Рад на украсима (предудар).
- Упознавање природних флажолета и извођење пицикато палцем и средњим прстом.
- Израда динамичких нијанси: крешендо, декрешендо.
- Обрада једноставних двохвата и трохвата.

ЛЕСТВИЦЕ

- Упознавање молских лествица.
- Свирање лествица кроз две октаве.

Литература

- А. Александров: Школа свирања на домри
- V. Чунин: Школа свирања на домри
- Б. Стојановић: 20 игара за соло тамбуру
- D. Марковић: Мали комади, И и II свеска
- Фортунатов: Хрестоматија за виолину, И и II разред
- Фортунатов: Избор етида за виолину, И и II свеска
- Шрадик: Вежбе за леву руку, И свеска
- Родионов: Почетна школа за виолину
- Група аутора: Народне игре
- D. Марковић: Школа за виолину, II свеска
- Волфарт: Етиде за виолину, оп. 45
- Ивановић: Од претклasика до модерне, II свеска

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвуцима и потезима;
- четири етиде;
- пет комада различитог карактера.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Најмање два комада различитог карактера.

Испитни програм се изводи напамет уз пратњу клавира.

II циклус (IV, V и VI разред)

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање и свирање композиција крупне форме: став из кончертина, концерта, сонатине или варијације.
- Рад на лествицама до четири предзнака са ритмичким променама.
- Рад на украсима (двоструки предудар и краћи трилер).
- Инсистирање на музичком изразу.
- Читање с листа једноставних композиција.
- Оспособити ђаке да самостално штимују своје инструменте.

ЛИТЕРАТУРА

- Фортунатов: Хрестоматија за виолину, IV и V разред
- Фортунатов: Јуниј скрипач, друга свеска
- Б. Стојановић: 20 игара за соло тамбуру
- Група аутора: Народне игре
- Хендл: Варијације
- О. Ридинг: Концерти за виолину ха-мол, А-дур, Бе-дур
- П. Николић: Кончертино Ге-дур, А-дур
- Макс: Кончертино фачиле
- Вивалди: Концерт Ге-дур
- Кајзер: Етиде за виолину, оп. 24
- Шрадик: Вежбе за леву руку, И свеска

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвуцима и потезима;
- четири етиде;
- четири комада различитог карактера;
- једна велика форма.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица по избору дурска или молска кроз две октаве са трозвуцима и потезима;
2. Три комада различитог садржаја.

Испитни програм се изводи напамет уз пратњу клавира.

V разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Рад на промени позиција у скоковима за леву руку.
- Упознавање украса: мордент, трилер.
- Упознавање нових ознака за темпо и агогику (*виво, пиу моссо, мено моссо, ацелера*ндо).

ЛЕСТВИЦЕ

- Усавршавање свирања лествица.

ЛИТЕРАТУРА

- Галицки: Хрестоматија за виолину, III свеска
- Ивановић: Од претклasике до модерне, II и III свеска
- Кајзер: Етиде за виолину
- Волфарт: Етиде за виолину оп. 45, II свеска
- Вивалди: Концерти за виолину, Ге-дур, Де-дур
- О. Ридинг: Концерти за виолину, Ге-дур, Де-дур, а-мол
- D. Марковић: Мали комади, III свеска
- Фортунатов: Хрестоматија за виолину, V и VI разред
- Б. Стојановић: 20 игара за соло тамбуру
- Група аутора: Народне игре
- Шрадик: Вежбе за леву руку, И свеска

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две дурске и две молске лествице до пет предзнака кроз две октаве са трозвуцима и потезима;

- четири етиде;
- четири комада различитог карактера;
- једна велика форма.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица по избору, дурска или молска, кроз две октаве са трозвуцима и потезима;
2. Три комада различитог садржаја.

Испитни програм се изводи напамет уз пратњу клавира.

VI разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на комплетном музичком усавршавању, који подразумева захтеве у квалитету, темпу, динамици и квалитету тона.
- Усавршавање украса.
- Усавршавање технике тремола.
- Рад на легату у левој руци.
- Упознавање различитих ефеката на инструменту: вибрато десном и левом руком.

ЛЕСТВИЦЕ

Рад на лествицама кроз три октаве који захтева прештимавање IV жице цис[1] на ха мале октаве.

ЛИТЕРАТУРА

- Кројцер: Етиде за виолину
- Фортунатов: Етиде за виолину
- Кајзер: Етиде за виолину
- Фортунатов: Млади виолиниста, III свеска
- Верачини: Сонате за виолину
- Вивалди: Концерти за виолину, а-мол, ге-мол
- Хубер: Кончертино Еф-дур
- Будашкин: Концерт за домру ге-мол, И став
- Бакланова: Кончертино де-мол
- Шрадик: Вежбе за леву руку, И свеска
- Б. Стојановић: 20 игара за соло тамбуру
- Група аутора: Народне игре

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две дурске и две молске лествице кроз две и три октаве са трозвуцима и потезима;
- четири етиде;
- четири комада различитог карактера;
- једна крупна форма.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Три комада различитог карактера.

Испитни програм се изводи напамет уз пратњу клавира.

НАПОМЕНА

За IV, V и VI разред је обавезна смотра на полугодишту, где се изводи следећи програм:

- два комада различитог карактера.

ТАМБУРА А-БАС ПРИМ

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Развијање основних и елементарних знања на инструменту као равноправном инструменту у уметничкој и народној музици.
- Развијање базичних техника.
- Извођење дурске и молске лествице и трозвука основним елементима свирања на тамбури: ударци доле, горе, легато, тремоло, пицикато, великим палцем и средњим прстом десне руке, природни флажолет.
- Коришћење прве, друге, треће и четврте позиције.
- Свирање двохвата и трохвата.
- Самостално увежбавање задатих композиција.
- Овладавање непознатим нотним текстом одговарајуће тежине.
- Упознавање нотног писма класичне и тамбурашке литературе.
- Овладавање основним музичким елементима.
- Развијање музичке меморије.
- Активно учешће у јавним наступима.
- Развијање креативности у складу са својим музичким, емоционалним и интелектуалним способностима.
- Оспособљавање за самосталност у раду.

И циклус (И, II и III разред)

И разред

(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Упознавање делова инструмента.
- Правилно седење и држање инструмента.
- Координација леве и десне руке.
- Одржавање инструмента и трзалице.
- Извођење техничких вежби за кординацију десне и леве руке.

ЛЕСТВИЦЕ
Е, А, Де и Ге. Трозвуци кроз једну октаву.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ
- Двадесет вежби.

ЕТИДЕ
- Пет етида.

НАРОДНЕ ПЕСМЕ И ИГРЕ
- Четири комада.

КОМАДИ
- Четири комада.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- све предвиђене лествице;
- десет техничких вежби;
- три етиде;
- три народне песме и игре;
- три комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Две композиције, по слободном избору.

НАПОМЕНЕ
Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес ученикovог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).
Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрама и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Свирање у другој и трећој позицији. Систематска обрада четврте позиције. Савлађивање тремола.
- Ритам: цела, половина, четвртина, четвртина са тачком, синкопа са одговарајућим паузама.

ЛЕСТВИЦЕ
Дурске и молске лествице до три предзнака, трозвуци кроз једну октаву.
ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ
- Двадесет вежби.

ЕТИДЕ
- Пет етида.

НАРОДНЕ ПЕСМЕ И ИГРЕ
- Четири комада.

КОМАДИ
- Три комада.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- све предвиђене лествице;
- десет техничких вежби;
- три народне песме и игре;
- два комада;
- један став концерта или кончертина.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа);
3. Две композиције, по слободном избору.

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Свирање у петој, шестој и седмој позицији. Промена позиције.
- Метрика: 3/8, 6/8.
- Ритам: триола, мала синкопа, осмина с тачком и обрнуто са одговарајућим паузама.
- Читање с листа и упознавање са динамиком.

ЛЕСТВИЦЕ
Све дурске и молске са трозвуцима кроз једну октаву.
ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ
- Двадесет вежби.

ЕТИДЕ
- Пет етида.

НАРОДНЕ ПЕСМЕ И ИГРЕ
- Четири комада.

КОМАДИ
- Четири комада.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- све предвиђене лествице;
- десет техничких вежби;
- три етиде;
- три народне песме и игре;
- три комада;
- један став концерта или кончертина.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Скала по избору са трозвуком кроз једну октаву;
2. Једна етида;
3. Једна народна песма или игра;
4. Два комада уз клавирску пратњу.

Испитни програм се изводи напамет.

II циклус (IV, V и VI разред)

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Пуна синхронизација леве и десне руке.
- Свирање у осмој, деветој и десетој позицији.
- Украси - предудар, трилер.
- Ритам - секстола, пентола, дуола.

ЛЕСТВИЦЕ

Дур, мол до четири предзнака кроз две октаве са трозвуком.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ
- Двадесет вежби.

ЕТИДЕ
- Шест етида.

НАРОДНЕ ПЕСМЕ И ИГРЕ
- Четири комада.

ВЕЛИКЕ ФОРМЕ
- Један став концерта или кончертина.

ЛИТЕРАТУРА
- Веће форме: С. Мах: Кончертино фачиле
- Бетовен: Сонатина Ге-дур
- Николић: Кончертино у старом стилу
- Мокру: Кончертино Ге-дур

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- све предвиђене лествице;
- техничке вежбе - десет вежби;
- етиде - четири етиде;
- народне песме - три комада;
- комади уз клавирску пратњу - три комада;
- једна велика форма (став концерта или кончертина).

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна лествица кроз две октаве са трозвуком;
2. Једна етида;
3. Једна народна песма или игра;
4. Један комад уз клавирску пратњу;
5. Један став велике форме;

Испитни програм се изводи напамет.

V разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Упознавање са свим положајима на инструменту.
- Промена положаја.
- Неговање лепог тона.
- Примена украса.

ЛЕСТВИЦЕ
Све дурске и молске кроз две октаве и трозвуцима, доминантни септакорд.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ
- Двадесет вежби.

ЕТИДЕ
- Шест етида.

НАРОДНЕ ПЕСМЕ И ИГРЕ
- Шест комада.

ВЕЛИКЕ ФОРМЕ
- Једна велика форма.

ЛИТЕРАТУРА
- Велике форме: Ф. Куцхлер: Кончертино Де-дур, оп. 12
- Ридинг: Концерт Де-дур, оп. 36
- Ридинг: Концерт Ге-дур, оп. 24
- Ридинг: Концерт ха-мол
- Портноф: Кончертино Ге-дур

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- све предвиђене лествице;
- десет техничких вежби;
- четири етиде;
- четири народне песме или игре;
- три комада уз клавирску пратњу;
- једна велика форма.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна молска лествица кроз две октаве са трозвуцима и септакордом;
2. Једна етида;
3. Једна народна песма или игра;
4. Један комад уз клавирску пратњу;
5. Једна велика форма.

Испитни програм се изводи напамет.

VI разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Даљи рад на развоју технике.
- Вежбе за промену позиције.
- Неговање музичке фразе, изражајности и музичке индивидуалности.

ЛЕСТВИЦЕ
Све дурске и молске у целокупном опсегу инструмента са трозвуцима, доминантним и умањеним септакордом.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ
- Двадесет вежби.

ЕТИДЕ
- Шест етида.

НАРОДНЕ ПЕСМЕ И ИГРЕ
- Шест комада.

ВЕЛИКЕ ФОРМЕ
- Једна велика форма.
ЛИТЕРАТУРА
Велике форме:
- Ридинг: Кончертино а-мол, оп. 21.
- Бермел: Кончертино Ге-дур, оп. 1.
- Хубер: Кончертино Еф-дур, оп. 7.
- Сајц: Кончертино бр. 5 и бр. 2.
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- све предвиђене лествице;
- десет техничких вежби;
- три етиде;
- четири народне песме или игре;
- три комада из клавирску пратњу;
- једна велика форма.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна лествица у целокупном опсегу инструмента са трозвуцима, доминантни и умањени септакорд;
2. Једна етида;
3. Једна народна игра или песма;
4. Један комад уз клавирску пратњу;
5. Једна велика форма.
Испитни програм се изводи напамет.
ЛИТЕРАТУРА
- Шрадик: Вежбе за виолину, 1-15 (прилагодити штиму инструмента)
- L. Малагурски: Школа за тамбуру бисерницу
- L. Чуњин: Школа свирања на домри
- А. Александров: Школа свирања на домри
- Б. Стојановић: Тамбурашки буквар
- Тамбурашке игре
- Г. Суботин: Школа свирања на уметничкој тамбури
- D. Марковић: Мали комади за виолину и клавир, И, II и III свеска
- Фортунатов: Збирка етида за виолину, И и II свеска
- Фортунатов: Хрестоматија за виолину и клавир, И и II књига
- Гарлицки и Родионов: Млади виолиниста, И и II књига
- Сузуки: Школа за виолину
- Златне степенице, И и II књига
Велике форме:
- Хендл: Варијације
- П. Николич: Кончертино Ге-дур
- Макс: Кончертино фачиле
- Бетовен: Сонатине
- О. Ридинг: Концерт ха-мол
- Ф. Килер: Кончертино Ге-дур, Де-дур
- А. Комаровски: Кончертино Ге-дур

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА ТАМБУРЕ Е ПРИМ И А-БАС ПРИМ

Због досадашњег неуједначеног приступа у изучавању тамбуре, изабране су оне методе које су у пракси дале највеће резултате. Покрети десне руке су из шаке, са употребом трзалице од рога или адекватне тврде пластике. Дужина трзалице треба да је иста као дужина палца десне руке ученика. Трзалица у односу на палац треба да захвати угао од 20 до 30 степени. Десна рука не сме да се ослања на горњу плочу

тамбуре осим на самом ободу тј. на страницама. Код е-прима положај леве руке је такав да сваки прст иде на следећи лествични тон, а код бас-прима у свако поље по један прст.
Тежиште програма је на савладавању техничких и музичких проблема у оквиру практичног рада са сваким учеником посебно.
У прва три разреда тежиште је на решавању техничких проблема, правилном држању инструмента и произвођењу здравог тона, а у четвртом, петом и шестом разреду се поред технике више ради на интерпретацији.
Програм обухвата народну и уметничку музику па треба инсистирати на стилској различитости. У четвртом, петом и шестом разреду важан елемент у савлађивању програма је рад у оркестру где се на практичан начин развија смисао за колективно музицирање.

МАНДОЛИНА

ЦИЉ
Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.
ЗАДАЦИ
- Упознавање инструмента.
- Правилно седење за инструментом и поставка апарата.
- Развој музичке писмености.
- Правилно коришћење трзалице.
- Упознавање мотива, фразе, мелодије и веће музичке целине.
- Упознавање артикулације (легато, стакато, портато...).
- Савладавање основних елемента технике свирања (ударци на доле, наизменични ударци, тремоло, пицикато).
- Правилно коришћење динамичке нијансе и ознаке за темпо и агогику.
- Активно учешће у стварању сопствене интерпретације.
- Свирање уз музичку пратњу клавира.
- Неговање заједничког музицирања.

И циклус (И, II и III разред)

И разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Упознавање ђака са основним деловима инструмента, правилним седењем и правилним положајем обе руке.
- Објашњење држања и коришћења трзалице, која по облику и величини треба да се прилагоди конституцији ученика.
- Описмењавање детета које мора да обухвати основне ритмичке вредности и одговарајуће паузе (цела, половина, четвртина и осмина), затим абецедна имена нота, систем повисилица, снизилица и разрешилица, као и појам такта и мере (дво, тро, четворочетвртински и шестоосминski такт).
- Упознавање основне технике свирања (ударци на доле, наизменично свирање, пицикато палцем и тремоло).
- Савладавање дурских лествица до три предзнака у оквиру прве позиције.
- Једноставно објашњење појма музичке фразе.
- Упознавање основних динамичких ознака (*ф, мф, п*).
- Објашњење ознака за темпо (*анданте, адагио и аллегро модерато*).
- Основна поставка легата и стаката.
- Развијање код ученика способности слушања сопственог свирања и свирања уз пратњу клавира.
- Због истог начина свирања и сличног репертоара настава може да се изводи и на домри.

ЛИТЕРАТУРА

- А. Александров: Школа свирања на домри
- V. Чунин: Школа свирања на домри
- D. Марковић: Мали комади, И и II свеска
- А. Александров: Педагогшки репертоар домриста, И и II разред
- Фортунатов: Хрестоматија за виолину, И и II разред
- Фортунатов: Избор етида за виолину, И и II свеска
- К. Родионов: Почетна школа за виолину
- Н. Секулић: Школа за мандолину

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- две дурске лествице кроз једну октаву са трозвуцима;
- четири етиде;
- пет комада различитог карактера.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Две композиције, по слободном избору.

НАПОМЕНЕ
Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес ученикове развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.
Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).
Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрама и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Даље утврђивање техничких елемената научених у И разреду (ударци на доле, наизменично свирање, пицикато и тремоло).
- Упознавање нотних вредности (шеснаестина, пунктирани ритам, триола).
- Савладавање друге и треће позиције.
- Рад на дурским лествицама кроз једну октаву при коришћењу друге и треће позиције, са трозвуциме и обратијима.
- Обрада нових врста тактова (3/8, 2/2, 3/2).
- Нове ознаке за темпо и агогику (*аццелерандо, пиу моссо, мено моссо, ритенуто*).
- Упознавање основних динамичких нијанси (мецо пиано, крешендо, декрешендо).
- Даље усавршавање координације руку кроз техничке вежбе и свирање лакших комада.
- Примене савладаних елемената артикулације.

ЛИТЕРАТУРА
- А. Александров: Школа свирања на домри
- V. Чунин: Школа свирања на домри
- D. Марковић : Мали комади, И и II свеска
- А. Александров: Педагошки репертоар домриста, И и II разред
- Фортунатов: Хрестоматија за виолину, И и II разред
- Фортунатов: Избор етида за виолину, И и II свеска
- Родионов: Почетна школа за виолину
- Хумл и Маријановић: Избор етида за виолину, И свеска
- Н. Секулић: Школа за мандолину

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- две дурске лествице кроз једну октаву у II и III позицији са трозвуцима и потезима;
- четири етиде;
- пет комада различитог карактера.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа);
3. Две композиције, по слободном избору.

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Развијање музичког укуса, слуха и ритма на основу одабране музичке литературе.
- Детаљнија анализа облика које треба да послуже за лакше тумачење нотног текста и развој музичке меморије.
- Усавршавање технике тремола.
- Рад на украсима (предудар).
- Упознавање природниг флажолета и извођење пицикато палцем и средњим прстом.
- Израда динамичких нијанси: крешендо и декрешендо.
- Обрада једноставних двохвата и трохвата.
- Упознавање молских лествица.
- Свирање лествица кроз две октаве.
- Припремање за даље школовање.
ЛИТЕРАТУРА
- А. Александров: Школа свирања на домри
- V. Чунин: Школа свирања на домри
- Фортунатов: Избор етида за виолину, И и II свеска
- Шрадик: Вежбе за леву руку, И свеска
- D. Марковић: Школа за виолину, II свеска
- Волфарт: Етиде за виолину, оп. 45
- Ивановић: Од преткласика до модерне, II свеска
- Н. Секулић: Школа за мандолину
- Фортунатов: Хрестоматија за виолину, III и IV разред
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвуцима и потезима;
- четири етиде;
- пет комада различитог карактера.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна лествица по избору кроз две октаве са трозвуцима и потезима;
2. Једна етида;
3. Два комада различитог карактера.
Испитни програм се изводи напамет уз пратњу клавира.

II циклус (IV, V и VI разред)

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Даљи рад на употпуњавању стеченог знања.
- Упознавање и свирање композиција крупне форме: став из кончертина, концерта, сонатине или варијације.
- Даљи рад и усавршавање двооктавних лествица.

- Детаљније упознавање ученика са техником украса (двоструки предудар и мордент).
- Инсистирање на музичком изразу и на потпуној контроли ритма и темпа.
- Читање с листа једноставних композиција.
- Оспособљавање за самостално штимовање инструмента.

ЛИТЕРАТУРА

- Фортунатов: Хрестоматија за виолину, IV и V разред
- Хендл: Варијације
- О. Ридинг: Концерти за виолину ха-мол, Бе-дур, А-дур
- П. Николић: Кончертино Ге-дур, А-дур
- Вивалди: Концерт Ге-дур
- Кајзер: Етиде за виолину оп. 24
- Шрадик: Вежбе за леву руку, И свеска
- А. Александров: Избор етида за домру

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвуцима и потезима;
- четири етиде;
- четири комада различитог карактера;
- једна крупна форма.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица по избору дурска или молска кроз две октаве са трозвуцима и потезима;
2. Три комада различитог садржаја.

Испитни програм се изводи напамет уз пратњу клавира.

V разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на употпуњавању стеченог знања.
- Рад на промени позиција у скоковима за леву руку.
- Упознавање украса: мордент, трилер.
- Свирање лествица кроз две октаве до четири предзнака.
- Упознавање и детаљнија примена већег броја ознака за динамику и темпо.
- Даљи рад на читању с листа.
- Учешће ученика у колективном музицирању.
- Усавршавање технике десне руке.
- Упућивање ученика на самостално решавање лакшег проблема у примени прстореда и потеза.
- Даљи рад на артикулацији.

ЛИТЕРАТУРА

- Галицки: Хрестоматија за виолину, III свеска
- Ивановић: Од преткласике до модерне, II и III свеска
- Кајзер: Етиде за виолину
- Волфарт: Етиде за виолину, оп. 45, II свеска
- Вивалди: Концерти за виолину, Ге-дур, Де-дур
- О. Ридинг: Концерти за виолину, Ге-дур, Де-дур, а-мол
- Фортунатов: Хрестоматија за виолину, V и VI разред
- Шрадик: Вежбе за леву руку, II свеска
- Комаровски: Варијације

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две дурске и две молске лествице до пет предзнака кроз две октаве са трозвуцима и потезима;
- четири етиде;
- четири комада различитог карактера;
- једна крупна форма.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна лествица по избору дурска или молска кроз две октаве са трозвуцима и потезима;
2. Три комада различитог садржаја.
Испитни програм се изводи напамет уз пратњу клавира.

VI разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Даљи рад на комплетном музичком усавршавању, који подразумева захтеве у квалитету тона, темпу и динамици.
- Рад на лествицама кроз три октаве.
- Усавршавање украса (групето, мордент, трилер).
- Усавршавање технике тремола.
- Рад на легату у левој руци.
- Упознавање различитих ефеката на инструменту: вибрато десном и левом руком.

ЛИТЕРАТУРА
- Кројцер: Етиде за виолину
- Фортунатов: Етиде за виолину
- Кајзер: Етиде за виолину
- Верачини: Сонате за виолину
- Вивалди: Концерти за виолину, а-мол, ге-мол
- Хубер: Кончертино Еф-дур
- Бакланова: Кончертино де-мол
- Шрадик: Вежбе за леву руку, И свеска
- Бетовен: Сонатине за мандолину
- Скарлати: Сонате
- Гарлицки, Родионов и Фортунатов: Избор етида, III свеска
- Мазас: Етиде, оп. 36, И свеска
- Бах: Концерт за виолину а-мол, И став
- Златне степенице, III свеска

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- две дурске и две молске лествице кроз две и три октаве са трозвуцима и потезима;
- четири етиде;
- четири комада различитог карактера;
- једна крупна форма.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Три комада различитог карактера.
Програм се изводи напамет уз пратњу клавира.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Тежиште програма је на савладавању техничких и музичких проблема у оквиру практичног рада са сваким учеником посебно. План треба направити према потребама сваког ученика, односно према његовом нивоу зрелости, старости и физичког развоја. Избор програма треба да буде поступан, а композиције треба да буду кратке, па касније све дуже и захтевније уз увођење модулација.

У прва три разреда обратити пажњу на правилно држање инструмента, решавање техничких проблема и произвођење здравог тона. У четвртом, петом и шестом разреду, поред технике, више радити на интерпретацији. Важан елемент у савлађивању програма је рад у оркестру где се на практичан начин развија смисао за колективно музицирање. Комаде користити из разне литературе са одређеним техничким захтевима, арпеђима, модулацијама и темпима, уз разумевање фраза.

С обзиром да програм обухвата народну и уметничку музику, треба инсистирати на стилској различитости.

ХАРФА

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Развијање љубави и позитивног односа према музици, инструменту и настави харфе.
- Познавање инструмента, поставка тела и руку.
- Описмењавање и педализација.
- Савладавање ритмике и читања знакова.
- Развијање базичних техника.
- Разумевање музичке фразе у малим формама, динамике, стила, развијање меморије, знање за наставак школовања.
- Развијање психомоторних - менталних и физичких способности у складу са индивидуалним узрастом.
- Коришћење педала при извођењу композиција.
- Препознавање и свирање лигатуре и синкопе.
- Упознавање знакова педализације, динамике и темпа.
- Свирање лествица у шеснаестинама кроз три октаве са подметањем трећег и четвртог прста.
- Свирање четворогласних трозвука и доминантног септакорда, хармонски и разложено кроз три октаве.
- Коришћење клизања палца и четвртог прста, флажолета, етуфе, арпеђа.
- Свирање композиција различитог стила.
- Оспособљавање за свирање на јавним наступима, испиту или такмичењу.

И циклус (И, II и III разред)

И разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање инструмената, поставка руке и тела за харфом. Техничке вежбе радити пажљиво и прецизно ритмички и тонски.
- Нотно описмењавање и упознавање са основним ритмичким вредностима.
- Упознавање педализације кроз лествице у првом полугодишту, а у другом полугодишту кроз композиције и то са променом једног педала.

ЛЕСТВИЦЕ

- Скале у другом полугодишту и то дурске до два предзнака кроз једну октаву.
- Трозвук у основном положају и обртајима хармонски и разложено.

ЛИТЕРАТУРА

- Рубин, Парфенов, Гроси и Поцоли: Избор из почетних школа за харфу
- Поцоли: Етиде
- Бокса: Етиде
- Хаселман: Мали комади
- Бокса: Комади
- Хрестоматија И, избор комада
- Гранђани: Мали комади
- Избор других композиција у складу са способностима детета

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- дурске лествице до два предзнака - кроз једну октаву са трозвуком;
- четири до шест етида;
- три до пет комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Две композиције, по слободном избору.
НАПОМЕНЕ
Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес ученикове развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.
Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).
Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрама и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Дурске лествице, све кроз 2 октаве, трозвуци и арпеђа.
- У другом полугодишту разложене октаве са удвојеним основним тоном.
- Ритмика - пунктиране вредности, триола и осмински такт.

ЛИТЕРАТУРА
- Рубин: Почетна школа харфе
- Бокса: Етиде
- Хадерман: Етиде бр. 10, 11
- Поцоли: Етиде
- Хаселман: Успаванка
- Гранђани: Мали комади
- Хаселман: Мала свита
- Гедике: Соната Ге-дур (Хрестоматија)
- Гречањинов: Мазурка
- L. Вуд: Руска успаванка
- С. Мекдоналд: Комади

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- све дурске и молске лествице до два предзнака кроз две октаве;
- три до четири етиде;
- четири до шест комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа);
3. Две композиције, по слободном избору.

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Даљи рад на лествицама и арпеђима.
- Рад на развоју технике.
- Савлађивање литературе за харфу.

ЛЕСТВИЦЕ
- Све дурске и молске лествице кроз три октаве са 4 предзнака.
- Трозвуци и доминантни септакорд.
- Прсне вежбе клизања првог и четвртог прста.

ЛИТЕРАТУРА
- Гроси и Поцоли: Етиде, избор
- Бокса: Етиде 5, 6, 7 и 17
- Х. Рение: Техничке вежбе
- Дусек: Сонатина бр. 2 и бр. 1, И став
- Надерман: Сонатина бр. 2, II став
- Рение: Гавота
- Хаселман: Меланхолична серенада
- С. Мекдоналд: Комади
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- скале, трозвуци и четворозвуци кроз три октаве;
- четири до пет етида;
- три до пет комада од којих обавезно један став сонатине.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Скала кроз три октаве у шеснаестинама, четворозвук, доминатни септакорд;
2. Једна етида;
3. Први став сонатине;
4. Један комад.

II циклус (IV, V и VI разред)

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Даљи рад на лествицама и арпеђима, са пребацивањем руку.
- Рад на развоју технике.
- Савлађивање литературе за харфу.
ЛЕСТВИЦЕ
- Све лествице у шеснаестинама кроз октаве, четворозвуци доминатни и умањени септакорд и разложена арпеђа, са пребацивањем руку у обртајима.
- Прсне вежбе клизања првог и четвртог прста у бржем темпу, флажолети етуфе, октаве са отвореном и "затвореном" шаком, вежбе првог и другог прста као претеча почетног трилера.
ЛИТЕРАТУРА
- Поцоли: Етиде
- Надерман: Етиде
- Бокса: Етиде
- Хаселман: Етиде
- Дусек: Сонатине
- Надерман: Сонатина И, II, IV
- Крумхолц: Сонатина Бе-дур
- Моцарт: Тема са варијацијама
- Бетовен: Тема са варијацијама
- Хаселман: Мала прича
- Гранђани: Баркарола
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- лествице, арпеђа, прсне вежбе;
- четири до пет етида;
- једна сонатина;
- четири до пет комада.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица и арпеђа;
2. Једна етида;
3. Једна сонатина;
4. Један комад.

V разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Даљи рад на лествицама и арпеђима, са подметањем прста.
- Рад на развоју технике и на трилерима.
- Савлађивање литературе за харфу.

ЛЕСТВИЦЕ
- Све лествице, трозвуци, четворозвуци, септакорди. Разложени септакорди са подметањем четвртог прста у свим обртајима.
- Прсне вежбе трилера.

ЛИТЕРАТУРА
- Бокса: Етиде
- Надерман: Етиде
- Ердели: 20 етида
- Хаселман: Етиде
- Дусек: Сонатине III, IV
- Надерман: 7 ноктурна за харфу
- Гранђани: Ноктурно
- Гранђани: Баркарола
- Посе: Игра таласа
- Надерман: Сонатине

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- све лествице;
- три до пет етида;
- две сонатине;
- три до четири комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна лествица са арпеђима;
2. Једна етида;
3. Једна сонатина или тема с варијацијама;
4. Један комад.

Програм се изводи напамет.

VI разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Даљи рад на лествицама са арпеђима и септакордима.
- Рад на развоју технике и ритма.
- Савлађивање литературе за харфу.

ЛЕСТВИЦЕ
- Све лествице у октави и терци, арпеђа, септакорди (умањени и доминантни).
- Техничке вежбе, прсне са првим, другим и трећим, четвртим прстом.
- Све ритмичке комбинације, трилери 2131, 21, 12.

ЛИТЕРАТУРА
- Бокса: Етиде
- Надерман: Етиде
- Цабел: Етиде
- Дусек: Сонатине
- Надерман: Сонатине

- Салцедо: Музичка кутија
- Глијер: У пољу
- Мусоргски: Суза
- Мекдоналд: Комади

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- скале, арпеђо, прсне вежбе;
- три до пет етида;
- једна сонатина;
- четири комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна лествица са арпеђима;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Једна сонатина;
4. Једна композиција аутора из XIX века;
5. Једна композиција савременог аутора.

Програм се изводи напамет.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

- План треба направити по потребама одређеног ученика (нивоу зрелости, старости, физичког развоја и прошлих искуства).
- Избор треба бити поступан.
- Композиције треба да буду кратке, па касније све дуже и захтевније уз модулације.
- Комаде користити из разне литературе са одређеним техничким захтевима, арпеђа, модулације, темпа и разумевање фраза.
- Сонатине или варијације, кратке форме, радити са посебном пажњом на техничке проблеме, ознаке темпа и пулсације.
- Постепено осамосталити ученика.

ИНСТРУМЕНТИ СА ДИРКАМА

(клавир, хармоника)

КЛАВИР

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ
- Интензиван и континуиран рад на развоју физиолошких и психолошких слуховних способности - спољашњег (контролног) и унутрашњег (менталног) слуха, навике размишљања у тонским представама (тонске контемплације) и потребе за изражавањем звуком (духовног слуха).
- Упознавање ученика са грађом клавира (резонантном кутијом, поклопцем, клавијатуром, системом полуга са чекићима, чивијама, жицама, пригушивачима, педалима, механиком производње звука...), његовим акустичким својствима (специфичношћу амплитуде клавирског звука, регистарском неуједначеношћу и феноменом аликвотне резонанце) и изражајним могућностима (тонским опсегом, динамичким дијапазоном и колористичким својствима).
- Овладавање основном техником свирања на клавиру - савлађивањем, на основном нивоу, свих врста техничких проблема: репетиција, трилера, тремола, лествица, позиционих и ванпозиционих арпеђа и фигурација, дуплих нота, акорада, скокова и полифоније.
- Постизање разумевања значења и важности универзалних музичких изражајних средстава (темпа, ритма, метра, динамике, агогике, артикулације, акцентуације и инструментације) и изградња способности њихове адекватне стилске употребе у процесу извођења музичког дела.

- Музичко описмењавање - постизање вештине течног читања и писања нота у виолинском и бас кључу, разумевање значења најучесталијих (нумеричких, графичких и вербалних) темповских, карактерних, метричких, динамичких, агогичких, акцентних и артикулационих ознака у нотном тексту и континуиран рад на развоју способности спретног свирања *Прима виста.*
- Усвајање основних знања из области музичке теорије, хармоније, контрапункта и музичких облика, као и основних знања из области музичке историје - ради изградње способности поузданог препознавања стилских епоха, њихових кључних карактеристика и уметничке вредности најуспелијих дела њихових истакнутих представника.
- Упознавање најзначајнијих дела из области клавирске литературе, њихове уметничке вредности и основних чињеница из биографија њихових аутора.
- Оспособљавање за самостално учење и вежбање.
- Стицање искуства редовног јавног наступања (самосталног и у ансамблу) изградња одговорног става у односу на висок стандард захтева савремене концертне и такмичарске праксе.
- Изградња навике редовног слушања уметнички вредне музике (у виду тонског записа или концертног извођења).
- Развијање и профилирање естетских музичких критеријума (способности препознавања и адекватне процене уметничке вредности музичког дела или његове интерпретације).
- Развијање афирмативних етичких ставова према националној и светској пијанистичкој баштини, њеној важности у домаћој и светској музичкој култури, професији пијанисте (извођача и педагога) и значају његове улоге у друштву.

И циклус (И, II и III разред)

И разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Почетни рад на развоју спољашњег (контролног) и унутрашњег (менталног) слуха, путем учења и изражајног певања кратких, једноставних, лаких песмица (у оквиру прве октаве), свирања истих песмица по слуху (самостално и у четири руке, уз пратњу наставника) и њиховог транспоновања у тоналитете са једним или два предзнака (ово се нарочито односи на ученике који, од почетка, испољавају натпросечне слуховне способности).

Почетни рад на развијању музичке фантазије, путем игре и приче.

Упознавање са клавијатуром (називи белих и црних дирки и називи октава).

Основно упознавање са механизмом производње звука на клавиру.

Упознавање са функционалним положајем тела за клавиром и основама ефикасне употребе извођачког апарата.

Упражњавање једноставних вежби за телесну релаксацију.

Упознавање са значењем најчешћих ознака за темпо (*ленто, адагио, анданте, андантино, модерато, аллегретто, аллегро, престо*...).

Упознавање са значењем најчешћих ознака за карактер (*долце, tranquillo, цантабиле, гразиосо, еспрессиво, марцато, сцхерзандо*...).

Упознавање са релативним трајањем нота (целих, половина, четвртина, осмина и њима одговарајућих пауза и триола) и значењем пунктирања.

Упознавање са различитим врстама простих и сложених тактова (2/8, 3/8, 6/8, 2/4, 3/4, 4/4...).

Рад на бројању - помоћном средству за постизање метрички тачног и ритмичног свирања.

Упознавање са значењем основних динамичких ознака (*пианиссимо, пиано, мезофорте, форте, фортиссимо, диминуендо, цресцендо*...).

Упознавање са значењем основних агогичких ознака (*ритардандо, аццелерандо, алларгандо, состенуто, пиу ленто, пиу моссо, а темп*о...).
Упознавање са значењем основних артикулационих ознака (*портато, легато, легиерро, стаццато*...) и графичким начином њиховог исписивања (тачка, црта, мали клинасти знак, лук).
Упознавање са основним полифоним поступцима (имитација, инверзија, канон).
Увежбавање почетне вештине читања нота у виолинском и бас кључу.
Свирање лаких композиција, с наставником, четвороручно, *Прима виста.*
Упознавање са појмом метричке целине (двотакт, тротакт, четворотакт...).
Упознавање са појмом мисаоне целине (фраза).
Елементарно упознавање са најједноставнијим музичким облицима (реченица, период, песма).
ЛИТЕРАТУРА
КЛАВИРСКЕ ШКОЛЕ ЗА ПОЧЕТНИКЕ
- Ј. Кршић, М. Петровић, Бајер, Николајев, Гњесина, Артоболевска и сличне.
ЕТИДЕ И ВИРТУОЗНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ
- Диверноа: Основне вежбе за клавир, оп. 76
- Лешхорн: Мелодичне етиде, оп. 192
- Черни: Етиде, оп. 139 и Етиде, оп. 599
- Друге етиде или виртуозне композиције.
КОМПОЗИЦИЈЕ МАЛЕ ФОРМЕ
- Чајковски: Дечји албум, оп. 39
- Мајкапар: 24 лаке композиције, оп. 16
- Гречанинов: Оп. 99
- Шуман: Албум за младеж, оп. 68
- Друге композиције сличне тежине.
КОМПОЗИЦИЈЕ ДОМАЋИХ АУТОРА
- V. Миланковић: Дечје приче - 25 минијатура за И и II разред
- М. Тајчевић: За мале
- З. Христић: Тачкице
- Друге композиције сличне тежине.
ЛЕСТВИЦЕ
Це-дур, Ге-дур, Де-дур, А-дур и Е-дур.
Препоручене варијанте:
- паралелно, у четвртинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз једну октаву;
- у супротним смеровима, у четвртинама, с почетком у интервалу приме, навише и наниже, континуирано, сваком руком кроз једну октаву.
Артикулација: портато или легато.
Динамика: по слободном избору.
Препоручен минимални темпо: четвртина = 60.
ТРОЗВУЦИ
Це-дур, Ге-дур, Де-дур, А-дур и Е-дур.
Препоручена варијанта: мали положај (такозвано "мало разлагање"), квинтакорд, секстакорд и квартсекстакорд, сваки трозвук наизменично (разложено па симултано), паралелно, у размаку октаве, у четвртинама, навише и наниже, континуирано, кроз једну октаву.
Артикулација: разложено - легато; у акордима - портато.
Динамика: по слободном избору.
Препоручени минимални темпо: четвртина = 60 (трајање разложено свираног акорда је једнако трајању симултано свираног акорда - три четвртине).
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- педесет композиција по слободном избору.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна лествица;
2. Једна етида (или виртуозна композиција);
3. Две композиције, по слободном избору.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес ученикове развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри током школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрама и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Наставак рада на развоју спољашњег и унутрашњег слуха путем изражајног певања, свирања по слуху и транспоновања у тоналитете са једним, два или три предзнака (ово се нарочито односи на ученике натпросечних слуховних способности).

Наставак рада на развијању музичке фантазије путем игре и приче, са тенденцијом постепеног напуштања игре у корист других, узрасту примеренијих активности.

Допуњавање почетног знања о клавијатури основним информацијама о улози и механизму функционисања педала.

Проширивање знања о механизму произвођења клавирског звука основним информацијама о његовим акустичким својствима.

Обогаћивање искуства стеченог у области функционалне употребе извођачког апарата новим увидима у проблематику, кроз процес савлађивања сложенијих извођачких захтева.

Континуирано упражњавање вежби за телесну релаксацију, у сврху даље изградње слободе и ефикасности извођачког апарата.

Наставак упознавања са ознакама темпа, карактера, динамике и агогике, у зависности од ознака на које ученик наилази у композицијама које изучава. Поред ознака на италијанском језику, ученик упознаје и најучесталије ознаке на немачком, француском и руском језику.

Проширивање знања о релативном трајању основних и пунктираних нота (и њима одговарајућих пауза и триола) информацијама о ситнијим нотним вредностима (шеснаестинама, тридесетдвојкама и шездесетчетворкама).

Упознавање са једноставним врстама неправилног такта (5/8, 7/8, 5/4, 7/4...).

Наставак рада на бројању (у случају немогућности постизања тачног и ритмичног свирања без овог помоћног средства).

Допуњавање знања о основним артикулационим ознакама и графичком начину њиховог исписивања.

Упознавање са ознакама за педал и рад на композицијама које захтевају једноставну педализацију.

Утврђивање знања о основним полифоним поступцима кроз процес рада на једноставним полифоним композицијама.

Усавршавање вештине читања нота у виолинском и бас кључу (путем свирања с наставником, четвороручно, *Прима виста*) са циљем успостављања трајне навике упражњавања ове активности током читавог школовања.

Проширење знања о појмовима метричке целине и фразе упознавањем нових карактеристичних примера, кроз извођачку праксу.

Обогаћење знања о музичким облицима новим информацијама о врстама реченице, периода и песме.
Усвајање нових информација о лествичним ступњевима и основним облицима каденце.
ЛИТЕРАТУРА
Клавирске школе за почетнике
- Ј. Кршић, М. Петровић, Бајер, Николајев, Гњесина, Артоболевска и сличне.
ЕТИДЕ И ВИРТУОЗНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ
- Диверноа: Основне вежбе за клавир, оп. 176
- Лешхорн: Мелодичне етиде, оп. 192
- Лемоан: Дечје етиде, оп. 37
- Черни: Етиде, оп. 139
- Беренс: Етиде, оп. 70
- Друге етиде или виртуозне композиције.
ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ
- Бах: Мале композиције
- Друге полифоне композиције барокних композитора доступне извођачком узрасту ученика.
КОМПОЗИЦИЈЕ МАЛЕ ФОРМЕ
- Шуман: Албум за младеж оп. 68
- Чајковски: Дечји албум, оп. 39
- Гречанинов: Оп. 99
- Гедике: Оп. 36
- Кабалевски: Оп. 30
- Барток: Микрокосмос, И свеска
- Друге композиције сличне тежине.
СОНАТИНЕ
- Сонатине Ванхала, Плејела, Хаслингера, Бетовена и других аутора, доступне извођачком узрасту ученика.
КОМПОЗИЦИЈЕ ДОМАЋИХ АУТОРА
- V. Миланковић: Дечје приче - 25 минијатура за И и II разред
- М. Тајчевић: За мале
- З. Христић: Тачкице
- С. Хофман: Две басне
- Друге композиције домаћих аутора сличне тежине.
КОМПОЗИЦИЈЕ ПИСАНЕ ЗА ЧЕТВОРОРУЧНО ИЗВОЂЕЊЕ
- Дијабели: Сонатине, оп. 24, Мелодијске вежбе, оп. 149 и оп. 163
- Друге композиције сличне тежине писане за четвороручно извођење.
ЛЕСТВИЦЕ
Ха-дур, Еф-дур, де-мол, а-мол и е-мол.
Препоручене варијанте:
- паралелно, у осминама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве;
- у супротним смеровима, у осминама, с почетком у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, сваком руком кроз две октаве (само дурске лествице из наведене групе).
Артикулација: легато.
Динамика: пиано или форте.
Препоручен минимални темпо: осмина = 100.
ТРОЗВУЦИ
Ха-дур, Еф-дур, де-мол, а-мол и е-мол.
Препоручене варијанте:
- мали положај (такозвано "мало разлагање"), квинтакорд, секстакорд и квартсекстакорд, разложено, у интервалу октаве, паралелно, у осминама, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве;

- мали положај, симултано (у акордима), у интервалу октаве, паралелно, у четвртинама, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве.
Артикулација: разложено - легато; у акордима - портато.
Динамика: пиано или форте.
Препоручени минимални темпо: осмина = 100.
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- пет етида (или виртуозних композиција сличне тежине);
- пет композиција по слободном избору;
- три полифоне композиције;
- једна цела сонатина и став из сонатине или циклус варијација.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна лествица;
2. Једна етида (или виртуозна композиција);
3. Две композиције, по слободном избору.
НАПОМЕНА
Два обавезна јавна наступа и смотра на крају школске године, једнако као у првом разреду, не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања.

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
Наставак рада на развоју унутрашњег и спољашњег слуха усложњавањем тешкоћа савладаних у претходном разреду.
Почетак рада на поступку свесног меморисања музичког дела.
Наставак рада на развијању музичке фантазије асоцијативно подстицајним разговорима, поетским и метафоричким приказивањима музичког садржаја, буђењем интересовања за креативно изражавање клавирским звуком и радом на прецизном уметничком обликовању изучаваног репертоара.
Обогаћивање искуства у употреби педала даљим радом на композицијама једноставних захтева на овом плану.
Објашњење појмова превременог, истовременог и накнадног педала и његове извођачке примене.
Продубљивање знања о акустичким и изражајним својствима клавирског звука, почетак формирања представе о уметнички лепом звуку, тонско објашњење илузије "певања" на клавиру и интензивно усмеравање на ово поље извођачке проблематике.
Даље усавршавање могућности извођачког апарата, засновано на принципима слободе, економичности и ефикасности.
Даље повремено упражњавање вежби за телесну релаксацију.
Проширивање знања о ознакама темпа, карактера, динамике и агогике.
Стицање почетног искуства у савладавању полиритмичких тешкоћа свирањем лествица у једноставним полиритмичким комбинацијама (дуоле са триолама и триоле са дуолама), четвороручно или на два клавира, са наставником.
Даље усавршавање вештине свирања полифоније, радом на композицијама сложенијих захтева.
Упознавање са основним врстама украса (кратким предударом - форшлагом, дугим предударом - апоџатуром, пралтрилером, мордентом и шлајфером) и разумевање и усвајање начина њиховог извођења.
Даље усавршавање вештине читања *Прима виста.*
Профилирање знања о музичким облицима (малој и великој реченици, малом и великом периоду и малој и великој троделној песми).
Даље усвајање информација о главним лествичним ступњевима и њиховим заменицима, њиховим међусобним односима, и вежбање у препознавању аутентичног и плагалног облика каденце.

Почетни рад на формирању навике самосталног вежбања, са објашњењем предности принципа "Мало, пажљиво и често" и принципа нераздвојивости слуховне од механичке компоненте.
Почетна активност на формирању навике редовног слушања уметнички вредне музике праћена информацијама о основним карактеристикама најважнијих стилских епоха.
ЛИТЕРАТУРА
ЕТИДЕ И ВИРТУОЗНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ
- Диверноа: Основне вежбе за клавир, оп. 176
- Лемоан: Дечје етиде, оп. 37
- Черни: Етиде оп. 849
- Бертини: Етиде оп. 100
- Друге етиде или композиције сличне тежине.
ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ
- Бах: Мале композиције
- Друге полифоне композиције барокних композитора доступне извођачком узрасту ученика.
КОМПОЗИЦИЈЕ МАЛЕ ФОРМЕ
- Шуман: Албум за младеж оп. 68
- Чајковски: Дечји албум, оп. 39
- Лутославски: 12 малих комада
- Казела: 11 дечјих комада
- Гречанинов: Дечја књига, оп. 98
- Гедике: Оп. 36
- Кабалевски: Оп. 30
- Мајкапар: Минијатуре оп. 33
- Барток: Микрокосмос, И и II свеска
- Друге композиције сличне тежине.
СОНАТИНЕ И ВАРИЈАЦИЈЕ
- Сонатине и варијације Дијабелија, Кулауа, Дусика, Хајдна, Бетовена и других композитора, доступне извођачком узрасту ученика.
КОМПОЗИЦИЈЕ ДОМАЋИХ АУТОРА
- С. Рајичић: Дечја збирка
- М. Тајчевић: За мале
- З. Христић: Тачкице
- Друге композиције домаћих аутора, сличне тежине.
КОМПОЗИЦИЈЕ ПИСАНЕ ЗА ЧЕТВОРОРУЧНО ИЗВОЂЕЊЕ
- Дијабели: Сонатине, оп. 24
- Стравински: Пет малих комада
- Друге композиције сличне тежине писане за четвороручно извођење.
ЛЕСТВИЦЕ
Бе-дур, Ес-дур, Ас-дур, це-мол, ге-мол и хроматска лествица.
Препоручене варијанте:
- паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве (хроматска лествица на исти начин);
- паралелно, у осминским триолама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз три октаве (само дурске и молске лествице из наведене групе);
- у супротним смеровима, у шеснаестинама, с почетком у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, сваком руком кроз две октаве;
Артикулација: легато.
Динамика: пиано или форте.
Препоручен минимални темпо: осмина и осминска триола = 80.
ТРОЗВУЦИ
Бе-дур, Ес-дур, Ас-дур, це-мол и ге-мол.
Препоручене варијанте:

- мали положај (такозвано "мало разлагање"), квинтакорд, секстакорд и квартсекстакорд, разложено, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве;
- мали положај, симултано (у акордима), паралелно, у осминама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве.

Артикулација: разложено - легато; у акордима - портато.
Динамика: пиано или форте.
Препоручен минимални темпо: осмина = 80.
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- четири етиде (или композиције виртуозних извођачких тешкоћа);
- четири композиције, по слободном избору;
- три полифоне композиције;
- једна цела сонатина и став из сонатине или циклус варијација.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају првог полугодишта)
- једна лествица и две композиције, по слободном избору.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна лествица;
2. Једна етида;
3. Једна полифона композиција;
4. Један став из сонатине;
5. Једна композиција, по слободном избору.

НАПОМЕНА
Смотра (на крају првог полугодишта) и обавезни јавни наступи, једнако као у првом и другом разреду, не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Оцена са овог испита треба да буде одраз пажљиве, свеобухватне процене даље перспективе ученикових школовања.

II циклус (IV, V и VI разред)

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
Наставак рада на развоју унутрашњег и спољашњег слуха даљим усложњавањем тешкоћа савладаних у претходном разреду, с нарочитом пажњом усмереном на препознавање вертикално-хоризонталних (хармонско-мелодијских) односа у оквиру задатих примера за вежбање. Развој свести о основним релацијама унутар тоналитета и релацијама тоналитета унутар квинтног круга и успостављање, у вези са овом проблематиком, чврсте везе са садржајима текуће наставе солфеђа.
Стицање почетног искуства у свирању по слуху кратких, једноставних, дијатонских мелодија (хармонизованих плагалним и аутентичним каденцирајућим обртима) и развој елементарне вештине импровизовања у оквирма оваквих тешкоћа.
Наставак рада на поступку свесног меморисања музичког дела, у циљу постепеног развијања способности слуховне контемплације (размишљања у тонским представама).
Наставак рада на развијању музичке фантазије указивањем на аналогије међу уметничким вредностима дела из разних области уметничког изражавања (књижевности, сликарства, вајарства, архитектуре...), упоређивањем, изградњом способности увиђања и подстицајним разговорима (поједностављеног садржаја, примереног ученику узрасту) на теме из области музичке естетике.
Даље обогаћивање искуства у употреби педала, радом на композицијама сложенијих захтева на овом плану и почетак рада на стварању навике целисходног употребљавања левог педала - у сврху промене боје (тембра), а не утишавања звука.

Продубљивање осетљивости на лепоту клавирског звука, доследним радом на усавршавању извођачке вештине "певања" на клавиру - нарочито пажљивим, темељним изучавањем композиција полифоне структуре и композиција с романтичарском кантиленом.
Проширивање знања из области орнаментације упознавањем са групетом и трилером, њиховом варијантама и основним правилима њиховог извођења у оквирима барокног, класичног и романтичног стила.
Даље усавршавање ефикасности извођачког апарата радом на композицијама сложенијих техничких захтева (нарочито оних које третирају проблем трилера и активности "горњих" прстију) и инсистирањем на савлађивању њиховог "Брзо-дуго-гласно-јасно" начина извођења - креирањем и увежбавањем ритмичких и фактуралних варијаната појединих тешких одломака и постепеним подизањем темпа извођења (према индивидуалним могућностима ученика) ка граници солидног виртуозитета.
Навикавање на економичну и сврсисходну употребу метронома у процесу вежбања (повремену, искључиво у сврху краткотрајне контроле темпа или односа темпа у оквиру композиције) с инсистирањем на увиђању суштинске разлике између музичких изражајних средстава метра и ритма, односно метричног и ритмичног свирања.
Употпуњавање знања о ознакама темпа, карактера, динамике и агогике, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања прописаног годишњег репертоара.
Обогаћивање искуства у савладавању полиритмичких тешкоћа свирањем лествица у сложенијим полиритмичким комбинацијама (триоле са квартолама и квартоле са триолама), четвороручно или на два клавира, са наставником.
Стално усавршавање вештине читања *Прима виста*, вежбањем примера са сложенијим тешкоћама на овом плану (самосталним или у сарадњи са наставником - четвороручно или на два клавира).
Проширивање знања о музичким облицима основним информацијама о варијацијама, ронду и сонати.
Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања задавањем мотивишућих домаћих задатака и подстицањем ученика на припремање (за концертно извођење) кратких, једноставних композиција, без велике помоћи наставника.
Укорењивање навике редовног слушања уметнички вредне музике повременим заједничким преслушавањем тонских снимака једноставних, популарних композиција које припадају различитим жанровима, разговарањем о њиховом садржају и уметничкој вредности и коментарисањем извођачких квалитета њихових интерпретатора.
Стицање почетног такмичарског искуства узимањем учешћа у такмичењима једноставних програмских захтева, у сврху постепене изградње индивидуалног става према феномену музичког такмичења и раног прихватања високих захтева актуелних такмичарских извођачких стандарда (односи се претежно на напредне, извођачки мотивисане и подијумски оријентисане ученике).

ЛИТЕРАТУРА

ЕТИДЕ И ВИРТУОЗНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

- Беренс: Етиде, оп. 61
- Черни: Етиде, оп. 849 и оп. 299
- Хелер: Етиде, оп. 47
- Друге етиде сличне тежине.

ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

- Бах: Мали прелудијуми и Двогласне инвенције
- Глинка: Четири двогласне фуге
- Мјасковски: Оп. 78, двогласне фуге
- Друге полифоне композиције барокних, романтичних или савремених композитора доступне извођачком узрасту ученика.

КОМПОЗИЦИЈЕ МАЛЕ ФОРМЕ

- Шопен: Ноктурна у це-молу и цис-молу, оп. постх. и Полонеза у ге-молу, оп. постх.
- Шуман: Албум за младеж, оп. 68
- Григ: Лирски комади

- Кабалевски: Дечје композиције
- Гречанинов: Оп. 99, Оп. 119, Оп. 123, Оп. 127.
- Шостакович: Игре лутака
- Казела: 11 дечјих комада
- Барток: Микрокосмос, III и IV свеска
- Друге композиције сличне тежине.

СОНАТИНЕ И ВАРИЈАЦИЈЕ
- Моцарт: Бечке сонатине
- Бетовен: Соната оп. 49, бр. 2, Ге-дур
- Шуман: Соната оп. 118, бр. 1, Ге-дур
- Кабалевски: Варијације на словачку тему
- Николајев: Мале варијације у класичном стилу
- Мајкапар: Варијације на руску тему, оп. 8
- Друге сонатине, сонате или варијације сличне тежине.

КОМПОЗИЦИЈЕ ДОМАЋИХ АУТОРА
- С. Рајичић: Мала клавирска свита
- М. Тајчевић: Дјеци, II мала свита
- J. Бандур: Успаванка
- Друге композиције домаћих аутора сличне тежине.

КОМПОЗИЦИЈЕ ПИСАНЕ ЗА ЧЕТВОРОРУЧНО ИЗВОЂЕЊЕ
- Дијабели: Соната оп. 73
- Вебер: Тема са варијацијама, оп. 10
- Бертини: Етиде, оп. 97
- Шуберт: Варијације у е-молу
- Шуман: Оп. 85
- Друге композиције сличне тежине писане за четвороручно извођење.

ЛЕСТВИЦЕ

Дес-дур, Гес-дур, еф-мол и ха-мол.

Препоручене варијанте:
- дурске лествице, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;
- у супротним смеровима, с почетком у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, сваком руком кроз две октаве;
- молске и хроматске лествице паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, континуирано, навише и наниже, кроз четири октаве.

Артикулација: легато.

Динамика: пиано или форте.

Препоручени минимални темпо: четвртина = 60 (код извођења у супротним смеровима: четвртина = 40).

ТРОЗВУЦИ

Дес-дур, Гес-дур, еф-мол и ха-мол.

Препоручене варијанте:
- велики положај (мали положај са удвојеним основним тоном - такозвано "велико разлагање"), квинтакорд, секстакорд и квартсекстакорда, разложено, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;
- велики положај, симултано, у акордима паралелно, у четвртинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве.

Артикулација: разложено - легато; у акордима - портато.

Динамика: пиано или форте.

Препоручени минимални темпо: четвртина = 60.

НАПОМЕНА

Уколико ученику, због његовог узраста, још увек није удобно да "узима" акорде у овом положају, може да их свира без удвојеног основног тона - као у претходним разредима.

ЧЕТВОРОЗВУЦИ

Доминантни и умањени септакорди за дурске и молске тоналитете Це, Ге, Де, Еф, Бе и Ес.
Препоручене варијанте:
- мали положај (такозвано "мало разлагање"), септакорд, квинтсекстакорд, терцквартакорд и секундакорд, разложено, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве;
- мали положај, симултано (у акордима), паралелно, у четвртинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве.
Артикулација: разложено - легато; у акордима - портато.
Динамика: пиано или форте.
Препоручени минимални темпо: четвртина = 60.
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- четири етиде (или виртуозне композиције);
- четири композиције, по слободном избору;
- три полифоне композиције;
- једна соната или став из сонате и циклус варијација.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
СМОТРА (на крају првог полугодишта)
- једна лествица и једна виртуозна етида.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна полифона композиција;
2. Једна етида (или виртуозна композиција);
3. Један став сонатине;
4. Једна композиција по слободном избору.

V разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Усавршавање способности свирања по слуху употребом нешто сложенијих примера дијатонских мелодијских образаца (хармонизованих одговарајућим каденцирајућим обртима) и стицање почетног искуства у импровизовању елементарне пратње за једноставну певачку, гудачку или дувачку деоницу.
- Наставак рада на техници свесног меморисања (учењем само из нота без употребе инструмента, крајње једноставних, фактурално елементарних композиција, по извођачким тешкоћама доступних ученику првог и другог разреда основне школе), у циљу даљег развијања способности слуховне контемплације.
- Стални развој музичке фантазије и даље профилирање ученикових критеријума у области уметничког садржаја и естетске вредности музичког дела.
- Даље усавршавање вештине употребе педала изучавањем композиција специфичних извођачких тешкоћа на овом плану.
- Посвећивање нарочите пажње изучавању композиција полифоне структуре (са ученицима просечних способности - не тежих од двогласних) и композиција са романтичарском кантиленом, ради даљег развоја извођачке вештине "певања" на клавиру.
- Проширивање знања из области орнаментације упознавањем (теоријским и кроз извођачку праксу) нових варијанти већ познатих украса и начина њиховог извођења у оквирима барокног, класичног и романтичног стила.
- Интензиван рад на даљем развоју могућности извођачког апарата, путем савлађивања свих врста техничких тешкоћа (у варијантама прилагођеним индивидуалним могућностима ученика) са посебним нагласком на даљем савлађивању "Брзо-дуго-гласно-јасно" начина свирања, у сврху постизања вишег ступња виртуозитета.
- Континуирано употпуњавање знања о ознакама темпа и карактера, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања композиција из задатог годишњег репертоара.

- Стално усвајање нових знања из области музичке теорије и историје (повезано са композицијама које ученик изучава у току године).
- Обогаћивање искуства у савладавању полиритмичких тешкоћа свирањем лествица у сложенијим полиритмичким комбинацијама, четвороручно или на два клавира, с наставником (триоле са квинтолама и квинтоле са триолама) и самостално (дуоле са триолама и триоле са дуолама).
- Даље усавршавање вештине читања *Прима виста*, вежбањем примера са сложенијим и разноврснијим тешкоћама (самосталним или у сарадњи с наставником - четвороручно или на два клавира). Упознавање са најпопуларнијим делима оркестарске и друге неклавирске литературе свирањем њихових поједностављених транскрипција.
- Проширивање знања о музичким облицима додатним информацијама о варијацијама, ронду, сонати и сонатном циклусу. Посебно посвећивање пажње детаљној анализи облика композиција извођених у оквиру текућег годишњег репертоара.
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања задавањем разноврсних, мотивишућих, домаћих задатака и подстицањем ученика на самостално припремање (за концертно извођење) нешто захтевнијих композиција, уз незнатну помоћ наставника.
- Одржавање навике редовног слушања уметнички вредне музике даљим стимулисањем интересовања за упознавање нових тонских снимака и повременим заједничким одласцима на концерте.
- Даље обогаћивање такмичарског искуства узимањем учешћа у такмичењима са доступним програмским захтевима, у сврху дубљег упознавања личне мотивације за овакву врсту извођачке активности и степена извођачке успешности и ефикасности у њеним оквирима (односи се, пре свега, на ученике израженијих извођачких способности).

ЛИТЕРАТУРА

ЕТИДЕ И ВИРТУОЗНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ
- Черни: Етиде оп. 299
- Крамер и Билов: Етиде
- Беренс: Етиде оп. 61
- Лешхорн: Етиде оп. 38
- Друге етиде сличне тежине.

ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ
- Бах: Двогласне инвенције, фугете и поједини ставови из Француских свита
- Хендл: Поједини ставови из свита
- Јаковски: У старом стилу, оп. 43
- Друге полифоне композиције барокних, романтичних или савремених композитора доступне извођачком узрасту ученика.

КОМПОЗИЦИЈЕ МАЛЕ ФОРМЕ
- Григ: Лирски комади
- Менделсон: Песме без речи
- Шуберт: Два скерца
- Прокофјев: Музика за децу
- Кабалевски: Оп. 37
- Мартину: Лутке
- Барток: Микрокосмос, III и IV свеска
- Друге композиције сличне тежине.

СОНАТЕ, СОНАТИНЕ И ВАРИЈАЦИЈЕ
- Хајдн: Сонате, по избору
- Моцарт: Соната Це-дур, КВ 545, Соната Ес-дур, КВ 282
- Бетовен: Соната оп. 49, бр. 1, ге-мол, Сонате Woo 47 (Ес-дур, еф-мол и Де-дур)
- Шуман: Соната оп. 118, бр. 2, Де-дур
- Вебер: Анданте са варијацијама, оп. 3
- Лукомски: Варијације у еф-молу

- Друге сонате или варијације сличне тежине.

КОМПОЗИЦИЈЕ ДОМАЋИХ АУТОРА

- С. Рајичић: Мала клавирска свита
- М. Логар: Два менуета
- V. Мокрањац: Мала свита
- J. Славенски: Игре и песме са Балкана
- Друге композиције домаћих аутора сличне тежине.

КОМПОЗИЦИЈЕ ПИСАНЕ ЗА ЧЕТВОРОРУЧНО ИЗВОЂЕЊЕ

- Моцарт: Сонате у Де-дуру и Бе-дуру
- Дворжак: Багателе, оп. 47
- Шуберт: Соната у це-молу
- Шуман: Дванаест комада оп. 85
- Друге композиције сличне тежине писане за четвороручно извођење.

ЛЕСТВИЦЕ

Фис-мол, цис-мол, гис-мол, ес-мол и бе-мол.

Препоручене варијанте:

- дурске и молске лествице, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;
- у супротним смеровима, у шеснаестинама, с почетком у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, сваком руком кроз две октаве;
- паралелно, у осминама, у интервалима терце, сексте и дециме, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве;
- хроматске лествице, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве.

Артикулација: легато.

Динамика: пиано или форте.

Препоручени минимални темпо: четвртина = 80 (код извођења у супротним смеровима: четвртина = 60).

ТРОЗВУЦИ

Фис-мол, цис-мол, гис-мол, ес-мол и бе-мол.

Препоручене варијанте:

- велики положај (мали положај са удвојеним основним тоном - такозвано "велико разлагање"), квинтакорд, секстакорд, и квартсекстакорд, разложено, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;
- велики положај, квинтакорд, секстакорд и квартсекстакорд, симултано (у акордима), паралелно, у четвртинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;
- арпеђа (разлагање с променом позиције), паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве.

Артикулација: разложено (велики положај и арпеђа) - легато; у акордима - портато.

Динамика: пиано или форте.

Препоручени минимални темпо: четвртина = 80.

ЧЕТВОРОЗВУЦИ

Доминантни и умањени септакорди за дурске и молске тоналитете.

А, Е, Ха, Ас, Дес и Гес.

Препоручене варијанте:

- велики положај (мали положај са удвојеним основним тоном - такозвано "велико разлагање"), септакорд, квинтсекстакорд, терцквартакорд и секундакорд, разложено, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве;
- велики положај, симултано (у акордима), паралелно, у четвртинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве;
- арпеђа, у интервалу октаве, паралелно, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве.

Артикулација: разложено (велики положај и арпеђа) - легато; у акордима - портато.
Динамика: пиано или форте.
Препоручени минимални темпо: осмина = 80.
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- четири етиде (или виртуозне композиције);
- четири композиције, по слободном избору;
- три полифоне композиције;
- једна соната или став из сонате и циклус варијација;
- једна композиција домаћег аутора.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
СМОТРА (на крају првог полугодишта)
- једна лествица и једна виртуозна етида.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна полифона композиција;
2. Једна етида (или виртуозна композиција);
3. Један став из сонате;
4. Једна композиција по слободном избору;
5. Једна композиција домаћег аутора.

VI разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Интензивирање рада на развоју активности унутрашњег и спољашњег слуха употребом примера дијатонских и једноставних хроматских хармонско-мелодијских образаца, савлађивањем вештине њиховог репродуковања на инструменту и стицањем сложенијег искуства у импровизовању пратње за певачку, гудачку или дувачку деоницу - функционалног у оквирима аматерске делатности, а истовремено, довољног за евентуалан наставак школовања у средњој музичкој школи.
- Наставак рада на техници свесног меморисања (учењем, само из нота, без употребе инструмента, нешто компликованијих, фактурално сложенијих композиција - по извођачким тешкоћама лако доступних ученику трећег разреда основне школе), у циљу довођења способности слуховне контемплације на солидан аматерски ниво, са перспективом даљег развоја током евентуалног наставка школовања у средњој музичкој школи.
- Оспособљавање ученика за самостално развијање музичке фантазије и континуирано индивидуално профилирање основних критеријума у области музичке естетике настављењем са праксом повременог вођења дискусија и задавањем домаћих задатака различитог типа везаних за ову тематику.
- Даље посвећивање пажње изучавању композиција полифоне структуре (трогласних и, изузетно, са ученицима натпросечних способности, лаких четворогласних) и композиција са романтичарском кантиленом, ради дефинитивног, сталног усвајања извођачке вештине "певања" на клавиру.
- Интензиван рад на даљем усавршавању ефикасности извођачког апарата, с нагласком на савлађивању проблематике разложеног и симултаног свирања октава (само код ученика чијем је извођачком апарату овај технички проблем доступан) и на даљем унапређивању "Брзо-дуго-гласно-јасно" начина свирања - у сврху развијања навике дуготрајног, свакодневног рада на овој проблематици, с крајњим циљем достизања веома солидног степена извођачког виртуозитета (превасходно код ученика натпросечних извођачких способности).
- Заокруживање степена стечених знања из области музичке теорије и историје у целину која задовољава потребе аматерског бављења музиком, а уједно представља и солидну основу за даљу надградњу у оквирима средњег музичког школовања.
- Усавршавање вештине извођења полиритмичких тешкоћа свирањем лествица у још сложенијим полиритмичким комбинацијама, четвороручно или на два клавира, с наставником (квартоле са квинтолама и квинтоле са квартолама) и самостално (триоле

са квартолама и квартоле са триолама, и квартоле са квинтолама и квинтоле са квартолама), с крајњим циљем постизања веома функционалне слуховно-моторне координације.
- Довођење вештине читања *Прима виста* на ниво који задовољава потребе у оквирима аматерског бављења музиком, једнако као и на ниво отворене перспективе даљег развоја ове способности током евентуалног наставка школовања у средњој музичкој школи.
- Проширивање знања о музичким облицима још сложенијим информацијама о варијацијама, ронду, сонати, сонатном циклусу и свити, кроз континуиран процес повезивања стеченог теоретског разумевања са личном извођачком праксом.
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања задавањем сложенијих домаћих задатака и подстицањем ученика на припремање тежих композиција за концертно извођење (без помоћи наставника, у потпуности самостално).
- Дефинитивно стварање сталне потребе за слушањем уметнички вредне музике и навике редовног одласка на концерте.
- Даље стицање такмичарског искуства узимањем учешћа у домаћим и интернационалним такмичењима са тежим програмским захтевима (за ученике који испољавају натпросечну извођачку способност).
- Интензивна, пажљива, свеобухватна анализа (наставника, у сарадњи са учеником и његовим родитељима) степена знања и искуства које је ученик усвојио током шестогодишњег школовања, стања његове мотивације везане за даља улагања у сопствени музички развој и постојања услова за евентуалан успешан наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЛИТЕРАТУРА

ЕТИДЕ И ВИРТУОЗНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ
- Черни: Етиде, оп. 299 и оп. 740
- Лешхорн: Етиде, оп. 66
- Крамер и Билов: Етиде
- Мошковски: Етиде, оп. 18
- Друге етиде сличне тежине.

ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ
- Шопен: Композиције из Оп. постх, ноктурна, валцери, полонезе
- Бах: Двогласне и Трогласне инвенције и Француске свите (поједини ставови)
- Хендл: Свите (поједини ставови)
- Друге полифоне композиције барокних, романтичних или савремених композитора доступне извођачком узрасту ученика.

КОМПОЗИЦИЈЕ МАЛЕ ФОРМЕ
- Моцарт: Рондо Де-дур, Фантазија де-мол
- Бетовен: Багателе, оп. 33
- Шуман: Оп. 99 и оп. 120
- Григ: Лирски комади
- Менделсон: Песме без речи
- Чајковски: Годишња доба
- Бородин: Мала свита
- Регер: 10 малих комада, оп. 44
- Барток: Микрокосмос, V и VI свеска
- Друге композиције сличне тежине.

СОНАТЕ И ВАРИЈАЦИЈЕ
- Хајдн: Сонате, по избору
- Моцарт: Сонате у Це-дуру (КВ 309 и КВ 330), у Еф-дуру (КВ 280 и КВ 332)
- Бетовен: Соната у ге-молу, оп. 49, бр. 1, Соната у Ге-дуру, оп. 79
- Кабалевски: Варијације у Бе-дуру, оп. 40
- Беркович: Варијације на Паганинијеву тему
- Друге сонате или варијације сличне тежине.

КОМПОЗИЦИЈЕ ДОМАЋИХ АУТОРА

- V. Мокрањац: Игре
- J. Славенски: Игре и песме са Балкана
- M. Тајчевић: Српске игре
- D. Деспић: Сонатина ин Ф
- Друге композиције домаћих аутора, сличне тежине.

КОМПОЗИЦИЈЕ ПИСАНЕ ЗА ЧЕТВОРОРУЧНО ИЗВОЂЕЊЕ
- Шуман: Слике са истока, оп. 66
- Казела: Пупацетио
- Респиги: Шест малих комада
- Стравински: Три лака комада
- Равел: Моја мајка гуска
- Друге композиције сличне тежине писане за четвороручно извођење.

ЛЕСТВИЦЕ
По слободном избору.
Препоручене варијанте:
- дурске и молске лествице, паралелно, у шеснаестинама, у интервалима октаве, терце, сексте и дециме, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;
- у супротним смеровима, с почетком у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, сваком руком кроз две октаве;
- хроматске лествице, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве.

Артикулација: легато.
Динамика: пиано или форте.
Препоручен минимални темпо: четвртина = 100.

ТРОЗВУЦИ
По слободном избору.
Препоручене варијанте:
- велики положај (мали положај са удвојеним основним тоном - такозвано "велико разлагање"), разложено и симултано, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;
- арпеђа, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве.

Артикулација: разложено (велики положај и арпеђа) - легато; у акордима - портато.
Динамика: пиано или форте.
Препоручени минимални темпо: осмина = 80.

ЧЕТВОРОЗВУЦИ
Доминантни и умањени септакорди, по слободном избору.
Препоручене варијанте:
- велики положај (мали положај са удвојеним основним тоном - такозвано "велико разлагање"), разложено и симултано, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;
- арпеђа, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве.

Артикулација: разложено (велики положај и арпеђа) - легато; у акордима - портато.
Динамика: пиано или форте.
Препоручени минимални темпо: четвртина = 80.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- четири етиде (или виртуозне композиције);
- четири композиције, по слободном избору;
- три полифоне композиције;
- једна соната или став из сонате и циклус варијација;
- једна композиција домаћег аутора.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају првог полугодишта)

- једна лествица и једна виртуозна етида.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна полифна композиција;
2. Једна етида (или виртуозна композиција);
3. Један став сонате;
4. Једна композиција, по слободном избору;
5. Једна композиција домаћег аутора.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Образовање и васпитање ученика музике је изразито захтеван и одговоран посао. Подразумева се да онај који се њиме бави, поред одговарајућег професионалног знања и искуства треба, свакако, да поседује још и доста широк увид у основне принципе и законитости развојне психологије.

Будући да је, нарочито у оквирима индивидуалне наставе, наставни процес снажно обележен феноменом трансфера, наставник, у функцији "трећег родитеља", представља важну идентификациону фигуру, у пресудној мери одговорну за музичку, а знатним делом и личну судбину свог ученика. Оваква одговорност обавезује наставника на основно упознавање ученикових породичног окружења (пре свега, интензитета и карактера родитељске подршке ученичковом музичком школовању и нивоа њихових очекивања), једнако као и услова у којима ученик живи (нарочито квалитета инструмента на којем вежба или могућности набавке инструмента, уколико га ученик не поседује). Опскрбљен подацима ове врсте, наставник ће бити у стању да прецизније процени ученикову личност, посебно његову музичку мотивацију и његове развојне капацитете те да, на основу такве процене, креира наставно-васпитни третман, којим ће ученика довести до оптималног остварења његовог индивидуалног потенцијала.

Није потребно наглашавати у којој мери наставников став према ученику ваља да буде обележен наклоношћу, топлином, саосећањем, разумевањем, подршком, охрабрењем и поштовањем.

Пошто је примарна наставникова улога да негује учеников таленат, то неизбежно ограничава његов критицизам на веома уско подручје крајње неопходности - једино у којем се он може сматрати конструктивним.

Од наставника се очекује да се редовно, савесно припрема за часове и пажљиво прати и планира развој сваког свог појединог ученика. Ова припрема обухвата читав спектар активности - од детаљног проучавања композиција са ученикове репертоара (аналитичким просвиравањем или, евентуално, припремањем за извођење на подијуму), преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о ученичковом раду и напретку.

Претпоставка је да ће добар наставник увек имати на уму комплексност и свеобухватност процеса музичке наставе и да ове њене важне стране никад неће запостављати ради пуког усавршавања искључиво занатске компоненте ученичковог свирања. То значи да ће се он, током читавог периода ученичковог рада на одабраном делу, трудити да му пренесе не само своје знање о прстореду, педализацији, техничким поступцима и извођачким изражајним средствима неопходним за примерено извођење дела, него и одређен број суштински важних информација о аутору дела, историјској епохи којој припада и специфичним особинама самог дела (облику у којем је написано, мелодијским, ритмичким, хармонским и контрапунктским појединостима које га карактеришу, емотивној, поетској, психолошкој или филозофској позадини његове уметничке представе и његовој естетској вредности).

Квалитет првог и неколицине наредних часова (педагошка пракса ово потврђује) најчешће пресудно утиче на даљи развој ученичковог интересовања за музику. Наставнику се, из тог разлога, препоручује да посвети већу пажњу овој проблематици, проналажењем и практичном применом најподстицајнијих и најинспиративнијих могућих наставних метода.

Препоручују се велика умереност и опрез у организовању ученикових такмичарских активности. Обазрив наставник неће допустити да ученикова мотивација временом

постане искључиво такмичарски обојена, једнако као што неће упасти у опасну замку вредновања резултата сопственог рада бројем награда и признања које његови ученици освајају.
Равноправан третман свих ученика у класи наставник не сме, ни на какав начин и ни под каквим условима, да доведе у питање. Било какав дискриминаторски став у односу на степен музичке обдарености или неко друго учениково индивидуално својство сматра се педагошки и морално недопустивим.
Савестан наставник ће, разуме се, обазривим, интроспективно-аналитичким приступом проблематици индивидуалног наставног процеса пажљиво штитити ученика од развојно погубног пројектовања сопствених амбиција.
Једна од најважнијих потврда његове исправне педагошке позиције биће упоран рад на сопственом усавршавању - повременим учењем нових дела, стицањем додатних увида у област клавирске литературе, честим одласцима на концерте, праћењем актуелних збивања у светској дискографији, јавним наступањем, периодичним обнављањем теоријског знања, читањем методолошке, педагошке и психолошке литературе, сталним допуњавањем личног образовања и проширивањем својег културног и духовног хоризонта.

ХАРМОНИКА

ЦИЉ
Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.
ЗАДАЦИ
- Упознавање са инструментом и деловима инструмента.
- Овладавање поставком инструмента.
- Овладавање техником интерпретације и основним врстама артикулације.
- Оспособљавање за самосталност у раду.
- Стицање основних елемената музичке писмености.
- Развијање осећаја за фразу, музички облик, карактер и стил композиције.
- Развијање музичког укуса.
- Извођење дурских и молских лествица, трозвука и четворозвука са одговарајућим захтевима.
- Упознавање метрике и ритма.
- Упознавање и анализа различитости интерпретације.
- Развијање интересовања за нове задатке и садржаје у области интерпретације на хармоници.

И циклус (И, II и III разред)

И разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Делови инструмента (мех, десни и леви полукорпус), десна и лева клавијатура.
- Правилно држање инструмента, поставка руку на обе клавијатуре.
- Вођење и промена меха.
- Виолински и бас кључ, нотно писмо, нотне вредности (цела нота, половина, четвртина, осмине, триоле и одговарајуће паузе), врсте такта (4/4, 3/4, 2/4, 3/8, 6/8) и појам лествице.
- Обликовање тона и фразе, артикулација (легато, стакато, тенуто).
- Основне динамичке ознаке (*п, мф, ф*), акценти.
- Темпо: *Анданте*, *Модерато*, *Алегро*.
- Регистри (промена боје и висине тона, начин употребе регистара).

ЛЕСТВИЦЕ
- Це-дур, Ге-дур, Де- дур, Ф-дур лествице (паралелкно у четвртинама, трозвук - мало разлагање и симултано)

ЛИТЕРАТУРА

- V. V. Терзић: Школа за хармонику, И св.
- З. Ракић: Хармоника за 1. разред основне музичке школе (уџбеник).
- З. Ракић: Хрестоматија за хармонику.
- З. Ракић: Композиције за хармонику.
- А. Факин: Школа за хармонику, И св.
- L. Меџери: Избор композиција за хармонику, И св.
- М. Барачков: Избор композиција за хармонику, И св.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- Це-дур, Ге-дур лествице (паралелкно у четвртинама, трозвук - мало разлагање и симултано)
- тридесет техничких вежби-етида (са различитим техничким захтевима);
- осам комада-песмица.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Две композиције, по слободном избору.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес ученикове развоја и напретка, као и да створе неопходне услове за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрама, контролним и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- У циљу даљег савладавања основних музичких елемената ученик треба да упозна мотив и реченицу уз јасније диференцирање мелодије од пратње.
- Упознавање основних елемената динамичког нијансирања у практичном раду кроз употребу ознака: пиано, мецопиано, мецофорте, форте, крешендо и декрешендо.
- Даље усавршавање уједначеног рада прстију десне и леве руке кроз техничке вежбе, свирање хармонских интервала (терце, сексте). Легато помоћу заједничког тона.
- Техничко напредовање леве руке (основни, акаордски и баритон бас). Упознавање акордског мол-баса и "укрштање" основних и акордских басова. Свирање интервала на левој клавијатури.
- Једноставнија мелодијска кретања на обе клавијатуре (увод у полифонију) уз адекватно динамичко нијансирање.
- Акцентирање тона мехом.
- Нотне вредности: шеснаестина, пунктирана осмина, триола.
- Обрада нових врста такта: 4/8, 2/2, 3/2, 4/2.
- Нове ознаке за темпо: алегро, андантино, адаџо, ленто (или одговарајуће ознаке за лагани темпо), ачелерандо, пиу мосо, мено мосо.
- Употреба свих регистара који стоје на располагању ученику и упознавање са њиховом поделом, уз њихове промене на половини и четвртини паузе.

ЛЕСТВИЦЕ

- Це, Ге, Де, Еф-дур и упознавање са а-мол лествицом: дурске паралелно у четвртинама и осминама; трозвук мало разлагање и симултано; молска лествица паралелно у четвртинама; трозвук мало разлагање и симултано.

ЛИТЕРАТУРА
- V. V. Терзић: Школа за хармонику, II св.
- З. Ракић: Хармоника за 2. разред основне музичке школе (уџбеник).
- З. Ракић: Хрестоматија за хармонику.
- З. Ракић: Композиције за хармонику.
- А. Факин: Школа за хармонику, II св.
- L. Међери: Избор композиција за хармонику, И св.
- М. Барачков: Избор композиција за хармонику, И св.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- лествице и трозвуци по програму;
- петнаест техничких вежби - етида;
- шест композиција различитих епоха и садржаја.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозног карактера);
3. Једна полифона композиција;
4. Једна композиција по слободном избору.

НАПОМЕНА
Два обавезна јавна наступа и смотре на крају школске године, једнако као у првом разреду, не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања.

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Детаљнија анализа музичког облика треба да послужи и као средство за лакше тумачење нотног текста, за развијање музичке меморије и диференцирање рада десне и леве руке.
- Примена савладаних врста артикулације кроз одговарајући стил и карактер композиција.
- Рад на развоју техничке спретности ученика.
- Обрада хармонских интервала (подметање и пребацивање прстију).
- Рад на репетицији тона десном и левом руком са разним комбинацијама прстореда.
- Увод у технику "кратког" меха.
- Обрада украса: дуги и кратки предудар, мордент, пралтрилер и краћи трилер.
- Примена триоле у комбинацијама са осминама и обрада синкопе.
- Упознавање нових агогичких ознака и примена ширег динамичког нијансирања.
- Примена регистра у односу на стил и карактер композиције (подела на три групе у односу на могућности транспоновања).

ЛЕСТВИЦЕ
- Свирање дурских и молских лествица до три предзнака паралелно у четвртинама, осминама и шеснаестинама, трозвук - мало разлагање и симултано.

ЛИТЕРАТУРА
- V. V. Терзић: Школа за хармонику, III св.
- З. Ракић: Хармоника за 3. разред основне музичке школе (уџбеник).
- З. Ракић: Хрестоматија за хармонику.
- З. Ракић: Композиције за хармонику.
- З. Вукосављев: Избор композиција за хармонику за 3. и 4. разред - 1. и 2. свеска
- А. Факин: Школа за хармонику, II св.
- L. Међери: Избор композиција за хармонику, II св.
- М. Барачков: Избор композиција за хармонику, II св.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- лествице по програму;
- десет техничких вежби - етида;
- пет композиција различитих епоха и садржаја.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
СМОТРА (на крају првог полугодишта)
- две композиције, по слободном избору.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна лествица (четвртина = 66);
2. Једна етида;
3. Једна полифона композиција;
4. Једна композиција по слободном избору.

II циклус (IV, V и VI разред)

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Рад на анализи облика (дводелна и троделна песма, мали прелудијум и друго) са елементима полифоније, кроз детаљнију обраду технике интерпретације интервала на обе клавијатуре.
- Упознавање и свирање једноставнијих композиција цикличног облика (сонатина, свита и слично).
- Детаљније упознавање ученика са орнаментима и технику интерпретације - двоструки предудар, групето и трилер.
- У даљем техничком напредовању ученика треба постићи бржи темпо код свих облика артикулације, као и у тремолу уз употребу краћих нотних вредности.
- Интервале и акорде треба изводити различитим прсторедом.
- Употреба октава - разложено и симултано.
- Упознавање свих основних, акордских и баритон басова (уколико има могућности).
- Скокови на обе клавијатуре уз сложеније елементе оријентације.
- Примена и промене регистра у односу на стил и карактер композиције (подела на три групе у односу на могућности транспоновања).
ЛЕСТВИЦЕ
- Свирање дурских и молских лествица до четири предзнака кроз две октаве у паралелном и супротном кретању у четвртинама, осминама и шеснаестинама, а одговарајуће молске лествице кроз две октаве у паралелном кретању у четвртинама, осминама и шеснаестинама.
- Дурски и молски трозвуци четворогласно у малом разлагању и симултано.
- Свирање октава симултано и разложено.
ЛИТЕРАТУРА
- V. V. Терзић: Избор етида и композиција, И св.
- З. Ракић: Хармоника за 4. разред основне музичке школе (уџбеник).
- З. Ракић: Хрестоматија за хармонику.
- З. Ракић: Композиције за хармонику.
- З. Вукосављев: Избор композиција за хармонику за 3. и 4. разред - 1. и 2. свеска.
- А. Факин: Школа за хармонику, III св.
- L. Међери: Избор композиција за хармонику, II св.
- М. Барачков: Избор композиција за хармонику, II св.
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- лествице по програму;
- осам техничких вежби - етида;
- четири композиције различитих епоха и садржаја;
- једна циклична композиција.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
СМОТРА (на крају првог полугодишта)
- две композиције, по слободном избору.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна лествица (четвртина = 76);
2. Једна етида;
3. Једна полифона композиција;
4. Једна циклична композиција или две композиције различитог карактера.
Испитни програм се изводи напамет.

V разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Детаљније упознавање елемената полифоније (глас, тема, имитација, одговор итд.) и техничких средстава којима се она остварује, уз евентуалну употребу баритон-баса.
- Рад на анализи облика: тема са варијацијама, свита, сонатни облик, сонатина.
- Упознавање и детаљнија примена већег броја ознака за динамику и темпо.
- Рад на сложенијим захтевима вођења меха (тремоло, тремоландо, рикошет мехом).
- Примена и промене регистра у односу на стил и карактер композиције (подела на три групе у односу на могућности транспоновања).
- Упућивање ученика на самостално решавање лакших проблема у примени прстореда, разних начина извођења појединих врста артикулације, вођењу меха и примени регистара.
- Читање с листа одговарајућих вежби, етида и комада.

ЛЕСТВИЦЕ
- Дурске и молске лествице до пет предзнака кроз две октаве у паралелном и супротном кретању, трозвуци у великом разлагању и симултано.
- Доминантни септакорд у малом разлагању и симултано, октаве симултано и разложено.

ЛИТЕРАТУРА
- V. V. Терзић: Избор етида и композиција, II и III св.
- З. Ракић: Хармоника за 5. разред основне музичке школе (уџбеник).
- З. Ракић: Хрестоматија за хармонику.
- З. Ракић: Композиције за хармонику.
- З. Вукосављев: Избор композиција за хармонику за 5. и 6. разред - 1. и 2. свеска.
- З. Ракић: Хармоника - албум за младе.
- А. Факин: Марљиви хармоникаш.
- М. Барачков: Избор композиција за хармонику, III св.
- L. Међери: Избор композиција за хармонику, III св.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- лествице по програму;
- осам етида;
- четири композиције различитих епоха и садржаја;
- једна циклична композиција.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају првог полугодишта)
- етида и композиција по слободном избору.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна лествица (четвртина = 84);
2. Једна етида;
3. Једна полифона композиција;
4. Једна циклична композиција.
Испитни програм се изводи напамет.

VI разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Стицање основних појмова о стиловима преко литературе која се обрађује.

- Обрада сложенијих двогласних и једноставнијих трогласних полифоних композиција, уз евентуалну употребу баритон-баса.
- Рад на даљем усавршавању техничких и музичких елемената као нераздвојне целине.
- Постизање ритмичке стабилности у вези са техничком сигурношћу у одређеном темпу.
- Укључивање регистра на краћим нотним вредностима без претходне припреме и сложенија примена регистра у циљу бољег музичког изражавања. Транспоновање регистрима.
- Проверавање стеченог знања и самосталности ученика у раду. Примена разних начина извођења појединих врста артикулације, динамике и регистара у зависности од стила и карактера композиције.
- Читање с листа етида и комада евентуално, импровизација пратње.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске и молске лествице до шест предзнака кроз две октаве у паралелном и супротном кретању.
- Дурски и молски трозвуци (мало, велико разлагање и симултано), доминантни и умањени септакорди у малом великом разлагању и симултано кроз две октаве у паралелном кретању.
- Свирање октава симултано и разложено.
- Хроматска лествица у паралелном кретању.

ЛИТЕРАТУРА

- V. V. Терзић: Избор етида и композиција, II и III св.
- З. Ракић: Хармоника за 6. разред основне музичке школе (уџбеник).
- З. Ракић: Хрестоматија за хармонику.
- З. Ракић: Композиције за хармонику.
- З. Вукосављев: Избор композиција за хармонику за 5. и 6. разред - 1. и 2. свеска.
- З. Ракић: Хармоника - албум за младе.
- А. Факин: Марљиви хармоникаш.
- М. Барачков: Избор композиција за хармонику, III св.
- L. Међери: Избор композиција за хармонику, III св.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- лествице по програму;
- шест етида;
- четири композиције различитих епоха и садржаја;
- једна циклична композиција.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају првог полугодишта)

- етида и композиција по слободном избору.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица;
2. Једна етида;
3. Једна полифона композиција;
4. Једна циклична композиција;
5. Једна композиција виртуозног карактера.

Испитни програм се изводи напамет.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Индивидуалну наставу треба максимално користити у раду са ученицима, без обзира на њихове способности. То је неопходно код овог инструмента, а у складу са физичким могућностима почетника.

Приликом постављања односа између програмских захтева и планираног градива треба имати у виду све основне особине ученика. Прилагођавање наведених програмских захтева способностима ученика и његовом интересовању уједно усмерава ка квалитетнијој литератури и слушању одговарајућих композиција на нивоу узраста.

Све захтеве треба остварити кроз мањи или већи број једноставнијих, односно сложенијих примера, зависно од могућности ученика.
Техничке елементе лествица и акорада, разних вежби и етида треба користити за одговарајуће поступно напредовање и овладавање основним облицима техничке поставке. Треба постићи одређени темпо кроз уједначени рад прстију у техничким вежбама и етидама, као и рад на техници меха. Рад на техници меха се прилагођава одређеној артикулацији, стилу и комплетном музичком изражавању, адекватно узрасту ученика.
Транскрибоване композиције старих мајстора користе се путем упознавања стила, као припрема за полифонију и каснији развој сложеније слушне контроле, уз независност прстију и руку.
Разни комади и једноставне цикличне форме су потребне за почетни развој музичке маште, смисла за облик и тонске боје, као и концентрације код ученика.
Употреба регистара треба да буде правилно постављена у односу на поједине музичке и техничке захтеве. Неговање квалитета тона, ритмичко-метричке стабилности, меморије, динамике, агогике и осталих елемената чак и код најједноставнијих примера школске литературе је важно за формирање комплетне музичке личности ученика на нивоу његовог узраста и могућности.

ДУВАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

ФЛАУТА

ЦИЉ
Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.
ЗАДАЦИ
- Развијање љубави према музици и унапређење музичке културе.
- Упознавање историјског развоја флауте, техничких могућности и примене.
- Стварање потребе код ученика за сталним стицањем нових сазнања у области флаутске музике и литературе.
- Развијање жеље за слушањем флаутске музике, као и потребе за сталним праћењем флаутских токова, како у нашој земљи тако и у свету.
- Развој креативности и индивидуалности.
- Стицање техничког и тонског нивоа у складу са учениковим способностима за успешан завршетак основне музичке школе.
- Стварање потребе код ученика да кроз свирање флауте искажу свој свет, способности и знање кроз разне видове јавних наступа.
- Постављање темеља за развој музичке и естетске личности.
- Изградња навике посећивања концерата класичне музике.
- Слободно изражавање свог унутарњег света језиком музике.
- Развијање потребе слушања музике.
- Упознавање са вишеструком применом флауте у оркестру, камерним саставима, као и солистички.
- Овладавање правилном техником дисања.
- Контрола тона и владање елементима тона: контрола интонације, динамика *ф-п п-ф,* вибрато.
- Свирање у шеснаестинама у различитим артикулацијама и ритмизацијама.
- Владање дневним тонским и техничким вежбама и свим лествицама.
- Упознавање са различитим стиловима, композицијама различитог карактера и значајем њиховог правилног интерпретирања.
- Развој способности да се примени стечено знање на новом музичком материјалу.
- Оспособљеност за самостални рад (вежбање).

И циклус (И, II и III разред)

И разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Упућивање ученика у основе свирања на флаути и то:

- правилном поставком инструмента;
- вежбањем технике дисања и емитовања тона;
- овладавањем прсторедом и тоновима из прве и дела друге октаве преко одговарајућих вежби, као и краћих композиција уз клавирску пратњу одговарајућег садржаја и тежине.

ЛЕСТВИЦЕ

Упознавање са тоналитетима у оквиру савладаног тонског опсега, у различитим артикулацијама у целим нотама, половинама и лаганим четвртинама.

ЛИТЕРАТУРА

- М. Мојс: Флаутиста почетник 1-3
- Љ. Димитријевић: Школа за флауту за И разред - избор
- Тафанел и Гобер: Комплетна метода за флауту

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- вежбе, етиде и комади сличног садржаја и тежине, прилагођени узрасту почетника;
- избор неколико једноставних комада уз клавирску пратњу из збирке Хрестоматија I.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица, напамет;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Једна композиција, по слободном избору, напамет.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес ученикoвог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрама и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Стални рад на контроли исправно постављеног дисања.
- Рад на квалитету тона, проширивању тонског обима и чистој интонацији.
- Рад на артикулацијама.
- Остваривање техничког напредовања ученика.
- Савлађивање дела из литературе.

ЛЕСТВИЦЕ

Дурске до два предзнака, са тоничним квинтакордима, у различитим артикулацијама и лаганим четвртинама (у савладаном тонском опсегу).

ЛИТЕРАТУРА

- М. Мојс: Флаутиста почетник, 3-7
- Љ. Димитријевић: Школа за флауту - избор
- Г. Гариболди: Комплетна метода за флауту
- Хрестоматија И: Избор неколико комада уз клавирску пратњу.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- вежбе, етиде и комади сличног садржаја и тежине, прилагођени узрасту ученика.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна лествица, напамет;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа);
3. Једна композиција по слободном избору, напамет.
НАПОМЕНА
Два обавезна јавна наступа и смотра на крају школске године, једнако као у првом разреду, не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања.

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Стабилизација тона друге октаве и поставка дела треће октаве.
- Започети са континуираним радом на тонским и техничким вежбама.
- Упознати ученика са одговарајућом припремом за јавни наступ, као и са низом композиција за извођење уз пратњу клавира одговарајућег садржаја и тежине.
ЛЕСТВИЦЕ
Дурске и молске до три предзнака, са тоничким квинтакордима, у обртајима, у савладаном тонском опсегу (две октаве), у различитим артикулацијама, у обиму две октаве у четвртинама и осминама (напамет).
ЛИТЕРАТУРА
- М. Мојс: Флаутиста почетник 7-10
- Хрестоматија И: Избор неколико комада уз клавирску пратњу
- Љ. Димитријевић: Школа за флауту - избор
- Г. Гариболди: Прве вежбе (почетне)
- Г. Ф. Телеман: Менует II из Свите у а-молу
- J. L. Дусек: Менует
- П. Николић: Андантино
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
Техничке вежбе, етиде и комади сличног садржаја и тежине.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним квинтакордима, у четвртинама и осминама, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Једно дело уз пратњу клавира, напамет.

II циклус (IV, V и VI разред)

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Овладати целокупним регистром инструмента.
- Основно динамичко нијансирање.
- Вибрато.
- Рад на квалитету тона, и чистој интонацији.
- Рад на артикулацијама.
- Остваривање техничког напредовања ученика.
- Савлађивање дела из литературе.
ЛЕСТВИЦЕ
Дурске и молске до четири предзнака са тоничним квинтакордима, у обртајима, у различитим артикулацијама, у обиму две октаве, у осминама и лаганим шеснаестинама (напамет).

ЛИТЕРАТУРА
- М. Мојс: Флаутиста почетник од 10 и даље
- М. Мојс: 24 мале етиде
- М. Мојс: Тонске вежбе
- Г. Гариболди: Миљон етиде, оп. 131
- Љ. Димитријевић: Школа за флауту - избор
- V. А. Моцарт: Арија Тамина из опере "Чаробна фрула"
- V. Поп: Арабела
- Вебер: Цигански капричо
- Г. Тихомиров: Мала корачница
- Е. Келер: Мазурка
- V. Поп: Шпанска игра
- М. Мојс: Сарабанда
- М. Мусоргски: Гопак

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

Техничке вежбе, етиде, комади и сонате сличног садржаја и тежине.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним трозвуцима у осминама и шеснаестинама, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Једно дело уз пратњу клавира, напамет.

V разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Рад на квалитету тона и чистој интонацији.
- Рад на артикулацијама.
- Остваривање техничког напредовања ученика.
- Савлађивање дела из литературе.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске лествице до пет предзнака, са тоничним квинтакордом, у обртајима, у различитим артикулацијама, у осминама и лаганим шеснаестинама.
- Хроматика - поставка (напамет).
- Упознати ученика са начином свирања двоструког језика. Динамика. Вибрато.

ЛИТЕРАТУРА

- М. Мојс: Тонске вежбе
- М. Мојс: 25 мелодијских етида
- Г. Гариболди: 20 малих етида, оп. 132
- Љ. Димитријевић: Школа за флауту - избор
- V. Поп: Шпанска серенада
- К. Дебиси: Мали црнац
- А. Томази: Мали корзикански пастир
- М. Јеличанин: Ноктурно и Скерцо
- Ј. Андерсен: Скерцино
- Моњушко: Преслица
- М. Пот: Сичилијана
- Ј. Донжон: Пан
- L. Вајнер: Игра лисице
- Р. Валентајн: 12 соната - избор

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

Техничке вежбе, етиде, комади и сонате сличног садржаја и тежине.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним квинтакордима у осминама и лаганим шеснаестинама, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Једно дело уз клавирску пратњу, напамет.

VI разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознати ученика са начином свирања двоструког и троструког језика.
- Обновити све научене тоналитете са новим техничким захтевима.
- Обрадити етиде у свим тоналитетима, које по својим захтевима омогућавају даљи развој тонских и техничких могућности ученика.
- Наставити рад на тонским и техничким вежбама.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске и молске лествице (сви тоналитети) са тоничним трозвуцима, доминантним и умањеним септакордима, у обртајима, у различитим артикулацијама, у обиму од две октаве у шеснаестинама.
- Лествице свирати развијено.
- Хроматика - развијање у различитим ритмичким покретима.
- Напамет.

ЛИТЕРАТУРА

- М. Мојс: Тонске вежбе
- Тафанел и Гобер: Техничке вежбе
- Г. Гариболди: 20 распеваних етида, оп. 88
- Љ. Димитријевић: Школа за флауту за IV разред - избор
- К. V. Глук: Арија из опере "Орфеј"
- Ф. Госек: Тамбурен
- Е. Песар: Андалузија
- Е. Келер: Романса
- Г. Форе: Сичилијана, оп. 78
- Б. Годар: Алегрето, оп. 116
- Ж. Демерсман: Венецијански карневал
- М. Логар: Пасторала
- Г. Ф. Хендл: Соната Еф-дур или ге-мол
- Б. Марчело: Соната Бе-дур, или де-мол
- Г. Ф. Телеман: Соната: Еф-дур
- А. Вивалди: Концерт број 5 у Еф-дуру, оп. 10

ОБАВЕЗАН МИНИМУМ ПРОГРАМА

Техничке вежбе, етиде, комади и сонате сличног садржаја и тежине.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним квинтакордима, доминантним и умањенима септакордима у шеснаестинама, хроматика, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Једно дело за извођење уз пратњу клавира, напамет.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

У настави флауте посебну пажњу треба усмерити на обликовање тона и његову правилну поставку кроз упознавање са основама технике дисања и правилну импостацију. Од самог почетка применити све елементе који се односе на правилно узимање ваздуха и његово рационално коришћење кроз одговарајуће обликовање усана. Посебну пажњу обратити на тонске вежбе у дужим нотним вредностима преко којих ученик треба током школовања у основној музичкој школи да овлада тоновима флауте подједнако звучно и квалитетно. Упоредо са тонским радити и на техничким вежбама које почев од једноставнијих ка сложенијим, доприносе развоју свих техничких

елемената владања инструментом. Посебну пажњу усмерити на свирање вежби у различитим артикулацијама.
У току школовања обрадити све тоналитете како дурске тако и молске.
У раду на етидама, без обзира на годину учења, увек и до краја инсистирати на потпуном овладавању сваким техничким и тонским захтевом који је садржан у нотном тексту. Упутити ученика на аналитичан приступ рада који се односи на тоналитет и евентуалне предзнаке у току саме вежбе, сложеније ритмичке, техничке и тонске елементе као и рад на појединим пасажима који захтевају посебну пажњу. Код ученика преко етида разноврсног садржаја и захтева развијати уредност у вежбању, поштовање сваке ноте и ознаке у нотном тексту које се односе на темпо, динамичко и агогичко нијансирање.
У раду са комадима уз пратњу клавира, од самог почетка код ученика развијати осећање за интерпретацију која у себи садржи основне стилске карактеристике композиције и кроз правилно усмеравање омогућити ученику развијање његове способности да у потпуности изрази своју музикалност.
Неопходно је пажњу ученика усмерити на интонацију и чисто свирање које може омогућити само правилна поставка инструмента и правилна примена технике дисања.

Припремни разред

(2 часа недељно, 70 годишње)

Припремним разредом су обухваћена деца млађег узраста. Група предшколског узраста има до 15 ученика.
ЦИЉЕВИ
- Развијање музикалности, интересовања и љубави према музици и уметности уопште. Музичко описмењавање и слушање музике.
- Усвајање великог броја песама са текстом.
- Упознавање са елементарним појмовима из теорије музике.
- Развијење смисла за импровизацију и способност активног слушања музичког садржаја.
ЗАДАЦИ
- Стицање спознаје да је пут од звука ка слици само обрнут процес од слике ка звуку.
- Савладавање нотног писма, виолинског кључа, тактирања.
- Развијање слуха и гласовног опсега, развијање музичке меморије.
- Богаћење музичког фонда (дечје песме различитог карактера и садржаја и народне песме).
ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
МЕЛОДИКА
- Дечје песме примереног садржаја и карактера са текстом - по слуху.
- Народне песме.
- Песме модели за тонове у Це-дуру.
- Транспоновање мотива - "померање".
Слушање музике:
- Дечје песме и инструментална литература.
- Кретање уз слушање музике, корачање, тапшање, а уз свирање музике стицање навике за променом темпа.
- Рад на импровизацији.
РИТАМ
- Четвртина и осмина.
- Тактирање и бројање на два, три и четири.
- Нотне вредности од целе до осмине ноте и паузе.
- Препознавање дводела, тродела и четвородела.
На крају школске године ученици полажу пријемни испит за И циклус, односно за упис у И разред шестогодишњег и четворогодишњег основног музичког образовања, који обухвата следеће елементе:
ритам;
музичку меморију;

слух;
хармонски слух.
ПРЕДЛОГ ЛИТЕРАТУРЕ:
- Зорислава М. Васиљевић: Музички буквар, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Остала литература.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Примери се обрађују по слуху, или из нотног текста, наравно, уз помоћ наставника, а и певањем солмизационим слоговима уз тактирање. Свака нова наставна област праћена је наведеним поступцима, који се потом преносе на опажање појединачних и више тонова, ритмичких фигура, метричких врста и усмених мелодијско-ритмичких диктата.
Кроз развијање музикалности, интересовања и љубави према музици и уметности уопште, уз музичко описмењавање и слушање музике, припремни разред упућује децу млађег узраста ка основном музичком образовању и васпитању. Развијајући слух, гласовни опсег и музичку меморију, деца обогаћују сопствени музички фонд дечјих песама различитог карактера и садржаја, као и народне песме.
Боравак овакве деце у музичкој школи у току припремног разреда, пружа им прилику и за боље упознавање са музичким инструментима, како би били у могућности да, када дође време за то, одаберу управо онај инструмент који им се допада и који им највише одговара.

ТЕОРЕТСКИ ПРЕДМЕТИ

(солфеђо, теорија музике)

СОЛФЕЂО

ЦИЉ
Развијање музикалности и музичке писмености кроз прожимање васпитног и образовног процеса.
ЗАДАЦИ
- Развијање музичких способности (музичке меморије, способности праћења мелодијског, хармонског и полифоног тока).
- Развој читања, писања и схватања музике и музичког писма са развојем музичког мишљења.
- Усађивање звучних представа и њихово везивање са сликом, односно слике са звуком кроз стицање знања и вештина (мелодика, ритам, диктати).
- Упознавање музичке литературе, интерпретације и основних елемената музичких стилова.
- Осамостаљивање ученика и развој њихових креативних способности.

И циклус (И, II и III разред)

И разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
МЕЛОДИКА
- Це-дур, Ге-дур, Еф-дур: детаљна обрада, лествично и терцно кретање, скокови у све ступњеве, посебно скок у доминанту, вођицу, терцу тонике и субдоминанту.
- Припрема тоналитета кроз дечије песмице са текстом.
- Виолински и бас кључ.
- Примери из литературе (за сваки тоналитет по 2 до 3 примера).
- Припреме молских тоналитета, учење песмица са текстом (а, де и е-мол) и певање солмизацијом по слуху, без теоријског тумачења.
- Дечје музичко стваралаштво - импровизација.
- Звучна припрема мутација.
- Певање двогласа бордунског типа.

РИТАМ
- Тактирање и бројање на 2, 3 и 4.
- Врсте такта: 2/4, 3/4 и 4/4.
- Нотне вредности: од целе до шеснаестине ноте и одговарајуће паузе.
- Ритмичке фигуре: поделе јединице на два (све фигуре једноставнијег изгледа, синкопа и контртан) и четири (без пауза и лукова), узмах и предтакт, лукови корона.
- Равномерно читање: виолински и бас кључ у једном и два линијска система, као и читање вертикално исписаних акорада.
- Мануелно извођење ритмичких вежби.
- Читање примера на на утврђеним позицијама солмизационих слогова уз обележен темпо и уз тактирање.
- Читање примера из градива инструменталне наставе.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

Усмени диктати:
- Опажање појединачних тонова и мотива (клавир или глас наставника) и певање тих тонова солмизацијом.
- Интонирање тонова (табулатор - нотна слика) солмизацијом.
- Опажање метра у песмама са текстом.
- Препознавање записаних ритмичких и мелодијских мотива.

Писмени диктати:
- Записивање појединачних или више тонова.
- Записивање ритмичких или мелодијских мотива.
- Записивање напамет научених песама и лакших мелодијских примера (у зависности од напредовања групе).

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ
- Термини и појмови из мелодике и ритма без дефиниција, у оквиру садржаја програма.
- Нотни и тонски систем, од велике до треће октаве, са вежбањем писања и читања.
- Именовање тонова солмизацијом и абецедом, хроматски знаци, тетрахорд, лествица, имена интервала до октаве (представљени у линијском систему).
- Лествице: Це, Ге, Еф, Де-дур и њихови тонични квинтакорди.
- Основне ознаке темпа и карактера (*Анданте, Модерато, Виво, Аллегро*) динамику (*ф, п, мф, мп, цресцендо* и *децресцендо*), фразирање (лук, обележан дах) и артикулацију (стакато, легато, тенуто).

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА
- Обнављање: утврђивање пређених тоналитета, Це, Ге и Еф-дур, примери из литературе и песме са текстом.
- Поставка: а, де и е-мола. Тумачење све три врсте мола уз утврђивање скокова у све ступњеве.
- Припрема: Де и Бе-дур - илустративни примери из литературе.
- Примери из литературе (градиво за II разред) и композиције са клавирском пратњом.
- Певање двогласа бордунског типа и у паралелном кретању.

РИТАМ
- Метричке врсте и ритмичке фигуре: јединица бројања четвртина, осмина и четвртина са тачком.
- Нови тактови 2/8, 3/8, 4/8 и 2/2 - и само дводелна подела и 6/8 припрема само основних фигура путем певања одговарајућих песама.
- Даља обрада четвороделне поделе (ритмичка јединица - четвртина) и обнављање основних фигура (ритмичка јединица осмина), примена лукова, пауза, узмаха и предтакта.
- Промена врсте такта у дечјим песмама са текстом.
- Пунктирана и обрнуто пунктирана фигура на ритмичкој јединици.

- Начин извођења: равномерно и ритмичко читање, мануелна репродукција ритма, читање одговарајућих инсерата из инструменталне литературе.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

- Опажање и интонирање тонова и мотива у обновљеним и новим тоналитетима.
- Рад са табулатором.
- Опажање и интонирање дурског и молског квинтакорда - интонирање свих дурских и молских квинтакорада на основним тоновима.
- Опажање и интонирање мале и велике терце и чисте квинте са тенденцијом везивања за тоналитет.
- Опажање дурског, молског и хармонског тетрахорда и њихово интонирање.
- Увод у опажање апсолутних висина од a^1-de^2 и e^1-a^1, као сублимација доминантних тетрахорада а-мола и де-мола.
- Препознавање ритмичких и мелодијских мотива (према градиву).
- Записивање лакших мелодијских и ритмичких диктата.
- Опажање метра песама са текстом и у примерима из литературе.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

- Утврђивање градива из И разреда усменим и писменим вежбама - интервали, тетрахорди и лествице.
- Врсте интервала до квинте, дурски и молски квинтакорд на основним тоновима.
- Принцип изградње дурских и молских лествица.
- Доминантни тетрахорд у молу, усмене и писмене вежбе.
- Проширивање знања из музичке терминологије и увођење једноставних дефиниција.

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Обнављање: утврђивање обрађених тоналитета и скокова у тонове доминанте и субдоминанте, воћицу, терцу тонике и II ступањ кроз инструктивне вежбе и примере из литературе.
- Композиције са клавирском пратњом, певање двогласа.
- Импровизације.
- Обрада: Бе-дур, ге-мол, Де-дур, ха-мол и А-дур лествице.
- Припрема: це-мол, Е-дур, еф-мол. Певање лествица, каденце, мелодијских мотива и једноставних примера у дуру и истоименом молу (Ге-дур и ге-мол, Це-дур и це-мол, Де-дур и де-мол и А-дур и а-мол).
- Илустративни примери из литературе.
- Техничке вежбе: певање хроматских скретница и пролазница уз хармонизацију наставника.
- Транспоновање мотива кроз све пређене тоналитете. (Видети методско упутство).

РИТАМ

- Метричке врсте и ритмичке фигуре: 6/8 - све основне комбинације и примена лукова и пауза (без поделе тродела). Информативно поређење 2/4 са 6/8.
- Обнављање и проширивање знања из дводелне и четвороделне поделе синкопа на две и на једној јединици, четвороделна подела осмине и половине као ритмичке јединице.
- Триола.
- Утврђивање пунктираног ритма.
- Равномерно и ритмичко читање: равномерно повећање брзине читања уз обележен темпо.
- Мануелна репродукција.
- Умерен и умерено брзи темпо.
- Ритмичко читање инсерата из одговарајуће инструменталне литературе.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

- Опажање и интонирање тонова и мотива из мелодике.

- Препознавање и записивање ритмичких мотива, одређивање метра и записивање ритмичке окоснице.
- Мелодијско-ритмички диктат једноставне фактуре по двотактима.
- Интонирање доминантног септакорда у обрађеним тоналитетима са разрешењем у тонику.
- Опажање апсолутних висина у првој и другој октави - усмено и писмено.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ
- Дурске лествице до четири предзнака, а молске до два и це-мол.
- Квинтакорди на главним ступњевима у обрађеним тоналитетима.
- Интервали - имена, врсте, звучност до октаве. Утврђивање дурских и молских квинтакорда на свим основним тоновима.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Писмени део: мелодијски диктат у тоналитетима до два предзнака;
2. Тест из теорије: лествице, тетрахорди, имена и врста интервала, дурски и молски квинтакорд;
3. Усмени део:
- мелодијска вежба (тоналитети пређени у И, II и III разреду);
- парлато-виолински и бас кључ. Пређено градиво из И, II и III разреда.

II циклус (IV, V и VI разред)

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА
- Обнављање: тоналитети из претходних разреда са применом скокова, лаганих и брзих темпа, дужих музичких фраза.
- Вишегласни примери, композиције са клавирском пратњом и из литературе.
- Импровизација.
- Обрада: фис-мол, Ес-дур, це-мол, Е-дур, цис-мол, Ас-дур и еф-мол уз примену инструктивних вежби и примера из литературе.
- Обрада хроматских скретница и пролазница, тонално стабилне алтерације.

РИТАМ
- Утврђивање градива трећег разреда кроз парлато и диктат.
- Нове мере и фигуре: 6/8 са простом деобом тродела, 6/4 без деобе.
- Синкопирани ритам у врстама парне дистрибуције.
- Двоструко пунктирана и обрнуто пунктирана фигура на две ритмичке јединице.
- Сукобљавање триоле и пунктираних фигура на јединици бројања.
- Равномерно читање у два система и у једном са променама кључа.
- Ритмичко читање етида и примера из литературе са применом свих темпа.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ
- Опажање и интонирање лествичних тонова и мотива из мелодике и њихово записивање.
- Опажање и записивање апсолутних висина у првој, другој и малој октави.
- Опажање доминантног септакорда и умањеног.
- Опажање и интонирање консонантних квинтакорада и њихових обртаја као и опажање и интонирање штимова.
- Ритмички и мелодијски диктат у оквиру градива.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ
- Утврђивање обртаја интервала до октаве.
- Обрада молских лествица до четири предзнака.
- Поставка лествичних квинтакорада у природном, хармонском и мелодијском молу.
- Утврђивање лествичних квинтакорада у дурској лествици.
- Мали дурски септакорд на доминанти у дуру и молу, а умањени септакорд у молу са разрешењем све у обрађеним тоналитетима.

V разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Обнављање: утврђивање тоналитета од два до четири предзнака, мелодијске вежбе и примери из литературе.
- Вишегласно певање и композиције са клавирском пратњом.
- Информативно: модулације у доминантне дурске тоналитете и паралелни мол, почетни тоналитет са једним предзнаком: Це-Ге-Це-дур, Еф-Це-Еф-дур, а-це-а-мол.
- Нове лествице: Ха-дур, Дес-дур и бе-мол.
- Певање мелодијских примера у дуру и истоименом молу (мутација).
- Певање народних песама са текстом у основним мерама и народним ритмовима.
- Транспоновање мотива.
- Рад са табулатором приликом поставке нових тоналитета.

РИТАМ

- Метричке врсте и ритмичке фигуре: сложенија подела тродела у тактовима 6/8 и 9/8 са луковима и паузама.
- Пунктиране фигуре троделних ритмова (сићилијана и тирана). Упоређивање 6/4 са 3/2.
- Утврђивање триоле, узмаха и предтакта.
- Поставка триоле на половини ритмичке јединице.
- Народни ритам 5/8, 7/8 и 9/8 са једним троделом.
- Равномерно и ритмичко читање.
- Мануелна репродукција приликом обраде нових ритмичких врста и фигура.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

- Опажање појединачних тонова мотива и штимова у свим тоналитетима.
- Опажање и интонирање умањеног и прекомерног квинтакорда са разрешењем и везивањем за тоналитет.
- Опажање интонирање прекомерне и умањене квинте са разрешењем.
- Интонирање доминантног септакорда и умањеног септакорда.
- Ритмички и мелодијски диктати из градива ритма мелодике.
- Опажање и записивање апсолутних висина у различитим регистрима.
- Све лествице и лествични квинтакорди.
- Каденце дура и све врсте мола.
- Поставка мол-дура.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

- Утврђивање и проширивање знања обртај консонантних квинтакорада, а поставка умањеног и прекомерног квинтакорда.
- Доминантни септакорд и обртаји.
- Термини и орнаментика.

VI разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Обнављање и утврђивање обрађених тоналитета.
- Обрада: Фис-дур, Гес-дур и ес-мол.
- Певање лествичних квинтакорда, штимова и каденци свих тоналитета до седам предзнака.
- Хроматске скретнице и пролазнице, мутације у мелодијским примерима (дијатонска модулација и даље информативно).
- Вишегласни примери и канони, композиције са клавирском пратњом.
- Импровизација.
- Певање српских народних песама.

РИТАМ

- Ритмичко читање етида инструменталног типа из градива VI разреда.
- Примена промене кључа или два система.
- Мануелно извођење ритма поставка дуоле.
- Ново градиво: народни ритмови 8/8 уз обнављање 5/8, 7/8 и 9/8 (упознавање са народним ритмовима 10/8, 11/8, 12/8).
- Ритмичка јединица шеснаестина, 6/16.
- Супротстављање 5/4 са 6/4 и 2/2 у умереном лаганом темпу.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ
- Опажање и интонирање комплетног обрађеног градива од првог разреда.
- Опажање и интонирање умањеног квинтакорда са обртајима.
- Опажање и интонирање малог дурског септакорда са обртајима и умањеног септакорда са разрешењем.
- Опажање и интонирање повезати за тоналитет.
- Опажање и бележење апсолутних висина уз повезивање низова.
- Ритмички и мелодијски диктат.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Писмени део: - диктат до четири предзнака.
2. Усмени део:
- мелодијска вежба - тоналитети до четири предзнака (скретнице, пролазнице и мутација);
- парлато - промена кључа, виолински и бас, са свим ритмичким фигурама.

ПРЕДЛОГ ЛИТЕРАТУРЕ:
- V. Цветковић и J. Михаљица: Солфеђо за први разред шестогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- V. Цветковић и J. Михаљица: Солфеђо за други разред шестогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- А. Јовић-Милетић и З. Николић: Солфеђо за трећи разред шестогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- А. Јовић-Милетић, Г. Стојановић и З. Николић: Солфеђо за четврти разред шестогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- А. Јовић-Милетић, Г. Стојановић, З. Николић: Солфеђо за пети разред шестогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- V. Цветковић и J. Михаљица: Солфеђо за шести разред шестогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- З. М. Васиљевић: Солфеђо-ритам, И - VI, Нота, Књажевац.
- Б. Поповић: Солфеђо И - VI, Удружење музичких и балетских педагога Србије
- V. Јовановић: Солфеђо И - VI

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Основни дидактичко-методички поступци обухватају развијање звучних представа с нотом сликом, како за област мелодике тако и за област ритма. Овим се наставним смером усклађује рад на диктатима с певањем и ритмичким читањем. Звучне представе су, по правилу, мелодијски примери (песме са текстом и примери из литературе), мелодијски мотиви (за транспоновање, ради учвршћивања скокова у поједине ступњеве; за певање увек у оригиналном тоналитету ради постављања боје тоналитета и за постављање метричких врста и ритмичких фигура) и, тек на трећем месту, лествични низови (распевавање ученика, ширење обима гласа, упознавање лествица).

Примери се обрађују по слуху, у почетним разредима, или из нотног текста, наравно, уз помоћ наставника, а и певањем солмизационим слоговима уз тактирање. Свака нова наставна област праћена је наведеним поступцима, који се потом преносе на опажање појединачних и више тонова, ритмичких фигура, метричких врста и усмених мелодијско-ритмичких диктата.

Остале дисциплине, теорија, опажање, интонирање са диктатом, уско се повезују са наставним градивом из мелодике и ритма, нарочито у прва два разреда. За све

годишње испите, шестогодишњег, четворогодишњег и двогодишњег образовања испитне вежбе и задатке не пише предметни наставник већ су истоветне за све ученике и задаје их актив наставника солфеђа.

РАСПОРЕД ГОДИШЊЕГ ГРАДИВА

Приликом планирања наставе за целу годину, полугодиште и тромесечје, треба предвидети време за обнављање већ постављених методских јединица, као и њихово даље разрађивање. После одређења када ће се припремати и поставити један тоналитет треба имати у виду то да се у последња два месеца школске године не постављају нове лествице. То исто важи и за ритмичке поставке јер је и за мелодику и за ритам потребно одређено време како би се звучне представе усвојиле и надоградиле новим захтевима (више скокова, тежи захтеви за ритмичко читање, примена вокалне и и инструменталне литературе из градива тог разреда, писмени диктати, певање примера са листа) - а ради припремања ученика за што самосталније извођење и опажање музичког тока.

Када се у оквиру методске јединице планира ново градиво из ритма треба користити певање у већ познатом тоналитету, а када је поставка нове лествице у питању, треба користити познате ритмичке фигуре и метричке врсте. Ново градиво увек прати - после поставке - рад на препознавању, као најелементарнијем виду учења. Писмени диктати и певање са листа (без претходне припреме) следе касније, на другим часовима, као и приликом обнављања претходних поставки, али са већим захтевима. Тиме се гарантује постојање концентричних кругова, познатих у свим педагошким дисциплинама у школама општег образовања.

ОПАЖАЊЕ - ИНТОНИРАЊЕ - ДИКТАТИ

Опажање појединачних тонова основа је памћења звука сваког ступња у лествици. Опажање појединачних тонова треба почети са неколико тонова (најбоље три) и то у једној до две октаве (мала и прва октава). Постепено се брзина свираних тонова повећава и шири обим (до три октаве), с тим да се идентификовани тонови певају солмизацијом када се изводе у гласовном регистру, а изговарају или записују када се примењује већи обим. Овоме треба додати препознавање интервала, односно препознавање два симултативно одсвирана тона, која ученици најпре препознају певањем, а потом утврђују који је интервал (у зависности од програма одређеног разреда).

Усмене диктате (мелодијске и ритмичке) ученици изводе групно и појединачно, нарочито непосредно после учињене грешке у певању или писању диктата. Певањем диктираног мотива ученици развијају меморију, а она се даље усавршава техником рада на самодиктату (записивање научене песме или певање мелодијског примера са табле и његовог записивања после брисања).

Интонирање тонова према усменом диктату наставника треба да се избегава (осим када се припрема неки детаљ). Треба користити нотну слику - табулатор јер се тако више везује звук са нотном сликом. Интонирање интервала и акорада треба што више везивати за тоналитет, односно лествицу која се тада обрађује у мелодици. Интонирање и опажање акорада, дакле, има за ослонац каденцу, као и однос трозвука на главним ступњевима. Као допуна ових поступака интонирају се акорди и од слободних датих тонова, али увек са именовањем тонова.

Диктати као резултат постављених звучних представа су обавезни на сваком часу. Писмене диктате не могу успешно да раде ученици који нису вежбали писање нота и преписивање вежби из уџбеника и на тај начин савладали читко и брзо читање и, нарочито, правилну ортографију.

Ритмички диктати и записивање појединачних тонских висина претходе свакој појави мелодијско-ритмичких диктата.

Опажање апсолутних висина, област која је, као нова, уведена приликом конципирања претходних Наставних планова и програма, планирана је да се ради од II разреда. Дакле, ради се на опажању свих хроматских тонова од V до И ступња а-мола и де-мола, с тим да се опажени тонови не певају већ се изговарају абецедом или записују. Даљи развој се преноси у средњу школу с тенденцијом убрзавања диктирања, али са

обавезном паузом између сваке тонске висине. Овиме се убрзава рад на мелодици и диктатима.
МЕЛОДИКА
Новину представља савлађивање лествица у неколико етапа. Припрема тоналитета, у почетним разредима, изводи се учењем песмама по слуху, прво са текстом, а потом солмизацијом, опажањем диктираних тонова сличних кретању мелодије у песми (по узору на многе стране школе), приказивањем и теоријским тумачењем лествице. Поставка подразумева обнављање научене песме, утврђивање лествице абецедним изговором у секундама и терцама, изговором тоничног трозвука и каденце, препознавањем мотива, певањем инструктивних вежби и лакших примера из литературе и савлађивањем једног канона. Опажање тонова и касније интервала и акорада из каденци, певање тежих примера из литературе и двогласних примера одвија се у облику обнављања тоналитета обично следеће године. Тада се утврђују тежи скокови. Ова фаза обраде тоналитета праћена је писаним диктатима, док је претходна базирана на усменим диктатима, од писмених је тражено записивање само појединачних тонова и више тонова.
У старијим разредима, када ученици имају довољно усвојене функционалне односе, односно стабилне ступњеве, припрема и поставка следе непосредно једна иза друге. Оне лествице које имају велики број предзнака савлађују се теоријски или упоређивањем и изводе се певањем лествица и каденце и илуструју примером из литературе (Цис-дур на пример).
Ритам је изражен у садржајима програма кроз постављање ритмичких фигура и метричких врста. Ове поставке, као и у мелодици, прати коришћење одговарајућих примера песама са текстом или из литературе. Наставник својим извођењем поставља звучне представе (фигуре, врсте), а ученици уче примере напамет и користе их за даљу поставку ритма. Она се одвија на следећи начин: препознавање мотива, извођење кратких ритмичких мотива са новим градивом, мануелно извођење, учење ритмичких примера без тонских висина, савлађивање ритмичких етида - парлато уз помоћ наставника ради правилног акцентовања, испитивање наученог градива, самостално извођење нових задатака са сличним садржајем, писмени диктати и читање примера из вокалне и инструменталне литературе.
Опажање врста такта стално прати рад на ритму и преноси се на записивање ритмичких окосница наших народних песама и игара.
Пре рада на парлату, али и касније (вежбе са променом кључа), користи се читање у једнаком трајању исписаних нота, са или без обележене метричке врсте. Равномерним читањем ученици савлађују континуирано праћење нотног текста са обележеним темпом а тиме и технику читања литературе коју свирају, односно певају (без враћања код учињене грешке).
Домаћи задатак треба да садржи: преписивање нота, вежбе из ортографије, утврђивање научених ритмичких етида, вежбе равномерног читања, утврђивање добро научених примера за поставку мелодике и ритма (песме са текстом и примери из литературе), евентуално, утврђивање оних мелодијских вежби које су обрађене на часу.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

ЦИЉ
Теоријско обједињавање свих музичких појмова и израза, као и повезивање теоријске наставе са солфеђом и наставом инструмента, односно певања.
ЗАДАЦИ
- Упознавање музичких појмова и појава.
- Владање законитости теорије музике.
- Остваривање функционалних задатака - стицање брзине у схватању тонских односа (лествице, интервали и акорди).
- Владање музичком ортографијом.

VI разред

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Појмови и дефиниције.
- Постављање и упоређивање лествица.
- Тоналитети.
- Обрада интервала.
- Постављање акорада.
- Многостраност тонова.
- Орнаменти.

ГРАДИВО

- Утврђивање појмова и термина обрађених у претходним разредима, њихово дефинисање и систематизација (линијски систем, кључеви, тон и његове особине, метар и метричке ознаке, односно врсте такта, интервал, акорд-трозвук и четворозвук, тетрахорд, лествица, тоналитет).
- Ново градиво: музичка фраза, фразирање, агогика, артикулација, динамика, темпо с одговарајућим италијанским називима.
- Лествице: теоријско обнављање свих дијатонских лествица, упоређивање истоимених и паралелних тоналитета, упоређивањем лествица удаљених за хроматски полистепен (Де-дес, Це-цис) и енхармонских лествица (Дес-Цис, Гес-Фис, Бе-Аис).
- Поставка мол-дура.
- Лествични квинтакорди.
- Интервали: интервали до октаве и њихови обртаји.
- Сложени интервали.
- Хроматске промене интервала и њихова разрешења (умањени и прекомерни инетрвали).
- Карактеристични лествични интервали.
- Трозвуци и четворозвуци: обнављање консонантних квинтакорада и њихових обртаја и поставка умањеног и прекомерног квинтакорда. Основни облик и обртаји MD7-везати у тоналитету за доминанту. Умањени, полуумањени и мали молски септакорд на одговарајућим ступњевима у тоналитету. Поставка септакорада у основној дурској и молској лествици.
- Многостраност тонова и дурског квинтакорда.
- Ортографија и орнаментика: вежбе правилног писања. Основни украси и фигуре.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Писмени део: интервали, лествице, акорди и ортографија.
2. Усмени део:

- интервали и акорди и њихови обртаји; многостраност тонова и дурског квинтакорда;
- познавање термина и дефиниција; познавање свих ознака које прате нотни текст.

ЛИТЕРАТУРА

I. Дробни и З. М. Васиљевић: Теорија музике, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
М. Тајчевић: Основе теорије музике
D. Деспић: Теорија музике, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Теорија музике је посебан предмет у завршном разреду шестогодишње школе. Од првог до петог разреда шестогодишње школе теорија музике прати сваку поставку и обраду методске јединице, како у мелодици и ритму, тако и у интонирању, опажању и диктатима.

У почетним разредима тежиште рада је на описмењавању ученика у оквиру домаћих задатака - преписивање примера из уџбеника и именовање исписаних нота и нотних записа, по диктату наставника, дакле, овладавање нотним писмом у виолинском и бас кључу (обележавање нотних трајања и пауза, врсте такта). Редослед нотних тонова, изговор солмизацијом и абецедом успешно је савладан када ученици нижу све тонове узлазно и силазно од било ког почетног тона у секундама, а затим у терцама у обиму две октаве. Иако се квинтакорд теоријски обрађује у другом разреду, у првом разреду

је предвиђена припрема како би се лакше усвојио кроз изговор терци и трозвука на главним ступњевима обрађених дурских лествица (каденца).
Основне појмове наставник објашњава примерено узрасту ученика. У почетним разредима ће то бити једноставна објашњења, а потом ће се усложњавати зависно од развоја схватања ученика и методске јединице. Све основне појмове: ступањ, степен, полустепен, предзнаци, тетрахорд, лествица, трозвук, каденца, такт, тактица, темпо и друго, требало би исписивати на табли речима и нотном сликом, а и показивати и одсвирати на инструменту. Изградња тетрахорда од било ког основног тона и проналажење полустепена изванредна је вежба за схватање лествица. Увиђањем распореда целих степена и полустепена у тетрахорду ученици су спремни за теоријску изградњу свих дијатонских лествица.
Већ у И разреду се може поставити принцип изградње дурских лествица: на познати горњи (доминантни) тетрахорд Це-дура додавањем навише тетрахорда са полустепеном на крају низа, добија се Ге-дур лествица (квинтни круг навише), и супротан смер - од тоничног тетрахорда Це-дура спуштањем још једног тетрахорда са истим распоредом целих степена и полустепена добијамо Еф-дур (квинтни круг наниже). Хроматске промене основних тонова догађају се у смеру кретања - код лествица са повисилицама у горњем тетрахорду (воћица), а код лествица са снизилицама у доњем тетрахорду (субдоминанта).
Молске лествице се постављају као лествице са истим тоновима паралелног дура. Ради очувања и даљег учвршћивања већ претходно постављених хармонских функција (Т-СД-D) у почетном разреду обрађивати каденцу хармонског мола. Обрадама свих врста молске лествице утврђује се доминантни тетрахорд абецедним изговором. Изговарањем свих тонова доминантних тетрахорада молске лествице улази се у област хроматике. Промену у хармонском молу објаснити хармонским разлозима (дурска доминанта), а у мелодијском молу мелодијским разлозима (елиминисање прекомерне секунде).
Квинтне кругове треба обрадити у III разреду као и низање повисилица (последња повисилица - воћица) и снизилица (претпоследња снизилица - име тоналитета). У каснијим разредима упоређивати, теоријски и звучно, истоимени дур и мол, паралелне лествице, лествице удаљене за хроматски полустепен и енхармонске лествице.
Препоручују се писмена вежбања: исписивање предзнака задате лествице у оба кључа, исписивање лествичног низа са предзнацима испред нота, препознавање лествице на основу исписаног низа (не увек од првог ступња), упоређивање лествичних тетрахорда, проналажење једног тетрахорда у више лествица, и друго.

1.2. ЧЕТВОРОГОДИШЊЕ МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

(контрабас, ренесансна - мала харфа, обоа, кларинет, саксофон, фагот, хорна, труба, тромбон, туба и удараљке)

ГУДАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

КОНТРАБАС

ЦИЉ
Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.
ЗАДАЦИ
- Развијање љубави према музици и инструменту.
- Формирање унутрашњих слуховних музичких представа и усвајање основних елемената музичке писмености.
- Овладавање основном техником свирања инструмента.
- Оспособљавање за самостално бављење инструментом.
- Развијање извођачке и стваралачке способности.
- Стицање позитивног односа према музици.

- Активно учествовање у музичком животу своје средине као музичар аматер.
- Пасивно учествовање у музичком животу своје средине као део музички образоване публике.
- Уочавање и препознавање ознака и термина битних за читање и извођење дела.
- Правилно држање инструмента.
- Правилно држање и употреба гудала.
- Коришћење основних потеза гудалом.
- Правилно постављена лева рука и коришћење одређене позиције.
- Извођење техничке вежбе за десну руку (расподела, притисак и брзина кретања гудала).
- Извођење техничке и интонативне вежбе за леву руку.
- Извођење ритмичке вежбе.
- Извођење композиција различитог карактера.
- Активно учествовање на интерним и јавним часовима.
- Примењивање креативност у интерпретацији у складу са сопственим музичким, емоционалним и интелектуалним способностима.
- Препознавање различитости и поређење сопственог свирања са интерпретацијом других.
- Свирање ритмички и интонативно тачно.
- Свирање квалитетним тоном.
- Упознавање основних делова инструмента.
- Упознавање основних правила о заштити и одржавању инструмента.
- Поставка десне руке и вежбе хоризонталних и вертикалних физичких покрета (надлактице, подлактице, шаке из зглоба и прстију).
- Упознавање нотног писма, ознака и музичких термина.
- Вежбе вођења гудала на празним жицама (са различитом расподелом, различитом брзином кретања и разноврстним штрихом).
- Ритмичке вежбе на празним жицама (гудалом и пицикато).
- Вежбе вођења гудала са жице на жицу као и прескакање једне жице.
- Вежбе вођења гудала на празним жицама са употребом динамике и променом притиска.
- Вежбе вођења гудала на празним жицама са померањем звучне тачке и добијањем тона различите резонанце и боје.
- Увежбавање основних потеза гудалом (деташе, портато, легато, мартеле, стакато).
- Поставка леве руке и интонативне вежбе у првој позицији.
- Вежбе за развијање мускулатуре.
- Техничке вежбе за корелацију и кординацију покрета леве и десне руке.
- Техничке вежбе са различитом расподелом гудала у првој позицији.
- Ритмичке вежбе у првој позицији.
- Свирање дурских и молских лествица са трозвуцима у првој позицији.
- Поставка леве руке и интонативне вежбе у другој позицији.
- Вежбе за промену позиције.
- Свирање дурских и молских лествица кроз прву и другу позицију (са трозвуцима).
- Вежбе кроз прву и другу позицију различитих техничких захтева.
- Поставка леве руке и интонативне вежбе у трећој позицији.
- Свирање дурских и молских лествица кроз три позиције (са трозвуцима).
- Вежбе за вибрато.
- Вежбе кроз три позиције различитих ритмичких и техничких захтева леве и десне руке.
- Поставка леве руке и интонативне вежбе у четвртој позицији.
- Вежбе за промену позиције (све четири позиције).
- Свирање дурских и молских лествица у једној октави кроз све четири позиције.
- Кратке мелодијске вежбе за увежбавање артикулације и динамике.
- Техничке вежбе кроз четири позиције, различитих ритмичких и техничких захтева леве и десне руке.

- Поставка леве руке и интонативне вежбе у петој позицији.
- Свирање дурских и молских лествица у једној октави кроз пет позиција.
- Свирање вежби са флажолетним тоновима и штимовање инструмента помоћу њих.
- Свирање хроматских лествица.
- Свирање разложених трозвука и четворозвука кроз пет позиција.
- Свирање малих етида (са клавирском пратњом и без ње).
- Свирање малих комада и композиција са клавирском пратњом.

I циклус (I и II разред)

И разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Основна поставка десне и леве руке.
- Упознавање и овладавање основном техником свирања контрабаса кроз И, II, и III позицију.

ЛЕСТВИЦЕ
- Свирати на више начина различитом расподелом гудала и тоничним трозвуцима а-мол (природни); Еф-дур; Ге-дур; А-дур; Е-дур; Бе-дур; Це-дур; це-мол.

ЛИТЕРАТУРА
- Школе за контрабас по избору: Монтаг, Просеник, Симандла, Штрајхер и друге.
- Лаке композиције са клавиром (по избору).

Техничке етиде (по избору) - одговарајуће тежине (Раков, Кмент, Слама, Били, Ли и друге).

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- четири лествице;
- И позиција;
- две техничке етиде по избору;
- два комада са клавиром по избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Један комад по избору са клавирском пратњом.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес учениковог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрама и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Наставак развијања стеченог знања.
- Разрада IV и V позиције.
- Одговарајућа припрема за испит.

ЛЕСТВИЦЕ
- Све лествице кроз једну октаву закључно са Де-дуром.

- Свирати на више начина различитом расподелом гудала и тонични трозвук у свим обртајима.

ЛИТЕРАТУРА

- Школе за контрабас по избору: Монтаг, Просеник, Симандла, Штрајхер и др.
- Техничке етиде (по избору) - одговарајуће тежине.
- Лаке композиције са клавиром (по избору).

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири лествице (Це-дур; Дес-дур; Де-дур; де-мол);

Следећи

Konverzija u ćirilicu je automatska, tako da postoji mogućnost da su određeni delovi teksta nepotrebno konvertovani u ćirilicu.

Претходни

- до IV позиције (Дес-дур);
- четири техничке етиде по избору;
- четири комада са клавиром по избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица са начинима и трозвуком (кроз IV или V позиција);
2. Две етиде;
3. Један комад по избору са клавирском пратњом.

II циклус (III и IV разред)

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даље развијање техничких и музичких способности ученика.
- Обрада вибрата.
- Разрада позиција закључно са VIII позицијом.

ЛЕСТВИЦЕ

- Ес-дур; Е-дур; е-мол; Еф-дур; еф-мол.
- Све лествице свирати кроз две октаве (осим Ес-дура) на више начина различитом расподелом гудала и са тоничним трозвуком у свим обртајима.

ЛИТЕРАТУРА

- Школе за контрабас по избору: Монтаг, Просеник, Симандла, Штрајхер и друге.
- Техничке етиде (по избору) - одговарајуће тежине.
- Композиције са клавиром (по избору).

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири лествице (Ес-дур; Е-дур; Еф-дур);
- до VII позиције (Е-дур);
- шест техничких етида по избору;
- четири комада са клавиром по избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица са начинима и трозвуком (кроз VII или VIII позиција);
2. Две етиде;
3. Један комад по избору са клавирском пратњом.

Испитни програм се изводи напамет.

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Комплетна разрада позиција до палчеве позиције.

- Обрада различитих потеза гудала.
- Разрада главних орнамената (предудар, мордент, пралтрилер, групето, трилер).

ЛЕСТВИЦЕ

Све лествице кроз две октаве (закључно са Ге-дуром) на више начина и тонични трозвук.

ЛИТЕРАТУРА

- Школе за контрабас по избору: Монтаг, Просеник, Симандла, Штрајхер и друге.
- Техничке етиде (по избору) - одговарајуће тежине.
- Композиције са клавиром (по избору).

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири лествице (Еф-дур; еф-мол; Ге-дур; ге-мол);
- до VIII позиције (Еф-дур);
- шест техничких етида по избору;
- четири комада са клавиром по избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица и трозвук (кроз две октаве);
2. Две етиде (једна обавезна са клавирском пратњом);
3. Један комад по избору са клавирском пратњом.

Испитни програм се изводи напамет.

ЛИТЕРАТУРА

Препоручена литература није обавезујућа, нити је исцрпна и предлаже се као подсетник у којем се могу пронаћи упоришта за самосталну креацију у свакодневној школској пракси и као подстицај за даљи развој професионалних идеја и поступака.

- М. Просеник: Школа за контрабас И и II свеска
- L. Штрајхер: Мој начин свирања контрабаса, И-IV
- L. Монтаг: Школа за контрабас
- Ф. Симнадл: Школа за контрабас
- L. Раков: Школа за контрабас
- К. Трунпф: Лаки комади за контрабас и клавир
- Хрестоматија за контрабас И свеска (са клавирском пратњом)
- J. Новосел: Етиде за контрабас
- Б. Лаловић: Дванаест малих етида (са клавирском пратњом).

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Наставник мора да зна да је сваки ученик посебна индивидуа са сопственим карактеристичним физичким и менталним саставом, па према томе и његово подучавање не сме се свести на строга правила већ на збир генералних принципа који су довољно широки и прилагодљиви сваком ученику - појединцу.

У почетном обучавању свирања на контрабасу посебну пажњу треба посветити држању инструмента које мора бити потпуно природно. Када је реч о десној руци, обратити пажњу да се без обзира на стил држања гудала природно функционисање прстију, зглоба и шаке морају уклопити и бити у природној равнотежи.

У поставци леве руке уочити честе сметње као што су слаби прсти, лабави зглобови и слично, а затим радити на њиховом отклањању. Подучавање и избор методски организованог материјала који се користи треба прилагодити индивидуалним потребама ученика.

ЖИЧАНИ ИНСТРУМЕНТИ

РЕНЕСАНСНА (МАЛА) ХАРФА

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Развијање љубави и позитивног односа према музици, инструменту и настави харфе.
- Разумевање музичке фразе у малим формама, динамике, стила, развијање меморије.
- Познавање инструмента, поставка тела, нотно описмењавање, упознавање стила, оспособљеност за наставак школовања.
- Развијање навика редовног вежбања и посете концертима.
- Развијање слободе покрета при свирању.
- Развијање психомоторике - ментални и физички склад у складу са индивидуалним узрастом.
- Упознавање и разликовање основне (цела нота, половина, половина са тачком, четвртина, осмина, шеснаестина и триола) и пунктиране нотне вредности (четвртина са тачком, осмина са тачком).
- Препознавање и свирање лигатуре, синкопе.
- Познавање четвртинских, половинских и осминских тактова.
- Познавање знакова за динамику и темпо.
- Развијање пажљивог односа према интерпретацији: рад на квалитетном тону, прецизном темпу, ритму, изражајном фразирању и експресији.
- Оспособљавање за свирање на јавним наступима, испиту или такмичењу.
- Упознавање инструмента, неговање музичког стила ране музике и групног музицирања.

И циклус (И и II разред)

И разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Упознавање инструмента.
- Поставка руке и тела за харфом, лествице дурске до два предзнака.
- Вежбати прецизно - ритмички и тонски, трозвук разложено и секо - кроз једну октаву.
- У композицијама користити прештимаче тек у другом полугодишту.
- Скале почети са учењем тек пошто су савладали прсне вежбе (Це, Ге, Де, Еф, Бе-дур).

ЛИТЕРАТУРА
- Хрестоматија И: Избор комада
- Гранђани: Успаванка
- Ирске народне песме
- Избор комада за келтску харфу

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- скале кроз једну октаву са трозвуцима;
- четири до шест етида;
- три до шест комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Две композиције, по слободном избору.

НАПОМЕНЕ
Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес ученикове развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.
Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрама и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Наставак рада на техници свирања кроз савлађивање лествица и арпеђа.
- Даљи рад на прсним вежбама.
- Проширење ритмике.
- Савлађивање литературе.

ЛЕСТВИЦЕ
- Дурске лествице (A, Ec, E) - молске лествице (a, e, de, ge, ce) - кроз две октаве у хармонском молу.
- Трозвук - разложено, секо и арпеђо, сложеније.
- Ритмика - пунктиране вредности, триоле и осминска мера, прсне вежбе.

ЛИТЕРАТУРА
- Поцоли: Етиде
- Мартено: Етиде
- Жилински: Литванска народна песма
- Гранђани: Мали комад
- Мекдоналд: Комади
- Ирске народне песме
- Габус: Комади
- Калан: Комади

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- скале кроз две октаве;
- три до пет етида;
- четири до шест комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Молска лествица у триолама, трозвук кроз две октаве;
2. Једна етида;
3. Три комада.

II циклус (III и IV разред)

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Ритмика - основне и пунктиране вредности, триола, четвртинска и осминска мера.
- Са посебном пажњом радити прсне вежбе.
- Развијати музикалност кроз разумевање музичких фраза.

ЛЕСТВИЦЕ
- Дурске и молске лествице кроз три октаве у шеснаестинама паралелно, четворогласно. Посебну пажњу обратити на арпеђо.
- Прсне вежбе - клизање првог и четвртог прста.
- Почетне вежбе трилера 1, 2.

ЛИТЕРАТУРА
- Гроси и Поцоли: Етиде, избор
- Рубин: Етиде
- Гедиле: Сонатина
- Чимароза: Сонатина
- Прат: Сонатина у класичном стилу

- Рене: Гавота
- Мексиканске народне игре
- Стари мајстори по избору

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- скале кроз три октаве са трозвуцима;
- три до четири етиде;
- једна сонатина или тема са варијацијама;
- три до четири комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна лествица у шеснаестинама, четворогласни трозвук арпеђа;
2. Једна етида;
3. Једна сонатина (И став) или тема са варијацијама;
4. Једна комад.

Испитни програм се изводи напамет.

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Даљи рад на проширењу технике свирања на инструменту кроз савлађивање лествица.
- Наставак рада на прсним вежбама.
- Савлађивање литературе.

ЛЕСТВИЦЕ
- Дурске и молске лествице кроз 3 октаве у бржем темпу, разложен четворогласни трозвук и доминантни септакорд - прсне вежбе клизајућег четвртог и првог прста, флажолети, етуфе и глисанда. Вежбати октаве у бржем темпу, вежбати трилер - 2131, 1213.

ЛИТЕРАТУРА
- Гроси и Поцоли: Етиде
- Рубин: Етиде
- Персл: Варијације у Еф-дуру
- Гранђани: Ноктурно, Сањарење, Баркарола
- Албениз: Соната Де-дур
- Енглеска народна: Зелени рукави
- Овен: 20 велских народних песама
- Густавсон: Комади за малу харфу

ОБАВЕЗАН МИНИМУМ ПРОГРАМА
- скале и арпеђа;
- четири до пет етида;
- четири до пет комада - укључујући сонату.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Скала са арпеђима;
2. Једна етида;
3. Сонатина или тема са варијацијама;
4. Један комад.

Испитни програм се изводи напамет.

ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА
- М. Гроси: Комплетна метода за харфу
- Х. Рение: Комплетна метода за харфу
- D. Воткинс: Комплетна метода за харфу
- Поцоли: Етиде

- Хрестоматија: Избор комада
- Гранђани: Мали комади
- А. Шалан: Комади за малу харфу и класични комади за малу харфу
- J. C. Бах: Мали прелудијуми
- Андре: Мали кораци

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Начин извођења наставе ренесансне (мале) харфе је идентичан извођењу наставе велике харфе. Мала харфа је без педала, тако да су могућности модулирања из тоналитета у тоналитет ограничене (повишени и снижени тонови се добијају помоћу квачица које се померају левом руком у току свирања). Такав облик харфе се највише користио у доба ренесансе и барока, па су у програму учења најзаступљенији комади настали у том периоду.

Поставку руке и тела за харфом, лествице дурске и молске вежбати прецизно - ритмички и тонски, трозвук разложено и секо - кроз једну октаву. У композицијама користити прештимаче тек у другом полугодишту. Скале почети са учењем тек пошто су савладали прсне вежбе (Це, Ге, Де, Еф, Бе).

ДУВАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

(обоа, кларинет, саксофон, фагот, хорна, труба, тромбон, туба)

ОБОА

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Развијање љубави према музици и инструменту.
- Развијање радних навика.
- Оспособљавање за самостално вежбање.
- Савладавање технике свирања.
- Овладавање музичком писменошћу.
- Припрема за квалитетан наступ ученика.
- Оспособљавање за свирање напамет.
- Упознавање са деловима инструмента: склапање и одржавање.
- Савладавање технике дисања.
- Правилно држање инструмента, издржавање тонова.
- Правилна поставка писка.
- Развој способности контроле тона у декрешенду.
- Усаглашавање рада језика и прстију.
- Упознавање са терминима и појмовима из мелодике и ритма.
- Оспособљавање за јавни наступ.
- Развој осећања за вредност сопственог индивидуалног приступа интерпретацији.

И циклус (И и II разред)

И разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Програм који се препоручује у зависности од узраста детета и његовог психо-физичког стања, као и заинтересованости за вежбање инструмента.
- Вежбе дугих тонова и интервала од тона мало бе до ге^2 у осминама.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске до два, молске до једног предзнака, са тоничним трозвуком, у лаганим четвртинама, напамет.
- Хроматска лествица од мало бе до ге^2 у четвртинама, напамет.

ЛИТЕРАТУРА

- Љ. Петрушевски: Етиде, свеска број 1

- Пушечников: Азбука за обоу
- V. A. Мозарт: Валцер
- Г. Ф. Хендл: Марш
- Други комади сличне тежине.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- три дурске лествице;
- двадесет етида Пушечникова;
- два комада уз клавирску пратњу.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Једна композиција, по слободном избору, напамет.

НАПОМЕНЕ
Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес ученикове развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.
Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).
Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрама и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Вежбање дугих тонова и интервала од малог бе до це^3.
- Упознавање са шеснаестинама и њиховим комбинацијама и рад са триолама и синкопама.

ЛЕСТВИЦЕ
- Дурске до четири, молске до два предзнака, са тоничним трозвуком.
- Скале свирати у различитим артикулацијама, у осминама.
- Хроматске лествице од малог бе до це^3 у осминама напамет.

ЛИТЕРАТУРА
- Ниман: Етиде, свеска 1
- J. Хајдн: Менует Еф-дур
- V. A. Моцарт: Менует Ге-дур
- Други комади сличне тежине

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- дурске лествице до пет предзнака;
- двадесет етида Нимана;
- три комада са клавиром.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним квинтакордима, у умереним четвртинама, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Један комад за извођење уз пратњу клавира, напамет.

II циклус (III и IV разред)

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање ученика са прављењем и дотеривањем пискова.
- Вежбање дугих тонова и интервала од малог бе до ес^3.
- Вежбање техничких вежби за извођење трилера.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске до шест и молске до четири предзнака, у лаганим шеснаестинама.
- Хроматска лествица од малог бе до ес^3 у различитим артикулацијама, у лаганим шеснаестинама, напамет.

ЛИТЕРАТУРА

- Ниман: Етиде, свеска 2
- Фишер: Менует и Ригодон
- Р. Шуман: Мелодија
- Други комади сличне тежине.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- све дурске лествице са доминантним септакордом и молске до четири предзнака и умањеним септакордом;
- осамнаест етида из Нимановe друге свеске;
- четири комада са клавиром.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним квинтакордом у свим обртајима, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Један комад уз пратњу клавира, напамет.

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Оспособљавати ученике за дотеривање и прављење пискова.
- Вежбање дугих тонова и интервала од малог бе до еф^3.
- Упознавање ученика са тридесетдвојкама и рад са синкопама у различитим комбинацијама.

ЛЕСТВИЦЕ

- Све дурске и молске лествице са тоничним трозвуцима у лаганим шеснаестинама, напамет.
- Доминантни и умањени септакорди.

ЛИТЕРАТУРА

- Х. Брод: Етиде, И део
- Г. Ф. Хендл: Арија и Рондо
- Ђ. Б. Перголези: Сичилијана
- Други комади сличне тежине.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- све дурске лествице са доминантним и умањеним септакордом;
- петнаест етида из Бродове прве свеске;
- пет комада са клавиром.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним квинтакордима, доминантним или умањеним септакордима, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Један комад за извођење уз пратњу клавира, напамет.

КЛАРИНЕТ

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Развијање љубави и интересовања ученика према: музици, инструменту, књизи.
- Развијање радних навика код ученика.
- Формирање музичких критеријума.
- Развијање љубави према музици.
- Развијање љубави према свом инструменту.
- Развој навике слушања музике.
- Развој навике активног скупљања нотног материјала.
- Стварање сопствене фонотеке.
- Развој навике редовног посећивања концерата.
- Стицање основних предзнања о квалитетној музици.
- Оспособљеност за правилно вежбање.
- Развој способности самосталног вежбања.
- Наступање.
- Брзо и квалитетно напредовање.

И циклус (И и II разред)

И разред

(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознати ученике са карактеристикама, деловима и одржавањем кларинета.
- Обратити пажњу на припрему усника и трске за свирање као и њихово одржавање.
- Формирање амбажуре.
- Поставка технике дисања.
- Рад језика.
- Вежбање дугих тонова и интервала од е мало до ге[1].
- Упознавање вредности целе ноте, половине, четвртине и осмине.

ЛЕСТВИЦЕ

- Научити дурске и молске лествице до два предзнака са тоничним трозвуком.
- Ге-дур и Еф-дур свирати кроз две октаве.
- Скале свирати у лаганим четвртинама, напамет.

ЕТИДЕ

- Бруно Брун: Школа за кларинет, (Просвета, Београд), прва половина И свеске и/или нека друга школа адекватне тежине.

КОМАДИ ИЗ ЗБИРКИ

- Бруно Брун: Избор малих комада (Просвета, Београд)
- Храшовец: Млади кларинетист, И свеска,
- Мали комади, (Шот, 4715),
- Музика за кларинет (Музика, Будимпешта, З. 6851) и/или други комади адекватне тежине.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две лествице;
- петнаест етида;
- једна композиција по слободном избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним трозвуком, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Комад уз пратњу клавира, напамет.

НАПОМЕНЕ
Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес ученикове развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.
Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).
Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрама и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Вежбање дугих тонова и интервала од е мало до це^3.
- Упознавање са шеснаестинама.
- Упознавање и рад са ритмичким фигурама: триолом и синкопом.

ЛЕСТВИЦЕ
Дурске и молске лествице до три предзнака са тоничним трозвуком.
ЕТИДЕ
- Бруно Брун: Школа за кларинет, (Просвета, Београд) друга половина И свеске и/или нека друга школа адекватне тежине.

КОМАДИ ИЗ ЗБИРКИ
- Бруно Брун: Избор малих комада (Просвета, Београд)
- Храшовец: Млади кларинетист, II свеска
- Музика за кларинет (Музика, Будимпешта, З. 6851) и/или други комади адекватне тежине.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- четири дурске и две молске лествице;
- двадесет етида;
- две композиције по слободном избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ЛИТЕРАТУРА
- Бруно Брун: Школа за кларинет, И свеска
- Радивој Лазић: Учим кларинет И и део II свеске
- Бруно Брун: Мали комади
- Р. Лазић и V. Перичић: Распевани кларинет И, Ведри дани у музичкој школи, Лаки кларинетски дуети И
- Милош Герић: Избор малих комада - Мали комади, (Шот, 4715)
- Музика за кларинет (Музика, Будимпешта, З. 6851)
- Страна литература адекватне тежине по избору наставника.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним трозвуком, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Комад уз пратњу клавира, напамет.

II циклус (III и IV разред)

III разред

(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Вежбање дугих тонова и интервала од е мало до е^3.
- Даљи рад на развоју технике.

ЛЕСТВИЦЕ
- Дурске и молске лествице до четири предзнака са тоничним трозвуком, доминантним и умањеним септакордима.
- Хроматска лествица од е мало до це^3.
ЕТИДЕ
- Бруно Брун: Школа за кларинет (Просвета, Београд), II свеска и/или нека друга школа адекватне тежине.
КОМАДИ ИЗ ЗБИРКИ
- Бруно Брун: Избор малих комада (Просвета, Београд) и/или други комади адекватне тежине.
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- десет лествица;
- двадесетпет етида;
- три композиције по слободном избору.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним трозвуком, доминантним и умањеним септакордима, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Комад уз пратњу клавира, напамет.

IV разред

(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Вежбање дугих тонова и интервала од е мало до ге^3.
- Даљи рад на развоју технике.
ЛЕСТВИЦЕ
- Све дурске и молске лествице са тоничним трозвуком, доминантним и умањеним септакордом.
- Е-дур, Еф-дур, Ге-дур и Фис-дур свирати кроз три октаве.
- Хорматска лествица од е мало до ге^3.
ЕТИДЕ
- Бруно Брун: Школа за кларинет (Просвета, Београд), III свеска и/или нека друга школа адекватне тежине.
КОМАДИ ИЗ ЗБИРКИ
- Бруно Брун: Избор малих комада (Просвета, Београд),
- J. Ланселот и А. Класенс: Класични кларинет (М. Комбре, Париз, свеске Це и Де) и/или други комади адекватне тежине.
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- шест дурских и шест молских лествица;
- тридесет етида;
- пет композиција по слободном избору.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним трозвуком, доминантним и умањеним септакордом, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Комад уз пратњу клавира, напамет.

САКСОФОН

ЦИЉ
Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.
ЗАДАЦИ

- Упознавање историјског развоја саксофона, техничких могућности и примене у свим музичким жанровима.
- Учење технике дисања.
- Поставка саксофонске амбажуре.
- Поставка прстију и правилног држања саксофона.
- Развијање радних навика код ученика.
- Формирање музичких критеријума.
- Развијање љубави према музици.
- Развијање љубави према свом инструменту.
- Развој навике слушања музике.
- Развој навике активног скупљања нотног материјала.
- Стварање сопствене фонотеке.
- Развој навике редовног посећивања концерата.
- Стицање основних предзнања о квалитетној музици.
- Оспособљеност за правилно вежбање.
- Развој способности самосталног вежбања.
- Наступање.
- Брзо и квалитетно напредовање.
- Упознавање са различитим стиловима, композицијама различитог карактера и значајем њиховог правилног интерпретирања.
- Упознавање са вишеструком применом саксофона у оркестру, камерним саставима, као и солистички.
- Примена саксофона у џез и забавној музици.
- Поставка основе импровизације.
- Могућност колективног музицирања у камерној музици и ансамблима.
- Упознавање са свим врстама саксофона.

И циклус (И и II разред)

И разред

(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Упознати ученике са карактеристикама, деловима и могућностима саксофона.
- Вежбе дисања.
- Поставка амбажуре.
- Поставка прстију и правилног држања саксофона.
- Упознати ученика са начинима одржавања инструмента.
- Врсте артикулација (стакато и легато).
- Тонске вежбе (издржавање тонова).
- Упознавање вредности целе ноте, половине, четвртине и осмине, пунктирани ритам.
- Тонски опсег: Це 1 до Це 3 (за напредне до Е3).

ЛЕСТВИЦЕ
- Научити дурске и молске лествице до два предзнака са тоничним трозвуком, мало разлагање (горњи опсег Це 3-за напредне Е3, доњи Це 1).
- Скале свирати у лаганим четвртинама, стакато и легато.

ЕТИДЕ
- Јан Бан Бекум (холандска школа): Прво издање, школа за почетнике
- Клод Делангл (француска школа): Методе за почетнике са CD-ом
- Перени (мађарска школа): АБЦ Саксофон, прва свеска
- Литература по избору наставника.

КОМАДИ ИЗ ЗБИРКИ
- Клод Делангл: Све композиције из књиге "Методе за почетнике"
- Перени: Све композиције из горе наведене литературе
- Пол Херис збирка композиција, репертоар 1
- Композиције или транскрипције за саксофон по избору наставника.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- две лествице;
- петнаест етида;
- једна композиција по слободном избору.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним трозвуком и малим разлагањем;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Комад уз пратњу клавира, напамет.
НАПОМЕНЕ
Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес учениковог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.
Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).
Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрама, контролним и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Тонске вежбе (издржавање тонова кроз цео опсег).
- Упознавање са шеснаестинама.
- Упознавање и рад са ритмичким фигурама: триолом и синкопом.
- Опсег инструмента: горе до Е3 (напреднији до Фис 3), доле до Б.
- Обавезно свирање дуета.
ЛЕСТВИЦЕ
Дурске и молске лествице до три предзнака са тоничним трозвуком, малим разлагањем, терцама.
ЕТИДЕ
- Јан Ван Бекум (холандска школа): друга свеска-вежбе и етиде
- Клод Делангл (француска школа): Методе за саксофон број 2
- Иван Рот (немачка школа): Свеска број 1
- Перени (мађарска школа): Саксофон АБЦ 2 део
- Литература по избору наставника.
КОМАДИ ИЗ ЗБИРКИ
- Клод Делангл: Све композиције из књиге "Методе за саксофон број 2"
- Перени: Све композиције из горе наведене књиге
- Комади тежине:
Амелер: Ла плата
Мортари: Мелодија
- Композиције или транскрипције по избору наставника.
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- четири дурске и две молске лествице;
- двадесет етида;
- две композиције по слободном избору.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна дурска и једна молска лествица;
2. Две етиде различитог карактера;

3. Комад уз пратњу клавира, напамет.

II циклус (III и IV разред)

III разред

(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Тонске вежбе (издржавање тонова, вежбе на једном тону, вежбе за вибрато - за напредније ученике).
- Обавезно свирање дуета, трија као и заједничко свирање у камерном ансамблу.
- Цео опсег саксофона.
- Увод у триолски фразирунг.
- Упознавање са модусима.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске и молске лествице до четири предзнака са тоничним трозвуком, великим разлагањем, терцама, доминантхи септакорд, код молских скала умањени септакорд.
- Хроматска скала кроз цео опсег.

ЕТИДЕ

- Руди Јетл: техничке етиде
- Иван Рот: мелодијске етиде, друга свеска
- Џејмс Ре: Лаке студије за џез и рок саксофон
- Литература по избору наставника.

КОМАДИ ИЗ ЗБИРКИ

- Џејмс Ре: "Први репертоар за саксофон"
- Џон Харле: *"Таке тен"* - збирка композиција за саксофон и клавир
- Комади тежине:

Петренко: Валцер

Перин: Берсеза

Елгар: "Љубавни поздрав"

- Комади и транскрипције по избору наставника.
- Две до три теме из џез стандарда.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- десет лествица;
- двадесетпет етида;
- три композиције по слободном избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица према горе прописаним захтевима;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Комад уз пратњу клавира, напамет.

IV разред

(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Тонске вежбе (издржавање тонова, вежбе на једном тону, вежбе за вибрато).
- Обавезно свирање дуета, трија, квартета или у неком другом ансамблу.
- Триолски фразирунг.
- Просте импровизације са пар тонова.

ЛЕСТВИЦЕ

- Све дурске и молске лествице са тоничним трозвуком, великим разлагањем, терцама, доминантни или код мола умањени септакорд.
- Хроматска скала кроз цео опсег.

ЕТИДЕ

- Рене Дикло: 35 техничких етида
- Клозе: Етиде прва свеска

- Џејмс Ре: Модерне студије за саксофон
- Лакур етиде
- Лени Нихаус: Лаке џез етиде
- Етиде по избору наставника.

КОМАДИ ИЗ ЗБИРКИ
- Левин: 22 комада за саксофон и клавир
- Пол Херис: Концертни репертоар за саксофон и клавир
- Џејмс Ре: *"Таке анотхер тен"* - збирка композиција за саксофон и клавир
- Комади тежине:

Лантијер: Сицилијана
Руеф: Шансона и паспиједа
Авигнон: Спиритуал и егзотичне игре
- Две до три теме из џез стандарда

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- шест дурских и шест молских лествица;
- тридесет етида;
- пет композиција по слободном избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна дурска и једна молска лествица према горе прописаним захтевима;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Комад уз пратњу клавира, напамет.

ФАГОТ

ЦИЉ
Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ
- Развијање љубави према музици и унапређење музичке културе.
- Упознавање историјског развоја фагота, техничких могућности и примене.
- Стварање потребе код ученика за сталним стицањем нових сазнања у области музике и литературе.
- Развијање жеље за слушањем музике за фагот, као и потребе за сталним праћењем токова, како у нашој земљи, тако и у свету.
- Развој креативности и индивидуалности.
- Стицање техничког и тонског нивоа у складу са учениковим способностима за успешан завршетак основне музичке школе.
- Стварање потребе код ученика да кроз свирање фагота искажу свој свет, способности и знање, а кроз разне видове јавних наступа.
- Постављање темеља за развој музичке и естетске личности.
- Развијање музичког укуса и способности критичког запажања и разликовања "добре" и "лоше" музике.
- Редовно посећивање концерата класичне музике.
- Слободно изражавање свог унутарњег света језиком музике.
- Развијање потребе слушања музике.
- Упознавање са вишеструком применом фагота у оркестру, камерним саставима, као и солистички.
- Правилно овладавање техником дисања.
- Владање дневним тонским и техничким вежбама и свим лествицама.
- Упознавање са различитим стиловима, композицијама различитог карактера и значајем њиховог правилног интерпретирања.
- Оспособљавање за примену стеченог знања на новом музичком материјалу.
- Оспособљавање за самостални рад (вежбање).

И циклус (И и II разред)

И разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање и постављање инструмената,
- Поставка тона,
- Поставка правилног дисања,
- Издржавање дугих тонова и интервала у обиму од једне до две октаве, према могућностима ученика.

ЛЕСТВИЦЕ

Дурске и молске лествице до два предзнака са тоничним трозвуцима, у четвртинама у обиму једне до две октаве.

ЛИТЕРАТУРА

- Вајсенборн школа за фагот, И прва свеска од 1. до 15. етиде
- Кратки комади уз пратњу клавира из збирке Млади фаготиста М. Исаеског

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- скале до два предзнака, десет етида и два комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним трозвуком, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Комад уз пратњу клавира, напамет.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес ученичког развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрама и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Рад на проширивању обима фагота према могућностима ученика.
- Култивисање тона.
- Рад на интонацији.

ЛЕСТВИЦЕ

Дурске и молске лествице до три предзнака са тоничним трозвуком у четвртинама, напамет, у обиму једне до две октаве.

ЛИТЕРАТУРА

- Вајсенборн: Школа за фагот, И св. - од 15. до 30. етиде
- Комад уз пратњу клавира према избору наставника.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- скале до два предзнака, десет етида и два комада уз пратњу клавира.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;

3. Један комад уз пратњу клавира, напамет.

II циклус (III и IV разред)

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Оспособљавање ученика за обраду писка (основни принципи).
- Рад на интонацији.
- Проширивање обима и култивисање тона.

ЛЕСТВИЦЕ
Дурске и молске лествице до 4 предзнака са разложеним трозвуцима у обиму од две октаве, у осминама, напамет.

ЛИТЕРАТУРА
- Вајсенборн: Етиде од 30. до 45.
- Пациоркијевич: Техничке вежбе и етиде за фагот

Комад уз пратњу клавира према избору наставника.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- све дурске и молске лествице до три предзнака;
- десет етида;
- два комада уз пратњу клавира.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна дурска и једна молска лествица, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Један комад уз пратњу клавира, напамет.

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Наставни рад на оспособљавању ученика за прављење и дотеривање пискова.
- Стални рад на интонацији.
- Решавање разних техничких и ритмичких проблема.
- У овом разреду је потребно од ученика захтевати већу прецизност и педантност.

ЛЕСТВИЦЕ
Све дурске и молске лествице са разложеним трозвуцима у обиму од две октаве, у шеснаестинама напамет. Доминантни и умањени септакорди напамет.

ЛИТЕРАТУРА
- Копраш: Етиде.
- Обрада техничких вежби.
- Транскрипције комада, као и оригинална дела уз пратњу клавира, према избору наставника.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- све дурске и молске лествице;
- двадесет етида;
- три комада уз клавирску пратњу.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна дурска и једна молска лествица, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Један комад уз пратњу клавира, напамет.

ХОРНА

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.
ЗАДАЦИ
- Развијање знања, вештина, ставова и вредности код ученика.
- Развијање позитивног односа према школи и подстицање учениковог интересовања за учење и континуирано образовање.
- Поштовање индивидуалних разлика међу ученицима у погледу начина учења и брзине напредовања.
- Постављање оптималне и стабилне основе за успешан и нелимитиран развој потенцијалног репродуктивног уметника.
- Поставка правилног става и положаја тела.
- Овладавање основама функционално-оптималне и здравствено безбедне технике дисања.
- Веома полако, педантно и темељно овладавање сваким појединим елементом основа технике дувања.
- Овладавање базичним елементима оптималне координације интелектуалног, емоционалног, физиолошког и физичког аспекта свирања на хорни.
- Развијање љубави према музици и инструменту хорни.
- Постављање основа за оптималну координацију интелектуалног, емоционалног, физиолошког и физичког аспекта свирања хорне.
- Овладавање основама технике свирања хорне.
- Формирање оптималне амбажуре.
- Овладавање музичком интерпретацијом.

И циклус (И и II разред)

И разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Постављање технике дисања.
- Формирање амбажуре и атака.
- Импостација усника.
- Импостација инструмента.
- Постављање тонова.

ЛИТЕРАТУРА
- D. Марковић: Школа за хорну, И део (Це-Ге)
- Силађи и Кекењеши: Школа за хорну, И део (вежбе у предвиђеном опсегу) и друга одговарајућа литература
- D. Марковић: Школа за хорну, И део (лаке песмице са клавирском пратњом)
- М. Алфонс, И свеска
- L. Теве: Комплетна метода за хорну, И свеска
- Силађи и Кекењеши: Школа за хорну, И део
- Ч. Ф. Гусе: И књига
- Анонимус: Мелодија
- V. А. Моцарт: Азбука (Це-дур)

и друге композиције по избору наставника и могућности ученика.

НАПОМЕНА

Код вежби дисања користити: "Мени не фали даха", аутор: Мишел Рикије.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- четири дурске лествице;
- двадесет вежби;
- један комад са клавиром.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Две вежбе различитог карактера;
3. Један комад са клавирском пратњом, напамет.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес ученикoвог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрама и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Поступно ширење тонског опсега.
- Контрола тона у целим нотама, половинама и четвртинама.
- Техника контроле тона у крешенду и декрешенду.
- Овладавање елементарним артикулацијама (тенуто, легато и маркато).

ЛЕСТВИЦЕ

А-дур и а-мол (и Бе-дур у зависности од могућности ученика), у целим нотама, половинама, четвртинама и осминама и разним ритмичким комбинацијама.

ЛИТЕРАТУРА

- D. Марковић: Школа за хорну, II део
- Силађи и Кекењеши: Школа за хорну, И део (вежбе у предвиђеном опсегу) и друга одговарајућа литература
- М. Алфонс, И свеска
- L. Теве: Комплетна метода за хорну, И свеска
- Ч. Ф. Гусе: И књига
- П. Мај: И и III минијатура
- Ђ. Перголези: Каватина, (це-мол)
- D. Марковић: Мали валцер

и друге композиције по избору наставника и могућности ученика.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- осам дурских лествица;
- две молске лествице;
- Гиртл до 40. вежбе;
- два комада са клавиром.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица;
2. Једна етида;
3. Један комад са клавиром, напамет.

II циклус (III и IV разред)

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даље ширење опсега без притискања усника на усне.
- Проширење способности свирања интервала.

- Контрола тона до нивоа осмина.
- Вештина контроле тона у разним динамикама од *п* до *ф*.
- Вештина контроле крешенда и декрешенда без нарушавања квалитета тона и интонације.
- Почетак рада на систематској студији легата.
- Стабилизација контроле елеменарних артикулација.
- Контрола квалитета тона у стакату.
- Рад на развоју технике прстију.

ЛЕСТВИЦЕ

Це-дур, Ге-дур, Бе-дур, Це-мол, ге-мол, ха-мол и остале у зависности од могућности ученика, у целим нотама, половинама, четвртинама и осминама, у разним ритмичким комбинацијама и артикулацијама (легато, стакато) контрола тона у динамици *п* - *ф* и обрнуто.

ЛИТЕРАТУРА

- D. Гиртл: Школа за хорну, И свеска (вежбе у предвиђеном опсегу)
- Ф. Шолар: Школа за хорну, И свеска (вежбе у предвиђеном опсегу)
- Силађи и Кекењеши: Школа за хорну, И и II део (вежбе у предвиђеном опсегу) и друга одговарајућа литература
- М. Алфонс, II свеска
- L. Теве: Комплетна метода за хорну, II свеска
- L. V. Бетовен: Екосез
- М. Влајин: Багатела И
- V. А. Моцарт: Пролеће
- J. Флис: Успаванка
- П. І. Чајковски: Стара француска песма
- П. Мај: IV минијатура
- Г. Б. Лоценхисер: Јесењи сан

и друге композиције по избору наставника и могућности ученика.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- дурске и молске лествице до 4 предзнака;
- терце, кварте и цела свеска бр. 1 Гиртла;
- два комада уз клавирску пратњу.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица;
2. Једна етида;
3. Један комад са клавиром, напамет.

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Систематска надградња основа кроз њихову примену у технички сложенијим захтевима:

- Ширење опсега.
- Даље усавршавање свирања интервала.
- Контрола тона у шеснаестинама.
- Контрола тона од *пп* и *фф*.
- Легато интервала до октаве.
- Рад на осталим артикулацијама.
- Рад на напретку технике прстију.

ЛЕСТВИЦЕ

Еф-дур, Ас-дур, Де-дур, Ха-дур, де-мол, еф-мол, фис-мол, цис-мол и остале у зависности од могућности ученика, у целим нотама, половинама, четвртинама, осминама, у разним ритмичким комбинацијама и артикулацијама (легато, стакато).

ЛИТЕРАТУРА

- Ф. Шолар: Школа за хорну, И и II свеска (избор)
- Силађи и Кекењеши: Школа за хорну, И и II свеска (избор)
- D. Марковић: Школа за хорну, III и IV део (избор)
- L. Теве: Комплетна метода за хорну, II свеска
- М. Алфонс, II свеска и друга одговарајућа литература
- М. Влајин: Багатела II
- J. Кригер: Менует
- L. V. Бетовен: Романса
- J. C. Бах: Корал
- J. D. Шкроуп: Концерт

и друга одговарајућа литература према избору наставника и могућностима ученика.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА:
- све дурске и молске лествице;
- Шолар - до 64. вежбе;
- два комада уз клавирску пратњу.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна дурска и једна молска лествица.
2. Две етиде (једна у брзом темпу, друга у спором).
3. Комад уз клавирску пратњу, напамет.

ТРУБА

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

Постављање оптималне и стабилне основе за успешан и нелимитиран развој потенцијалног репродуктивног уметника, при чему перспектива развоја и уметнички домети не смеју зависити од случајности спонтане поставке дувања. У том циљу је неопходно у И разреду веома полако, педантно и темељито овладавати сваким појединим елементом основа технике дувања, као и базичним елементима оптималне координације интелектуалног, емоционалног, физиолошког и физичког аспекта свирања на дувачком инструменту.
- Овладавање основама функционално оптималне и здравствено безбедне технике дисања.
- Формирање волумена дисајних путева.
- Формирање оптималне амбажуре.
- Оптимална импостација усника.
- Овладавање оптималним држањем инструмента.
- Оптимална импостација дувања на инструменту.

Постављање основа за оптималну координацију интелектуалног, емоционалног, физиолошког и физичког аспекта свирања на дувачком инструменту:
- стабилност;
- релаксација;
- смиреност;
- ефикасност;
- вертикала тела;
- флексибилност става;
- стабилна, релаксирана, мирна и ефикасна позиција за држање инструмента.

И циклус (И и II разред)

И разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Овладавање основама вештине дисања.
- Формирање амбажуре и атака.
- Импостација усника.
- Импостација инструмента.
- Постављање тонова.
- Почетак свирања из нота.

ОВЛАДАВАЊЕ ОСНОВАМА ВЕШТИНЕ ДИСАЊА

- Активација и јачање стражњег дела плућа из седећег става:

а) форсираним претклоном са пуним плућима;

б) дисањем у форсираном претклону.

- Дијафрагматско дисање стражњим делом плућа у позицији лежања на стомаку.
- Активација дијафрагме гласним бројањем у позицији лежања на стомаку.
- Свесно овладавање дијафрагмом. Формирање дугог, стабилног, мирног, уједначеног тока ваздуха дугим и тихим издржавањем сугласника "ССС" у стојећем ставу.
- Формирање волумена дисајних путева (рад пред огледалом).

Формирање амбажуре и атака (рад пред огледалом):

- постављање фацијалне мускулатуре у оптималну позицију за дување;
- испуштање ваздуха кроз стиснуте усне у оптималној позицији за дување - без атака;
- производња тона вибрацијом усана (зујање уснама) у оптималној позицији за дување;
- зујање другог тона, наношење инструмента, удисај, атакирање тона слогом "ту";
- зујање различитих висина тона;
- зујање глисанда (узлазно, силазно, враћање на почетни тон);
- атакирање тона код зујања са употребом слога "ту";
- зујање тонова интонираних на клавиру;
- ширење опсега зујањем уз клавир.

Импостација усника (рад пред огледалом):

- Зујање равног тона, наношење усника на његово природно место на усне и скидање усника, све без промене висине тона (тон на уснику мора имати природну звучност, а висина тона треба бити у оптималном регистру за почетак свирања на инструменту, Г1-С2).
- Ширење опсега на уснику, преко глисанда.
- Зујање, наношење усника, удисај без скидања усника, атак и скидање усника, све без промене висине тона.
- Зујање равног тона, наношење, узлазни и силазни глисандо, враћање на почетни тон, удисај без скидања усника (крајевима уста), атакирање исте висине тона као на почетку, узлазни и силазни глисандо, враћање на почетни тон и скидање усника. Код наношења и скидања усника се не сме променити висина тона, а сва четири равна тона морају бити исте висине.
- Свирање глисанда на уснику (са и без атакирања) уз дату интонацију почетног и завршног тона.

Почетак свирања из нота:

- Свирање целих нота, са и без пауза и упознавање репетиција, све на једном тону, што ближем оптималном тону за почетак рада на инструменту:

свирање из нота на уснику.

- Свирање из нота ритмичких вежби зујањем и на уснику.
- Свирање из нота ритмичких вежби на задату интонацију, зујањем и на уснику.
- Свирање из нота мелодијско-ритмичких вежби на задату интонацију, зујањем и на уснику.

Држање инструмента:

- Оптимално држање инструмента у стабилној и релаксираној позицији постављеној на почетку учења.

Вежбе дисања на инструменту:

- Дување ваздуха кроз инструменат без усника на свакој од седам позиција вентила.
- Дување свих седам позиција вентила (0, 2, 1, 1-2, 2-3, 1-3, 1-2-3) на један ваздух, на инструменту без усника.

- Дување ритмичких вежби на инструменту без усника (на разним позицијама вентила).
Постављање првог тона на инструменту:
- Зујање тона Це^{1} или Ге^{1}, наношење инструмента на зујање усником и скидање инструмента, све без промене висине тона. Тон на инструменту мора имати пуну звучност, са густим и компактним тонским језгром, добром пројекцијом и солидним волуменом.
- Зујање тона, наношење инструмента, удисај, атакирање и скидање инструмента, без промене висине тона. Први тон мора да се заврши стабилно, без тонских или интонативних промена, а други да буде прецизно и чисто атакиран.
- Свирање из нота постављеног тона (пазити на звучност).
Постављање осталих тонова (максимум до опсега квинте):
- По истом систему по којем је постављан први тон постављати и остала четири тона, један по један и комбиновати их са свим раније наученим тоновима.
- Вежбе на комбинацијама два до пет тонова.
Постављање контроле свирања:
- Контрола тона до нивоа осмина.
- Вештина контроле тона у разним динамикама од *п* до *ф*.
- Вештина контроле крешенда и декрешенда без нарушавања квалитета тона и интонације.
- Почетак рада на систематској студији легата.
- Стабилизација контроле елеменарних артикулација.
- Контрола квалитета тона у стакату.
- Почетак рада на флексибилној техници аликвотног предувавања.
- Рад на техничким вежбама.

ОБАВЕЗАН МИНИМУМ ПРОГРАМА
- четири дурске скале у једној октави.

ЛИТЕРАТУРА
- Ђорђе Тошић: Комплетна метода, свеска И
- Дубравко Марковић: Припремне вежбе за трубу
- Дубравко Марковић: Почетне вежбе за трубу
- Чарлс Колин: Почетне студије за трубу
- А. Митронов: Школа за трубу
- Ђорђе Тошић: Композиције са клавирском пратњом

или нека друга одговарајућа литература.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна лествица;
2. Две вежбе различитог карактера;
3. Један комад са клавирском пратњом, напамет.

НАПОМЕНЕ
Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес ученикове развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.
Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).
Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрама и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Постепена и педантна надградња основа постављених у И разреду и њихова елементарна примена:
- Поступно и пажљиво ширење опсега.
- Свирање у датом опсегу у различитим интервалима.
- Контрола тона у целим нотама, половинама и четвртинама.
- Техника контроле тона у декрешенду.
- Овладавање елементарним артикулацијама (тенуто, легато и маркато).
Вежбе на аликвотним тоновима:
- Минимални опсег: мало фис до це^{2}.
- Рад на аликвотном предувавању у 7 позиција у половинама.
- Почетак педалних тонова.
- Максимални опсег у зависности од тренутних могућности ученика да свира висину лако, квалитетно и без притиска на усне.
ЛЕСТВИЦЕ
- Це-дур кроз једну октаву у целим нотама, половинама и четвртинама, са различитим комбинацијама легата на скали у четвртинама и осминама (у случају потешкоћа са опсегом, уместо ове лествице може се узети нека друга лествица која одговара индивидуалним могућностима ученика или уколико ученик лако свира дубоке тонове, а има проблеме са високим тоновима, дату скалу може свирати компензативно, на пример: Це$_{1}$, де$_{1}$, е$_{1}$, еф$_{1}$, ге$_{1}$, еф$_{1}$, е$_{1}$, де$_{1}$, це$_{1}$, ха, а, ге, а, ха, це$_{1}$; це$_{1}$, е$_{1}$, ге$_{1}$, е$_{1}$, це$_{1}$, ге, це$_{1}$).
ТОНАЛИТЕТИ
- четири дурске и четири молске лествице у једној октави са разложеним трозвуком.
МЕТРИКА: 4/4, 3/4 и 2/4.
РИТАМ: целе ноте, половине, половине с тачком, четвртине и одговарајуће паузе.
АРТИКУЛАЦИЈА: тенуто и легато.
ЛИТЕРАТУРА
- Ђорђе Тошић: Комплетна метода, свеска И
- Ђорђе Тошић: Уџбеник флексибилне технике за нижу школу (избор вежби одговарајућег нивоа)
- Дубравко Марковић: Основне вежбе у четвртинама
- V. Вурм: 45 Лаких етида за трубу
- Сигмунд Херинг: Течај за трубу (избор вежби одговарајућег нивоа) или нека друга одговарајућа литература
- Дубравко Марковић: Тоналне студије (студије одговарајућег нивоа)
- Дубравко Марковић: Школа за трубу (до нивоа предвиђеног програмским захтевима)
- Алојз Стрнад: Метода учења трубе (избор вежби одговарајућег нивоа)
Композиције са клавирском пратњом:
- Најмање две композиције у нивоу градива, по избору наставника
- Најмање два наступа током школске године
ЛИТЕРАТУРА
- D. Марковић: Лаке композиције за почетнике на труби
- Ђорђе Тошић: Композиције са клавирском пратњом или нека друга одговарајућа литература
- D. Марковић: Збирка лаких композиција за трубу (лакше композиције).
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Две скале: дурска и молска;
2. Једна вежба, етида или песма из градива;
3. Једна композиција са клавирском пратњом, напамет.

II циклус (III и IV разред)

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Даља надградња основа и њихова примена у елементарној интерпретацији:

- Даље ширење опсега без притискања усника на усне.
- Проширење способности свирања интервала.
- Контрола тона до нивоа осмина.
- Вештина контроле тона у разним динамикама од *п* до *ф*.
- Вештина контроле крешенда и декрешенда без нарушавања квалитета тона и интонације.
- Почетак рада на систематској студији легата.
- Стабилизација контроле елеменарних артикулација.
- Контрола квалитета тона у стакату.

Вежбе на аликвотним тоновима:

- Минимални опсег: мало фис до $е^2$.
- Максимални опсег у зависности од тренутних могућности ученика да свира висину лако, квалитетно и без притиска на усне.
- Рад на предувавању у VII позицији у половинама, четвртинама и осминама.
- Рад на педалним тоновима.

Опсег у свирању из нота: мало фис до $е^2$, по могућству $г^2$.

ЛЕСТВИЦЕ

- четири дурске и четири молске лествице кроз једну октаву у четвртинама и осминама, са ритмичким варијацијама и артикулацијама на скали у четвртинама и у осминама са трозвуцима
- Хроматика.

ТОНАЛИТЕТИ: дурски и молски тоналитети до три или четири предзнака.

МЕТРИКА: 4/4, 3/4, 2/4, 3/8, 6/8

РИТАМ: целе ноте, половине, половине с тачком, четвртине, четвртине с тачком и осмине и одговарајуће паузе.

АРТИКУЛАЦИЈЕ: тенуто, маркато, стакато, легато.

ДИНАМИКА: од пиано до форте и крешендо и декрешендо.

СТУДИЈА ЛЕГАТА: терце и кварте у половинама, четвртинама и осминама легато.

ЛИТЕРАТУРА

- Ч. Гордон: Школа sa трубу
- Ђорђе Тошић: Комплетна метода, свеска И
- Ђорђе Тошић: Уџбеник флексибилне технике за нижу школу (избор вежби одговарајућег нивоа)
- V. Вурм: 45 Лаких етида sa трубу
- Дубравко Марковић: Школа за трубу (до нивоа предвиђеног програмским захтевима)
- Алојз Стрнад: Метода учења трубе (избор вежби одговарајућег нивоа)
- Сигмунд Херинг: Течај за трубу (избор вежби одговарајућег нивоа)

или нека друга одговарајућа литература.

КОМПОЗИЦИЈЕ СА КЛАВИРСКОМ ПРАТЊОМ

- Најмање две композиције у нивоу градива, по избору наставника.

ЛИТЕРАТУРА

- Ђорђе Тошић: Композиције са клавирском пратњом
- J. Б. Арбан: Популарне мелодије и песме за трубу из Гранде методе Француске Едиције
- D. Марковић: Збирка лаких композиција за трубу (лакше композиције и композиције средње тежине).

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Две скале: једна дурска и једна молска;
2. Једна етида;
3. Једна композиција са клавирском пратњом, напамет.

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Систематска надградња основа кроз њихову примену у технички сложенијим захтевима:

- Очување нон преса и ширење опсега.
- Даље усавршавање свирања интервала.
- Контрола тона у шеснаестинама.
- Постављање правилног атака за портато.
- Контрола квалитета тона у стакатисиму.
- Контрола тона од *пп* и *фф*.
- Систематска студија легато интервала до октаве.

Вежбе на аликвотним тоновима:

- Минимални опсег: мало фис до ге^2.
- Максимални опсег у зависности од тренутних могућности ученика да свира висину лако, квалитетно и без притиска на усне.

Минимални опсег у свирању из нота: мало фис до бе^2.

ЛЕСТВИЦЕ

Дурске и молске скале закључно са шест предзнака кроз октаву по могућности до квинтдециме у четвртинама, осминама и шеснаестинама, са ритмичким варијацијама и артикулацијама на скали у четвртинама и осминама и обртајима трозвука у четвртинама и осминама.

ТОНАЛИТЕТИ: дурски и молски закључно са шест предзнака.

Све дурске и молске лествице у једној октави.

Хроматика.

МЕТРИКА: 4/2, 3/2, 2/2, 4/4, 3/4, 2/4, 2/8, 3/8, 4/8, 6/8, 9/8, 12/8.

РИТАМ: целе ноте, половине, четвртине, осмине, шеснаестине и синкопе са одговарајућим паузама.

АРТИКУЛАЦИЈЕ: тенуто, маркато, стакато, легато, и портато.

ДИНАМИКА: од пианисимо посибиле до фортисимо посибиле и крешендо и декрешендо.

СТУДИЈА ЛЕГАТА: легато интервали до октаве у половинама и четвртинама.

ЛИТЕРАТУРА

- Ђорђе Тошић: Комплетна метода, свеска И
- А. Петит: Гранде метода за корнет
- J. Б. Арбан: Гранде метода
- V. Вурм: 40 Етида sa трубу
- Алојз Стрнад: Метода учења трубе (избор вежби одговарајућег нивоа)
- Ђорђе Тошић: Уџбеник флексибилне технике за нижу школу (избор вежби одговарајућег нивоа)
- Сигмунд Херинг: Етиде за трубу

или нека друга одговарајућа литература

- Дубравко Марковић: Основне вежбе у шеснаестинама.

КОМПОЗИЦИЈЕ СА КЛАВИРСКОМ ПРАТЊОМ

- Најмање две композиције у нивоу градива, по избору наставника, препорука да једна komposicija буде цикличног типа (концерт или соната)

ЛИТЕРАТУРА

- Ђорђе Тошић: Композиције са клавирском пратњом
- J. Б. Арбан: Популарне мелодије и песме за трубу из Гранде методе Француске Едиције
- Дубравко Марковић: Збирка лаких композиција за трубу

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Две скале (дурска и молска);

2. Две етиде: једна техничка и једна мелодијска;
3. Једна композиција са клавирском пратњом по могућности циклична, напамет.

ТРОМБОН

ЦИЉ
Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.
ЗАДАЦИ
- Постављање основа за оптималну координацију интелектуалног, емоционалног, физиолошког и физичког аспекта свирања.
- Овладавање основама функционално оптималне и здравствено безбедне технике дисања.
- Формирање волумена дисајних путева.
- Формирање оптималне амбажуре.
- Импостација усника у индивидуално оптималну радну позицију.
- Овладавање оптималним држањем инструмента (рекалсирано, мирно, стабилно и радно ефикасно).
- Овладавање основа музичке интерпретације.
- Припрема за свирање из нота.
- Почетак свирања из нота.
- Постављање правог тона на инструменту.
- Постављање осталих тонова (максимално до опсега квинте).
- Вежбе на аликвотним тоновима.
- Опсег у тоналном свирању.
- Поставка базе физичких и психичких могућности ученика.
- Поставка основе ефикасног деловања у радним и креативним процесима.
- Одржавање здравствено безбедно и радно функционалне вертикале тела.
- Поставка основе одржавања тона у односу акције дијафрагме и акције абдоминалне мускулатуре.
- Овладавање контролом позиције језика, одржавање фацијалне мускулатуре у радно оптималној позицији.
- Коришћење инструмента са минимумом притиска на усне.
- Поседовање контроле квалитета тона, покретљивости и владања опсегом на инструменту.
- Развијање осећања за вредност индивидуалног приступа интерпретацији.

И циклус (И и II разред)

И разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Правилно држање тела.
- Правилно дисање.
- Зујање са уснама.
- Правилно постављање усника на усне.
- Зујање на уснику.
- Држање инструмента.
- Дневне вежбе са уснама и са усником.

ЛЕСТВИЦЕ: Бе, Це.
ПРОГРАМ
- Штајнер Ференц: Позаунен, А, Бе, Це
- Кони Рослунд: Школа за тромбон
- Паул Херпхурт: Школа за тромбон, И део

КОМАДИ
- Ујфалуши-Штајнер: Комади за извођење, избор
- D. Марковић: Први наступ

- А. Бенчић: Весели тромбон
- Штајнер Ференц: Позаунен, А, Бе, Це, избор

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- две лествице;
- двадесет вежби;
- четири композиције по слободном избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)
1. Две вежбе различитог карактера;
2. Један комад са клавирском пратњом, напамет.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес ученикове развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрама и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Усавршавање методе зујања.
- Проширивање обима тонова.
- Вежбе на аликвотним тоновима, према могућностима ученика.

ЛЕСТВИЦЕ
- Дурске лествице до четири предзнака.

ПРОГРАМ
- Штајнер Ференц: Позаунен: А Бе Це.
- Паул Херпхурт: Школа за тромбон И део - избор
- Лафосе: Комплетна метода И део - избор

КОМАДИ
- Комади за тромбон и клавир
- Музика, Лењинград: Млади тромбонист
- Ујфалуши, Пехл и Перлаки: Школа за тромбон (избор)
- Албум за тромбон и клавир
- Музичка Украјина, Кијев 1989 (избор)
- Хенри Гагнебин: Сарабанде
- Е. Матеи: Сарабанда.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- скале до два предзнака;
- двадесет вежби;
- четири комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Две вежбе различитог карактера;
2. Један комад са клавирском пратњом, напамет.

II циклус (III и IV разред)

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Проширивање обима тонова.
- Артикулација, фразирање.

ЛЕСТВИЦЕ
Све дурске лествице у четвртинама и осминама према могућностима ученика.

ПРОГРАМ
- Слокар: Школа за тенор тромбон.
- Шлосберг - Дневне вежбе.
- Р. Милер: Школа за тенор тромбон, II део.
- V. Крзистек: Етиде за тромбон (избор).
- Паул Херпхурт: Школа за тромбон (избор).

КОМАДИ
- Робер Милер: *Анданте* и *Аллегретто*.
- Роберт Хофман: *Аллегро марциале*.
- Б. Барток: Вече на селу.
- Албум за тромбон и клавир: Млади тромбонисти, Музика, Лењинград (избор).
- Ујфалуши и Штајнер: Комади за извођење за тромбон и клавир (избор).

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- тридесет вежби;
- четири композиције са клавирском пратњом.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна дурска лествица, напамет;
2. Две композиције различитог карактера;
3. Једна композиција уз клавирску пратњу, напамет.

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Проширивање обима тонова.
- Артикулација, фразирање.

ЛЕСТВИЦЕ
Све дурске и молске лествице у осминама, по могућностима ученика.

ПРОГРАМ
- Лафосе: Комплетна метода И део (избор)
- Џералд Борднер: И део
- Практичне студије за тромбон (избор)
- Ф. Квитвовски: Избор етида III део
- Ујфалуши: Школа за тромбон, II део (избор етида).

КОМАДИ
- Б. Григорјев: Лаки комади и ансамбли за тромбон и клавир (избор)
- Албум за тромбон и клавир (избор), Музичка Украјина, Кијев, 1989.
- J. A. Хасе: Два плеса
- Р. Клерис: Конкурсне теме
- Р. Клерис: Молитва.

Обавезни минимум програма
- скале до пет предзнака;
- двадесет етида;
- четири композиције са клавирском пратњом.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица, напамет;
2. Две едите различитог карактера;
3. Једна композиција уз клавирску пратњу, напамет.

ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА ЗА ТРОМБОН

- Дубравко Марковић: Припремне вежбе за тромбон
- Дубравко Марковић: Почетне вежбе за тромбон
- Дубравко Марковић: Тоналне студије
- Дубравко Марковић: Лаке композиције за почетнике на тромбону
- Б. Слокар: Школа за тенор тромбон
- Р. Милер: Школа за тенор тромбон
- Ујфалуши: Комади за извођење за тромбон и клавир
- Х. Милер: Играчки комади за тромбон и клавир
- Б. Глигорјев: Лаки комади и ансамбли за тромбон и клавир
- Комади за тромбон и клавир, Млади тромбонисти, издање "Музика", Лењинград, 1991. године
- Албум за тромбон и клавир, Албум ученика тромбониста, издање "Музичка Украјина", Кијев, 1989. године
- Штајнер Ференц: Абецеда за тромбон

као и друга одговарајућа литература и друге композиције на нивоу градива по избору наставника и могућностима ученика.

ТУБА

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Постављање основа за оптималну координацију интелектуалног, емоционалног, физиолошког и физичког аспекта свирања на туби.
- Овладавање основама функционално-оптималне и здравствено безбедне технике дисања.
- Формирање волумена дисајних путева.
- Формирање оптималне амбажуре.
- Оптимална инпостација усника у индивидуално оптималној радној позицији.
- Овладавање оптималним држањем инструмента (релаксирано мирно, стабилно и радно ефикасно).
- Овладавање основама музичке интерпретације.
- Развијање љубави према свом инструменту и инструменталној музици уопште.
- Правилно постављена база психо-физичког става.
- Правилно постављене основе ефикасног деловања у радним и креативним процесима.
- Овладавање основама дисања.
- Овладавање контролом позиције језика, контролом непца и отвореношћу гркљана.
- Одржавање фацијалне мускулатуре приликом извођења у радно оптималној позицији.
- Ученик држи инструмент у оптималној позицији, има потребну покретљивост, влада опсегом на инструменту од минимум једне октаве.
- Овладавање музичким извођењем композиција доступних учениковом техничком нивоу.
- Разумевање вредности сопственог индивидуалног приступа интерпретацији.

И циклус (И и II разред)

И разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Проширивање обима тонова.
- Артикулација, фразирање.

- Овладавање основама функционално оптималне и здравствено безбедне технике дисања.
- Формирање волумена дисајних путева.
- Формирање оптималне амбажуре.
- Оптимална импостација усника.
- Овладавање оптималним држањем инструмента.
- Оптимална импостација дувања на инструменту.
- Постављање основа за оптималну координацију интелектуалног, емоционалног, физиолошког и физичког аспекта свирања на дувачком инструменту:
- стабилност;
- релаксација;
- смиреност;
- ефикасност;
- вертикала тела;
- флексибилност става;
- стабилна, релаксирана, мирна и ефикасна позиција за држање инструмента.

ОВЛАДАВАЊЕ ОСНОВАМА ВЕШТИНЕ ДИСАЊА

- Активација и јачање стражњег дела плућа из седећег става:

а) форсираним претклоном са пуним плућима;

б) дисањем у форсираном претклону.

- Дијафрагматско дисање стражњим делом плућа у позицији лежања на стомаку.
- Активација дијафрагме гласним бројањем у позицији лежања на стомаку.
- Свесно овладавање дијафрагмом (диференцирање осећаја за контракцију дијафрагме од осећаја за контракцију абдоминалне мускулатуре) у позицији седења с закаченим ногама под нагибом од 45 степени уназад.
- Формирање дугог, стабилног, мирног, уједначеног тока ваздуха дугим и тихим издржавањем сугласника "Це":

а) у позицији седења са закаченим ногама под нагибом од 45 степени уназад;

б) у стојећем ставу.

- Формирање волумена дисајних путева (рад пред огледалом).
- Формирање максималног волумена усне дупље постављањем језика у најнижу позицију, а да се при томе види цело ждрело.
- Формирање потпуно релаксираног максималног волумена грла и ждрела зевањем пред огледалом и регистровањем и памћењем субјективног осећаја који се јавља у тренутку подизања ресе, непосредно пред зевање.
- Свесно и намерно формирање максималног волумена грла, ждрела и усне дупље постављањем језика у најнижу позицију (за "Це") и зевањем.

НАПОМЕНЕ

Формирање волумена бронхија се поставља знатно касније, код интензивног кретања кроз регистре, подизањем ребарних лукова (ширење горњег дела грудног коша) код свирања највишег тона.

Формирање амбажуре и атака (рад пред огледалом):

- постављање фацијалне мускулатуре у оптималну позицију за дување;
- испуштање ваздуха кроз стиснуте усне у оптималној позицији за дување;
- производња тона вибрацијом усана (зујање уснама) у оптималној позицији за дување;
- зујање различитих висина тона;
- зујање глисанда (узлазно, силазно, враћање на почетни тон);
- атакирање тона код зујања;
- зујање тонова интонираних на клавиру;
- ширење опсега зујањем уз клавир.

Импостација усника (рад пред огледалом):

- Зујање равног тона, наношење усника на његово природно место на усне и скидање усника, све без промене висине тона (тон на уснику мора имати природну звучност, а висина тона треба бити у оптималном регистру за почетак свирања на инструменту).

- Ширење опсега на уснику, наношењем и скидањем усника на зујање тонова интонираних на клавиру.
- Зујање, наношење усника, удисај без скидања усника, атак и скидање усника, све без промене висине тона.
- Ширење опсега на уснику, наношењем, атакирањем и скидањем усника на зујање тонова интонираних на клавиру.
- Зујање равног тона, наношење, узлазни глисандо, силазни глисандо, враћање на почетни раван тон и скидање усника. Код наношења и скидања усника се не сме променити висина тона.
- Зујање равног тона, наношење, узлазни и силазни глисандо, враћање на почетни тон, удисај без скидања усника (крајевима уста), атакирање исте висине тона као на почетку, узлазни и силазни глисандо, враћање на почетни тон и скидање усника. Код наношења и скидања усника се не сме променити висина тона, а сва четири равна тона морају бити исте висине.
- Свирање глисанда на уснику (са и без атакирања) уз дату интонацију почетног и завршног тона.

Припрема за свирање из нота (рад пред огледалом):
- Равномерно куцање ногом за време зујања атакирање тона у тренутку када нога удари о под (сваки тон по неколико откуцаја).
- Завршавање тона када нога дође у горњи положај.
- Наизменично зујање и "одмарање" по четири откуцаја (целе ноте и целе паузе).
- Узастопно зујање неколико целих нота, затим једна пауза, па опет неколико целих нота.

Почетак свирања из нота:
- Свирање целих нота, са и без пауза и упознавање репетиција, све на једном тону, што ближем оптималном тону за почетак рада на инструменту:

а) свирање из нота зујањем,
б) свирање из нота на уснику.

- Свирање из нота ритмичких вежби зујањем и на уснику.
- Свирање из нота ритмичких вежби на задату интонацију, зујањем и на уснику.
- Свирање из нота мелодијско-ритмичких вежби на задату интонацију, зујањем и на уснику.

Држање инструмента:
- Оптимално држање инструмента у стабилној и релаксираној позицији постављеној на почетку учења.

Вежбе дисања на инструменту:
- Дување ваздуха кроз инструменат без усника на свакој од седам позиција вентила.
- Дување свих седам позиција вентила (0, 2, 1, 1-2, 2-3, 1-3, 1-2-3) на један ваздух, на инструменту без усника.
- Дување ритмичких вежби на инструменту без усника (на разним позицијама вентила).

Постављање првог тона на инструменту:
- Зујање трећег аликвотног тона (мало Це на Еф-туби, велико Бе на Ес-туби, великог Ге на Це-туби или великог Ф на Бе-туби; ако ученик не успева још контролисано да зује трећи аликвотни тон, може се стартовати и од четвртог аликвотног тона), наношење инструмента на зујање и скидање инструмента, све без промене висине тона. Тон на инструменту мора имати пуну звучност, са густим и компактним тонским језгром, добром пројекцијом и солидним волуменом.
- Зујање тона, наношење инструмента, удисај, атакирање и скидање инструмента, без промене висине тона. Први тон мора да се заврши стабилно, без тонских или интонативних промена, а други да буде прецизно и чисто атакиран.
- Свирање из нота постављеног тона (пазити на звучност и *нон прессо*).

Постављање другог тона на инструменту:
- Зујање другог тона, наношење и скидање инструмента, без промене висине тона, са добром звучношћу на инструменту.

- Зујање другог тона, наношење инструмента, удисај, атакирање тона и скидање инструмента, све квалитетно и без промене висине тона.
- Наизменично свирање два научена тона:
а) зујање, наношење, скидање;
б) зујање, наношење, удисај, атак, скидање.
- Свирање из нота новог тона самог и у комбинацији са првим тоном.
Постављање осталих тонова (максимум до опсега квинте):
- По истом систему по којем је постављан други тон постављати и остала три тона, један по један и комбиновати их са свим раније наученим тоновима.
- Вежбе на комбинацијама два до пет тонова.
СМОТРА (на крају школске године)
1. Две вежбе различитог карактера.
ЛИТЕРАТУРА
- Дубравко Марковић: Припремне вежбе за тубу
- Дубравко Марковић: Почетне вежбе за тубу (напомена: ако је ученик на Бе-туби стартовао од 4. аликвотног тона (велико Бе) треба да стартује са почетним вежбама за Ес-тубу, а ако је ученик на Це-туби стартовао од 4. аликвотног тона (мало Це) треба да стартује са почетним вежбама за Еф-тубу)
или нека друга одговарајућа литература.
НАПОМЕНЕ
- Млађим почетницима се за почетак учења препоручује Еф-туба или евентуално Ес-туба јер је Де-туба, а поготово Це-туба, сувише гломазна за тај узраст.
- Овај наставни програм је креиран према могућностима просечног ученика у основном музичком образовању. Са натпросечно способним дететом је, с обзиром да је настава индивидуална, могуће урадити и знатно више градива него што је овде нормирано. Уколико наставник са неким учеником проширује програм, мора строго водити рачуна о основним циљевима овог програма, посебно о могућности здравствено безбедног и перспективно нелимитираног *нон пресо* дувања и о његовом општем оптерећењу, поштујући при томе амбицију и жеље ученика.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
Постепена и педантна надградња основа постављених у И разреду и њихова елементарна примена:
- Поступно и пажљиво ширење опсега без притискања усника на усне.
- Свирање у датом опсегу у различитим интервалима.
- Контрола тона у целим нотама, половинама и четвртинама.
- Техника контроле тона у декрешенду.
- Овладавање елементарним артикулацијама (тенуто, легато и маркато).
Вежбе на аликвотним тоновима:
- Минимални опсег: до 4. аликвотног тона.
- Максимални опсег у зависности од тренутних могућности ученика да свира висину лако, квалитетно и без притиска на усне.
Опсег у свирању из нота: једна октава.
Скале:
- Једна дурска лествица са трозвуком, кроз једну октаву у целим нотама, половинама и четвртинама, са различитим комбинацијама легата на скали у четвртинама (скалу се може свирати и компензативно, нпр. Еф, Ге, А, Бе, Це, Бе, А, Ге, Еф, Е, Де, Це, Де, Е, Еф,... Еф, А, Це, А, Еф, Це, Еф)
ТОНАЛИТЕТИ:
- Три дурска тоналитета који најбоље одговарају опсегу.
МЕТРИКА: 4/4, 3/4 и 2/4.
РИТАМ: целе ноте, половине, половине с тачком, четвртине и одговарајуће паузе.
АРТИКУЛАЦИЈЕ: тенуто и легато.
ЛИТЕРАТУРА

- Дубравко Марковић: Почетне вежбе за тубу
- Дубравко Марковић: Основне вежбе у четвртинама
- Дубравко Марковић: Тоналне студије (студије одговарајућег нивоа)
- Дубравко Марковић: Школа за тубу (до нивоа предвиђеног програмским захтевима)
- Р. Кицер: Школа за тубу (избор вежби одговарајућег нивоа)
или нека друга одговарајућа литература
КОМПОЗИЦИЈЕ СА КЛАВИРСКОМ ПРАТЊОМ
- Најмање две композиције у нивоу градива, по избору наставника.
ЛИТЕРАТУРА
- D. Марковић: Лаке композиције за почетнике на туби
- V. A. Моцарт: Азбука
- Непознати аутор (XVI век): Песма
- Непознати аутор (XVI век): Мелодија
и друге композиције на нивоу градива по избору наставника и могућностима ученика.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна вежба, етида или песма из градива;
2. Једна композиција са клавирском пратњом, напамет.

II циклус (III и IV разред)

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
Даља надградња основа и њихова примена у елементарној интерпретацији:
- Даље ширење опсега без притискања усника на усне.
- Проширење способности свирања интервала.
- Контрола тона до нивоа осмина.
- Вештина контроле тона у разним динамикама од *п* до *ф*.
- Вештина контроле крешенда и декрешенда без нарушавања квалитета тона и интонације.
- Почетак рада на систематској студији легата.
- Стабилизација контроле елеменарних артикулација.
- Контрола квалитета тона у стакату.
Вежбе на аликвотним тоновима:
- Минимални опсег, до 5. аликвотног тона.
- Максимални опсег у зависности од тренутних могућности ученика да свира висину лако, квалитетно и без притиска на усне.
Опсег у свирању из нота: једна и по до две октаве.
ЛЕСТВИЦЕ
Седам дурских лествица кроз једну октаву у целим нотама, половинама, четвртинама и осминама, са ритмичким варијацијама и различитим артикулацијама на скали у четвртинама.
ТОНАЛИТЕТИ: дурски тоналитети до три или четири предзнака.
МЕТРИКА: 4/4, 3/4, 2/4.
РИТАМ: целе ноте, половине, половине с тачком, четвртине, четвртине с тачком и осмине и одговарајуће паузе.
АРТИКУЛАЦИЈЕ: тенуто, маркато, стакато, легато.
ДИНАМИКА: од пиано до форте и крешендо и декрешендо.
СТУДИЈА ЛЕГАТА: терце и кварте у половинама легато.
ЛИТЕРАТУРА
- Дубравко Марковић: Основне вежбе у четвртинама
- Дубравко Марковић: Основне вежбе у осминкама
- Дубравко Марковић: Тоналне студије (студије одговарајућег нивоа)

- Дубравко Марковић: Школа за тубу (до нивоа предвиђеног програмским захтевима)
- Алојз Стрнад: Метода учења трубе (избор вежби одговарајућег нивоа)
- Р. Кицер: Школа за тубу (избор вежби одговарајућег нивоа)
или нека друга одговарајућа литература
КОМПОЗИЦИЈЕ СА КЛАВИРСКОМ ПРАТЊОМ
- Најмање две композиције у нивоу градива, по избору наставника.
ЛИТЕРАТУРА
- Ј. Хајдн: Песмица
- Е. Шентирмаи: Мађарска мелодија
- Т. Морли: Гавота
- Г. Ф. Телеман: Менует
и друге композиције на нивоу градива по избору наставника и могућностима ученика.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна вежба, етида или песма из градива;
2. Једна композиција са клавирском пратњом, напамет.

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
Систематска надградња основа кроз њихову примену у технички сложенијим захтевима:
- Очување *нон преса* и ширењу опсега.
- Даље усавршавање свирања интервала.
- Контрола тона у шеснаестинкама.
- Постављање правилног атака за портато.
- Контрола квалитета тона у стакатисиму.
- Контрола тона од *пп* до *фф*.
- Систематска студија легато интервала до октаве.
Вежбе на аликвотним тоновима:
- Минимални опсег до 6. аликвотног тона.
- Максимални опсег у зависности од тренутних могућности ученика да свира висину лако, квалитетно и без притиска на усне.
- Минимални опсег у свирању из нота: две октаве.
ЛЕСТВИЦЕ
Дурске закључно са шест предзнака кроз једну октаву, у целим нотама, половинама, четвртинама, осминама и шеснаестинама, са ритмичким варијацијама и различитим артикулацијама на скали у четвртинама и са различитим артикулацијама на скали у осминама.
ТОНАЛИТЕТИ: сви дурски и молски.
МЕТРИКА: 4/2, 3/2, 2/2, 4/4, 3/4, 2/4, 2/8, 3/8, 4/8, 6/8, 9/8, 12/8.
РИТАМ: целе ноте, половине, четвртине, осмине, шеснаестине и синкопе са одговарајућим паузама.
АРТИКУЛАЦИЈЕ: тенуто, маркато, стакато, легато и портато.
ДИНАМИКА: од пианисимо посибиле до фортисимо посибиле и крешендо и декрешендо.
СТУДИЈА ЛЕГАТА: легато интервали до сексте у половинама и четвртинама.
ЛИТЕРАТУРА
- Дубравко Марковић: Тоналне студије (избор студија одговарајућег нивоа)
- Дубравко Марковић: Основне вежбе у шеснаестинкама
- Дубравко Марковић: Школа за тубу (до нивоа предвиђеног програмским захтевима)
- Р. Кицер: Школа за тубу (избор вежби одговарајућег нивоа)
или нека друга одговарајућа литература.
КОМПОЗИЦИЈЕ СА КЛАВИРСКОМ ПРАТЊОМ
- Најмање две композиције у нивоу градива, по избору наставника.

ЛИТЕРАТУРА
- J. C. Бах: Менует
- Рајнхард: Вртница
- Клифорд Барнс: Млади уметник
- Клифорд Барнс: Млади виртуоз
и друге композиције на нивоу градива по избору наставника и могућностима ученика.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна вежба, етида или песма из градива;
2. Једна композиција са клавирском пратњом, напамет.
ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА ЗА ТУБУ
- Дубравко Марковић: Припремне вежбе за тубу
- Дубравко Марковић: Почетне вежбе за тубу
- Дубравко Марковић: Основне вежбе у четвртинама
- Дубравко Марковић: Тоналне студије
- Дубравко Марковић: Школа за тубу
- Дубравко Марковић: Лаке композиције за почетнике на туби
- Непознати аутор: Песма (16. век)
- Непознати аутор: Мелодија (16. век)
- V. A. Моцарт: Азбука
- Р. Кицер: Школа за тубу (избор вежби одговарајућег нивоа)
као и друга одговарајућа литература и друге композиције на нивоу градива по избору наставника и могућностима ученика.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА ДУВАЧКИХ ИНСТРУМЕНАТА

(обоа, кларинет, саксофон, фагот, хорна, труба, тромбон, туба)

У настави дувачких инструмената посебну пажњу треба усмерити на обликовање тона, његову правилну поставку кроз упознавање са основама технике дисања и правилну импостацију усника или писка. Од самог почетка, у оквиру регистра који омогућава најлакшу емисију тона, применити све елементе који се односе на правилно узимање ваздуха и његово рационално коришћење кроз одговарајуће обликовање усана код инструмената са усником (хорна, труба, тромбон, туба) и правилно обликовање усана код инструмената са трском (кларинет, саксофон) и са писком (обоа, фагот).
Посебну пажњу у настави дувачких инструмената обратити на тонске вежбе преко којих ученик треба током школовања у основној музичкој школи да овлада тоновима свог инструмента подједнако звучно и квалитетно у различитим регистрима.
Упоредо са тонским радити и на техничким вежбама које, почев од једноставнијих ка сложенијим, доприносе развоју свих техничких елемената владања инструментом. Посебну пажњу усмерити на свирање вежби у различитим артикулацијама.
У току школовања обрадити све тоналитете, дурске и молске, са тоничним трозвуком. У свирању лествица примењивати разложено свирање, као и свирање доминантних дурских и умањених септакорда код молских тоналитета. Лествице увек свирати у одређеном ритму од почетка до краја, у истом темпу, без убрзавања и успоравања. Лествице обавезно свирати напамет.
У току школовања у раду на етидама, без обзира на годину учења, увек до краја инсистирати на потпуном овладавању сваког техничког и тонског захтева који је задат у нотном тексту. Упутити ученика на аналитичан приступ рада који се односи на тоналитет и предзнаке у току саме вежбе, сложеније ритмичке, техничке и тонске елементе, као и рад на појединим пасажима који захтевају посебну пажњу. Код ученика, преко етида разноврсног садржаја и захтева, развијати уредност у вежбању, поштовање сваке ноте и ознаке у нотном тексту које се односе на темпо, динамичко и агогичко нијансирање. У раду са комадима за извођење уз пратњу клавира, од самог почетка код ученика развијати осећање за интерпретацију која у себи садржи основне стилске карактеристике композиције и кроз правилно усмеравање омогућити сваком ученику развијање његове способности и музикалности.

У оквиру свих елемената који чине наставни процес (тонске и техничке вежбе, лествице, етиде и комади за извођење уз пратњу клавира), неопходно је пажњу ученика усмерити на интонацију и чисто свирање које може омогућити само правилна поставка инструмената и правилна примена технике дисања.

УДАРАЉКЕ

(добош, тимпани, ксилофон, вибрафон, маримба)

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Развијање љубави према музици и инструменту.
- Успостављање међусобног поверења између ученика и наставника.
- Овладавање основном техником свирања у складу са индивидуалним, физичким и уметничким могућностима ученика.
- Развијање стваралачко извођачке способности ученика.
- Усмеравање ученика на заједничко и групно музицирање.
- Изградња позитивног односа према музици.
- Овладавање елементима музичке писмености.
- Овладавање техником свирања.
- Овладавање извођачком способношћу.
- Оспособљавање за заједничко и групно музицирање.

И циклус (И и II разред)

ДОБОШ

И разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Постављање руку и техничке вежбе.
- Упознавање са основним нотним вредностима и њихова практична примена.
- Савлађивање литературе.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

Постављање руку у гард. "Хидраулика" - опонашање ударца из зглоба са контролом путање палице - једноструки ударци из зглоба са осврtом на положај руку и тела. Упоредо са тим у II тромесечју упознавати ученика са нотним вредностима: цела, половина, четвртина и осмина ноте (теоретски), што у II полугодишту треба практично применити, а до краја школске године обрадити триоле и шеснаестине у зависности од способности ученика.

ЛИТЕРАТУРА

- J. Спрунк: Етиде за добош, вежбе од броја 1 до 45
- X. Кнауер: Етиде за добош, вежбе од броја 1 до 7
- D. Палиев: Комади уз пратњу клавира
- Шинстајн и Хое: Дуети за добош
- Други материјал са истом проблематиком

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА на крају школске године

1. Једна етида;
2. Један комад уз пратњу клавира.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Технички и ритмички прогрес.

- Усвајање нових ритмичких комбинација.
- Савлађивање литературе.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

Двоструки ударци из зглоба са постепеним увођењем рудимената - СИНГЛ-РОЛ, ЛОНГ-РОЛ и ПАРАДИДЛ. Упоредо са тим направити ретроспективу градива из претходног разреда, а након тога теоретски и практично упознати ученика са пунктираним шеснаестинама. Вежбе изводити у два динамичка нивоа - пиано и форте.

ЛИТЕРАТУРА

- J. Срунк: Етиде за добош, вежбе од броја 20 до 60
- *Сцхинстине & Хое:* Дуети за добош
- D. Палиев: Комади уз пратњу клавира
- Други материјал са истом проблематиком

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Две етиде из програма;
2. Један комад уз пратњу клавира или један дует.

II циклус (III и IV разред)

III разред

(2 часа месечно, 70 часова годишње)

ДОБОШ

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи технички прогрес.
- Рад на предударачима и рудиментима.
- Савлађивање литературе.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

Техника прстију. Упознавање ученика са тридесетдвојкама, једноструким предударачем и одговарајућим рудиментима који у себи садрже једноструки предудараац. Уводне вежбе за извођење вирбла.

ЛИТЕРАТУРА

- Сва литература која у себи садржи обрађену поменуту проблематику.
- Комади уз пратњу клавира и дуети.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Две етиде из програма за добош;
2. Две етиде из програма за тимпане.

ТИМПАНИ

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Постављање руку и техничке вежбе.
- Свирање основних ритмичких вредности.
- Савлађивање литературе.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

Постављање руку у гард. Једноструки ударци са одбијањем палица. Једноструки и наизменични ударци из зглобова и прстију, као и свирање нота основних ритмичких вредности: цела, половина, четвртина и осмина ноте прво на једном, а затим на два тимпана.

ЛИТЕРАТУРА

- Х. Кнауер: Етида за тимпане, вежбе од броја 1 до 13
- Р. Хохраинер: Етиде за тимпане, вежба од броја 1 до 10
- Е. Куене: Етиде од броја 1 до 24
- Други материјал са истом проблематиком

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Две етиде из програма за добош (комад);
2. Две етиде из програма за тимпане.

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ДОБОШ

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи технички напредак.
- Рад на неправилним ритмичким групама.
- Почетак рада на динамичким нијансирањима.
- Савлађивање литературе.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

Двоструки ударци са комбинацијом зглоба и прстију. Двоструки предудараац на четвртини, осмини и одговарајући рудименти. Теоретски и практично упознати ученика са неправилним ритмичким групама (книнтола, септола и деветола). Прес-вирбл са динамичким нијансирањем и рудименти (5, 7, и 9 СТРОУК-РОЛ).

ЛИТЕРАТУРА

По избору - вежбе са вирблом ритмичких вредности од целе до шеснаестине.

ТИМПАНИ

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Рад на два тимпана.
- Динамичка нијансирања.
- Денфовање тимпана.
- Савлађивање литературе.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

Вежбе за два тимпана са триолама и шеснаестинама у пиано и форте динами као и денфовање (пригушивање) тимпана.

ЛИТЕРАТУРА

- Х. Кнауер: Етиде за тимпане, вежбе од броја 14 до 31
- Е. Кеуне: Етиде од броја 25 до 36
- Други материјал са истом проблематиком.

КСИЛОФОН, ВИБРАФОН, МАРИМБА

(мелодијске удараљке)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Постављање руку.
- Рад на лествицама и техничким вежбама.
- Савлађивање литературе.

ЛЕСТВИЦЕ

- Постављање руку у гард.
- Дурске и молске лествице у варијантама.

ЛИТЕРАТУРА

- М. Голденберг: Модерна школа за ксилофон, вибрафон и маримбу
- Други материјал (етиде и комади соло и уз пратњу клавира).

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна вежба или једна етида за добош из програма;
2. Једна вежба или етида за тимпане из програма;
3. Једна лествица и један комад за мелодијске удараљке.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА УДАРАЉКИ

(добош, тимпани, ксилофон, вибрафон, маримба)

Програм се базира на принципу постепеног упознавања са основним нотним вредностима, од целе до тридесет двојке у зависности од способности и могућности

ученика. Програм омогућава примену ученика и остале литературе свих аутора који обрађују ову проблематику. Да би се лакше савладао, неопходно је направити добру припрему техничким вежбама (рад зглобова, прсти шаке, путања палице). Техничке вежбе и етиде су обавезне на сваком часу као и дела уз пратњу клавира, када је то могуће.
Испитни програм може се кориговати за ученике који су током године наступили на такмичењима, као солисти или чланови камерних ансамбала.

ТЕОРЕТСКИ ПРЕДМЕТИ

(солфеђо, теорија музике)

СОЛФЕЂО

ЦИЉ
Развијање музикалности и писмености кроз прожимање васпитног и образовног процеса.
ЗАДАЦИ
- Развијање музичких способности (музичке меморије, способности праћења мелодијског, полифоног и хармонског тока).
- Развој читања, писања и схватања музике и музичког писма са развојем музичког мишљења.
- Усађивање звучних представа и њихово везивање са сликом, односно слике са звуком кроз стицање знања и вештина (мелодика, ритам, диктати).
- Упознавање музичке литературе, интерпретације и основних елемената музичких стилова.
- Осамостаљивање ученика и развој њихових креативних способности.

И циклус (И и II разред)

И разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
МЕЛОДИКА
- Тоналитети Це, Ге, Еф-дур и а-мол, де-мол. Детаљна обрада. Лествично кретање и скокови у тонове тоничног трозвука, вођицу и субдоминанту. Обрада примера из литературе за дуваче. Певање каденци свих обрађених тоналитета.
- Примена ознака за темпо, динамику, артикулацију и фразирање. Двогласно певање мотива, двогласа бордунског типа и обрада неколико канона. Певање српских народних песама са текстом и солмизацијом.
- Припрема: е-мол. Певање лествице и каденце; примери из литературе; опажање тонова.
РИТАМ
- Метричке врсте и ритмичке фигуре: тактови 2/4, 3/4, 4/4, 2/2, 3/8 и 6/8 (такт 6/8 без поделе јединице); фигуре дводелне поделе са паузама и луковима, основне фигуре четвороделне поделе и пунктиране фигуре на две и једној ритмичкој јединици; синкопа.
- Равномерно читање у виолинском и бас кључу умереним и брзим темпом.
- Ритмичко читање на на утврђеним позицијама солмизационих слогова и читање одговарајућих инсерата из инструменталне литературе.
- Мануелна репродукција.
ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ
- Опажање, интонирање и записивање појединачних и више тонова у обрађеним тоналитетима.
- Усмени мелодијско ритмички диктат, а писмени ритмички диктати (ритмички мотиви). Опажање метра, певаних песама са текстом.
- Интонирање интервала и тоничних квинтакорада у свим наведеним тоналитетима.

- Појмови и термини везани за нотно писмо, лествицу, интервале и трозвуке. Тон и тонске особине. Основни тонови и хроматски знаци. Интервали до октаве и постављање у линијском систему.
- Штимови лествица који се обрађују

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

- Теоријско упознавање са дурским лествицама до четири предзнака и молским лествицама а, де, е и це-мол.
- Конструкција дурских и молских квинтакорада на основним тоновима обрађених лествица у првом разреду.
- Основне ознаке за темпо, динамику, артикулацију и агогику из музичке литературе.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Обнављање и утврђивање тоналитета обрађених у И разреду са тежим ритмичко-мелодијским склоповима.
- Поставка: е-мол, А-дур, це-мол, Де-дур. Транспоновање мотива.
- Припрема: упоређивање тоничних квинтакорада и тетрахорада, певање лаких мелодијских вежби у дуру и истоименом молу (а-А, Це-це, де-Де).
- Припрема: ге-мол, Бе-дур, ха-мол. Певање каденци наведених тоналитета.
- Технички део: хроматске скретнице и пролазнице, уз хармонизацију на клавиру.
- Двогласно певање мотива, канона, једноставних примера и једногласне композиције са клавирском пратњом. Одговарајући примери из инструменталне литературе и националне музичке традиције.

РИТАМ

- Метричке врсте и ритмичке фигуре.
- Обнављање метричких врста и проширивање фигура четвороделне поделе - синкопа и пунктиране фигуре на ритмичкој јединици. Нове мере: 3/2 и 3/8.
- Триола у основним мерама 2/4 и 3/4, 4/4.
- Равномерно читање у виолинском, бас и тенор кључу (за инструменталисте који га користе). Парлато вежбе и читање одговарајућих примера из литературе.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

- Опажање тонова и мотива и њихово интонирање.
- Опажање апсолутних висина.
- Интонирање 2 до 3 мале терце у низу.
- Опажање и интонирање штимова обрађених тоналитета.
- Опажање и интонтонирање дурског и молског трозвука из каденце и од основних тонова.
- Интонирање хроматских скретница.
- Опажање метричких врста преко песама са текстом.
- Ритмички диктати, кратки мотиви, писмени и мелодијски диктати из мелодике, усмено опажање мотива, а записивање појединачних тонова и мелодијско-ритмичких диктата.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

- Све дурске и молске лествице које су обрађене. Упоређивање паралелних и истоимених лествица и њихових тоничних квинтакорада а-Це-це, де-Де-ха, ге-Ге-е, а-А итд. Изговор малих и великих терци у низу.
- Конструкција свих квинтакорада.
- Лествични квинтакорди у хармонском молу.
- Интервали до октаве и увод у обртаје интервала без врсте само имена.
- Нове ознаке за темпо, динамику, артикулацију и агогику.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Писмени део: мелодијски диктат до два предзнака.
2. Тест из теорије: лествице, интервали трозвуци, тетрахорди.
3. Усмени део:

- мелодијски пример, тоналитети из градива И и II разреда;

- парлато - виолински и бас кључ.

II циклус (III и IV разред)

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Обнављање утврђивање обрађених тоналитета из II разреда.
- Обрада: ха-мол, ге-мол, Бе-дур, фис-мол и Е-дур.
- Примена хроматских скретница и пролазница уз хармонизацију наставника на клавиру.
- Транспоновање мотива.
- Певање мелодија у дуру и истоименом молу - мутација
- Информативно: дијатонска модулација из дура на доминанту (Еф-Це-Еф итд.).

РИТАМ

- Утврђивање обрађених метричких врста и ритмичких фигура, парлато, диктати, посебно триоле.
- Нове метричке врсте 9/8, 12/8, 5/8 и 7/8.
- Равномерно и ритмичко читање као и мануелно извођење ритма према наведеном градиву.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

- Опажање тонова мотива и двозвука у тоналитету, усмено и писмено.
- Опажање апсолутних висина - усмено и писмено.
- Опажање акорада из каденци обрађених тоналитета.
- Писмени ритмички диктат у оквиру градива и једноставни мелодијско-ритмички диктат.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

- Све дурске и молске лествице и лествични интервали у дуру и хармонском молу, тетрахорди.
- Поставка прекомерног и умањеног квинтакорда, обртаји интервала и консонантних квинтакорада, доминантни септакорд и умањени септакорд.
- Проширивање знања из терминологије коришћењем инструменталне литературе.

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Утврђивање свих обрађених тоналитета са тежим скоковима.
- Обрада: Ес-дур, цис-мол, А-дур, еф-мол. Само теоретски Ха-дур, Фис-дур, бе-мол и ес-мол.
- Транспоновање мотива, двогласни примери и композиције уз клавирску пратњу.
- Информативно: модулације у паралелни и доминантни тоналитет.
- Мутације - лаки мелодијски примери.

РИТАМ

- Квинтола, секстола и септола на ритмичкој јединици и триола на половини јединице.
- Нове метричке врсте: 8/8 и 9/8, остали народни ритмови у примерима из музичког фолклора.
- Парлато: читање примера из одговарајуће инструменталне литературе и инструктивне вежбе.
- Примена умерено лаганих, умерено брзих и брзих темпа.
- Познавање свих ознака које прате инструменталну литературу. Опажање интонирања диктати.

ОПАЖАЊЕ И ИНТОНИРАЊЕ

- Опажање основних тонова и апсолутних висина у обиму - усмено и писмено.
- Опажање штимова и њихово интонирање.

- Интонирање и опажање доминантног и умањеног септакорда и њихово везивање за тоналитет.
- Ритмички и мелодијски диктати у оквиру градива.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Писмени део: диктат до четири предзнака.
2. Усмени део:

- мелодијска вежба, тоналитети до четири предзнака (скретнице, пролазнице и мутација);
- парлато - промена кључа, виолински и бас, са свим ритмичким фигурама.

ЛИТЕРАТУРА

- Пандуровић, Александровић и Јелић: Солфеђо за И и II разред четворогодишње и И разред двогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Александровић и Јелић: Солфеђо за III разред четворогодишње и II разред двогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд
- Александровић: Солфеђо за IV разред четворогодишње и II разред двогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Основни дидактичко-методички поступци обухватају развијање звучних представа с нотом сликом, како за област мелодике, тако и за област ритма. Овим се наставним смером усклађује рад на диктатима с певањем и ритмичким читањем. Звучне представе су, по правилу, мелодијски примери (песме са текстом и примери из литературе), мелодијски мотиви (за транспоновање, ради учвршћивања скокова у поједине ступњеве; за певање увек у оригиналном тоналитету ради постављања боје тоналитета и за постављање метричких врста и ритмичких фигура) и, тек на трећем месту, лествични низови (распевавање ученика, ширење обима гласа, упознавање лествица).

Примери се обрађују по слуху, у почетним разредима или из нотног текста, наравно уз помоћ наставника, а и певањем солмизационим слоговима уз тактирање. Свака нова наставна област праћена је наведеним поступцима који се потом преносе на опажање појединачних и више тонова, ритмичких фигура, метричких врста и усмених мелодијско-ритмичких диктата.

Остале дисциплине, теорија, опажање, интонирање са диктатом уско се повезују са наставним градивом из мелодике и ритма, нарочито у прва два разреда. За све годишње испите, шестогодишњег четворогодишњег и двогодишњег образовања испитне вежбе и задатке не пише предметни наставник, већ су истоветне за све ученике и задаје их актив наставника солфеђа.

РАСПОРЕД ГОДИШЊЕГ ГРАДИВА

Приликом планирања наставе за целу годину, полугодиште и тромесечје, треба предвидети време за обнављање већ постављених методских јединица, као и њихово даље разрађивање. После одређења када ће се припремати и поставити један тоналитет треба имати у виду то да се у последња два месеца школске године не постављају нове лествице. То исто важи и за ритмичке поставке, јер је и за мелодику и за ритам потребно одређено време како би се звучне представе усвојиле и надоградиле новим захтевима (више скокова, тежи захтеви за ритмичко читање, примена вокалне и инструменталне литературе из градива тог разреда, писмени диктати, певање примера са листа) - а ради припремања ученика за што самосталније извођење и опажање музичког тока.

Када се у оквиру методске јединице планира ново градиво из ритма треба користити певање у већ познатом тоналитету, а када је поставка нове лествице у питању треба користити познате ритмичке фигуре и метричке врсте. Ново градиво увек прати - после поставке - рад на препознавању, као најелементарнијем виду учења. Писмени диктати и певање са листа (без претходне припреме) следе касније, на другим часовима, као и приликом обнављања претходних поставки, али са већим захтевима. Тиме се гарантује

постојање концентричних кругова, познатих у свим педагошким дисциплинама у школама општег образовања.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

Опажање појединачних тонова основа је памћења звука сваког ступња у лествици. Опажање појединачних тонова треба почети са неколико тонова (најбоље три) и то у једној до две октаве. Постепено се брзина свираних тонова повећава и шири обим (до три октаве) с тим да се идентификовани тонови певају солмизацијом када се изводе у гласовном регистру, а изговарају или записују када се примењује већи обим. Овоме треба додати препознавање интервала, односно препознавање два симулативно одсвирана тона која ученици најпре препознају певањем, а потом утврђују који је интервал (у зависности од програма одређеног разреда).

Препознавање више тонова (уз примену ритмичких диктата) води ка успешном бележењу усмених и писмених диктата, а препознавање акорада ка развијању хармонског слуха.

Усмене диктате (мелодијске и ритмичке) ученици изводе групно и појединачно, нарочито непосредно после учињене грешке у певању или писању диктата. Певањем диктираног мотива ученици развијају меморију, а она се даље усавршава техником рада на самодиктату (записивање научене песме, или певање мелодијског примера са табле и његовог записивања после брисања).

Интонирање тонова, према усменом диктату наставника, треба да се избегава (осим када се припрема неки детаљ). Треба користити нотну слику - табулатор јер се тако више везује звук са нотном сликом. Интонирање интервала и акорада треба што више везивати за тоналитет, односно лествицу која се тада обрађује у мелодици.

Интонирање и опажање акорада, дакле има за ослонац каденцу, као и однос трозвука на главним ступњевима. Као допуна ових поступака интонирају се акорди и од слободних датих тонова, али увек са именовањем тонова.

Диктати као резултат постављених звучних представа су обавезни на сваком часу. Писмене диктате не могу успешно да раде ученици који нису вежбали писање нота и преписивање вежби из уџбеника и на тај начин савладали читко и брзо читање и, нарочито, правилну ортографију.

Ритмички диктати и записивање појединачних тонских висина претходе свакој појави мелодијско-ритмичких диктата.

Опажање апсолутних висина, област која је, као нова, уведена приликом конципирања претходних Наставних планова и програма планирано је да се ради од II разреда. Дакле, опажање свих хроматских тонова од V до И ступња а-мола и де-мола, с тим да се опажени тонови не певају, већ се изговарају абецедом или записују. Даљи развој се преноси у средњу школу с тенденцијом проширивања регистра и убрзавања диктирања, али са обавезном паузом између сваке тонске висине. Овиме се убрзава рад на мелодици и диктатима.

МЕЛОДИКА

Новину представља савлађивање лествица у неколико етапа. Припрема тоналитета, у почетним разредима, изводи се учењем песмама по слуху, прво са текстом, а потом солмизацијом, опажањем диктираних тонова сличних кретању мелодије у песми (по узору на многе стране школе) приказивањем и теоријским тумачењем лествице. Поставка подразумева обнављање научене песме, утврђивање лествице абецедним изговором у секундама и терцама, изговором тоничног трозвука и каденце, препознавањем мотива, певањем инструктивних вежби и лакших примера из литературе и савлађивањем једног канона. Опажање тонова и касније интервала и акорада из каденци, певање тежих примера из литературе и двогласних примера одвија се у облику обнављања тоналитета обично следеће године. Тада се утврђују тежи скокови. Ова фаза обраде тоналитета праћена је писаним диктатима, док је претходна базирана на усменим диктатима, од писмених је тражено записивање само појединачних тонова и више тонова.

У трећем и четвртом разреду, када ученици имају довољно усвојене функционалне односе, односно стабилне ступњеве, припрема и поставка следе непосредно једна иза

друге. Оне лествице које имају велики број предзнака савлађују се теоријски или упоређивањем, изводе се певањем лествица и каденце и илуструју примером из литературе (Цис-дур на пример).
Ритам је изражен у садржајима програма кроз постављање ритмичких фигура и метричких врста. Ове поставке, као и у мелодици, прати коришћење одговарајућих примера песама са текстом или из литературе. Наставник својим извођењем поставља звучне представе (фигуре, врсте), а ученици уче примере напамет и користе их за даљу поставку ритма. Она се одвија на следећи начин: препознавање мотива, извођење кратких ритмичких мотива са новим градивом, мануелно извођење, учење ритмичких примера без тонских висина, савлађивање ритмичких етида - парлато уз помоћ наставника ради правилног акцентовања, испитивање наученог градива, самостално извођење нових задатака са сличним садржајем, писмени диктати и читање примера из вокалне и инструменталне литературе.
Опажање врста такта стално прати рад на ритму и преноси се на записивање ритмичких окосница наших народних песама и игара.
Пре рада на парлату, али и касније (вежбе са променом кључа), користи се читање у једнаком трајању исписаних нота, са или без обележене метричке врсте. Равномерним читањем ученици савлађују континуирано праћење нотног текста са обележеним темпом, а тиме и технику читања литературе коју свирају, односно певају (без враћања код учињене грешке!).
Домаћи задатак треба да садржи: преписивање нота, вежбе из ортографије, утврђивање научених ритмичких етида, вежбе равномерног читања, утврђивање добро научених примера за поставку мелодике и ритма (песме са текстом и примери из литературе), евентуално, утврђивање оних мелодијских вежби које су обрађене на часу.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

ЦИЉ
Теоријско обједињавање свих музичких појмова и израза, као и повезивање теоријске наставе са солфеђом и наставом инструмента, односно певања.
ЗАДАЦИ
- Упознавање музичких појмова и појава.
- Владање законитостима теорије музике.
- Остваривање функционалних задатака - стицање брзине у схватању тонских односа (лествице, интервали и акорди).
- Владање музичком ортографијом.

IV разред

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Постављање и упоређивање лествица.
- Тоналитети.
- Обрада интервала.
- Постављање акорада.
- Многостраност тонова.
- Појмови и дефиниције.
- Орнаменти.

ГРАДИВО
- Лествице: све дурске и молске лествице. Упоређивање истоимених тоналитета, као и паралелних. Упоређивање лествица удаљених за хроматски полустепен. Енхармонске лествице.
- Интервали и акорди: обртаји интервала, сложени интервали. Исписивање шифри основних интервала. Обртаји консонантних квинтакорада. Умањени и прекомерни квинтакорд без обртаја. Конструкција ових квинтакорада на истом тону. Лествични квинтакорди. Многостраност тонова. Мали дурски септакорд (иа доминанти) са

обртајима. Умањени септакорд на VII ступњу у молу са разрешењем и полуумањени у дуру са разрешењем. Све врсте септакорада.
- Појмови и дефиниције: проширивање знања основним појмовима и познавање нових термина из области темпа, артикулације, агогике и ритма. Основни украси и фигуре (орнаменти).

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Писмени део:
- шифре интервала и акорада.
- исписивање предзнака појединих лествица.
- исписивање врсте интервала и акорада - принцип теста.

2. Усмени део:
- изградња интервала и акорада.
- ознаке за темпо, динамику, артикулацију и агогику.

ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА
- Дробни и Васиљевић: Теорија музике, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- D. Деспић: Теорија музике, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- М. Тајчевић: Теорија музике

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

У почетним разредима тежиште рада је на описмењавању ученика у оквиру домаћих задатака - преписивање примера из уџбеника и именовање исписаних нота и нотних записа по диктату наставника (овладавање нотним писмом у виолинском и бас кључу, обележавање нотних трајања и пауза као и врсте такта). Редослед нотних тонова, изговор солмизацијом и абецедом, успешно је савладан када ученици нижу све тонове узлазно и силазно од било ког почетног тона у секундама, а затим у терцама у обиму две октаве. Иако се квинтакорд теоријски обрађује у другом разреду, у првом разреду је предвиђена припрема како би се лакше усвојио кроз изговор терци и трозвука на главним ступњевима обрађених дурских лествица (каденца).

Основне појмове наставник објашњава примерено узрасту ученика. У почетним разредима ће то бити једноставна објашњења, а потом ће се усложњавати зависно од развоја схватања ученика и методске јединице. Све основне појмове: ступањ, степен, полустепен, предзнаци, тетрахорд, лествица, трозвук, каденца, такт, тактица, темпо и друго, требало би исписивати на табли речима и нотном сликом, а и показивати и одсвирати на инструменту. Изградња тетрахорда од било ког основног тона и проналажење полустепена изванредна је вежба за схватање лествица. Увиђањем распореда целих степена и полустепена у тетрахорду ученици су спремни за теоријску изградњу свих дијатонских лествица. Већ у И разреду се може поставити принцип изградње дурских лествица: на познати горњи (доминантни) тетрахорд Це-дура додавањем навише тетрахорда са полустепеном на крају низа добија се Ге-дур лествица (квинтни круг навише) и супротан смер - од тоничног тетрахорда Це-дура спуштањем још једног тетрахорда са истим распоредом целих степена и полустепена добијамо Еф-дур (квинтни круг наниже). Хроматске промене основних тонова догађају се у смеру кретања - код лествица са повисилицама у горњем тетрахорду (вођица), а код лествица са снизилицама у доњем тетрахорду (субдоминанта).

Молске лествице се постављају као лествице са истим тоновима паралелног дура. Ради очувања и даљег учвршћивања већ претходно постављених хармонских функција (Т-СД-D), у почетном разреду обрађивати каденцу хармонског мола. Обрадом свих врста молске лествице утврђује се доминантни тетрахорд абецедним изговором. Изговарањем свих тонова доминантних тетрахорада молске лествице улази се у област хроматике. Промену у хармонском молу објаснити хармонским разлозима (дурска доминанта), а у мелодијском молу мелодијским разлозима (елиминисање прекомерне секунде).

Квинтне кругове треба обрадити у III разреду као и низање повисилица (последња повисилица - вођица) и снизилица (претпоследња снизилица - име тоналитета). У

каснијим разредима упоређивати, теоријски и звучно, истоимени дур и мол, паралелне лествице, лествице удаљене за хроматски полустепен и енхармонске лествице. Препоручују се писмена вежбања: исписивање предзнака задате лествице у оба кључа, исписивање лествичног низа са предзвуцима испред нота, препознавање лествице на основу исписаног низа (не увек од првог ступња), упоређивање лествичних тетрахорда, проналажење једног тетрахорда у више лествица и друго.
Обрада интервала је предвиђена такође у почетним разредима. Најпре лествични интервали, и то именовањем без врсте, а касније се врста интервала повезује са одређеним местом у лествици (на пример: велике терце на главним ступњевима у дуру). Веома је важно постављање интервала у линијски систем и његово брзо препознавање. Изградња интервала, именовање абецедом, исписивање интервала и коришћење шифри вежбају се усменим и писменим путем. Обртаје интервала, такође, треба вежбати усмено и писмено, а касније дефинисати ове појмове. Интервале сексту и септиму теоријски постављамо као обртај одговарајућих интервала. Умањене и прекомерне интервале приказујемо са разрешењем; у школи за основно музичко образовање приказујемо прекомерну кварту и умањену квинту и њихово проналажење у тоналитету.
Лествичне квинтакорде, који се испевавају у мелодици, требало би вежбати и усменим изговором (са повећањем брзине изговора). Када се обраде врсте квинтакорда, вежбати изградњу дурског и молског квинтакорда од истог тона (усмено и писмено вежбање, а и вежбање на инструменту). Може се теоријски поставити у умањени и прекомерни квинтакорд јер упоређивањем са дуром и молом ова поставка није тешка ученицима. Сваки квинтакорд се изговара и у својим обртајима, у низу - квинтакорд, секстакорд, квартсекстакорд (на овај начин ученици клавирског одсека свирају трозвук од прве године). Свесним прихватањем да један тон може бити основни тон, терца или квинта различитих квинтакорада уводимо ученике у хармонско мишљење - усмена и писмена вежбања изградње од истог тона, навише и наниже, квинтакорда, секстакарда и квартсекстакорда.
Септакорди се лако усвајају након усмених и писмених вежбања за терце и квинтакорде. MD_7 ое везује за доминанту дура и мола. Представљањем доминантног септакорда у линијском систему указати на положај тонике, подједнако удаљене од најнижег и највишег тона. Вежбање изградње доминантног септакорда и његових обртаја је усмено, писмено и на клавиру са разрешењем у одговарајући тонични трозвук. Исти поступак се користи код умањеног и полуумањеног септакорда. Остале септакорде такође постављамо у тоналитет и вежбамо бржу и тачнију изградњу.
Хроматским променама појединих тонова у дуру (мол-дуру) и молу (хармонски и мелодијски мол) указујемо и на промену у врсти септакорда, као и квинтакорда.
У раду са ученицима све ознаке за темпо, динамику, артикулацију и агогику требало би примењивати од прве научене песме. Учење ових ознака, са италијанским називима, без музичког садржаја не омогућава ученицима да упознају карактер композиције. Поступно усвајање ових термина, уз адекватан превод, помоћи ће ученицима да на одговарајући начин интерпретирају и препознају музички садржај.

1.3. ДВОГОДИШЊЕ МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

СОЛО ПЕВАЊЕ

ЦИЉ
Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.
ЗАДАЦИ
- Развијање заинтересованости за ширење вокалног потенцијала.
- Развијање навика слушања вокалне уметничке музике.
- Позитивно доживљавање и вредновање наставе соло певања.

И циклус

И разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

1. Упознавање са певачким апаратом - важност механизама који учествују у формирању тона:
- Делови вокалног апарата.
- Функција дијафрагме.
- Разумевање значаја резонатора.
- Разумевање положаја гласница и њиховог значаја.
- Формирање тона.

2. Упознавање правилног дисања, вежби дисања и правилног певачког става:
- Разликовање правилног и неправилног дисања.
- Вежбе дисања.
- Разумевање важности свакодневног вежбања даха.
- Правилно држање тела.

3. Упознавање са правилним емитовањем тона кроз лаке техничке вежбе:
- Разликовање правилне од неправилне емисије тона.
- Разумевање важности правилног говора.
- Разумевање важности импостираног певања.
- Певање лаких техничких вежби кроз промену вокала.
- Певање лаких вокализа.
- Певање лаких композиција старих мајстора и лаких соло песма.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ, ВОКАЛИЗЕ
- Конконе, Абт, Вакаи, Пановка.

ЛИТЕРАТУРА
- Р. Тирнанић: Песме италијанских композитора, избор.
- Лакше композиције италијанских аутора (Качинија, Калдаре, Скарлатија) и друга дела исте тежине по избору наставника.
- Б. Цвејић: Песме за младе певаче, избор
- Шуберт, Шуман и други, песме које одговарају узрасту и техничким могућностима ученика, по избору наставника.
- Мале композиције великих мајстора.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- шест вокализа;
- четири песме старих мајстора;
- две лакше песме.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Две вокализе - једна са текстом и једна без текста;
2. Једна песма старог мајстора;

Програм се изводи напамет.

II циклус

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Даљи рад на вежбама за правилно дисање.
- Рад на усавршавању правилне емисије тона.
- Усавршавање правилног изговора.
- Певање лаких техничких вежби кроз промену вокала.
- Певање лаких вокализа.
- Певање композиција старих мајстора и лакших соло песама.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ - ВОКАЛИЗЕ
- Конконе, Абт, Вакаи, Литген, Зајдлер, Мирзојева, Пановка.
ЛИТЕРАТУРА
- Лакше арије старих мајстора.
- Лакше песме класичара и романтичара (Хајдн, Моцарт, Бетовен, Менделсон, Шуберт, Шуман, Векерлин и други).
- Лакше песме српских и словенских аутора као и обраде народних песама (Ђорђевић, Коњовић, Бајић, Јенко, Христић, З. Јовановић, Глинка, Даргомижски, Пребанда и други), одговарајуће тежине по избору наставника.
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- шест вокализа;
- четири песме старих мајстора;
- две песме класичара или романтичара;
- две песме српских или словенских композитора.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна вокализа;
2. Једна арија старог мајстора;
3. Једна песма по слободном избору (класичар, романтичар, српски или словенски аутор).
Испитни програм се изводи напамет.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

На пријемном испиту кандидати морају показати здрав гласовни материјал, чисту интонацију, музичку меморију, поседовање ритма.
У зависности од напредовања ученика у вокалној техници, кад год је могуће обрађивати и дела домаћих композитора.
При савладавању вокалне технике требало би предности дати оним методама које се у својим основним начелима ослањају на италијански белканто.
У настави соло певања треба увек тежити да ученици остварују садржај програма према својим способностима, почевши од техничких вежби - вокализа, па према сложенијим делима вокалне литературе. У тим захтевима, пракса је показала, да је боље ићи и нешто мало испод оптималних могућности ученика, него их оптеретити претешким делима у даљем савладавању вокалне технике.

УПОРЕДНИ КЛАВИР

(1 час недељно, 35 годишње)

ЦИЉ
Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.
ЗАДАЦИ
- Развијање љубави и интересовања према клавиру и уметничкој музици.
- Остваривање доброг контакта са инструментом.
- Једноставније и брже долажење до квалитетног тона.
- Препознавање регистара на клавиру.
- Правилно интерпретирање нотног текста, одговарајуће тежине, у виолинском и бас кључу.
- Усвајање основних нотних вредности и основних ритмичких мотива.
- Препознавање мотива, фразе, реченице, музичке мисли.
- Разликовање динамичких термина.
- Разликовање елемената артикулације.
- Коришћење правилног прстореда.
- Препознавање основа орнаментике.
- Разумевање законитости метрике.
- Познавање основних темпа и ознака за агогику.

- Савладавање ознака за педал.
- Разликовање врсте основних удара: стакато, легато, портато, тенуто, нон легато.
- Уједначено извођење низа тонова у различитим темпима, подједнако у обе руке.
- Усвајање основе извођења интервала и акорада у низу, као и репетиције и скокова.
- Развој способности да се одреди карактер мелодије.
- Усвајање основне технике полифоније.
- Оспособљавање ученика да сам себе прати на клавиру док пева.

И циклус

И разред

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Упознавање са инструментом, правилан положај за клавиром и природна поставка руку.
- Усвајање основа нотног писма и музичке терминологије.
- Овладавање елементима технике свирања.
- Упознавање са елементима музичке форме у циљу садржајног изражавања.
- Оспособљавање ученика за самоконтролу звука.
- Осамостаљивање за корепетицију.

ЛЕСТВИЦЕ
- Дурске лествице у четвртинама у обиму једне октаве, најмање три.
- Дурски трозвуци разложено и истовремено: основни облик и два обртаја, трогласно у четвртинама.

ЛИТЕРАТУРА
- Школе за клавир: Јела Кршић, Бајер, Николајев (једна од њих)
- Диверноа: Основне вежбе за клавир, оп. 176 - избор
- Избор лаких композиција (Просвета, Београд)
- Раули: Оп. 36 и оп. 37
- Збирка Наши композитори за младе пијанисте
- Сви наведени комади из почетних школа за клавир (Николајев, Кршић, Петровић)
- V. Миланковић: Дечје приче, 25 минијатура за И и II разред
- Друге композиције одговарајуће тежине.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- лествице и трозвуци по програму;
- најмање педесет композиција из наведеног програма.

СМОТРА (крај И полугодишта)
- једна лествица;
- једна етида.

СМОТРА (крај школске године)
1. Три композиције различитог карактера по слободном избору.

II циклус

II разред

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Овладавање појмовима музичке форме: мотив, двотакт, четворотакт, реченица, дводелна и троделна песма, сонатни облик, рондо.
- Усвајање фразирања као основе музичког мишљења.
- Развој способности да се визуелна представа спроведе у аудио представу (остварење).
- Разумевање значења нијансе у звуку.
- Правилно слушање свог извођења.
- Развој критичког мишљења о тренутној реализацији музичке мисли.

- Развој способности да се уочавају грешке.
- Уочавање разлике односа леве и десне руке.
- Схватање важности мелодије у односу на пратњу.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске лествице у осминама у обиму две октаве, најмање три које нису рађене у И разреду.
- Молске лествице у четвртинама у обиму једне октаве, најмање две.
- Трозвуци у четвртинама разложено и истовремено у обиму две октаве - завршетак секстакордом.

ЛИТЕРАТУРА

- Јела Кршић: Клавирска читанка
- Диверноа: Основне вежбе за клавир, оп. 176
- Лемоан: Дечје етиде оп. 37
- Ј. С. Бах: Мале композиције
- Хендл: Избор композиција, редакција Јеле Кршић
- Избор сонатина И и II део
- Вера Миланковић: Дечје приче, 25 минијатура за И и II разред
- М. Тајчевић: За мале
- Шуман: Албум за младе, оп. 68, избор
- Мајкапар: оп. 16, 24 лаке композиције
- Џилок: Прелиди у романтичном стилу (тежи).

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- лествице и трозвуци по програму;
- осам композиција различитог карактера од чега 4 етиде;
- две полифоне композиције;
- једна цела сонатина.

СМОТРА (крај И полугодишта)

- једна лествица.
- једна етида.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица;
2. Једна полифона композиција;
3. Један став сонатине;
4. Један комад по избору.

Испитни програм се свира напамет.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

На првим часовима ученика треба упознати са кратким историјским развојем инструмента, начином функционисања механизма и саставним деловима клавира. Ученика треба правилно поставити за инструмент водећи рачуна о удаљености и висини клавирске столице у односу на инструмент.

Непосредан контакт почиње поставком руке на клавијатуру и извођењем првих тонова "портаменто" начином свирања, сваком руком посебно. Ученик постепено упознаје клавијатуру и нотно писмо.

Развијање унутрашњег слуха код ученика је веома важан задатак и корисно је налажење мелодија по слуху.

Сваки нови задатак потребно је остварити на високо професионалном нивоу, поштујући индивидуална својства сваког ученика, интелектуалне потенцијале, мотивисаност за самостални рад, уз јасно постављене захтеве. Упоредо радити на техничком и музичком развоју ученика и развијати његове слабије стране.

У раду са ученицима водити рачуна о различитим могућностима ученика у зависности од њиховог талента. Свако дело треба најпре правилно прочитати, објаснити, анализирати са свих страна и поставити високе уметничке захтеве. Добро припремљен ученик са већом сигурношћу и личним задовољством излази на јавно извођење.

Педагог треба да одабере програм према могућностима сваког ученика. Међусобно

поверење и поштовање личности и атмосфера сарадње на часу доприносе правилном и успешном развијању свих потенцијала које ученик поседује.
Основни циљ учења упоредног клавира за ученике соло певања је њихово оспособљавање за самостално праћење и анализирање не само облика композиције коју савлађују, него и за препознавање стила са свим његовим карактеристикама. Такође је неопходно да ученик, радећи на клавирској композицији, уме да препозна основне хармонске токове, модулације, полифонију и друге музичке елементе, што ће му само помоћи да лакше савлада и разуме репертоар соло певања.

ТЕОРЕТСКИ ПРЕДМЕТИ

(солфеђо, теорија музике)

СОЛФЕЂО

ЦИЉ
Развијање музикалности и писмености кроз прожимање васпитног и образовног процеса.
ЗАДАЦИ
- Развијање музичких способности (музичке меморије, способности праћења мелодијског, полифоног и хармонског тока).
- Развој читања, писања и схватања музике и музичког писма са развојем музичког мишљења.
- Усађивање звучних представа и њихово везивање са сликом, односно слике са звуком кроз стицање знања и вештина (мелодика, ритам, диктати).
- Упознавање музичке литературе, интерпретације и основних елемената музичких стилова.
- Осамостаљивање ученика и развој њихових креативних способности.

И циклус

И разред

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
МЕЛОДИКА
- Тоналитети: Це-дур, а-мол, це-мол, Ге-дур, Еф-дур. Обрада мутација Це-дур, це-мол.
- Транспоновање мотива тоничних квинтакорада у паралелне молске тоналитете а, е, де-мол. Каденце.
- Припрема: певање дурских и молских квинтакорада на основним тоновима у обрађеним тоналитетима.
- Обрада вокализе и соло песме.
- Певање лествица у паралелним терцама. Певање 10 српских народних песама и 5 канона.

РИТАМ
- Тактирање и бројање. Мере: 2/4, 3/4, 4/4, 3/8 и 6/8.
- Нотне вредности од целе до шеснаестине ноте. Дводелна и четвороделна подела ритмичке јединице (основне фигуре), синкопа-контртан и триола.
- Мануелна репродукција.
- Равномерно и ритмичко читање у виолинском и бас кључу.
- Ритмичко читање инструктивних примера на утврђеним позицијама солмизационих слогова и обрада примера из литературе са означеним темпом, агогиком, динамиком и артикулацијом. Темпа: *Модерато, Анданте, Алегро, Виво, Адагио.*

ОПАЖАЊЕ - ИНТОНИРАЊЕ - ДИКТАТИ
- Опажање и интонирање у обрађеним тоналитетима.
- Опажање и интонирање штимова.
- Опажање и интонирање дурског и молског квинтакорда. Препознавање исписаних мелодијских и ритмичких мотива и њихово извођење и писмени ритмички диктат и усмени мелодијско-ритмички диктат.

СМОТРА (на крају школске године)
1. Писмени део: тест из теорије, лествице, интервали и консонантни квинтакорди.
2. Усмени део: мелодијска вежба (дијатонска, пређени тоналитети и парлато бас кључ).

II циклус

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Обнављање и утврђивање тоналитета из И разреда. Обрада: Де-дур, де-мол, Еф-дур, еф-мол, а-мол, А-дур, Ге-дур, ге-мол, Бе-дур, е-мол, Е-дур, цис-мол и сви остали тоналитети до четири предзнака. Обрада 10 српских народних песама.
- Технички део: певање свих лествица до 7 предзнака. Секундно и терцно кретање. Певање тоничних квинтакорада, каденци и штимова.
- Двогласно певање кратких мотива и примера из литературе. Обрада канона и певање народних песама у два гласа.

РИТАМ

- Метричке врсте 2/2, 3/2, 9/8, 6/4, 6/16. А од народних ритмова 5/8, 7/8 и 9/8 преко певања народних песама.
- Ритмичке фигуре: триола у сукобу са пунктираном фигуром.
- Мануелна репродукција.
- Теже фигуре четвороделне поделе, паузе и лукови. Подела тродела у такту 6/8, сићилијана и тирана.
- Остале ритмичке фигуре само информативно.

ОПАЖАЊЕ - ИНТОНИРАЊЕ - ДИКТАТИ

- Опажање и записивање тонова, интонирање мелодијских мотива.
- Опажање и интонирање интервала свих квинтакорада обртаја дурског и молског, доминантног и умањеног септакорда са разрешењем.
- Опажање и интонирање штимова.
- Опажање апсолутних висина a_1-$де_2$ и од $е_1$-$а_1$.
- Писмени ритмички диктат, а усмени мелодијско-ритмички диктат.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Писмени део: мелодијски диктат до два предзнака.
2. Усмени део:
- мелодијски пример до три предзнака;
- парлато - бас и виолински кључ.

ЛИТЕРАТУРА

- Пандуровић, Александровић и Јелић: Солфеђо за И и II разред четворогодишње и И разред двогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Александровић и Јелић, Солфеђо за III разред четворогодишње и II разред двогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Основни дидактичко-методички поступци обухватају развијање звучних представа с нотном сликом, како за област мелодике, тако и за област ритма. Овим се наставним смером усклађује рад на диктатима с певањем и ритмичким читањем. Звучне представе су, по правилу, мелодијски примери (песме са текстом и примери из литературе), мелодијски мотиви (за транспоновање, ради учвршћивања скокова у поједине ступњеве; за певање увек у оригиналном тоналитету ради постављања боје тоналитета и за постављање метричких врста и ритмичких фигура) и, тек на трећем месту, лествични низови (распевавање ученика, ширење обима гласа, упознавање лествица). Примери се обрађују по слуху, у почетним разредима или из нотног текста, наравно уз помоћ наставника, а и певањем солмизационим слоговима уз тактирање. Свака нова наставна област праћена је наведеним поступцима који се потом преносе

на опажање појединачних и више тонова, ритмичких фигура, метричких врста и усмених мелодијско-ритмичких диктата.
Остали предмети као теорија музике (видети у дидактичко-методичким упутствима за овај предмет), опажање, интонирање са диктатом уско се повезују са наставним градивом из мелодике и ритма, нарочито у прва два разреда. За све годишње испите, шестогодишњег четворогодишњег и двогодишњег образовања испитне вежбе и задатке не пише предметни наставник, већ су истоветне за све ученике и задаје их актив наставника солфеђа.
Приликом планирања наставе за целу годину, полугодиште и тромесечје треба предвидети време за обнављање већ обрађених методских јединица, као и њихово даље разрађивање. После одређења када ће се припремати и поставити један тоналитет треба имати у виду то да се у последња два месеца школске године не постављају нове лествице. То исто важи и за ритмичке поставке јер и за мелодику и за ритам потребно је одређено време како би се звучне представе усвојиле и надоградиле новим захтевима (више скокова, тежи захтеви за ритмичко читање, примена вокалне и инструменталне литературе из градива тог разреда, писмени диктати, певање примера са листа) - а ради припремања ученика за што самосталније извођење и опажање музичког тока.
Када се у оквиру методске јединице планира ново градиво из ритма, треба користити певање у већ познатом тоналитету, а када је поставка нове лествице, треба користити познате ритмичке фигуре и метричке врсте. Ново градиво увек прати - после поставке - рад на препознавању, као најелементарнијем виду учења. Писмени диктати и певање са листа (без претходне припреме) следе касније, на другим часовима, као и приликом обнављања претходних поставки, али са већим захтевима. Тиме се гарантује постојање концентричних кругова, познатих у свим педагошким дисциплинама у школама општег образовања.
ОПАЖАЊЕ - ИНТОНИРАЊЕ - ДИКТАТИ
Опажање појединачних тонова основа је памћења звука сваког ступња у лествици. Опажање појединачних тонова треба почети са неколико тонова (најбоље три) и то у једној до две октаве. Постепено се брзина свираних тонова повећава и шири обим (до три октаве) с тим да се идентификовани тонови певају солмизацијом када се изводе у гласовном регистру, а изговарају или записују када се примењује већи обим. Овоме треба додати препознавање интервала, односно препознавање два симултативно одсвирана тона која ученици најпре препознају певањем, а потом утврђују који је интервал (у зависности од програма одређеног разреда).
Препознавањем више тонова (уз примену ритмичких диктата) води ка успешним усменим и писменим диктатима, а препознавање акорада у развијање хармонског слуха.
Усмене диктате (мелодијске и ритмичке) ученици изводе групно и појединачно, нарочито непосредно после учињене грешке у певању или писању диктата. Певањем диктираног мотива ученици развијају меморију, а она се даље усавршава техником рада на самодиктату (записивање научене песме или певање мелодијског примера са табле и његовог записивања после брисања).
Интонирање тонова према усменом диктату наставника треба да се избегава (осим када се припрема неки детаљ). Треба користити нотну слику - табулатор јер се тако више везује звук са нотном сликом. Интонирање интервала и акорада треба што више везивати за тоналитет, односно лествицу која се тада обрађује у мелодици.
Интонирање и опажање акорада, дакле, има за ослонац каденцу, као и однос трозвука на главним ступњевима. Као допуна ових поступака интонирају се акорди и од слободних датих тонова, али увек са именовањем тонова.
Диктати као резултат постављених звучних представа су обавезни на сваком часу. Писмене диктате не могу успешно да раде ученици који нису вежбали писање нота и преписивање вежби из уџбеника и на тај начин савладали читко и брзо читање и, нарочито, правилну ортографију.

Ритмички диктати и записивање појединачних тонских висина претходе свакој појави мелодијско-ритмичких диктата.
Опажање апсолутних висина, област која је, као нова, уведена приликом конципирања претходних Наставних планова и програма, планирана је да се ради од II разреда. Дакле, увежбати опажање свих хроматских тонова од V до И ступња а-мола и де-мола, с тим да се опажени тонови не певају већ се изговарају абецедом, или записују. Даљи развој се преноси у средњу школу с тенденцијом проширивања регистра и убрзавања диктирања, али са обавезном паузом између сваке тонске висине. Овим се убрзава рад на мелодици и диктатима.
Новину у мелодици представља савлађивање лествица у неколико етапа. Припрема тоналитета, у почетним разредима, изводи се учењем песме по слуху, учењем исте солмизацијом, опажањем диктираних тонова сличних кретању мелодије у песми (по узору на многе стране школе), приказивањем и теоријским тумачењем лествице. Поставка подразумева обнављање научене песме, утврђивање лествице абецедним изговором у секундама и терцама, изговором тоничног трозвука и каденце, препознавањем мотива, певањем инструктивних вежби и лакших примера из литературе и савлађивањем једног канона. Опажање тонова и касније интервала и акорада из каденца, певање тежих примера из литературе и двогласних примера одвија се у облику обнављања тоналитета обично следеће године. Тада се утврђују нарочито тонови субдоминантне функције, али и остали тежи скокови. Ова фаза обраде тоналитета праћена је писаним диктатима, док је претходна базирана на усменим диктатима, од писмених је тражено записивање само појединачних тонова и више тонова.
У двогодишњој школи, за разлику од шестогодишње и четворогодишње, припрема и поставка следе непосредно једна иза друге. Оне лествице које имају велики број предзнака ("упознају") савлађују се теоријски, изводе се певањем лествица и каденце и илуструју се примером из литературе (Цис-дур на пример).
Ритам је изражен у садржајима програма кроз постављање ритмичких фигура и метричких врста. Ове поставке, као и у мелодици, прати коришћење одговарајућих примера песама са текстом или из литературе. Наставник својим извођењем поставља звучне представе (фигуре, врсте), а ученици уче примере напамет и користе их за даљу поставку ритма. Она се одвија на следећи начин: препознавање мотива, извођење кратких ритмичких мотива са новим градивом, учење ритмичких примера без тонских висина, савлађивање ритмичких етида - парлато уз помоћ наставника ради правилног акцентовања, испитивање наученог градива, самостално извођење нових задатака са сличним садржајем, писмени диктати и читање примера из вокалне и инструменталне литературе.
Опажање врста такта стално прати рад на ритму и преноси се на записивање ритмичких окосница наших народних песама и игара.
Пре рада на парлату, али и касније (вежбе са променом кључа), користи се читање у једнаком трајању исписаних нота, са или без обележене метричке врсте. Равномерним читањем ученици савлађују континуирано праћење нотног текста са обележеним темпом а тиме и технику читања литературе коју свирају, односно певају (без враћања код учињене грешке).
Етиде за ритмично читање не смеју да личе на ритмичке задатке исписане на једној линији јер су оптерећене другим проблемима (темпо, карактер, фразирање, акцентовање и др.). Пожељно је обрадити мањи број задатака и савладати их, него на сваком часу ишчитавати нове вежбе неприродног садржаја, какав се не налази у уметничкој музици.
Домаћи задатак треба да садржи: преписивање нота, вежбе из ортографије, утврђивање научених ритмичких етида, вежбе равномерног читања, утврђивање добро научених примера за поставку мелодике и ритма (песме са текстом и примери из литературе), евентуално, утврђивање оних мелодијских вежби које су обрађене на часу.

Неприхватљиво је давати домаће задатке који се односе на певање мелодијских вежби из уџбеника јер је то најнегативнији поступак, који негира оправданост наставе солфеђа. Њих ће ученици вежбати свирајући на свом инструменту.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

ЦИЉ

Теоријско обједињавање свих музичких појмова и израза, као и повезивање теоријске наставе са солфеђом и наставом инструмента, односно певања.

ЗАДАЦИ

- Упознавање музичких појмова и појава.
- Владање законитостима теорије музике.
- Остваривање функционалних задатака - стицање брзине у схватању тонских односа лествице, интервали и акорди).
- Владање музичком ортографијом.

II разред

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Постављање и упоређивање лествица.
- Тоналитети.
- Обрада интервала.
- Постављање акорада.
- Многостраност тонова.
- Појмови и дефиниције.
- Орнаменти.

ГРАДИВО

- Лествице: све дурске и молске лествице. Упоређивање истоимених тоналитета, као и паралелних. Упоређивање лествица удаљених за хроматски полустепен. Енхармонске лествице.
- Интервали и акорди: обртаји интервала, сложени интервали. Исписивање шифри основних интервала. Обртаји консонантних квинтакорада. Умањени и прекомерни квинтакорд без обртаја. Конструкција ових квинтакорада на истом тону. Лествични квинтакорди. Многостраност тонова. Мали дурски септакорд (иа доминанти) са обртајима. Умањени септакорд на VII ступњу у молу са разрешењем и полуумањени у дуру са разрешењем. Све врсте септакорада.
- Појмови и дефиниције: проширивање знања основним појмовима и познавање нових термина из области темпа, артикулације, агогике и ритма. Основни украси и фигуре (орнаменти).

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Писмени део:
- шифре интервала и акорада;
- исписивање предзнака појединих лествица;
- исписивање врсте интервала и акорада - принцип теста.
2. Усмени део:
- изградња интервала и акорада;
- ознаке за темпо, динамику, артикулацију и агогику.

ЛИТЕРАТУРА

- Дробни и Васиљевић: Теорија музике, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- D. Деспић: Теорија музике, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд
- М. Тајчевић: Теорија музике

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

У почетним разредима тежиште рада је на описмењавању ученика у оквиру домаћих задатака, преписивање примера из уџбеника и именовање исписаних нота и нотних записа, по диктату наставника, дакле, овладавање нотним писмом у виолинском и бас кључу (обележавање нотних трајања и пауза, врсте такта). Редослед нотних тонова,

изговор солмизацијом и абецедом, успешно је савладан када ученици нижу све тонове узлазно и силазно од било ког почетног тона у секундама, а затим у терцама у обиму две октаве. Иако се квинтакорд теоријски обрађује у другом разреду, у првом разреду је предвиђена припрема како би се лакше усвојио кроз изговор терци и трозвука на главним ступњевима обрађених дурских лествица (каденца).
Све основне појмове: ступањ, степен, полустепен, предзнаци, тетрахорд, лествица, трозвук, каденца, такт, тактица, темпо и друго требало би исписивати на табли речима и нотном сликом, а и показивати и одсвирати на инструменту. Изградња тетрахорда од било ког основног тона и проналажење полустепена изванредна је вежба за схватање лествица. Увиђањем распореда целих степена и полустепена у тетрахорду ученици су спремни за теоријску изградњу свих дијатонских лествица.
Молске лествице се постављају као лествице са истим тоновима паралелног дура. Ради очувања и даљег учвршћивања већ претходно постављених хармонских функција (Т-СД-D), одмах треба обрађивати и каденцу хармонског мола. Обрадама свих врста молске лествице утврђује се доминантни тетрахорд абецедним изговором, а што је увод у опажање апсолутних висина. Изговарањем свих тонова доминантних тетрахорада молске лествице улази се у област хроматике. Промену у хармонском молу објаснити хармонским разлозима (дурска доминанта), а у мелодијском молу мелодијским разлозима (елиминисање прекомерне секунде).
Квинтне кругове, као и низање повисилица (последња повисилица - воћица) и снизилица (претпоследња снизилица - име тоналитета) треба, за разлику од шестогодишње и двогодишње школе, обрадити у овом разреду, а у каснијим разредима - у средњој школи - упоређивати, теоријски и звучно, истоимени дур и мол, паралелне лествице, лествице удаљене за хроматски полустепен и енхармонске лествице.
Препоручују се писмена вежбања: исписивање предзнака задате лествице у оба кључа, исписивање лествичног низа са предзвацима испред нота, препознавање лествице на основу исписаног низа (не увек од првог ступња), упоређивање лествичних тетрахорда, проналажење једног тетрахорда у више лествица и друго.
Обрада интервала такође је предвиђена. Најпре лествични интервали, и то именовањем без врсте, а касније се врста интервала повезује са одређеним местом у лествици (на пример: велике терце на главним ступњевима у дуру). Веома је важно постављање интервала у линијски систем и његово брзо препознавање. Изградња интервала, именовање абецедом, исписивање интервала и коришћење шифри вежбају се усменим и писменим путем. Обртаје интервала, такође, треба вежбати усмено и писмено, а касније дефинисати ове појмове. Интервале сексту и септиму теоријски постављамо као обртај одговарајућих интервала. Умањене и прекомерне интервале приказујемо са разрешењем; у школи за основно музичко образовање приказујемо прекомерну кварту и умањену квинту и њихово проналажење у тоналитету.
Лествичне квинтакорде, који се испевавају у мелодици, требало би вежбати и усменим изговором (са повећањем брзине изговора). Када се обраде врсте квинтакорада, вежбати изградњу дурског и молског квинтакорда од истог тона (усмено и писмено вежбање, а и вежбање на инструменту). Може се теоријски поставити у умањени и прекомерни квинтакорд јер упоређивањем са дуром и молом ова поставка није тешка ученицима. Сваки квинтакорд се изговара и у својим обртајима, у низу - квинтакорд, секстакорд, квартсекстакорд (на овај начин ученици клавирског одсека свирају трозвук од прве године). Свесним прихватањем да један тон може бити основни тон, терца или квинта различитих квинтакорада уводимо ученике у хармонско мишљење - усмена и писмена вежбања изградње од истог тона, навише и наниже, квинтакорда, секстакорда и квартсекстакорда.
Септакорди се лако усвајају након усмених и писмених вежбања за терце и "квинтакорде", MD_7 се везује за доминанту дура и мола. Представљањем доминантног септакорда у линијском систему указати на положај тонике, подједнако удаљене од најнижег и највишег тона. Вежбање изградње доминантног септакорда и његових обртаја је усмено, писмено и на клавиру са разрешењем у одговарајући тонични

трозвук. Исти поступак се користи код умањеног и полуумањеног септакорда. Остале септакорде такође постављамо у тоналитет и вежбамо бржу и тачнију изградњу. Хроматским променама појединих тонова у дуру (мол-дуру) и молу (хармонски и мелодијски мол) указујемо и на промену у врсти септакорда, као и квинтакорда.
У раду са ученицима све ознаке за темпо, динамику, артикулацију и агогику требало би примењивати од прве научене песме. Учење ових ознака, са италијанским називима, без музичког садржаја не омогућава ученицима да упознају карактер композиције. Поступно усвајање ових термина, уз адекватан превод, помоћи ће ученицима да на одговарајући начин интерпретирају и препознају музички садржај.

1.4. ОРКЕСТАР, ХОР И КАМЕРНА МУЗИКА

ЦИЉЕВИ
- Анимирати и оспособити ученика за групно музицирање.
- Усагласити индивидуално извођење са потребама групног.
- Усагласити интонацију и артикулацију свих ученика у свим видовима групног музицирања.
- Развијати перцепцију слушања осталих чланова.
- Развијати жељу за успехом и радом у групном музицирању.

ЗАДАЦИ
- Оспособљавање за даље музицирање.
- Усаглашавање индивидуалног са групним музицирањем.
- Усаглашавање интонације и артикулације са осталим члановима у групном раду.
- Развијање интонације и артикулације у складу са осталим члановима у групном раду и слушање других.
- Оспособљавање за даљи рад и школовање у оквиру наставе групног музицирања.

ОРКЕСТАР: обавезан је за ученике IV, V, и VI разреда шестогодишњег и III и IV разреда четворогодишњег основног музичког образовања и васпитања.
ХОР: настава хора обавезна је за ученике IV, V, и VI разреда клавира, као и за оне ученике који нису укључени у рад оркестра или камерне музике.
КАМЕРНА МУЗИКА: настава камерне музике обавезна је за ученике IV, V, и VI разреда шестогодишњег и III и IV разреда четворогодишњег основног музичког образовања и васпитања који нису укључени у рад оркестра или хора. Организује се у групама од три ученика.

ОРКЕСТАР

- У школи се формира гудачки оркестар према могућностима. Уколико нема ученика који свирају виолу, могу их заменити ученици који свирају деоницу треће виолине. Рад са гудачима треба да обухвати усклађивање прстореда, потеза и положаја гудала.
- Дувачки оркестар се формира самостално, уколико школа има довољан број ученика, или се може прикључити гудачком оркестру.
- Рад са оркестром обухвата увежбавање деоница, ритмичко и интонативно усклађивање, фразирање и динамичку обраду.
- Оркестар хармоника формира се самостално и обично се дели на четири деонице.
- Оркестар тамбура формира се самостално и то у оквиру могућности школе.
- Ансамбли ренесансних инструмената, као и оркестри народне, забавне и џез музике формирају се самостално.
- Ради бољег и бржег савладавања програма неопходно је да наставници инструмента на часовима главног предмета са ученицима прочитају и технички обраде деонице које се извиде на часовима оркестра.
- Минимум програма: 3 краћа дела или једно дело у више ставова, по избору диригента. Обавезни су јавни наступи оркестра у току школске године.

ХОР

- Програм рада са хором треба да садржи: вежбе дисања, вокализе за уједњачавање боје гласова, певање канона, певање двогласних и трогласних композиција.

- Минимум програма: обрада најмање три трогласне композиције различитих стилских епоха, укључујући и домаће ауторе. Обавезни су јавни наступи хора у току школске године.

КАМЕРНА МУЗИКА

Обухвата други циклус школовања.
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- две композиције из периода барока или
- једно дело из периода претклasицизма, класицизма, романтизма и савремене музике, или
- три комада из различитих стилских епоха.

Наставник је обавезан да сваки камерни ансамбл припреми ученике за најмање један јавни наступ у току школске године.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА ОРКЕСТРА, ХОРА И КАМЕРНЕ МУЗИКЕ

Групно музицирање се у школи организује према могућностима извођења наставе. Ученицима инструменталне наставе, првенствено је потребно омогућити да буду организовани у рад оркестра и камерне музике. Ученици могу бити истовремено обухваћени и радом оркестра као и учешћем у раду камерног ансамбла. У школама у којима постоји хор укључити све ученике који нису обухваћени радом оркестра и камерног музицирања, а према Правилнику о наставном плану и програму.
Приликом одабира програма у групном музицирању, обратити пажњу да одговара техничким и музичким способностима свих учесника, нарочито када нису у питању ученици истих разреда и узраста. Програм треба да буде подстицајан и прихватљив да би се код ученика развила жеља и позитивна мотивација за рад у оркестру, хору и камерним ансамблима.

1.5. ПРОГРАМ ЗА УЧЕНИКЕ ОШТЕЋЕНОГ ВИДА

Наставни план и програм клавира, хармонике и флауте за II, III, IV, V и VI разред одговара плану и програму Одсека за класичну музику и са прилагођеним планом и програмом до II разреда чини целину.
За изучавање дувачких инструмената - кларинета и трубе за ученике оштећеног вида примењује се програм основног четворогодишњег музичког образовања и васпитања.
Настава солфеђа и теорије музике за ученике оштећеног вида одвија се по наставном плану и програму Одсека за класичну музику и прилагођена је ученицима овог одсека.

1.5.1. Шестогодишње музичко образовање и васпитање

У оквиру програма за ученике оштећеног вида изучавају се следећи предмети: клавир, хармоника, флаута, кларинет, труба, солфеђо и теорија музике.
Настава клавира и хармонике и солфеђа остварује се у И и II припремном разреду и од И - VI разреда основног музичког образовања и васпитања.
Наставни план и програм за ученике оштећеног вида исти је као и редован програм Одсека за класичну музику, осим у И и II припремном разреду и И разреду основног музичког образовања и васпитања.
Наставни план и програм клавира и хармонике за II, III, IV, V и VI разред одговара плану и програму Одсека за класичну музику.
Наставни план и програм дувачких инструмената, у потпуности одговара плану и програму Одсека за класичну музику.
Настава солфеђа и теорије музике од II до VI разреда одвија се према редовном наставном плану и програму ових предмета на Одсеку за класичну музику.
Настава припремног разреда клавира и хармонике је индивидуална. Часови припремног разреда трају 30 минута, а од И првог до VI шестог разреда 45 минута.
У првом, другом и трећем разреду предвиђен је један час за музичко описмењавање.
ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ

- Укључивање све већег броја ученика оштећеног вида у наставу, односно укључивање и оних ученика који немају изразитих музичких способности, али код којих би се оне могле развити.
- Развијање слуха и његово изоштравање што ће ученицима поред компензаторних функција донети и велике користи у области оријентације и кретања у простору.
- Оспособљавање што већег броја ученика оштећеног вида за аматерско бављење музиком, што је од непроцењивог значаја за њихову специјалну интеграцију и личну афирмацију.
- Развијање стваралачких способности ученика с обзиром на то да им је због природе оштећења музика средство најпотпунијег уметничког изражавања.
- Рад на организацији и синхронизацији елементарних покрета тела.
- Развијање љубави према музици као средству потпунијег уметничког доживљаја, а ради обогаћивања културног живота.
- Подстицање ученика на активно укључивање у музички живот шире друштвене средине у циљу даље социјализације и интеграције лица оштећеног вида.
- Солидно овладавање нотним писмом за слепе, рад на делимичном или потпуном описмењавању линијским нотним системом за ученике са остацима вида.
- Оспособљавање слабовидих ученика за комбиновано коришћење брајовог и обичног нотног система.
- Професионално усмеравање изразито способних ученика на даље музичко школовање и њихово успешно укључивање у редовне средње и високе музичке школе.
- Оспособљавање ученика за преписивање стручне музичке литературе са црног тиска на писмо за слепе.
- Упућивање ученика на начин коришћења стручне и друге помоћи библиотека и других музичких установа у земљи и иностранству.
- Прештампавање музичке литературе на брајево писмо.

ИНСТРУМЕНТИ СА ДИРКАМА

(клавир и хармоника)

Настава клавира и хармонике остварује се у првом и другом припремном разреду и у првом, другом, трећем, четвртом, петом и шестом разреду основног музичког образовања и васпитања.

У први припремни разред уписују се ученици од седам до девет година старости. Због посебних услова и начина рада са ученицима оштећеног вида настава је индивидуална.

У првом и другом припремном разреду час траје 30 минута, а од првог до шестог разреда основног музичког образовања и васпитања 45 минута. Сваки ученик има по два часа недељно.

На крају првог, као и другог припремног разреда, сви ученици су обавезни да наступе на смотри.

По завршетку другог припремног разреда, ученик се уписује у први разред основног музичког образовања и васпитања.

КЛАВИР

И припремни разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Развијање музикалности.
- Приближавање детета музици преко лаких песмица и свирања по слуху у оквиру прве октаве, или у ширем распону.
- Упознавање клавира и његових својстава, клавијатуре и основни приказ руке.
- Оријентација на клавијатури - црне и беле дирке.
- Имена тонова и показивање одговарајућих типки помоћу опипа. Одређивање и именовање октаве на клавијатури.

- Поставка руке и прстију. Упознавање покрета. Вежбе за опуштање. Вежбе за правилно ритмизирање.
- Развијање музичке меморије јер су ученици код којих је оштећен вид принуђени да у току школовања сваку композицију свирају напамет.
- Основна врста удара: портезенто, легато, стакато.
- Динамичке ознаке: пиано, форте.
- Појам такта, двотакта, тротакта.
- Упознавање дужине трајања тона: четвртина, половина, цела нота, пунктирана половина и одговарајуће паузе.
- Неговање ритмичке свести - бројање и друго.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ
- За повезивање тонова.
- За оријентацију на клавијатури.

ЛИТЕРАТУРА
- Једна од почетних школа за клавир: Јела Кршић, Николајев
- Бајер - основне вежбе (ова школа је штампана и на Брајевом писму и "Основне вежбе" су у првој свесци)

СМОТРА (на крају школске године)
1. Три вежбе.

II припремни разред

(2 часа недељно, 70 часова)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Положај за клавиром. Поставка руке и прстију. Вежбе за опуштање. Вежбе за правилно ритмизирање.
- Неговање музичке меморије. Привикавање ученика на самоконтролу звука и схватање музичког облика.
- Основне врсте удара: портезенто, легато, стакато.
- Динамичке ознаке: пиано, мецофорте, форте, крешендо и диминуендо.
- Ознаке за брзину: аданте, модерато, алегрето, алегро.
- Појам лука. Појам фразе. Појам такта, двотакта, тротакта са одговарајућим нагласцима. Упознавање вредности ноте и паузе као и триоле, синкопе и пунктиране ноте. Увођење ученика у начине вежбања.

ЛЕСТВИЦЕ

Свирање дурских лествица од четири повисилице и једне снизилице у размаку од једне октаве, у четвртинама, само у паралелном кретању, супротно од истог тона.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

За повезивање тонова, подметање палца.

ЛИТЕРАТУРА
- Једна од почетних школа за клавир: Јела Кршић, Никољаве, Бајер - вежбе од 1 до 84
- Клавирска абецеда, избор.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- педесет вежби.

СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна лествица;
2. Две вежбе;
3. Две комбинације.

И циклус (И, II и III разред)

И разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Описмењавање ученика Брајевом нотацијом.
- Читање нота, знаци за октаве, знаци за интервале.
- Остали знаци на које се наилази у литератури предвиђеној програмом.

- Привикавање ученика на самоконтролу звука.
- Очување и схватање музичког облика.
- Појам полифонија - канон, имитација.

ЛЕСТВИЦЕ

- Свирање лествица до четврте повисилице и једне снизилице у размаку једне октаве, у четвртинама, у паралелном и супротном правцу од истог тона.
- Свирање дурских трозвука истовремено и разложено - основни положај и два обртаја трогласно у четвртинама.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

За повезивање тонова, подметање палца.

ЛИТЕРАТУРА

- Једна од почетних школа за клавир - Јела Кршић, Николајев
- Бајер: Школа за клавир - од вежбе 85 и даље
- Диверноа: Етиде оп. 76 - основне вежбе за клавир
- Черни: Оп. 599, оп. 139, И свеска
- Гњесина: Клавирска абецеда, избор
- Лешхорн: Мелодичне етиде оп. 192, избор

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- лествице и трозвуци по програму;
- тридесетпет композиција - вежбе, етиде и разни комади.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида;
3. Две композиције различитог карактера.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Проширује се рад на савлађивању техничких и музичких задатака - повезивање прсторедних група навише и наниже: спретност прстију кроз свирање техничких вежби, лествица и етида.
- Упознавање ученика са основним елементима форме, мотив, реченица, облик песме, сонатина као и са законима метрике, разне врсте тактова, слаб и јак део такта, акценти и слично.
- Проширује се динамичка лествица, пиано, пианисимо и мецопиано, као и друге детаљније нијансе.
- Диференцирање мелодије од пратње, даљи рад на полифонији.
- Свирање четвороручно.

ЛЕСТВИЦЕ

- Свирање лествица: најмање 4 дурске и 2 молске у осминама у размаку две октаве, паралелно.
- Трозвуци, разложено и истовремено, у размаку две октаве - завршетак секстакордом.
- Увођење ученика у педализацију - вежбе за педал.

ЛИТЕРАТУРА

- Јела Кршић: Клавирска читанка
- Диверноа: Оп. 176
- Лемоан: Дечије етиде оп. 37
- Гњесина: Мале етиде, И део
- Беренс: Оп. 70
- Черни: Оп. 139, 24 етиде
- М. Живковић: Међумурје мало, Текла вода Карашица
- Лаковицкаја: Редакција зборника полифоних композиција (Хендл, Корели, Кригер и други)
- J. C. Бах: Мале композиције, избор лакших

- Хендл: Избор композиција у редакцији Јеле Кршић
- Избор сонатина: Ванхал, Хаслингер, Плејел, Бетовен, Хор, Рајнеке. Сонатине домаћих аутора и других композитора одговарајуће тежине
- Збирка "Наши композитори за младе пијанисте"
- З. Христић: Тачкице
- Р. Петровић: Игра, Циркус за мичиће, Украјинска игра
- С. Хофман: Две басне
- Б. Предић: Прича моје лутке
- М. Тајчевић: За мале
- V. Миланковић: Дечје приче, 25 мијатура за И и II разред
- Избор лаких композиција (Просвета, Београд)
- Шуман: Оп. 68
- Гречанинов: Оп. 99
- Гедике: Оп. 36
- Гурлит: Оп. 82
- Раули: Оп. 36 и 37
- Б. Барток: За децу - Клавирска музика за почетнике, Микрокосмос И, избор
- Мајкапар: 24 лаке композиције оп. 16
- Кабалевски: Оп. 30
- Скот: Кутија играчака

Друге композиције одговарајуће тежине.

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ЧЕТВОРОРУЧНО СВИРАЊЕ

- Избор из Почетне школе Јеле Кршић.
- Избор из школа Николајева и Соколова.
- Дијабели: Мелодијске вежбе оп. 149
- Дијабели: Сонатине оп. 24
- Дијабели: Оп. 163

Друге композиције одговарајуће тежине.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- лествице и акорди по програму;
- десет композиција по слободном избору од чега обавезно 5 виртуозног карактера (етиде);
- две полифоне композиције;
- једна цела сонатина и један до два става из различитих сонатина или варијације.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида;
3. Две композиције по слободном избору.

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на савлађивању основних врста удара - легато, стакато из подлактице, из прста, нон легато, портато, репетиција.
- Техничке вежбе са ритмичким варијантама и хроматским транспозицијама.
- Шире нијансирање у динамици, истицање мелодије и диференцирање десне и леве руке.
- Детаљнија анализа облика уз тумачење значења и конструкције дела која се обрађују - сонатина, менует, гавота, марш итд.
- Шире упознавање са елементима полифоније - држани тонови, свирање двохвата, истицање гласова, динамизирање деоница.
- Употреба истовременог и синкопираног педала.
- Упознавање са украсима и припремне вежбе: дуги и кратки предудар, пралтрилер и краћи трилер.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ
Вежбе за: правилно низање тонова, изједначавање удара, учвршћивање прстију, различиту артикулацију.
ЛЕСТВИЦЕ
- Најмање 4 дурске лествице (које нису рађене у II разреду) у распону две октаве у осминама паралелно и супротно, као и у распону три октаве у осминским триолама, паралелно.
- Најмање 4 молске лествице у распону две октаве, паралелно.
- Хроматске лествице у распону две октаве, паралелно - велика прсторедна група.
- Трозвук четворогласно кроз две октаве разложено.
- Читање с листа лаганих вежби, одвојено и заједно.
ЛИТЕРАТУРА
- Јела Кршић: Клавирска вежбанка
- Лемоан: Дечје етиде оп. 37
- Черни: Оп. 849, избор
- Бертини: 25 етида оп. 100, избор
- Диверноа оп. 176
- Гедике: Оп. 32 и 47, број 5, 6 и 8
- Лак: Оп. 172
Друге етиде одговарајуће тежине.
- J. C. Бах: Мале композиције
- J. C. Бах: Мали прелудијуми
- Јела Кршић: Клавирска вежбанка, избор
- Иванов - Радкевич: Осам полифоних двогласних комада, избор
- Хендл: Избор композиција, у редакцији Јеле Кршић
- Педагошки репертоар за децу - Кригер, Кунау, Пахелбел, Фишер, Фробергер
Друге композиције одговарајуће тежине.
- Клементи, Дијабели, Кулау, Дусик, Хајдн (лакше) као и сонатине домаћих и других аутора одговарајуће тежине.
- Гњесина: Тема и шест малих варијација
- Кабалевски оп. 51: Варијације Еф-дур
- Сорокин: Тама са варијацијама а-мол
- Кулау: Варијације Ге-дур
- Кршић и Шишмановић: Збирка Наши композитори за младе пијанисте
- Логар, Рајичић и Илић: За мале клавириште
- Рајичић: Дечја збирка, избор
- Тајчевић: Дјеци и И мала свита
- Душан Радић: Рондино
- Лотка-Калински: Међумурје мало
- Шкерјанц: 24 прелудијума, избор лакших
- Р. Мац: Стара ура игра полку
- Чајковски: Албум за младе, оп. 39, избор
- Шуман: Албум за младе, оп. 68, избор
- Б. Барток: Деци, Микрокосос II
- Гречанинов: Дечја књига оп. 98
- О. Шин: Од јутра до сумрака
- Шите: Из веселог дечјег доба, избор
- Хајдн: Мале игре, избор
- Моцарт: 14 дечјих композиција
- Скот: Животиње, избор
- Сарауер: Слике из дечјег доба
- Хачатуријан: Андантино
- Лутославски: 12 малих комада
- Мајкапар оп. 33: Минијатуре
- Вилалобос: Изабрани лаки комади

- Јела Кршић: Клавирска вежбанка, избор
- Раули: 19 малих комада, избор
- Поцоли: Мали комади

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ЧЕТВОРОРУЧНО СВИРАЊЕ

- Дијабели: Две сонатине.
- Стравински: Пет малих комада.
- Беренс: Мелодијске вежбе.
- Ржиковски: Од ступња ступњу, Сонатина, оп. 79.
- Бинг: Из дечјег света.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- лествице и акорди по програму;
- десет композиција по слободном избору од чега обавезно 5 виртуозног карактера (етиде);
- две полифоне композиције;
- једна цела сонатина и један до два става из различитих сонатина или варијације;
- једна композиција за четвороручно свирање.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица;
2. Једна етида;
3. Једна полифона композиција;
4. Један став сонатине;
5. Једна композиција по слободном избору.

II циклус (IV, V и VI разред)

IV разред

(2 часа недељни, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на савладавању техничких и музичких проблема. Вежбе за јачање прстију, нарочито 4. и 5. прста.
- Вежбе за подметање палца и брзо низање прсторедних група. Вежбе за повећање распона шаке. Припремне вежбе за веће интервале.
- Изграђивање технике двогласа у полифоним композицијама.
- Проширење динамичке лествице као рад на упознавању елемената правилне интерпретације.
- Проширени рад на примени педала.
- Константан рад на анализи облика - дводелна песма, троделна песма, прелудијум и др.
- Даљи рад на упознавању и свирању украса - двоструки предудар, групето, трилер.
- Читање с листа лаких композиција.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске лествице кроз четири октаве у шеснаестинама, у паралелном и супротном кретању.
- Молске лествице кроз четири октаве у шеснаестинама, у паралелном кретању.
- Хроматске лествице кроз четири октаве у шеснаестинама, у паралелном кретању.
- Трозвуци са обртајима четворогласно, разложено кроз четири октаве. Велико разлагање трозвука (арпеђо) у осминама, кроз две октаве.
- Доминантни и умањени септакорд кроз две октаве, разложено и истовремено.

ЛИТЕРАТУРА

- Беренс: Оп. 61, И и II свеска, избор од бројева 2, 3, 8, 10, 13, 15, 16, 19 и 21
- Черни: Оп. 849, избор од бројева 13, 15, 25 и 26
- Черни: Оп. 299, И и II свеска, избор од бројева 1, 2, 4, 5, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18 и 20

- Хелер: Етиде И и II свеска, оп. 47, сизбор
- Друге етиде одговарајуће тежине.
- J. C. Бах: Мали прелудијуми (6 и 12), избор
- Хендл: Избор композиција, у редакцији Јеле Кршић
- Глинка: Четири двогласне фуге
- Мјасковски оп. 78: Двогласне фуге де-мол и ге-мол
- Друге полифоне композиције.
- Хајдн: Сонатине и сонате, редакција Кршић и Шишмановић
- Моцарт: Бечке сонатине
- Кулау: Сонатине - теже
- Клементи: Сонатине - теже
- Бетовен: Сонатина оп. 49, Ге-дур
- Кабалевски: Варијације де-мол на словачку тему
- Николајев: Мале варијације у класичном стилу
- Мајкапар: Варијације на руску тему оп. 8
- Бетовен: Варијације Еф-дур на швајцарску тему
- Друге варијације по избору.
- Рајичић: Свита де-мол, Мала клавирска свита
- J. Бандур: Успаванка
- М. Тајчевић: Дјеци, II мала свита
- Наши композитори за младе пијанисте.
- Лотка-Калински: Стари далматински плесови
- Козина: Дивертимента
- Готовац: Минијатуре
- Григ: Лирски комади, избор
- Кабалевски: Дечје композиције, избор
- Черепњин: Десет веселих комада, избор
- Гречанинов: Оп. 99 - 119, 123, 127, избор
- Шуман: Албум за младе, избор, Сонатина Ге-дур
- Прокофјев: Музика за децу
- Дворжак: Два бисера
- Мусоргски: Суза
- Кулак: Дечји живот
- Шостакович: Игра лутака, избор
- Карганов: Албум за младе, оп. 21, избор
- Пахуљски: Прелудијум це-мол
- Глијер оп. 31: Дванаест лаких комада
- Скарлати: Пет лаких комада
- Драгои: Минијатуре
- Кодаљ: Дечје игре
- Бетовен: За Елизу

Друге композиције одговарајуће тежине.

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ЧЕТВОРОРУЧНО СВИРАЊЕ

- Вебер: Тема с варијацијама Ге-дур оп. 10, Шест лаких комада
- J. К. Бах: Рондо Еф-дур
- Шуман: Оригинални четвороручни комади оп. 85
- Шуберт: Варијације е-мол оп. 10
- Шите: Шпанске ноћи оп. 144
- Бертини: 25 етида оп. 97
- Дијабели: Соната оп. 73
- Ржиковски: Албум за младе оп. 22
- Друге композиције одговарајуће тежине.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- лествице и акорди по програму;

- десет композиција по слободном избору од чега обавезно пет виртуозног карактера (етиде);
- две полифоне композиције;
- једна цела сонатина и један до два става из различитих сонатина или варијације;
- једна композиција за четвороручно свирање.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају првог полугодишта)

- једна лествица;
- једна виртуозна етида.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна полифона композиција;
2. Једна етида;
3. Један став сонатине;
4. Једна композиција по слободном избору.

V разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даља настојања на савладавању и усавршавању техничких елемената (техника скокова), припреме за свирање октава, тремола и слично.
- Све ознаке за динамику са свим ступњевима у диференцирању јачине свирања, употреба више термина за брзину.
- Решавање проблема полиритмије.
- Детаљније продубљивање полифоније и њених елемената - глас, тема, имитација, одговор, инверзија, инвенција и др.
- Упућивање ученика у самосталност у погледу примене прстореда и других дисциплина,

као и оспособљавање ученика да сам сагледа тешкоће и нађе средства да их реши.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске и молске лествице у размаку октаве, у паралелном и супротном кретању, у шеснаестинама, кроз четири октаве. У размаку терце, сексте и децими, паралелно, кроз две октаве, у осминама.
- Хроматске лествице у паралелном кретању кроз четири октаве, у шеснаестинама.
- Велико разлагање трозвука (арпеђо) кроз четири октаве, у шеснаестинама, паралелно. Трозвук четворогласно, разложено и истовремено.
- Доминантни и умањени септакорд разложено петогласно, кроз четири октаве.

ЛИТЕРАТУРА

- Черни: Оп. 299, III и IV свеска, избор од 21, 22, 24, 25, 27, 29, 31, 33, 35, 36, 38 и 40
- Крамер и Билов: Етиде И свеска, избор од 1, 2, 6, 8, 10 и 11
- Кршић и Ранковић: Збирка за савлађивање техничких проблема И и II свеска
- Беренс: Оп. 61, III и IV свеска, избор
- Лешхорн: Оп. 38И и II свеска, избор

Друге етиде одговарајуће тежине.

- J. C. Бах: Мали прелудијуми - тежи
- J. C. Бах: Двогласне инвенције
- Хендл: Избор композиција, у редакцији Јеле Кршић
- Јасковки: У старом стилу, оп. 43

Друге композиције одговарајуће тежине.

- Хајдн: Де-дур, Бе-дур и А-дур (редакција Кршић и Шишмановић)
- Хајдн: Прва свеска А-дур бр. 5, Е-дур бр. 4. Це-дур бр. 2, Ге-дур бр. 1, Ге-дур бр. 8. (редакција Раух)
- Моцарт: Це-дур (Фациле) КВ 545, Еф-дур без ознаке, Де-дур КВ 283, Ес-дур КВ 282
- Бетовен: Соната ге-мол оп. 49

Друге сонате

- Бетовен: Шест варијација Ге-дур *"Нел кор пју нон ми сенто"*

- Хајдн: Избор оригиналних композиција
- Вебер: Анданте с варијацијама оп. 3
- Кабалевски: Лаке варијације бр. 3 и 4, оп. 51
- Лукомски: Варијације еф-мол
- Сорокин: Песма са варијацијама
- Беркович: Варијације

Друге варијације одговарајуће тежине.

- С. Рајичић: Мала свита
- Славенски: Игре и песме са Балкана И и II свеска, избор лакших
- V. Мокрањац: Мала свита
- Кромбхолц: Дан емпромпти
- Кршић и Шишмановић: Наши композитори за младе пијанисте
- Логар: Два менуета

Друга дела одговарајуће тежине.

- Менделсон: Песме без речи, избор
- Григ: Лирски комади, избор - Шуберт: Два скерца
- Прокофјев: Музика за децу
- Дебиси: Мали црнац
- Дусик: Матине
- Мартину: Лутке, избор лакших
- Душкин: Краљ вилењака, Вашар
- Грациоли: Соната Ге-дур
- Чимароза: Сонате, избор
- Кабалевски: Оп. 27
- Лутославски: Народне мелодије
- Б. Барток: За децу, Микрокосмос III и IV свеска
- Пинтарић и Станковић: Композиције за клавир, избор
- Лотка-Калински: Мала балканска свита, Сонатина ин Ф

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ЧЕТВОРОРУЧНО СВИРАЊЕ

- Рајнеке: Оп. 24, Варијације на Бахову сарабанду
- Моцарт: Оригиналне четвороручне композиције - сонате Де-дур, Бе-дур, Еф-дур, Це-дур, - Фантазија еф-мол
- Шуберт: Оригиналне четвороручне композиције - соната це-мол
- Мушковски: Оп. 23
- Јенсен: Оп. 45
- Дворжак: Багателе оп. 47
- Равел: Моја мајка гуска
- Ферстер: Виола адората, Роса мистика
- J. К. Бах: Соната Еф-дур
- J. К. Бах: Мали комади
- Шуман: 12 комада за клавир оп. 85

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- лествице и акорди по програму;
- десет композиција по слободном избору од чега обавезно пет виртуозног карактера (етиде);
- две полифоне композиције;
- једна цела сонатина и један до два става из различитих сонатина или варијације;
- једна композиција домаћег аутора.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају првог полугодишта)

- једна лествица;
- једна етида.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна полифона композиција;

2. Једна етида;
3. Један став сонатине или сонате;
4. Једна композиција по слободном избору.

VI разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на изградњи технике у смислу хитрине прстију: постизање брзине у свирању, издржљивост итд.
- Третирање техничког и музичког развоја ученика као нераздвојне целине.
- Свирање кантилене, удвојених октава.
- Упознавање са врстама меморије - аудитивна, меморија прстију ради сигурнијег учења напамет.
- Постизање ритмичке стабилности у вези с техничком сигурношћу.
- Упознавање ученика са основним појмовима и стиловима у вези с композицијама које свира - динамика, фраза, израз, темпо, агогика и остали елементи интерпретације.
- Импровизација пратње, свирање каденце.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске и молске лествице у размаку октаве у паралелном и супротном кретању, у шеснаестинама, кроз четири октаве, у размаку терце, сексте и дециме кроз четири октаве у шеснаестинама паралелно.
- Хроматске лествице у размаку октаве паралелно и супротно.
- Удвојене октаве кроз две октаве, у осминама, паралелно.
- Велико разлагање трозвука (арпеђо) у паралелном и супротном кретању кроз четири октаве.
- Велико разлагање доминантног и умањеног септакорда, кроз четири октаве паралелно.

ЛИТЕРАТУРА

- Черни: Оп. 299, III и IV свеска, теже
- Черни: Оп. 740, И и II свеска, избор 1, 2, 3, 5, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 17, 21 и 23
- Крамер и Билов: Етиде И и II свеска, избор од 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24 и 30
- Кршић и Ранковић: Збирка клавирских композиција за савлађивање техничких проблема II свеска - 81, 82, 84, 86, 94, 95, 105, 113, 119, 127, 131, 136, 137, 148, 157, 159, 165, 193 и 197
- Бил: Октавне етиде - лакше
- Лешхорн: Етиде оп. 66, бр. 11, 15, 17, 24 и 28
- Мошковски: Етиде оп. 18, бр. 3, 8, 10 и 11
- Рутхард: Етиде за трилер оп. 40

Друге етиде одговарајуће тежине.

- J. C. Бах: Двогласне инвенције
- J. C. Бах: Француске свите - лакше, поједини ставови
- Хендл: Избор композиција за клавир (редакција Јела Кршић)
- Хајдн: Еф-дур бр. 10, Де-дур бр. 17, е-мол бр. 14, Де-дур бр. 16, Де-дур бр. 3, Цис-мол (редакција Раух)
- Моцарт: Еф-дур КВ 280, Це-дур КВ 330, Це-дур КВ 309, Еф-дур КВ 332, Бе-дур КВ 333, Де-дур КВ 311, Бе-дур КВ 570, А-дур КВ 331, Ес-дур КВ 282, Ге-дур КВ 283.
- Бетовен: Варијације Ге-дур на оригиналну тему
- Беркович: Варијације на тему Паганинија, Варијације на руску тему
- Кабалевски: Лаке варијације Бе-дур оп. 40
- Бетовен: Рондо Це-дур, Багателе оп. 33, Екосезе
- Моцарт: Рондо Де-дур, Фантазија де-мол
- Хендл: Концерт Еф-дур, И став
- J. Кр. Бах: Концер Де-дур, Бе-дур И став

Друге варијације одговарајуће тежине.

- Тајчевић: Српске игре
- М. Логар: Композиције за клавир II и III свеска

- D. Деспић: Сонатина ин Ф
- Наши композитори за младе пијанисте, избор.
- J. Славенски: Игре и песме са Балкана
- З. Јовановић: Минијатуре за клавир И и II свеска, Бела сонатина, Црна сонатина, Мини кончертино, Дечји кончертино
- Шулек: Музика за малишане
- Пинтарић и Станчић: Композиције за клавир
- Кунц: Младо лишће, избор
- Шкерјанц: 12 варијација без теме
- Дакен: Кукавица, Ласта
- Рамо: Тамбурен, Два ригодона
- Менделсон: Песме без речи
- Шуман: Албум за младе, избор,
- Григ: Лирски комади III и IV свеска, избор
- Шуберт: Два скерца, Музички тренуци еф-мол и цис-мол
- Турина: Минијатуре
- Северак: На одмору
- Черепњин: Багателе
- Гречанинов: Пастели оп. ЗИ свеска
- Глинка: Тарантела
- Ибер: Истуар, избор
- Казела: 11 дечјих комада, избор
- Галупи: Сонате, избор
- Чимароза: Сонате, избор
- J. К. Бах: Сонате (редакција Милош Ивановић)
- Регер: 10 малих комада оп. 44
- Хачатуријан: Дечји албум, избор
- Чајковски: Годишња доба, избор лакших
- Бородин: Мала свита
- Дворжак: Силуете оп. 8
- Дворжак: Валцери оп. 54, избор
- Збирка клавирских композиција од XI века до данас: И, II и III свеска (редакција Ружице Ранковић), избор
- Музика претклasичара, Музика класичара, Музика за клавир, (редакција Вере Богдановић), избор
- 100 година музике за клавир: И, II, III и IV свеска (редакција Миланке Мишевић), избор
- Лутке у клавирској музици XX века (редакција Миланке Мишевић), избор

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ЧЕТВОРОРУЧНО СВИРАЊЕ

- Шуберт: Оригиналне четвороручне композиције
- Шуман: Оп. 66
- Стравински: Три лака комада
- Моцарт: Оригиналне четвороручне композиције
- Бетовен: Пет лаких комада за четири руке
- Равел: Моја мајка гуска
- Респиги: Шест малих комада
- Казела: Пупацетио
- Сметана: Рондо за два клавира - осморучно (избор)

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- лествице и акорди по програму;
- десет композиција по слободном избору од чега обавезно пет виртуозног карактера (етиде);
- две полифоне композиције;
- једна цела сонатина и један до два става из различитих сонатина или варијације;
- једна композиција домаћег аутора.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (крај И полугодишта)

- једна лествица;
- једна етида.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна полифона композиција;
2. Једна етида;
3. Један став сонате;
4. Једна композиција по слободном избору.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Образовање и васпитање ученика музике је изразито захтеван и одговоран посао. Подразумева се да онај који се њиме бави, поред одговарајућег професионалног знања и искуства треба, свакако, поседује још и доста широк увид у основне принципе и законитости развојне психологије.

Будући да је, нарочито у оквирима индивидуалне наставе, наставни процес снажно обележен феноменом трансфера, наставник, у функцији "трећег родитеља", представља важну идентификациону фигуру, у пресудној мери одговорну за музичку, а знатним делом и личну судбину свог ученика. Оваква одговорност обавезује наставника на основно упознавање учениковог породичног окружења (пре свега, интензитета и карактера родитељске подршке учениковом музичком школовању и нивоа њихових очекивања), једнако као и услова у којима ученик живи (нарочито квалитета инструмента на којем вежба или могућности набавке инструмента, уколико га ученик не поседује). Опскрбљен подацима ове врсте, наставник ће бити у стању да прецизније процени ученикову личност, посебно његову музичку мотивацију и његове развојне капацитете те да, на основу такве процене, креира наставно-васпитни третман, којим ће ученика довести до оптималног остварења његовог индивидуалног потенцијала.

Није потребно наглашавати у којој мери наставников став према ученику ваља да буде обележен наклоношћу, топлином, саосећањем, разумевањем, подршком, охрабрењем и поштовањем.

Пошто је примарна наставникова улога да негује учеников таленат, то неизбежно ограничава његов критицизам на веома уско подручје крајње неопходности - једино у којем се он може сматрати конструктивним.

Од наставника се очекује да се редовно, савесно припрема за часове и пажљиво прати и планира развој сваког свог појединог ученика. Ова припрема обухвата читав спектар активности - од детаљног проучавања композиција са учениковог репертоара (аналитичким просвиравањем или, евентуално, припремањем за извођење на подијуму), преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку.

Претпоставка је да ће добар наставник увек имати на уму комплексност и свеобухватност процеса музичке наставе и да ове њене важне стране никад неће запостављати ради пуког усавршавања искључиво занатске компоненте учениковог свирања. То значи да ће се он, током читавог периода учениковог рада на одабраном делу, трудити да му пренесе не само своје знање о прстореду, педализацији, техничким поступцима и извођачким изражајним средствима неопходним за примерено извођење дела, него и одређен број суштински важних информација о аутору дела, историјској епохи којој припада и специфичним особинама самог дела (облику у којем је написано, мелодијским, ритмичким, хармонским и контрапунктским појединостима које га карактеришу, емотивној, поетској, психолошкој или филозофској позадини његове уметничке представе и његовој естетској вредности).

Квалитет првог и неколицине наредних часова (педагошка пракса ово потврђује) најчешће пресудно утиче на даљи развој учениковог интересовања за музику. Наставнику се, из тог разлога, препоручује да посвети већу пажњу овој проблематици, проналажењем и практичном применом најподстицајнијих и најинспиративнијих могућих наставних метода.

Препоручују се велика умереност и опрез у организовању ученикових такмичарских активности. Обазрив наставник неће допустити да ученикова мотивација временом постане искључиво такмичарски обојена, једнако као што неће упасти у опасну замку вредновања резултата сопственог рада бројем награда и признања које његови ученици освајају.
Равноправан третман свих ученика у класи наставник не сме, ни на какав начин и ни под каквим условима, да доведе у питање. Било какав дискриминаторски став у односу на степен музичке обдарености или неко друго учениково индивидуално својство сматра се педагошки и морално недопустивим.
Савестан наставник ће, разуме се, обазривим, интроспективно-аналитичким приступом проблематици индивидуалног наставног процеса пажљиво штитити ученика од развојно погубног пројектовања сопствених амбиција.
Једна од најважнијих потврда његове исправне педагошке позиције биће упоран рад на сопственом усавршавању - повременим учењем нових дела, стицањем додатних увида у област клавирске литературе, честим одласцима на концерте, праћењем актуелних збивања у светској дискографији, јавним наступањем, периодичним обнављањем теоријског знања, читањем методолошке, педагошке и психолошке литературе, сталним допуњавањем личног образовања и проширивањем својег културног и духовног хоризонта.

ХАРМОНИКА

И припремни разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Опис и функције појединих делова хармонике.
- Држање хармонике при свирању.
- Упознавање ученика са функцијом десне и леве руке уз основну примену целих нота, половина и четвртина.
- Кроз почетни рад треба обрађивати песме из југословенског фолклора и песме за децу које би послужиле за неговање и развијање слуха, ритма и меморије.

СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна лествица;
2. Две композиције различитог карактера.

II припремни разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Свирање песмица по слуху.
- Основни појам ритмизирања.
- Увод у развијање музичке меморије.
- Основна поставка руку и прстију.
- Упознавање нотних вредности - половине, четвртине и одговарајућих пауза.
- Врсте тактова: 4/4, 3/4, 2/4 уз одговарајући нагласак.
- Самоконтрола звука уз одговарајући рад меха.
- Синхронизација промене правца меха са променом прста на наглашеним деловима такта.
- Основно формирање тона:истовременим спуштањем прста и покретањем меха, примена тона без акцента.
- Основна поставка легато кретања меха у једном правцу.
- Портато уз промену правца кретања меха, као и кроз један правац кретања меха.
- Стакато са покретом руку из лакта уз кретање меха у једном правцу - синхронизовано.
- Потез меха са спуштањем прста на дирку.
- Поставка леве руке на соло и акордски дур-бас.
- Динамичке ознаке пиано и форте.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ
Свирање Це, Ге, Де и Еф-дура кроз једну октаву, посебно десном руком и посебно левом руком.
ЛИТЕРАТУРА
- V. Вуковић-Терзић: Школа за клавирску хармонику, И свеска
- М. Барачков: Оригиналне солистичке композиције домаћих и страних аутора, И свеска
- А. Факин: Школа за клавирску хармонику, И свеска
СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна лествица;
2. Две композиције различитог карактера.

И циклус (И, II и III разред)

И разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Упознавање са Брајевом музичком нотацијом - нотни знаци за целе ноте, половине и четвртине, пунктиране половине, осмине и четвртине. Упознавање обележавања нотног текста за леву руку.
- Појам лука, фразе, двотакта и евентуалног тротакта служи као пример за схватање музичког облика.
- Обрада две октаве десном руком. Подметање палца и пребацивање прста. Промена положаја руке.
- Динамика ознаке: пиано и форте.
- Ознаке за темпо: анданте, модерато, алегро и ритардандо.
- Употреба основног и тремоло регистра за укључивање на половини и четвртини паузе.
ЛЕСТВИЦЕ
Свирање Це, Ге, Де и Еф-дура и трозвука трогласно, у малом разлагању и истовремено десном и левом руком кроз једну октаву, у паралелном кретању.
ЛИТЕРАТУРА
- V. Вуковић-Терзић: Школа за клавирску хармонику, И свеска
- М. Барачков: Оригиналне солистичке композиције домаћих и страних аутора, И свеска
- А. Факин: Школа за клавирску хармонику, И свеска
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна лествица и трозвук;
2. Две етиде са заступљеним различитим техничким проблемима десне и леве руке;
3. Две композиције различитог карактера.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- У циљу даљег савладавања основних музичких елемената ученик треба да упозна мотив и реченицу уз јасније диференцирање мелодије у дисканту од пратње у басу, и обратно.
- Упознавање основних елемената динамичког нијансирања у практичном раду кроз употребу ознака: мецопиано, крешендо и декрешендо.
- Даље усавршавање уједначеног рада прстију десне руке кроз техничке вежбе, свирање лакших двохвата (терце, сексте) са једноставнијим прсторедом и везивање прстију помоћу заједничког тона.
- Техничко напредовање леве руке са соло-басовима у оквиру предвиђених тоналитета. Упознавање акордског мол-баса и укрштање соло-баса са акордским басовима. Свирање лакших двохвата (терце) на соло-басовима, без везивања.

- Формирање тона мехом - прво притисак дирке, затим покрет меха - и прекид трајања тона заустављањем меха на крају фразе.
- Једноставнија мелодијска кретања у дисканту и басу наизменично, уз адекватно динамичко нијансирање, треба да послужи као основна припрема за полифонију.
- Примена савладаних елемената артикулације уз нови облик стаката кроз промену правца кретања меха. Тремоло у лаганијем темпу, динамички равномерно. Акцентирање тона мехом. Нотне вредности: шеснаестина, пунктирана осмина, триола.
- Обрада нових врста такта: 4/8, 2/2, 3/2, 4/2 уз комбинације са врстама.
- Нове ознаке за темпо: алегро, андантино, адаџо, ленто (или одговарајуће ознаке за лагани темпо), затим ачелерандо, пиу мосо, мено мосо.
- Употребу основног (осмостопног) и тремоло-регистра треба допунити употребом његових комбинација са наведеним регистрима, уз укључивање на половини и четвртини паузе фиксираним прсторедом.

ЛЕСТВИЦЕ
- Це, Ге, Де, Еф-дур и упознавање са а-мол лествицом;
- Дур кроз две октаве паралелно, трозвук мало разлагање и симултано, молска лествица кроз једну октаву паралелно, трозвук мало разлагање и симултано.

ЛИТЕРАТУРА
- V. V. Терзић: Школа за хармонику, II св.
- З. Ракић: Школа за хармонику, II св.
- М. Крњевац: Школа за хармонику, II св.
- А. Факин: Школа за хармонику, II св.
- L. Међери: Избор композиција за хармонику, И св.
- М. Барачков: Избор композиција за хармонику, И св.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- лествице и трозвуци по програму;
- двадесет техничких вежби - етида;
- шест композиција различитих епоха и садржаја.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна лествица;
2. Једна етида;
3. Једна полифона композиција;
4. Једна композиција по слободном избору.

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Детаљнија анализа облика треба да послужи и као средство за лакше тумачење нотног текста, за развијање музичке меморије и диференцирање рада десне и леве руке уз контрапунктски двоглас десном руком - као припрема за полифонију.
- Примена савладаних врста артикулације кроз одговарајући стил и карактер композиција.
- Изразитије диференциран рад прстију код технике легата уз рад на бржем темпу.
- Обрада једноставнијих двохвата (терце, сексте) десном руком са сложенијим прсторедом у бржем темпу (уз подметање и пребацивање прстију) и основне примене левом руком.
- Упознавање осталих интервала као и примена осталих акорада.
- Рад на репетицији тона десном руком са разним комбинацијама прстореда, уз једноставнију репетицију левом руком на соло и акордском басу.
- Тремоландо у бржем темпу.
- Обрада украса: дуги и кратки предудар, мордент, пралтрилер и краћи трилер.
- Сложеније комбинације соло-баса са акордским (дур, мол) и примена доминантног септакорда у акордском басу.
- Примена триоле у комбинацијама са осминама и обрада синкопе.

- Упознавање нових агогичких ознака и примена ширег динамичког нијансирања.
- Примена регистра у односу на стил и карактер композиције уз техничко укључивање на осминској паузи или цензури фиксираним прсторедом.

ЛЕСТВИЦЕ

Свирање дурских и молских лествица до три предзнака кроз две октаве у паралелном кретању, трозвук - мало разлагање и симултано, упознавање октава симултано.

ЛИТЕРАТУРА

- V. V. Терзић: Школа за хармонику, III св.
- З. Ракић: Школа за хармонику, III св.
- А. Факин: Школа за хармонику, II св.
- L. Међери: Избор композиција за хармонику, II св.
- М. Барачков: Избор композиција за хармонику, II св.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- лествице по програму;
- петнаест техничких вежби - етида;
- пет композиција различитих епоха и садржаја.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица;
2. Једна етида;
3. Једна полифона композиција.
4. Једна композиција по слободном избору.

II циклус (IV, V и VI разред)

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Рад на анализи облика (дводелна и троделна песма, мали прелидијум и друго) са елементима полифоније, кроз детаљнију обраду технике двогласа у дисканту као и у односу дискант - бас.
- Упознавање и свирање једноставнијих композиција цикличног облика (сонатина, свита и слично).
- Детаљније упознавање ученика са орнаментима и увод у технику украса - двоструки предудар, групето и трилер.
- У даљем техничком напредовању ученика треба постићи бржи темпо код свих облика артикулације, као и у тремолу уз употребу краћих нотних вредности.
- Двохвате и акорде треба користити сложенијим прсторедом.
- Употреба октава - симултано и изломљено - у низу, са променљивим прсторедом.
- Упознавање свих соло и акордских басова, осим умањеног септакорда и њихово повезивање енхармонским системом.
- Скокови у дисканту и басу уз сложеније елементе оријентације.
- Укључивање регистра на дужим нотним вредностима истовремено са почетком тона, после осминске паузе или цезуре.

ЛЕСТВИЦЕ

- Свирање дурских и молских лествица до четири предзнака кроз две октаве у паралелном и супротном кретању, а одговарајуће молске лествице кроз две октаве у паралелном кретању.
- Дурски и молски трозвуци четворогласно у малом разлагању и симултано.
- Свирање октава симултано и разложено.

ЛИТЕРАТУРА

- V. V. Терзић: Избор етида и композиција, И св.
- З. Ракић: Школа за хармонику, IV св.
- А. Факин: Школа за хармонику, III св.

- L. Међери: Избор композиција за хармонику, II св.
- М. Барачков: Избор композиција за хармонику, II св.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- лествице по програму;
- десет техничких вежби - етида;
- четири композиције различитих епоха и садржаја;
- једна циклична композиција.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица;
2. Једна етида;
3. Једна полифона композиција;
4. Једна циклична композиција или две композиције различитог карактера.

Испитни програм се изводи напамет.

V разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Детаљније упознавање елемената полифоније (глас, тема, имитација, одговор и тако даље) и техничких средстава којима се она остварује, уз евентуалну употребу баритон-баса.
- Рад на анализи облика: тема са варијацијама, свита, сонатни облик, сонатина.
- Упознавање и детаљнија примена већег броја ознака за динамику и темпо.
- Рад на сложенијим захтевима у тремоланду мехом.
- Укључивање регистра и тона истовремено на дужим нотним вредностима без претходне паузе.
- Упућивање ученика на самостално решавање лакших проблема у примени прстореда, разних начина извођења појединих врста артикулације, вођењу меха и примени регистара.
- Читање с листа одговарајућих вежби, етида и комада на техничком нивоу III-IV разреда.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске и молске лествице до пет предзнака кроз две октаве у паралелном и супротном кретању, трозвуци у великом разлагању и симултано.
- Доминантни септакорд у малом разлагању и симултано, октаве симултано и ломљено.

ЛИТЕРАТУРА

- V. V. Терзић: Избор етида и композиција, II и III св.
- З. Ракић: Школа за хармонику, V св.
- А. Факин: Марљиви хармоникаш
- М. Барачков: Избор композиција за хармонику, III св.
- L. Међери: Избор композиција за хармонику, III св.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- лествице по програму;
- осам етида;
- четири композиције различитих епоха и садржаја;
- једна циклична композиција.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица;
2. Једна етида;
3. Једна полифона композиција;
4. Једна циклична композиција;
5. Једна композиција оригинално писана за хармонику.

Испитни програм се изводи напамет.

VI разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Стицање основних појмова о стиловима преко литературе која се обрађује.
- Обрада сложенијих двогласних полифоних композиција, уз евентуалну употребу баритон-баса.
- Рад на даљем усавршавању техничких и музичких елемената као нераздвојне целине.
- Постизање ритмичке стабилности у вези са техничком сигурношћу у одређеном темпу.
- Укључивање регистра на краћим нотним вредностима без претходне припреме и сложенија примена регистра у циљу бољег музичког изражавања.
- Проверавање стеченог знања и самосталности ученика у раду на једноставнијој композицији кроз основне елементе интерпретације. Примена разних начина извођења појединих врста артикулације, динамике и регистара у зависности од стила и карактера композиције.
- Читање с листа етида и комада на техничком и музичком нивоу IV-V разреда и, евентуално, импровизација пратње.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске и молске лествице до шест предзнака кроз две октаве у паралелном и супротном кретању.
- Дурски и молски трозвуци, доминантни и умањени септакорди у великом разлагању и симултано кроз две октаве у паралелном кретању.
- Све дурске лествице у терцама и секстама - однос између дисканта и баса - кроз две октаве у паралелном и супротном кретању.
- Свирање октава симултано и изломљено. Хроматска лествица - информативно кроз једну октаву, у паралелном кретању.

ЛИТЕРАТУРА

- V. V. Терзић: Избор етида и композиција, II и III св.
- З. Ракић: Школа за хармонику, VI св.
- А. Факин: Марљиви хармоникаш
- М. Барачков: Избор композиција за хармонику, III св.
- L. Међери: Избор композиција за хармонику, III св.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- лествице по програму;
- осам етида;
- четири композиције различитих епоха и садржаја;
- једна циклична композиција.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица;
2. Једна етида;
3. Једна полифона композиција;
4. Једна циклична композиција;
5. Једна композиција оригинално писана за хармонику.

Испитни програм се изводи напамет.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Индивидуалну наставу треба максимално користити у раду са ученицима, без обзира на њихове способности. То је неопходно код овог инструмента, а у складу са физичким могућностима почетника.

Приликом постављања односа између програмских захтева и планираног градива треба имати у виду све основне особине ученика. Прилагођавање наведених

програмских захтева способностима ученика и његовом интересовању уједно усмерава ка квалитетнијој литератури и слушању одговарајућих композиција на нивоу узраста. Све захтеве треба остварити кроз мањи или већи број једноставнијих, односно сложенијих примера, зависно од могућности ученика.
Техничке елементе лествица и акорада, разних вежби и етида треба користити за одговарајуће поступно напредовање и овладавање основним облицима техничке поставке. Треба постићи одређени темпо кроз уједначени рад прстију у техничким вежбама и етидама, као и рад на техници меха. Рад на техници меха се прилагођава одређеној артикулацији, стилу и комплетном музичком изражавању, адекватно узрасту ученика.
Транскрибоване композиције старих мајстора користе се путем упознавања стила, као припрема за полифонију и каснији развој сложеније слушне контроле, уз независност прстију и руку.
Разни комади и једноставне цикличне форме су потребне за почетни развој музичке маште, смисла за облик и тонске боје, као и концентрације код ученика.
Употреба регистара треба да буде правилно постављена у односу на поједине музичке и техничке захтеве. Неговање квалитета тона, ритмичко-метричке стабилности, меморије, динамике, агогике и осталих елемената чак и код најједноставнијих примера школске литературе је важно за формирање комплетне музичке личности ученика на нивоу његовог узраста и могућности.

ДУВАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

ФЛАУТА

ЦИЉ
Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.
ЗАДАЦИ
- Развијање љубави према музици и унапређење музичке културе.
- Упознавање историјског развоја флауте, техничких могућности и примене.
- Стварање потребе код ученика за сталним стицањем нових сазнања у области флаутске музике и литературе.
- Развијање жеље за слушањем флаутске музике, као и потребе за сталним праћењем флаутских токова, како у нашој земљи тако и у свету.
- Развој креативности и индивидуалности.
- Стицање техничког и тонског нивоа у складу са учениковим способностима за успешан завршетак основне музичке школе.
- Стварање потребе код ученика да кроз свирање флауте искажу свој свет, способности и знање кроз разне видове јавних наступа.
- Постављање темеља за развој музичке и естетске личности.
- Изградња навике посећивања концерата класичне музике.
- Слободно изражавање свог унутарњег света језиком музике.
- Развијање потребе слушања музике.
- Упознавање са вишеструком применом флауте у оркестру, камерним саставима, као и солистички.
- Овладавање правилном техником дисања.
- Контрола тона и владање елементима тона: контрола интонације, динамика *ф-п п-ф*, вибрато.
- Свирање у шеснаестинама у различитим артикулацијама и ритмизацијама.
- Владање дневним тонским и техничким вежбама и свим лествицама.
- Упознавање са различитим стиловима, композицијама различитог карактера и значајем њиховог правилног интерпретирања.
- Развој способности да се примени стечено знање на новом музичком материјалу.
- Оспособљеност за самостални рад (вежбање).

И циклус (И, II и III разред)

И разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Упућивање ученика у основе свирања на флаути и то:

- правилном поставком инструмента;
- вежбањем технике дисања и емитовања тона;
- овладавањем прсторедом и тоновима из прве и дела друге октаве преко одговарајућих вежби, као и краћих композиција уз клавирску пратњу одговарајућег садржаја и тежине.

ЛЕСТВИЦЕ

Упознавање са тоналитетима у оквиру савладаног тонског опсега, у различитим артикулацијама у целим нотама, половинама и лаганим четвртинама.

ЛИТЕРАТУРА

- М. Мојс: Флаутиста почетник 1-3
- Љ. Димитријевић: Школа за флауту за И разред - избор
- Тафанел и Гобер: Комплетна метода за флауту

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- вежбе, етиде и комади сличног садржаја и тежине, прилагођени узрасту почетника;
- избор неколико једноставних комада уз клавирску пратњу из збирке Хрестоматија I.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

Смотра (на крају школске године)

1. Једна лествица, напамет;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Једна композиција, по слободном избору, напамет.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес ученикове развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрама и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Стални рад на контроли исправно постављеног дисања.
- Рад на квалитету тона, проширивању тонског обима и чистој интонацији.
- Рад на артикулацијама.
- Остваривање техничког напредовања ученика.
- Савлађивање дела из литературе.

ЛЕСТВИЦЕ

Дурске до два предзнака, са тоничним квинтакордима, у различитим артикулацијама и лаганим четвртинама (у савладаном тонском опсегу).

ЛИТЕРАТУРА

- М. Мојс: Флаутиста почетник, 3-7
- Љ. Димитријевић: Школа за флауту - избор
- Г. Гариболди: Комплетна метода за флауту
- Хрестоматија И: Избор неколико комада уз клавирску пратњу.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- вежбе, етиде и комади сличног садржаја и тежине, прилагођени узрасту ученика.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
Смотра (на крају школске године)
1. Једна лествица, напамет;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа);
3. Једна композиција по слободном избору, напамет.
НАПОМЕНА
Два обавезна јавна наступа и смотра на крају школске године, једнако као у првом разреду, не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања.

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Стабилизација тона друге октаве и поставка дела треће октаве.
- Започети са континуираним радом на тонским и техничким вежбама.
- Упознати ученика са одговарајућом припремом за јавни наступ, као и са низом композиција за извођење уз пратњу клавира одговарајућег садржаја и тежине.
ЛЕСТВИЦЕ
Дурске и молске до три предзнака, са тоничким квинтакордима, у обртајима, у савладаном тонском опсегу (две октаве), у различитим артикулацијама, у обиму две октаве у четвртинама и осминама (напамет).
ЛИТЕРАТУРА
- М. Мојс: Флаутиста почетник 7-10
- Хрестоматија И: Избор неколико комада уз клавирску пратњу
- Љ. Димитријевић: Школа за флауту - избор
- Г. Гариболди: Прве вежбе (почетне)
- Г. Ф. Телеман: Менует II из Свите у а-молу
- J. L. Дусек: Менует
- П. Николић: Андантино
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
Техничке вежбе, етиде и комади сличног садржаја и тежине.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним квинтакордима, у четвртинама и осминама, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Једно дело уз пратњу клавира, напамет.

II циклус (IV, V и VI разред)

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Овладати целокупним регистром инструмента.
- Основно динамичко нијансирање.
- Вибрато.
- Рад на квалитету тона, и чистој интонацији.
- Рад на артикулацијама.
- Остваривање техничког напредовања ученика.
- Савлађивање дела из литературе.
ЛЕСТВИЦЕ

Дурске и молске до четири предзнака са тоничним квинтакордима, у обртајима, у различитим артикулацијама, у обиму две октаве, у осминама и лаганим шеснаестинама (напамет).
ЛИТЕРАТУРА
- М. Мојс: Флаутиста почетник од 10 и даље
- М. Мојс: 24 мале етиде
- М. Мојс: Тонске вежбе
- Г. Гариболди: Миљон етиде, оп. 131
- Љ. Димитријевић: Школа за флауту - избор
- V. А. Моцарт: Арија Тамина из опере "Чаробна фрула"
- V. Поп: Арабела
- Вебер: Цигански каприччо
- Г. Тихомиров: Мала корачница
- Е. Келер: Мазурка
- V. Поп: Шпанска игра
- М. Мојс: Сарабанда
- Мусоргски: Гопак
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
Техничке вежбе, етиде, комади и сонате сличног садржаја и тежине. ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним трозвуцима у осминама и шеснаестинама, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Једно дело уз пратњу клавира, напамет.

V разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Рад на квалитету тона и чистој интонацији.
- Рад на артикулацијама.
- Остваривање техничког напредовања ученика.
- Савлађивање дела из литературе.
ЛЕСТВИЦЕ
- Дурске лествице до пет предзнака, са тоничним квинтакордом, у обртајима, у различитим артикулацијама, у осминама и лаганим шеснаестинама.
- Хроматика - поставка (напамет).
- Упознати ученика са начином свирања двоструког језика. Динамика. Вибрато.
ЛИТЕРАТУРА
- М. Мојс: Тонске вежбе
- М. Мојс: 25 мелодијских етида
- Г. Гариболди: 20 малих етида, оп. 132
- Љ. Димитријевић: Школа за флауту - избор
- V. Поп: Шпанска серенада
- К. Дебиси: Мали црнац
- А. Томази: Мали корзикански пастир
- М. Јеличанин: Ноктурно и Скерцо
- Ј. Андерсен: Скерцино
- Моњушко: Преслица
- М. Пот: Сичилијана
- Ј. Донжон: Пан
- L. Вајнер: Игра лисице
- Р. Валентајн: 12 соната - избор
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
Техничке вежбе, етиде, комади и сонате сличног садржаја и тежине.
ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним квинтакордима у осминама и лаганим шеснаестинама, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Једно дело уз клавирску пратњу, напамет.

VI разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознати ученика са начином свирања двоструког и троструког језика.
- Обновити све научене тоналитете са новим техничким захтевима.
- Обрадити етиде у свим тоналитетима, које по својим захтевима омогућавају даљи развој тонских и техничких могућности ученика.
- Наставити рад на тонским и техничким вежбама.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске и молске лествице (сви тоналитети) са тоничним трозвуцима, доминантним и умањеним септакордима, у обртајима, у различитим артикулацијама, у обиму од две октаве у шеснаестинама.
- Лествице свирати развијено.
- Хроматика - развијање у различитим ритмичким покретима.
- Напамет.

ЛИТЕРАТУРА

- М. Мојс: Тонске вежбе
- Тафанел и Гобер: Техничке вежбе
- Г. Гариболди: 20 распеваних етида, оп. 88
- Љ. Димитријевић: Школа за флауту за IV разред - избор
- К. V. Глук: Арија из опере "Орфеј"
- Ф. Госек: Тамбурин
- Е. Песар: Андалузија
- Е. Келер: Романса
- Г. Форе: Сичилијана, оп. 78
- Б. Годар: Алегрето, оп. 116
- Ж. Демерсман: Венецијански карневал
- М. Логар: Пасторала
- Г. Ф. Хендл: Соната Еф-дур или ге-мол
- Б. Марчело: Соната Бе-дур, или де-мол
- Г. Ф. Телеман: Соната: Еф-дур
- А. Вивалди: Концерт број V у Еф-дуру, оп. 10

ОБАВЕЗАН МИНИМУМ ПРОГРАМА

Техничке вежбе, етиде, комади и сонате сличног садржаја и тежине.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним квинтакордима, доминантним и умањеним септакордима у шеснаестинама, хроматика, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Једно дело за извођење уз пратњу клавира, напамет.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

У настави флауте посебну пажњу треба усмерити на обликовање тона и његову правилну поставку кроз упознавање са основама технике дисања и правилну импостацију. Од самог почетка применити све елементе који се односе на правилно узимање ваздуха и његово рационално коришћење кроз одговарајуће обликовање усана. Посебну пажњу обратити на тонске вежбе у дужим нотним вредностима преко којих ученик треба током школовања у основној музичкој школи да овлада тоновима

флауте подједнако звучно и квалитетно. Упоредо са тонским радити и на техничким вежбама које почев од једноставнијих ка сложенијим, доприносе развоју свих техничких елемената владања инструментом. Посебну пажњу усмерити на свирање вежби у различитим артикулацијама.
У току школовања обрадити све тоналитете како дурске тако и молске.
У раду на етидама, без обзира на годину учења, увек и до краја инсистирати на потпуном овладавању сваким техничким и тонским захтевом који је садржан у нотном тексту. Упутити ученика на аналитичан приступ рада који се односи на тоналитет и евентуалне предзнаке у току саме вежбе, сложеније ритмичке, техничке и тонске елементе као и рад на појединим пасажима који захтевају посебну пажњу. Код ученика преко етида разноврсног садржаја и захтева развијати уредност у вежбању, поштовање сваке ноте и ознаке у нотном тексту које се односе на темпо, динамичко и агогичко нијансирање.
У раду са комадима уз пратњу клавира, од самог почетка код ученика развијати осећање за интерпретацију која у себи садржи основне стилске карактеристике композиције и кроз правилно усмеравање омогућити ученику развијање његове способности да у потпуности изрази своју музикалност.
Неопходно је пажњу ученика усмерити на интонацију и чисто свирање које може омогућити само правилна поставка инструмента и правилна примена технике дисања.

ТЕОРЕТСКИ ПРЕДМЕТИ

(солфеђо, теорија музике)

Настава теоретских предмета за ученике оштећеног вида основне музичке школе траје осам година за клавир и хармонику и обухвата И и II припремни разред, солфеђо од И-VI разреда по систему редовне основне музичке школе, као и програм теорије музике у VI разреду.
За ученике флауте, настава теоретских предмета траје шест година и одвија се према програму Одсека за класичну музику.
Настава се одвија у групама од шест ученика.

И припремни разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Певање песама по слуху - песме за децу и изворне народне песме. Вежбе музичке меморије. Усмено опажање лакших мелодијских мотива. Певање групно и појединачно. Слушање музике за децу са инструментима, са магнетофона, грамофонских плоча, касете, компакт диска. Слушање прича и других текстова за децу уз музичку илустрацију и литературни приказ слушања музике.
- Музичко стваралаштво за децу - импровизација мелодије на задати текст. Музичке игре за децу - игре за развијање слуха и игре од значаја за самостално кретање и оријентацију у простору.
- Особине тона: јачина, висина, трајање и боја. Звук - одређен и неодређен. Разликовање и уочавање звука из различитих звучних извора - звукови из природе, звукови предмета различитих материјала и намена.
- Коришћење звука за добру оријентацију у простору.
- Развијање ритма. Опажање лакших ритмичких мотива.
- Приказивање мелодије покретом. Приказивање ритма покретом.
- Обрада бројалица у различитим комбинацијама. Тактирање тактова 2/4, 3/4, 4/4.
- Организовање разних активности којима наставник сматра да ће пробудити креативну машту ученика.
- На крају школске године ученик се изводи на контролни испит.

II припремни разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
МЕЛОДИКА
- Примери у нотном систему на Брајевом писму.

- Це-дур лествица.
- Основна јединица за бројање - четвртина ноте. Тактови 2/4, 3/4, 4/4. Промена тактова. Нотне вредности: цела, половина, половина с тачком, четвртина ноте и одговарајуће паузе. Лигатура.
- Опажање мелодијских мотива у оквиру градива изведених на клавиру или гласом. Усмени мелодијски диктат. Певање лакших мелодијских мотива. Певање песмица са текстом.

РИТАМ

Основна јединица за бројање - четвртина нота. Тактови: 2/4, 3/4, 4/4. Нотне вредности и одговарајуће паузе као у мелодици. Промена тактова. Лигатура. Усмени ритмички диктат.

ТЕОРИЈА

Лествица тетрахорд, ступањ, степен, полустепен.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Опажање тонова и мелодијских мотива;
2. Једна мелодијска вежба;
3. Једна ритмичка вежба.

СОЛФЕЂО

ЦИЉ

Развијање музикалности и писмености кроз прожимање васпитног и образовног процеса.

ЗАДАЦИ

- Развијање музичких способности (музичке меморије, способности праћења мелодијског, полифоног и хармонског тока).
- Развој схватања музике и музичког писма са развојем музичког мишљења.
- Усађивање звучних представа и њихово везивање са сликом, односно слике са звуком кроз стицање знања и вештина (мелодика, ритам, диктати).
- Упознавање музичке литературе, интерпретације и основних елемената музичких стилова.
- Осамостаљивање ученика и развој њихових креативних способности.

И циклус (И, II и III разред)

И разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Примери у нотном систему на Брајевом писму.
- Даља обрада Це-дур тоналитета. Нови тоналитет Ге и Еф-дур.
- Основна јединица за бројање - четвртина ноте.
- Тактови: 2/4, 3/4, 4/4. Промена тактова.
- Нотне вредности: цела, половина, половина с тачком и четвртина ноте и одговарајуће паузе.
- Дводелна подела основне јединице бројања: све фигуре једноставнијег изгледа, синкопа и контртан.
- Опажање мелодијских мотива у оквиру градива изведених на клавиру или гласом. Усмени мелодијски диктат. Певање лакших мелодијских мотива, примера и канона. Певање песмица са текстом.

РИТАМ

Основна јединица за бројање - четвртина ноте. Тактови 2/4, 3/4, 4/4. Нотне вредности и одговарајуће паузе као и у мелодици. Промена тактова. Основна јединица бројања: све фигуре једноставнијег изгледа, синкопа и контртан и одговарајуће паузе. Усмени ритмички диктат.

ТЕОРИЈА

Даља обрада лествице - тетрахорд, ступањ, степен, полустепен. Предтакт. Повисилице, снизилице, разрешилице.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Опажање тонова и мелодијских мотива у тоналитету испитне вежбе;
2. Мелодијска вежба у једном од пређених тоналитета - ученик извлачи пример на испиту;
3. Једна ритмичка вежба.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
МЕЛОДИКА
- Обнављање: утврђивање пређених тоналитета, Це, Ге и Еф-дур, примери из литературе и песме са текстом.
- Поставка: а, де и е-мол, све три врсте мола; обратити пажњу на тетрахорде и скокове у све ступњеве.
- Припрема: Де и Бе-дур - илустративни примери из одговарајуће литературе, певање лествица и каденце.
- Примери из литературе (градиво за II разред) композиције са клавирском пратњом и двоглас.
- Радне импровизације.
РИТАМ
- Метричке врсте и ритмичке фигуре: јединица бројања - четвртина, осмина и четвртина са тачком.
- Нови тактови 2/8, 3/8, 4/8 и 2/2 - и само дводелна подела и 6/8 припрема само основне фигуре. Даља обрада четвороделне поделе (ритмичка јединица - четвртина) и обнављање основних фигура (ритмичка јединица осмина), примена лукова, пауза, узмаха и предтакта. Промена врсте такта у дечјим песмама са текстом. Пунктирана и обрнуто пунктирана фигура на ритмичкој јединици.
- Начин извођења: равномерно и ритмичко читање, мануелна репродукција ритма.
ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ
- Опажање и интонирање тонова и мотива у обновљеним и новим тоналитетима.
- Опажање и интонирање дурског и молског квинтакорда - интонирање свих дурских и молских квинтакорада на основним тоновима.
- Опажање и интонирање мале и велике терце и чисте квинте са тенденцијом везивања за тоналитет.
- Опажање дурског, молског и хармонског тетрахорда и интонирање.
- Препознавање ритмичких и мелодијских мотива (према градиву).
- Опажање метра песама са текстом и у примерима из литературе.
ТЕОРИЈА МУЗИКЕ
- Утврђивање градива из И разреда усменим вежбама - интервали, тетрахорди и лествице.
- Врсте интервала до квинте дурски и молски квинтакорд на основним тоновима.
- Принцип изградње дурских и молских лествица.
- Доминантни тетрахорд у молу, усмене и писмене вежбе.
- Проширивање знања из музичке терминологије и увођење једноставних дефиниција.

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
МЕЛОДИКА
- Обнављање: утврђивање пређених тоналитета и поступно увођење скокова у тонове субдоминантне функције, кроз инструктивне вежбе и примере из литературе. Композиција са клавирском пратњом, певање двогласа. Импровизације.
- Обрада: Бе-дур, ге-мол, Де-дур, ха-мол, А-дур лествице.

- Припрема: це-мол, Е-дур, Еф-мол. Певање лествица, каденце, мелодијских мотива и једноставних примера у дуру и истоименом молу (Ге-дур и ге-мол, Це-дур и це-мол, Де-дур и де-мол и А-дур и а-мол).
- Илустративни примери из литературе.
- Техничке вежбе: певање хроматских скретница и пролазница уз хармонизацију. Транспоновање мотива кроз све пређене тоналитете (видети методско упутство).

РИТАМ

- Метричке врсте и ритмичке фигуре: 6/8 - све основне комбинације и примена лукова и пауза (без поделе тродела). Информативно поређење 2/4 са 6/8.
- Обнављање и проширивање знања из дводелне и четвороделне поделе синкопа на две и на једној јединици, четвороделна подела осмине и половине као ритмичке јединице. Триола. Утврђивање пунктираног ритма.
- Мануелна репродукција.
- Равномерно и ритмичко читање: равномерно повећање брзине читања уз обележен темпо. Ритмичко читање лакше ритмичке фигуре и обележен темпо. Умерен и умерено брзи темпо. Ритмичко читање инструменталне литературе.

ОПАЖАЊЕ - ИНТОНИРАЊЕ - ДИКТАТИ

- Опажање и интонирање тонова и мотива из мелодике.
- Препознавање и записивање ритмичких мотива, одређивање метра и записивање ритмичке окоснице.
- Мелодијско-ритмички диктат једноставне фактуре по двотактима.
- Интонирање доминантног септакорда у обрађеним тоналитетима (из инструменталну литературе) са разрешењем у тонику.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

- Дурске лествице до четири предзнака а молске до два и це-мол.
- Квинтакорди на главним ступњевима у обрађеним тоналитетима.
- Интервали - имена, врсте, звучност до октаве. Утврђивање дурских и молских квинтакорда на свим основним тоновима.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Усмени мелодијски диктат у тоналитетима до два предзнака;
2. Провера знања из теорије: лествице, тетрахорди, имена и врста интервала, дурски и молски квинтакорд;
3. Мелодијска вежба (тоналитети обрађени у И, II и III разреду);
4. Парлато: виолински и бас кључ. Пређено градиво из И, II и III разреда.

II циклус (IV, V и VI разред)

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Обнављање: тоналитети из претходних разреда са применом скокова, лаганих и брзих темпа, већих музичких фраза. Вишегласни примери, композиције са клавирском пратњом и из литературе. Импровизација.
- Обрада: фис-мол, Ес-дур, це-мол, Е-дур, цис-мол, Ас-дур и еф-мол уз примену инструктивних вежби и примера из литературе.
- Даљи рад на хроматским скретницама и пролазницама - тип техничких вежби.

РИТАМ

- Утврђивање градива трећег разреда кроз парлато и диктат.
- Нове мере и фигуре: 6/8 са простом деобом тродела, 6/4 без деобе. Синкопирани ритам у врстама парне дистрибуције. Двоструко пунктирана и обрнуто пунктирана фигура на две ритмичке јединице. Сукобљавање триоле и пунктираних фигура на јединици бројања.
- Равномерно читање у два система и у једном са променама кључа.
- Ритмичко читање етида и примера из литературе са применом свих темпа.

ОПАЖАЊЕ - ИНТОНИРАЊЕ - ДИКТАТИ
- Опажање и интонирање лествичних тонова и мотива из мелодике и њихово записивање. Опажање абецедом и без певања апсолутних висина.
- Опажање доминантног септакорда и умањеног.
- Опажање и интонирање консонантних квинтакорада и њихових обртаја као и опажање и интонирање штимова.
- Ритмички и мелодијски диктат у оквиру градива.
ТЕОРИЈА МУЗИКЕ
- Утврђивање обртаја интервала до октаве.
- Обрада молских лествица до четири предзнака.
- Поставка лествичних квинтакорада у природном, хармонском и мелодијском молу.
- Утврђивање лествичних квинтакорада у дурској лествици. Мали дурски септакорд на доминанти у дуру и молу, а умањени септакорд у молу са разрешањем све у обрађеним тоналитетима.

V разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
МЕЛОДИКА
- Обнављање: утврђивање тоналитета од два до четири предзнака, мелодијске вежбе и примери из литературе. Вишегласно певање и композиције са клавирском пратњом.
- Информативно: модулације у доминантне дурске тоналитете и паралелни мол, почетни тоналитет са једним предзнаком: Це-Ге-Це-дур, Еф-Це-Еф-дур, а-Це-а-мол.
- Нове лествице: Ха-дур, Дес-дур и бе-мол. Певање мелодијских примера у дуру и истоименом молу (мутација). Певање народних песама са текстом у основним мерама и народним ритмовима. Транспоновање мотива.
РИТАМ
- Метричке врсте и ритмичке фигуре: сложенија подела тродела у тактовима 6/8 и 9/8 са луковима и паузама. Сичилијана и тирана. Упоређивање 6/4 са 3/2. Утврђивање триоле узмаха и предтакта. Поставка триоле на половини ритмичке јединице. Народни ритам 5/8, 7/8 и 9/8 са једним троделом.
- Равномерно и ритмичко читање.
ОПАЖАЊЕ - ИНТОНИРАЊЕ - ДИКТАТИ
- Опажање појединачних тонова мотива и штимова у свим тоналитетима. Опажање и интонирање умањеног и прекомерног квинтакорда са разрешењем и везивањем за тоналитет.
- Опажање интонирање прекомерне и умањене квинте са разрешењем.
- Интонирање доминантног септакорда и умањеног септакорда.
- Ритмички и мелодијски диктати из градива ритма мелодике.
ТЕОРИЈА МУЗИКЕ
- Све лествице и лествични квинтакорди. Каденце дура и све врсте мола. Поставка мол-дура.
- Утврђивање и проширивање знања: обртаји консонантних квинтакорада, поставка умањеног и прекомерног квинтакорда. Доминантни септакорд и обртаји. Термини и орнаментика.

VI разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
МЕЛОДИКА
- Обнављање и утврђивање пређених тоналитета.
- Обрада: Фис-дур, Гес-дур и ес-мол. Певање лествичних квинтакорда, штимова и каденци свих тоналитета до седам предзнака.
- Хроматске скретнице и пролазнице, мутације у мелодијским примерима (дијатонска модулација и даље информативно). Вишегласни примери и канони, композиције са клавирском пратњом. Импровизација.

- Певање српских народних песама.

РИТАМ

- Ритмичко читање етида инструменталног типа из градива VI разреда. Примена промене кључа или два система. Мануелно извођење ритма поставка дуоле.
- Ново градиво: народни ритмови 8/8 уз обнављање 5/8, 7/8 и 9/8. Ритмичка јединица шеснаестина 6/16.
- Супротстављање 5/4 са 6/4 и 2/2 у умереном лаганом темпу.

ОПАЖАЊЕ - ИНТОНИРАЊЕ - ДИКТАТИ

- Опажање и интонирање комплетног пређеног градива од првог разреда.
- Опажање апсолутних висина у првој, другој и малој октави.
- Опажање и интонирање умањеног квинтакорда са обртајима.
- Опажање и интонирање малог дурског септакорда са обртајима и умањеног септакорда са разрешењем.
- Опажање и интонирање повезати за тоналитет.
- Ритмички и мелодијски диктат.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Диктат до четири предзнака;
2. Усмени део:

- мелодијска вежба тоналитети до четири предзнака (скретнице, пролазнице и мутација);
- парлато: промена кључа, виолински и бас, са свим ритмичким фигурама.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Основни дидактичко-методички поступци обухватају развијање звучних представа с нотом сликом, како за област мелодике тако и за област ритма. Овим се наставним смером усклађује рад на диктатима с певањем и ритмичким читањем. Звучне представе су, по правилу, мелодијски примери (песме са текстом и примери из литературе), мелодијски мотиви (за транспоновање, ради учвршћивања скокова у поједине ступњеве; за певање увек у оригиналном тоналитету ради постављања боје тоналитета и за постављање метричких врста и ритмичких фигура) и, тек на трећем месту, лествични низови (распевавање ученика, ширење обима гласа, упознавање лествица).

Примери се обрађују по слуху, у почетним разредима, или из нотног текста, наравно, уз помоћ наставника, а и певањем солмизационим слоговима уз тактирање. Свака нова наставна област праћена је наведеним поступцима, који се потом преносе на опажање појединачних и више тонова, ритмичких фигура, метричких врста и усмених мелодијско-ритмичких диктата.

Остале дисциплине, теорија, опажање, интонирање са диктатом, уско се повезују са наставним градивом из мелодике и ритма, нарочито у прва два разреда. За све годишње испите, шестогодишњег, четворогодишњег и двогодишњег образовања испитне вежбе и задатке не пише предметни наставник већ су истоветне за све ученике и задаје их актив наставника солфеђа.

РАСПОРЕД ГОДИШЊЕГ ГРАДИВА

Приликом планирања наставе за целу годину, полугодиште и тромесечје, треба предвидети време за обнављање већ постављених методских јединица, као и њихово даље разрађивање. После одређења када ће се припремати и поставити један тоналитет треба имати у виду то да се у последња два месеца школске године не постављају нове лествице. То исто важи и за ритмичке поставке, јер је и за мелодику и за ритам потребно одређено време како би се звучне представе усвојиле и надоградиле новим захтевима (више скокова, тежи захтеви за ритмичко читање, примена вокалне и инструменталне литературе из градива тог разреда, писмени диктати, певање примера са листа) - а ради припремања ученика за што самосталније извођење и опажање музичког тока.

Када се у оквиру методске јединице планира ново градиво из ритма треба користити певање у већ познатом тоналитету, а када је поставка нове лествице у питању треба користити познате ритмичке фигуре и метричке врсте. Ново градиво увек прати - после

поставке - рад на препознавању, као најелементарнијем виду учења. Писмени диктати и певање са листа (без претходне припреме) следе касније, на другим часовима, као и приликом обнављања претходних поставки, али са већим захтевима. Тиме се гарантује постојање концентричних кругова, познатих у свим педагошким дисциплинама у школама општег образовања.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

Опажање појединачних тонова основа је памћења звука сваког ступња у лествици. Опажање појединачних тонова треба почети са неколико тонова (најбоље три) и то у једној до две октаве. Постепено се брзина свираних тонова повећава и шири обим (до три октаве) с тим да се идентификовани тонови певају солмизацијом када се изводе у гласовном регистру, а изговарају или записују када се примењује већи обим. Овоме треба додати препознавање интервала, односно препознавање два симултативно одсвирана тона која ученици најпре препознају певањем, а потом утврђују који је интервал (у зависности од програма одређеног разреда).

Препознавање више тонова (уз примену ритмичких диктата) води ка успешном бележењу усмених и писмених диктата, а препознавање акорада ка развијању хармонског слуха.

Усмене диктате (мелодијске и ритмичке) ученици изводе групно и појединачно, нарочито непосредно после учињене грешке у певању или писању диктата. Певањем диктираног мотива ученици развијају меморију, а она се даље усавршава техником рада на самодиктату (записивање научене песме, или певање мелодијског примера са табле и његовог записивања после брисања).

Интонирање тонова, према усменом диктату наставника, треба да се избегава (осим када се припрема неки детаљ). Треба користити нотну слику - табулатор јер се тако више везује звук са нотном сликом. Интонирање интервала и акорада треба што више везивати за тоналитет, односно лествицу која се тада обрађује у мелодици.

Интонирање и опажање акорада, дакле има за ослонац каденцу, као и однос трозвука на главним ступњевима. Као допуна ових поступака интонирају се акорди и од слободних датих тонова, али увек са именовањем тонова.

Диктати као резултат постављених звучних представа су обавезни на сваком часу. Писмене диктате не могу успешно да раде ученици који нису вежбали писање нота и преписивање вежби из уџбеника и на тај начин савладали читко и брзо читање и, нарочито, правилну ортографију.

Ритмички диктати и записивање појединачних тонских висина претходе свакој појави мелодијско-ритмичких диктата.

Опажање апсолутних висина, област која је, као нова, уведена приликом конципирања претходних Наставних планова и програма планирано је да се ради од II разреда. Дакле, опажање свих хроматских тонова од V до И ступња а-мола и де-мола, с тим да се опажени тонови не певају, већ се изговарају абецедом или записују. Даљи развој се преноси у средњу школу с тенденцијом проширивања регистра и убрзавања диктирања, али са обавезном паузом између сваке тонске висине. Овиме се убрзава рад на мелодици и диктатима.

МЕЛОДИКА

Новину представља савлађивање лествица у неколико етапа. Припрема тоналитета, у почетним разредима, изводи се учењем песмама по слуху, прво са текстом, а потом солмизацијом, опажањем диктираних тонова сличних кретању мелодије у песми (по узору на многе стране школе) приказивањем и теоријским тумачењем лествице. Поставка подразумева обнављање научене песме, утврђивање лествице абецедним изговором у секундама и терцама, изговором тоничног трозвука и каденце, препознавањем мотива, певањем инструктивних вежби и лакших примера из литературе и савлађивањем једног канона. Опажање тонова и касније интервала и акорада из каденци, певање тежих примера из литературе и двогласних примера одвија се у облику обнављања тоналитета обично следеће године. Тада се утврђују тежи скокови. Ова фаза обраде тоналитета праћена је писаним диктатима, док је

претходна базирана на усменим диктатима, од писмених је тражено записивање само појединачних тонова и више тонова.
У трећем и четвртом разреду, када ученици имају довољно усвојене функционалне односе, односно стабилне ступњеве, припрема и поставка следе непосредно једна иза друге. Оне лествице које имају велики број предзнака савлађују се теоријски или упоређивањем, изводе се певањем лествица и каденце и илуструју примером из литературе (Цис-дур на пример).
Ритам је изражен у садржајима програма кроз постављање ритмичких фигура и метричких врста. Ове поставке, као и у мелодици, прати коришћење одговарајућих примера песама са текстом или из литературе. Наставник својим извођењем поставља звучне представе (фигуре, врсте), а ученици уче примере напамет и користе их за даљу поставку ритма. Она се одвија на следећи начин: препознавање мотива, извођење кратких ритмичких мотива са новим градивом, мануелно извођење, учење ритмичких примера без тонских висина, савлађивање ритмичких етида - парлато уз помоћ наставника ради правилног акцентовања, испитивање наученог градива, самостално извођење нових задатака са сличним садржајем, писмени диктати и читање примера из вокалне и инструменталне литературе.
Опажање врста такта стално прати рад на ритму и преноси се на записивање ритмичких окосница наших народних песама и игара.
Пре рада на парлату, али и касније (вежбе са променом кључа), користи се читање у једнаком трајању исписаних нота, са или без обележене метричке врсте. Равномерним читањем ученици савлађују континуирано праћење нотног текста са обележеним темпом, а тиме и технику читања литературе коју свирају, односно певају (без враћања код учињене грешке!).
Домаћи задатак треба да садржи: преписивање нота, вежбе из ортографије, утврђивање научених ритмичких етида, вежбе равномерног читања, утврђивање добро научених примера за поставку мелодике и ритма (песме са текстом и примери из литературе), евентуално, утврђивање оних мелодијских вежби које су обрађене на часу.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

ЦИЉ
Теоријско обједињавање свих музичких појмова и израза, као и повезивање теоријске наставе са солфеђом и наставом инструмента, односно певања.
ЗАДАЦИ
- Упознавање музичких појмова и појава.
- Владање законитостима теорије музике.
- Остваривање функционалних задатака - стицање брзине у схватању тонских односа (лествице, интервали и акорди).
- Владање музичком ортографијом.

VI разред

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Појмови и дефиниције.
- Постављање и упоређивање лествица.
- Тоналитети.
- Обрада интервала.
- Постављање акорада.
- Многостраност тонова.
- Орнаменти.

ГРАДИВО
Утврђивање појмова и термина обрађених у претходним разредима, њихово дефинисање и систематизација (линијски систем, кључеви, тон и његове особине, метар и метричке ознаке, односно врсте такта, интервал, акорд - трозвук и четворозвук, тетрахорд, лествица, тоналитет).

Ново градиво: музичка фраза, фразирање, агогика, артикулација, динамика, темпо с одговарајућим италијанским називима.
Лествице: теоријско обнављање свих дијатонских лествица, упоређивање истоимених и паралелних тоналитета, упоређивањем лествица удаљених за хроматски полистепен (Де-дес, Це-цис) и енхармонских лествица (Дес-Цис, Гес-Фис, Бе-Аис).
Поставка мол-дура.
Лествични квинтакорди.
Интервали: интервали до октаве и њихови обртаји.
Сложени интервали.
Хроматске промене интервала и њихова разрешења (умањени и прекомерни интервали).
Карактеристични лествични интервали.
Трозвуци и четворозвуци: обнављање консонантних квинтакорада и њихових обртаја и поставка умањеног и прекомерног квинтакорда. Основни облик и обртаји MD_7 - везати у тоналитету за доминанту. Умањени, полуумањени и мали молски септакорд на одговарајућим ступњевима у тоналитету. Поставка септакорада у основној дурској и молској лествици.
Многостраност тонова и дурског квинтакорда.
Ортографија и орнаментика: вежбе правилног писања. Основни украси и фигуре.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Интервали, лествице, акорди и ортографија.
2. Интервали и акорди и њихови обртаји; многостраност тонова и дурског квинтакорда;
- познавање термина и дефиниција; познавање свих ознака које прате нотни текст.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Теорија музике је посебан предмет у завршном разреду шестогодишње школе. Од првог до петог разреда шестогодишње школе теорија музике прати сваку поставку и обраду методске јединице, како у мелодици и ритму, тако и у интонирању, опажању и диктатима.
У почетним разредима тежиште рада је на описмењавању ученика у оквиру домаћих задатака - преписивање примера из уџбеника и именовање исписаних нота и нотних записа, по диктату наставника, дакле, овладавање нотним писмом у виолинском и бас кључу (обележавање нотних трајања и пауза, врсте такта). Редослед нотних тонова, изговор солмизацијом и абецедом успешно је савладан када ученици нижу све тонове узлазно и силазно од било ког почетног тона у секундама, а затим у терцама у обиму две октаве. Иако се квинтакорд теоријски обрађује у другом разреду, у првом разреду је предвиђена припрема како би се лакше усвојио кроз изговор терци и трозвука на главним ступњевима обрађених дурских лествица (каденца).
Основне појмове наставник објашњава примерено узрасту ученика. У почетним разредима ће то бити једноставна објашњења, а потом ће се усложњавати зависно од развоја схватања ученика и методске јединице. Све основне појмове: ступањ, степен, полустепен, предзнаци, тетрахорд, лествица, трозвук, каденца, такт, тактица, темпо и друго, требало би исписивати на табли речима и нотном сликом, а и показивати и одсвирати на инструменту. Изградња тетрахорда од било ког основног тона и проналажење полустепена изванредна је вежба за схватање лествица. Увиђањем распореда целих степена и полустепена у тетрахорду ученици су спремни за теоријску изградњу свих дијатонских лествица.
Већ у И разреду се може поставити принцип изградње дурских лествица: на познати горњи (доминантни) тетрахорд Це-дура додавањем навише тетрахорда са полустепеном на крају низа, добија се Ге-дур лествица (квинтни круг навише), и супротан смер - од тоничног тетрахорда Це-дура спуштањем још једног тетрахорда са истим распоредом целих степена и полустепена добијамо Еф-дур (квинтни круг наниже). Хроматске промене основних тонова догађају се у смеру кретања - код лествица са повисилицама у горњем тетрахорду (воћица), а код лествица са снизилицама у доњем тетрахорду (субдоминанта).

Молске лествице се постављају као лествице са истим тоновима паралелног дура. Ради очувања и даљег учвршћивања већ претходно постављених хармонских функција (Т-СД-D) у почетном разреду обрађивати каденцу хармонског мола. Обрадама свих врста молске лествице утврђује се доминантни тетрахорд абецедним изговором. Изговарањем свих тонова доминантних тетрахорада молске лествице улази се у област хроматике. Промену у хармонском молу објаснити хармонским разлозима (дурска доминанта), а у мелодијском молу мелодијским разлозима (елиминисање прекомерне секунде).
Квинтне кругове треба обрадити у III разреду као и низање повисилица (последња повисилица - вођица) и снизилица (претпоследња снизилица - име тоналитета). У каснијим разредима упоређивати, теоријски и звучно, истоимени дур и мол, паралелне лествице, лествице удаљене за хроматски полустепен и енхармонске лествице.
Препоручују се писмена вежбања: исписивање предзнака задате лествице у оба кључа, исписивање лествичног низа са предзнацима испред нота, препознавање лествице на основу исписаног низа (не увек од првог ступња), упоређивање лествичних тетрахорда, проналажење једног тетрахорда у више лествица, и друго.

1.5.2. Четворогодишње музичко образовање и васпитање

ДУВАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

(кларинет, труба)

ЦИЉ
Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.
ЗАДАЦИ
- Развијање љубави и интересовања код ученика према: музици, инструменту, књизи.
- Развијање радних навика код ученика.
- Формирање музичких критеријума.
- Развијање љубави према музици.
- Развијање љубави према свом инструменту.
- Развој навике слушања музике.
- Развој навике активног скупљања нотног материјала.
- Стварање сопствене фонотеке.
- Развој навике редовног посећивања концерата.
- Стицање основних предзнања о квалитетној музици.
- Оспособљеност за правилно вежбање.
- Развој способности самосталног вежбања.
- Наступање.
- Брзо и квалитетно напредовање.

КЛАРИНЕТ

И циклус (И и II разред)

И разред

(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Упознати ученике са карактеристикама, деловима и одржавањем кларинета.
- Обратити пажњу на припрему усника и трске за свирање као и њихово одржавање.
- Формирање амбажуре.
- Поставка технике дисања.
- Рад језика.
- Вежбање дугих тонова и интервала од е мало до ге1.
- Упознавање вредности целе ноте, половине, четвртине и осмине.

ЛЕСТВИЦЕ

- Научити дурске и молске лествице до два предзнака са тоничним трозвуком.
- Ге-дур и Еф-дур свирати кроз две октаве.
- Скале свирати у лаганим четвртинама, напамет.

ЕТИДЕ

- Бруно Брун: Школа за кларинет, (Просвета, Београд), прва половина И свеске и/или нека друга школа адекватне тежине.

КОМАДИ ИЗ ЗБИРКИ:

- Бруно Брун: Избор малих комада (Просвета, Београд)
- Храшовец: Млади кларинетист, И свеска,
- Мали комади, (Шот, 4715),
- Музика за кларинет (Музика, Будимпешта, З. 6851)

и/или други комади адекватне тежине.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две лествице;
- петнаест етида;
- једна композиција по слободном избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

Смотра (на крају школске године)

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним трозвуком, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Комад уз пратњу клавира, напамет.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес ученикoвог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрама и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Вежбање дугих тонова и интервала од е мало до це^{3}.
- Упознавање са шеснаестинама.
- Упознавање и рад са ритмичким фигурама: триолом и синкопом.

ЛЕСТВИЦЕ

Дурске и молске лествице до три предзнака са тоничним трозвуком.

ЕТИДЕ

- Бруно Брун: Школа за кларинет, (Просвета, Београд) друга половина И свеске и/или нека друга школа адекватне тежине.

КОМАДИ ИЗ ЗБИРКИ

- Бруно Брун: Избор малих комада (Просвета, Београд)
- Храшовец: Млади кларинетист, II свеска
- Музика за кларинет (Музика, Будимпешта, З. 6851)

и/или други комади адекватне тежине.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири дурске и две молске лествице;
- двадесет етида;
- две композиције по слободном избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.
ЛИТЕРАТУРА
- Бруно Брун: Школа за кларинет, И свеска
- Радивој Лазић: Учим кларинет И и део II свеске
- Бруно Брун: Мали комади
- Р. Лазић и V. Перичић: Распевани кларинет И, Ведри дани у музичкој школи, Лаки кларинетски дуети И
- Милош Герић: Избор малих комада
- Мали комади, (Шот, 4715)
- Музика за кларинет (Музика, Будимпешта, З. 6851)
- Страна литература адекватне тежине по избору наставника.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним трозвуком, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Комад уз пратњу клавира, напамет.

II циклус (III и IV разред)

III разред

(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Вежбање дугих тонова и интервала од е мало до е^{3}.
- Даљи рад на развоју технике.
ЛЕСТВИЦЕ
- Дурске и молске лествице до четири предзнака са тоничним трозвуком, доминантним и умањеним септакордима.
- Хроматска лествица од е мало до це^{3}.
ЕТИДЕ
- Бруно Брун: Школа за кларинет (Просвета, Београд), II свеска
и/или нека друга школа адекватне тежине.
Следећи
- do IV pozicije (Des-dur);
- četiri tehničke etide po izboru;
- četiri komada sa klavirom po izboru.
JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.
ISPITNI PROGRAM
1. Jedna lestvica sa načinima i trozvukom (kroz IV ili V pozicija);
2. Dve etide;
3. Jedan komad po izboru sa klavirskom pratnjom.

II ciklus (III i IV razred)

III razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Dalje razvijanje tehničkih i muzičkih sposobnosti učenika.
- Obrada vibrata.
- Razrada pozicija zaključno sa VIII pozicijom.
LESTVICE
- Es-dur; E-dur; e-mol; Ef-dur; ef-mol.
- Sve lestvice svirati kroz dve oktave (osim Es-dura) na više načina različitom raspodelom gudala i sa toničnim trozvukom u svim obrtajima.
LITERATURA
- Škole za kontrabas po izboru: Montag, Prosenik, Simandla, Štrajher i druge.
- Tehničke etide (po izboru) - odgovarajuće težine.

- Kompozicije sa klavirom (po izboru).

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA

- četiri lestvice (Es-dur; E-dur; Ef-dur);
- do VII pozicije (E-dur);
- šest tehničkih etida po izboru;
- četiri komada sa klavirom po izboru.

JAVNI NASTUPI

- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

ISPITNI PROGRAM

1. Jedna lestvica sa načinima i trozvukom (kroz VII ili VIII pozicija);
2. Dve etide;
3. Jedan komad po izboru sa klavirskom pratnjom.

Ispitni program se izvodi napamet.

IV razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

- Kompletna razrada pozicija do palčeve pozicije.
- Obrada različitih poteza gudala.
- Razrada glavnih ornamenata (predudar, mordent, praltriler, grupeto, triler).

LESTVICE

Sve lestvice kroz dve oktave (zaključno sa Ge-durom) na više načina i tonični trozvuk.

LITERATURA

- Škole za kontrabas po izboru: Montag, Prosenik, Simandla, Štrajher i druge.
- Tehničke etide (po izboru) - odgovarajuće težine.
- Kompozicije sa klavirom (po izboru).

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA

- četiri lestvice (Ef-dur; ef-mol; Ge-dur; ge-mol);
- do VIII pozicije (Ef-dur);
- šest tehničkih etida po izboru;
- četiri komada sa klavirom po izboru.

JAVNI NASTUPI

- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

ISPITNI PROGRAM

1. Jedna lestvica i trozvuk (kroz dve oktave);
2. Dve etide (jedna obavezna sa klavirskom pratnjom);
3. Jedan komad po izboru sa klavirskom pratnjom.

Ispitni program se izvodi napamet.

LITERATURA

Preporučena literatura nije obavezujuća, niti je iscrpna i predlaže se kao podsetnik u kojem se mogu pronaći uporišta za samostalnu kreaciju u svakodnevnoj školskoj praksi i kao podsticaj za dalji razvoj profesionalnih ideja i postupaka.

- M. Prosenik: Škola za kontrabas I i II sveska
- L. Štrajher: Moj način sviranja kontrabasa, I-IV
- L. Montag: Škola za kontrabas
- F. Simnadl: Škola za kontrabas
- L. Rakov: Škola za kontrabas
- K. Trunpf: Laki komadi za kontrabas i klavir
- Hrestomatija za kontrabas I sveska (sa klavirskom pratnjom)
- J. Novosel: Etide za kontrabas
- B. Lalović: Dvanaest malih etida (sa klavirskom pratnjom).

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Nastavnik mora da zna da je svaki učenik posebna individua sa sopstvenim karakterističnim fizičkim i mentalnim sastavom, pa prema tome i njegovo podučavanje ne sme se svesti na

stroga pravila već na zbir generalnih principa koji su dovoljno široki i prilagodljivi svakom učeniku - pojedincu.
U početnom obučavanju sviranja na kontrabasu posebnu pažnju treba posvetiti držanju instrumenta koje mora biti potpuno prirodno. Kada je reč o desnoj ruci, obratiti pažnju da se bez obzira na stil držanja gudala prirodno funkcionisanje prstiju, zgloba i šake moraju uklopiti i biti u prirodnoj ravnoteži.
U postavci leve ruke uočiti česte smetnje kao što su slabi prsti, labavi zglobovi i slično, a zatim raditi na njihovom otklanjanju. Podučavanje i izbor metodski organizovanog materijala koji se koristi treba prilagoditi individualnim potrebama učenika.

ŽIČANI INSTRUMENTI

RENESANSNA (MALA) HARFA

CILJ
Osposobljavanje učenika za bavljenje muzikom na nivou osnovnoškolskog znanja i za nastavak školovanja u srednjoj muzičkoj školi.
ZADACI
- Razvijanje ljubavi i pozitivnog odnosa prema muzici, instrumentu i nastavi harfe.
- Razumevanje muzičke fraze u malim formama, dinamike, stila, razvijanje memorije.
- Poznavanje instrumenta, postavka tela, notno opismenjavanje, upoznavanje stila, osposobljenost za nastavak školovanja.
- Razvijanje navika redovnog vežbanja i posete koncertima.
- Razvijanje slobode pokreta pri sviranju.
- Razvijanje psihomotorike - mentalni i fizički sklad u skladu sa individualnim uzrastom.
- Upoznavanje i razlikovanje osnovne (cela nota, polovina, polovina sa tačkom, četvrtina, osmina, šesnaestina i triola) i punktirane notne vrednosti (četvrtina sa tačkom, osmina sa tačkom).
- Prepoznavanje i sviranje ligature, sinkope.
- Poznavanje četvrtinskih, polovinskih i osminskih taktova.
- Poznavanje znakova za dinamiku i tempo.
- Razvijanje pažljivog odnosa prema interpretaciji: rad na kvalitetnom tonu, preciznom tempu, ritmu, izražajnom fraziranju i ekspresiji.
- Osposobljavanje za sviranje na javnim nastupima, ispitu ili takmičenju.
- Upoznavanje instrumenta, negovanje muzičkog stila rane muzike i grupnog muziciranja.

I ciklus (I i II razred)

I razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Upoznavanje instrumenta.
- Postavka ruke i tela za harfom, lestvice durske do dva predznaka.
- Vežbati precizno - ritmički i tonski, trozvuk razloženo i seko - kroz jednu oktavu.
- U kompozicijama koristiti preštimače tek u drugom polugodištu.
- Skale početi sa učenjem tek pošto su savladali prsne vežbe (Ce, Ge, De, Ef, Be-dur).

LITERATURA
- Hrestomatija I: Izbor komada
- Granđani: Uspavanka
- Irske narodne pesme
- Izbor komada za keltsku harfu

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA
- skale kroz jednu oktavu sa trozvucima;
- četiri do šest etida;
- tri do šest komada.

JAVNI NASTUPI

- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.
SMOTRA (na kraju školske godine)
1. Jedna lestvica;
2. Jedna etida (ili kompozicija virtuoznih izvođačkih zahteva);
3. Dve kompozicije, po slobodnom izboru.
NAPOMENE
Smotre i obavezni javni nastupi ne podležu konvencionalnom, numeričkom načinu ocenjivanja. Njihova svrha je da omoguće javni uvid u kvalitet nastavnikovog rada i proces učenikovog razvoja i napretka, kao i da budu neophodan poligon za učenikovo rano sticanje izvođačkog iskustva.
Školama se ostavlja mogućnost da, u okvirima svojih školskih programa, propišu neki drugi vid ocenjivanja (usmeni ili pismeni komentar nastavnika ili grupe nastavnika, članova odgovarajuće komisije).
Učeniku je na smotri u toku školske godine dopušteno da svira iz nota, ali na obaveznim javnim nastupima i na smotri na kraju školske godine mora da svira napamet, jednako kao na svim ostalim javnim nastupima, smotrama i godišnjim ispitima, do kraja školovanja u osnovnoj muzičkoj školi.

II razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Nastavak rada na tehnici sviranja kroz savlađivanje lestvica i arpeđa.
- Dalji rad na prsnim vežbama.
- Proširenje ritmike.
- Savlađivanje literature.
LESTVICE
- Durske lestvice (A, Es, E) - molske lestvice (a, e, de, ge, ce) - kroz dve oktave u harmonskom molu.
- Trozvuk - razloženo, seko i arpeđo, složenije.
- Ritmika - punktirane vrednosti, triole i osminska mera, prsne vežbe.
LITERATURA
- Pocoli: Etide
- Marteno: Etide
- Žilinski: Litvanska narodna pesma
- Granđani: Mali komad
- Mekdonald: Komadi
- Irske narodne pesme
- Gabus: Komadi
- Kalan: Komadi
OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA
- skale kroz dve oktave;
- tri do pet etida;
- četiri do šest komada.
JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.
ISPITNI PROGRAM
1. Molska lestvica u triolama, trozvuk kroz dve oktave;
2. Jedna etida;
3. Tri komada.

II ciklus (III i IV razred)

III razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Ritmika - osnovne i punktirane vrednosti, triola, četvrtinska i osminska mera.

- Sa posebnom pažnjom raditi prsne vežbe.
- Razvijati muzikalnost kroz razumevanje muzičkih fraza.

LESTVICE

- Durske i molske lestvice kroz tri oktave u šesnaestinama paralelno, četvoroglasno. Posebnu pažnju obratiti na arpeđo.
- Prsne vežbe - klizanje prvog i četvrtog prsta.
- Početne vežbe trilera 1, 2.

LITERATURA

- Grosi i Pocoli: Etide, izbor
- Rubin: Etide
- Gedile: Sonatina
- Čimaroza: Sonatina
- Prat: Sonatina u klasičnom stilu
- Rene: Gavota
- Meksikanske narodne igre
- Stari majstori po izboru

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA

- skale kroz tri oktave sa trozvucima;
- tri do četiri etide;
- jedna sonatina ili tema sa varijacijama;
- tri do četiri komada.

JAVNI NASTUPI

- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

ISPITNI PROGRAM

1. Jedna lestvica u šesnaestinama, četvoroglasni trozvuk arpeđa;
2. Jedna etida;
3. Jedna sonatina (I stav) ili tema sa varijacijama;
4. Jedna komad.

Ispitni program se izvodi napamet.

IV razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

- Dalji rad na proširenju tehnike sviranja na instrumentu kroz savlađivanje lestvica.
- Nastavak rada na prsnim vežbama.
- Savlađivanje literature.

LESTVICE

- Durske i molske lestvice kroz 3 oktave u bržem tempu, razložen četvoroglasni trozvuk i dominantni septakord - prsne vežbe klizajućeg četvrtog i prvog prsta, flažoleti, etufe i glisanda. Vežbati oktave u bržem tempu, vežbati triler - 2131, 1213.

LITERATURA

- Grosi i Pocoli: Etide
- Rubin: Etide
- Persl: Varijacije u Ef-duru
- Granđani: Nokturno, Sanjarenje, Barkarola
- Albeniz: Sonata De-dur
- Engleska narodna: Zeleni rukavi
- Oven: 20 velskih narodnih pesama
- Gustavson: Komadi za malu harfu

OBAVEZAN MINIMUM PROGRAMA

- skale i arpeđa;
- četiri do pet etida;
- četiri do pet komada - uključujući sonatu.

JAVNI NASTUPI

- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

ISPITNI PROGRAM
1. Skala sa arpeđima;
2. Jedna etida;
3. Sonatina ili tema sa varijacijama;
4. Jedan komad.
Ispitni program se izvodi napamet.
PREPORUČENA LITERATURA
- M. Grosi: Kompletna metoda za harfu
- H. Renije: Kompletna metoda za harfu
- D. Votkins: Kompletna metoda za harfu
- Pocoli: Etide
- Hrestomatija: Izbor komada
- Granđani: Mali komadi
- A. Šalan: Komadi za malu harfu i klasični komadi za malu harfu
- J. S. Bah: Mali preludijumi
- Andre: Mali koraci

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Način izvođenja nastave renesansne (male) harfe je identičan izvođenju nastave velike harfe. Mala harfa je bez pedala, tako da su mogućnosti moduliranja iz tonaliteta u tonalitet ograničene (povišeni i sniženi tonovi se dobijaju pomoću kvačica koje se pomeraju levom rukom u toku sviranja). Takav oblik harfe se najviše koristio u doba renesanse i baroka, pa su u programu učenja najzastupljeniji komadi nastali u tom periodu.
Postavku ruke i tela za harfom, lestvice durske i molske vežbati precizno - ritmički i tonski, trozvuk razloženo i seko - kroz jednu oktavu. U kompozicijama koristiti preštimače tek u drugom polugodištu. Skale početi sa učenjem tek pošto su savladali prsne vežbe (Ce, Ge, De, Ef, Be).

DUVAČKI INSTRUMENTI

(oboa, klarinet, saksofon, fagot, horna, truba, trombon, tuba)

OBOA

CILJ
Osposobljavanje učenika za bavljenje muzikom na nivou osnovnoškolskog znanja i za nastavak školovanja u srednjoj muzičkoj školi.
ZADACI
- Razvijanje ljubavi prema muzici i instrumentu.
- Razvijanje radnih navika.
- Osposobljavanje za samostalno vežbanje.
- Savladavanje tehnike sviranja.
- Ovladavanje muzičkom pismenošću.
- Priprema za kvalitetan nastup učenika.
- Osposobljavanje za sviranje napamet.
- Upoznavanje sa delovima instrumenta: sklapanje i održavanje.
- Savladavanje tehnike disanja.
- Pravilno držanje instrumenta, izdržavanje tonova.
- Pravilna postavka piska.
- Razvoj sposobnosti kontrole tona u dekrešendu.
- Usaglašavanje rada jezika i prstiju.
- Upoznavanje sa terminima i pojmovima iz melodike i ritma.
- Osposobljavanje za javni nastup.
- Razvoj oseđanja za vrednost sopstvenog individualnog pristupa interpretaciji.

I ciklus (I i II razred)

I razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Program koji se preporučuje u zavisnosti od uzrasta deteta i njegovog psiho-fizičkog stanja, kao i zainteresovanosti za vežbanje instrumenta.
- Vežbe dugih tonova i intervala od tona malo be do ge^{2} u osminama.
LESTVICE
- Durske do dva, molske do jednog predznaka, sa tonič nim trozvukom, u laganim četvrtinama, napamet.
- Hromatska lestvica od malo be do ge^{2} u četvrtinama, napamet.
LITERATURA
- Lj. Petruševski: Etide, sveska broj 1
- Pušečnikov: Azbuka za obou
- V. A. Mozart: Valcer
- G. F. Hendl: Marš
- Drugi komadi slične težine.
OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA
- tri durske lestvice;
- dvadeset etida Pušečnikova;
- dva komada uz klavirsku pratnju.
JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.
SMOTRA (na kraju školske godine)
1. Jedna lestvica;
2. Jedna etida (ili kompozicija virtuoznih izvođačkih zahteva);
3. Jedna kompozicija, po slobodnom izboru, napamet.
NAPOMENE
Smotre i obavezni javni nastupi ne podležu konvencionalnom, numeričkom načinu ocenjivanja. Njihova svrha je da omoguće javni uvid u kvalitet nastavnikovog rada i proces učenikovog razvoja i napretka, kao i da budu neophodan poligon za učenikovo rano sticanje izvođačkog iskustva.
Školama se ostavlja mogućnost da, u okvirima svojih školskih programa, propišu neki drugi vid ocenjivanja (usmeni ili pismeni komentar nastavnika ili grupe nastavnika, članova odgovarajuće komisije).
Učeniku je na smotri u toku školske godine dopušteno da svira iz nota, ali na obaveznim javnim nastupima i na smotri na kraju školske godine mora da svira napamet, jednako kao na svim ostalim javnim nastupima, smotrama i godišnjim ispitima, do kraja školovanja u osnovnoj muzičkoj školi.

II razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Vežbanje dugih tonova i intervala od malog be do ce^{3}.
- Upoznavanje sa šesnaestinama i njihovim kombinacijama i rad sa triolama i sinkopama.
LESTVICE
- Durske do četiri, molske do dva predznaka, sa tonič nim trozvukom.
- Skale svirati u različitim artikulacijama, u osminama.
- Hromatske lestvice od malog be do ce^{3} u osminama napamet.
LITERATURA
- Niman: Etide, sveska 1
- J. Hajdn: Menuet Ef-dur
- V. A. Mocart: Menuet Ge-dur
- Drugi komadi slične težine
OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA
- durske lestvice do pet predznaka;
- dvadeset etida Nimana;
- tri komada sa klavirom.
JAVNI NASTUPI

- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

ISPITNI PROGRAM

1. Jedna durska i jedna molska lestvica sa tonič̆nim kvintakordima, u umerenim četvrtinama, napamet;
2. Dve etide različitog karaktera;
3. Jedan komad za izvođenje uz pratnju klavira, napamet.

II ciklus (III i IV razred)

III razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

- Upoznavanje učenika sa pravljenjem i doterivanjem piskova.
- Vežbanje dugih tonova i intervala od malog be do es^3.
- Vežbanje tehničkih vežbi za izvođenje trilera.

LESTVICE

- Durske do šest i molske do četiri predznaka, u laganim šesnaestinama.
- Hromatska lestvica od malog be do es^3 u različitim artikulacijama, u laganim šesnaestinama, napamet.

LITERATURA

- Niman: Etide, sveska 2
- Fišer: Menuet i Rigodon
- R. Šuman: Melodija
- Drugi komadi slič̆ne težine.

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA

- sve durske lestvice sa dominantnim septakordom i molske do četiri predznaka i umanjenim septakordom;
- osamnaest etida iz Nimanove druge sveske;
- četiri komada sa klavirom.

JAVNI NASTUPI

- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

ISPITNI PROGRAM

1. Jedna durska i jedna molska lestvica sa tonič̆nim kvintakordom u svim obrtajima, napamet;
2. Dve etide različitog karaktera;
3. Jedan komad uz pratnju klavira, napamet.

IV razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

- Osposobljavati učenike za doterivanje i pravljenje piskova.
- Vežbanje dugih tonova i intervala od malog be do ef^3.
- Upoznavanje učenika sa tridesetdvojkama i rad sa sinkopama u različitim kombinacijama.

LESTVICE

- Sve durske i molske lestvice sa tonič̆nim trozvucima u laganim šesnaestinama, napamet.
- Dominantni i umanjeni septakordi.

LITERATURA

- H. Brod: Etide, I deo
- G. F. Hendl: Arija i Rondo
- Đ. B. Pergolezi: Sič̆ilijana
- Drugi komadi slič̆ne težine.

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA

- sve durske lestvice sa dominantnim i umanjenim septakordom;
- petnaest etida iz Brodove prve sveske;
- pet komada sa klavirom.

JAVNI NASTUPI

- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.
ISPITNI PROGRAM
1. Jedna durska i jedna molska lestvica sa toničnim kvintakordima, dominantnim ili umanjenim septakordima, napamet;
2. Dve etide različitog karaktera;
3. Jedan komad za izvođenje uz pratnju klavira, napamet.

KLARINET

CILJ
Osposobljavanje učenika za bavljenje muzikom na nivou osnovnoškolskog znanja i za nastavak školovanja u srednjoj muzičkoj školi.
ZADACI
- Razvijanje ljubavi i interesovanja učenika prema: muzici, instrumentu, knjizi.
- Razvijanje radnih navika kod učenika.
- Formiranje muzičkih kriterijuma.
- Razvijanje ljubavi prema muzici.
- Razvijanje ljubavi prema svom instrumentu.
- Razvoj navike slušanja muzike.
- Razvoj navike aktivnog skupljanja notnog materijala.
- Stvaranje sopstvene fonoteke.
- Razvoj navike redovnog posećivanja koncerata.
- Sticanje osnovnih predznanja o kvalitetnoj muzici.
- Osposobljenost za pravilno vežbanje.
- Razvoj sposobnosti samostalnog vežbanja.
- Nastupanje.
- Brzo i kvalitetno napredovanje.

I ciklus (I i II razred)

I razred

(2 časa nedeljno, 70 godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Upoznati učenike sa karakteristikama, delovima i održavanjem klarineta.
- Obratiti pažnju na pripremu usnika i trske za sviranje kao i njihovo održavanje.
- Formiranje ambažure.
- Postavka tehnike disanja.
- Rad jezika.
- Vežbanje dugih tonova i intervala od e malo do ge[1].
- Upoznavanje vrednosti cele note, polovine, četvrtine i osmine.

LESTVICE
- Naučiti durske i molske lestvice do dva predznaka sa toničnim trozvukom.
- Ge-dur i Ef-dur svirati kroz dve oktave.
- Skale svirati u laganim četvrtinama, napamet.

ETIDE
- Bruno Brun: Škola za klarinet, (Prosveta, Beograd), prva polovina I sveske i/ili neka druga škola adekvatne težine.

KOMADI IZ ZBIRKI
- Bruno Brun: Izbor malih komada (Prosveta, Beograd)
- Hrašovec: Mladi klarinetist, I sveska,
- Mali komadi, (Šot, 4715),
- Muzika za klarinet (Muzika, Budimpešta, Z. 6851) i/ili drugi komadi adekvatne težine.

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA
- dve lestvice;
- petnaest etida;
- jedna kompozicija po slobodnom izboru.

JAVNI NASTUPI

- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

SMOTRA (na kraju školske godine)

1. Jedna durska i jedna molska lestvica sa toničnim trozvukom, napamet;
2. Dve etide različitog karaktera;
3. Komad uz pratnju klavira, napamet.

NAPOMENE

Smotre i obavezni javni nastupi ne podležu konvencionalnom, numeričkom načinu ocenjivanja. Njihova svrha je da omoguće javni uvid u kvalitet nastavnikovog rada i proces učenikovog razvoja i napretka, kao i da budu neophodan poligon za učenikovo rano sticanje izvođačkog iskustva.

Školama se ostavlja mogućnost da, u okvirima svojih školskih programa, propišu neki drugi vid ocenjivanja (usmeni ili pismeni komentar nastavnika ili grupe nastavnika, članova odgovarajuće komisije).

Učeniku je na smotri u toku školske godine dopušteno da svira iz nota, ali na obaveznim javnim nastupima i na smotri na kraju školske godine mora da svira napamet, jednako kao na svim ostalim javnim nastupima, smotrama i godišnjim ispitima, do kraja školovanja u osnovnoj muzičkoj školi.

II razred

(2 časa nedeljno, 70 godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

- Vežbanje dugih tonova i intervala od e malo do ce^3.
- Upoznavanje sa šesnaestinama.
- Upoznavanje i rad sa ritmičkim figurama: triolom i sinkopom.

LESTVICE

Durske i molske lestvice do tri predznaka sa toničnim trozvukom.

ETIDE

- Bruno Brun: Škola za klarinet, (Prosveta, Beograd) druga polovina I sveske i/ili neka druga škola adekvatne težine.

KOMADI IZ ZBIRKI

- Bruno Brun: Izbor malih komada (Prosveta, Beograd)
- Hrašovec: Mladi klarinetist, II sveska
- Muzika za klarinet (Muzika, Budimpešta, Z. 6851) i/ili drugi komadi adekvatne težine.

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA

- četiri durske i dve molske lestvice;
- dvadeset etida;
- dve kompozicije po slobodnom izboru.

JAVNI NASTUPI

- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

LITERATURA

- Bruno Brun: Škola za klarinet, I sveska
- Radivoj Lazić: Učim klarinet I i deo II sveske
- Bruno Brun: Mali komadi
- R. Lazić i V. Peričić: Raspevani klarinet I, Vedri dani u muzičkoj školi, Laki klarinetski dueti I
- Miloš Gerić: Izbor malih komada - Mali komadi, (Šot, 4715)
- Muzika za klarinet (Muzika, Budimpešta, Z. 6851)
- Strana literatura adekvatne težine po izboru nastavnika.

ISPITNI PROGRAM

1. Jedna durska i jedna molska lestvica sa toničnim trozvukom, napamet;
2. Dve etide različitog karaktera;
3. Komad uz pratnju klavira, napamet.

II ciklus (III i IV razred)

III razred

(2 časa nedeljno, 70 godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Vežbanje dugih tonova i intervala od e malo do e^3.
- Dalji rad na razvoju tehnike.
LESTVICE
- Durske i molske lestvice do četiri predznaka sa tonič nim trozvukom, dominantnim i umanjenim septakordima.
- Hromatska lestvica od e malo do ce^3.
ETIDE
- Bruno Brun: Škola za klarinet (Prosveta, Beograd), II sveska i/ili neka druga škola adekvatne težine.
KOMADI IZ ZBIRKI
- Bruno Brun: Izbor malih komada (Prosveta, Beograd) i/ili drugi komadi adekvatne težine.
OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA
- deset lestvica;
- dvadesetpet etida;
- tri kompozicije po slobodnom izboru.
JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.
ISPITNI PROGRAM
1. Jedna durska i jedna molska lestvica sa tonič nim trozvukom, dominantnim i umanjenim septakordima, napamet;
2. Dve etide različitog karaktera;
3. Komad uz pratnju klavira, napamet.

IV razred

(2 časa nedeljno, 70 godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Vežbanje dugih tonova i intervala od e malo do ge^3.
- Dalji rad na razvoju tehnike.
LESTVICE
- Sve durske i molske lestvice sa tonič nim trozvukom, dominantnim i umanjenim septakordom.
- E-dur, Ef-dur, Ge-dur i Fis-dur svirati kroz tri oktave.
- Hormatska lestvica od e malo do ge^3.
ETIDE
- Bruno Brun: Škola za klarinet (Prosveta, Beograd), III sveska i/ili neka druga škola adekvatne težine.
KOMADI IZ ZBIRKI
- Bruno Brun: Izbor malih komada (Prosveta, Beograd),
- J. Lanselot i A. Klasens: Klasični klarinet (M. Kombre, Pariz, sveske Ce i De) i/ili drugi komadi adekvatne težine.
OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA
- šest durskih i šest molskih lestvica;
- trideset etida;
- pet kompozicija po slobodnom izboru.
JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.
ISPITNI PROGRAM
1. Jedna durska i jedna molska lestvica sa tonič nim trozvukom, dominantnim i umanjenim septakordom, napamet;
2. Dve etide različitog karaktera;
3. Komad uz pratnju klavira, napamet.

SAKSOFON

CILJ

Osposobljavanje učenika za bavljenje muzikom na nivou osnovnoškolskog znanja i za nastavak školovanja u srednjoj muzičkoj školi.

ZADACI

- Upoznavanje istorijskog razvoja saksofona, tehničkih mogućnosti i primene u svim muzičkim žanrovima.
- Učenje tehnike disanja.
- Postavka saksofonske ambažure.
- Postavka prstiju i pravilnog držanja saksofona.
- Razvijanje radnih navika kod učenika.
- Formiranje muzičkih kriterijuma.
- Razvijanje ljubavi prema muzici.
- Razvijanje ljubavi prema svom instrumentu.
- Razvoj navike slušanja muzike.
- Razvoj navike aktivnog skupljanja notnog materijala.
- Stvaranje sopstvene fonoteke.
- Razvoj navike redovnog posećivanja koncerata.
- Sticanje osnovnih predznanja o kvalitetnoj muzici.
- Osposobljenost za pravilno vežbanje.
- Razvoj sposobnosti samostalnog vežbanja.
- Nastupanje.
- Brzo i kvalitetno napredovanje.
- Upoznavanje sa različitim stilovima, kompozicijama različitog karaktera i značajem njihovog pravilnog interpretiranja.
- Upoznavanje sa višestrukom primenom saksofona u orkestru, kamernim sastavima, kao i solistički.
- Primena saksofona u džez i zabavnoj muzici.
- Postavka osnove improvizacije.
- Mogućnost kolektivnog muziciranja u kamernoj muzici i ansamblima.
- Upoznavanje sa svim vrstama saksofona.

I ciklus (I i II razred)

I razred

(2 časa nedeljno, 70 godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

- Upoznati učenike sa karakteristikama, delovima i mogućnostima saksofona.
- Vežbe disanja.
- Postavka ambažure.
- Postavka prstiju i pravilnog držanja saksofona.
- Upoznati učenika sa načinima održavanja instrumenta.
- Vrste artikulacija (stakato i legato).
- Tonske vežbe (izdržavanje tonova).
- Upoznavanje vrednosti cele note, polovine, četvrtine i osmine, punktirani ritam.
- Tonski opseg: Ce 1 do Ce 3 (za napredne do E3).

LESTVICE

- Naučiti durske i molske lestvice do dva predznaka sa toničnim trozvukom, malo razlaganje (gornji opseg Ce 3-za napredne E3, donji Ce 1).
- Skale svirati u laganim četvrtinama, stakato i legato.

ETIDE

- Jan Ban Bekum (holandska škola): Prvo izdanje, škola za početnike
- Klod Delangl (francuska škola): Metode za početnike sa CD-om
- Pereni (mađarska škola): ABC Saksofon, prva sveska
- Literatura po izboru nastavnika.

KOMADI IZ ZBIRKI

- Klod Delangl: Sve kompozicije iz knjige "Metode za početnike"

- Pereni: Sve kompozicije iz gore navedene literature
- Pol Heris zbirka kompozicija, repertoar 1
- Kompozicije ili transkripcije za saksofon po izboru nastavnika.

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA
- dve lestvice;
- petnaest etida;
- jedna kompozicija po slobodnom izboru.

JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

SMOTRA (na kraju školske godine)
1. Jedna durska i jedna molska lestvica sa toničnim trozvukom i malim razlaganjem;
2. Dve etide različitog karaktera;
3. Komad uz pratnju klavira, napamet.

NAPOMENE

Smotre i obavezni javni nastupi ne podležu konvencionalnom, numeričkom načinu ocenjivanja. Njihova svrha je da omoguće javni uvid u kvalitet nastavnikovog rada i proces učenikovog razvoja i napretka, kao i da budu neophodan poligon za učenikovo rano sticanje izvođačkog iskustva.

Školama se ostavlja mogućnost da, u okvirima svojih školskih programa, propišu neki drugi vid ocenjivanja (usmeni ili pismeni komentar nastavnika ili grupe nastavnika, članova odgovarajuće komisije).

Učeniku je na smotri u toku školske godine dopušteno da svira iz nota, ali na obaveznim javnim nastupima i na smotri na kraju školske godine mora da svira napamet, jednako kao na svim ostalim javnim nastupima, smotrama, kontrolnim i godišnjim ispitima, do kraja školovanja u osnovnoj muzičkoj školi.

II razred

(2 časa nedeljno, 70 godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Tonske vežbe (izdržavanje tonova kroz ceo opseg).
- Upoznavanje sa šesnaestinama.
- Upoznavanje i rad sa ritmičkim figurama: triolom i sinkopom.
- Opseg instrumenta: gore do E3 (napredniji do Fis 3), dole do B.
- Obavezno sviranje dueta.

LESTVICE

Durske i molske lestvice do tri predznaka sa toničnim trozvukom, malim razlaganjem, tercama.

ETIDE
- Jan Van Bekum (holandska škola): druga sveska-vežbe i etide
- Klod Delangl (francuska škola): Metode za saksofon broj 2
- Ivan Rot (nemačka škola): Sveska broj 1
- Pereni (mađarska škola): Saksofon ABC 2 deo
- Literatura po izboru nastavnika.

KOMADI IZ ZBIRKI
- Klod Delangl: Sve kompozicije iz knjige "Metode za saksofon broj 2"
- Pereni: Sve kompozicije iz gore navedene knjige
- Komadi težine:

Ameler: La plata

Mortari: Melodija
- Kompozicije ili transkripcije po izboru nastavnika.

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA
- četiri durske i dve molske lestvice;
- dvadeset etida;
- dve kompozicije po slobodnom izboru.

JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

ISPITNI PROGRAM
1. Jedna durska i jedna molska lestvica;
2. Dve etide različitog karaktera;
3. Komad uz pratnju klavira, napamet.

II ciklus (III i IV razred)

III razred

(2 časa nedeljno, 70 godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Tonske vežbe (izdržavanje tonova, vežbe na jednom tonu, vežbe za vibrato - za naprednije učenike).
- Obavezno sviranje dueta, trija kao i zajedničko sviranje u kamernom ansamblu.
- Ceo opseg saksofona.
- Uvod u triolski frazirung.
- Upoznavanje sa modusima.

LESTVICE
- Durske i molske lestvice do četiri predznaka sa toničnim trozvukom, velikim razlaganjem, tercama, dominanthi septakord, kod molskih skala umanjeni septakord.
- Hromatska skala kroz ceo opseg.

ETIDE
- Rudi Jetl: tehničke etide
- Ivan Rot: melodijske etide, druga sveska
- Džejms Re: Lake studije za džez i rok saksofon
- Literatura po izboru nastavnika.

KOMADI IZ ZBIRKI
- Džejms Re: "Prvi repertoar za saksofon"
- Džon Harle: *"Take ten"* - zbirka kompozicija za saksofon i klavir
- Komadi težine:

Petrenko: Valcer
Perin: Berseza
Elgar: "Ljubavni pozdrav"
- Komadi i transkripcije po izboru nastavnika.
- Dve do tri teme iz džez standarda.

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA
- deset lestvica;
- dvadesetpet etida;
- tri kompozicije po slobodnom izboru.

JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

ISPITNI PROGRAM
1. Jedna durska i jedna molska lestvica prema gore propisanim zahtevima;
2. Dve etide različitog karaktera;
3. Komad uz pratnju klavira, napamet.

IV razred

(2 časa nedeljno, 70 godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Tonske vežbe (izdržavanje tonova, vežbe na jednom tonu, vežbe za vibrato).
- Obavezno sviranje dueta, trija, kvarteta ili u nekom drugom ansamblu.
- Triolski frazirung.
- Proste improvizacije sa par tonova.

LESTVICE
- Sve durske i molske lestvice sa toničnim trozvukom, velikim razlaganjem, tercama, dominantni ili kod mola umanjeni septakord.
- Hromatska skala kroz ceo opseg.

ETIDE
- Rene Diklo: 35 tehničkih etida
- Kloze: Etide prva sveska
- Džejms Re: Moderne studije za saksofon
- Lakur etide
- Leni Nihaus: Lake džez etide
- Etide po izboru nastavnika.
KOMADI IZ ZBIRKI
- Levin: 22 komada za saksofon i klavir
- Pol Heris: Koncertni repertoar za saksofon i klavir
- Džejms Re: *"Take another ten"* - zbirka kompozicija za saksofon i klavir
- Komadi težine:
Lantijer: Sicilijana
Ruef: Šansona i paspijeda
Avignon: Spiritual i egzotične igre
- Dve do tri teme iz džez standarda
OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA
- šest durskih i šest molskih lestvica;
- trideset etida;
- pet kompozicija po slobodnom izboru.
JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.
ISPITNI PROGRAM
1. Jedna durska i jedna molska lestvica prema gore propisanim zahtevima;
2. Dve etide različitog karaktera;
3. Komad uz pratnju klavira, napamet.

FAGOT

CILJ
Osposobljavanje učenika za bavljenje muzikom na nivou osnovnoškolskog znanja i za nastavak školovanja u srednjoj muzičkoj školi.
ZADACI
- Razvijanje ljubavi prema muzici i unapređenje muzičke kulture.
- Upoznavanje istorijskog razvoja fagota, tehničkih mogućnosti i primene.
- Stvaranje potrebe kod učenika za stalnim sticanjem novih saznanja u oblasti muzike i literature.
- Razvijanje želje za slušanjem muzike za fagot, kao i potrebe za stalnim praćenjem tokova, kako u našoj zemlji, tako i u svetu.
- Razvoj kreativnosti i individualnosti.
- Sticanje tehničkog i tonskog nivoa u skladu sa učenikovim sposobnostima za uspešan završetak osnovne muzičke škole.
- Stvaranje potrebe kod učenika da kroz sviranje fagota iskažu svoj svet, sposobnosti i znanje, a kroz razne vidove javnih nastupa.
- Postavljanje temelja za razvoj muzičke i estetske ličnosti.
- Razvijanje muzičkog ukusa i sposobnosti kritičkog zapažanja i razlikovanja "dobre" i "loše" muzike.
- Redovno posećivanje koncerata klasične muzike.
- Slobodno izražavanje svog unutarnjeg sveta jezikom muzike.
- Razvijanje potrebe slušanja muzike.
- Upoznavanje sa višestrukom primenom fagota u orkestru, kamernim sastavima, kao i solistički.
- Pravilno ovladavanje tehnikom disanja.
- Vladanje dnevnim tonskim i tehničkim vežbama i svim lestvicama.
- Upoznavanje sa različitim stilovima, kompozicijama različitog karaktera i značajem njihovog pravilnog interpretiranja.
- Osposobljavanje za primenu stečenog znanja na novom muzičkom materijalu.

- Osposobljavanje za samostalni rad (vežbanje).

I ciklus (I i II razred)

I razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

- Upoznavanje i postavljanje instrumenata,
- Postavka tona,
- Postavka pravilnog disanja,
- Izdržavanje dugih tonova i intervala u obimu od jedne do dve oktave, prema mogućnostima učenika.

LESTVICE

Durske i molske lestvice do dva predznaka sa toničnim trozvucima, u četvrtinama u obimu jedne do dve oktave.

LITERATURA

- Vajsenborn škola za fagot, I prva sveska od 1. do 15. etide
- Kratki komadi uz pratnju klavira iz zbirke Mladi fagotista M. Isaeskog

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA

- skale do dva predznaka, deset etida i dva komada.

JAVNI NASTUPI

- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

SMOTRA (na kraju školske godine)

1. Jedna durska i jedna molska lestvica sa toničnim trozvukom, napamet;
2. Dve etide različitog karaktera;
3. Komad uz pratnju klavira, napamet.

NAPOMENE

Smotre i obavezni javni nastupi ne podležu konvencionalnom, numeričkom načinu ocenjivanja. Njihova svrha je da omoguće javni uvid u kvalitet nastavnikovog rada i proces učenikovog razvoja i napretka, kao i da budu neophodan poligon za učenikovo rano sticanje izvođačkog iskustva.

Školama se ostavlja mogućnost da, u okvirima svojih školskih programa, propišu neki drugi vid ocenjivanja (usmeni ili pismeni komentar nastavnika ili grupe nastavnika, članova odgovarajuće komisije).

Učeniku je na smotri u toku školske godine dopušteno da svira iz nota, ali na obaveznim javnim nastupima i na smotri na kraju školske godine mora da svira napamet, jednako kao na svim ostalim javnim nastupima, smotrama i godišnjim ispitima, do kraja školovanja u osnovnoj muzičkoj školi.

II razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

- Rad na proširivanju obima fagota prema mogućnostima učenika.
- Kultivisanje tona.
- Rad na intonaciji.

LESTVICE

Durske i molske lestvice do tri predznaka sa toničnim trozvukom u četvrtinama, napamet, u obimu jedne do dve oktave.

LITERATURA

- Vajsenborn: Škola za fagot, I sv. - od 15. do 30. etide
- Komad uz pratnju klavira prema izboru nastavnika.

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA

- skale do dva predznaka, deset etida i dva komada uz pratnju klavira.

JAVNI NASTUPI

- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

ISPITNI PROGRAM

1. Jedna durska i jedna molska lestvica, napamet;
2. Dve etide različitog karaktera;
3. Jedan komad uz pratnju klavira, napamet.

II ciklus (III i IV razred)

III razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Osposobljavanje učenika za obradu piska (osnovni principi).
- Rad na intonaciji.
- Proširivanje obima i kultivisanje tona.

LESTVICE
Durske i molske lestvice do 4 predznaka sa razloženim trozvucima u obimu od dve oktave, u osminama, napamet.

LITERATURA
- Vajsenborn: Etide od 30. do 45.
- Paciorkijevič: Tehničke vežbe i etide za fagot

Komad uz pratnju klavira prema izboru nastavnika.

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA
- sve durske i molske lestvice do tri predznaka;
- deset etida;
- dva komada uz pratnju klavira.

JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

ISPITNI PROGRAM
1. Jedna durska i jedna molska lestvica, napamet;
2. Dve etide različitog karaktera;
3. Jedan komad uz pratnju klavira, napamet.

IV razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Nastavni rad na osposobljavanju učenika za pravljenje i doterivanje piskova.
- Stalni rad na intonaciji.
- Rešavanje raznih tehničkih i ritmičkih problema.
- U ovom razredu je potrebno od učenika zahtevati veću preciznost i pedantnost.

LESTVICE
Sve durske i molske lestvice sa razloženim trozvucima u obimu od dve oktave, u šesnaestinama napamet. Dominantni i umanjeni septakordi napamet.

LITERATURA
- Kopraš: Etide.
- Obrada tehničkih vežbi.
- Transkripcije komada, kao i originalna dela uz pratnju klavira, prema izboru nastavnika.

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA
- sve durske i molske lestvice;
- dvadeset etida;
- tri komada uz klavirsku pratnju.

JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

ISPITNI PROGRAM
1. Jedna durska i jedna molska lestvica, napamet;
2. Dve etide različitog karaktera;
3. Jedan komad uz pratnju klavira, napamet.

HORNA

CILJ
Osposobljavanje učenika za bavljenje muzikom na nivou osnovnoškolskog znanja i za nastavak školovanja u srednjoj muzičkoj školi.
ZADACI
- Razvijanje znanja, veština, stavova i vrednosti kod učenika.
- Razvijanje pozitivnog odnosa prema školi i podsticanje učenikovog interesovanja za učenje i kontinuirano obrazovanje.
- Poštovanje individualnih razlika među učenicima u pogledu načina učenja i brzine napredovanja.
- Postavljanje optimalne i stabilne osnove za uspešan i nelimitiran razvoj potencijalnog reproduktivnog umetnika.
- Postavka pravilnog stava i položaja tela.
- Ovladavanje osnovama funkcionalno-optimalne i zdravstveno bezbedne tehnike disanja.
- Veoma polako, pedantno i temeljno ovladavanje svakim pojedinim elementom osnova tehnike duvanja.
- Ovladavanje bazičnim elementima optimalne koordinacije intelektualnog, emocionalnog, fiziološkog i fizičkog aspekta sviranja na horni.
- Razvijanje ljubavi prema muzici i instrumentu horni.
- Postavljanje osnova za optimalnu koordinaciju intelektualnog, emocionalnog, fiziološkog i fizičkog aspekta sviranja horne.
- Ovladavanje osnovama tehnike sviranja horne.
- Formiranje optimalne ambažure.
- Ovladavanje muzičkom interpretacijom.

I ciklus (I i II razred)

I razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Postavljanje tehnike disanja.
- Formiranje ambažure i ataka.
- Impostacija usnika.
- Impostacija instrumenta.
- Postavljanje tonova.

LITERATURA
- D. Marković: Škola za hornu, I deo (Ce-Ge)
- Silađi i Kekenješi: Škola za hornu, I deo (vežbe u predviđenom opsegu) i druga odgovarajuća literatura
- D. Marković: Škola za hornu, I deo (lake pesmice sa klavirskom pratnjom)
- M. Alfons, I sveska
- L. Teve: Kompletna metoda za hornu, I sveska
- Silađi i Kekenješi: Škola za hornu, I deo
- Č. F. Guse: I knjiga
- Anonimus: Melodija
- V. A. Mocart: Azbuka (Ce-dur)

i druge kompozicije po izboru nastavnika i mogućnosti učenika.

NAPOMENA
Kod vežbi disanja koristiti: "Meni ne fali daha", autor: Mišel Rikije.

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA
- četiri durske lestvice;
- dvadeset vežbi;
- jedan komad sa klavirom.

JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

SMOTRA (na kraju školske godine)

1. Jedna lestvica;
2. Dve vežbe različitog karaktera;
3. Jedan komad sa klavirskom pratnjom, napamet.

NAPOMENE

Smotre i obavezni javni nastupi ne podležu konvencionalnom, numeričkom načinu ocenjivanja. Njihova svrha je da omoguće javni uvid u kvalitet nastavnikovog rada i proces učenikovog razvoja i napretka, kao i da budu neophodan poligon za učenikovo rano sticanje izvođačkog iskustva.

Školama se ostavlja mogućnost da, u okvirima svojih školskih programa, propišu neki drugi vid ocenjivanja (usmeni ili pismeni komentar nastavnika ili grupe nastavnika, članova odgovarajuće komisije).

Učeniku je na smotri u toku školske godine dopušteno da svira iz nota, ali na obaveznim javnim nastupima i na smotri na kraju školske godine mora da svira napamet, jednako kao na svim ostalim javnim nastupima, smotrama i godišnjim ispitima, do kraja školovanja u osnovnoj muzičkoj školi.

II razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

- Postupno širenje tonskog opsega.
- Kontrola tona u celim notama, polovinama i četvrtinama.
- Tehnika kontrole tona u krešendu i dekrešendu.
- Ovladavanje elementarnim artikulacijama (tenuto, legato i markato).

LESTVICE

A-dur i a-mol (i Be-dur u zavisnosti od mogućnosti učenika), u celim notama, polovinama, četvrtinama i osminama i raznim ritmičkim kombinacijama.

LITERATURA

- D. Marković: Škola za hornu, II deo
- Silađi i Kekenješi: Škola za hornu, I deo (vežbe u predviđenom opsegu) i druga odgovarajuća literatura
- M. Alfons, I sveska
- L. Teve: Kompletna metoda za hornu, I sveska
- Č. F. Guse: I knjiga
- P. Maj: I i III minijatura
- Đ. Pergolezi: Kavatina, (ce-mol)
- D. Marković: Mali valcer

i druge kompozicije po izboru nastavnika i mogućnosti učenika.

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA

- osam durskih lestvica;
- dve molske lestvice;
- Girtl do 40. vežbe;
- dva komada sa klavirom.

JAVNI NASTUPI

- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

ISPITNI PROGRAM

1. Jedna durska i jedna molska lestvica;
2. Jedna etida;
3. Jedan komad sa klavirom, napamet.

II ciklus (III i IV razred)

III razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

- Dalje širenje opsega bez pritiskanja usnika na usne.
- Proširenje sposobnosti sviranja intervala.

- Kontrola tona do nivoa osmina.
- Veština kontrole tona u raznim dinamikama od *p* do *f*.
- Veština kontrole krešenda i dekrešenda bez narušavanja kvaliteta tona i intonacije.
- Početak rada na sistematskoj studiji legata.
- Stabilizacija kontrole elemenarnih artikulacija.
- Kontrola kvaliteta tona u stakatu.
- Rad na razvoju tehnike prstiju.

LESTVICE

Ce-dur, Ge-dur, Be-dur, Ce-mol, ge-mol, ha-mol i ostale u zavisnosti od mogućnosti učenika, u celim notama, polovinama, četvrtinama i osminama, u raznim ritmičkim kombinacijama i artikulacijama (legato, stakato) kontrola tona u dinamici *p* - *f* i obrnuto.

LITERATURA

- D. Girtl: Škola za hornu, I sveska (vežbe u predviđenom opsegu)
- F. Šolar: Škola za hornu, I sveska (vežbe u predviđenom opsegu)
- Silađi i Kekenješi: Škola za hornu, I i II deo (vežbe u predviđenom opsegu) i druga odgovarajuća literatura
- M. Alfons, II sveska
- L. Teve: Kompletna metoda za hornu, II sveska
- L. V. Betoven: Ekosez
- M. Vlajin: Bagatela I
- V. A. Mocart: Proleće
- J. Flis: Uspavanka
- P. I. Čajkovski: Stara francuska pesma
- P. Maj: IV minijatura
- G. B. Locenhiser: Jesenji san

i druge kompozicije po izboru nastavnika i mogućnosti učenika.

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA

- durske i molske lestvice do 4 predznaka;
- terce, kvarte i cela sveska br. 1 Girtla;
- dva komada uz klavirsku pratnju.

JAVNI NASTUPI

- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

ISPITNI PROGRAM

1. Jedna durska i jedna molska lestvica;
2. Jedna etida;
3. Jedan komad sa klavirom, napamet.

IV razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

Sistematska nadgradnja osnova kroz njihovu primenu u tehnički složenijim zahtevima:

- Širenje opsega.
- Dalje usavršavanje sviranja intervala.
- Kontrola tona u šesnaestinama.
- Kontrola tona od *pp* i *ff*.
- Legato intervala do oktave.
- Rad na ostalim artikulacijama.
- Rad na napretku tehnike prstiju.

LESTVICE

Ef-dur, As-dur, De-dur, Ha-dur, de-mol, ef-mol, fis-mol, cis-mol i ostale u zavisnosti od mogućnosti učenika, u celim notama, polovinama, četvrtinama, osminama, u raznim ritmičkim kombinacijama i artikulacijama (legato, stakato).

LITERATURA

- F. Šolar: Škola za hornu, I i II sveska (izbor)
- Silađi i Kekenješi: Škola za hornu, I i II sveska (izbor)
- D. Marković: Škola za hornu, III i IV deo (izbor)

- L. Teve: Kompletna metoda za hornu, II sveska
- M. Alfons, II sveska i druga odgovarajuća literatura
- M. Vlajin: Bagatela II
- J. Kriger: Menuet
- L. V. Betoven: Romansa
- J. S. Bah: Koral
- J. D. Škroup: Koncert

i druga odgovarajuća literatura prema izboru nastavnika i mogućnostima učenika.

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA:
- sve durske i molske lestvice;
- Šolar - do 64. vežbe;
- dva komada uz klavirsku pratnju.

JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

ISPITNI PROGRAM
1. Jedna durska i jedna molska lestvica.
2. Dve etide (jedna u brzom tempu, druga u sporom).
3. Komad uz klavirsku pratnju, napamet.

TRUBA

CILJ

Osposobljavanje učenika za bavljenje muzikom na nivou osnovnoškolskog znanja i za nastavak školovanja u srednjoj muzičkoj školi.

ZADACI

Postavljanje optimalne i stabilne osnove za uspešan i nelimitiran razvoj potencijalnog reproduktivnog umetnika, pri čemu perspektiva razvoja i umetnički dometi ne smeju zavisiti od slučajnosti spontane postavke duvanja. U tom cilju je neophodno u I razredu veoma polako, pedantno i temeljito ovladavati svakim pojedinim elementom osnova tehnike duvanja, kao i bazičnim elementima optimalne koordinacije intelektualnog, emocionalnog, fiziološkog i fizičkog aspekta sviranja na duvačkom instrumentu.
- Ovladavanje osnovama funkcionalno optimalne i zdravstveno bezbedne tehnike disanja.
- Formiranje volumena disajnih puteva.
- Formiranje optimalne ambažure.
- Optimalna impostacija usnika.
- Ovladavanje optimalnim držanjem instrumenta.
- Optimalna impostacija duvanja na instrumentu.

Postavljanje osnova za optimalnu koordinaciju intelektualnog, emocionalnog, fiziološkog i fizičkog aspekta sviranja na duvačkom instrumentu:
- stabilnost;
- relaksacija;
- smirenost;
- efikasnost;
- vertikala tela;
- fleksibilnost stava;
- stabilna, relaksirana, mirna i efikasna pozicija za držanje instrumenta.

I ciklus (I i II razred)

I razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Ovladavanje osnovama veštine disanja.
- Formiranje ambažure i ataka.
- Impostacija usnika.
- Impostacija instrumenta.
- Postavljanje tonova.

- Početak sviranja iz nota.

OVLADAVANJE OSNOVAMA VEŠTINE DISANJA

- Aktivacija i jačanje stražnjeg dela pluća iz sedećeg stava:
a) forsiranim pretklonom sa punim plućima;
b) disanjem u forsiranom pretklonu.
- Dijafragmatsko disanje stražnjim delom pluća u poziciji ležanja na stomaku.
- Aktivacija dijafragme glasnim brojanjem u poziciji ležanja na stomaku.
- Svesno ovladavanje dijafragmom. Formiranje dugog, stabilnog, mirnog, ujednačenog toka vazduha dugim i tihim izdržavanjem suglasnika "SSS" u stojećem stavu.
- Formiranje volumena disajnih puteva (rad pred ogledalom).

Formiranje ambažure i ataka (rad pred ogledalom):

- postavljanje facijalne muskulature u optimalnu poziciju za duvanje;
- ispuštanje vazduha kroz stisnute usne u optimalnoj poziciji za duvanje - bez ataka;
- proizvodnja tona vibracijom usana (zujanje usnama) u optimalnoj poziciji za duvanje;
- zujanje drugog tona, nanošenje instrumenta, udisaj, atakiranje tona slogom "tu";
- zujanje različitih visina tona;
- zujanje glisanda (uzlazno, silazno, vraćanje na početni ton);
- atakiranje tona kod zujanja sa upotrebom sloga "tu";
- zujanje tonova intoniranih na klaviru;
- širenje opsega zujanjem uz klavir.

Impostacija usnika (rad pred ogledalom):

- Zujanje ravnog tona, nanošenje usnika na njegovo prirodno mesto na usne i skidanje usnika, sve bez promene visine tona (ton na usniku mora imati prirodnu zvučnost, a visina tona treba biti u optimalnom registru za početak sviranja na instrumentu, G1-C2).
- Širenje opsega na usniku, preko glisanda.
- Zujanje, nanošenje usnika, udisaj bez skidanja usnika, atak i skidanje usnika, sve bez promene visine tona.
- Zujanje ravnog tona, nanošenje, uzlazni i silazni glisando, vraćanje na početni ton, udisaj bez skidanja usnika (krajevima usta), atakiranje iste visine tona kao na početku, uzlazni i silazni glisando, vraćanje na početni ton i skidanje usnika. Kod nanošenja i skidanja usnika se ne sme promeniti visina tona, a sva četiri ravna tona moraju biti iste visine.
- Sviranje glisanda na usniku (sa i bez atakiranja) uz datu intonaciju početnog i završnog tona.

Početak sviranja iz nota:

- Sviranje celih nota, sa i bez pauza i upoznavanje repeticija, sve na jednom tonu, što bližem optimalnom tonu za početak rada na instrumentu:
sviranje iz nota na usniku.
- Sviranje iz nota ritmičkih vežbi zujanjem i na usniku.
- Sviranje iz nota ritmičkih vežbi na zadatu intonaciju, zujanjem i na usniku.
- Sviranje iz nota melodijsko-ritmičkih vežbi na zadatu intonaciju, zujanjem i na usniku.

Držanje instrumenta:

- Optimalno držanje instrumenta u stabilnoj i relaksiranoj poziciji postavljenoj na početku učenja.

Vežbe disanja na instrumentu:

- Duvanje vazduha kroz instrumenat bez usnika na svakoj od sedam pozicija ventila.
- Duvanje svih sedam pozicija ventila (0, 2, 1, 1-2, 2-3, 1-3, 1-2-3) na jedan vazduh, na instrumentu bez usnika.
- Duvanje ritmičkih vežbi na instrumentu bez usnika (na raznim pozicijama ventila).

Postavljanje prvog tona na instrumentu:

- Zujanje tona Ce^{1} ili Ge^{1}, nanošenje instrumenta na zujanje usnikom i skidanje instrumenta, sve bez promene visine tona. Ton na instrumentu mora imati punu zvučnost, sa gustim i kompaktnim tonskim jezgrom, dobrom projekcijom i solidnim volumenom.
- Zujanje tona, nanošenje instrumenta, udisaj, atakiranje i skidanje instrumenta, bez promene visine tona. Prvi ton mora da se završi stabilno, bez tonskih ili intonativnih promena, a drugi da bude precizno i čisto atakiran.

- Sviranje iz nota postavljenog tona (paziti na zvučnost).
Postavljanje ostalih tonova (maksimum do opsega kvinte):
- Po istom sistemu po kojem je postavljan prvi ton postavljati i ostala četiri tona, jedan po jedan i kombinovati ih sa svim ranije naučenim tonovima.
- Vežbe na kombinacijama dva do pet tonova.
Postavljanje kontrole sviranja:
- Kontrola tona do nivoa osmina.
- Veština kontrole tona u raznim dinamikama od *p* do *f*.
- Veština kontrole krešenda i dekrešenda bez narušavanja kvaliteta tona i intonacije.
- Početak rada na sistematskoj studiji legata.
- Stabilizacija kontrole elemenarnih artikulacija.
- Kontrola kvaliteta tona u stakatu.
- Početak rada na fleksibilnoj tehnici alikvotnog preduvavanja.
- Rad na tehničkim vežbama.
OBAVEZAN MINIMUM PROGRAMA
- četiri durske skale u jednoj oktavi.
LITERATURA
- Đorđe Tošić: Kompletna metoda, sveska I
- Dubravko Marković: Pripremne vežbe za trubu
- Dubravko Marković: Početne vežbe za trubu
- Čarls Kolin: Početne studije za trubu
- A. Mitronov: Škola za trubu
- Đorđe Tošić: Kompozicije sa klavirskom pratnjom
ili neka druga odgovarajuća literatura.
JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.
SMOTRA (na kraju školske godine)
1. Jedna lestvica;
2. Dve vežbe različitog karaktera;
3. Jedan komad sa klavirskom pratnjom, napamet.
NAPOMENE
Smotre i obavezni javni nastupi ne podležu konvencionalnom, numeričkom načinu ocenjivanja. Njihova svrha je da omoguće javni uvid u kvalitet nastavnikovog rada i proces učenikovog razvoja i napretka, kao i da budu neophodan poligon za učenikovo rano sticanje izvođačkog iskustva.
Školama se ostavlja mogućnost da, u okvirima svojih školskih programa, propišu neki drugi vid ocenjivanja (usmeni ili pismeni komentar nastavnika ili grupe nastavnika, članova odgovarajuće komisije).
Učeniku je na smotri u toku školske godine dopušteno da svira iz nota, ali na obaveznim javnim nastupima i na smotri na kraju školske godine mora da svira napamet, jednako kao na svim ostalim javnim nastupima, smotrama i godišnjim ispitima, do kraja školovanja u osnovnoj muzičkoj školi.

II razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
Postepena i pedantna nadgradnja osnova postavljenih u I razredu i njihova elementarna primena:
- Postupno i pažljivo širenje opsega.
- Sviranje u datom opsegu u različitim intervalima.
- Kontrola tona u celim notama, polovinama i četvrtinama.
- Tehnika kontrole tona u dekrešendu.
- Ovladavanje elementarnim artikulacijama (tenuto, legato i markato).
Vežbe na alikvotnim tonovima:
- Minimalni opseg: malo fis do ce^2.
- Rad na alikvotnom preduvavanju u 7 pozicija u polovinama.

- Početak pedalnih tonova.
- Maksimalni opseg u zavisnosti od trenutnih mogućnosti učenika da svira visinu lako, kvalitetno i bez pritiska na usne.

LESTVICE

- Ce-dur kroz jednu oktavu u celim notama, polovinama i četvrtinama, sa različitim kombinacijama legata na skali u četvrtinama i osminama (u slučaju poteškoća sa opsegom, umesto ove lestvice može se uzeti neka druga lestvica koja odgovara individualnim mogućnostima učenika ili ukoliko učenik lako svira duboke tonove, a ima probleme sa visokim tonovima, datu skalu može svirati kompenzativno, na primer: Ce_1, de_1, e_1, ef_1, ge_1, ef_1, e_1, de_1, ce_1, ha, a, ge, a, ha, ce_1; ce_1, e_1, ge_1, e_1, ce_1, ge, ce_1).

TONALITETI

- četiri durske i četiri molske lestvice u jednoj oktavi sa razloženim trozvukom.

METRIKA: 4/4, 3/4 i 2/4.

RITAM: cele note, polovine, polovine s tačkom, četvrtine i odgovarajuće pauze.

ARTIKULACIJA: tenuto i legato.

LITERATURA

- Đorđe Tošić: Kompletna metoda, sveska I
- Đorđe Tošić: Udžbenik fleksibilne tehnike za nižu školu (izbor vežbi odgovarajućeg nivoa)
- Dubravko Marković: Osnovne vežbe u četvrtinama
- V. Vurm: 45 Lakih etida za trubu
- Sigmund Hering: Tečaj za trubu (izbor vežbi odgovarajućeg nivoa) ili neka druga odgovarajuća literatura
- Dubravko Marković: Tonalne studije (studije odgovarajućeg nivoa)
- Dubravko Marković: Škola za trubu (do nivoa predviđenog programskim zahtevima)
- Alojz Strnad: Metoda učenja trube (izbor vežbi odgovarajućeg nivoa)

Kompozicije sa klavirskom pratnjom:

- Najmanje dve kompozicije u nivou gradiva, po izboru nastavnika
- Najmanje dva nastupa tokom školske godine

LITERATURA

- D. Marković: Lake kompozicije za početnike na trubi
- Đorđe Tošić: Kompozicije sa klavirskom pratnjom ili neka druga odgovarajuća literatura
- D. Marković: Zbirka lakih kompozicija za trubu (lakše kompozicije).

JAVNI NASTUPI

- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

ISPITNI PROGRAM

1. Dve skale: durska i molska;
2. Jedna vežba, etida ili pesma iz gradiva;
3. Jedna kompozicija sa klavirskom pratnjom, napamet.

II ciklus (III i IV razred)

III razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

Dalja nadgradnja osnova i njihova primena u elementarnoj interpretaciji:

- Dalje širenje opsega bez pritiskanja usnika na usne.
- Proširenje sposobnosti sviranja intervala.
- Kontrola tona do nivoa osmina.
- Veština kontrole tona u raznim dinamikama od *p* do *f*.
- Veština kontrole krešenda i dekrešenda bez narušavanja kvaliteta tona i intonacije.
- Početak rada na sistematskoj studiji legata.
- Stabilizacija kontrole elemenarnih artikulacija.
- Kontrola kvaliteta tona u stakatu.

Vežbe na alikvotnim tonovima:

- Minimalni opseg: malo fis do e^2.

- Maksimalni opseg u zavisnosti od trenutnih mogućnosti učenika da svira visinu lako, kvalitetno i bez pritiska na usne.
- Rad na preduvavanju u VII poziciji u polovinama, četvrtinama i osminama.
- Rad na pedalnim tonovima.

Opseg u sviranju iz nota: malo fis do e^2, po mogućstvu g^2.

LESTVICE

- četiri durske i četiri molske lestvice kroz jednu oktavu u četvrtinama i osminama, sa ritmičkim varijacijama i artikulacijama na skali u četvrtinama i u osminama sa trozvucima
- Hromatika.

TONALITETI: durski i molski tonaliteti do tri ili četiri predznaka.

METRIKA: 4/4, 3/4, 2/4, 3/8, 6/8

RITAM: cele note, polovine, polovine s tačkom, četvrtine, četvrtine s tačkom i osmine i odgovarajuće pauze.

ARTIKULACIJE: tenuto, markato, stakato, legato.

DINAMIKA: od piano do forte i krešendo i dekrešendo.

STUDIJA LEGATA: terce i kvarte u polovinama, četvrtinama i osminama legato.

LITERATURA

- Č. Gordon: Škola sa trubu
- Đorđe Tošić: Kompletna metoda, sveska I
- Đorđe Tošić: Udžbenik fleksibilne tehnike za nižu školu (izbor vežbi odgovarajućeg nivoa)
- V. Vurm: 45 Lakih etida sa trubu
- Dubravko Marković: Škola za trubu (do nivoa predviđenog programskim zahtevima)
- Alojz Strnad: Metoda učenja trube (izbor vežbi odgovarajućeg nivoa)
- Sigmund Hering: Tečaj za trubu (izbor vežbi odgovarajućeg nivoa)

ili neka druga odgovarajuća literatura.

KOMPOZICIJE SA KLAVIRSKOM PRATNJOM

- Najmanje dve kompozicije u nivou gradiva, po izboru nastavnika.

LITERATURA

- Đorđe Tošić: Kompozicije sa klavirskom pratnjom
- J. B. Arban: Popularne melodije i pesme za trubu iz Grande metode Francuske Edicije
- D. Marković: Zbirka lakih kompozicija za trubu (lakše kompozicije i kompozicije srednje težine).

JAVNI NASTUPI

- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

ISPITNI PROGRAM

1. Dve skale: jedna durska i jedna molska;
2. Jedna etida;
3. Jedna kompozicija sa klavirskom pratnjom, napamet.

IV razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

Sistematska nadgradnja osnova kroz njihovu primenu u tehnički složenijim zahtevima:

- Očuvanje non presa i širenje opsega.
- Dalje usavršavanje sviranja intervala.
- Kontrola tona u šesnaestinama.
- Postavljanje pravilnog ataka za portato.
- Kontrola kvaliteta tona u stakatisimu.
- Kontrola tona od *pp* i *ff*.
- Sistematska studija legato intervala do oktave.

Vežbe na alikvotnim tonovima:

- Minimalni opseg: malo fis do ge^2.
- Maksimalni opseg u zavisnosti od trenutnih mogućnosti učenika da svira visinu lako, kvalitetno i bez pritiska na usne.

Minimalni opseg u sviranju iz nota: malo fis do be^2.

LESTVICE

Durske i molske skale zaključno sa šest predznaka kroz oktavu po mogućnosti do kvintdecime u četvrtinama, osminama i šesnaestinama, sa ritmičkim varijacijama i artikulacijama na skali u četvrtinama i osminama i obrtajima trozvuka u četvrtinama i osminama.
TONALITETI: durski i molski zaključno sa šest predznaka.
Sve durske i molske lestvice u jednoj oktavi.
Hromatika.
METRIKA: 4/2, 3/2, 2/2, 4/4, 3/4, 2/4, 2/8, 3/8, 4/8, 6/8, 9/8, 12/8.
RITAM: cele note, polovine, četvrtine, osmine, šesnaestine i sinkope sa odgovarajućim pauzama.
ARTIKULACIJE: tenuto, markato, stakato, legato, i portato.
DINAMIKA: od pianisimo posibile do fortisimo posibile i krešendo i dekrešendo.
STUDIJA LEGATA: legato intervali do oktave u polovinama i četvrtinama.
LITERATURA
- Đorđe Tošić: Kompletna metoda, sveska I
- A. Petit: Grande metoda za kornet
- J. B. Arban: Grande metoda
- V. Vurm: 40 Etida sa trubu
- Alojz Strnad: Metoda učenja trube (izbor vežbi odgovarajućeg nivoa)
- Đorđe Tošić: Udžbenik fleksibilne tehnike za nižu školu (izbor vežbi odgovarajućeg nivoa)
- Sigmund Hering: Etide za trubu
ili neka druga odgovarajuća literatura
- Dubravko Marković: Osnovne vežbe u šesnaestinama.
KOMPOZICIJE SA KLAVIRSKOM PRATNJOM
- Najmanje dve kompozicije u nivou gradiva, po izboru nastavnika, preporuka da jedna komposicija bude cikličnog tipa (koncert ili sonata)
LITERATURA
- Đorđe Tošić: Kompozicije sa klavirskom pratnjom
- J. B. Arban: Popularne melodije i pesme za trubu iz Grande metode Francuske Edicije
- Dubravko Marković: Zbirka lakih kompozicija za trubu
JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.
ISPITNI PROGRAM
1. Dve skale (durska i molska);
2. Dve etide: jedna tehnička i jedna melodijska;
3. Jedna kompozicija sa klavirskom pratnjom po mogućnosti ciklična, napamet.

TROMBON

CILJ
Osposobljavanje učenika za bavljenje muzikom na nivou osnovnoškolskog znanja i za nastavak školovanja u srednjoj muzičkoj školi.
ZADACI
- Postavljanje osnova za optimalnu koordinaciju intelektualnog, emocionalnog, fiziološkog i fizičkog aspekta sviranja.
- Ovladavanje osnovama funkcionalno optimalne i zdravstveno bezbedne tehnike disanja.
- Formiranje volumena disajnih puteva.
- Formiranje optimalne ambažure.
- Impostacija usnika u individualno optimalnu radnu poziciju.
- Ovladavanje optimalnim držanjem instrumenta (rekalsirano, mirno, stabilno i radno efikasno).
- Ovladavanje osnova muzičke interpretacije.
- Priprema za sviranje iz nota.
- Početak sviranja iz nota.
- Postavljanje pravog tona na instrumentu.
- Postavljanje ostalih tonova (maksimalno do opsega kvinte).
- Vežbe na alikvotnim tonovima.

- Opseg u tonalnom sviranju.
- Postavka baze fizičkih i psihičkih mogućnosti učenika.
- Postavka osnove efikasnog delovanja u radnim i kreativnim procesima.
- Održavanje zdravstveno bezbedno i radno funkcionalne vertikale tela.
- Postavka osnove održavanja tona u odnosu akcije dijafragme i akcije abdominalne muskulature.
- Ovladavanje kontrolom pozicije jezika, održavanje facijalne muskulature u radno optimalnoj poziciji.
- Korišćenje instrumenta sa minimumom pritiska na usne.
- Posedovanje kontrole kvaliteta tona, pokretljivosti i vladanja opsegom na instrumentu.
- Razvijanje osećanja za vrednost individualnog pristupa interpretaciji.

I ciklus (I i II razred)

I razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Pravilno držanje tela.
- Pravilno disanje.
- Zujanje sa usnama.
- Pravilno postavljanje usnika na usne.
- Zujanje na usniku.
- Držanje instrumenta.
- Dnevne vežbe sa usnama i sa usnikom.

LESTVICE: Be, Ce.

PROGRAM
- Štajner Ferenc: Pozaunen, A, Be, Ce
- Koni Roslund: Škola za trombon
- Paul Herphurt: Škola za trombon, I deo

KOMADI
- Ujfaluši-Štajner: Komadi za izvođenje, izbor
- D. Marković: Prvi nastup
- A. Benčić: Veseli trombon
- Štajner Ferenc: Pozaunen, A, Be, Ce, izbor

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA
- dve lestvice;
- dvadeset vežbi;
- četiri kompozicije po slobodnom izboru.

JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

SMOTRA (na kraju školske godine)
1. Dve vežbe različitog karaktera;
2. Jedan komad sa klavirskom pratnjom, napamet.

NAPOMENE

Smotre i obavezni javni nastupi ne podležu konvencionalnom, numeričkom načinu ocenjivanja. Njihova svrha je da omoguće javni uvid u kvalitet nastavnikovog rada i proces učenikovog razvoja i napretka, kao i da budu neophodan poligon za učenikovo rano sticanje izvođačkog iskustva.

Školama se ostavlja mogućnost da, u okvirima svojih školskih programa, propišu neki drugi vid ocenjivanja (usmeni ili pismeni komentar nastavnika ili grupe nastavnika, članova odgovarajuće komisije).

Učeniku je na smotri u toku školske godine dopušteno da svira iz nota, ali na obaveznim javnim nastupima i na smotri na kraju školske godine mora da svira napamet, jednako kao na svim ostalim javnim nastupima, smotrama i godišnjim ispitima, do kraja školovanja u osnovnoj muzičkoj školi.

II razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Usavršavanje metode zujanja.
- Proširivanje obima tonova.
- Vežbe na alikvotnim tonovima, prema mogućnostima učenika.

LESTVICE
- Durske lestvice do četiri predznaka.

PROGRAM
- Štajner Ferenc: Pozaunen: A Be Ce.
- Paul Herphurt: Škola za trombon I deo - izbor
- Lafose: Kompletna metoda I deo - izbor

KOMADI
- Komadi za trombon i klavir
- Muzika, Lenjingrad: Mladi trombonist
- Ujfaluši, Pehl i Perlaki: Škola za trombon (izbor)
- Album za trombon i klavir
- Muzička Ukrajina, Kijev 1989 (izbor)
- Henri Gagnebin: Sarabande
- E. Matei: Sarabanda.

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA
- skale do dva predznaka;
- dvadeset vežbi;
- četiri komada.

JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

ISPITNI PROGRAM
1. Dve vežbe različitog karaktera;
2. Jedan komad sa klavirskom pratnjom, napamet.

II ciklus (III i IV razred)

III razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Proširivanje obima tonova.
- Artikulacija, fraziranje.

LESTVICE

Sve durske lestvice u četvrtinama i osminama prema mogućnostima učenika.

PROGRAM
- Slokar: Škola za tenor trombon.
- Šlosberg - Dnevne vežbe.
- R. Miler: Škola za tenor trombon, II deo.
- V. Krzistek: Etide za trombon (izbor).
- Paul Herphurt: Škola za trombon (izbor).

KOMADI
- Rober Miler: *Andante* i *Allegretto*.
- Robert Hofman: *Allegro marciale*.
- B. Bartok: Veče na selu.
- Album za trombon i klavir: Mladi trombonisti, Muzika, Lenjingrad (izbor).
- Ujfaluši i Štajner: Komadi za izvođenje za trombon i klavir (izbor).

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA
- trideset vežbi;
- četiri kompozicije sa klavirskom pratnjom.

JAVNI NASTUPI

- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

ISPITNI PROGRAM

1. Jedna durska lestvica, napamet;
2. Dve kompozicije različitog karaktera;
3. Jedna kompozicija uz klavirsku pratnju, napamet.

IV razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

- Proširivanje obima tonova.
- Artikulacija, fraziranje.

LESTVICE

Sve durske i molske lestvice u osminama, po mogućnostima učenika.

PROGRAM

- Lafose: Kompletna metoda I deo (izbor)
- Džerald Bordner: I deo
- Praktične studije za trombon (izbor)
- F. Kvitvovski: Izbor etida III deo
- Ujfaluši: Škola za trombon, II deo (izbor etida).

KOMADI

- B. Grigorjev: Laki komadi i ansambli za trombon i klavir (izbor)
- Album za trombon i klavir (izbor), Muzička Ukrajina, Kijev, 1989.
- J. A. Hase: Dva plesa
- R. Kleris: Konkursne teme
- R. Kleris: Molitva.

Obavezni minimum programa

- skale do pet predznaka;
- dvadeset etida;
- četiri kompozicije sa klavirskom pratnjom.

JAVNI NASTUPI

- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

ISPITNI PROGRAM

1. Jedna durska i jedna molska lestvica, napamet;
2. Dve edite različitog karaktera;
3. Jedna kompozicija uz klavirsku pratnju, napamet.

PREPORUČENA LITERATURA ZA TROMBON

- Dubravko Marković: Pripremne vežbe za trombon
- Dubravko Marković: Početne vežbe za trombon
- Dubravko Marković: Tonalne studije
- Dubravko Marković: Lake kompozicije za početnike na trombonu
- B. Slokar: Škola za tenor trombon
- R. Miler: Škola za tenor trombon
- Ujfaluši: Komadi za izvođenje za trombon i klavir
- H. Miler: Igrački komadi za trombon i klavir
- B. Gligorjev: Laki komadi i ansambli za trombon i klavir
- Komadi za trombon i klavir, Mladi trombonisti, izdanje "Muzika", Lenjingrad, 1991. godine
- Album za trombon i klavir, Album učenika trombonista, izdanje "Muzička Ukrajina", Kijev, 1989. godine
- Štajner Ferenc: Abeceda za trombon

kao i druga odgovarajuća literatura i druge kompozicije na nivou gradiva po izboru nastavnika i mogućnostima učenika.

TUBA

CILJ

Osposobljavanje učenika za bavljenje muzikom na nivou osnovnoškolskog znanja i za nastavak školovanja u srednjoj muzičkoj školi.

ZADACI
- Postavljanje osnova za optimalnu koordinaciju intelektualnog, emocionalnog, fiziološkog i fizičkog aspekta sviranja na tubi.
- Ovladavanje osnovama funkcionalno-optimalne i zdravstveno bezbedne tehnike disanja.
- Formiranje volumena disajnih puteva.
- Formiranje optimalne ambažure.
- Optimalna inpostacija usnika u individualno optimalnoj radnoj poziciji.
- Ovladavanje optimalnim držanjem instrumenta (relaksirano mirno, stabilno i radno efikasno).
- Ovladavanje osnovama muzičke interpretacije.
- Razvijanje ljubavi prema svom instrumentu i instrumentalnoj muzici uopšte.
- Pravilno postavljena baza psiho-fizičkog stava.
- Pravilno postavljene osnove efikasnog delovanja u radnim i kreativnim procesima.
- Ovladavanje osnovama disanja.
- Ovladavanje kontrolom pozicije jezika, kontrolom nepca i otvorenošću grkljana.
- Održavanje facijalne muskulature prilikom izvođenja u radno optimalnoj poziciji.
- Učenik drži instrument u optimalnoj poziciji, ima potrebnu pokretljivost, vlada opsegom na instrumentu od minimum jedne oktave.
- Ovladavanje muzičkim izvođenjem kompozicija dostupnih učenikovom tehničkom nivou.
- Razumevanje vrednosti sopstvenog individualnog pristupa interpretaciji.

I ciklus (I i II razred)

I razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Proširivanje obima tonova.
- Artikulacija, fraziranje.
- Ovladavanje osnovama funkcionalno optimalne i zdravstveno bezbedne tehnike disanja.
- Formiranje volumena disajnih puteva.
- Formiranje optimalne ambažure.
- Optimalna impostacija usnika.
- Ovladavanje optimalnim držanjem instrumenta.
- Optimalna impostacija duvanja na instrumentu.
- Postavljanje osnova za optimalnu koordinaciju intelektualnog, emocionalnog, fiziološkog i fizičkog aspekta sviranja na duvačkom instrumentu:
- stabilnost;
- relaksacija;
- smirenost;
- efikasnost;
- vertikala tela;
- fleksibilnost stava;
- stabilna, relaksirana, mirna i efikasna pozicija za držanje instrumenta.

OVLADAVANJE OSNOVAMA VEŠTINE DISANJA
- Aktivacija i jačanje stražnjeg dela pluća iz sedećeg stava:
a) forsiranim pretklonom sa punim plućima;
b) disanjem u forsiranom pretklonu.
- Dijafragmatsko disanje stražnjim delom pluća u poziciji ležanja na stomaku.
- Aktivacija dijafragme glasnim brojanjem u poziciji ležanja na stomaku.
- Svesno ovladavanje dijafragmom (diferenciranje osećaja za kontrakciju dijafragme od osećaja za kontrakciju abdominalne muskulature) u poziciji sedenja s zakačenim nogama pod nagibom od 45 stepeni unazad.
- Formiranje dugog, stabilnog, mirnog, ujednačenog toka vazduha dugim i tihim izdržavanjem suglasnika "Ce":
a) u poziciji sedenja sa zakačenim nogama pod nagibom od 45 stepeni unazad;

b) u stojećem stavu.
- Formiranje volumena disajnih puteva (rad pred ogledalom).
- Formiranje maksimalnog volumena usne duplje postavljanjem jezika u najnižu poziciju, a da se pri tome vidi celo ždrelo.
- Formiranje potpuno relaksiranog maksimalnog volumena grla i ždrela zevanjem pred ogledalom i registrovanjem i pamćenjem subjektivnog osećaja koji se javlja u trenutku podizanja rese, neposredno pred zevanje.
- Svesno i namerno formiranje maksimalnog volumena grla, ždrela i usne duplje postavljanjem jezika u najnižu poziciju (za "Ce") i zevanjem.
NAPOMENE
Formiranje volumena bronhija se postavlja znatno kasnije, kod intenzivnog kretanja kroz registre, podizanjem rebarnih lukova (širenje gornjeg dela grudnog koša) kod sviranja najvišeg tona.
Formiranje ambažure i ataka (rad pred ogledalom):
- postavljanje facijalne muskulature u optimalnu poziciju za duvanje;
- ispuštanje vazduha kroz stisnute usne u optimalnoj poziciji za duvanje;
- proizvodnja tona vibracijom usana (zujanje usnama) u optimalnoj poziciji za duvanje;
- zujanje različitih visina tona;
- zujanje glisanda (uzlazno, silazno, vraćanje na početni ton);
- atakiranje tona kod zujanja;
- zujanje tonova intoniranih na klaviru;
- širenje opsega zujanjem uz klavir.
Impostacija usnika (rad pred ogledalom):
- Zujanje ravnog tona, nanošenje usnika na njegovo prirodno mesto na usne i skidanje usnika, sve bez promene visine tona (ton na usniku mora imati prirodnu zvučnost, a visina tona treba biti u optimalnom registru za početak sviranja na instrumentu).
- Širenje opsega na usniku, nanošenjem i skidanjem usnika na zujanje tonova intoniranih na klaviru.
- Zujanje, nanošenje usnika, udisaj bez skidanja usnika, atak i skidanje usnika, sve bez promene visine tona.
- Širenje opsega na usniku, nanošenjem, atakiranjem i skidanjem usnika na zujanje tonova intoniranih na klaviru.
- Zujanje ravnog tona, nanošenje, uzlazni glisando, silazni glisando, vraćanje na početni ravan ton i skidanje usnika. Kod nanošenja i skidanja usnika se ne sme promeniti visina tona.
- Zujanje ravnog tona, nanošenje, uzlazni i silazni glisando, vraćanje na početni ton, udisaj bez skidanja usnika (krajevima usta), atakiranje iste visine tona kao na početku, uzlazni i silazni glisando, vraćanje na početni ton i skidanje usnika. Kod nanošenja i skidanja usnika se ne sme promeniti visina tona, a sva četiri ravna tona moraju biti iste visine.
- Sviranje glisanda na usniku (sa i bez atakiranja) uz datu intonaciju početnog i završnog tona.
Priprema za sviranje iz nota (rad pred ogledalom):
- Ravnomerno kucanje nogom za vreme zujanja atakiranje tona u trenutku kada noga udari o pod (svaki ton po nekoliko otkucaja).
- Završavanje tona kada noga dođe u gornji položaj.
- Naizmenično zujanje i "odmaranje" po četiri otkucaja (cele note i cele pauze).
- Uzastopno zujanje nekoliko celih nota, zatim jedna pauza, pa opet nekoliko celih nota.
Početak sviranja iz nota:
- Sviranje celih nota, sa i bez pauza i upoznavanje repeticija, sve na jednom tonu, što bližem optimalnom tonu za početak rada na instrumentu:
a) sviranje iz nota zujanjem,
b) sviranje iz nota na usniku.
- Sviranje iz nota ritmičkih vežbi zujanjem i na usniku.
- Sviranje iz nota ritmičkih vežbi na zadatu intonaciju, zujanjem i na usniku.
- Sviranje iz nota melodijsko-ritmičkih vežbi na zadatu intonaciju, zujanjem i na usniku.

Držanje instrumenta:
- Optimalno držanje instrumenta u stabilnoj i relaksiranoj poziciji postavljenoj na početku učenja.
Vežbe disanja na instrumentu:
- Duvanje vazduha kroz instrumenat bez usnika na svakoj od sedam pozicija ventila.
- Duvanje svih sedam pozicija ventila (0, 2, 1, 1-2, 2-3, 1-3, 1-2-3) na jedan vazduh, na instrumentu bez usnika.
- Duvanje ritmičkih vežbi na instrumentu bez usnika (na raznim pozicijama ventila).
Postavljanje prvog tona na instrumentu:
- Zujanje trećeg alikvotnog tona (malo Ce na Ef-tubi, veliko Be na Es-tubi, velikog Ge na Ce-tubi ili velikog F na Be-tubi; ako učenik ne uspeva još kontrolisano da zuji treći alikvotni ton, može se startovati i od četvrtog alikvotnog tona), nanošenje instrumenta na zujanje i skidanje instrumenta, sve bez promene visine tona. Ton na instrumentu mora imati punu zvučnost, sa gustim i kompaktnim tonskim jezgrom, dobrom projekcijom i solidnim volumenom.
- Zujanje tona, nanošenje instrumenta, udisaj, atakiranje i skidanje instrumenta, bez promene visine tona. Prvi ton mora da se završi stabilno, bez tonskih ili intonativnih promena, a drugi da bude precizno i čisto atakiran.
- Sviranje iz nota postavljenog tona (paziti na zvučnost i *non presso*).
Postavljanje drugog tona na instrumentu:
- Zujanje drugog tona, nanošenje i skidanje instrumenta, bez promene visine tona, sa dobrom zvučnošću na instrumentu.
- Zujanje drugog tona, nanošenje instrumenta, udisaj, atakiranje tona i skidanje instrumenta, sve kvalitetno i bez promene visine tona.
- Naizmenično sviranje dva naučena tona:
a) zujanje, nanošenje, skidanje;
b) zujanje, nanošenje, udisaj, atak, skidanje.
- Sviranje iz nota novog tona samog i u kombinaciji sa prvim tonom.
Postavljanje ostalih tonova (maksimum do opsega kvinte):
- Po istom sistemu po kojem je postavljan drugi ton postavljati i ostala tri tona, jedan po jedan i kombinovati ih sa svim ranije naučenim tonovima.
- Vežbe na kombinacijama dva do pet tonova.
SMOTRA (na kraju školske godine)
1. Dve vežbe različitog karaktera.
LITERATURA
- Dubravko Marković: Pripremne vežbe za tubu
- Dubravko Marković: Početne vežbe za tubu (napomena: ako je učenik na Be-tubi startovao od 4. alikvotnog tona (veliko Be) treba da startuje sa početnim vežbama za Es-tubu, a ako je učenik na Ce-tubi startovao od 4. alikvotnog tona (malo Ce) treba da startuje sa početnim vežbama za Ef-tubu)
ili neka druga odgovarajuća literatura.
NAPOMENE
- Mlađim početnicima se za početak učenja preporučuje Ef-tuba ili eventualno Es-tuba jer je De-tuba, a pogotovo Ce-tuba, suviše glomazna za taj uzrast.
- Ovaj nastavni program je kreiran prema mogućnostima prosečnog učenika u osnovnom muzičkom obrazovanju. Sa natprosečno sposobnim detetom je, s obzirom da je nastava individualna, moguće uraditi i znatno više gradiva nego što je ovde normirano. Ukoliko nastavnik sa nekim učenikom proširuje program, mora strogo voditi računa o osnovnim ciljevima ovog programa, posebno o mogućnosti zdravstveno bezbednog i perspektivno nelimitiranog *non preso* duvanja i o njegovom opštem opterećenju, poštujući pri tome ambiciju i želje učenika.

II razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
Postepena i pedantna nadgradnja osnova postavljenih u I razredu i njihova elementarna primena:

- Postupno i pažljivo širenje opsega bez pritiskanja usnika na usne.
- Sviranje u datom opsegu u različitim intervalima.
- Kontrola tona u celim notama, polovinama i četvrtinama.
- Tehnika kontrole tona u dekrešendu.
- Ovladavanje elementarnim artikulacijama (tenuto, legato i markato).

Vežbe na alikvotnim tonovima:
- Minimalni opseg: do 4. alikvotnog tona.
- Maksimalni opseg u zavisnosti od trenutnih mogućnosti učenika da svira visinu lako, kvalitetno i bez pritiska na usne.

Opseg u sviranju iz nota: jedna oktava.
Skale:
- Jedna durska lestvica sa trozvukom, kroz jednu oktavu u celim notama, polovinama i četvrtinama, sa različitim kombinacijama legata na skali u četvrtinama (skalu se može svirati i kompenzativno, npr. Ef, Ge, A, Be, Ce, Be, A, Ge, Ef, E, De, Ce, De, E, Ef,... Ef, A, Ce, A, Ef, Ce, Ef)

TONALITETI:
- Tri durska tonaliteta koji najbolje odgovaraju opsegu.

METRIKA: 4/4, 3/4 i 2/4.
RITAM: cele note, polovine, polovine s tačkom, četvrtine i odgovarajuće pauze.
ARTIKULACIJE: tenuto i legato.
LITERATURA
- Dubravko Marković: Početne vežbe za tubu
- Dubravko Marković: Osnovne vežbe u četvrtinama
- Dubravko Marković: Tonalne studije (studije odgovarajućeg nivoa)
- Dubravko Marković: Škola za tubu (do nivoa predviđenog programskim zahtevima)
- R. Kicer: Škola za tubu (izbor vežbi odgovarajućeg nivoa)

ili neka druga odgovarajuća literatura
KOMPOZICIJE SA KLAVIRSKOM PRATNJOM
- Najmanje dve kompozicije u nivou gradiva, po izboru nastavnika.

LITERATURA
- D. Marković: Lake kompozicije za početnike na tubi
- V. A. Mocart: Azbuka
- Nepoznati autor (XVI vek): Pesma
- Nepoznati autor (XVI vek): Melodija

i druge kompozicije na nivou gradiva po izboru nastavnika i mogućnostima učenika.
JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

ISPITNI PROGRAM
1. Jedna vežba, etida ili pesma iz gradiva;
2. Jedna kompozicija sa klavirskom pratnjom, napamet.

II ciklus (III i IV razred)

III razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
Dalja nadgradnja osnova i njihova primena u elementarnoj interpretaciji:
- Dalje širenje opsega bez pritiskanja usnika na usne.
- Proširenje sposobnosti sviranja intervala.
- Kontrola tona do nivoa osmina.
- Veština kontrole tona u raznim dinamikama od *p* do *f*.
- Veština kontrole krešenda i dekrešenda bez narušavanja kvaliteta tona i intonacije.
- Početak rada na sistematskoj studiji legata.
- Stabilizacija kontrole elemenarnih artikulacija.
- Kontrola kvaliteta tona u stakatu.

Vežbe na alikvotnim tonovima:
- Minimalni opseg, do 5. alikvotnog tona.
- Maksimalni opseg u zavisnosti od trenutnih mogućnosti učenika da svira visinu lako, kvalitetno i bez pritiska na usne.

Opseg u sviranju iz nota: jedna i po do dve oktave.
LESTVICE
Sedam durskih lestvica kroz jednu oktavu u celim notama, polovinama, četvrtinama i osminama, sa ritmičkim varijacijama i različitim artikulacijama na skali u četvrtinama.
TONALITETI: durski tonaliteti do tri ili četiri predznaka.
METRIKA: 4/4, 3/4, 2/4.
RITAM: cele note, polovine, polovine s tačkom, četvrtine, četvrtine s tačkom i osmine i odgovarajuće pauze.
ARTIKULACIJE: tenuto, markato, stakato, legato.
DINAMIKA: od piano do forte i krešendo i dekrešendo.
STUDIJA LEGATA: terce i kvarte u polovinama legato.
LITERATURA
- Dubravko Marković: Osnovne vežbe u četvrtinama
- Dubravko Marković: Osnovne vežbe u osminkama
- Dubravko Marković: Tonalne studije (studije odgovarajućeg nivoa)
- Dubravko Marković: Škola za tubu (do nivoa predviđenog programskim zahtevima)
- Alojz Strnad: Metoda učenja trube (izbor vežbi odgovarajućeg nivoa)
- R. Kicer: Škola za tubu (izbor vežbi odgovarajućeg nivoa)

ili neka druga odgovarajuća literatura
KOMPOZICIJE SA KLAVIRSKOM PRATNJOM
- Najmanje dve kompozicije u nivou gradiva, po izboru nastavnika.

LITERATURA
- J. Hajdn: Pesmica
- E. Šentirmai: Mađarska melodija
- T. Morli: Gavota
- G. F. Teleman: Menuet

i druge kompozicije na nivou gradiva po izboru nastavnika i mogućnostima učenika.
JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

ISPITNI PROGRAM
1. Jedna vežba, etida ili pesma iz gradiva;
2. Jedna kompozicija sa klavirskom pratnjom, napamet.

IV razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
Sistematska nadgradnja osnova kroz njihovu primenu u tehnički složenijim zahtevima:
- Očuvanje *non presa* i širenju opsega.
- Dalje usavršavanje sviranja intervala.
- Kontrola tona u šesnaestinkama.
- Postavljanje pravilnog ataka za portato.
- Kontrola kvaliteta tona u stakatisimu.
- Kontrola tona od *pp* do *ff*.
- Sistematska studija legato intervala do oktave.

Vežbe na alikvotnim tonovima:
- Minimalni opseg do 6. alikvotnog tona.
- Maksimalni opseg u zavisnosti od trenutnih mogućnosti učenika da svira visinu lako, kvalitetno i bez pritiska na usne.
- Minimalni opseg u sviranju iz nota: dve oktave.

LESTVICE

Durske zaključno sa šest predznaka kroz jednu oktavu, u celim notama, polovinama, četvrtinama, osminama i šesnaestinama, sa ritmičkim varijacijama i različitim artikulacijama na skali u četvrtinama i sa različitim artikulacijama na skali u osminama.
TONALITETI: svi durski i molski.
METRIKA: 4/2, 3/2, 2/2, 4/4, 3/4, 2/4, 2/8, 3/8, 4/8, 6/8, 9/8, 12/8.
RITAM: cele note, polovine, četvrtine, osmine, šesnaestine i sinkope sa odgovarajućim pauzama.
ARTIKULACIJE: tenuto, markato, stakato, legato i portato.
DINAMIKA: od pianisimo posibile do fortisimo posibile i krešendo i dekrešendo.
STUDIJA LEGATA: legato intervali do sekste u polovinama i četvrtinama.
LITERATURA
- Dubravko Marković: Tonalne studije (izbor studija odgovarajućeg nivoa)
- Dubravko Marković: Osnovne vežbe u šesnaestinkama
- Dubravko Marković: Škola za tubu (do nivoa predviđenog programskim zahtevima)
- R. Kicer: Škola za tubu (izbor vežbi odgovarajućeg nivoa)
ili neka druga odgovarajuća literatura.
KOMPOZICIJE SA KLAVIRSKOM PRATNJOM
- Najmanje dve kompozicije u nivou gradiva, po izboru nastavnika.
LITERATURA
- J. S. Bah: Menuet
- Rajnhard: Vrtnica
- Kliford Barns: Mladi umetnik
- Kliford Barns: Mladi virtuoz
i druge kompozicije na nivou gradiva po izboru nastavnika i mogućnostima učenika.
JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.
ISPITNI PROGRAM
1. Jedna vežba, etida ili pesma iz gradiva;
2. Jedna kompozicija sa klavirskom pratnjom, napamet.
PREPORUČENA LITERATURA ZA TUBU
- Dubravko Marković: Pripremne vežbe za tubu
- Dubravko Marković: Početne vežbe za tubu
- Dubravko Marković: Osnovne vežbe u četvrtinama
- Dubravko Marković: Tonalne studije
- Dubravko Marković: Škola za tubu
- Dubravko Marković: Lake kompozicije za početnike na tubi
- Nepoznati autor: Pesma (16. vek)
- Nepoznati autor: Melodija (16. vek)
- V. A. Mocart: Azbuka
- R. Kicer: Škola za tubu (izbor vežbi odgovarajućeg nivoa)
kao i druga odgovarajuća literatura i druge kompozicije na nivou gradiva po izboru nastavnika i mogućnostima učenika.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA DUVAČKIH INSTRUMENATA

(oboa, klarinet, saksofon, fagot, horna, truba, trombon, tuba)

U nastavi duvačkih instrumenata posebnu pažnju treba usmeriti na oblikovanje tona, njegovu pravilnu postavku kroz upoznavanje sa osnovama tehnike disanja i pravilnu impostaciju usnika ili piska. Od samog početka, u okviru registra koji omogućava najlakšu emisiju tona, primeniti sve elemente koji se odnose na pravilno uzimanje vazduha i njegovo racionalno korišćenje kroz odgovarajuće oblikovanje usana kod instrumenata sa usnikom (horna, truba, trombon, tuba) i pravilno oblikovanje usana kod instrumenata sa trskom (klarinet, saksofon) i sa piskom (oboa, fagot).
Posebnu pažnju u nastavi duvačkih instrumenata obratiti na tonske vežbe preko kojih učenik treba tokom školovanja u osnovnoj muzičkoj školi da ovlada tonovima svog instrumenta podjednako zvučno i kvalitetno u različitim registrima.

Uporedo sa tonskim raditi i na tehničkim vežbama koje, počev od jednostavnijih ka složenijim, doprinose razvoju svih tehničkih elemenata vladanja instrumentom. Posebnu pažnju usmeriti na sviranje vežbi u različitim artikulacijama.
U toku školovanja obraditi sve tonalitete, durske i molske, sa toničnim trozvukom. U sviranju lestvica primenjivati razloženo sviranje, kao i sviranje dominantnih durskih i umanjenih septakorda kod molskih tonaliteta. Lestvice uvek svirati u određenom ritmu od početka do kraja, u istom tempu, bez ubrzavanja i usporavanja. Lestvice obavezno svirati napamet.
U toku školovanja u radu na etidama, bez obzira na godinu učenja, uvek do kraja insistirati na potpunom ovladavanju svakog tehničkog i tonskog zahteva koji je zadat u notnom tekstu. Uputiti učenika na analitičan pristup rada koji se odnosi na tonalitet i predznake u toku same vežbe, složenije ritmičke, tehničke i tonske elemente, kao i rad na pojedinim pasažima koji zahtevaju posebnu pažnju. Kod učenika, preko etida raznovrsnog sadržaja i zahteva, razvijati urednost u vežbanju, poštovanje svake note i oznake u notnom tekstu koje se odnose na tempo, dinamičko i agogičko nijansiranje. U radu sa komadima za izvođenje uz pratnju klavira, od samog početka kod učenika razvijati osećanje za interpretaciju koja u sebi sadrži osnovne stilske karakteristike kompozicije i kroz pravilno usmeravanje omogućiti svakom učeniku razvijanje njegove sposobnosti i muzikalnosti.
U okviru svih elemenata koji čine nastavni proces (tonske i tehničke vežbe, lestvice, etide i komadi za izvođenje uz pratnju klavira), neophodno je pažnju učenika usmeriti na intonaciju i čisto sviranje koje može omogućiti samo pravilna postavka instrumenata i pravilna primena tehnike disanja.

UDARALJKE

(doboš, timpani, ksilofon, vibrafon, marimba)

CILJ
Osposobljavanje učenika za bavljenje muzikom na nivou osnovnoškolskog znanja i za nastavak školovanja u srednjoj muzičkoj školi.
ZADACI
- Razvijanje ljubavi prema muzici i instrumentu.
- Uspostavljanje međusobnog poverenja između učenika i nastavnika.
- Ovladavanje osnovnom tehnikom sviranja u skladu sa individualnim, fizičkim i umetničkim mogućnostima učenika.
- Razvijanje stvaralačko izvođačke sposobnosti učenika.
- Usmeravanje učenika na zajedničko i grupno muziciranje.
- Izgradnja pozitivnog odnosa prema muzici.
- Ovladavanje elementima muzičke pismenosti.
- Ovladavanje tehnikom sviranja.
- Ovladavanje izvođačkom sposobnošću.
- Osposobljavanje za zajedničko i grupno muziciranje.

I ciklus (I i II razred)

DOBOŠ

I razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Postavljanje ruku i tehničke vežbe.
- Upoznavanje sa osnovnim notnim vrednostima i njihova praktična primena.
- Savlađivanje literature.

TEHNIČKE VEŽBE
Postavljanje ruku u gard. "Hidraulika" - oponašanje udarca iz zgloba sa kontrolom putanje palice - jednostruki udarci iz zgloba sa osvrtom na položaj ruku i tela. Uporedo sa tim u II tromesečju upoznavati učenika sa notnim vrednostima: cela, polovina, četvrtina i osmina

note (teoretski), što u II polugodištu treba praktično primeniti, a do kraja školske godine obraditi triole i šesnaestine u zavisnosti od sposobnosti učenika.
LITERATURA
- J. Sprunk: Etide za doboš, vežbe od broja 1 do 45
- H. Knauer: Etide za doboš, vežbe od broja 1 do 7
- D. Paliev: Komadi uz pratnju klavira
- Šinstajn i Hoe: Dueti za doboš
- Drugi materijal sa istom problematikom
JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.
SMOTRA na kraju školske godine
1. Jedna etida;
2. Jedan komad uz pratnju klavira.

II razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Tehnički i ritmički progres.
- Usvajanje novih ritmičkih kombinacija.
- Savlađivanje literature.
TEHNIČKE VEŽBE
Dvostruki udarci iz zgloba sa postepenim uvođenjem rudimenata - SINGL-ROL, LONG-ROL i PARADIDL. Uporedo sa tim napraviti retrospektivu gradiva iz prethodnog razreda, a nakon toga teoretski i praktično upoznati učenika sa punktiranim šesnaestinama. Vežbe izvoditi u dva dinamička nivoa - piano i forte.
LITERATURA
- J. Srunk: Etide za doboš, vežbe od broja 20 do 60
- *Schinstine & Hoe:* Dueti za doboš
- D. Paliev: Komadi uz pratnju klavira
- Drugi materijal sa istom problematikom
JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.
ISPITNI PROGRAM
1. Dve etide iz programa;
2. Jedan komad uz pratnju klavira ili jedan duet.

II ciklus (III i IV razred)

III razred

(2 časa mesečno, 70 časova godišnje)

DOBOŠ

OPERATIVNI ZADACI
- Dalji tehnički progres.
- Rad na predudaračima i rudimentima.
- Savlađivanje literature.
TEHNIČKE VEŽBE
Tehnika prstiju. Upoznavanje učenika sa tridesetdvojkama, jednostrukim predudaračem i odgovarajućim rudimentima koji u sebi sadrže jednostruki predudarac. Uvodne vežbe za izvođenje virbla.
LITERATURA
- Sva literatura koja u sebi sadrži obrađenu pomenutu problematiku.
- Komadi uz pratnju klavira i dueti.
JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.
ISPITNI PROGRAM
1. Dve etide iz programa za doboš;

2. Dve etide iz programa za timpane.

TIMPANI

OPERATIVNI ZADACI
- Postavljanje ruku i tehničke vežbe.
- Sviranje osnovnih ritmičkih vrednosti.
- Savlađivanje literature.

TEHNIČKE VEŽBE
Postavljanje ruku u gard. Jednostruki udarci sa odbijanjem palica. Jednostruki i naizmenični udarci iz zglobova i prstiju, kao i sviranje nota osnovnih ritmičkih vrednosti: cela, polovina, četvrtina i osmina note prvo na jednom, a zatim na dva timpana.

LITERATURA
- H. Knauer: Etida za timpane, vežbe od broja 1 do 13
- R. Hohrainer: Etide za timpane, vežba od broja 1 do 10
- E. Kuene: Etide od broja 1 do 24
- Drugi materijal sa istom problematikom

JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

ISPITNI PROGRAM
1. Dve etide iz programa za doboš (komad);
2. Dve etide iz programa za timpane.

IV razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

DOBOŠ

OPERATIVNI ZADACI
- Dalji tehnički napredak.
- Rad na nepravilnim ritmičkim grupama.
- Početak rada na dinamičkim nijansiranjima.
- Savlađivanje literature.

TEHNIČKE VEŽBE
Dvostruki udarci sa kombinacijom zgloba i prstiju. Dvostruki predudarac na četvrtini, osmini i odgovarajući rudimenti. Teoretski i praktično upoznati učenika sa nepravilnim ritmičkim grupama (knintola, septola i devetola). Pres-virbl sa dinamičkim nijansiranjem i rudimenti (5, 7, i 9 STROUK-ROL).

LITERATURA
Po izboru - vežbe sa virblom ritmičkih vrednosti od cele do šesnaestine.

TIMPANI

OPERATIVNI ZADACI
- Rad na dva timpana.
- Dinamička nijansiranja.
- Denfovanje timpana.
- Savlađivanje literature.

TEHNIČKE VEŽBE
Vežbe za dva timpana sa triolama i šesnaestinama u piano i forte dinami kao i denfovanje (prigušivanje) timpana.

LITERATURA
- H. Knauer: Etide za timpane, vežbe od broja 14 do 31
- E. Keune: Etide od broja 25 do 36
- Drugi materijal sa istom problematikom.

KSILOFON, VIBRAFON, MARIMBA

(melodijske udaraljke)

OPERATIVNI ZADACI
- Postavljanje ruku.
- Rad na lestvicama i tehničkim vežbama.
- Savlađivanje literature.

LESTVICE
- Postavljanje ruku u gard.
- Durske i molske lestvice u varijantama.
LITERATURA
- M. Goldenberg: Moderna škola za ksilofon, vibrafon i marimbu
- Drugi materijal (etide i komadi solo i uz pratnju klavira).
JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.
ISPITNI PROGRAM
1. Jedna vežba ili jedna etida za doboš iz programa;
2. Jedna vežba ili etida za timpane iz programa;
3. Jedna lestvica i jedan komad za melodijske udaraljke.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA UDARALJKI

(doboš, timpani, ksilofon, vibrafon, marimba)

Program se bazira na principu postepenog upoznavanja sa osnovnim notnim vrednostima, od cele do trideset dvojke u zavisnosti od sposobnosti i mogućnosti učenika. Program omogućava primenu učenika i ostale literature svih autora koji obrađuju ovu problematiku. Da bi se lakše savladao, neophodno je napraviti dobru pripremu tehničkim vežbama (rad zglobova, prsti šake, putanja palice). Tehničke vežbe i etide su obavezne na svakom času kao i dela uz pratnju klavira, kada je to moguće.
Ispitni program može se korigovati za učenike koji su tokom godine nastupili na takmičenjima, kao solisti ili članovi kamernih ansambala.

TEORETSKI PREDMETI

(solfeđo, teorija muzike)

SOLFEĐO

CILJ
Razvijanje muzikalnosti i pismenosti kroz prožimanje vaspitnog i obrazovnog procesa.
ZADACI
- Razvijanje muzičkih sposobnosti (muzičke memorije, sposobnosti praćenja melodijskog, polifonog i harmonskog toka).
- Razvoj čitanja, pisanja i shvatanja muzike i muzičkog pisma sa razvojem muzičkog mišljenja.
- Usađivanje zvučnih predstava i njihovo vezivanje sa slikom, odnosno slike sa zvukom kroz sticanje znanja i veština (melodika, ritam, diktati).
- Upoznavanje muzičke literature, interpretacije i osnovnih elemenata muzičkih stilova.
- Osamostaljivanje učenika i razvoj njihovih kreativnih sposobnosti.

I ciklus (I i II razred)

I razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
MELODIKA
- Tonaliteti Ce, Ge, Ef-dur i a-mol, de-mol. Detaljna obrada. Lestvično kretanje i skokovi u tonove tonič nog trozvuka, vođicu i subdominantu. Obrada primera iz literature za duvače. Pevanje kadenci svih obrađenih tonaliteta.
- Primena oznaka za tempo, dinamiku, artikulaciju i fraziranje. Dvoglasno pevanje motiva, dvoglasa bordunskog tipa i obrada nekoliko kanona. Pevanje srpskih narodnih pesama sa tekstom i solmizacijom.
- Priprema: e-mol. Pevanje lestvice i kadence; primeri iz literature; opažanje tonova.
RITAM
- Metričke vrste i ritmičke figure: taktovi 2/4, 3/4, 4/4, 2/2, 3/8 i 6/8 (takt 6/8 bez podele jedinice); figure dvodelne podele sa pauzama i lukovima, osnovne figure četvorodelne podele i punktirane figure na dve i jednoj ritmičkoj jedinici; sinkopa.

- Ravnomerno čitanje u violinskom i bas ključu umerenim i brzim tempom.
- Ritmičko čitanje na na utvrđenim pozicijama solmizacionih slogova i čitanje odgovarajućih inserata iz instrumentalne literature.
- Manuelna reprodukcija.

OPAŽANJE, INTONIRANJE, DIKTATI

- Opažanje, intoniranje i zapisivanje pojedinačnih i više tonova u obrađenim tonalitetima.
- Usmeni melodijsko ritmički diktat, a pismeni ritmički diktati (ritmički motivi). Opažanje metra, pevanih pesama sa tekstom.
- Intoniranje intervala i tonicnih kvintakorada u svim navedenim tonalitetima.
- Pojmovi i termini vezani za notno pismo, lestvicu, intervale i trozvuke. Ton i tonske osobine. Osnovni tonovi i hromatski znaci. Intervali do oktave i postavljanje u linijskom sistemu.
- Štimovi lestvica koji se obrađuju

TEORIJA MUZIKE

- Teorijsko upoznavanje sa durskim lestvicama do četiri predznaka i molskim lestvicama a, de, e i ce-mol.
- Konstrukcija durskih i molskih kvintakorada na osnovnim tonovima obrađenih lestvica u prvom razredu.
- Osnovne oznake za tempo, dinamiku, artikulaciju i agogiku iz muzičke literature.

II razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

MELODIKA

- Obnavljanje i utvrđivanje tonaliteta obrađenih u I razredu sa težim ritmičko-melodijskim sklopovima.
- Postavka: e-mol, A-dur, ce-mol, De-dur. Transponovanje motiva.
- Priprema: upoređivanje tonicnih kvintakorada i tetrahorada, pevanje lakih melodijskih vežbi u duru i istoimenom molu (a-A, Ce-ce, de-De).
- Priprema: ge-mol, Be-dur, ha-mol. Pevanje kadenci navedenih tonaliteta.
- Tehnički deo: hromatske skretnice i prolaznice, uz harmonizaciju na klaviru.
- Dvoglasno pevanje motiva, kanona, jednostavnih primera i jednoglasne kompozicije sa klavirskom pratnjom. Odgovarajući primeri iz instrumentalne literature i nacionalne muzičke tradicije.

RITAM

- Metričke vrste i ritmičke figure.
- Obnavljanje metričkih vrsta i proširivanje figura četvorodelne podele - sinkopa i punktirane figure na ritmičkoj jedinici. Nove mere: 3/2 i 3/8.
- Triola u osnovnim merama 2/4 i 3/4, 4/4.
- Ravnomerno čitanje u violinskom, bas i tenor ključu (za instrumentaliste koji ga koriste). Parlato vežbe i čitanje odgovarajućih primera iz literature.

OPAŽANJE, INTONIRANJE, DIKTATI

- Opažanje tonova i motiva i njihovo intoniranje.
- Opažanje apsolutnih visina.
- Intoniranje 2 do 3 male terce u nizu.
- Opažanje i intoniranje štimova obrađenih tonaliteta.
- Opažanje i intontoniranje durskog i molskog trozvuka iz kadence i od osnovnih tonova.
- Intoniranje hromatskih skretnica.
- Opažanje metričkih vrsta preko pesama sa tekstom.
- Ritmički diktati, kratki motivi, pismeni i melodijski diktati iz melodike, usmeno opažanje motiva, a zapisivanje pojedinačnih tonova i melodijsko-ritmičkih diktata.

TEORIJA MUZIKE

- Sve durske i molske lestvice koje su obrađene. Upoređivanje paralelnih i istoimenih lestvica i njihovih tonicnih kvintakorada a-Ce-ce, de-De-ha, ge-Ge-e, a-A itd. Izgovor malih i velikih terci u nizu.
- Konstrukcija svih kvintakorada.
- Lestvični kvintakordi u harmonskom molu.

- Intervali do oktave i uvod u obrtaje intervala bez vrste samo imena.
- Nove oznake za tempo, dinamiku, artikulaciju i agogiku.

ISPITNI PROGRAM

1. Pismeni deo: melodijski diktat do dva predznaka.
2. Test iz teorije: lestvice, intervali trozvuci, tetrahordi.
3. Usmeni deo:

- melodijski primer, tonaliteti iz gradiva I i II razreda;
- parlato - violinski i bas ključ.

II ciklus (III i IV razred)

III razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

MELODIKA

- Obnavljanje utvrđivanje obrađenih tonaliteta iz II razreda.
- Obrada: ha-mol, ge-mol, Be-dur, fis-mol i E-dur.
- Primena hromatskih skretnica i prolaznica uz harmonizaciju nastavnika na klaviru.
- Transponovanje motiva.
- Pevanje melodija u duru i istoimenom molu - mutacija
- Informativno: dijatonska modulacija iz dura na dominantu (Ef-Ce-Ef itd.).

RITAM

- Utvrđivanje obrađenih metričkih vrsta i ritmičkih figura, parlato, diktati, posebno triole.
- Nove metričke vrste 9/8, 12/8, 5/8 i 7/8.
- Ravnomerno i ritmičko čitanje kao i manuelno izvođenje ritma prema navedenom gradivu.

OPAŽANJE, INTONIRANJE, DIKTATI

- Opažanje tonova motiva i dvozvuka u tonalitetu, usmeno i pismeno.
- Opažanje apsolutnih visina - usmeno i pismeno.
- Opažanje akorada iz kadenci obrađenih tonaliteta.
- Pismeni ritmički diktat u okviru gradiva i jednostavni melodijsko-ritmički diktat.

TEORIJA MUZIKE

- Sve durske i molske lestvice i lestvični intervali u duru i harmonskom molu, tetrahordi.
- Postavka prekomernog i umanjenog kvintakorda, obrtaji intervala i konsonantnih kvintakorada, dominantni septakord i umanjeni septakord.
- Proširivanje znanja iz terminologije korišćenjem instrumentalne literature.

IV razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

MELODIKA

- Utvrđivanje svih obrađenih tonaliteta sa težim skokovima.
- Obrada: Es-dur, cis-mol, A-dur, ef-mol. Samo teoretski Ha-dur, Fis-dur, be-mol i es-mol.
- Transponovanje motiva, dvoglasni primeri i kompozicije uz klavirsku pratnju.
- Informativno: modulacije u paralelni i dominantni tonalitet.
- Mutacije - laki melodijski primeri.

RITAM

- Kvintola, sekstola i septola na ritmičkoj jedinici i triola na polovini jedinice.
- Nove metričke vrste: 8/8 i 9/8, ostali narodni ritmovi u primerima iz muzičkog folklora.
- Parlato: čitanje primera iz odgovarajuće instrumentalne literature i instruktivne vežbe.
- Primena umereno laganih, umereno brzih i brzih tempa.
- Poznavanje svih oznaka koje prate instrumentalnu literaturu. Opažanje intoniranja diktati.

OPAŽANJE I INTONIRANJE

- Opažanje osnovnih tonova i apsolutnih visina u obimu - usmeno i pismeno.
- Opažanje štimova i njihovo intoniranje.
- Intoniranje i opažanje dominantnog i umanjenog septakorda i njihovo vezivanje za tonalitet.
- Ritmički i melodijski diktati u okviru gradiva.

ISPITNI PROGRAM

1. Pismeni deo: diktat do četiri predznaka.
2. Usmeni deo:

- melodijska vežba, tonaliteti do četiri predznaka (skretnice, prolaznice i mutacija);
- parlato - promena ključa, violinski i bas, sa svim ritmičkim figurama.

LITERATURA

- Pandurović, Aleksandrović i Jelić: Solfeđo za I i II razred četvorogodišnje i I razred dvogodišnje osnovne muzičke škole, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
- Aleksandrović i Jelić: Solfeđo za III razred četvorogodišnje i II razred dvogodišnje osnovne muzičke škole, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd
- Aleksandrović: Solfeđo za IV razred četvorogodišnje i II razred dvogodišnje osnovne muzičke škole, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Osnovni didaktičko-metodički postupci obuhvataju razvijanje zvučnih predstava s notom slikom, kako za oblast melodike, tako i za oblast ritma. Ovim se nastavnim smerom usklađuje rad na diktatima s pevanjem i ritmičkim čitanjem. Zvučne predstave su, po pravilu, melodijski primeri (pesme sa tekstom i primeri iz literature), melodijski motivi (za transponovanje, radi učvršćivanja skokova u pojedine stupnjeve; za pevanje uvek u originalnom tonalitetu radi postavljanja boje tonaliteta i za postavljanje metričkih vrsta i ritmičkih figura) i, tek na trećem mestu, lestvični nizovi (raspevavanje učenika, širenje obima glasa, upoznavanje lestvica).

Primeri se obrađuju po sluhu, u početnim razredima ili iz notnog teksta, naravno uz pomoć nastavnika, a i pevanjem solmizacionim slogovima uz taktiranje. Svaka nova nastavna oblast praćena je navedenim postupcima koji se potom prenose na opažanje pojedinačnih i više tonova, ritmičkih figura, metričkih vrsta i usmenih melodijsko-ritmičkih diktata.

Ostale discipline, teorija, opažanje, intoniranje sa diktatom usko se povezuju sa nastavnim gradivom iz melodike i ritma, naročito u prva dva razreda. Za sve godišnje ispite, šestogodišnjeg četvorogodišnjeg i dvogodišnjeg obrazovanja ispitne vežbe i zadatke ne piše predmetni nastavnik, već su istovetne za sve učenike i zadaje ih aktiv nastavnika solfeđa.

RASPORED GODIŠNJEG GRADIVA

Prilikom planiranja nastave za celu godinu, polugodište i tromesečje, treba predvideti vreme za obnavljanje već postavljenih metodskih jedinica, kao i njihovo dalje razrađivanje. Posle određenja kada će se pripremati i postaviti jedan tonalitet treba imati u vidu to da se u poslednja dva meseca školske godine ne postavljaju nove lestvice. To isto važi i za ritmičke postavke, jer je i za melodiku i za ritam potrebno određeno vreme kako bi se zvučne predstave usvojile i nadogradile novim zahtevima (više skokova, teži zahtevi za ritmičko čitanje, primena vokalne i instrumentalne literature iz gradiva tog razreda, pismeni diktati, pevanje primera sa lista) - a radi pripremanja učenika za što samostalnije izvođenje i opažanje muzičkog toka.

Kada se u okviru metodske jedinice planira novo gradivo iz ritma treba koristiti pevanje u već poznatom tonalitetu, a kada je postavka nove lestvice u pitanju treba koristiti poznate ritmičke figure i metričke vrste. Novo gradivo uvek prati - posle postavke - rad na prepoznavanju, kao najelementarnijem vidu učenja. Pismeni diktati i pevanje sa lista (bez prethodne pripreme) slede kasnije, na drugim časovima, kao i prilikom obnavljanja prethodnih postavki, ali sa većim zahtevima. Time se garantuje postojanje koncentričnih krugova, poznatih u svim pedagoškim disciplinama u školama opšteg obrazovanja.

OPAŽANJE, INTONIRANJE, DIKTATI

Opažanje pojedinačnih tonova osnova je pamćenja zvuka svakog stupnja u lestvici. Opažanje pojedinačnih tonova treba početi sa nekoliko tonova (najbolje tri) i to u jednoj do dve oktave. Postepeno se brzina sviranih tonova povećava i širi obim (do tri oktave) s tim da se identifikovani tonovi pevaju solmizacijom kada se izvode u glasovnom registru, a izgovaraju ili zapisuju kada se primenjuje veći obim. Ovome treba dodati prepoznavanje intervala, odnosno prepoznavanje dva simulativno odsvirana tona koja učenici najpre prepoznaju pevanjem, a potom utvrđuju koji je interval (u zavisnosti od programa određenog razreda).

Prepoznavanje više tonova (uz primenu ritmičkih diktata) vodi ka uspešnom beleženju usmenih i pismenih diktata, a prepoznavanje akorada ka razvijanju harmonskog sluha. Usmene diktate (melodijske i ritmičke) učenici izvode grupno i pojedinačno, naročito neposredno posle učinjene greške u pevanju ili pisanju diktata. Pevanjem diktiranog motiva učenici razvijaju memoriju, a ona se dalje usavršava tehnikom rada na samodiktatu (zapisivanje naučene pesme, ili pevanje melodijskog primera sa table i njegovog zapisivanja posle brisanja).
Intoniranje tonova, prema usmenom diktatu nastavnika, treba da se izbegava (osim kada se priprema neki detalj). Treba koristiti notnu sliku - tabulator jer se tako više vezuje zvuk sa notnom slikom. Intoniranje intervala i akorada treba što više vezivati za tonalitet, odnosno lestvicu koja se tada obrađuje u melodici. Intoniranje i opažanje akorada, dakle ima za oslonac kadencu, kao i odnos trozvuka na glavnim stupnjevima. Kao dopuna ovih postupaka intoniraju se akordi i od slobodnih datih tonova, ali uvek sa imenovanjem tonova.
Diktati kao rezultat postavljenih zvučnih predstava su obavezni na svakom času. Pismene diktate ne mogu uspešno da rade učenici koji nisu vežbali pisanje nota i prepisivanje vežbi iz udžbenika i na taj način savladali čitko i brzo čitanje i, naročito, pravilnu ortografiju.
Ritmički diktati i zapisivanje pojedinačnih tonskih visina prethode svakoj pojavi melodijsko-ritmičkih diktata.
Opažanje apsolutnih visina, oblast koja je, kao nova, uvedena prilikom koncipiranja prethodnih Nastavnih planova i programa planirano je da se radi od II razreda. Dakle, opažanje svih hromatskih tonova od V do I stupnja a-mola i de-mola, s tim da se opaženi tonovi ne pevaju, već se izgovaraju abecedom ili zapisuju. Dalji razvoj se prenosi u srednju školu s tendencijom proširivanja registra i ubrzavanja diktiranja, ali sa obaveznom pauzom između svake tonske visine. Ovime se ubrzava rad na melodici i diktatima.
MELODIKA
Novinu predstavlja savlađivanje lestvica u nekoliko etapa. Priprema tonaliteta, u početnim razredima, izvodi se učenjem pesmama po sluhu, prvo sa tekstom, a potom solmizacijom, opažanjem diktiranih tonova sličnih kretanju melodije u pesmi (po uzoru na mnoge strane škole) prikazivanjem i teorijskim tumačenjem lestvice.
Postavka podrazumeva obnavljanje naučene pesme, utvrđivanje lestvice abecednim izgovorom u sekundama i tercama, izgovorom toničnog trozvuka i kadence, prepoznavanjem motiva, pevanjem instruktivnih vežbi i lakših primera iz literature i savlađivanjem jednog kanona. Opažanje tonova i kasnije intervala i akorada iz kadenci, pevanje težih primera iz literature i dvoglasnih primera odvija se u obliku obnavljanja tonaliteta obično sledeće godine. Tada se utvrđuju teži skokovi. Ova faza obrade tonaliteta praćena je pisanim diktatima, dok je prethodna bazirana na usmenim diktatima, od pismenih je traženo zapisivanje samo pojedinačnih tonova i više tonova.
U trećem i četvrtom razredu, kada učenici imaju dovoljno usvojene funkcionalne odnose, odnosno stabilne stupnjeve, priprema i postavka slede neposredno jedna iza druge. One lestvice koje imaju veliki broj predznaka savlađuju se teorijski ili upoređivanjem, izvode se pevanjem lestvica i kadence i ilustruju primerom iz literature (Cis-dur na primer).
Ritam je izražen u sadržajima programa kroz postavljanje ritmičkih figura i metričkih vrsta. Ove postavke, kao i u melodici, prati korišćenje odgovarajućih primera pesama sa tekstom ili iz literature. Nastavnik svojim izvođenjem postavlja zvučne predstave (figure, vrste), a učenici uče primere napamet i koriste ih za dalju postavku ritma. Ona se odvija na sledeći način: prepoznavanje motiva, izvođenje kratkih ritmičkih motiva sa novim gradivom, manuelno izvođenje, učenje ritmičkih primera bez tonskih visina, savlađivanje ritmičkih etida - parlato uz pomoć nastavnika radi pravilnog akcentovanja, ispitivanje naučenog gradiva, samostalno izvođenje novih zadataka sa sličnim sadržajem, pismeni diktati i čitanje primera iz vokalne i instrumentalne literature.
Opažanje vrsta takta stalno prati rad na ritmu i prenosi se na zapisivanje ritmičkih okosnica naših narodnih pesama i igara.
Pre rada na parlatu, ali i kasnije (vežbe sa promenom ključa), koristi se čitanje u jednakom trajanju ispisanih nota, sa ili bez obeležene metričke vrste. Ravnomernim čitanjem učenici

savlađuju kontinuirano praćenje notnog teksta sa obeleženim tempom, a time i tehniku čitanja literature koju sviraju, odnosno pevaju (bez vraćanja kod učinjene greške!).
Domaći zadatak treba da sadrži: prepisivanje nota, vežbe iz ortografije, utvrđivanje naučenih ritmičkih etida, vežbe ravnomernog čitanja, utvrđivanje dobro naučenih primera za postavku melodike i ritma (pesme sa tekstom i primeri iz literature), eventualno, utvrđivanje onih melodijskih vežbi koje su obrađene na času.

TEORIJA MUZIKE

CILJ
Teorijsko objedinjavanje svih muzičkih pojmova i izraza, kao i povezivanje teorijske nastave sa solfeđom i nastavom instrumenta, odnosno pevanja.
ZADACI
- Upoznavanje muzičkih pojmova i pojava.
- Vladanje zakonitostima teorije muzike.
- Ostvarivanje funkcionalnih zadataka - sticanje brzine u shvatanju tonskih odnosa (lestvice, intervali i akordi).
- Vladanje muzičkom ortografijom.

IV razred

(1 čas nedeljno, 35 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Postavljanje i upoređivanje lestvica.
- Tonaliteti.
- Obrada intervala.
- Postavljanje akorada.
- Mnogostranost tonova.
- Pojmovi i definicije.
- Ornamenti.

GRADIVO
- Lestvice: sve durske i molske lestvice. Upoređivanje istoimenih tonaliteta, kao i paralelnih. Upoređivanje lestvica udaljenih za hromatski polustepen. Enharmonske lestvice.
- Intervali i akordi: obrtaji intervala, složeni intervali. Ispisivanje šifri osnovnih intervala. Obrtaji konsonantnih kvintakorada. Umanjeni i prekomerni kvintakord bez obrtaja. Konstrukcija ovih kvintakorada na istom tonu. Lestvični kvintakordi. Mnogostranost tonova. Mali durski septakord (ia dominanti) sa obrtajima. Umanjeni septakord na VII stupnju u molu sa razrešenjem i poluumanjeni u duru sa razrešenjem. Sve vrste septakorada.
- Pojmovi i definicije: proširivanje znanja osnovnim pojmovima i poznavanje novih termina iz oblasti tempa, artikulacije, agogike i ritma. Osnovni ukrasi i figure (ornamenti).

ISPITNI PROGRAM
1. Pismeni deo:
- šifre intervala i akorada.
- ispisivanje predznaka pojedinih lestvica.
- ispisivanje vrste intervala i akorada - princip testa.
2. Usmeni deo:
- izgradnja intervala i akorada.
- oznake za tempo, dinamiku, artikulaciju i agogiku.

PREPORUČENA LITERATURA
- Drobni i Vasiljević: Teorija muzike, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
- D. Despić: Teorija muzike, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
- M. Tajčević: Teorija muzike

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

U početnim razredima težište rada je na opismenjavanju učenika u okviru domaćih zadataka - prepisivanje primera iz udžbenika i imenovanje ispisanih nota i notnih zapisa po diktatu nastavnika (ovladavanje notnim pismom u violinskom i bas ključu, obeležavanje notnih trajanja i pauza kao i vrste takta). Redosled notnih tonova, izgovor solmizacijom i abecedom, uspešno je savladan kada učenici nižu sve tonove uzlazno i silazno od bilo kog početnog

tona u sekundama, a zatim u tercama u obimu dve oktave. Iako se kvintakord teorijski obrađuje u drugom razredu, u prvom razredu je predviđena priprema kako bi se lakše usvojio kroz izgovor terci i trozvuka na glavnim stupnjevima obrađenih durskih lestvica (kadenca). Osnovne pojmove nastavnik objašnjava primereno uzrastu učenika. U početnim razredima će to biti jednostavna objašnjenja, a potom će se usložnjavati zavisno od razvoja shvatanja učenika i metodske jedinice. Sve osnovne pojmove: stupanj, stepen, polustepen, predznaci, tetrahord, lestvica, trozvuk, kadenca, takt, taktica, tempo i drugo, trebalo bi ispisivati na tabli rečima i notnom slikom, a i pokazivati i odsvirati na instrumentu. Izgradnja tetrahorda od bilo kog osnovnog tona i pronalaženje polustepena izvanredna je vežba za shvatanje lestvica. Uviđanjem rasporeda celih stepena i polustepena u tetrahordu učenici su spremni za teorijsku izgradnju svih dijatonskih lestvica. Već u I razredu se može postaviti princip izgradnje durskih lestvica: na poznati gornji (dominantni) tetrahord Ce-dura dodavanjem naviše tetrahorda sa polustepenom na kraju niza dobija se Ge-dur lestvica (kvintni krug naviše) i suprotan smer - od toničnog tetrahorda Ce-dura spuštanjem još jednog tetrahorda sa istim rasporedom celih stepena i polustepena dobijamo Ef-dur (kvintni krug naniže). Hromatske promene osnovnih tonova događaju se u smeru kretanja - kod lestvica sa povisilicama u gornjem tetrahordu (vođica), a kod lestvica sa snizilicama u donjem tetrahordu (subdominanta).

Molske lestvice se postavljaju kao lestvice sa istim tonovima paralelnog dura. Radi očuvanja i daljeg učvršćivanja već prethodno postavljenih harmonskih funkcija (T-SD-D), u početnom razredu obrađivati kadencu harmonskog mola. Obradom svih vrsta molske lestvice utvrđuje se dominantni tetrahord abecednim izgovorom. Izgovaranjem svih tonova dominantnih tetrahorada molske lestvice ulazi se u oblast hromatike. Promenu u harmonskom molu objasniti harmonskim razlozima (durska dominanta), a u melodijskom molu melodijskim razlozima (eliminisanje prekomerne sekunde).

Kvintne krugove treba obraditi u III razredu kao i nizanje povisilica (poslednja povisilica - vođica) i snizilica (pretposlednja snizilica - ime tonaliteta). U kasnijim razredima upoređivati, teorijski i zvučno, istoimeni dur i mol, paralelne lestvice, lestvice udaljene za hromatski polustepen i enharmonske lestvice.

Preporučuju se pismena vežbanja: ispisivanje predznaka zadate lestvice u oba ključa, ispisivanje lestvičnog niza sa predzvucima ispred nota, prepoznavanje lestvice na osnovu ispisanog niza (ne uvek od prvog stupnja), upoređivanje lestvičnih tetrahorda, pronalaženje jednog tetrahorda u više lestvica i drugo.

Obrada intervala je predviđena takođe u početnim razredima. Najpre lestvični intervali, i to imenovanjem bez vrste, a kasnije se vrsta intervala povezuje sa određenim mestom u lestvici (na primer: velike terce na glavnim stupnjevima u duru). Veoma je važno postavljanje intervala u linijski sistem i njegovo brzo prepoznavanje. Izgradnja intervala, imenovanje abecedom, ispisivanje intervala i korišćenje šifri vežbaju se usmenim i pismenim putem. Obrtaje intervala, takođe, treba vežbati usmeno i pismeno, a kasnije definisati ove pojmove. Intervale sekstu i septimu teorijski postavljamo kao obrtaj odgovarajućih intervala. Umanjene i prekomerne intervale prikazujemo sa razrešenjem; u školi za osnovno muzičko obrazovanje prikazujemo prekomernu kvartu i umanjenu kvintu i njihovo pronalaženje u tonalitetu. Lestvične kvintakorde, koji se ispevavaju u melodici, trebalo bi vežbati i usmenim izgovorom (sa povećanjem brzine izgovora). Kada se obrade vrste kvintakorda, vežbati izgradnju durskog i molskog kvintakorda od istog tona (usmeno i pismeno vežbanje, a i vežbanje na instrumentu). Može se teorijski postaviti u umanjeni i prekomerni kvintakord jer upoređivanjem sa durom i molom ova postavka nije teška učenicima. Svaki kvintakord se izgovara i u svojim obrtajima, u nizu - kvintakord, sekstakord, kvartsekstakord (na ovaj način učenici klavirskog odseka sviraju trozvuk od prve godine). Svesnim prihvatanjem da jedan ton može biti osnovni ton, terca ili kvinta različitih kvintakorada uvodimo učenike u harmonsko mišljenje - usmena i pismena vežbanja izgradnje od istog tona, naviše i naniže, kvintakorda, sekstakarda i kvartsekstakorda.

Septakordi se lako usvajaju nakon usmenih i pismenih vežbanja za terce i kvintakorde. MD_7 oe vezuje za dominantu dura i mola. Predstavljanjem dominantnog septakorda u linijskom sistemu ukazati na položaj tonike, podjednako udaljene od najnižeg i najvišeg tona.

Vežbanje izgradnje dominantnog septakorda i njegovih obrtaja je usmeno, pismeno i na klaviru sa razrešenjem u odgovarajući tonični trozvuk. Isti postupak se koristi kod umanjenog i poluumanjenog septakorda. Ostale septakorde takođe postavljamo u tonalitet i vežbamo bržu i tačniju izgradnju. Hromatskim promenama pojedinih tonova u duru (mol-duru) i molu (harmonski i melodijski mol) ukazujemo i na promenu u vrsti septakorda, kao i kvintakorda. U radu sa učenicima sve oznake za tempo, dinamiku, artikulaciju i agogiku trebalo bi primenjivati od prve naučene pesme. Učenje ovih oznaka, sa italijanskim nazivima, bez muzičkog sadržaja ne omogućava učenicima da upoznaju karakter kompozicije. Postupno usvajanje ovih termina, uz adekvatan prevod, pomoći će učenicima da na odgovarajući način interpretiraju i prepoznaju muzički sadržaj.

1.3. DVOGODIŠNJE MUZIČKO OBRAZOVANJE I VASPITANJE

SOLO PEVANJE

CILJ

Osposobljavanje učenika za bavljenje muzikom na nivou osnovnoškolskog znanja i za nastavak školovanja u srednjoj muzičkoj školi.

ZADACI

- Razvijanje zainteresovanosti za širenje vokalnog potencijala.
- Razvijanje navika slušanja vokalne umetničke muzike.
- Pozitivno doživljavanje i vrednovanje nastave solo pevanja.

I ciklus

I razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

1. Upoznavanje sa pevačkim aparatom - važnost mehanizama koji učestvuju u formiranju tona:
- Delovi vokalnog aparata.
- Funkcija dijafragme.
- Razumevanje značaja rezonatora.
- Razumevanje položaja glasnica i njihovog značaja.
- Formiranje tona.

2. Upoznavanje pravilnog disanja, vežbi disanja i pravilnog pevačkog stava:
- Razlikovanje pravilnog i nepravilnog disanja.
- Vežbe disanja.
- Razumevanje važnosti svakodnevnog vežbanja daha.
- Pravilno držanje tela.

3. Upoznavanje sa pravilnim emitovanjem tona kroz lake tehničke vežbe:
- Razlikovanje pravilne od nepravilne emisije tona.
- Razumevanje važnosti pravilnog govora.
- Razumevanje važnosti impostiranog pevanja.
- Pevanje lakih tehničkih vežbi kroz promenu vokala.
- Pevanje lakih vokaliza.
- Pevanje lakih kompozicija starih majstora i lakih solo pesma.

TEHNIČKE VEŽBE, VOKALIZE

- Konkone, Abt, Vakai, Panovka.

LITERATURA

- R. Tirnanić: Pesme italijanskih kompozitora, izbor.
- Lakše kompozicije italijanskih autora (Kačinija, Kaldare, Skarlatija) i druga dela iste težine po izboru nastavnika.
- B. Cvejić: Pesme za mlade pevače, izbor
- Šubert, Šuman i drugi, pesme koje odgovaraju uzrastu i tehničkim mogućnostima učenika, po izboru nastavnika.

- Male kompozicije velikih majstora.
OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA
- šest vokaliza;
- četiri pesme starih majstora;
- dve lakše pesme.
SMOTRA (na kraju školske godine)
1. Dve vokalize - jedna sa tekstom i jedna bez teksta;
2. Jedna pesma starog majstora;
Program se izvodi napamet.

II ciklus

II razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Dalji rad na vežbama za pravilno disanje.
- Rad na usavršavanju pravilne emisije tona.
- Usavršavanje pravilnog izgovora.
- Pevanje lakih tehničkih vežbi kroz promenu vokala.
- Pevanje lakih vokaliza.
- Pevanje kompozicija starih majstora i lakših solo pesama.
TEHNIČKE VEŽBE - VOKALIZE
- Konkone, Abt, Vakai, Litgen, Zajdler, Mirzojeva, Panovka.
LITERATURA
- Lakše arije starih majstora.
- Lakše pesme klasičara i romantičara (Hajdn, Mocart, Betoven, Mendelson, Šubert, Šuman, Vekerlin i drugi).
- Lakše pesme srpskih i slovenskih autora kao i obrade narodnih pesama (Đorđević, Konjović, Bajić, Jenko, Hristić, Z. Jovanović, Glinka, Dargomižski, Prebanda i drugi), odgovarajuće težine po izboru nastavnika.
OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA
- šest vokaliza;
- četiri pesme starih majstora;
- dve pesme klasičara ili romantičara;
- dve pesme srpskih ili slovenskih kompozitora.
JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.
ISPITNI PROGRAM
1. Jedna vokaliza;
2. Jedna arija starog majstora;
3. Jedna pesma po slobodnom izboru (klasičar, romantičar, srpski ili slovenski autor).
Ispitni program se izvodi napamet.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Na prijemnom ispitu kandidati moraju pokazati zdrav glasovni materijal, čistu intonaciju, muzičku memoriju, posedovanje ritma.
U zavisnosti od napredovanja učenika u vokalnoj tehnici, kad god je moguće obrađivati i dela domaćih kompozitora.
Pri savladavanju vokalne tehnike trebalo bi prednosti dati onim metodama koje se u svojim osnovnim načelima oslanjaju na italijanski belkanto.
U nastavi solo pevanja treba uvek težiti da učenici ostvaruju sadržaj programa prema svojim sposobnostima, počevši od tehničkih vežbi - vokaliza, pa prema složenijim delima vokalne literature. U tim zahtevima, praksa je pokazala, da je bolje ići i nešto malo ispod optimalnih mogućnosti učenika, nego ih opteretiti preteškim delima u daljem savladavanju vokalne tehnike.

UPOREDNI KLAVIR

(1 čas nedeljno, 35 godišnje)

CILJ

Osposobljavanje učenika za bavljenje muzikom na nivou osnovnoškolskog znanja i za nastavak školovanja u srednjoj muzičkoj školi.

ZADACI

- Razvijanje ljubavi i interesovanja prema klaviru i umetničkoj muzici.
- Ostvarivanje dobrog kontakta sa instrumentom.
- Jednostavnije i brže dolaženje do kvalitetnog tona.
- Prepoznavanje registara na klaviru.
- Pravilno interpretiranje notnog teksta, odgovarajuće težine, u violinskom i bas ključu.
- Usvajanje osnovnih notnih vrednosti i osnovnih ritmičkih motiva.
- Prepoznavanje motiva, fraze, rečenice, muzičke misli.
- Razlikovanje dinamičkih termina.
- Razlikovanje elemenata artikulacije.
- Korišćenje pravilnog prstoreda.
- Prepoznavanje osnova ornamentike.
- Razumevanje zakonitosti metrike.
- Poznavanje osnovnih tempa i oznaka za agogiku.
- Savladavanje oznaka za pedal.
- Razlikovanje vrste osnovnih udara: stakato, legato, portato, tenuto, non legato.
- Ujednačeno izvođenje niza tonova u različitim tempima, podjednako u obe ruke.
- Usvajanje osnove izvođenja intervala i akorada u nizu, kao i repeticije i skokova.
- Razvoj sposobnosti da se odredi karakter melodije.
- Usvajanje osnovne tehnike polifonije.
- Osposobljavanje učenika da sam sebe prati na klaviru dok peva.

I ciklus

I razred

(1 čas nedeljno, 35 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

- Upoznavanje sa instrumentom, pravilan položaj za klavirom i prirodna postavka ruku.
- Usvajanje osnova notnog pisma i muzičke terminologije.
- Ovladavanje elementima tehnike sviranja.
- Upoznavanje sa elementima muzičke forme u cilju sadržajnog izražavanja.
- Osposobljavanje učenika za samokontrolu zvuka.
- Osamostaljivanje za korepeticiju.

LESTVICE

- Durske lestvice u četvrtinama u obimu jedne oktave, najmanje tri.
- Durski trozvuci razloženo i istovremeno: osnovni oblik i dva obrtaja, troglasno u četvrtinama.

LITERATURA

- Škole za klavir: Jela Kršić, Bajer, Nikolajev (jedna od njih)
- Divernoa: Osnovne vežbe za klavir, op. 176 - izbor
- Izbor lakih kompozicija (Prosveta, Beograd)
- Rauli: Op. 36 i op. 37
- Zbirka Naši kompozitori za mlade pijaniste
- Svi navedeni komadi iz početnih škola za klavir (Nikolajev, Kršić, Petrović)
- V. Milanković: Dečje priče, 25 minijatura za I i II razred
- Druge kompozicije odgovarajuće težine.

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA

- lestvice i trozvuci po programu;
- najmanje pedeset kompozicija iz navedenog programa.

SMOTRA (kraj I polugodišta)

- jedna lestvica;
- jedna etida.

SMOTRA (kraj školske godine)

1. Tri kompozicije različitog karaktera po slobodnom izboru.

II ciklus

II razred

(1 čas nedeljno, 35 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

- Ovladavanje pojmovima muzičke forme: motiv, dvotakt, četvorotakt, rečenica, dvodelna i trodelna pesma, sonatni oblik, rondo.
- Usvajanje fraziranja kao osnove muzičkog mišljenja.
- Razvoj sposobnosti da se vizuelna predstava sprovede u audio predstavu (ostvarenje).
- Razumevanje značenja nijanse u zvuku.
- Pravilno slušanje svog izvođenja.
- Razvoj kritičkog mišljenja o trenutnoj realizaciji muzičke misli.
- Razvoj sposobnosti da se uočavaju greške.
- Uočavanje razlike odnosa leve i desne ruke.
- Shvatanje važnosti melodije u odnosu na pratnju.

LESTVICE

- Durske lestvice u osminama u obimu dve oktave, najmanje tri koje nisu rađene u I razredu.
- Molske lestvice u četvrtinama u obimu jedne oktave, najmanje dve.
- Trozvuci u četvrtinama razloženo i istovremeno u obimu dve oktave - završetak sekstakordom.

LITERATURA

- Jela Kršić: Klavirska čitanka
- Divernoa: Osnovne vežbe za klavir, op. 176
- Lemoan: Dečje etide op. 37
- J. S. Bah: Male kompozicije
- Hendl: Izbor kompozicija, redakcija Jele Kršić
- Izbor sonatina I i II deo
- Vera Milanković: Dečje priče, 25 minijatura za I i II razred
- M. Tajčević: Za male
- Šuman: Album za mlade, op. 68, izbor
- Majkapar: op. 16, 24 lake kompozicije
- Džilok: Prelidi u romantičnom stilu (teži).

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA

- lestvice i trozvuci po programu;
- osam kompozicija različitog karaktera od čega 4 etide;
- dve polifone kompozicije;
- jedna cela sonatina.

SMOTRA (kraj I polugodišta)

- jedna lestvica.
- jedna etida.

ISPITNI PROGRAM

1. Jedna lestvica;
2. Jedna polifona kompozicija;
3. Jedan stav sonatine;
4. Jedan komad po izboru.

Ispitni program se svira napamet.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Na prvim časovima učenika treba upoznati sa kratkim istorijskim razvojem instrumenta, načinom funkcionisanja mehanizma i sastavnim delovima klavira. Učenika treba pravilno

postaviti za instrument vodeći računa o udaljenosti i visini klavirske stolice u odnosu na instrument.
Neposredan kontakt počinje postavkom ruke na klavijaturu i izvođenjem prvih tonova "portamento" načinom sviranja, svakom rukom posebno. Učenik postepeno upoznaje klavijaturu i notno pismo.
Razvijanje unutrašnjeg sluha kod učenika je veoma važan zadatak i korisno je nalaženje melodija po sluhu.
Svaki novi zadatak potrebno je ostvariti na visoko profesionalnom nivou, poštujući individualna svojstva svakog učenika, intelektualne potencijale, motivisanost za samostalni rad, uz jasno postavljene zahteve. Uporedo raditi na tehničkom i muzičkom razvoju učenika i razvijati njegove slabije strane.
U radu sa učenicima voditi računa o različitim mogućnostima učenika u zavisnosti od njihovog talenta. Svako delo treba najpre pravilno pročitati, objasniti, analizirati sa svih strana i postaviti visoke umetničke zahteve. Dobro pripremljen učenik sa većom sigurnošću i ličnim zadovoljstvom izlazi na javno izvođenje. Pedagog treba da odabere program prema mogućnostima svakog učenika. Međusobno poverenje i poštovanje ličnosti i atmosfera saradnje na času doprinose pravilnom i uspešnom razvijanju svih potencijala koje učenik poseduje.
Osnovni cilj učenja uporednog klavira za učenike solo pevanja je njihovo osposobljavanje za samostalno praćenje i analiziranje ne samo oblika kompozicije koju savlađuju, nego i za prepoznavanje stila sa svim njegovim karakteristikama. Takođe je neophodno da učenik, radeći na klavirskoj kompoziciji, ume da prepozna osnovne harmonske tokove, modulacije, polifoniju i druge muzičke elemente, što će mu samo pomoći da lakše savlada i razume repertoar solo pevanja.

TEORETSKI PREDMETI

(solfeđo, teorija muzike)

SOLFEĐO

CILJ
Razvijanje muzikalnosti i pismenosti kroz prožimanje vaspitnog i obrazovnog procesa.
ZADACI
- Razvijanje muzičkih sposobnosti (muzičke memorije, sposobnosti praćenja melodijskog, polifonog i harmonskog toka).
- Razvoj čitanja, pisanja i shvatanja muzike i muzičkog pisma sa razvojem muzičkog mišljenja.
- Usađivanje zvučnih predstava i njihovo vezivanje sa slikom, odnosno slike sa zvukom kroz sticanje znanja i veština (melodika, ritam, diktati).
- Upoznavanje muzičke literature, interpretacije i osnovnih elemenata muzičkih stilova.
- Osamostaljivanje učenika i razvoj njihovih kreativnih sposobnosti.

I ciklus

I razred

(3 časa nedeljno, 105 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
MELODIKA
- Tonaliteti: Ce-dur, a-mol, ce-mol, Ge-dur, Ef-dur. Obrada mutacija Ce-dur, ce-mol.
- Transponovanje motiva toničnih kvintakorada u paralelne molske tonalitete a, e, de-mol. Kadence.
- Priprema: pevanje durskih i molskih kvintakorada na osnovnim tonovima u obrađenim tonalitetima.
- Obrada vokalize i solo pesme.
- Pevanje lestvica u paralelnim tercama. Pevanje 10 srpskih narodnih pesama i 5 kanona.
RITAM
- Taktiranje i brojanje. Mere: 2/4, 3/4, 4/4, 3/8 i 6/8.

- Notne vrednosti od cele do šesnaestine note. Dvodelna i četvorodelna podela ritmičke jedinice (osnovne figure), sinkopa-kontrtan i triola.
- Manuelna reprodukcija.
- Ravnomerno i ritmičko čitanje u violinskom i bas ključu.
- Ritmičko čitanje instruktivnih primera na utvrđenim pozicijama solmizacionih slogova i obrada primera iz literature sa označenim tempom, agogikom, dinamikom i artikulacijom.
Tempa: *Moderato, Andante, Allegro, Vivo, Adagio.*
OPAŽANJE - INTONIRANJE - DIKTATI
- Opažanje i intoniranje u obrađenim tonalitetima.
- Opažanje i intoniranje štimova.
- Opažanje i intoniranje durskog i molskog kvintakorda. Prepoznavanje ispisanih melodijskih i ritmičkih motiva i njihovo izvođenje i pismeni ritmički diktat i usmeni melodijsko-ritmički diktat.
SMOTRA (na kraju školske godine)
1. Pismeni deo: test iz teorije, lestvice, intervali i konsonantni kvintakordi.
2. Usmeni deo: melodijska vežba (dijatonska, pređeni tonaliteti i parlato bas ključ).

II ciklus

II razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
MELODIKA
- Obnavljanje i utvrđivanje tonaliteta iz I razreda. Obrada: De-dur, de-mol, Ef-dur, ef-mol, a-mol, A-dur, Ge-dur, ge-mol, Be-dur, e-mol, E-dur, cis-mol i svi ostali tonaliteti do četiri predznaka. Obrada 10 srpskih narodnih pesama.
- Tehnički deo: pevanje svih lestvica do 7 predznaka. Sekundno i tercno kretanje. Pevanje tоničnih kvintakorada, kadenci i štimova.
- Dvoglasno pevanje kratkih motiva i primera iz literature. Obrada kanona i pevanje narodnih pesama u dva glasa.
RITAM
- Metričke vrste 2/2, 3/2, 9/8, 6/4, 6/16. A od narodnih ritmova 5/8, 7/8 i 9/8 preko pevanja narodnih pesama.
- Ritmičke figure: triola u sukobu sa punktiranom figurom.
- Manuelna reprodukcija.
- Teže figure četvorodelne podele, pauze i lukovi. Podela trodela u taktu 6/8, sićilijana i tirana.
- Ostale ritmičke figure samo informativno.
OPAŽANJE - INTONIRANJE - DIKTATI
- Opažanje i zapisivanje tonova, intoniranje melodijskih motiva.
- Opažanje i intoniranje intervala svih kvintakorada obrtaja durskog i molskog, dominantnog i umanjenog septakorda sa razrešenjem.
- Opažanje i intoniranje štimova.
- Opažanje apsolutnih visina a_1-de_2 i od e_1-a_1.
- Pismeni ritmički diktat, a usmeni melodijsko-ritmički diktat.
ISPITNI PROGRAM
1. Pismeni deo: melodijski diktat do dva predznaka.
2. Usmeni deo:
- melodijski primer do tri predznaka;
- parlato - bas i violinski ključ.
LITERATURA
- Pandurović, Aleksandrović i Jelić: Solfeđo za I i II razred četvorogodišnje i I razred dvogodišnje osnovne muzičke škole, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
- Aleksandrović i Jelić, Solfeđo za III razred četvorogodišnje i II razred dvogodišnje osnovne muzičke škole, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Osnovni didaktičko-metodički postupci obuhvataju razvijanje zvučnih predstava s notnom slikom, kako za oblast melodike, tako i za oblast ritma. Ovim se nastavnim smerom usklađuje rad na diktatima s pevanjem i ritmičkim čitanjem. Zvučne predstave su, po pravilu, melodijski primeri (pesme sa tekstom i primeri iz literature), melodijski motivi (za transponovanje, radi učvršćivanja skokova u pojedine stupnjeve; za pevanje uvek u originalnom tonalitetu radi postavljanja boje tonaliteta i za postavljanje metričkih vrsta i ritmičkih figura) i, tek na trećem mestu, lestvični nizovi (raspevavanje učenika, širenje obima glasa, upoznavanje lestvica). Primeri se obrađuju po sluhu, u početnim razredima ili iz notnog teksta, naravno uz pomoć nastavnika, a i pevanjem solmizacionim slogovima uz taktiranje. Svaka nova nastavna oblast praćena je navedenim postupcima koji se potom prenose na opažanje pojedinačnih i više tonova, ritmičkih figura, metričkih vrsta i usmenih melodijsko-ritmičkih diktata.
Ostali predmeti kao teorija muzike (videti u didaktičko-metodičkim uputstvima za ovaj predmet), opažanje, intoniranje sa diktatom usko se povezuju sa nastavnim gradivom iz melodike i ritma, naročito u prva dva razreda. Za sve godišnje ispite, šestogodišnjeg četvorogodišnjeg i dvogodišnjeg obrazovanja ispitne vežbe i zadatke ne piše predmetni nastavnik, već su istovetne za sve učenike i zadaje ih aktiv nastavnika solfeđa.
Prilikom planiranja nastave za celu godinu, polugodište i tromesečje treba predvideti vreme za obnavljanje već obrađenih metodskih jedinica, kao i njihovo dalje razrađivanje. Posle određenja kada će se pripremati i postaviti jedan tonalitet treba imati u vidu to da se u poslednja dva meseca školske godine ne postavljaju nove lestvice. To isto važi i za ritmičke postavke jer i za melodiku i za ritam potrebno je određeno vreme kako bi se zvučne predstave usvojile i nadogradile novim zahtevima (više skokova, teži zahtevi za ritmičko čitanje, primena vokalne i instrumentalne literature iz gradiva tog razreda, pismeni diktati, pevanje primera sa lista) - a radi pripremanja učenika za što samostalnije izvođenje i opažanje muzičkog toka.
Kada se u okviru metodske jedinice planira novo gradivo iz ritma, treba koristiti pevanje u već poznatom tonalitetu, a kada je postavka nove lestvice, treba koristiti poznate ritmičke figure i metričke vrste. Novo gradivo uvek prati - posle postavke - rad na prepoznavanju, kao najelementarnijem vidu učenja. Pismeni diktati i pevanje sa lista (bez prethodne pripreme) slede kasnije, na drugim časovima, kao i prilikom obnavljanja prethodnih postavki, ali sa većim zahtevima. Time se garantuje postojanje koncentričnih krugova, poznatih u svim pedagoškim disciplinama u školama opšteg obrazovanja.
OPAŽANJE - INTONIRANJE - DIKTATI
Opažanje pojedinačnih tonova osnova je pamćenja zvuka svakog stupnja u lestvici. Opažanje pojedinačnih tonova treba početi sa nekoliko tonova (najbolje tri) i to u jednoj do dve oktave. Postepeno se brzina sviranih tonova povećava i širi obim (do tri oktave) s tim da se identifikovani tonovi pevaju solmizacijom kada se izvode u glasovnom registru, a izgovaraju ili zapisuju kada se primenjuje veći obim. Ovome treba dodati prepoznavanje intervala, odnosno prepoznavanje dva simulativno odsvirana tona koja učenici najpre prepoznaju pevanjem, a potom utvrđuju koji je interval (u zavisnosti od programa određenog razreda).
Prepoznavanjem više tonova (uz primenu ritmičkih diktata) vodi ka uspešnim usmenim i pismenim diktatima, a prepoznavanje akorada u razvijanje harmonskog sluha.
Usmene diktate (melodijske i ritmičke) učenici izvode grupno i pojedinačno, naročito neposredno posle učinjene greške u pevanju ili pisanju diktata. Pevanjem diktiranog motiva učenici razvijaju memoriju, a ona se dalje usavršava tehnikom rada na samodiktatu (zapisivanje naučene pesme ili pevanje melodijskog primera sa table i njegovog zapisivanja posle brisanja).
Intoniranje tonova prema usmenom diktatu nastavnika treba da se izbegava (osim kada se priprema neki detalj). Treba koristiti notnu sliku - tabulator jer se tako više vezuje zvuk sa notnom slikom. Intoniranje intervala i akorada treba što više vezivati za tonalitet, odnosno lestvicu koja se tada obrađuje u melodici. Intoniranje i opažanje akorada, dakle, ima za oslonac kadencu, kao i odnos trozvuka na glavnim stupnjevima. Kao dopuna ovih postupaka intoniraju se akordi i od slobodnih datih tonova, ali uvek sa imenovanjem tonova.

Diktati kao rezultat postavljenih zvučnih predstava su obavezni na svakom času. Pismene diktate ne mogu uspešno da rade učenici koji nisu vežbali pisanje nota i prepisivanje vežbi iz udžbenika i na taj način savladali čitko i brzo čitanje i, naročito, pravilnu ortografiju.
Ritmički diktati i zapisivanje pojedinačnih tonskih visina prethode svakoj pojavi melodijsko-ritmičkih diktata.
Opažanje apsolutnih visina, oblast koja je, kao nova, uvedena prilikom koncipiranja prethodnih Nastavnih planova i programa, planirana je da se radi od II razreda. Dakle, uvežbati opažanje svih hromatskih tonova od V do I stupnja a-mola i de-mola, s tim da se opaženi tonovi ne pevaju već se izgovaraju abecedom, ili zapisuju. Dalji razvoj se prenosi u srednju školu s tendencijom proširivanja registra i ubrzavanja diktiranja, ali sa obaveznom pauzom između svake tonske visine. Ovim se ubrzava rad na melodici i diktatima.
Novinu u melodici predstavlja savlađivanje lestvica u nekoliko etapa. Priprema tonaliteta, u početnim razredima, izvodi se učenjem pesme po sluhu, učenjem iste solmizacijom, opažanjem diktiranih tonova sličnih kretanju melodije u pesmi (po uzoru na mnoge strane škole), prikazivanjem i teorijskim tumačenjem lestvice.
Postavka podrazumeva obnavljanje naučene pesme, utvrđivanje lestvice abecednim izgovorom u sekundama i tercama, izgovorom toničnog trozvuka i kadence, prepoznavanjem motiva, pevanjem instruktivnih vežbi i lakših primera iz literature i savlađivanjem jednog kanona. Opažanje tonova i kasnije intervala i akorada iz kadenca, pevanje težih primera iz literature i dvoglasnih primera odvija se u obliku obnavljanja tonaliteta obično sledeće godine. Tada se utvrđuju naročito tonovi subdominantne funkcije, ali i ostali teži skokovi. Ova faza obrade tonaliteta praćena je pisanim diktatima, dok je prethodna bazirana na usmenim diktatima, od pismenih je traženo zapisivanje samo pojedinačnih tonova i više tonova.
U dvogodišnjoj školi, za razliku od šestogodišnje i četvorogodišnje, priprema i postavka slede neposredno jedna iza druge. One lestvice koje imaju veliki broj predznaka ("upoznaju") savlađuju se teorijski, izvode se pevanjem lestvica i kadence i ilustruju se primerom iz literature (Cis-dur na primer).
Ritam je izražen u sadržajima programa kroz postavljanje ritmičkih figura i metričkih vrsta. Ove postavke, kao i u melodici, prati korišćenje odgovarajućih primera pesama sa tekstom ili iz literature. Nastavnik svojim izvođenjem postavlja zvučne predstave (figure, vrste), a učenici uče primere napamet i koriste ih za dalju postavku ritma. Ona se odvija na sledeći način: prepoznavanje motiva, izvođenje kratkih ritmičkih motiva sa novim gradivom, učenje ritmičkih primera bez tonskih visina, savlađivanje ritmičkih etida - parlato uz pomoć nastavnika radi pravilnog akcentovanja, ispitivanje naučenog gradiva, samostalno izvođenje novih zadataka sa sličnim sadržajem, pismeni diktati i čitanje primera iz vokalne i instrumentalne literature.
Opažanje vrsta takta stalno prati rad na ritmu i prenosi se na zapisivanje ritmičkih okosnica naših narodnih pesama i igara.
Pre rada na parlatu, ali i kasnije (vežbe sa promenom ključa), koristi se čitanje u jednakom trajanju ispisanih nota, sa ili bez obeležene metričke vrste. Ravnomernim čitanjem učenici savlađuju kontinuirano praćenje notnog teksta sa obeleženim tempom a time i tehniku čitanja literature koju sviraju, odnosno pevaju (bez vraćanja kod učinjene greške).
Etide za ritmično čitanje ne smeju da liče na ritmičke zadatke ispisane na jednoj liniji jer su opterećene drugim problemima (tempo, karakter, fraziranje, akcentovanje i dr.). Poželjno je obraditi manji broj zadataka i savladati ih, nego na svakom času iščitavati nove vežbe neprirodnog sadržaja, kakav se ne nalazi u umetničkoj muzici.
Domaći zadatak treba da sadrži: prepisivanje nota, vežbe iz ortografije, utvrđivanje naučenih ritmičkih etida, vežbe ravnomernog čitanja, utvrđivanje dobro naučenih primera za postavku melodike i ritma (pesme sa tekstom i primeri iz literature), eventualno, utvrđivanje onih melodijskih vežbi koje su obrađene na času.
Neprihvatljivo je davati domaće zadatke koji se odnose na pevanje melodijskih vežbi iz udžbenika jer je to najnegativniji postupak, koji negira opravdanost nastave solfeđa. Njih će učenici vežbati svirajući na svom instrumentu.

TEORIJA MUZIKE

CILJ

Teorijsko objedinjavanje svih muzičkih pojmova i izraza, kao i povezivanje teorijske nastave sa solfeđom i nastavom instrumenta, odnosno pevanja.

ZADACI

- Upoznavanje muzičkih pojmova i pojava.
- Vladanje zakonitostima teorije muzike.
- Ostvarivanje funkcionalnih zadataka - sticanje brzine u shvatanju tonskih odnosa lestvice, intervali i akordi).
- Vladanje muzičkom ortografijom.

II razred

(1 čas nedeljno, 35 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

- Postavljanje i upoređivanje lestvica.
- Tonaliteti.
- Obrada intervala.
- Postavljanje akorada.
- Mnogostranost tonova.
- Pojmovi i definicije.
- Ornamenti.

GRADIVO

- Lestvice: sve durske i molske lestvice. Upoređivanje istoimenih tonaliteta, kao i paralelnih. Upoređivanje lestvica udaljenih za hromatski polustepen. Enharmonske lestvice.
- Intervali i akordi: obrtaji intervala, složeni intervali. Ispisivanje šifri osnovnih intervala. Obrtaji konsonantnih kvintakorada. Umanjeni i prekomerni kvintakord bez obrtaja. Konstrukcija ovih kvintakorada na istom tonu. Lestvični kvintakordi. Mnogostranost tonova. Mali durski septakord (ia dominanti) sa obrtajima. Umanjeni septakord na VII stupnju u molu sa razrešenjem i poluumanjeni u duru sa razrešenjem. Sve vrste septakorada.
- Pojmovi i definicije: proširivanje znanja osnovnim pojmovima i poznavanje novih termina iz oblasti tempa, artikulacije, agogike i ritma. Osnovni ukrasi i figure (ornamenti).

ISPITNI PROGRAM

1. Pismeni deo:
- šifre intervala i akorada;
- ispisivanje predznaka pojedinih lestvica;
- ispisivanje vrste intervala i akorada - princip testa.

2. Usmeni deo:
- izgradnja intervala i akorada;
- oznake za tempo, dinamiku, artikulaciju i agogiku.

LITERATURA

- Drobni i Vasiljević: Teorija muzike, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
- D. Despić: Teorija muzike, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd
- M. Tajčević: Teorija muzike

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

U početnim razredima težište rada je na opismenjavanju učenika u okviru domaćih zadataka, prepisivanje primera iz udžbenika i imenovanje ispisanih nota i notnih zapisa, po diktatu nastavnika, dakle, ovladavanje notnim pismom u violinskom i bas ključu (obeležavanje notnih trajanja i pauza, vrste takta). Redosled notnih tonova, izgovor solmizacijom i abecedom, uspešno je savladan kada učenici nižu sve tonove uzlazno i silazno od bilo kog početnog tona u sekundama, a zatim u tercama u obimu dve oktave. Iako se kvintakord teorijski obrađuje u drugom razredu, u prvom razredu je predviđena priprema kako bi se lakše usvojio kroz izgovor terci i trozvuka na glavnim stupnjevima obrađenih durskih lestvica (kadenca). Sve osnovne pojmove: stupanj, stepen, polustepen, predznaci, tetrahord, lestvica, trozvuk, kadenca, takt, taktica, tempo i drugo trebalo bi ispisivati na tabli rečima i notnom slikom, a i pokazivati i odsvirati na instrumentu. Izgradnja tetrahorda od bilo kog osnovnog tona i pronalaženje polustepena izvanredna je vežba za shvatanje lestvica. Uviđanjem rasporeda

celih stepena i polustepena u tetrahordu učenici su spremni za teorijsku izgradnju svih dijatonskih lestvica.
Molske lestvice se postavljaju kao lestvice sa istim tonovima paralelnog dura. Radi očuvanja i daljeg učvršćivanja već prethodno postavljenih harmonskih funkcija (T-SD-D), odmah treba obrađivati i kadencu harmonskog mola. Obradama svih vrsta molske lestvice utvrđuje se dominantni tetrahord abecednim izgovorom, a što je uvod u opažanje apsolutnih visina. Izgovaranjem svih tonova dominantnih tetrahorada molske lestvice ulazi se u oblast hromatike. Promenu u harmonskom molu objasniti harmonskim razlozima (durska dominanta), a u melodijskom molu melodijskim razlozima (eliminisanje prekomerne sekunde).
Kvintne krugove, kao i nizanje povisilica (poslednja povisilica - vođica) i snizilica (pretposlednja snizilica - ime tonaliteta) treba, za razliku od šestogodišnje i dvogodišnje škole, obraditi u ovom razredu, a u kasnijim razredima - u srednjoj školi - upoređivati, teorijski i zvučno, istoimeni dur i mol, paralelne lestvice, lestvice udaljene za hromatski polustepen i enharmonske lestvice.
Preporučuju se pismena vežbanja: ispisivanje predznaka zadate lestvice u oba ključa, ispisivanje lestvičnog niza sa predzvacima ispred nota, prepoznavanje lestvice na osnovu ispisanog niza (ne uvek od prvog stupnja), upoređivanje lestvičnih tetrahorda, pronalaženje jednog tetrahorda u više lestvica i drugo.
Obrada intervala takođe je predviđena. Najpre lestvični intervali, i to imenovanjem bez vrste, a kasnije se vrsta intervala povezuje sa određenim mestom u lestvici (na primer: velike terce na glavnim stupnjevima u duru). Veoma je važno postavljanje intervala u linijski sistem i njegovo brzo prepoznavanje. Izgradnja intervala, imenovanje abecedom, ispisivanje intervala i korišćenje šifri vežbaju se usmenim i pismenim putem. Obrtaje intervala, takođe, treba vežbati usmeno i pismeno, a kasnije definisati ove pojmove. Intervale sekstu i septimu teorijski postavljamo kao obrtaj odgovarajućih intervala. Umanjene i prekomerne intervale prikazujemo sa razrešenjem; u školi za osnovno muzičko obrazovanje prikazujemo prekomernu kvartu i umanjenu kvintu i njihovo pronalaženje u tonalitetu.
Lestvične kvintakorde, koji se ispevavaju u melodici, trebalo bi vežbati i usmenim izgovorom (sa povećanjem brzine izgovora). Kada se obrade vrste kvintakorada, vežbati izgradnju durskog i molskog kvintakorda od istog tona (usmeno i pismeno vežbanje, a i vežbanje na instrumentu). Može se teorijski postaviti u umanjeni i prekomerni kvintakord jer upoređivanjem sa durom i molom ova postavka nije teška učenicima. Svaki kvintakord se izgovara i u svojim obrtajima, u nizu - kvintakord, sekstakord, kvartsekstakord (na ovaj način učenici klavirskog odseka sviraju trozvuk od prve godine). Svesnim prihvatanjem da jedan ton može biti osnovni ton, terca ili kvinta različitih kvintakorada uvodimo učenike u harmonsko mišljenje - usmena i pismena vežbanja izgradnje od istog tona, naviše i naniže, kvintakorda, sekstakorda i kvartsekstakorda.
Septakordi se lako usvajaju nakon usmenih i pismenih vežbanja za terce i "kvintakorde", MD_7 se vezuje za dominantu dura i mola. Predstavljanjem dominantnog septakorda u linijskom sistemu ukazati na položaj tonike, podjednako udaljene od najnižeg i najvišeg tona. Vežbanje izgradnje dominantnog septakorda i njegovih obrtaja je usmeno, pismeno i na klaviru sa razrešenjem u odgovarajući tonični trozvuk. Isti postupak se koristi kod umanjenog i poluumanjenog septakorda. Ostale septakorde takođe postavljamo u tonalitet i vežbamo bržu i tačniju izgradnju. Hromatskim promenama pojedinih tonova u duru (mol-duru) i molu (harmonski i melodijski mol) ukazujemo i na promenu u vrsti septakorda, kao i kvintakorda.
U radu sa učenicima sve oznake za tempo, dinamiku, artikulaciju i agogiku trebalo bi primenjivati od prve naučene pesme. Učenje ovih oznaka, sa italijanskim nazivima, bez muzičkog sadržaja ne omogućava učenicima da upoznaju karakter kompozicije. Postupno usvajanje ovih termina, uz adekvatan prevod, pomoći će učenicima da na odgovarajući način interpretiraju i prepoznaju muzički sadržaj.

1.4. ORKESTAR, HOR I KAMERNA MUZIKA

CILJEVI
- Animirati i osposobiti učenika za grupno muziciranje.

- Usaglasiti individualno izvođenje sa potrebama grupnog.
- Usaglasiti intonaciju i artikulaciju svih učenika u svim vidovima grupnog muziciranja.
- Razvijati percepciju slušanja ostalih članova.
- Razvijati želju za uspehom i radom u grupnom muziciranju.

ZADACI

- Osposobljavanje za dalje muziciranje.
- Usaglašavanje individualnog sa grupnim muziciranjem.
- Usaglašavanje intonacije i artikulacije sa ostalim članovima u grupnom radu.
- Razvijanje intonacije i artikulacije u skladu sa ostalim članovima u grupnom radu i slušanje drugih.
- Osposobljavanje za dalji rad i školovanje u okviru nastave grupnog muziciranja.

ORKESTAR: obavezan je za učenike IV, V, i VI razreda šestogodišnjeg i III i IV razreda četvorogodišnjeg osnovnog muzičkog obrazovanja i vaspitanja.

HOR: nastava hora obavezna je za učenike IV, V, i VI razreda klavira, kao i za one učenike koji nisu uključeni u rad orkestra ili kamerne muzike.

KAMERNA MUZIKA: nastava kamerne muzike obavezna je za učenike IV, V, i VI razreda šestogodišnjeg i III i IV razreda četvorogodišnjeg osnovnog muzičkog obrazovanja i vaspitanja koji nisu uključeni u rad orkestra ili hora. Organizuje se u grupama od tri učenika.

ORKESTAR

- U školi se formira gudački orkestar prema mogućnostima. Ukoliko nema učenika koji sviraju violu, mogu ih zameniti učenici koji sviraju deonicu treće violine. Rad sa gudačima treba da obuhvati usklađivanje prstoreda, poteza i položaja gudala.
- Duvački orkestar se formira samostalno, ukoliko škola ima dovoljan broj učenika, ili se može priključiti gudačkom orkestru.
- Rad sa orkestrom obuhvata uvežbavanje deonica, ritmičko i intonativno usklađivanje, fraziranje i dinamičku obradu.
- Orkestar harmonika formira se samostalno i obično se deli na četiri deonice.
- Orkestar tambura formira se samostalno i to u okviru mogućnosti škole.
- Ansambli renesansnih instrumenata, kao i orkestri narodne, zabavne i džez muzike formiraju se samostalno.
- Radi boljeg i bržeg savladavanja programa neophodno je da nastavnici instrumenta na časovima glavnog predmeta sa učenicima pročitaju i tehnički obrade deonice koje se izvide na časovima orkestra.
- Minimum programa: 3 kraća dela ili jedno delo u više stavova, po izboru dirigenta. Obavezni su javni nastupi orkestra u toku školske godine.

HOR

- Program rada sa horom treba da sadrži: vežbe disanja, vokalize za ujednjačavanje boje glasova, pevanje kanona, pevanje dvoglasnih i troglasnih kompozicija.
- Minimum programa: obrada najmanje tri troglasne kompozicije različitih stilskih epoha, uključujući i domaće autore. Obavezni su javni nastupi hora u toku školske godine.

KAMERNA MUZIKA

Obuhvata drugi ciklus školovanja.

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA

- dve kompozicije iz perioda baroka ili
- jedno delo iz perioda pretklasicizma, klasicizma, romantizma i savremene muzike, ili
- tri komada iz različitih stilskih epoha.

Nastavnik je obavezan da svaki kamerni ansambl pripremi učenike za najmanje jedan javni nastup u toku školske godine.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA ORKESTRA, HORA I KAMERNE MUZIKE

Grupno muziciranje se u školi organizuje prema mogućnostima izvođenja nastave. Učenicima instrumentalne nastave, prvenstveno je potrebno omogućiti da budu organizovani u rad orkestra i kamerne muzike. Učenici mogu biti istovremeno obuhvaćeni i radom orkestra

kao i učešćem u radu kamernog ansambla. U školama u kojima postoji hor uključiti sve učenike koji nisu obuhvaćeni radom orkestra i kamernog muziciranja, a prema Pravilniku o nastavnom planu i programu.
Prilikom odabira programa u grupnom muziciranju, obratiti pažnju da odgovara tehničkim i muzičkim sposobnostima svih učesnika, naročito kada nisu u pitanju učenici istih razreda i uzrasta. Program treba da bude podsticajan i prihvatljiv da bi se kod učenika razvila želja i pozitivna motivacija za rad u orkestru, horu i kamernim ansamblima.

1.5. PROGRAM ZA UČENIKE OŠTEĆENOG VIDA

Nastavni plan i program klavira, harmonike i flaute za II, III, IV, V i VI razred odgovara planu i programu Odseka za klasičnu muziku i sa prilagođenim planom i programom do II razreda čini celinu.
Za izučavanje duvačkih instrumenata - klarineta i trube za učenike oštećenog vida primenjuje se program osnovnog četvorogodišnjeg muzičkog obrazovanja i vaspitanja.
Nastava solfeđa i teorije muzike za učenike oštećenog vida odvija se po nastavnom planu i programu Odseka za klasičnu muziku i prilagođena je učenicima ovog odseka.

1.5.1. Šestogodišnje muzičko obrazovanje i vaspitanje

U okviru programa za učenike oštećenog vida izučavaju se sledeći predmeti: klavir, harmonika, flauta, klarinet, truba, solfeđo i teorija muzike.
Nastava klavira i harmonike i solfeđa ostvaruje se u I i II pripremnom razredu i od I - VI razreda osnovnog muzičkog obrazovanja i vaspitanja.
Nastavni plan i program za učenike oštećenog vida isti je kao i redovan program Odseka za klasičnu muziku, osim u I i II pripremnom razredu i I razredu osnovnog muzičkog obrazovanja i vaspitanja.
Nastavni plan i program klavira i harmonike za II, III, IV, V i VI razred odgovara planu i programu Odseka za klasičnu muziku.
Nastavni plan i program duvačkih instrumenata, u potpunosti odgovara planu i programu Odseka za klasičnu muziku.
Nastava solfeđa i teorije muzike od II do VI razreda odvija se prema redovnom nastavnom planu i programu ovih predmeta na Odseku za klasičnu muziku.
Nastava pripremnog razreda klavira i harmonike je individualna. Časovi pripremnog razreda traju 30 minuta, a od I prvog do VI šestog razreda 45 minuta.
U prvom, drugom i trećem razredu predviđen je jedan čas za muzičko opismenjavanje.
CILJEVI I ZADACI
- Uključivanje sve većeg broja učenika oštećenog vida u nastavu, odnosno uključivanje i onih učenika koji nemaju izrazitih muzičkih sposobnosti, ali kod kojih bi se one mogle razviti.
- Razvijanje sluha i njegovo izoštravanje što će učenicima pored kompenzatornih funkcija doneti i velike koristi u oblasti orijentacije i kretanja u prostoru.
- Osposobljavanje što većeg broja učenika oštećenog vida za amatersko bavljenje muzikom, što je od neprocenjivog značaja za njihovu specijalnu integraciju i ličnu afirmaciju.
- Razvijanje stvaralačkih sposobnosti učenika s obzirom na to da im je zbog prirode oštećenja muzika sredstvo najpotpunijeg umetničkog izražavanja.
- Rad na organizaciji i sinhronizaciji elementarnih pokreta tela.
- Razvijanje ljubavi prema muzici kao sredstvu potpunijeg umetničkog doživljaja, a radi obogaćivanja kulturnog života.
- Podsticanje učenika na aktivno uključivanje u muzički život šire društvene sredine u cilju dalje socijalizacije i integracije lica oštećenog vida.
- Solidno ovladavanje notnim pismom za slepe, rad na delimičnom ili potpunom opismenjavanju linijskim notnim sistemom za učenike sa ostacima vida.
- Osposobljavanje slabovidih učenika za kombinovano korišćenje brajovog i običnog notnog sistema.
- Profesionalno usmeravanje izrazito sposobnih učenika na dalje muzičko školovanje i njihovo uspešno uključivanje u redovne srednje i visoke muzičke škole.
- Osposobljavanje učenika za prepisivanje stručne muzičke literature sa crnog tiska na pismo za slepe.

- Upućivanje učenika na način korišćenja stručne i druge pomoći biblioteka i drugih muzičkih ustanova u zemlji i inostranstvu.
- Preštampavanje muzičke literature na brajevo pismo.

INSTRUMENTI SA DIRKAMA

(klavir i harmonika)

Nastava klavira i harmonike ostvaruje se u prvom i drugom pripremnom razredu i u prvom, drugom, trećem, četvrtom, petom i šestom razredu osnovnog muzičkog obrazovanja i vaspitanja.

U prvi pripremni razred upisuju se učenici od sedam do devet godina starosti. Zbog posebnih uslova i načina rada sa učenicima oštećenog vida nastava je individualna.

U prvom i drugom pripremnom razredu čas traje 30 minuta, a od prvog do šestog razreda osnovnog muzičkog obrazovanja i vaspitanja 45 minuta. Svaki učenik ima po dva časa nedeljno.

Na kraju prvog, kao i drugog pripremnog razreda, svi učenici su obavezni da nastupe na smotri.

Po završetku drugog pripremnog razreda, učenik se upisuje u prvi razred osnovnog muzičkog obrazovanja i vaspitanja.

KLAVIR

I pripremni razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

- Razvijanje muzikalnosti.
- Približavanje deteta muzici preko lakih pesmica i sviranja po sluhu u okviru prve oktave, ili u širem rasponu.
- Upoznavanje klavira i njegovih svojstava, klavijature i osnovni prikaz ruke.
- Orijentacija na klavijaturi - crne i bele dirke.
- Imena tonova i pokazivanje odgovarajućih tipki pomoću opipa. Određivanje i imenovanje oktave na klavijaturi.
- Postavka ruke i prstiju. Upoznavanje pokreta. Vežbe za opuštanje. Vežbe za pravilno ritmiziranje.
- Razvijanje muzičke memorije jer su učenici kod kojih je oštećen vid prinuđeni da u toku školovanja svaku kompoziciju sviraju napamet.
- Osnovna vrsta udara: portezento, legato, stakato.
- Dinamičke oznake: piano, forte.
- Pojam takta, dvotakta, trotakta.
- Upoznavanje dužine trajanja tona: četvrtina, polovina, cela nota, punktirana polovina i odgovarajuće pauze.
- Negovanje ritmičke svesti - brojanje i drugo.

TEHNIČKE VEŽBE

- Za povezivanje tonova.
- Za orijentaciju na klavijaturi.

LITERATURA

- Jedna od početnih škola za klavir: Jela Kršić, Nikolajev
- Bajer - osnovne vežbe (ova škola je štampana i na Brajevom pismu i "Osnovne vežbe" su u prvoj svesci)

SMOTRA (na kraju školske godine)

1. Tri vežbe.

II pripremni razred

(2 časa nedeljno, 70 časova)

OPERATIVNI ZADACI

- Položaj za klavirom. Postavka ruke i prstiju. Vežbe za opuštanje. Vežbe za pravilno ritmiziranje.

- Negovanje muzičke memorije. Privikavanje učenika na samokontrolu zvuka i shvatanje muzičkog oblika.
- Osnovne vrste udara: portezento, legato, stakato.
- Dinamičke oznake: piano, mecoforte, forte, krešendo i diminuendo.
- Oznake za brzinu: adante, moderato, alegreto, alegro.
- Pojam luka. Pojam fraze. Pojam takta, dvotakta, trotakta sa odgovarajućim naglascima.
Upoznavanje vrednosti note i pauze kao i triole, sinkope i punktirane note. Uvođenje učenika u načine vežbanja.
LESTVICE
Sviranje durskih lestvica od četiri povisilice i jedne snizilice u razmaku od jedne oktave, u četvrtinama, samo u paralelnom kretanju, suprotno od istog tona.
TEHNIČKE VEŽBE
Za povezivanje tonova, podmetanje palca.
LITERATURA
- Jedna od početnih škola za klavir: Jela Kršić, Nikoljave, Bajer - vežbe od 1 do 84
- Klavirska abeceda, izbor.
OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA
- pedeset vežbi.
SMOTRA (na kraju školske godine)
1. Jedna lestvica;
2. Dve vežbe;
3. Dve kombinacije.

I ciklus (I, II i III razred)

I razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Opismenjavanje učenika Brajevom notacijom.
- Čitanje nota, znaci za oktave, znaci za intervale.
- Ostali znaci na koje se nailazi u literaturi predviđenoj programom.
- Privikavanje učenika na samokontrolu zvuka.
- Očuvanje i shvatanje muzičkog oblika.
- Pojam polifonija - kanon, imitacija.
LESTVICE
- Sviranje lestvica do četvrte povisilice i jedne snizilice u razmaku jedne oktave, u četvrtinama, u paralelnom i suprotnom pravcu od istog tona.
- Sviranje durskih trozvuka istovremeno i razloženo - osnovni položaj i dva obrtaja troglasno u četvrtinama.
TEHNIČKE VEŽBE
Za povezivanje tonova, podmetanje palca.
LITERATURA
- Jedna od početnih škola za klavir - Jela Kršić, Nikolajev
- Bajer: Škola za klavir - od vežbe 85 i dalje
- Divernoa: Etide op. 76 - osnovne vežbe za klavir
- Černi: Op. 599, op. 139, I sveska
- Gnjesina: Klavirska abeceda, izbor
- Lešhorn: Melodične etide op. 192, izbor
OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA
- lestvice i trozvuci po programu;
- tridesetpet kompozicija - vežbe, etide i razni komadi.
JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.
SMOTRA (na kraju školske godine)
1. Jedna lestvica;

2. Jedna etida;
3. Dve kompozicije različitog karaktera.

II razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

- Proširuje se rad na savlađivanju tehničkih i muzičkih zadataka - povezivanje prstorednih grupa naviše i naniže: spretnost prstiju kroz sviranje tehničkih vežbi, lestvica i etida.
- Upoznavanje učenika sa osnovnim elementima forme, motiv, rečenica, oblik pesme, sonatina kao i sa zakonima metrike, razne vrste taktova, slab i jak deo takta, akcenti i slično.
- Proširuje se dinamička lestvica, piano, pianisimo i mecopiano, kao i druge detaljnije nijanse.
- Diferenciranje melodije od pratnje, dalji rad na polifoniji.
- Sviranje četvororučno.

LESTVICE

- Sviranje lestvica: najmanje 4 durske i 2 molske u osminama u razmaku dve oktave, paralelno.
- Trozvuci, razloženo i istovremeno, u razmaku dve oktave - završetak sekstakordom.
- Uvođenje učenika u pedalizaciju - vežbe za pedal.

LITERATURA

- Jela Kršić: Klavirska čitanka
- Divernoa: Op. 176
- Lemoan: Dečije etide op. 37
- Gnjesina: Male etide, I deo
- Berens: Op. 70
- Černi: Op. 139, 24 etide
- M. Živković: Međumurje malo, Tekla voda Karašica
- Lakovickaja: Redakcija zbornika polifonih kompozicija (Hendl, Koreli, Kriger i drugi)
- J. S. Bah: Male kompozicije, izbor lakših
- Hendl: Izbor kompozicija u redakciji Jele Kršić
- Izbor sonatina: Vanhal, Haslinger, Plejel, Betoven, Hor, Rajneke. Sonatine domaćih autora i drugih kompozitora odgovarajuće težine
- Zbirka "Naši kompozitori za mlade pijaniste"
- Z. Hristić: Tačkice
- R. Petrović: Igra, Cirkus za mičiće, Ukrajinska igra
- S. Hofman: Dve basne
- B. Predić: Priča moje lutke
- M. Tajčević: Za male
- V. Milanković: Dečje priče, 25 mijatura za I i II razred
- Izbor lakih kompozicija (Prosveta, Beograd)
- Šuman: Op. 68
- Grečaninov: Op. 99
- Gedike: Op. 36
- Gurlit: Op. 82
- Rauli: Op. 36 i 37
- B. Bartok: Za decu - Klavirska muzika za početnike, Mikrokosmos I, izbor
- Majkapar: 24 lake kompozicije op. 16
- Kabalevski: Op. 30
- Skot: Kutija igračaka

Druge kompozicije odgovarajuće težine.

KOMPOZICIJE ZA ČETVORORUČNO SVIRANJE

- Izbor iz Početne škole Jele Kršić.
- Izbor iz škola Nikolajeva i Sokolova.
- Dijabeli: Melodijske vežbe op. 149
- Dijabeli: Sonatine op. 24
- Dijabeli: Op. 163

Druge kompozicije odgovarajuće težine.

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA
- lestvice i akordi po programu;
- deset kompozicija po slobodnom izboru od čega obavezno 5 virtuoznog karaktera (etide);
- dve polifone kompozicije;
- jedna cela sonatina i jedan do dva stava iz različitih sonatina ili varijacije.
JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.
SMOTRA (na kraju školske godine)
1. Jedna lestvica;
2. Jedna etida;
3. Dve kompozicije po slobodnom izboru.

III razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Dalji rad na savlađivanju osnovnih vrsta udara - legato, stakato iz podlaktice, iz prsta, non legato, portato, repeticija.
- Tehničke vežbe sa ritmičkim varijantama i hromatskim transpozicijama.
- Šire nijansiranje u dinamici, isticanje melodije i diferenciranje desne i leve ruke.
- Detaljnija analiza oblika uz tumačenje značenja i konstrukcije dela koja se obrađuju - sonatina, menuet, gavota, marš itd.
- Šire upoznavanje sa elementima polifonije - držani tonovi, sviranje dvohvata, isticanje glasova, dinamiziranje deonica.
- Upotreba istovremenog i sinkopiranog pedala.
- Upoznavanje sa ukrasima i pripremne vežbe: dugi i kratki predudar, praltriler i kraći triler.
TEHNIČKE VEŽBE
Vežbe za: pravilno nizanje tonova, izjednačavanje udara, učvršćivanje prstiju, različitu artikulaciju.
LESTVICE
- Najmanje 4 durske lestvice (koje nisu rađene u II razredu) u rasponu dve oktave u osminama paralelno i suprotno, kao i u rasponu tri oktave u osminskim triolama, paralelno.
- Najmanje 4 molske lestvice u rasponu dve oktave, paralelno.
- Hromatske lestvice u rasponu dve oktave, paralelno - velika prstoredna grupa.
- Trozvuk četvoroglasno kroz dve oktave razloženo.
- Čitanje s lista laganih vežbi, odvojeno i zajedno.
LITERATURA
- Jela Kršić: Klavirska vežbanka
- Lemoan: Dečje etide op. 37
- Černi: Op. 849, izbor
- Bertini: 25 etida op. 100, izbor
- Divernoa op. 176
- Gedike: Op. 32 i 47, broj 5, 6 i 8
- Lak: Op. 172
Druge etide odgovarajuće težine.
- J. S. Bah: Male kompozicije
- J. S. Bah: Mali preludijumi
- Jela Kršić: Klavirska vežbanka, izbor
- Ivanov - Radkevič: Osam polifonih dvoglasnih komada, izbor
- Hendl: Izbor kompozicija, u redakciji Jele Kršić
- Pedagoški repertoar za decu - Kriger, Kunau, Pahelbel, Fišer, Froberger
Druge kompozicije odgovarajuće težine.
- Klementi, Dijabeli, Kulau, Dusik, Hajdn (lakše) kao i sonatine domaćih i drugih autora odgovarajuće težine.
- Gnjesina: Tema i šest malih varijacija
- Kabalevski op. 51: Varijacije Ef-dur
- Sorokin: Tama sa varijacijama a-mol

- Kulau: Varijacije Ge-dur
- Kršić i Šišmanović: Zbirka Naši kompozitori za mlade pijaniste
- Logar, Rajičić i Ilić: Za male klaviriste
- Rajičić: Dečja zbirka, izbor
- Tajčević: Djeci i I mala svita
- Dušan Radić: Rondino
- Lotka-Kalinski: Međumurje malo
- Škerjanc: 24 preludijuma, izbor lakših
- R. Mac: Stara ura igra polku
- Čajkovski: Album za mlade, op. 39, izbor
- Šuman: Album za mlade, op. 68, izbor
- B. Bartok: Deci, Mikrokosos II
- Grečaninov: Dečja knjiga op. 98
- O. Šin: Od jutra do sumraka
- Šite: Iz veselog dečjeg doba, izbor
- Hajdn: Male igre, izbor
- Mocart: 14 dečjih kompozicija
- Skot: Životinje, izbor
- Sarauer: Slike iz dečjeg doba
- Hačaturijan: Andantino
- Lutoslavski: 12 malih komada
- Majkapar op. 33: Minijature
- Vilalobos: Izabrani laki komadi
- Jela Kršić: Klavirska vežbanka, izbor
- Rauli: 19 malih komada, izbor
- Pocoli: Mali komadi

KOMPOZICIJE ZA ČETVORORUČNO SVIRANJE
- Dijabeli: Dve sonatine.
- Stravinski: Pet malih komada.
- Berens: Melodijske vežbe.
- Ržikovski: Od stupnja stupnju, Sonatina, op. 79.
- Bing: Iz dečjeg sveta.

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA
- lestvice i akordi po programu;
- deset kompozicija po slobodnom izboru od čega obavezno 5 virtuoznog karaktera (etide);
- dve polifone kompozicije;
- jedna cela sonatina i jedan do dva stava iz različitih sonatina ili varijacije;
- jedna kompozicija za četvororučno sviranje.

JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

ISPITNI PROGRAM
1. Jedna lestvica;
2. Jedna etida;
3. Jedna polifona kompozicija;
4. Jedan stav sonatine;
5. Jedna kompozicija po slobodnom izboru.

II ciklus (IV, V i VI razred)

IV razred

(2 časa nedeljni, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Dalji rad na savladavanju tehničkih i muzičkih problema. Vežbe za jačanje prstiju, naročito 4. i 5. prsta.

- Vežbe za podmetanje palca i brzo nizanje prstorednih grupa. Vežbe za povećanje raspona šake. Pripremne vežbe za veće intervale.
- Izgrađivanje tehnike dvoglasa u polifonim kompozicijama.
- Proširenje dinamičke lestvice kao rad na upoznavanju elemenata pravilne interpretacije.
- Prošireni rad na primeni pedala.
- Konstantan rad na analizi oblika - dvodelna pesma, trodelna pesma, preludijum i dr.
- Dalji rad na upoznavanju i sviranju ukrasa - dvostruki predudar, grupeto, triler.
- Čitanje s lista lakih kompozicija.

LESTVICE

- Durske lestvice kroz četiri oktave u šesnaestinama, u paralelnom i suprotnom kretanju.
- Molske lestvice kroz četiri oktave u šesnaestinama, u paralelnom kretanju.
- Hromatske lestvice kroz četiri oktave u šesnaestinama, u paralelnom kretanju.
- Trozvuci sa obrtajima četvoroglasno, razloženo kroz četiri oktave. Veliko razlaganje trozvuka (arpeđo) u osminama, kroz dve oktave.
- Dominantni i umanjeni septakord kroz dve oktave, razloženo i istovremeno.

LITERATURA

- Berens: Op. 61, I i II sveska, izbor od brojeva 2, 3, 8, 10, 13, 15, 16, 19 i 21
- Černi: Op. 849, izbor od brojeva 13, 15, 25 i 26
- Černi: Op. 299, I i II sveska, izbor od brojeva 1, 2, 4, 5, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18 i 20
- Heler: Etide I i II sveska, op. 47, sizbor
- Druge etide odgovarajuće težine.
- J. S. Bah: Mali preludijumi (6 i 12), izbor
- Hendl: Izbor kompozicija, u redakciji Jele Kršić
- Glinka: Četiri dvoglasne fuge
- Mjaskovski op. 78: Dvoglasne fuge de-mol i ge-mol
- Druge polifone kompozicije.
- Hajdn: Sonatine i sonate, redakcija Kršić i Šišmanović
- Mocart: Bečke sonatine
- Kulau: Sonatine - teže
- Klementi: Sonatine - teže
- Betoven: Sonatina op. 49, Ge-dur
- Kabalevski: Varijacije de-mol na slovačku temu
- Nikolajev: Male varijacije u klasičnom stilu
- Majkapar: Varijacije na rusku temu op. 8
- Betoven: Varijacije Ef-dur na švajcarsku temu
- Druge varijacije po izboru.
- Rajičić: Svita de-mol, Mala klavirska svita
- J. Bandur: Uspavanka
- M. Tajčević: Djeci, II mala svita
- Naši kompozitori za mlade pijaniste.
- Lotka-Kalinski: Stari dalmatinski plesovi
- Kozina: Divertimenta
- Gotovac: Minijature
- Grig: Lirski komadi, izbor
- Kabalevski: Dečje kompozicije, izbor
- Čerepnjin: Deset veselih komada, izbor
- Grečaninov: Op. 99 - 119, 123, 127, izbor
- Šuman: Album za mlade, izbor, Sonatina Ge-dur
- Prokofjev: Muzika za decu
- Dvoržak: Dva bisera
- Musorgski: Suza
- Kulak: Dečji život
- Šostakovič: Igra lutaka, izbor
- Karganov: Album za mlade, op. 21, izbor
- Pahuljski: Preludijum ce-mol

- Glijer op. 31: Dvanaest lakih komada
- Skarlati: Pet lakih komada
- Dragoi: Minijature
- Kodalj: Dečje igre
- Betoven: Za Elizu

Druge kompozicije odgovarajuće težine.

KOMPOZICIJE ZA ČETVORORUČNO SVIRANJE

- Veber: Tema s varijacijama Ge-dur op. 10, Šest lakih komada
- J. K. Bah: Rondo Ef-dur
- Šuman: Originalni četvororučni komadi op. 85
- Šubert: Varijacije e-mol op. 10
- Šite: Španske noći op. 144
- Bertini: 25 etida op. 97
- Dijabeli: Sonata op. 73
- Ržikovski: Album za mlade op. 22
- Druge kompozicije odgovarajuće težine.

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA

- lestvice i akordi po programu;
- deset kompozicija po slobodnom izboru od čega obavezno pet virtuoznog karaktera (etide);
- dve polifone kompozicije;
- jedna cela sonatina i jedan do dva stava iz različitih sonatina ili varijacije;
- jedna kompozicija za četvororučno sviranje.

JAVNI NASTUPI

- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

SMOTRA (na kraju prvog polugodišta)

- jedna lestvica;
- jedna virtuozna etida.

ISPITNI PROGRAM

1. Jedna polifona kompozicija;
2. Jedna etida;
3. Jedan stav sonatine;
4. Jedna kompozicija po slobodnom izboru.

V razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

- Dalja nastojanja na savladavanju i usavršavanju tehničkih elemenata (tehnika skokova), pripreme za sviranje oktava, tremola i slično.
- Sve oznake za dinamiku sa svim stupnjevima u diferenciranju jačine sviranja, upotreba više termina za brzinu.
- Rešavanje problema poliritmije.
- Detaljnije produbljivanje polifonije i njenih elemenata - glas, tema, imitacija, odgovor, inverzija, invencija i dr.
- Upućivanje učenika u samostalnost u pogledu primene prstoreda i drugih disciplina, kao i osposobljavanje učenika da sam sagleda teškoće i nađe sredstva da ih reši.

LESTVICE

- Durske i molske lestvice u razmaku oktave, u paralelnom i suprotnom kretanju, u šesnaestinama, kroz četiri oktave. U razmaku terce, sekste i decime, paralelno, kroz dve oktave, u osminama.
- Hromatske lestvice u paralelnom kretanju kroz četiri oktave, u šesnaestinama.
- Veliko razlaganje trozvuka (arpeđo) kroz četiri oktave, u šesnaestinama, paralelno. Trozvuk četvoroglasno, razloženo i istovremeno.
- Dominantni i umanjeni septakord razloženo petoglasno, kroz četiri oktave.

LITERATURA

- Černi: Op. 299, III i IV sveska, izbor od 21, 22, 24, 25, 27, 29, 31, 33, 35, 36, 38 i 40
- Kramer i Bilov: Etide I sveska, izbor od 1, 2, 6, 8, 10 i 11

- Kršić i Ranković: Zbirka za savlađivanje tehničkih problema I i II sveska
- Berens: Op. 61, III i IV sveska, izbor
- Leškorn: Op. 38I i II sveska, izbor
Druge etide odgovarajuće težine.
- J. S. Bah: Mali preludijumi - teži
- J. S. Bah: Dvoglasne invencije
- Hendl: Izbor kompozicija, u redakciji Jele Kršić
- Jaskovki: U starom stilu, op. 43
Druge kompozicije odgovarajuće težine.
- Hajdn: De-dur, Be-dur i A-dur (redakcija Kršić i Šišmanović)
- Hajdn: Prva sveska A-dur br. 5, E-dur br. 4. Ce-dur br. 2, Ge-dur br. 1, Ge-dur br. 8. (redakcija Rauh)
- Mocart: Ce-dur (Facile) KV 545, Ef-dur bez oznake, De-dur KV 283, Es-dur KV 282
- Betoven: Sonata ge-mol op. 49
Druge sonate
- Betoven: Šest varijacija Ge-dur *"Nel kor pju non mi sento"*
- Hajdn: Izbor originalnih kompozicija
- Veber: Andante s varijacijama op. 3
- Kabalevski: Lake varijacije br. 3 i 4, op. 51
- Lukomski: Varijacije ef-mol
- Sorokin: Pesma sa varijacijama
- Berkovič: Varijacije
Druge varijacije odgovarajuće težine.
- S. Rajičić: Mala svita
- Slavenski: Igre i pesme sa Balkana I i II sveska, izbor lakših
- V. Mokranjac: Mala svita
- Krombholc: Dan emprompti
- Kršić i Šišmanović: Naši kompozitori za mlade pijaniste
- Logar: Dva menueta
Druga dela odgovarajuće težine.
- Mendelson: Pesme bez reči, izbor
- Grig: Lirski komadi, izbor - Šubert: Dva skerca
- Prokofjev: Muzika za decu
- Debisi: Mali crnac
- Dusik: Matine
- Martinu: Lutke, izbor lakših
- Duškin: Kralj vilenjaka, Vašar
- Gracioli: Sonata Ge-dur
- Čimaroza: Sonate, izbor
- Kabalevski: Op. 27
- Lutoslavski: Narodne melodije
- B. Bartok: Za decu, Mikrokosmos III i IV sveska
- Pintarić i Stanković: Kompozicije za klavir, izbor
- Lotka-Kalinski: Mala balkanska svita, Sonatina in F
KOMPOZICIJE ZA ČETVORORUČNO SVIRANJE
- Rajneke: Op. 24, Varijacije na Bahovu sarabandu
- Mocart: Originalne četvororučne kompozicije - sonate De-dur, Be-dur, Ef-dur, Ce-dur, - Fantazija ef-mol
- Šubert: Originalne četvororučne kompozicije - sonata ce-mol
- Muškovski: Op. 23
- Jensen: Op. 45
- Dvoržak: Bagatele op. 47
- Ravel: Moja majka guska
- Ferster: Viola adorata, Rosa mistika
- J. K. Bah: Sonata Ef-dur

- J. K. Bah: Mali komadi
- Šuman: 12 komada za klavir op. 85

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA
- lestvice i akordi po programu;
- deset kompozicija po slobodnom izboru od čega obavezno pet virtuoznog karaktera (etide);
- dve polifone kompozicije;
- jedna cela sonatina i jedan do dva stava iz različitih sonatina ili varijacije;
- jedna kompozicija domaćeg autora.

JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

SMOTRA (na kraju prvog polugodišta)
- jedna lestvica;
- jedna etida.

ISPITNI PROGRAM
1. Jedna polifona kompozicija;
2. Jedna etida;
3. Jedan stav sonatine ili sonate;
4. Jedna kompozicija po slobodnom izboru.

VI razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Dalji rad na izgradnji tehnike u smislu hitrine prstiju: postizanje brzine u sviranju, izdržljivost itd.
- Tretiranje tehničkog i muzičkog razvoja učenika kao nerazdvojne celine.
- Sviranje kantilene, udvojenih oktava.
- Upoznavanje sa vrstama memorije - auditivna, memorija prstiju radi sigurnijeg učenja napamet.
- Postizanje ritmičke stabilnosti u vezi s tehničkom sigurnošću.
- Upoznavanje učenika sa osnovnim pojmovima i stilovima u vezi s kompozicijama koje svira
- dinamika, fraza, izraz, tempo, agogika i ostali elementi interpretacije.
- Improvizacija pratnje, sviranje kadence.

LESTVICE
- Durske i molske lestvice u razmaku oktave u paralelnom i suprotnom kretanju, u šesnaestinama, kroz četiri oktave, u razmaku terce, sekste i decime kroz četiri oktave u šesnaestinama paralelno.
- Hromatske lestvice u razmaku oktave paralelno i suprotno.
- Udvojene oktave kroz dve oktave, u osminama, paralelno.
- Veliko razlaganje trozvuka (arpeđo) u paralelnom i suprotnom kretanju kroz četiri oktave.
- Veliko razlaganje dominantnog i umanjenog septakorda, kroz četiri oktave paralelno.

LITERATURA
- Černi: Op. 299, III i IV sveska, teže
- Černi: Op. 740, I i II sveska, izbor 1, 2, 3, 5, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 17, 21 i 23
- Kramer i Bilov: Etide I i II sveska, izbor od 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24 i 30
- Kršić i Ranković: Zbirka klavirskih kompozicija za savlađivanje tehničkih problema II sveska
- 81, 82, 84, 86, 94, 95, 105, 113, 119, 127, 131, 136, 137, 148, 157, 159, 165, 193 i 197
- Bil: Oktavne etide - lakše
- Lešhorn: Etide op. 66, br. 11, 15, 17, 24 i 28
- Moškovski: Etide op. 18, br. 3, 8, 10 i 11
- Ruthard: Etide za triler op. 40

Druge etide odgovarajuće težine.
- J. S. Bah: Dvoglasne invencije
- J. S. Bah: Francuske svite - lakše, pojedini stavovi
- Hendl: Izbor kompozicija za klavir (redakcija Jela Kršić)
- Hajdn: Ef-dur br. 10, De-dur br. 17, e-mol br. 14, De-dur br. 16, De-dur br. 3, Cis-mol (redakcija Rauh)

- Mocart: Ef-dur KV 280, Ce-dur KV 330, Ce-dur KV 309, Ef-dur KV 332, Be-dur KV 333, De-dur KV 311, Be-dur KV 570, A-dur KV 331, Es-dur KV 282, Ge-dur KV 283.
- Betoven: Varijacije Ge-dur na originalnu temu
- Berkovič: Varijacije na temu Paganinija, Varijacije na rusku temu
- Kabalevski: Lake varijacije Be-dur op. 40
- Betoven: Rondo Ce-dur, Bagatele op. 33, Ekoseze
- Mocart: Rondo De-dur, Fantazija de-mol
- Hendl: Koncert Ef-dur, I stav
- J. Kr. Bah: Koncer De-dur, Be-dur I stav

Druge varijacije odgovarajuće težine.

- Tajčević: Srpske igre
- M. Logar: Kompozicije za klavir II i III sveska
- D. Despić: Sonatina in F
- Naši kompozitori za mlade pijaniste, izbor.
- J. Slavenski: Igre i pesme sa Balkana
- Z. Jovanović: Minijature za klavir I i II sveska, Bela sonatina, Crna sonatina, Mini končertino, Dečji končertino
- Šulek: Muzika za mališane
- Pintarić i Stančić: Kompozicije za klavir
- Kunc: Mlado lišće, izbor
- Škerjanc: 12 varijacija bez teme
- Daken: Kukavica, Lasta
- Ramo: Tamburen, Dva rigodona
- Mendelson: Pesme bez reči
- Šuman: Album za mlade, izbor,
- Grig: Lirski komadi III i IV sveska, izbor
- Šubert: Dva skerca, Muzički trenuci ef-mol i cis-mol
- Turina: Minijature
- Severak: Na odmoru
- Čerepnjin: Bagatele
- Grečaninov: Pasteli op. 3I sveska
- Glinka: Tarantela
- Iber: Istuar, izbor
- Kazela: 11 dečjih komada, izbor
- Galupi: Sonate, izbor
- Čimaroza: Sonate, izbor
- J. K. Bah: Sonate (redakcija Miloš Ivanović)
- Reger: 10 malih komada op. 44
- Hačaturijan: Dečji album, izbor
- Čajkovski: Godišnja doba, izbor lakših
- Borodin: Mala svita
- Dvoržak: Siluete op. 8
- Dvoržak: Valceri op. 54, izbor
- Zbirka klavirskih kompozicija od XI veka do danas: I, II i III sveska (redakcija Ružice Ranković), izbor
- Muzika pretklasičara, Muzika klasičara, Muzika za klavir, (redakcija Vere Bogdanović), izbor
- 100 godina muzike za klavir: I, II, III i IV sveska (redakcija Milanke Mišević), izbor
- Lutke u klavirskoj muzici XX veka (redakcija Milanke Mišević), izbor

KOMPOZICIJE ZA ČETVORORUČNO SVIRANJE

- Šubert: Originalne četvororučne kompozicije
- Šuman: Op. 66
- Stravinski: Tri laka komada
- Mocart: Originalne četvororučne kompozicije
- Betoven: Pet lakih komada za četiri ruke
- Ravel: Moja majka guska

- Respigi: Šest malih komada
- Kazela: Pupacetio
- Smetana: Rondo za dva klavira - osmoručno (izbor)

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA
- lestvice i akordi po programu;
- deset kompozicija po slobodnom izboru od čega obavezno pet virtuoznog karaktera (etide);
- dve polifone kompozicije;
- jedna cela sonatina i jedan do dva stava iz različitih sonatina ili varijacije;
- jedna kompozicija domaćeg autora.

JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

SMOTRA (kraj I polugodišta)
- jedna lestvica;
- jedna etida.

ISPITNI PROGRAM
1. Jedna polifona kompozicija;
2. Jedna etida;
3. Jedan stav sonate;
4. Jedna kompozicija po slobodnom izboru.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Obrazovanje i vaspitanje učenika muzike je izrazito zahtevan i odgovoran posao. Podrazumeva se da onaj koji se njime bavi, pored odgovarajućeg profesionalnog znanja i iskustva treba, svakako, poseduje još i dosta širok uvid u osnovne principe i zakonitosti razvojne psihologije.

Budući da je, naročito u okvirima individualne nastave, nastavni proces snažno obeležen fenomenom transfera, nastavnik, u funkciji "trećeg roditelja", predstavlja važnu identifikacionu figuru, u presudnoj meri odgovornu za muzičku, a znatnim delom i ličnu sudbinu svog učenika. Ovakva odgovornost obavezuje nastavnika na osnovno upoznavanje učenikovog porodičnog okruženja (pre svega, intenziteta i karaktera roditeljske podrške učenikovom muzičkom školovanju i nivoa njihovih očekivanja), jednako kao i uslova u kojima učenik živi (naročito kvaliteta instrumenta na kojem vežba ili mogućnosti nabavke instrumenta, ukoliko ga učenik ne poseduje). Opskrbljen podacima ove vrste, nastavnik će biti u stanju da preciznije proceni učenikovu ličnost, posebno njegovu muzičku motivaciju i njegove razvojne kapacitete te da, na osnovu takve procene, kreira nastavno-vaspitni tretman, kojim će učenika dovesti do optimalnog ostvarenja njegovog individualnog potencijala.

Nije potrebno naglašavati u kojoj meri nastavnikov stav prema učeniku valja da bude obeležen naklonošću, toplinom, saosećanjem, razumevanjem, podrškom, ohrabrenjem i poštovanjem.

Pošto je primarna nastavnikova uloga da neguje učenikov talenat, to neizbežno ograničava njegov kriticizam na veoma usko područje krajnje neophodnosti - jedino u kojem se on može smatrati konstruktivnim.

Od nastavnika se očekuje da se redovno, savesno priprema za časove i pažljivo prati i planira razvoj svakog svog pojedinog učenika. Ova priprema obuhvata čitav spektar aktivnosti - od detaljnog proučavanja kompozicija sa učenikovog repertoara (analitičkim prosviravanjem ili, eventualno, pripremanjem za izvođenje na podijumu), preko upoređivanja različitih izdanja i dopunjavanja odabranih redakcija, do kontinuiranog vođenja obimne evidencije o učenikovom radu i napretku.

Pretpostavka je da će dobar nastavnik uvek imati na umu kompleksnost i sveobuhvatnost procesa muzičke nastave i da ove njene važne strane nikad neće zapostavljati radi pukog usavršavanja isključivo zanatske komponente učenikovog sviranja. To znači da će se on, tokom čitavog perioda učenikovog rada na odabranom delu, truditi da mu prenese ne samo svoje znanje o prstoredu, pedalizaciji, tehničkim postupcima i izvođačkim izražajnim sredstvima neophodnim za primereno izvođenje dela, nego i određen broj suštinski važnih informacija o autoru dela, istorijskoj epohi kojoj pripada i specifičnim osobinama samog dela (obliku u kojem je napisano, melodijskim, ritmičkim, harmonskim i kontrapunktskim

pojedinostima koje ga karakterišu, emotivnoj, poetskoj, psihološkoj ili filozofskoj pozadini njegove umetničke predstave i njegovoj estetskoj vrednosti).
Kvalitet prvog i nekolicine narednih časova (pedagoška praksa ovo potvrđuje) najčešće presudno utiče na dalji razvoj učenikovog interesovanja za muziku. Nastavniku se, iz tog razloga, preporučuje da posveti veću pažnju ovoj problematici, pronalaženjem i praktičnom primenom najpodsticajnijih i najinspirativnijih mogućih nastavnih metoda.
Preporučuju se velika umerenost i oprez u organizovanju učenikovih takmičarskih aktivnosti. Obazriv nastavnik neće dopustiti da učenikova motivacija vremenom postane isključivo takmičarski obojena, jednako kao što neće upasti u opasnu zamku vrednovanja rezultata sopstvenog rada brojem nagrada i priznanja koje njegovi učenici osvajaju.
Ravnopravan tretman svih učenika u klasi nastavnik ne sme, ni na kakav način i ni pod kakvim uslovima, da dovede u pitanje. Bilo kakav diskriminatorski stav u odnosu na stepen muzičke obdarenosti ili neko drugo učenikovo individualno svojstvo smatra se pedagoški i moralno nedopustivim.
Savestan nastavnik će, razume se, obazrivim, introspektivno-analitičkim pristupom problematici individualnog nastavnog procesa pažljivo štititi učenika od razvojno pogubnog projektovanja sopstvenih ambicija.
Jedna od najvažnijih potvrda njegove ispravne pedagoške pozicije biće uporan rad na sopstvenom usavršavanju - povremenim učenjem novih dela, sticanjem dodatnih uvida u oblast klavirske literature, čestim odlascima na koncerte, praćenjem aktuelnih zbivanja u svetskoj diskografiji, javnim nastupanjem, periodičnim obnavljanjem teorijskog znanja, čitanjem metodološke, pedagoške i psihološke literature, stalnim dopunjavanjem ličnog obrazovanja i proširivanjem svojeg kulturnog i duhovnog horizonta.

HARMONIKA

I pripremni razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Opis i funkcije pojedinih delova harmonike.
- Držanje harmonike pri sviranju.
- Upoznavanje učenika sa funkcijom desne i leve ruke uz osnovnu primenu celih nota, polovina i četvrtina.
- Kroz početni rad treba obrađivati pesme iz jugoslovenskog folklora i pesme za decu koje bi poslužile za negovanje i razvijanje sluha, ritma i memorije.

SMOTRA (na kraju školske godine)
1. Jedna lestvica;
2. Dve kompozicije različitog karaktera.

II pripremni razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Sviranje pesmica po sluhu.
- Osnovni pojam ritmiziranja.
- Uvod u razvijanje muzičke memorije.
- Osnovna postavka ruku i prstiju.
- Upoznavanje notnih vrednosti - polovine, četvrtine i odgovarajućih pauza.
- Vrste taktova: 4/4, 3/4, 2/4 uz odgovarajući naglasak.
- Samokontrola zvuka uz odgovarajući rad meha.
- Sinhronizacija promene pravca meha sa promenom prsta na naglašenim delovima takta.
- Osnovno formiranje tona:istovremenim spuštanjem prsta i pokretanjem meha, primena tona bez akcenta.
- Osnovna postavka legato kretanja meha u jednom pravcu.
- Portato uz promenu pravca kretanja meha, kao i kroz jedan pravac kretanja meha.
- Stakato sa pokretom ruku iz lakta uz kretanje meha u jednom pravcu - sinhronizovano.
- Potez meha sa spuštanjem prsta na dirku.

- Postavka leve ruke na solo i akordski dur-bas.
- Dinamičke oznake piano i forte.

TEHNIČKE VEŽBE

Sviranje Ce, Ge, De i Ef-dura kroz jednu oktavu, posebno desnom rukom i posebno levom rukom.

LITERATURA

- V. Vuković-Terzić: Škola za klavirsku harmoniku, I sveska
- M. Baračkov: Originalne solističke kompozicije domaćih i stranih autora, I sveska
- A. Fakin: Škola za klavirsku harmoniku, I sveska

SMOTRA (na kraju školske godine)

1. Jedna lestvica;
2. Dve kompozicije različitog karaktera.

I ciklus (I, II i III razred)

I razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

- Upoznavanje sa Brajevom muzičkom notacijom - notni znaci za cele note, polovine i četvrtine, punktirane polovine, osmine i četvrtine. Upoznavanje obeležavanja notnog teksta za levu ruku.
- Pojam luka, fraze, dvotakta i eventualnog trotakta služi kao primer za shvatanje muzičkog oblika.
- Obrada dve oktave desnom rukom. Podmetanje palca i prebacivanje prsta. Promena položaja ruke.
- Dinamika oznake: piano i forte.
- Oznake za tempo: andante, moderato, alegro i ritardando.
- Upotreba osnovnog i tremolo registra za uključivanje na polovini i četvrtini pauze.

LESTVICE

Sviranje Ce, Ge, De i Ef-dura i trozvuka troglasno, u malom razlaganju i istovremeno desnom i levom rukom kroz jednu oktavu, u paralelnom kretanju.

LITERATURA

- V. Vuković-Terzić: Škola za klavirsku harmoniku, I sveska
- M. Baračkov: Originalne solističke kompozicije domaćih i stranih autora, I sveska
- A. Fakin: Škola za klavirsku harmoniku, I sveska

JAVNI NASTUPI

- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

SMOTRA (na kraju školske godine)

1. Jedna lestvica i trozvuk;
2. Dve etide sa zastupljenim različitim tehničkim problemima desne i leve ruke;
3. Dve kompozicije različitog karaktera.

II razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

- U cilju daljeg savladavanja osnovnih muzičkih elemenata učenik treba da upozna motiv i rečenicu uz jasnije diferenciranje melodije u diskantu od pratnje u basu, i obratno.
- Upoznavanje osnovnih elemenata dinamičkog nijansiranja u praktičnom radu kroz upotrebu oznaka: mecopiano, krešendo i dekrešendo.
- Dalje usavršavanje ujednačenog rada prstiju desne ruke kroz tehničke vežbe, sviranje lakših dvohvata (terce, sekste) sa jednostavnijim prstoredom i vezivanje prstiju pomoću zajedničkog tona.
- Tehničko napredovanje leve ruke sa solo-basovima u okviru predviđenih tonaliteta. Upoznavanje akordskog mol-basa i ukrštanje solo-basa sa akordskim basovima. Sviranje lakših dvohvata (terce) na solo-basovima, bez vezivanja.

- Formiranje tona mehom - prvo pritisak dirke, zatim pokret meha - i prekid trajanja tona zaustavljanjem meha na kraju fraze.
- Jednostavnija melodijska kretanja u diskantu i basu naizmenično, uz adekvatno dinamičko nijansiranje, treba da posluži kao osnovna priprema za polifoniju.
- Primena savladanih elemenata artikulacije uz novi oblik stakata kroz promenu pravca kretanja meha. Tremolo u laganijem tempu, dinamički ravnomerno. Akcentiranje tona mehom. Notne vrednosti: šesnaestina, punktirana osmina, triola.
- Obrada novih vrsta takta: 4/8, 2/2, 3/2, 4/2 uz kombinacije sa vrstama.
- Nove oznake za tempo: alegro, andantino, adađo, lento (ili odgovarajuće oznake za lagani tempo), zatim ačelerando, piu moso, meno moso.
- Upotrebu osnovnog (osmostopnog) i tremolo-registra treba dopuniti upotrebom njegovih kombinacija sa navedenim registrima, uz uključivanje na polovini i četvrtini pauze fiksiranim prstoredom.

LESTVICE

- Ce, Ge, De, Ef-dur i upoznavanje sa a-mol lestvicom;
- Dur kroz dve oktave paralelno, trozvuk malo razlaganje i simultano, molska lestvica kroz jednu oktavu paralelno, trozvuk malo razlaganje i simultano.

LITERATURA

- V. V. Terzić: Škola za harmoniku, II sv.
- Z. Rakić: Škola za harmoniku, II sv.
- M. Krnjevac: Škola za harmoniku, II sv.
- A. Fakin: Škola za harmoniku, II sv.
- L. Međeri: Izbor kompozicija za harmoniku, I sv.
- M. Baračkov: Izbor kompozicija za harmoniku, I sv.

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA

- lestvice i trozvuci po programu;
- dvadeset tehničkih vežbi - etida;
- šest kompozicija različitih epoha i sadržaja.

JAVNI NASTUPI

- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

SMOTRA (na kraju školske godine)

1. Jedna lestvica;
2. Jedna etida;
3. Jedna polifona kompozicija;
4. Jedna kompozicija po slobodnom izboru.

III razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

- Detaljnija analiza oblika treba da posluži i kao sredstvo za lakše tumačenje notnog teksta, za razvijanje muzičke memorije i diferenciranje rada desne i leve ruke uz kontrapunktski dvoglas desnom rukom - kao priprema za polifoniju.
- Primena savladanih vrsta artikulacije kroz odgovarajući stil i karakter kompozicija.
- Izrazitije diferenciran rad prstiju kod tehnike legata uz rad na bržem tempu.
- Obrada jednostavnijih dvohvata (terce, sekste) desnom rukom sa složenijim prstoredom u bržem tempu (uz podmetanje i prebacivanje prstiju) i osnovne primene levom rukom.
- Upoznavanje ostalih intervala kao i primena ostalih akorada.
- Rad na repeticiji tona desnom rukom sa raznim kombinacijama prstoreda, uz jednostavniju repeticiju levom rukom na solo i akordskom basu.
- Tremolando u bržem tempu.
- Obrada ukrasa: dugi i kratki predudar, mordent, praltriler i kraći triler.
- Složenije kombinacije solo-basa sa akordskim (dur, mol) i primena dominantnog septakorda u akordskom basu.
- Primena triole u kombinacijama sa osminama i obrada sinkope.
- Upoznavanje novih agogičkih oznaka i primena šireg dinamičkog nijansiranja.

- Primena registra u odnosu na stil i karakter kompozicije uz tehničko uključivanje na osminskoj pauzi ili cenzuri fiksiranim prstoredom.

LESTVICE

Sviranje durskih i molskih lestvica do tri predznaka kroz dve oktave u paralelnom kretanju, trozvuk - malo razlaganje i simultano, upoznavanje oktava simultano.

LITERATURA

- V. V. Terzić: Škola za harmoniku, III sv.
- Z. Rakić: Škola za harmoniku, III sv.
- A. Fakin: Škola za harmoniku, II sv.
- L. Međeri: Izbor kompozicija za harmoniku, II sv.
- M. Baračkov: Izbor kompozicija za harmoniku, II sv.

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA

- lestvice po programu;
- petnaest tehničkih vežbi - etida;
- pet kompozicija različitih epoha i sadržaja.

JAVNI NASTUPI

- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

ISPITNI PROGRAM

1. Jedna lestvica;
2. Jedna etida;
3. Jedna polifona kompozicija.
4. Jedna kompozicija po slobodnom izboru.

II ciklus (IV, V i VI razred)

IV razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

- Rad na analizi oblika (dvodelna i trodelna pesma, mali prelidijum i drugo) sa elementima polifonije, kroz detaljniju obradu tehnike dvoglasa u diskantu kao i u odnosu diskant - bas.
- Upoznavanje i sviranje jednostavnijih kompozicija cikličnog oblika (sonatina, svita i slično).
- Detaljnije upoznavanje učenika sa ornamentima i uvod u tehniku ukrasa - dvostruki predudar, grupeto i triler.
- U daljem tehničkom napredovanju učenika treba postići brži tempo kod svih oblika artikulacije, kao i u tremolu uz upotrebu kraćih notnih vrednosti.
- Dvohvate i akorde treba koristiti složenijim prstoredom.
- Upotreba oktava - simultano i izlomljeno - u nizu, sa promenljivim prstoredom.
- Upoznavanje svih solo i akordskih basova, osim umanjenog septakorda i njihovo povezivanje enharmonskim sistemom.
- Skokovi u diskantu i basu uz složenije elemente orijentacije.
- Uključivanje registra na dužim notnim vrednostima istovremeno sa početkom tona, posle osminske pauze ili cezure.

LESTVICE

- Sviranje durskih i molskih lestvica do četiri predznaka kroz dve oktave u paralelnom i suprotnom kretanju, a odgovarajuće molske lestvice kroz dve oktave u paralelnom kretanju.
- Durski i molski trozvuci četvoroglasno u malom razlaganju i simultano.
- Sviranje oktava simultano i razloženo.

LITERATURA

- V. V. Terzić: Izbor etida i kompozicija, I sv.
- Z. Rakić: Škola za harmoniku, IV sv.
- A. Fakin: Škola za harmoniku, III sv.
- L. Međeri: Izbor kompozicija za harmoniku, II sv.
- M. Baračkov: Izbor kompozicija za harmoniku, II sv.

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA

- lestvice po programu;

- deset tehničkih vežbi - etida;
- četiri kompozicije različitih epoha i sadržaja;
- jedna ciklična kompozicija.

JAVNI NASTUPI

- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

ISPITNI PROGRAM

1. Jedna lestvica;
2. Jedna etida;
3. Jedna polifona kompozicija;
4. Jedna ciklična kompozicija ili dve kompozicije različitog karaktera.

Ispitni program se izvodi napamet.

V razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

- Detaljnije upoznavanje elemenata polifonije (glas, tema, imitacija, odgovor i tako dalje) i tehničkih sredstava kojima se ona ostvaruje, uz eventualnu upotrebu bariton-basa.
- Rad na analizi oblika: tema sa varijacijama, svita, sonatni oblik, sonatina.
- Upoznavanje i detaljnija primena većeg broja oznaka za dinamiku i tempo.
- Rad na složenijim zahtevima u tremolandu mehom.
- Uključivanje registra i tona istovremeno na dužim notnim vrednostima bez prethodne pauze.
- Upućivanje učenika na samostalno rešavanje lakših problema u primeni prstoreda, raznih načina izvođenja pojedinih vrsta artikulacije, vođenju meha i primeni registara.
- Čitanje s lista odgovarajućih vežbi, etida i komada na tehničkom nivou III-IV razreda.

LESTVICE

- Durske i molske lestvice do pet predznaka kroz dve oktave u paralelnom i suprotnom kretanju, trozvuci u velikom razlaganju i simultano.
- Dominantni septakord u malom razlaganju i simultano, oktave simultano i lomljeno.

LITERATURA

- V. V. Terzić: Izbor etida i kompozicija, II i III sv.
- Z. Rakić: Škola za harmoniku, V sv.
- A. Fakin: Marljivi harmonikaš
- M. Baračkov: Izbor kompozicija za harmoniku, III sv.
- L. Međeri: Izbor kompozicija za harmoniku, III sv.

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA

- lestvice po programu;
- osam etida;
- četiri kompozicije različitih epoha i sadržaja;
- jedna ciklična kompozicija.

JAVNI NASTUPI

- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

ISPITNI PROGRAM

1. Jedna lestvica;
2. Jedna etida;
3. Jedna polifona kompozicija;
4. Jedna ciklična kompozicija;
5. Jedna kompozicija originalno pisana za harmoniku.

Ispitni program se izvodi napamet.

VI razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

- Sticanje osnovnih pojmova o stilovima preko literature koja se obrađuje.
- Obrada složenijih dvoglasnih polifonih kompozicija, uz eventualnu upotrebu bariton-basa.
- Rad na daljem usavršavanju tehničkih i muzičkih elemenata kao nerazdvojne celine.

- Postizanje ritmičke stabilnosti u vezi sa tehničkom sigurnošću u određenom tempu.
- Uključivanje registra na kraćim notnim vrednostima bez prethodne pripreme i složenija primena registra u cilju boljeg muzičkog izražavanja.
- Proveravanje stečenog znanja i samostalnosti učenika u radu na jednostavnijoj kompoziciji kroz osnovne elemente interpretacije. Primena raznih načina izvođenja pojedinih vrsta artikulacije, dinamike i registara u zavisnosti od stila i karaktera kompozicije.
- Čitanje s lista etida i komada na tehničkom i muzičkom nivou IV-V razreda i, eventualno, improvizacija pratnje.

LESTVICE

- Durske i molske lestvice do šest predznaka kroz dve oktave u paralelnom i suprotnom kretanju.
- Durski i molski trozvuci, dominantni i umanjeni septakordi u velikom razlaganju i simultano kroz dve oktave u paralelnom kretanju.
- Sve durske lestvice u tercama i sekstama - odnos između diskanta i basa - kroz dve oktave u paralelnom i suprotnom kretanju.
- Sviranje oktava simultano i izlomljeno. Hromatska lestvica - informativno kroz jednu oktavu, u paralelnom kretanju.

LITERATURA

- V. V. Terzić: Izbor etida i kompozicija, II i III sv.
- Z. Rakić: Škola za harmoniku, VI sv.
- A. Fakin: Marljivi harmonikaš
- M. Baračkov: Izbor kompozicija za harmoniku, III sv.
- L. Međeri: Izbor kompozicija za harmoniku, III sv.

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA

- lestvice po programu;
- osam etida;
- četiri kompozicije različitih epoha i sadržaja;
- jedna ciklična kompozicija.

JAVNI NASTUPI

- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

ISPITNI PROGRAM

1. Jedna lestvica;
2. Jedna etida;
3. Jedna polifona kompozicija;
4. Jedna ciklična kompozicija;
5. Jedna kompozicija originalno pisana za harmoniku.

Ispitni program se izvodi napamet.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Individualnu nastavu treba maksimalno koristiti u radu sa učenicima, bez obzira na njihove sposobnosti. To je neophodno kod ovog instrumenta, a u skladu sa fizičkim mogućnostima početnika.

Prilikom postavljanja odnosa između programskih zahteva i planiranog gradiva treba imati u vidu sve osnovne osobine učenika. Prilagođavanje navedenih programskih zahteva sposobnostima učenika i njegovom interesovanju ujedno usmerava ka kvalitetnijoj literaturi i slušanju odgovarajućih kompozicija na nivou uzrasta. Sve zahteve treba ostvariti kroz manji ili veći broj jednostavnijih, odnosno složenijih primera, zavisno od mogućnosti učenika.

Tehničke elemente lestvica i akorada, raznih vežbi i etida treba koristiti za odgovarajuće postupno napredovanje i ovladavanje osnovnim oblicima tehničke postavke. Treba postići određeni tempo kroz ujednačeni rad prstiju u tehničkim vežbama i etidama, kao i rad na tehnici meha. Rad na tehnici meha se prilagođava određenoj artikulaciji, stilu i kompletnom muzičkom izražavanju, adekvatno uzrastu učenika.

Transkribovane kompozicije starih majstora koriste se putem upoznavanja stila, kao priprema za polifoniju i kasniji razvoj složenije slušne kontrole, uz nezavisnost prstiju i ruku.

Razni komadi i jednostavne ciklične forme su potrebne za početni razvoj muzičke mašte, smisla za oblik i tonske boje, kao i koncentracije kod učenika.

Upotreba registara treba da bude pravilno postavljena u odnosu na pojedine muzičke i tehničke zahteve. Negovanje kvaliteta tona, ritmičko-metričke stabilnosti, memorije, dinamike, agogike i ostalih elemenata čak i kod najjednostavnijih primera školske literature je važno za formiranje kompletne muzičke ličnosti učenika na nivou njegovog uzrasta i mogućnosti.

DUVAČKI INSTRUMENTI

FLAUTA

CILJ

Osposobljavanje učenika za bavljenje muzikom na nivou osnovnoškolskog znanja i za nastavak školovanja u srednjoj muzičkoj školi.

ZADACI

- Razvijanje ljubavi prema muzici i unapređenje muzičke kulture.
- Upoznavanje istorijskog razvoja flaute, tehničkih mogućnosti i primene.
- Stvaranje potrebe kod učenika za stalnim sticanjem novih saznanja u oblasti flautske muzike i literature.
- Razvijanje želje za slušanjem flautske muzike, kao i potrebe za stalnim praćenjem flautskih tokova, kako u našoj zemlji tako i u svetu.
- Razvoj kreativnosti i individualnosti.
- Sticanje tehničkog i tonskog nivoa u skladu sa učenikovim sposobnostima za uspešan završetak osnovne muzičke škole.
- Stvaranje potrebe kod učenika da kroz sviranje flaute iskažu svoj svet, sposobnosti i znanje kroz razne vidove javnih nastupa.
- Postavljanje temelja za razvoj muzičke i estetske ličnosti.
- Izgradnja navike posećivanja koncerata klasične muzike.
- Slobodno izražavanje svog unutarnjeg sveta jezikom muzike.
- Razvijanje potrebe slušanja muzike.
- Upoznavanje sa višestrukom primenom flaute u orkestru, kamernim sastavima, kao i solistički.
- Ovladavanje pravilnom tehnikom disanja.
- Kontrola tona i vladanje elementima tona: kontrola intonacije, dinamika *f-p p-f*, vibrato.
- Sviranje u šesnaestinama u različitim artikulacijama i ritmizacijama.
- Vladanje dnevnim tonskim i tehničkim vežbama i svim lestvicama.
- Upoznavanje sa različitim stilovima, kompozicijama različitog karaktera i značajem njihovog pravilnog interpretiranja.
- Razvoj sposobnosti da se primeni stečeno znanje na novom muzičkom materijalu.
- Osposobljenost za samostalni rad (vežbanje).

I ciklus (I, II i III razred)

I razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

Upućivanje učenika u osnove sviranja na flauti i to:

- pravilnom postavkom instrumenta;
- vežbanjem tehnike disanja i emitovanja tona;
- ovladavanjem prstoredom i tonovima iz prve i dela druge oktave preko odgovarajućih vežbi, kao i kraćih kompozicija uz klavirsku pratnju odgovarajućeg sadržaja i težine.

LESTVICE

Upoznavanje sa tonalitetima u okviru savladanog tonskog opsega, u različitim artikulacijama u celim notama, polovinama i laganim četvrtinama.

LITERATURA

- M. Mojs: Flautista početnik 1-3
- LJ. Dimitrijević: Škola za flautu za I razred - izbor

- Tafanel i Gober: Kompletna metoda za flautu

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA

- vežbe, etide i komadi sličnog sadržaja i težine, prilagođeni uzrastu početnika;
- izbor nekoliko jednostavnih komada uz klavirsku pratnju iz zbirke Hrestomatija I.

JAVNI NASTUPI

- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

Smotra (na kraju školske godine)

1. Jedna lestvica, napamet;
2. Jedna etida (ili kompozicija virtuoznih izvođačkih zahteva);
3. Jedna kompozicija, po slobodnom izboru, napamet.

NAPOMENE

Smotre i obavezni javni nastupi ne podležu konvencionalnom, numeričkom načinu ocenjivanja. Njihova svrha je da omoguće javni uvid u kvalitet nastavnikovog rada i proces učenikovog razvoja i napretka, kao i da budu neophodan poligon za učenikovo rano sticanje izvođačkog iskustva.

Školama se ostavlja mogućnost da, u okvirima svojih školskih programa, propišu neki drugi vid ocenjivanja (usmeni ili pismeni komentar nastavnika ili grupe nastavnika, članova odgovarajuće komisije).

Učeniku je na smotri u toku školske godine dopušteno da svira iz nota, ali na obaveznim javnim nastupima i na smotri na kraju školske godine mora da svira napamet, jednako kao na svim ostalim javnim nastupima, smotrama i godišnjim ispitima, do kraja školovanja u osnovnoj muzičkoj školi.

II razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

- Stalni rad na kontroli ispravno postavljenog disanja.
- Rad na kvalitetu tona, proširivanju tonskog obima i čistoj intonaciji.
- Rad na artikulacijama.
- Ostvarivanje tehničkog napredovanja učenika.
- Savlađivanje dela iz literature.

LESTVICE

Durske do dva predznaka, sa toničnim kvintakordima, u različitim artikulacijama i laganim četvrtinama (u savladanom tonskom opsegu).

LITERATURA

- M. Mojs: Flautista početnik, 3-7
- LJ. Dimitrijević: Škola za flautu - izbor
- G. Gariboldi: Kompletna metoda za flautu
- Hrestomatija I: Izbor nekoliko komada uz klavirsku pratnju.

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA

- vežbe, etide i komadi sličnog sadržaja i težine, prilagođeni uzrastu učenika.

JAVNI NASTUPI

- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

Smotra (na kraju školske godine)

1. Jedna lestvica, napamet;
2. Jedna etida (ili kompozicija virtuoznih izvođačkih teškoća);
3. Jedna kompozicija po slobodnom izboru, napamet.

NAPOMENA

Dva obavezna javna nastupa i smotra na kraju školske godine, jednako kao u prvom razredu, ne podležu konvencionalnom, numeričkom načinu ocenjivanja.

III razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

- Stabilizacija tona druge oktave i postavka dela treće oktave.
- Započeti sa kontinuiranim radom na tonskim i tehničkim vežbama.

- Upoznati učenika sa odgovarajućom pripremom za javni nastup, kao i sa nizom kompozicija za izvođenje uz pratnju klavira odgovarajućeg sadržaja i težine.
LESTVICE
Durske i molske do tri predznaka, sa toničkim kvintakordima, u obrtajima, u savladanom tonskom opsegu (dve oktave), u različitim artikulacijama, u obimu dve oktave u četvrtinama i osminama (napamet).
LITERATURA
- M. Mojs: Flautista početnik 7-10
- Hrestomatija I: Izbor nekoliko komada uz klavirsku pratnju
- LJ. Dimitrijević: Škola za flautu - izbor
- G. Gariboldi: Prve vežbe (početne)
- G. F. Teleman: Menuet II iz Svite u a-molu
- J. L. Dusek: Menuet
- P. Nikolić: Andantino
OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA
Tehničke vežbe, etide i komadi sličnog sadržaja i težine.
JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.
ISPITNI PROGRAM
1. Jedna durska i jedna molska lestvica sa toničnim kvintakordima, u četvrtinama i osminama, napamet;
2. Dve etide različitog karaktera;
3. Jedno delo uz pratnju klavira, napamet.

II ciklus (IV, V i VI razred)

IV razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Ovladati celokupnim registrom instrumenta.
- Osnovno dinamičko nijansiranje.
- Vibrato.
- Rad na kvalitetu tona, i čistoj intonaciji.
- Rad na artikulacijama.
- Ostvarivanje tehničkog napredovanja učenika.
- Savlađivanje dela iz literature.
LESTVICE
Durske i molske do četiri predznaka sa toničnim kvintakordima, u obrtajima, u različitim artikulacijama, u obimu dve oktave, u osminama i laganim šesnaestinama (napamet).
LITERATURA
- M. Mojs: Flautista početnik od 10 i dalje
- M. Mojs: 24 male etide
- M. Mojs: Tonske vežbe
- G. Gariboldi: Minjon etide, op. 131
- LJ. Dimitrijević: Škola za flautu - izbor
- V. A. Mocart: Arija Tamina iz opere "Čarobna frula"
- V. Pop: Arabela
- Veber: Ciganski kapričo
- G. Tihomirov: Mala koračnica
- E. Keler: Mazurka
- V. Pop: Španska igra
- M. Mojs: Sarabanda
- Musorgski: Gopak
OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA
Tehničke vežbe, etide, komadi i sonate sličnog sadržaja i težine. JAVNI NASTUPI

- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

ISPITNI PROGRAM

1. Jedna durska i jedna molska lestvica sa toničnim trozvucima u osminama i šesnaestinama, napamet;
2. Dve etide različitog karaktera;
3. Jedno delo uz pratnju klavira, napamet.

V razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

- Rad na kvalitetu tona i čistoj intonaciji.
- Rad na artikulacijama.
- Ostvarivanje tehničkog napredovanja učenika.
- Savlađivanje dela iz literature.

LESTVICE

- Durske lestvice do pet predznaka, sa toničnim kvintakordom, u obrtajima, u različitim artikulacijama, u osminama i laganim šesnaestinama.
- Hromatika - postavka (napamet).
- Upoznati učenika sa načinom sviranja dvostrukog jezika. Dinamika. Vibrato.

LITERATURA

- M. Mojs: Tonske vežbe
- M. Mojs: 25 melodijskih etida
- G. Gariboldi: 20 malih etida, op. 132
- Lj. Dimitrijević: Škola za flautu - izbor
- V. Pop: Španska serenada
- K. Debisi: Mali crnac
- A. Tomazi: Mali korzikanski pastir
- M. Jeličanin: Nokturno i Skerco
- J. Andersen: Skercino
- Monjuško: Preslica
- M. Pot: Sičilijana
- J. Donžon: Pan
- L. Vajner: Igra lisice
- R. Valentajn: 12 sonata - izbor

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA

Tehničke vežbe, etide, komadi i sonate sličnog sadržaja i težine.

JAVNI NASTUPI

- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

ISPITNI PROGRAM

1. Jedna durska i jedna molska lestvica sa toničnim kvintakordima u osminama i laganim šesnaestinama, napamet;
2. Dve etide različitog karaktera;
3. Jedno delo uz klavirsku pratnju, napamet.

VI razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

- Upoznati učenika sa načinom sviranja dvostrukog i trostrukog jezika.
- Obnoviti sve naučene tonalitete sa novim tehničkim zahtevima.
- Obraditi etide u svim tonalitetima, koje po svojim zahtevima omogućavaju dalji razvoj tonskih i tehničkih mogućnosti učenika.
- Nastaviti rad na tonskim i tehničkim vežbama.

LESTVICE

- Durske i molske lestvice (svi tonaliteti) sa toničnim trozvucima, dominantnim i umanjenim septakordima, u obrtajima, u različitim artikulacijama, u obimu od dve oktave u šesnaestinama.

- Lestvice svirati razvijeno.
- Hromatika - razvijanje u različitim ritmičkim pokretima.
- Napamet.

LITERATURA

- M. Mojs: Tonske vežbe
- Tafanel i Gober: Tehničke vežbe
- G. Gariboldi: 20 raspevanih etida, op. 88
- LJ. Dimitrijević: Škola za flautu za IV razred - izbor
- K. V. Gluk: Arija iz opere "Orfej"
- F. Gosek: Tamburin
- E. Pesar: Andaluzija
- E. Keler: Romansa
- G. Fore: Sičilijana, op. 78
- B. Godar: Alegreto, op. 116
- Ž. Demersman: Venecijanski karneval
- M. Logar: Pastorala
- G. F. Hendl: Sonata Ef-dur ili ge-mol
- B. Marčelo: Sonata Be-dur, ili de-mol
- G. F. Teleman: Sonata: Ef-dur
- A. Vivaldi: Koncert broj V u Ef-duru, op. 10

OBAVEZAN MINIMUM PROGRAMA

Tehničke vežbe, etide, komadi i sonate sličnog sadržaja i težine.

JAVNI NASTUPI

- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

ISPITNI PROGRAM

1. Jedna durska i jedna molska lestvica sa toničnim kvintakordima, dominantnim i umanjenim septakordima u šesnaestinama, hromatika, napamet;
2. Dve etide različitog karaktera;
3. Jedno delo za izvođenje uz pratnju klavira, napamet.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

U nastavi flaute posebnu pažnju treba usmeriti na oblikovanje tona i njegovu pravilnu postavku kroz upoznavanje sa osnovama tehnike disanja i pravilnu impostaciju. Od samog početka primeniti sve elemente koji se odnose na pravilno uzimanje vazduha i njegovo racionalno korišćenje kroz odgovarajuće oblikovanje usana. Posebnu pažnju obratiti na tonske vežbe u dužim notnim vrednostima preko kojih učenik treba tokom školovanja u osnovnoj muzičkoj školi da ovlada tonovima flaute podjednako zvučno i kvalitetno. Uporedo sa tonskim raditi i na tehničkim vežbama koje počev od jednostavnijih ka složenijim, doprinose razvoju svih tehničkih elemenata vladanja instrumentom. Posebnu pažnju usmeriti na sviranje vežbi u različitim artikulacijama.

U toku školovanja obraditi sve tonalitete kako durske tako i molske.

U radu na etidama, bez obzira na godinu učenja, uvek i do kraja insistirati na potpunom ovladavanju svakim tehničkim i tonskim zahtevom koji je sadržan u notnom tekstu. Uputiti učenika na analitičan pristup rada koji se odnosi na tonalitet i eventualne predznake u toku same vežbe, složenije ritmičke, tehničke i tonske elemente kao i rad na pojedinim pasažima koji zahtevaju posebnu pažnju. Kod učenika preko etida raznovrsnog sadržaja i zahteva razvijati urednost u vežbanju, poštovanje svake note i oznake u notnom tekstu koje se odnose na tempo, dinamičko i agogičko nijansiranje.

U radu sa komadima uz pratnju klavira, od samog početka kod učenika razvijati osećanje za interpretaciju koja u sebi sadrži osnovne stilske karakteristike kompozicije i kroz pravilno usmeravanje omogućiti učeniku razvijanje njegove sposobnosti da u potpunosti izrazi svoju muzikalnost.

Neophodno je pažnju učenika usmeriti na intonaciju i čisto sviranje koje može omogućiti samo pravilna postavka instrumenta i pravilna primena tehnike disanja.

TEORETSKI PREDMETI

(solfeđo, teorija muzike)

Nastava teoretskih predmeta za učenike oštećenog vida osnovne muzičke škole traje osam godina za klavir i harmoniku i obuhvata I i II pripremni razred, solfeđo od I-VI razreda po sistemu redovne osnovne muzičke škole, kao i program teorije muzike u VI razredu.

Za učenike flaute, nastava teoretskih predmeta traje šest godina i odvija se prema programu Odseka za klasičnu muziku.

Nastava se odvija u grupama od šest učenika.

I pripremni razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

- Pevanje pesama po sluhu - pesme za decu i izvorne narodne pesme. Vežbe muzičke memorije. Usmeno opažanje lakših melodijskih motiva. Pevanje grupno i pojedinačno. Slušanje muzike za decu sa instrumentima, sa magnetofona, gramofonskih ploča, kasete, kompakt diska. Slušanje priča i drugih tekstova za decu uz muzičku ilustraciju i literaturni prikaz slušanja muzike.
- Muzičko stvaralaštvo za decu - improvizacija melodije na zadati tekst. Muzičke igre za decu - igre za razvijanje sluha i igre od značaja za samostalno kretanje i orijentaciju u prostoru.
- Osobine tona: jačina, visina, trajanje i boja. Zvuk - određen i neodređen. Razlikovanje i uočavanje zvuka iz različitih zvučnih izvora - zvukovi iz prirode, zvukovi predmeta različitih materijala i namena.
- Korišćenje zvuka za dobru orijentaciju u prostoru.
- Razvijanje ritma. Opažanje lakših ritmičkih motiva.
- Prikazivanje melodije pokretom. Prikazivanje ritma pokretom.
- Obrada brojalica u različitim kombinacijama. Taktiranje taktova 2/4, 3/4, 4/4.
- Organizovanje raznih aktivnosti kojima nastavnik smatra da će probuditi kreativnu maštu učenika.
- Na kraju školske godine učenik se izvodi na kontrolni ispit.

II pripremni razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

MELODIKA

- Primeri u notnom sistemu na Brajevom pismu.
- Ce-dur lestvica.
- Osnovna jedinica za brojanje - četvrtina note. Taktovi 2/4, 3/4, 4/4. Promena taktova. Notne vrednosti: cela, polovina, polovina s tačkom, četvrtina note i odgovarajuće pauze. Ligatura.
- Opažanje melodijskih motiva u okviru gradiva izvedenih na klaviru ili glasom. Usmeni melodijski diktat. Pevanje lakših melodijskih motiva. Pevanje pesmica sa tekstom.

RITAM

Osnovna jedinica za brojanje - četvrtina nota. Taktovi: 2/4, 3/4, 4/4. Notne vrednosti i odgovarajuće pauze kao u melodici. Promena taktova. Ligatura. Usmeni ritmički diktat.

TEORIJA

Lestvica tetrahord, stupanj, stepen, polustepen.

ISPITNI PROGRAM

1. Opažanje tonova i melodijskih motiva;
2. Jedna melodijska vežba;
3. Jedna ritmička vežba.

SOLFEĐO

CILJ

Razvijanje muzikalnosti i pismenosti kroz prožimanje vaspitnog i obrazovnog procesa.

ZADACI

- Razvijanje muzičkih sposobnosti (muzičke memorije, sposobnosti praćenja melodijskog, polifonog i harmonskog toka).
- Razvoj shvatanja muzike i muzičkog pisma sa razvojem muzičkog mišljenja.

- Usađivanje zvučnih predstava i njihovo vezivanje sa slikom, odnosno slike sa zvukom kroz sticanje znanja i veština (melodika, ritam, diktati).
- Upoznavanje muzičke literature, interpretacije i osnovnih elemenata muzičkih stilova.
- Osamostaljivanje učenika i razvoj njihovih kreativnih sposobnosti.

I ciklus (I, II i III razred)

I razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

MELODIKA

- Primeri u notnom sistemu na Brajevom pismu.
- Dalja obrada Ce-dur tonaliteta. Novi tonalitet Ge i Ef-dur.
- Osnovna jedinica za brojanje - četvrtina note.
- Taktovi: 2/4, 3/4, 4/4. Promena taktova.
- Notne vrednosti: cela, polovina, polovina s tačkom i četvrtina note i odgovarajuće pauze.
- Dvodelna podela osnovne jedinice brojanja: sve figure jednostavnijeg izgleda, sinkopa i kontrtan.
- Opažanje melodijskih motiva u okviru gradiva izvedenih na klaviru ili glasom. Usmeni melodijski diktat. Pevanje lakših melodijskih motiva, primera i kanona. Pevanje pesmica sa tekstom.

RITAM

Osnovna jedinica za brojanje - četvrtina note. Taktovi 2/4, 3/4, 4/4. Notne vrednosti i odgovarajuće pauze kao i u melodici. Promena taktova. Osnovna jedinica brojanja: sve figure jednostavnijeg izgleda, sinkopa i kontrtan i odgovarajuće pauze. Usmeni ritmički diktat.

TEORIJA

Dalja obrada lestvice - tetrahord, stupanj, stepen, polustepen. Predtakt. Povisilice, snizilice, razrešilice.

ISPITNI PROGRAM

1. Opažanje tonova i melodijskih motiva u tonalitetu ispitne vežbe;
2. Melodijska vežba u jednom od pređenih tonaliteta - učenik izvlači primer na ispitu;
3. Jedna ritmička vežba.

II razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

MELODIKA

- Obnavljanje: utvrđivanje pređenih tonaliteta, Ce, Ge i Ef-dur, primeri iz literature i pesme sa tekstom.
- Postavka: a, de i e-mol, sve tri vrste mola; obratiti pažnju na tetrahorde i skokove u sve stupnjeve.
- Priprema: De i Be-dur - ilustrativni primeri iz odgovarajuće literature, pevanje lestvica i kadence.
- Primeri iz literature (gradivo za II razred) kompozicije sa klavirskom pratnjom i dvoglas.
- Radne improvizacije.

RITAM

- Metričke vrste i ritmičke figure: jedinica brojanja - četvrtina, osmina i četvrtina sa tačkom.
- Novi taktovi 2/8, 3/8, 4/8 i 2/2 - i samo dvodelna podela i 6/8 priprema samo osnovne figure. Dalja obrada četvorodelne podele (ritmička jedinica - četvrtina) i obnavljanje osnovnih figura (ritmička jedinica osmina), primena lukova, pauza, uzmaha i predtakta. Promena vrste takta u dečjim pesmama sa tekstom. Punktirana i obrnuto punktirana figura na ritmičkoj jedinici.
- Način izvođenja: ravnomerno i ritmičko čitanje, manuelna reprodukcija ritma.

OPAŽANJE, INTONIRANJE, DIKTATI

- Opažanje i intoniranje tonova i motiva u obnovljenim i novim tonalitetima.
- Opažanje i intoniranje durskog i molskog kvintakorda - intoniranje svih durskih i molskih kvintakorada na osnovnim tonovima.

- Opažanje i intoniranje male i velike terce i čiste kvinte sa tendencijom vezivanja za tonalitet.
- Opažanje durskog, molskog i harmonskog tetrahorda i intoniranje.
- Prepoznavanje ritmičkih i melodijskih motiva (prema gradivu).
- Opažanje metra pesama sa tekstom i u primerima iz literature.

TEORIJA MUZIKE

- Utvrđivanje gradiva iz I razreda usmenim vežbama - intervali, tetrahordi i lestvice.
- Vrste intervala do kvinte durski i molski kvintakord na osnovnim tonovima.
- Princip izgradnje durskih i molskih lestvica.
- Dominantni tetrahord u molu, usmene i pismene vežbe.
- Proširivanje znanja iz muzičke terminologije i uvođenje jednostavnih definicija.

III razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

MELODIKA

- Obnavljanje: utvrđivanje pređenih tonaliteta i postupno uvođenje skokova u tonove subdominantne funkcije, kroz instruktivne vežbe i primere iz literature. Kompozicija sa klavirskom pratnjom, pevanje dvoglasa. Improvizacije.
- Obrada: Be-dur, ge-mol, De-dur, ha-mol, A-dur lestvice.
- Priprema: ce-mol, E-dur, Ef-mol. Pevanje lestvica, kadence, melodijskih motiva i jednostavnih primera u duru i istoimenom molu (Ge-dur i ge-mol, Ce-dur i ce-mol, De-dur i de-mol i A-dur i a-mol).
- Ilustrativni primeri iz literature.
- Tehničke vežbe: pevanje hromatskih skretnica i prolaznica uz harmonizaciju. Transponovanje motiva kroz sve pređene tonalitete (videti metodsko uputstvo).

RITAM

- Metričke vrste i ritmičke figure: 6/8 - sve osnovne kombinacije i primena lukova i pauza (bez podele trodela). Informativno poređenje 2/4 sa 6/8.
- Obnavljanje i proširivanje znanja iz dvodelne i četvorodelne podele sinkopa na dve i na jednoj jedinici, četvorodelna podela osmine i polovine kao ritmičke jedinice. Triola. Utvrđivanje punktiranog ritma.
- Manuelna reprodukcija.
- Ravnomerno i ritmičko čitanje: ravnomerno povećanje brzine čitanja uz obeležen tempo. Ritmičko čitanje lakše ritmičke figure i obeležen tempo. Umeren i umereno brzi tempo. Ritmičko čitanje instrumentalne literature.

OPAŽANJE - INTONIRANJE - DIKTATI

- Opažanje i intoniranje tonova i motiva iz melodike.
- Prepoznavanje i zapisivanje ritmičkih motiva, određivanje metra i zapisivanje ritmičke okosnice.
- Melodijsko-ritmički diktat jednostavne fakture po dvotaktima.
- Intoniranje dominantnog septakorda u obrađenim tonalitetima (iz instrumentalnu literature) sa razrešenjem u toniku.

TEORIJA MUZIKE

- Durske lestvice do četiri predznaka a molske do dva i ce-mol.
- Kvintakordi na glavnim stupnjevima u obrađenim tonalitetima.
- Intervali - imena, vrste, zvučnost do oktave. Utvrđivanje durskih i molskih kvintakorda na svim osnovnim tonovima.

ISPITNI PROGRAM

1. Usmeni melodijski diktat u tonalitetima do dva predznaka;
2. Provera znanja iz teorije: lestvice, tetrahordi, imena i vrsta intervala, durski i molski kvintakord;
3. Melodijska vežba (tonaliteti obrađeni u I, II i III razredu);
4. Parlato: violinski i bas ključ. Pređeno gradivo iz I, II i III razreda.

II ciklus (IV, V i VI razred)

IV razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

MELODIKA

- Obnavljanje: tonaliteti iz prethodnih razreda sa primenom skokova, laganih i brzih tempa, većih muzičkih fraza. Višeglasni primeri, kompozicije sa klavirskom pratnjom i iz literature. Improvizacija.
- Obrada: fis-mol, Es-dur, ce-mol, E-dur, cis-mol, As-dur i ef-mol uz primenu instruktivnih vežbi i primera iz literature.
- Dalji rad na hromatskim skretnicama i prolaznicama - tip tehničkih vežbi.

RITAM

- Utvrđivanje gradiva trećeg razreda kroz parlato i diktat.
- Nove mere i figure: 6/8 sa prostom deobom trodela, 6/4 bez deobe. Sinkopirani ritam u vrstama parne distribucije. Dvostruko punktirana i obrnuto punktirana figura na dve ritmičke jedinice. Sukobljavanje triole i punktiranih figura na jedinici brojanja.
- Ravnomerno čitanje u dva sistema i u jednom sa promenama ključa.
- Ritmičko čitanje etida i primera iz literature sa primenom svih tempa.

OPAŽANJE - INTONIRANJE - DIKTATI

- Opažanje i intoniranje lestvičnih tonova i motiva iz melodike i njihovo zapisivanje. Opažanje abecedom i bez pevanja apsolutnih visina.
- Opažanje dominantnog septakorda i umanjenog.
- Opažanje i intoniranje konsonantnih kvintakorada i njihovih obrtaja kao i opažanje i intoniranje štimova.
- Ritmički i melodijski diktat u okviru gradiva.

TEORIJA MUZIKE

- Utvrđivanje obrtaja intervala do oktave.
- Obrada molskih lestvica do četiri predznaka.
- Postavka lestvičnih kvintakorada u prirodnom, harmonskom i melodijskom molu.
- Utvrđivanje lestvičnih kvintakorada u durskoj lestvici. Mali durski septakord na dominanti u duru i molu, a umanjeni septakord u molu sa razrešanjem sve u obrađenim tonalitetima.

V razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

MELODIKA

- Obnavljanje: utvrđivanje tonaliteta od dva do četiri predznaka, melodijske vežbe i primeri iz literature. Višeglasno pevanje i kompozicije sa klavirskom pratnjom.
- Informativno: modulacije u dominantne durske tonalitete i paralelni mol, početni tonalitet sa jednim predznakom: Ce-Ge-Ce-dur, Ef-Ce-Ef-dur, a-Ce-a-mol.
- Nove lestvice: Ha-dur, Des-dur i be-mol. Pevanje melodijskih primera u duru i istoimenom molu (mutacija). Pevanje narodnih pesama sa tekstom u osnovnim merama i narodnim ritmovima. Transponovanje motiva.

RITAM

- Metričke vrste i ritmičke figure: složenija podela trodela u taktovima 6/8 i 9/8 sa lukovima i pauzama. Sičilijana i tirana. Upoređivanje 6/4 sa 3/2. Utvrđivanje triole uzmaha i predtakta. Postavka triole na polovini ritmičke jedinice. Narodni ritam 5/8, 7/8 i 9/8 sa jednim trodelom.
- Ravnomerno i ritmičko čitanje.

OPAŽANJE - INTONIRANJE - DIKTATI

- Opažanje pojedinačnih tonova motiva i štimova u svim tonalitetima. Opažanje i intoniranje umanjenog i prekomernog kvintakorda sa razrešenjem i vezivanjem za tonalitet.
- Opažanje intoniranje prekomerne i umanjene kvinte sa razrešenjem.
- Intoniranje dominantnog septakorda i umanjenog septakorda.
- Ritmički i melodijski diktati iz gradiva ritma melodike.

TEORIJA MUZIKE

- Sve lestvice i lestvični kvintakordi. Kadence dura i sve vrste mola. Postavka mol-dura.

- Utvrđivanje i proširivanje znanja: obrtaji konsonantnih kvintakorada, postavka umanjenog i prekomernog kvintakorda. Dominantni septakord i obrtaji. Termini i ornamentika.

VI razred

(2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

MELODIKA

- Obnavljanje i utvrđivanje pređenih tonaliteta.
- Obrada: Fis-dur, Ges-dur i es-mol. Pevanje lestvičnih kvintakorda, štimova i kadenci svih tonaliteta do sedam predznaka.
- Hromatske skretnice i prolaznice, mutacije u melodijskim primerima (dijatonska modulacija i dalje informativno). Višeglasni primeri i kanoni, kompozicije sa klavirskom pratnjom. Improvizacija.
- Pevanje srpskih narodnih pesama.

RITAM

- Ritmičko čitanje etida instrumentalnog tipa iz gradiva VI razreda. Primena promene ključa ili dva sistema. Manuelno izvođenje ritma postavka duole.
- Novo gradivo: narodni ritmovi 8/8 uz obnavljanje 5/8, 7/8 i 9/8. Ritmička jedinica šesnaestina 6/16.
- Suprotstavljanje 5/4 sa 6/4 i 2/2 u umerenom laganom tempu.

OPAŽANJE - INTONIRANJE - DIKTATI

- Opažanje i intoniranje kompletnog pređenog gradiva od prvog razreda.
- Opažanje apsolutnih visina u prvoj, drugoj i maloj oktavi.
- Opažanje i intoniranje umanjenog kvintakorda sa obrtajima.
- Opažanje i intoniranje malog durskog septakorda sa obrtajima i umanjenog septakorda sa razrešenjem.
- Opažanje i intoniranje povezati za tonalitet.
- Ritmički i melodijski diktat.

ISPITNI PROGRAM

1. Diktat do četiri predznaka;
2. Usmeni deo:

- melodijska vežba tonaliteti do četiri predznaka (skretnice, prolaznice i mutacija);
- parlato: promena ključa, violinski i bas, sa svim ritmičkim figurama.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Osnovni didaktičko-metodički postupci obuhvataju razvijanje zvučnih predstava s notom slikom, kako za oblast melodike tako i za oblast ritma. Ovim se nastavnim smerom usklađuje rad na diktatima s pevanjem i ritmičkim čitanjem. Zvučne predstave su, po pravilu, melodijski primeri (pesme sa tekstom i primeri iz literature), melodijski motivi (za transponovanje, radi učvršćivanja skokova u pojedine stupnjeve; za pevanje uvek u originalnom tonalitetu radi postavljanja boje tonaliteta i za postavljanje metričkih vrsta i ritmičkih figura) i, tek na trećem mestu, lestvični nizovi (raspevavanje učenika, širenje obima glasa, upoznavanje lestvica). Primeri se obrađuju po sluhu, u početnim razredima, ili iz notnog teksta, naravno, uz pomoć nastavnika, a i pevanjem solmizacionim slogovima uz taktiranje. Svaka nova nastavna oblast praćena je navedenim postupcima, koji se potom prenose na opažanje pojedinačnih i više tonova, ritmičkih figura, metričkih vrsta i usmenih melodijsko-ritmičkih diktata.

Ostale discipline, teorija, opažanje, intoniranje sa diktatom, usko se povezuju sa nastavnim gradivom iz melodike i ritma, naročito u prva dva razreda. Za sve godišnje ispite, šestogodišnjeg, četvorogodišnjeg i dvogodišnjeg obrazovanja ispitne vežbe i zadatke ne piše predmetni nastavnik već su istovetne za sve učenike i zadaje ih aktiv nastavnika solfeđa.

RASPORED GODIŠNJEG GRADIVA

Prilikom planiranja nastave za celu godinu, polugodište i tromesečje, treba predvideti vreme za obnavljanje već postavljenih metodskih jedinica, kao i njihovo dalje razrađivanje. Posle određenja kada će se pripremati i postaviti jedan tonalitet treba imati u vidu to da se u poslednja dva meseca školske godine ne postavljaju nove lestvice. To isto važi i za ritmičke postavke, jer je i za melodiku i za ritam potrebno određeno vreme kako bi se zvučne

predstave usvojile i nadogradile novim zahtevima (više skokova, teži zahtevi za ritmičko čitanje, primena vokalne i instrumentalne literature iz gradiva tog razreda, pismeni diktati, pevanje primera sa lista) - a radi pripremanja učenika za što samostalnije izvođenje i opažanje muzičkog toka.
Kada se u okviru metodske jedinice planira novo gradivo iz ritma treba koristiti pevanje u već poznatom tonalitetu, a kada je postavka nove lestvice u pitanju treba koristiti poznate ritmičke figure i metričke vrste. Novo gradivo uvek prati - posle postavke - rad na prepoznavanju, kao najelementarnijem vidu učenja. Pismeni diktati i pevanje sa lista (bez prethodne pripreme) slede kasnije, na drugim časovima, kao i prilikom obnavljanja prethodnih postavki, ali sa većim zahtevima. Time se garantuje postojanje koncentričnih krugova, poznatih u svim pedagoškim disciplinama u školama opšteg obrazovanja.
OPAŽANJE, INTONIRANJE, DIKTATI
Opažanje pojedinačnih tonova osnova je pamćenja zvuka svakog stupnja u lestvici. Opažanje pojedinačnih tonova treba početi sa nekoliko tonova (najbolje tri) i to u jednoj do dve oktave. Postepeno se brzina sviranih tonova povećava i širi obim (do tri oktave) s tim da se identifikovani tonovi pevaju solmizacijom kada se izvode u glasovnom registru, a izgovaraju ili zapisuju kada se primenjuje veći obim. Ovome treba dodati prepoznavanje intervala, odnosno prepoznavanje dva simulativno odsvirana tona koja učenici najpre prepoznaju pevanjem, a potom utvrđuju koji je interval (u zavisnosti od programa određenog razreda).
Prepoznavanje više tonova (uz primenu ritmičkih diktata) vodi ka uspešnom beleženju usmenih i pismenih diktata, a prepoznavanje akorada ka razvijanju harmonskog sluha. Usmene diktate (melodijske i ritmičke) učenici izvode grupno i pojedinačno, naročito neposredno posle učinjene greške u pevanju ili pisanju diktata. Pevanjem diktiranog motiva učenici razvijaju memoriju, a ona se dalje usavršava tehnikom rada na samodiktatu (zapisivanje naučene pesme, ili pevanje melodijskog primera sa table i njegovog zapisivanja posle brisanja).
Intoniranje tonova, prema usmenom diktatu nastavnika, treba da se izbegava (osim kada se priprema neki detalj). Treba koristiti notnu sliku - tabulator jer se tako više vezuje zvuk sa notnom slikom. Intoniranje intervala i akorada treba što više vezivati za tonalitet, odnosno lestvicu koja se tada obrađuje u melodici. Intoniranje i opažanje akorada, dakle ima za oslonac kadencu, kao i odnos trozvuka na glavnim stupnjevima. Kao dopuna ovih postupaka intoniraju se akordi i od slobodnih datih tonova, ali uvek sa imenovanjem tonova.
Diktati kao rezultat postavljenih zvučnih predstava su obavezni na svakom času. Pismene diktate ne mogu uspešno da rade učenici koji nisu vežbali pisanje nota i prepisivanje vežbi iz udžbenika i na taj način savladali čitko i brzo čitanje i, naročito, pravilnu ortografiju.
Ritmički diktati i zapisivanje pojedinačnih tonskih visina prethode svakoj pojavi melodijsko-ritmičkih diktata.
Opažanje apsolutnih visina, oblast koja je, kao nova, uvedena prilikom koncipiranja prethodnih Nastavnih planova i programa planirano je da se radi od II razreda. Dakle, opažanje svih hromatskih tonova od V do I stupnja a-mola i de-mola, s tim da se opaženi tonovi ne pevaju, već se izgovaraju abecedom ili zapisuju. Dalji razvoj se prenosi u srednju školu s tendencijom proširivanja registra i ubrzavanja diktiranja, ali sa obaveznom pauzom između svake tonske visine. Ovime se ubrzava rad na melodici i diktatima.
MELODIKA
Novinu predstavlja savlađivanje lestvica u nekoliko etapa. Priprema tonaliteta, u početnim razredima, izvodi se učenjem pesmama po sluhu, prvo sa tekstom, a potom solmizacijom, opažanjem diktiranih tonova sličnih kretanju melodije u pesmi (po uzoru na mnoge strane škole) prikazivanjem i teorijskim tumačenjem lestvice.
Postavka podrazumeva obnavljanje naučene pesme, utvrđivanje lestvice abecednim izgovorom u sekundama i tercama, izgovorom toničnog trozvuka i kadence, prepoznavanjem motiva, pevanjem instruktivnih vežbi i lakših primera iz literature i savlađivanjem jednog kanona. Opažanje tonova i kasnije intervala i akorada iz kadenci, pevanje težih primera iz literature i dvoglasnih primera odvija se u obliku obnavljanja tonaliteta obično sledeće godine. Tada se utvrđuju teži skokovi. Ova faza obrade tonaliteta praćena je pisanim

diktatima, dok je prethodna bazirana na usmenim diktatima, od pismenih je traženo zapisivanje samo pojedinačnih tonova i više tonova.
U trećem i četvrtom razredu, kada učenici imaju dovoljno usvojene funkcionalne odnose, odnosno stabilne stupnjeve, priprema i postavka slede neposredno jedna iza druge. One lestvice koje imaju veliki broj predznaka savlađuju se teorijski ili upoređivanjem, izvode se pevanjem lestvica i kadence i ilustruju primerom iz literature (Cis-dur na primer).
Ritam je izražen u sadržajima programa kroz postavljanje ritmičkih figura i metričkih vrsta. Ove postavke, kao i u melodici, prati korišćenje odgovarajućih primera pesama sa tekstom ili iz literature. Nastavnik svojim izvođenjem postavlja zvučne predstave (figure, vrste), a učenici uče primere napamet i koriste ih za dalju postavku ritma. Ona se odvija na sledeći način: prepoznavanje motiva, izvođenje kratkih ritmičkih motiva sa novim gradivom, manuelno izvođenje, učenje ritmičkih primera bez tonskih visina, savlađivanje ritmičkih etida - parlato uz pomoć nastavnika radi pravilnog akcentovanja, ispitivanje naučenog gradiva, samostalno izvođenje novih zadataka sa sličnim sadržajem, pismeni diktati i čitanje primera iz vokalne i instrumentalne literature.
Opažanje vrsta takta stalno prati rad na ritmu i prenosi se na zapisivanje ritmičkih okosnica naših narodnih pesama i igara.
Pre rada na parlatu, ali i kasnije (vežbe sa promenom ključa), koristi se čitanje u jednakom trajanju ispisanih nota, sa ili bez obeležene metričke vrste. Ravnomernim čitanjem učenici savlađuju kontinuirano praćenje notnog teksta sa obeleženim tempom, a time i tehniku čitanja literature koju sviraju, odnosno pevaju (bez vraćanja kod učinjene greške!).
Domaći zadatak treba da sadrži: prepisivanje nota, vežbe iz ortografije, utvrđivanje naučenih ritmičkih etida, vežbe ravnomernog čitanja, utvrđivanje dobro naučenih primera za postavku melodike i ritma (pesme sa tekstom i primeri iz literature), eventualno, utvrđivanje onih melodijskih vežbi koje su obrađene na času.

TEORIJA MUZIKE

CILJ
Teorijsko objedinjavanje svih muzičkih pojmova i izraza, kao i povezivanje teorijske nastave sa solfeđom i nastavom instrumenta, odnosno pevanja.
ZADACI
- Upoznavanje muzičkih pojmova i pojava.
- Vladanje zakonitostima teorije muzike.
- Ostvarivanje funkcionalnih zadataka - sticanje brzine u shvatanju tonskih odnosa (lestvice, intervali i akordi).
- Vladanje muzičkom ortografijom.

VI razred

(1 čas nedeljno, 35 časova godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Pojmovi i definicije.
- Postavljanje i upoređivanje lestvica.
- Tonaliteti.
- Obrada intervala.
- Postavljanje akorada.
- Mnogostranost tonova.
- Ornamenti.

GRADIVO
Utvrđivanje pojmova i termina obrađenih u prethodnim razredima, njihovo definisanje i sistematizacija (linijski sistem, ključevi, ton i njegove osobine, metar i metričke oznake, odnosno vrste takta, interval, akord - trozvuk i četvorozvuk, tetrahord, lestvica, tonalitet).
Novo gradivo: muzička fraza, fraziranje, agogika, artikulacija, dinamika, tempo s odgovarajućim italijanskim nazivima.
Lestvice: teorijsko obnavljanje svih dijatonskih lestvica, upoređivanje istoimenih i paralelnih tonaliteta, upoređivanjem lestvica udaljenih za hromatski polistepen (De-des, Ce-cis) i enharmonskih lestvica (Des-Cis, Ges-Fis, Be-Ais).

Postavka mol-dura.
Lestvični kvintakordi.
Intervali: intervali do oktave i njihovi obrtaji.
Složeni intervali.
Hromatske promene intervala i njihova razrešenja (umanjeni i prekomerni intervali).
Karakteristični lestvični intervali.
Trozvuci i četvorozvuci: obnavljanje konsonantnih kvintakorada i njihovih obrtaja i postavka umanjenog i prekomernog kvintakorda. Osnovni oblik i obrtaji MD_7 - vezati u tonalitetu za dominantu. Umanjeni, poluumanjeni i mali molski septakord na odgovarajućim stupnjevima u tonalitetu. Postavka septakorada u osnovnoj durskoj i molskoj lestvici.
Mnogostranost tonova i durskog kvintakorda.
Ortografija i ornamentika: vežbe pravilnog pisanja. Osnovni ukrasi i figure.
ISPITNI PROGRAM
1. Intervali, lestvice, akordi i ortografija.
2. Intervali i akordi i njihovi obrtaji; mnogostranost tonova i durskog kvintakorda;
- poznavanje termina i definicija; poznavanje svih oznaka koje prate notni tekst.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Teorija muzike je poseban predmet u završnom razredu šestogodišnje škole. Od prvog do petog razreda šestogodišnje škole teorija muzike prati svaku postavku i obradu metodske jedinice, kako u melodici i ritmu, tako i u intoniranju, opažanju i diktatima.
U početnim razredima težište rada je na opismenjavanju učenika u okviru domaćih zadataka - prepisivanje primera iz udžbenika i imenovanje ispisanih nota i notnih zapisa, po diktatu nastavnika, dakle, ovladavanje notnim pismom u violinskom i bas ključu (obeležavanje notnih trajanja i pauza, vrste takta). Redosled notnih tonova, izgovor solmizacijom i abecedom uspešno je savladan kada učenici nižu sve tonove uzlazno i silazno od bilo kog početnog tona u sekundama, a zatim u tercama u obimu dve oktave. Iako se kvintakord teorijski obrađuje u drugom razredu, u prvom razredu je predviđena priprema kako bi se lakše usvojio kroz izgovor terci i trozvuka na glavnim stupnjevima obrađenih durskih lestvica (kadenca).
Osnovne pojmove nastavnik objašnjava primereno uzrastu učenika. U početnim razredima će to biti jednostavna objašnjenja, a potom će se usložnjavati zavisno od razvoja shvatanja učenika i metodske jedinice. Sve osnovne pojmove: stupanj, stepen, polustepen, predznaci, tetrahord, lestvica, trozvuk, kadenca, takt, taktica, tempo i drugo, trebalo bi ispisivati na tabli rečima i notnom slikom, a i pokazivati i odsvirati na instrumentu. Izgradnja tetrahorda od bilo kog osnovnog tona i pronalaženje polustepena izvanredna je vežba za shvatanje lestvica. Uviđanjem rasporeda celih stepena i polustepena u tetrahordu učenici su spremni za teorijsku izgradnju svih dijatonskih lestvica.
Već u I razredu se može postaviti princip izgradnje durskih lestvica: na poznati gornji (dominantni) tetrahord Ce-dura dodavanjem naviše tetrahorda sa polustepenom na kraju niza, dobija se Ge-dur lestvica (kvintni krug naviše), i suprotan smer - od tonicnog tetrahorda Ce-dura spuštanjem još jednog tetrahorda sa istim rasporedom celih stepena i polustepena dobijamo Ef-dur (kvintni krug naniže). Hromatske promene osnovnih tonova događaju se u smeru kretanja - kod lestvica sa povisilicama u gornjem tetrahordu (vođica), a kod lestvica sa snizilicama u donjem tetrahordu (subdominanta).
Molske lestvice se postavljaju kao lestvice sa istim tonovima paralelnog dura. Radi očuvanja i daljeg učvršćivanja već prethodno postavljenih harmonskih funkcija (T-SD-D) u početnom razredu obrađivati kadencu harmonskog mola. Obradama svih vrsta molske lestvice utvrđuje se dominantni tetrahord abecednim izgovorom. Izgovaranjem svih tonova dominantnih tetrahorada molske lestvice ulazi se u oblast hromatike. Promenu u harmonskom molu objasniti harmonskim razlozima (durska dominanta), a u melodijskom molu melodijskim razlozima (eliminisanje prekomerne sekunde).
Kvintne krugove treba obraditi u III razredu kao i nizanje povisilica (poslednja povisilica - vođica) i snizilica (pretposlednja snizilica - ime tonaliteta). U kasnijim razredima upoređivati, teorijski i zvučno, istoimeni dur i mol, paralelne lestvice, lestvice udaljene za hromatski polustepen i enharmonske lestvice.

Preporučuju se pismena vežbanja: ispisivanje predznaka zadate lestvice u oba ključa, ispisivanje lestvičnog niza sa predznacima ispred nota, prepoznavanje lestvice na osnovu ispisanog niza (ne uvek od prvog stupnja), upoređivanje lestvičnih tetrahorda, pronalaženje jednog tetrahorda u više lestvica, i drugo.

1.5.2. Četvorogodišnje muzičko obrazovanje i vaspitanje

DUVAČKI INSTRUMENTI

(klarinet, truba)

CILJ

Osposobljavanje učenika za bavljenje muzikom na nivou osnovnoškolskog znanja i za nastavak školovanja u srednjoj muzičkoj školi.

ZADACI

- Razvijanje ljubavi i interesovanja kod učenika prema: muzici, instrumentu, knjizi.
- Razvijanje radnih navika kod učenika.
- Formiranje muzičkih kriterijuma.
- Razvijanje ljubavi prema muzici.
- Razvijanje ljubavi prema svom instrumentu.
- Razvoj navike slušanja muzike.
- Razvoj navike aktivnog skupljanja notnog materijala.
- Stvaranje sopstvene fonoteke.
- Razvoj navike redovnog posećivanja koncerata.
- Sticanje osnovnih predznanja o kvalitetnoj muzici.
- Osposobljenost za pravilno vežbanje.
- Razvoj sposobnosti samostalnog vežbanja.
- Nastupanje.
- Brzo i kvalitetno napredovanje.

KLARINET

I ciklus (I i II razred)

I razred

(2 časa nedeljno, 70 godišnje)

OPERATIVNI ZADACI

- Upoznati učenike sa karakteristikama, delovima i održavanjem klarineta.
- Obratiti pažnju na pripremu usnika i trske za sviranje kao i njihovo održavanje.
- Formiranje ambažure.
- Postavka tehnike disanja.
- Rad jezika.
- Vežbanje dugih tonova i intervala od e malo do ge1.
- Upoznavanje vrednosti cele note, polovine, četvrtine i osmine.

LESTVICE

- Naučiti durske i molske lestvice do dva predznaka sa toničnim trozvukom.
- Ge-dur i Ef-dur svirati kroz dve oktave.
- Skale svirati u laganim četvrtinama, napamet.

ETIDE

- Bruno Brun: Škola za klarinet, (Prosveta, Beograd), prva polovina I sveske

i/ili neka druga škola adekvatne težine.

KOMADI IZ ZBIRKI:

- Bruno Brun: Izbor malih komada (Prosveta, Beograd)
- Hrašovec: Mladi klarinetist, I sveska,
- Mali komadi, (Šot, 4715),
- Muzika za klarinet (Muzika, Budimpešta, Z. 6851)

i/ili drugi komadi adekvatne težine.

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA
- dve lestvice;
- petnaest etida;
- jedna kompozicija po slobodnom izboru.

JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

Smotra (na kraju školske godine)
1. Jedna durska i jedna molska lestvica sa toničnim trozvukom, napamet;
2. Dve etide različitog karaktera;
3. Komad uz pratnju klavira, napamet.

NAPOMENE
Smotre i obavezni javni nastupi ne podležu konvencionalnom, numeričkom načinu ocenjivanja. Njihova svrha je da omoguće javni uvid u kvalitet nastavnikovog rada i proces učenikovog razvoja i napretka, kao i da budu neophodan poligon za učenikovo rano sticanje izvođačkog iskustva.
Školama se ostavlja mogućnost da, u okvirima svojih školskih programa, propišu neki drugi vid ocenjivanja (usmeni ili pismeni komentar nastavnika ili grupe nastavnika, članova odgovarajuće komisije).
Učeniku je na smotri u toku školske godine dopušteno da svira iz nota, ali na obaveznim javnim nastupima i na smotri na kraju školske godine mora da svira napamet, jednako kao na svim ostalim javnim nastupima, smotrama i godišnjim ispitima, do kraja školovanja u osnovnoj muzičkoj školi.

II razred

(2 časa nedeljno, 70 godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Vežbanje dugih tonova i intervala od e malo do ce^3.
- Upoznavanje sa šesnaestinama.
- Upoznavanje i rad sa ritmičkim figurama: triolom i sinkopom.

LESTVICE
Durske i molske lestvice do tri predznaka sa toničnim trozvukom.

ETIDE
- Bruno Brun: Škola za klarinet, (Prosveta, Beograd) druga polovina I sveske

i/ili neka druga škola adekvatne težine.

KOMADI IZ ZBIRKI
- Bruno Brun: Izbor malih komada (Prosveta, Beograd)
- Hrašovec: Mladi klarinetist, II sveska
- Muzika za klarinet (Muzika, Budimpešta, Z. 6851)

i/ili drugi komadi adekvatne težine.

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA
- četiri durske i dve molske lestvice;
- dvadeset etida;
- dve kompozicije po slobodnom izboru.

JAVNI NASTUPI
- obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

LITERATURA
- Bruno Brun: Škola za klarinet, I sveska
- Radivoj Lazić: Učim klarinet I i deo II sveske
- Bruno Brun: Mali komadi
- R. Lazić i V. Peričić: Raspevani klarinet I, Vedri dani u muzičkoj školi, Laki klarinetski dueti I
- Miloš Gerić: Izbor malih komada
- Mali komadi, (Šot, 4715)
- Muzika za klarinet (Muzika, Budimpešta, Z. 6851)
- Strana literatura adekvatne težine po izboru nastavnika.

ISPITNI PROGRAM
1. Jedna durska i jedna molska lestvica sa toničnim trozvukom, napamet;

2. Dve etide različitog karaktera;
3. Komad uz pratnju klavira, napamet.

II ciklus (III i IV razred)

III razred

(2 časa nedeljno, 70 godišnje)

OPERATIVNI ZADACI
- Vežbanje dugih tonova i intervala od e malo do e^3.
- Dalji rad na razvoju tehnike.

LESTVICE
- Durske i molske lestvice do četiri predznaka sa toničnim trozvukom, dominantnim i umanjenim septakordima.
- Hromatska lestvica od e malo do ce^3.

ETIDE
- Bruno Brun: Škola za klarinet (Prosveta, Beograd), II sveska
i/ili neka druga škola adekvatne težine.

Sledeći

Konverzija u ćirilicu je automatska, tako da postoji mogućnost da su određeni delovi teksta nepotrebno konvertovani u ćirilicu.

Претходни

КОМАДИ ИЗ ЗБИРКИ
- Бруно Брун: Избор малих комада (Просвета, Београд) и/или други комади адекватне тежине.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- десет лествица;
- двадесетпет етида;
- три композиције по слободном избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним трозвуком, доминантним и умањеним септакордима, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Комад уз пратњу клавира, напамет.

IV разред

(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Вежбање дугих тонова и интервала од е мало до e^3.
- Даљи рад на развоју технике.

ЛЕСТВИЦЕ
- Све дурске и молске лествице са тоничним трозвуком, доминантним и умањеним септакордом.
- Е-дур, Еф-дур, Ге-дур и Фис-дур свирати кроз три октаве.
- Хорматска лествица од е мало до $ге^3$.

ЕТИДЕ
- Бруно Брун: Школа за кларинет (Просвета, Београд), III свеска и/или нека друга школа адекватне тежине.

КОМАДИ ИЗ ЗБИРКИ
- Бруно Брун: Избор малих комада (Просвета, Београд),
- J. Ланселот и А. Класенс: Класични кларинет (М. Комбре, Париз, свеске Це и Де)
и/или други комади адекватне тежине.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- шест дурских и шест молских лествица;
- тридесет етида;
- пет композиција по слободном избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним трозвуком, доминантним и умањеним септакордом, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Комад уз пратњу клавира, напамет.

ТРУБА

ЦИЉ
Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.
ЗАДАЦИ
Постављање оптималне и стабилне основе за успешан и нелимитиран развој потенцијалог репродуктивног уметника, при чему перспектива развоја и уметнички домети не смеју зависити од случајности спонтане поставке дувања. У том циљу је неопходно у И разреду веома полако, педантно и темељито овладавати сваким појединим елементом основа технике дувања, као и базичним елементима оптималне координације интелектуалног, емоционалног, физиолошког и физичког аспекта свирања на дувачком инструменту.
- Овладавање основама функционално оптималне и здравствено безбедне технике дисања.
- Формирање волумена дисајних путева.
- Формирање оптималне амбажуре.
- Оптимална импостација усника.
- Овладавање оптималним држањем инструмента.
- Оптимална импостација дувања на инструменту.
Постављање основа за оптималну координацију интелектуалног, емоционалног, физиолошког и физичког аспекта свирања на дувачком инструменту:
- стабилност;
- релаксација;
- смиреност;
- ефикасност;
- вертикала тела;
- флексибилност става;
- стабилна, релаксирана, мирна и ефикасна позиција за држање инструмента.

И циклус (И и II разред)

И разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Овладавање основама вештине дисања.
- Формирање амбажуре и атака.
- Импостација усника.
- Импостација инструмента.
- Постављање тонова.
- Почетак свирања из нота.
ОВЛАДАВАЊЕ ОСНОВАМА ВЕШТИНЕ ДИСАЊА
- Активација и јачање стражњег дела плућа из седећег става:
б) форсираним претклоном са пуним плућима;
б) дисањем у форсираном претклону.
- Дијафрагматско дисање стражњим делом плућа у позицији лежања на стомаку.
- Активација дијафрагме гласним бројањем у позицији лежања на стомаку.
- Свесно овладавање дијафрагмом. Формирање дугог, стабилног, мирног, уједначеног тока ваздуха дугим и тихим издржавањем сугласника "ССС" у стојећем ставу.

- Формирање волумена дисајних путева (рад пред огледалом).
Формирање амбажуре и атака (рад пред огледалом):
- постављање фацијалне мускулатуре у оптималну позицију за дување;
- испуштање ваздуха кроз стиснуте усне у оптималној позицији за дување - без атака;
- производња тона вибрацијом усана (зујање уснама) у оптималној позицији за дување;
- зујање другог тона, наношење инструмента, удисај, атакирање тона слогом "ту";
- зујање различитих висина тона;
- зујање глисанда (узлазно, силазно, враћање на почетни тон);
- атакирање тона код зујања са употребом слога "ту";
- зујање тонова интонираних на клавиру;
- ширење опсега зујањем уз клавир.
Импостација усника (рад пред огледалом):
- Зујање равног тона, наношење усника на његово природно место на усне и скидање усника, све без промене висине тона (тон на уснику мора имати природну звучност, а висина тона треба бити у оптималном регистру за почетак свирања на инструменту, Г1'-С2).
- Ширење опсега на уснику, преко глисанда.
- Зујање, наношење усника, удисај без скидања усника, атак и скидање усника, све без промене висине тона.
- Зујање равног тона, наношење, узлазни и силазни глисандо, враћање на почетни тон, удисај без скидања усника (крајевима уста), атакирање исте висине тона као на почетку, узлазни и силазни глисандо, враћање на почетни тон и скидање усника. Код наношења и скидања усника се не сме променити висина тона, а сва четири равна тона морају бити исте висине.
- Свирање глисанда на уснику (са и без атакирања) уз дату интонацију почетног и завршног тона.
Почетак свирања из нота:
- Свирање целих нота, са и без пауза и упознавање репетиција, све на једном тону, што ближем оптималном тону за почетак рада на инструменту:
свирање из нота на уснику.
- Свирање из нота ритмичких вежби зујањем и на уснику.
- Свирање из нота ритмичких вежби на задату интонацију, зујањем и на уснику.
- Свирање из нота мелодијско-ритмичких вежби на задату интонацију, зујањем и на уснику.
Држање инструмента:
- Оптимално држање инструмента у стабилној и релаксираној позицији постављеној на почетку учења.
Вежбе дисања на инструменту:
- Дување ваздуха кроз инструменат без усника на свакој од седам позиција вентила.
- Дување свих седам позиција вентила (0, 2, 1, 1-2, 2-3, 1-3, 1-2-3) на један ваздух, на инструменту без усника.
- Дување ритмичких вежби на инструменту без усника (на разним позицијама вентила).
Постављање првог тона на инструменту:
- Зујање тона Це^{1} или Ге^{1}, наношење инструмента на зујање усником и скидање инструмента, све без промене висине тона. Тон на инструменту мора имати пуну звучност, са густим и компактним тонским језгром, добром пројекцијом и солидним волуменом.
- Зујање тона, наношење инструмента, удисај, атакирање и скидање инструмента, без промене висине тона. Први тон мора да се заврши стабилно, без тонских или интонативних промена, а други да буде прецизно и чисто атакиран.
- Свирање из нота постављеног тона (пазити на звучност).
Постављање осталих тонова (максимум до опсега квинте):
- По истом систему по којем је постављан први тон постављати и остала четири тона, један по један и комбиновати их са свим раније наученим тоновима.
- Вежбе на комбинацијама два до пет тонова.

Постављање контроле свирања:
- Контрола тона до нивоа осмина.
- Вештина контроле тона у разним динамикама од *п* до *ф.*
- Вештина контроле крешенда и декрешенда без нарушавања квалитета тона и интонације.
- Почетак рада на систематској студији легата.
- Стабилизација контроле елементарних артикулација.
- Контрола квалитета тона у стакату.
- Почетак рада на флексибилној техници аликвотног предувавања.
- Рад на техничким вежбама.

ОБАВЕЗАН МИНИМУМ ПРОГРАМА
- четири дурске скале у једној октави.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ЛИТЕРАТУРА
- Ђорђе Тошић: Комплетна метода, свеска И
- Дубравко Марковић: Припремне вежбе за трубу
- Дубравко Марковић: Почетне вежбе за трубу
- Чарлс Колин: Почетне студије sa трубу
- А. Митронов: Школа sa трубу
- Ђорђе Тошић: Композиције са клавирском пратњом или нека друга одговарајућа литература.

СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна лествица;
2. Две вежбе различитог карактера;
3. Један комад са клавирском пратњом, напамет.

НАПОМЕНЕ
Смотре у току школске године и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес ученикове развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.
Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).
Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрама и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
Постепена и педантна надградња основа постављених у И разреду и њихова елементарна примена:
- Поступно и пажљиво ширење опсега.
- Свирање у датом опсегу у различитим интервалима.
- Контрола тона у целим нотама, половинама и четвртинама.
- Техника контроле тона у декрешенду.
- Овладавање елементарним артикулацијама (тенуто, легато и маркато).

Вежбе на аликвотним тоновима:
- Минимални опсег: мало фис до це^{2}.
- Рад на аликвотном предувавању у 7 позиција у половинама.
- Почетак педалних тонова.
- Максимални опсег у зависности од тренутних могућности ученика да свира висину лако, квалитетно и без притиска на усне.

ЛЕСТВИЦЕ

- Це-дур кроз једну октаву у целим нотама, половинама и четвртинама, са различитим комбинацијама легата на скали у четвртинама и осминама (у случају потешкоћа са опсегом, уместо ове лествице може се узети нека друга лествица која одговара индивидуалним могућностима ученика или уколико ученик лако свира дубоке тонове, а има проблеме са високим тоновима, дату скалу може свирати компензативно, на пример: Це$_1$, де$_1$, е$_1$, еф$_1$, ге$_1$, еф$_1$, е$_1$, де$_1$, це$_1$, ха, а, ге, а, ха, це$_1$; це$_1$, е$_1$, ге$_1$, е$_1$, це$_1$, ге, це$_1$).

ТОНАЛИТЕТИ

- четири дурске и четири молске лествице у једној октави са разложеним трозвуком.

МЕТРИКА: 4/4, 3/4 и 2/4.

РИТАМ: целе ноте, половине, половине с тачком, четвртине и одговарајуће паузе.

АРТИКУЛАЦИЈА: тенуто и легато.

ЛИТЕРАТУРА

- Ђорђе Тошић: Комплетна метода, свеска И
- Ђорђе Тошић: Уџбеник флексибилне технике за нижу школу (избор вежби одговарајућег нивоа)
- Дубравко Марковић: Основне вежбе у четвртинама
- V. Вурм: 45 Лаких етида за трубу
- Сигмунд Херинг: Течај за трубу (избор вежби одговарајућег нивоа)

или нека друга одговарајућа литература.

- Дубравко Марковић: Тоналне студије (студије одговарајућег нивоа)
- Дубравко Марковић: Школа за трубу (до нивоа предвиђеног програмским захтевима)
- Алојз Стрнад: Метода учења трубе (избор вежби одговарајућег нивоа)

Композиције са клавирском пратњом:

- Најмање две композиције у нивоу градива, по избору наставника
- Најмање два наступа током школске године

ЛИТЕРАТУРА

- D. Марковић: Лаке композиције за почетнике на труби
- Ђорђе Тошић: Композиције са клавирском пратњом или нека друга одговарајућа литература.
- D. Марковић: Збирка лаких композиција за трубу (лакше композиције)

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

4. Једна вежба, етида или песма из градива;
5. Две скале: дурска и молска;
6. Једна композиција са клавирском пратњом, напамет.

II циклус (III и IV разред)

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Даља надградња основа и њихова примена у елементарној интерпретацији:

- Даље ширење опсега без притискања усника на усне.
- Проширење способности свирања интервала.
- Контрола тона до нивоа осмина.
- Вештина контроле тона у разним динамикама од *п* до *ф*.
- Вештина контроле крешенда и декрешенда без нарушавања квалитета тона и интонације.
- Почетак рада на систематској студији легата.
- Стабилизација контроле елеменарних артикулација.
- Контрола квалитета тона у стакату.

Вежбе на аликвотним тоновима:

- Минимални опсег: мало фис до е^2.

- Максимални опсег у зависности од тренутних могућности ученика да свира висину лако, квалитетно и без притиска на усне.
- Рад на предувавању у VII позицији у половинама, четвртинама и осминама.
- Рад на педалним тоновима.

Опсег у свирању из нота: мало фис до $е^2$, по могућству $г^2$.

ЛЕСТВИЦЕ

- четири дурске и четири молске лествице кроз једну октаву у четвртинама и осминама, са ритмичким варијацијама и артикулацијама на скали у четвртинама и у осминама са трозвуцима
- хроматика.

ТОНАЛИТЕТИ: дурски и молски тоналитети до три или четири предзнака.

МЕТРИКА: 4/4, 3/4, 2/4, 3/8, 6/8

РИТАМ: целе ноте, половине, половине с тачком, четвртине, четвртине с тачком и осмине и одговарајуће паузе.

АРТИКУЛАЦИЈЕ: тенуто, маркато, стакато, легато.

ДИНАМИКА: од пиано до форте и крешендо и декрешендо.

СТУДИЈА ЛЕГАТА: терце и кварте у половинама и четвртинама и осминама легато.

ЛИТЕРАТУРА

- Ч. Гордон: Школа за трубу
- Ђорђе Тошић: Комплетна метода, свеска И
- Ђорђе Тошић: Уџбеник флексибилне технике за нижу школу (избор вежби одговарајућег нивоа)
- V. Вурм: 45 Лаких етида за трубу
- Дубравко Марковић: Школа за трубу (до нивоа предвиђеног програмским захтевима)
- Алојз Стрнад: Метода учења трубе (избор вежби одговарајућег нивоа)
- Сигмунд Херинг: Течај за трубу (избор вежби одговарајућег нивоа)

или нека друга одговарајућа литература.

КОМПОЗИЦИЈЕ СА КЛАВИРСКОМ ПРАТЊОМ

- Најмање две композиције у нивоу градива, по избору наставника.

ЛИТЕРАТУРА

- Ђорђе Тошић: Композиције са клавирском пратњом
- J. Б. Арбан: Популарне мелодије и песме sa трубу is Гранде методе Француске Едиције
- D. Марковић: Збирка лаких композиција за трубу (лакше композиције и композиције средње тежине)

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна етида;
2. Две скале: једна дурска и једна молска;
3. Једна композиција са клавирском пратњом, напамет.

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Систематска надградња основа кроз њихову примену у технички сложенијим захтевима:

- Очување нон преса и ширење опсега.
- Даље усавршавање свирања интервала.
- Контрола тона у шеснаестинама.
- Постављање правилног атака за портато.
- Контрола квалитета тона у стакатисиму.
- Контрола тона од *пп* и *фф*.
- Систематска студија легато интервала до октаве.

Вежбе на аликвотним тоновима:

- Минимални опсег: мало фис до $ге^2$.

- Максимални опсег у зависности од тренутних могућности ученика да свира висину лако, квалитетно и без притиска на усне.
Минимални опсег у свирању из нота: мало фис до бе^{2}.
ЛЕСТВИЦЕ
Дурске и молске скале закључно са шест предзнака кроз октаву по могућности до квинтдециме у четвртинама, осминама и шеснаестинама, са ритмичким варијацијама и артикулацијама на скали у четвртинама и осминама и обртајима трозвука у четвртинама и осминама.
ТОНАЛИТЕТИ: дурски и молски закључно са шест предзнака.
Све дурске и молске лествице у једној октави.
Хроматика.
МЕТРИКА: 4/2, 3/2, 2/2, 4/4, 3/4, 2/4, 2/8, 3/8, 4/8, 6/8, 9/8, 12/8.
РИТАМ: целе ноте, половине, четвртине, осмине, шеснаестине и синкопе са одговарајућим паузама.
АРТИКУЛАЦИЈЕ: тенуто, маркато, стакато, легато, и портато.
ДИНАМИКА: од пианисимо посибиле до фортисимо посибиле и крешендо и декрешендо.
СТУДИЈА ЛЕГАТА: легато интервали до октаве у половинама и четвртинама.
ЛИТЕРАТУРА
- Ђорђе Тошић: Комплетна метода, свеска И
- А. Петит: Гранде метода за корнет
- J. Б. Арбан: Гранде метода
- V. Вурм: 40 Етида за трубу
- Алојз Стрнад: Метода учења трубе (избор вежби одговарајућег нивоа)
- Ђорђе Тошић: Уџбеник флексибилне технике за нижу школу (избор вежби одговарајућег нивоа)
- Сигмунд Херинг: Етиде sa трубу
или нека друга одговарајућа литература.
- Дубравко Марковић: Основне вежбе у шеснаестинама
КОМПОЗИЦИЈЕ СА КЛАВИРСКОМ ПРАТЊОМ
- Најмање две композиције у нивоу градива, по избору наставника. уз препоруку да једна композиција буде цикличног типа (концерт или соната).
ЛИТЕРАТУРА
- Ђорђе Тошић: Композиције са клавирском пратњом
- J. Б. Арбан: Популарне мелодије и песме за трубу из Гранде методе Француске Едиције
- Дубравко Марковић: Збирка лаких композиција за трубу
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Две етиде: једна техничка и једна мелодијска;
2. Две скале (дурска и молска);
3. Једна композиција са клавирском пратњом по могућности циклична, напамет.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА ДУВАЧКИХ ИНСТРУМЕНАТА

(кларинет, труба)

У настави дувачких инструмената посебну пажњу треба усмерити на обликовање тона, његову правилну поставку кроз упознавање са основама технике дисања и правилну импостацију усника или писка. Од самог почетка, у оквиру регистра који омогућава најлакшу емисију тона, применити све елементе који се односе на правилно узимање ваздуха и његово рационално коришћење кроз одговарајуће обликовање усана код трубе и правилно обликовање усана код кларинета.
Посебну пажњу у настави дувачких инструмената обратити на тонске вежбе преко којих ученик треба током школовања у основној музичкој школи да овлада тоновима свог инструмента подједнако звучно и квалитетно у различитим регистрима.

Упоредо са тонским радити и на техничким вежбама које, почев од једноставнијих ка сложенијим, доприносе развоју свих техничких елемената владања инструментом. Посебну пажњу усмерити на свирање вежби у различитим артикулацијама.
У току школовања обрадити све тоналитете, дурске и молске, са тоничним трозвуком. У свирању лествица примењивати разложено свирање, као и свирање доминантних дурских и умањених септакорда код молских тоналитета. Лествице увек свирати у одређеном ритму од почетка до краја, у истом темпу, без убрзавања и успоравања. Лествице обавезно свирати напамет.
У току школовања у раду на етидама, без обзира на годину учења, увек до краја инсистирати на потпуном овладавању сваког техничког и тонског захтева који је задат у нотном тексту. Упутити ученика на аналитичан приступ рада који се односи на тоналитет и предзнаке у току саме вежбе, сложеније ритмичке, техничке и тонске елементе, као и рад на појединим пасажима који захтевају посебну пажњу. Код ученика, преко етида разноврсног садржаја и захтева, развијати уредност у вежбању, поштовање сваке ноте и ознаке у нотном тексту које се односе на темпо, динамичко и агогичко нијансирање. У раду са комадима за извођење уз пратњу клавира, од самог почетка код ученика развијати осећање за интерпретацију која у себи садржи основне стилске карактеристике композиције и кроз правилно усмеравање омогућити сваком ученику развијање његове способности и музикалности.
У оквиру свих елемената који чине наставни процес (тонске и техничке вежбе, лествице, етиде и комади за извођење уз пратњу клавира), неопходно је пажњу ученика усмерити на интонацију и чисто свирање које може омогућити само правилна поставка инструмената и правилна примена технике дисања.

ТЕОРЕТСКИ ПРЕДМЕТИ

(солфеђо, теорија музике)

Настава теоретских предмета за ученике оштећеног вида основне музичке школе који изучавају кларинет и трубу траје шест година и обухвата И и II припремни разред, програм солфеђа Одсека за класичну музику од И до IV разреда и програм теорије музике у IV разреду.
Настава се одвија у групама до шест ученика.

И припремни разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
Певање песама по слуху - песме за децу и изворне народне песме. Вежбе музичке меморије. Усмено опажање лакших мелодијских мотива. Певање групно и појединачно. Слушање музике за децу са инструментима са магнетофона, грамофонских плоча, касете, компактдиска. Слушање прича и других текстова за децу уз музичку илустрацију и литературни приказ слушања музике.
Музичко стваралаштво за децу - импровизација мелодије на задати текст. Музичке игре за децу, игре за развијање слуха и игре просторне оријентације.
Особине тона: јачина, висина, трајање и боја. Звук - одређен и неодређен.
Разликовање и уочавање звука из различитих звучних извора - звукови из природе, звукови предмета различитих материјала и намена. Коришћење звука у просторној оријентацији.
Развијање ритма. Опажање лакших ритмичких мотива.
Приказивање мелодије покретом. Приказивање ритма покретом.
Обрада бројалица у различитим комбинацијама. Тактирање тактова 2/4, 3/4, 4/4.
Организовање разних активности којима наставник сматра да ће пробудити креативну машту ученика.

II припремни разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

МЕЛОДИКА
- Примери у нотном систему на Брајевом писму.
Це-дур.

- Основна јединица за бројање - четвртина ноте. Тактови 2/4, 3/4, 4/4. Промена тактова.
- Нотне вредности: цела, половина, половина с тачком, четвртина ноте и одговарајуће паузе. Лигатура.
- Опажање мелодијских мотива у оквиру градива изведених на клавиру или гласом. Усмени мелодијски диктат. Певање лакших мелодијских мотива. Певање песмица са текстом.

РИТМИКА
- Основна јединица за бројање - четвртина нота.
- Тактови: 2/4, 3/4, 4/4.
- Нотне вредности и одговарајуће паузе као у мелодици.
- Промена тактова.
- Лигатура.
- Усмени ритмички диктат.

ТЕОРИЈА
Лествица, тетрахорд, ступањ, степен, полустепен.

СОЛФЕЂО

ЦИЉ
Развијање музикалности и писмености кроз прожимање васпитног и образовног процеса.

ЗАДАЦИ
- Развијање музичких способности (музичке меморије, способности праћења мелодијског, полифоног и хармонског тока).
- Развој схватања музике и музичког писма са развојем музичког мишљења.
- Усађивање звучних представа и њихово везивање са сликом, односно слике са звуком кроз стицање знања и вештина (мелодика, ритам, диктати).
- Упознавање музичке литературе, интерпретације и основних елемената музичких стилова.
- Осамостаљивање ученика и развој њихових креативних способности.

И циклус (И и II разред)

И разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА
- Тоналитети Це, Ге, Еф-дур и а-мол, де-мол. Детаљна обрада. Лествично кретање и скокови у тонове тоничног трозвука, вођицу и субдоминанту. Обрада примера из литературе за дуваче. Певање каденци свих обрађених тоналитета.
- Примена ознака за темпо, динамику, артикулацију и фразирање. Двогласно певање мотива, двогласа бордунског типа и обрада неколико канона. Певање српских народних песама са текстом и солмизацијом.
- Припрема: е-мол. Певање лествице и каденце; примери из литературе; опажање тонова.

РИТАМ
- Метричке врсте и ритмичке фигуре: тактови 2/4, 3/4, 4/4, 2/2, 3/8 и 6/8 (такт 6/8 без поделе јединице); фигуре дводелне поделе са паузама и луковима, основне фигуре четвороделне поделе и пунктиране фигуре на две и једној ритмичкој јединици; синкопа.
- Равномерно читање у виолинском и бас кључу умереним и брзим темпом.
- Ритмичко читање на на утврђеним позицијама солмизационих слогова и читање одговарајућих инсерата из инструменталне литературе.
- Мануелна репродукција.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ
- Опажање, интонирање и записивање појединачних и више тонова у обрађеним тоналитетима.
- Усмени мелодијско ритмички диктат. Опажање метра, певаних песама са текстом.

- Интонирање интервала и тоничних квинтакорада у свим наведеним тоналитетима.
- Појмови и термини везани за нотно писмо, лествицу, интервале и трозвуке. Тон и тонске особине. Основни тонови и хроматски знаци. Интервали до октаве и постављање у линијском систему.
- Штимови лествица који се обрађују

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

- Теоријско упознавање са дурским лествицама до четири предзнака и молским лествицама а, де, е и це-мол.
- Конструкција дурских и молских квинтакорада на основним тоновима обрађених лествица у првом разреду.
- Основне ознаке за темпо, динамику, артикулацију и агогику из музичке литературе.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Обнављање и утврђивање тоналитета обрађених у И разреду са тежим ритмичко-мелодијским склоповима.
- Поставка: е-мол, А-дур, це-мол, Де-дур. Транспоновање мотива.
- Припрема: упоређивање тоничних квинтакорада и тетрахорада, певање лаких мелодијских вежби у дуру и истоименом молу (а-А, Це-це, де-Де).
- Припрема: ге-мол, Бе-дур, ха-мол. Певање каденци наведених тоналитета.
- Технички део: хроматске скретнице и пролазнице, уз хармонизацију на клавиру.
- Двогласно певање мотива, канона, једноставних примера и једногласне композиције са клавирском пратњом. Одговарајући примери из инструменталне литературе и националне музичке традиције.

РИТАМ

- Метричке врсте и ритмичке фигуре.
- Обнављање метричких врста и проширивање фигура четвороделне поделе - синкопа и пунктиране фигуре на ритмичкој јединици. Нове мере: 3/2 и 3/8.
- Триола у основним мерама 2/4 и 3/4, 4/4.
- Равномерно читање у виолинском, бас и тенор кључу (за инструменталисте који га користе). Парлато вежбе и читање одговарајућих примера из литературе.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

- Опажање тонова и мотива и њихово интонирање.
- Опажање апсолутних висина.
- Интонирање 2 до 3 мале терце у низу.
- Опажање и интонирање штимова обрађених тоналитета.
- Опажање и интонтонирање дурског и молског трозвука из каденце и од основних тонова.
- Интонирање хроматских скретница.
- Опажање метричких врста преко песама са текстом.
- Ритмички диктати, кратки мотиви, мелодијски диктати из мелодике, усмено опажање мотива, и појединачних тонова и мелодијско-ритмичких диктата.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

- Све дурске и молске лествице које су обрађене. Упоређивање паралелних и истоимених лествица и њихових тоничних квинтакорада а-Це-це, де-Де-ха, ге-Ге-е, а-А итд. Изговор малих и великих терци у низу.
- Конструкција свих квинтакорада.
- Лествични квинтакорди у хармонском молу.
- Интервали до октаве и увод у обртаје интервала без врсте само имена.
- Нове ознаке за темпо, динамику, артикулацију и агогику.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Мелодијски диктат до два предзнака;
1. Лествице, интервали трозвуци, тетрахорди;
2. Мелодијски пример. Тоналитети из градива И и II разреда;

3. Парлато: виолински и бас кључ.

II циклус (III и IV разред)

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Обнављање утврђивање обрађених тоналитета из II разреда.
- Обрада: ха-мол, ге-мол, Бе-дур, фис-мол и Е-дур.
- Примена хроматских скретница и пролазница уз хармонизацију наставника на клавиру.
- Транспоновање мотива.
- Певање мелодија у дуру и истоименом молу - мутација
- Информативно: дијатонска модулација из дура на доминанту (Еф-Це-Еф итд.).

РИТАМ

- Утврђивање обрађених метричких врста и ритмичких фигура, парлато, диктати, посебно триоле.
- Нове метричке врсте 9/8, 12/8, 5/8 и 7/8.
- Равномерно и ритмичко читање као и мануелно извођење ритма према наведеном градиву.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

- Опажање тонова мотива и двозвука у тоналитету, усмено и писмено.
- Опажање апсолутних висина - усмено и писмено.
- Опажање акорада из каденци обрађених тоналитета.
- Ритмички диктат у оквиру градива и једноставни мелодијско-ритмички диктат.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

- Све дурске и молске лествице и лествични интервали у дуру и хармонском молу, тетрахорди.
- Поставка прекомерног и умањеног квинтакорда, обртаји интервала и консонантних квинтакорада, доминантни септакорд и умањени септакорд.
- Проширивање знања из терминологије коришћењем инструменталне литературе.

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Утврђивање свих обрађених тоналитета са тежим скоковима.
- Обрада: Ес-дур, цис-мол, А-дур, еф-мол. Само теоретски Ха-дур, Фис-дур, бе-мол и ес-мол.
- Транспоновање мотива, двогласни примери и композиције уз клавирску пратњу.
- Информативно: модулације у паралелни и доминантни тоналитет.
- Мутације - лаки мелодијски примери.

РИТАМ

- Квинтола, секстола и септола на ритмичкој јединици и триола на половини јединице.
- Нове метричке врсте: 8/8 и 9/8, остали народни ритмови у примерима из музичког фолклора.
- Парлато: читање примера из одговарајуће инструменталне литературе и инструктивне вежбе.
- Примена умерено лаганих, умерено брзих и брзих темпа.
- Познавање свих ознака које прате инструменталну литературу. Опажање интонирања диктати.

ОПАЖАЊЕ И ИНТОНИРАЊЕ

- Опажање основних тонова и апсолутних висина у обиму - усмено и писмено.
- Опажање штимова и њихово интонирање.

- Интонирање и опажање доминантног и умањеног септакорда и њихово везивање за тоналитет.
- Ритмички и мелодијски диктати у оквиру градива.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Диктат до четири предзнака;
2. Мелодијска вежба тоналитети до четири предзнака (скретнице, пролазнице и мутација);
3. Парлато: промена кључа, виолински и бас, са свим ритмичким фигурама.

ЛИТЕРАТУРА

- Пандуровић, Александровић и Јелић: Солфеђо за И и II разред четворогодишње и И разред двогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Александровић и Јелић: Солфеђо за III разред четворогодишње и II разред двогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Александровић: Солфеђо за IV разред четворогодишње и II разред двогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Основни дидактичко-методички поступци обухватају развијање звучних представа с нотом сликом, како за област мелодике, тако и за област ритма. Овим се наставним смером усклађује рад на диктатима с певањем и ритмичким читањем. Звучне представе су, по правилу, мелодијски примери (песме са текстом и примери из литературе), мелодијски мотиви (за транспоновање, ради учвршћивања скокова у поједине ступњеве; за певање увек у оригиналном тоналитету ради постављања боје тоналитета и за постављање метричких врста и ритмичких фигура) и, тек на трећем месту, лествични низови (распевавање ученика, ширење обима гласа, упознавање лествица).

Примери се обрађују по слуху, у почетним разредима или из нотног текста, наравно уз помоћ наставника, а и певањем солмизационим слоговима уз тактирање. Свака нова наставна област праћена је наведеним поступцима који се потом преносе на опажање појединачних и више тонова, ритмичких фигура, метричких врста и усмених мелодијско-ритмичких диктата.

Остале дисциплине, теорија, опажање, интонирање са диктатом уско се повезују са наставним градивом из мелодике и ритма, нарочито у прва два разреда. За све годишње испите, шестогодишњег четворогодишњег и двогодишњег образовања испитне вежбе и задатке не пише предметни наставник, већ су истоветне за све ученике и задаје их актив наставника солфеђа.

РАСПОРЕД ГОДИШЊЕГ ГРАДИВА

Приликом планирања наставе за целу годину, полугодиште и тромесечје, треба предвидети време за обнављање већ постављених методских јединица, као и њихово даље разрађивање. После одређења када ће се припремати и поставити један тоналитет треба имати у виду то да се у последња два месеца школске године не постављају нове лествице. То исто важи и за ритмичке поставке, јер је и за мелодику и за ритам потребно одређено време како би се звучне представе усвојиле и надоградиле новим захтевима (више скокова, тежи захтеви за ритмичко читање, примена вокалне и инструменталне литературе из градива тог разреда, писмени диктати, певање примера са листа) - а ради припремања ученика за што самосталније извођење и опажање музичког тока.

Када се у оквиру методске јединице планира ново градиво из ритма треба користити певање у већ познатом тоналитету, а када је поставка нове лествице у питању треба користити познате ритмичке фигуре и метричке врсте. Ново градиво увек прати - после поставке - рад на препознавању, као најелементарнијем виду учења. Писмени диктати и певање са листа (без претходне припреме) следе касније, на другим часовима, као и приликом обнављања претходних поставки, али са већим захтевима. Тиме се гарантује постојање концентричних кругова, познатих у свим педагошким дисциплинама у школама општег образовања.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

Опажање појединачних тонова основа је памћења звука сваког ступња у лествици. Опажање појединачних тонова треба почети са неколико тонова (најбоље три) и то у једној до две октаве. Постепено се брзина свираних тонова повећава и шири обим (до три октаве) с тим да се идентификовани тонови певају солмизацијом када се изводе у гласовном регистру, а изговарају или записују када се примењује већи обим. Овоме треба додати препознавање интервала, односно препознавање два симултативно одсвирана тона која ученици најпре препознају певањем, а потом утврђују који је интервал (у зависности од програма одређеног разреда).

Препознавање више тонова (уз примену ритмичких диктата) води ка успешном бележењу усмених и писмених диктата, а препознавање акорада ка развијању хармонског слуха.

Усмене диктате (мелодијске и ритмичке) ученици изводе групно и појединачно, нарочито непосредно после учињене грешке у певању или писању диктата. Певањем диктираног мотива ученици развијају меморију, а она се даље усавршава техником рада на самодиктату (записивање научене песме, или певање мелодијског примера са табле и његовог записивања после брисања).

Интонирање тонова, према усменом диктату наставника, треба да се избегава (осим када се припрема неки детаљ). Треба користити нотну слику - табулатор јер се тако више везује звук са нотном сликом. Интонирање интервала и акорада треба што више везивати за тоналитет, односно лествицу која се тада обрађује у мелодици.

Интонирање и опажање акорада, дакле има за ослонац каденцу, као и однос трозвука на главним ступњевима. Као допуна ових поступака интонирају се акорди и од слободних датих тонова, али увек са именовањем тонова.

Диктати као резултат постављених звучних представа су обавезни на сваком часу. Писмене диктате не могу успешно да раде ученици који нису вежбали писање нота и преписивање вежби из уџбеника и на тај начин савладали читко и брзо читање и, нарочито, правилну ортографију.

Ритмички диктати и записивање појединачних тонских висина претходе свакој појави мелодијско-ритмичких диктата.

Опажање апсолутних висина, област која је, као нова, уведена приликом конципирања претходних Наставних планова и програма планирано је да се ради од II разреда. Дакле, опажање свих хроматских тонова од V до И ступња а-мола и де-мола, с тим да се опажени тонови не певају, већ се изговарају абецедом или записују. Даљи развој се преноси у средњу школу с тенденцијом проширивања регистра и убрзавања диктирања, али са обавезном паузом између сваке тонске висине. Овиме се убрзава рад на мелодици и диктатима.

МЕЛОДИКА

Новину представља савлађивање лествица у неколико етапа. Припрема тоналитета, у почетним разредима, изводи се учењем песмама по слуху, прво са текстом, а потом солмизацијом, опажањем диктираних тонова сличних кретању мелодије у песми (по узору на многе стране школе) приказивањем и теоријским тумачењем лествице. Поставка подразумева обнављање научене песме, утврђивање лествице абецедним изговором у секундама и терцама, изговором тоничног трозвука и каденце, препознавањем мотива, певањем инструктивних вежби и лакших примера из литературе и савлађивањем једног канона. Опажање тонова и касније интервала и акорада из каденци, певање тежих примера из литературе и двогласних примера одвија се у облику обнављања тоналитета обично следеће године. Тада се утврђују тежи скокови. Ова фаза обраде тоналитета праћена је писаним диктатима, док је претходна базирана на усменим диктатима, од писмених је тражено записивање само појединачних тонова и више тонова.

У трећем и четвртом разреду, када ученици имају довољно усвојене функционалне односе, односно стабилне ступњеве, припрема и поставка следе непосредно једна иза друге. Оне лествице које имају велики број предзнака савлађују се теоријски или

упоређивањем, изводе се певањем лествица и каденце и илуструју примером из литературе (Цис-дур на пример).
Ритам је изражен у садржајима програма кроз постављање ритмичких фигура и метричких врста. Ове поставке, као и у мелодици, прати коришћење одговарајућих примера песама са текстом или из литературе. Наставник својим извођењем поставља звучне представе (фигуре, врсте), а ученици уче примере напамет и користе их за даљу поставку ритма. Она се одвија на следећи начин: препознавање мотива, извођење кратких ритмичких мотива са новим градивом, мануелно извођење, учење ритмичких примера без тонских висина, савлађивање ритмичких етида - парлато уз помоћ наставника ради правилног акцентовања, испитивање наученог градива, самостално извођење нових задатака са сличним садржајем, писмени диктати и читање примера из вокалне и инструменталне литературе.
Опажање врста такта стално прати рад на ритму и преноси се на записивање ритмичких окосница наших народних песама и игара.
Пре рада на парлату, али и касније (вежбе са променом кључа), користи се читање у једнаком трајању исписаних нота, са или без обележене метричке врсте. Равномерним читањем ученици савлађују континуирано праћење нотног текста са обележеним темпом, а тиме и технику читања литературе коју свирају, односно певају (без враћања код учињене грешке!).
Домаћи задатак треба да садржи: преписивање нота, вежбе из ортографије, утврђивање научених ритмичких етида, вежбе равномерног читања, утврђивање добро научених примера за поставку мелодике и ритма (песме са текстом и примери из литературе), евентуално, утврђивање оних мелодијских вежби које су обрађене на часу.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

ЦИЉ
Теоријско обједињавање свих музичких појмова и израза, као и повезивање теоријске наставе са солфеђом и наставом инструмента, односно певања.
ЗАДАЦИ
- Упознавање музичких појмова и појава.
- Владање законитостима теорије музике.
- Остваривање функционалних задатака - стицање брзине у схватању тонских односа (лествице, интервали и акорди).
- Владање музичком ортографијом.

IV разред

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Постављање и упоређивање лествица.
- Тоналитети.
- Обрада интервала.
- Постављање акорада.
- Многостраност тонова.
- Појмови и дефиниције
- Орнаменти.

ГРАДИВО
- Лествице: све дурске и молске лествице. Упоређивање истоимених тоналитета, као и паралелних. Упоређивање лествица удаљених за хроматски полустепен. Енхармонске лествице.
- Интервали и акорди: обртаји интервала, сложени интервали. Исписивање шифри основних интервала. Обртаји консонантних квинтакорада. Умањени и прекомерни квинтакорд без обртаја. Конструкција ових квинтакорада на истом тону. Лествични квинтакорди. Многостраност тонова. Мали дурски септакорд (иа доминанти) са обртајима. Умањени септакорд на VII ступњу у молу са разрешењем и полуумањени у дуру са разрешењем. Све врсте септакорада.

- Појмови и дефиниције: проширивање знања основним појмовима и познавање нових термина из области темпа, артикулације, агогике и ритма. Основни украси и фигуре (орнаменти).

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Писмени део:
- шифре интервала и акорада;
- предзнаци појединих лествица;
- врсте интервала и акорада - принцип теста.

2. Усмени део:
- изградња интервала и акорада;
- ознаке за темпо, динамику, артикулацију и агогику.

ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Дробни и Васиљевић: Теорија музике, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- D. Деспић: Теорија музике, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- М. Тајчевић: Теорија музике.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

У почетним разредима тежиште рада је на описмењавању ученика у оквиру домаћих задатака - преписивање примера из уџбеника и именовање исписаних нота и нотних записа по диктату наставника (овладавање нотним писмом у виолинском и бас кључу, обележавање нотних трајања и пауза као и врсте такта). Редослед нотних тонова, изговор солмизацијом и абецедом, успешно је савладан када ученици нижу све тонове узлазно и силазно од било ког почетног тона у секундама, а затим у терцама у обиму две октаве. Иако се квинтакорд теоријски обрађује у другом разреду, у првом разреду је предвиђена припрема како би се лакше усвојио кроз изговор терци и трозвука на главним ступњевима обрађених дурских лествица (каденца).

Основне појмове наставник објашњава примерено узрасту ученика. У почетним разредима ће то бити једноставна објашњења, а потом ће се усложњавати зависно од развоја схватања ученика и методске јединице. Све основне појмове: ступањ, степен, полустепен, предзнаци, тетрахорд, лествица, трозвук, каденца, такт, тактица, темпо и друго, требало би исписивати на табли речима и нотном сликом, а и показивати и одсвирати на инструменту. Изградња тетрахорда од било ког основног тона и проналажење полустепена изванредна је вежба за схватање лествица. Увиђањем распореда целих степена и полустепена у тетрахорду ученици су спремили за теоријску изградњу свих дијатонских лествица. Већ у И разреду се може поставити принцип изградње дурских лествица: на познати горњи (доминантни) тетрахорд Це-дура додавањем навише тетрахорда са полустепеном на крају низа добија се Ге-дур лествица (квинтни круг навише) и супротан смер - од тоничног тетрахорда Це-дура спуштањем још једног тетрахорда са истим распоредом целих степена и полустепена добијамо Еф-дур (квинтни круг наниже). Хроматске промене основних тонова догађају се у смеру кретања - код лествица са повисилицама у горњем тетрахорду (вођица), а код лествица са снизилицама у доњем тетрахорду (субдоминанта).

Молске лествице се постављају као лествице са истим тоновима паралелног дура. Ради очувања и даљег учвршћивања већ претходно постављених хармонских функција (Т-СД-D), у почетном разреду обрађивати каденцу хармонског мола. Обрадом свих врста молске лествице утврђује се доминантни тетрахорд абецедним изговором. Изговарањем свих тонова доминантних тетрахорада молске лествице улази се у област хроматике. Промену у хармонском молу објаснити хармонским разлозима (дурска доминанта), а у мелодијском молу мелодијским разлозима (елиминисање прекомерне секунде).

Квинтне кругове треба обрадити у III разреду као и низање повисилица (последња повисилица - вођица) и снизилица (претпоследња снизилица - име тоналитета). У каснијим разредима упоређивати, теоријски и звучно, истоимени дур и мол, паралелне лествице, лествице удаљене за хроматски полустепен и енхармонске лествице.

Препоручују се писмена вежбања: исписивање предзнака задате лествице у оба кључа, исписивање лествичног низа са предзвуцима испред нота, препознавање лествице на основу исписаног низа (не увек од првог ступња), упоређивање лествичних тетрахорда, проналажење једног тетрахорда у више лествица и друго.
Обрада интервала је предвиђена такође у почетним разредима. Најпре лествични интервали, и то именовањем без врсте, а касније се врста интервала повезује са одређеним местом у лествици (на пример: велике терце на главним ступњевима у дуру). Веома је важно постављање интервала у линијски систем и његово брзо препознавање. Изградња интервала, именовање абецедом, исписивање интервала и коришћење шифри вежбају се усменим и писменим путем. Обртаје интервала, такође, треба вежбати усмено и писмено, а касније дефинисати ове појмове. Интервале сексту и септиму теоријски постављамо као обртај одговарајућих интервала. Умањене и прекомерне интервале приказујемо са разрешењем; у школи за основно музичко образовање приказујемо прекомерну кварту и умањену квинту и њихово проналажење у тоналитету.
Лествичне квинтакорде, који се испевавају у мелодици, требало би вежбати и усменим изговором (са повећањем брзине изговора). Када се обраде врсте квинтакорда, вежбати изградњу дурског и молског квинтакорда од истог тона (усмено и писмено вежбање, а и вежбање на инструменту). Може се теоријски поставити у умањени и прекомерни квинтакорд јер упоређивањем са дуром и молом ова поставка није тешка ученицима. Сваки квинтакорд се изговара и у својим обртајима, у низу - квинтакорд, секстакорд, квартсекстакорд (на овај начин ученици клавирског одсека свирају трозвук од прве године). Свесним прихватањем да један тон може бити основни тон, терца или квинта различитих квинтакорада уводимо ученике у хармонско мишљење - усмена и писмена вежбања изградње од истог тона, навише и наниже, квинтакорда, секстакорда и квартсекстакорда.
Септакорди се лако усвајају након усмених и писмених вежбања за терце и квинтакорде. MD_7 ое везује за доминанту дура и мола. Представљањем доминантног септакорда у линијском систему указати на положај тонике, подједнако удаљене од најнижег и највишег тона. Вежбање изградње доминантног септакорда и његових обртаја је усмено, писмено и на клавиру са разрешењем у одговарајући тонични трозвук. Исти поступак се користи код умањеног и полуумањеног септакорда. Остале септакорде такође постављамо у тоналитет и вежбамо бржу и тачнију изградњу.
Хроматским променама појединих тонова у дуру (мол-дуру) и молу (хармонски и мелодијски мол) указујемо и на промену у врсти септакорда, као и квинтакорда.
У раду са ученицима све ознаке за темпо, динамику, артикулацију и агогику требало би примењивати од прве научене песме. Учење ових ознака, са италијанским називима, без музичког садржаја не омогућава ученицима да упознају карактер композиције. Поступно усвајање ових термина, уз адекватан превод, помоћи ће ученицима да на одговарајући начин интерпретирају и препознају музички садржај.

2. ОДСЕК ЗА СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

ЦИЉЕВИ
- Развијање љубави према народној уметности и традиционалном народном певању и свирању.
- Упознавање технике дисања и певања/свирања.
- Оспособљавање ученика за самостално извођење песме/свирке.
- Разумевање музичке фразе, артикулације, стила и динамике.
- Оспособљавање ученика за концертну активност.
- Оспособљеност за даљи наставак школовања.

ЗАДАЦИ
- Редовно похађање наставе, вежбање и интересовање за аудио издања традиционалне српске музике.
- Препознавање своје музичке традиције.

- Разликовање аутентичног извођења од стилизације и обраде.
- Познавање основне технике певања/свирања.
- Правилно држање тела при певању/свирању (уме да држи народни инструмент).
- Извођење основних техничких вежби.
- Извођење једноставних мелодија мањег амбитуса.
- Извођење једноставнијих украса.
- Извођење песме/свирке у целини.
- Препознавање различитих вокалних/инструменталних стилова.
- Извођење основних динамичких нијанси.
- Музикално певање/свирање са разумевањем онога што изводи.
- Оспособљавање за певање/свирање на јавним наступима.
- Понашање на сцени.
- Достизање психо-физичке спремности за јавно извођење.
- Јавно презентовање научене песме/свирке.
- Певање/свирање две песме/свирке.
- Музикално извођење песме/свирке.
- Оспособљавање за наставак школовања.

2.1. СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ

Традиционално свирање негује се кроз упознавање са дувачким (аерофоним) и жичаним (кордофоним) народним инструментима. Сваки ученик бира народни инструмент који ће учити и то му је уједно и главни предмет.
У трећој и четвртој години основне музичке школе, ученици похађају предмет групно свирање (за оне који свирају фрулу или кавал и др, односно инструменте који могу да се свирају у дуету) или похађају још један народни инструмент по избору и то према плану и програму за први, односно други разред основне музичке школе по коме се изучава други инструмент.

ДУВАЧКИ НАРОДНИ ИНСТРУМЕНТИ

(фрула, двојнице, окарина, шупељка, дудук, кавал, дипле, гајде)

И циклус (И и II разред)

И разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- У оквиру наставног програма неопходно је ученика упознати са историјским настанком и развојем инструмента, поставком и начином добијања тона, начином затварања отвора на инструментима и поставком прстију, поставком усана у односу на усник, основама технике дисања и контролом даха.
- Овладати тоновима лествице и радити на квалитету тона који се добија.
- Радити на формирању карактеристичног тона традиционалних народних свирала и све наведене елементе примењивати у свирању народних мелодија.

ЛИТЕРАТУРА
- Оливера Васић и Димитрије Големовић: Народне песме и игре у околини Бујановца, Етнографски институт САНУ, Београд, 1980.
- Мирјана Вукичевић-Закић: Двојнице бордунског типа у музичкој традицији источне Србије, Развитак, год. XXXII, бр. 3-4, Зајечар, 1992, 104-109.
- Димитрије Големовић: Инструментална традиција Влаха (Прилог етномузиколошком проучавању подручја акумулације ХЕ Ђердап II), Развитак 4-5, Зајечар, јул-октобар, 1983, 87-93.
- Димитрије О. Големовић: Народни музичар Крстивоје Суботић, Истраживања 1, Ваљевска Колубара (етномузикологија и етнокореологија), Београд, 1984.
- Димитрије О. Големовић: Градитељ двојница Проко Пузовић, Звук бр. 1, Сарајево, 1984, 56-67.
- Димитрије О. Големовић: Народна музика Подрињa, Сарајево, Другари, 1987.

- Димитрије Големовић: Музичка традиција Азбуковице, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989.
- Димитрије Големовић: Народна музика ужичког краја, Етнографски институт САНУ, Београд, 1990.
- Љубинко Миљковић: Музичка традиција Србије III - Доња Јасеница, Центар за културу Доња Јасеница, Смедеревска Паланка, 1985.
- Драгослав Девић: Окарина (село Доња Мутница, Србија), Рад VII конгреса СФЈ (Охрид 1960), Охрид, 1964, 204-215.
- Драгослав Девић: Савремене тенденције развоја свирале у Србији у процесу акултурације, Развитак бр. 4-5, Зајечар, 1978, 69-71.
- Драгослав Девић: Народна музика Драгачева (облици и развој), Београд, 1986.
- Драгослав Девић: Народна музика Црноречја (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар Бољевац, ФМУ Београд, 1990.
- Драгослав Девић: Народна музика, Културна историја Сврљига II, Народни универзитет - Сврљиг, Просвета - Ниш, 1992, 427-539.
- Владимир Р. Ђорђевић: Српске народне мелодије (јужна Србија), Скопље, 1928.
- Владимир Р. Ђорђевић: Српске народне мелодије (предратна Србија), Београд, 1931.
- Љубица и Даница Јанковић: Народне игре II, Београд, 1937.
- Исте, Народне игре V, Београд, 1949.
- Исте, Народне игре VI, Београд, 1951.
- Исте, Народне игре VII, Београд, 1952.
- Исте, Народне игре VIII, Београд, 1964.

За рад обавезно користити аудио снимке сеоских свирача.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- десет традиционалних мелодија.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Две традиционалне мелодије различитог карактера.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Наставити рад на даљем развоју елементарне технике свирања и проширење свирачког амбитуса преко октаве.
- Увођење украсних тонова и сложенијих ритмичких фигура (као и аксак ритмова).
- Обавезно слушање теренских снимака и покушај да се науче по слуху.
- Радити на оспособљавању ученика да из нотног записа прочитају народну мелодију.
- У овој фази рада треба отпочети са свирањем једноструких и двоструких предудара пред веће нотне вредности, половине и четвртине.
- Посебно треба инсистирати на агогичким и динамичким мелодијским захтевима кроз посебне вежбе као и кроз конкретне музичке примере.

ЛИТЕРАТУРА из И разреда, као и:

- Александар Линин: Народни музички инструменти, Скопље, 1986.
- Љиљана Пешић: Народни музички инструменти на Косову и Метохији, Рад XIV конгреса СУФЈ (Призрен 1967), Београд, СУФЈ, 1974, 97-99

У раду обавезно користити и теренске снимке сеоских свирача.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- десет традиционалних мелодија.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Три традиционалне мелодије различитог карактера.

II циклус (III и IV разред)

III разред

(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Рад на извођењу захтевнијих мелодија у погледу мелодијско-ритмичких и метричких проблема,
- Почетни рад на свирању импровизација, рабаџијске и путничке свирке.
- Посебну пажњу треба посветити виртуозитету кроз већи рад на техници и развоју музикалности.
- Усавршавање украсних тонова, посебно једноструких и двоструких предудара и постудара на четвртини или осмини основне нотне вредности.

ЛИТЕРАТУРА из И и II разреда, као и:

- Мирјана Вукичевић: Дипле Старе Црне Горе, Београд, Одељење за етнологију филозофског факултета у Београду, 1990.
- Петар D. Вукосављевић: Гајде у Србији (њихова сазвучја и могућност уклапања у савремени оркестар), Београд, Радио Београд, 1979.
- Петар D. Вукосављевић: Ерске гајде, Београд, Радио Београд и Народни универзитет у Сврљигу, 1981.
- Димитрије О. Големовић: Гајдаш Димитрије Перић (прилог проучавању музичке традиције североисточне Србије), Развитак, год. XXV, бр. 1, Зајечар, 1985, 83-90.
- Драгослав Девић: Општи преглед народних музичких инструмената у Војводини са посебним освртом на гајде у Србији, Рад XX конгреса СУФЈ (Нови Сад 1973), Београд, СУФЈ, 1978, 173-190.
- Владимир Ђорђевић: Скопске гајдарџије и њихови музички инструменти, Гласник скопског научног друштва, књ. 1 св. 2, Скопје, 1926.
- Александар Линин: Гајде на Балкану, Скопје, 1969, 305-315.
- Миљковић Љубинко: Бања (рукописни зборник - етномузиколошке одлике и записи архаичне и новије вокалне и инструменталне традиције сокобањског краја), Нота, Књажевац, 1978.

Поред горе наведене литературе обавезно користити и аудио снимке сеоских свирача.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- десет традиционалних мелодија.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Три традиционалне мелодије различитог карактера.

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- На овом нивоу рада ученик мора бити спреман на спретно извођење свих тонова који се могу добити на инструменту и украсних тонова попут мордента, пралтрилера, трилера.
- Извођење лествице кроз две октаве и у различитим ритмичким комбинацијама (у зависности од техничких могућности инструмента).
- Појачан рад мора бити усмерен на парландо рубато примере, најчешће импровизације и виртуозна народна кола са сложеним захтевима у погледу агогике и динамике.
- Упознавање ученика и са осталим дувачким народним инструментима, као што су жигафон, модификована фрула и др, као и са другим начинима усавршавања техничких могућности дувачких инструмената.

ЛИТЕРАТУРА

Сва наведена у претходним разредима.

Поред литературе и постојећих нотних записа у раду свакако треба користити и аудио снимке традиционалног народног свирања.

У оквиру четворогодишње редовне наставе пожељно је да ученици покушају да направе неки од инструмената и да овладају вештином прављења и одржавања пискова код гајди.
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- десет традиционалних мелодија.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Три традиционалне мелодије различитог карактера.

ЖИЧАНИ НАРОДНИ ИНСТРУМЕНТИ

(гусле - од једноструних до троструних и све врсте тамбура)

И циклус (И и II разред)

И разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Упознавање ученика са историјским настанком и развојем наведених инструмената.
- Упознавање са поставком и начином добијања тона, држањем гудала код гусала, усаглашавањем жица код тамбуре.
- Кроз једноставне примере започети са овладавањем вештине која се односи на истовремено певање и свирање на гуслама.
- Посебно треба упутити ученике у одржавање инструмента.
ЛИТЕРАТУРА
- Митар С. Влаховић: О гуслама и гусларима у пиротском крају, ГЕМ у Београду, књ. XI, Београд, 1936, 142-159.
- Сава Вукосављев: Тамбура самица, Зборник радова XXXIV конгреса СУФЈ, Тузла, 1987, 493-497.
- Димитрије О. Големовић: Народна музика Подриња, Сарајево, Другари, 1987.
- Димитрије Големовић: Музичка традиција Азбуковице, Љубовија, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989.
- Димитрије Големовић: Народна музика ужичког краја, Етнографски институт САНУ, Београд.
- Драгослав Девић: Народна музика Драгачева (облици и развој), Београд ФМУ, 1986.
- Драгослав Девић: Народна музика, Културна историја Сврљига II, Народни универзитет у Сврљигу, Ниш - Просвета, 1992, 427-539.
- Драгослав Девић: Народна музика Црноречја (у светлости етногенетских процеса), Београд, ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар Бољевац, ФМУ Београд, 1990.
- Јасминка Докмановић: Ћемане из југоисточне Србије - од компаративног погледа до елемената етно-социолошких процеса, Развитак, год. XXXII, бр. 3-4 (1988-1989), 1992, 110-112.
- Владимир Каракашевић: Гусле и гуслари, Летопис Матице српске, књ. 195, св. 3, Нови Сад, 1-35.
- Миливоје Кнежевић: Гусле јаворове, Рад VII Конгреса СФЈ (Охрид 1960), Охрид, 1964.
- Радмила Радовић: Народни гуслар Перо Остојић (Прилог проучавању епског стваралаштва зворничког Подриња), Зборник радова XXXIV конгреса СУФЈ, Тузла, 1987, 309-316.
- Љубинко Миљковић: Музичка традиција Србије III, Доња Јасеница, РО Центар за културу "Доња Јасеница", Смедеревска Паланка, 1985.
- Радмила Стојановић: Гусле и гуслари Јабланице и Пусте Реке, Рад XXVIII конгреса СУФЈ, Сутоморе, УФ Црне Горе, 1982, 310-315.

Поред литературе и постојећих нотних записа у раду обавезно користити и теренске снимке.
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- десет традиционалних мелодија.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
СМОТРА (на крају школске године)
1. Две традиционалне мелодије.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Наставити рад на развоју елемената технике свирања и побољшања квалитета тона.
- Усложњавање мелодијско-ритмичких и агогичких захтева.
- Поставка динамичких сенчења у оквиру мелодијског тока.

ЛИТЕРАТУРА као у И разреду.
Поред литературе и постојећих нотних записа у раду треба користити и аудио снимке традиционалног свирања сеоских свирача.
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- десет традиционалних мелодија.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Три традиционалне мелодије различитог карактера.

II циклус (III и IV разред)

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Извођење сложенијих примера народне свирке са више виртуозних елемената.
- Посебно инсистирати на извођењу песама у целини код гусала и рад на драмском приказу текста.
- Код тамбуре треба посебно радити на доброј координацији леве и десне руке у сложеним мелодијско-ритмичким примерима.

ЛИТЕРАТУРА као и у претходна два разреда.
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- десет традиционалних мелодија.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Три традиционалне мелодије различитог садржаја и карактера.

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Наставити рад на усавршавању технике свирања и обогаћивању програмског репертоара новим примерима.
- Код певања уз инструменталну пратњу посебно обратити пажњу на драмско доношење текста.
- Већу пажњу треба посветити виртуозним примерима сложених техничких и музичких захтева.

ЛИТЕРАТУРА као и у претходним разредима.
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- десет традиционалних мелодија.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Три традиционалне мелодије различитог садржаја и карактера.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА СВИРАЊА НА ДУВАЧКИМ И ЖИЧАНИМ ТРАДИЦИОНАЛНИМ НАРОДНИМ ИНСТРУМЕНТИМА

Неговањем традиционалног свирања светска културна баштина ће сачувати један важан и богат музички сегмент створен у прошлости и проистекао из основних стваралачких интенција колективног музицирања. Вештина извођења у оквиру традиционалне музике не сме бити заснована на обрадама и стилизацијама већ на репродукцији аутентичних традиционалних мелодија. Учење оригиналних мелодија доприноси упознавању кодираног музичког система традиционалног корпуса и могућност импровизације у оквирима дозвољених норми. Свирање на традиционалним инструментима подразумева упознавање са основним органолошким специфичностима инструмената и извођење инструменталних (импровизације, народне игре и др) и вокално-инструменталних форми (певање уз гусле, певање уз кавал и др.). Усвајање традиционалних принципа музицирања подразумева и музичку пратњу песмама али искључиво онако како се то ради у традиционалној музици, односно без комбинација које нису биле део народне праксе.

Одговорност коју посао педагога подразумева испољава се, не само у његовом познавању материје коју изучава, већ и широк увид у основне принципе и законитости развојне психологије. Будући да је, нарочито у оквирима индивидуалне наставе, наставни процес снажно обележен феноменом трансфера, наставник, у функцији "трећег родитеља", представља важну идентификациону фигуру, у пресудној мери одговорну за музичку, а знатним делом и личну судбину свог ученика. Оваква одговорност обавезује наставника на основно упознавање ученикове породичног окружења (пре свега, интензитета и карактера родитељске подршке ученику музичком школовању и нивоа њихових очекивања), једнако као и услова у којима ученик живи (нарочито квалитета инструмента на којем вежба или могућности набавке инструмента, уколико га ученик не поседује). Опскрбљен подацима ове врсте, наставник ће бити у стању да прецизније процени ученикову личност, посебно његову музичку мотивацију и његове развојне капацитете те да, на основу такве процене, креира наставно-васпитни третман, којим ће ученика довести до оптималног остварења његовог индивидуалног потенцијала. Зато став наставника према ученику мора бити испуњен наклоношћу, топлином, саосећањем, разумевањем, подршком, охрабрењем и поштовањем.

Од наставника се очекује редовна и савесна припрема за часове и пажљиво праћење и планирање развоја сваког ученика у класи. Припрема обухвата читав спектар активности - од детаљног проучавања ученикове репертоара (аналитичким просвиравањем или, евентуално, припремањем за извођење на подијуму), преко упоређивања различитих транскрипција мелодија и допуњавања истих, до континуираног вођења обимне евиденције о ученику раду и напретку. Претпоставка је да ће добар наставник увек имати на уму комплексност и свеобухватност процеса музичке наставе и да ове њене важне стране никад неће запостављати ради пуког усавршавања искључиво занатске компоненте ученикове свирања. То значи да ће наставник, током читавог периода рада на одабраним мелодијама, изналазити начин да ученику пренесе сва своја знања о техничким поступцима и извођачким изражајним средствима, поетској, психолошкој или филозофској позадини свирке. Обрада сваке мелодије мора бити припремљена одговарајућом теоријском експликацијом која подразумева упознавање са основним подацима: географско лоцирање (порекло форме), упознавање са основним одликама одређеног музичког дијалекта, објашњење обредне ситуације (уколико је мелодија обредна), тумачење поетског садржаја и др. Посебну пажњу наставник мора посветити извођењу нетемперованих тонских система и слободних метроритмичких мелодија, као и мелографији конкретног примера.

У току школске године наставник је обавезан да изведе ученика на два јавна наступа (интерна часа) и две смотре (на крају првог и на крају другог полугодишта). Смотре имају сврху да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес ученикове

развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства. Ученику није допуштено да свира из нота на првој смотри, обавезним јавним наступима и другој смотри (на крају школске године) и до краја школовања у основној музичкој школи. Инструменталне форме које чине репертоар на главном предмету нису меморијски толико захтевне да се не могу изводити напамет. Препоручује се велика умереност и опрез у организовању и припреми ученикових концертних активности. Почетни рад на овладавању тремом мора бити спроведен кроз посебну психолошку припрему и учешћем на интерним часовима. Сваки наступ треба коментарисати тако да се ученик подстиче на рад и јавно извођење. Тек када наставник процени да је ученик извођачки и психолошки спреман, може се приступити концертном извођењу. Обазрив наставник неће допустити да ученикова мотивација временом постане искључиво такмичарски усмерена, једнако као што неће упасти у опасну замку вредновања резултата сопственог рада бројем награда и признања које његови ученици освајају.
Квалитетан педагошки рад подразумева равноправан третман свих ученика у класи без фаворизовања појединих ученика у односу на остале. Било какав дискриминаторски став у односу на степен музичке обдарености или неко друго учениково индивидуално својство сматра се педагошки и морално недопустивим. Савестан наставник ће интроспективно-аналитичким приступом проблематици индивидуалног наставног процеса пажљиво штитити ученика од развојно погубног пројектовања сопствених амбиција. Једна од најважнијих потврда његове исправне педагошке позиције биће упоран рад на сопственом усавршавању - повременим учењем новог репертоара, стицањем увида у етномузиколошку литературу и инструменталне мелодије у архивској грађи, честим одласцима на концерте, праћењем актуелних збивања у светској и домаћој дискографији, јавним наступањем, периодичним обнављањем теоријског знања, читањем методолошке, педагошке и психолошке литературе, сталним допуњавањем личног образовања и проширивањем свог културног и духовног хоризонта.

ГРУПНО СВИРАЊЕ

II циклус (III и IV разред)

III разред

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Увођењем овог предмета ученици стичу праксу заједничког музицирања, посебно када су у питању два кавала или две фруле.
- На групном свирању треба неговати искључиво оне комбинације инструмената које су заступљене у народној пракси.
- Реализовати могућност комбиновања инструмента и гласа, али искључиво у традиционалним оквирима (као нпр. кавала и гласа).
- Користити почетне примере једноставније мелодијско-ритмичке структуре са мање украса, углавном једноструких и двоструких предудара.

ЛИТЕРАТУРА као и за главни предмет.
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- десет традиционалних мелодија.

IV разред

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Наставити рад на сложеним двогласним примерима свирке у дуету.
- Посебно обратити пажњу на извођење виртуознијих народних кола или песама са већим агогичким и динамичким захтевима.

ЛИТЕРАТУРА као и за главни предмет.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- десет традиционалних мелодија.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Вештина извођења у оквиру традиционалне музике не сме бити заснована на обрадама и стилизацијама већ на репродукцији аутентичних традиционалних мелодија. Учење оригиналних мелодија доприноси упознавању кодираног музичког система традиционалног корпуса и могућност импровизације у оквирима дозвољених норми. Групно свирање на традиционалним инструментима подразумева извођење инструменталних (импровизације, народне игре и др.) и вокално-инструменталних форми (певање уз два кавала и др.).

Одговорност коју посао педагога подразумева испољава се, не само у његовом познавању материје коју изучава, већ и широк увид у основне принципе и законитости развојне психологије. Будући да је, нарочито у оквирима индивидуалне наставе, наставни процес снажно обележен феноменом трансфера, наставник, у функцији "трећег родитеља", представља важну идентификациону фигуру, у пресудној мери одговорну за музичку, а знатним делом и личну судбину свог ученика. Оваква одговорност обавезује наставника на основно упознавање породичног окружења ученика (пре свега, интензитета и карактера родитељске подршке музичком школовању), једнако као и услова у којима ученици живе (нарочито квалитета инструмената на којима вежбају). Опскрбљен подацима ове врсте, наставник ће бити у стању да прецизније процени личности ученика, посебно њихову музичку мотивацију и развојне капацитете те да, на основу такве процене, креира наставно-васпитни рад, којим ће ученике довести до квалитетне музичке реализације. Зато став наставника према ученицима мора бити испуњен наклоношћу, топлином, саосећањем, разумевањем, подршком, охрабрењем и поштовањем.

Од наставника се очекује редовна и савесна припрема за часове и пажљиво праћење и планирање развоја сваког ученика. Припрема обухвата читав спектар активности - од детаљног проучавања репертоара (аналитичким просвиравањем или, евентуално, припремањем за извођење на подијуму), преко упоређивања различитих транскрипција мелодија и допуњавања истих, до континуираног вођења обимне евиденције о напретку ученика.

Претпоставка је да ће добар наставник увек имати на уму комплексност и свеобухватност процеса музичке наставе и да ове њене важне стране никад неће запостављати ради пуког усавршавања искључиво занатске компоненте учениковог свирања. То значи да ће наставник, током читавог периода рада на одабраним мелодијама, изналазити начин да ученицима пренесе сва своја знања о техничким поступцима и извођачким изражајним средствима, поетској, психолошкој или филозофској позадини свирке. Обрада сваке мелодије мора бити припремљена одговарајућом теоријском експликацијом која подразумева упознавање са основним подацима: географско лоцирање (порекло форме), упознавање са основним одликама одређеног музичког дијалекта, објашњење обредне ситуације (уколико је мелодија обредна), тумачење поетског садржаја и др. Посебну пажњу наставник мора посветити извођењу нетемперованих тонских система и слободних метроритмичких мелодија. Рад на групном свирању створиће код ученика осећај за извођење главне и пратеће мелодијске линије и њиховом односу.

У току школске године наставник је обавезан да изведе ученике на два јавна наступа (интерна часа) и две смотре (на крају првог и на крају другог полугодишта). Смотре имају сврху да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес развоја ученика и напретка, као и да буду неопходан полигон за рано стицање извођачког искуства ученика. Ученицима није допуштено да свирају из нота на првој смотри, обавезним јавним наступима и другој смотри (на крају школске године) и до краја школовања у основној музичкој школи. Инструменталне форме које чине репертоар нису меморијски толико захтевне да се не могу изводити напамет.

Квалитетан педагошки рад подразумева равноправан третман свих ученика и подстицање успешне групне сарадње. Било какав дискриминаторски став у односу на

степен музичке обдарености или неко друго учениково индивидуално својство сматра се педагошки и морално недопустивим. Савестан наставник ће интроспективно-аналитичким приступом проблематици наставног процеса пажљиво штитити ученике од развојно погубног пројектовања сопствених амбиција. Једна од најважнијих потврда његове исправне педагошке позиције биће упоран рад на сопственом усавршавању - повременим учењем новог репертоара, стицањем увида у етномузиколошку литературу и инструменталне мелодије у архивској грађи, честим одласцима на концерте, праћењем актуелних збивања у светској и домаћој дискографији, јавним наступањем, периодичним обнављањем теоријског знања, читањем методолошке, педагошке и психолошке литературе, сталним допуњавањем личног образовања и проширивањем свог културног и духовног хоризонта.

2.2. СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ

Традиционално певање мора бити базирано искључиво на учењу аутентичних народних напева на основу теренских снимака (извођење обрада и стилизације није дозвољено).

I циклус

I разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- На почетку учења битно је поставити основно теоријско предзнање о улози и значају традиционалног певања у српској патријархалној заједници.
- Упознавање ученика са техником дисања и рад на техничким вежбама за поставку гласа у српском народном певању.
- Изводити примере једноставније мело-ритмичке структуре и са мало украсних тонова.
- Сви примери који се уче не смеју бити стилизација или обрада већ искључиво аутентични народни напеви.
- На почетку рада сви примери морају бити научени са теренских снимака сеоских певача.
- Посебно обратити пажњу на нетемперовани тонски систем и усвајање што више народних певачких манира.

Поред једногласа могу се изводити и лакши двогласни примери бордунског типа, као основа за поставку двогласног певања.

- Повремено спајати више певача ради заједничког извођења одређеног двогласног примера.
- У оквиру програма традиционалног певања потребно је радити на основама групног певања, које се састоји у усаглашавању певачке технике више певача, посебно у прилагођавању различитих гласовних боја.
- У овој фази рада најважније је усагласити вокале по звучности интензитету и начину извођења код свих ученика.
- Препоручује се и записивање, мелографија примера и коришћење терминологије везане за певање која је део народног певачког искуства.
- Посебну пажњу треба посветити тумачењу текстова и инсистирати на томе да ученици знају функцију напева и његово географско одредиште.

ЛИТЕРАТУРА

- Ст. Ст. Мокрањац: Српске народне песме и игре са мелодијама из Левча, СКА, Београд, 1902.
- Миодраг А. Васиљевић: Југословенски музички фолклор И (народне мелодије које се певају на Космету), Београд, 1950.
- Миодраг А. Васиљевић: Народне мелодије из Санџака, САНУ, Београд, 1953.
- Миодраг А. Васиљевић: Народне мелодије лесковачког краја, САНУ, Београд, 1960.
- Оливера Васић и Димитрије Големовић: Народне песме и игре у околини Бујановца, Етнографски институт САНУ, Београд, 1980.

- П. Вукосављевић: О. Васић и Ј. Бјеладиновић, Народне мелодије, игре и ношње Пештерско-сјеничке висоравни, Београд, Радио Београд, 1984, 6-189.
- Димитрије Големовић: Народна музика ужичког краја, Етнографски институт САНУ, Београд, Завичајни музеј, Титово Ужице, 1990.
- Димитрије О. Големовић: Рефрен у народном певању - од обреда до забаве, Реноме, Бјељина, Академија уметности, Бања Лука, 2000.
- Драгослав Девић: Народна музика Драгачева (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986.
- Драгослав Девић: Народна музика Црноречја (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990.
- Драгослав Девић: Антологија српских и црногорских народних песама с мелодијама, Београд, 2001.
- Владимир Ђорђевић: Српске народне мелодије (предратна Србија), Београд, 1931.
- Коста П. Манојловић: Народне мелодије из источне Србије, САНУ, Београд, 1965.
- Стеван Ст. Мокрањац: Записи народних мелодија, САНУ, Београд, 1966.
- Радмила Петровић: Српска народна музика (песма као израз народног музичког мишљења), САНУ, Београд, 1989.
- Радмила Петровић и Јелена Јовановић: Ej, Рудниче, ти планино стара, Традиционално певање и свирање групе Црнућанка, Музиколошки институт САНУ, Културни центар Горњи Милановац, Вукова задужбина Београд, Београд, 2003.
- Живојин Станковић: Народне песме у Крајини, САН, Београд, 1951.

У процесу учења обавезно је користити теренске снимке српског народног певања.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- осам једногласних примера из различитих крајева Србије са једноставнијим вокалним захтевима (укључујући и антифоне примере);
- два једноставна двогласна примера бордунског типа (нпр. "Стаде бјела кликовати вила" и "Заспо ми је драги на зеленој трави").
- два једноставнија примера певања "на бас" (нпр. "Село, село моје", "О, мој миле медени" и слично).

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Два примера солистичког певања различитог карактера;
2. Један двогласни пример бордунског типа.

II циклус

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Наставља се и продубљује рад на певачкој техници уз овладавање сложенијим певачким примерима парландо рубато система.
- На овом певачком нивоу изводе се примери са више украса и већег мелодијског амбитуса.
- Наставља се рад на увођењу двогласа преко лакших хетерофоних примера, као и преко певања "на бас".
- Сви примери који се уче не смеју бити обраде или стилизације, већ искључиво аутентични народни напеви.
- Наставити са радом на двогласним примерима уз успостављање сазвука који су типични за српско певање.
- Ученици морају бити оспособљени да самостално изводе пратећи глас без грешке као и да владају деоницом првог гласа у примерима "на бас" уз пратњу групе.

ЛИТЕРАТУРА поред наведене литературе за И разред, као и:

- Димитрије О. Големовић: Музичка традиција Азбуковице, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, Љубовија, 1989.
- Димитрије О. Големовић: Народна музика Подриња, Сарајево, Другари, 1987.

- Драгослав Девић: Народна музика, Културна историја Сврљига II, Сврљиг - Народни универзитет, Ниш - Просвета, 1992, 427-539.

Уз поменуту литературу обавезно је коришћење аудио снимака сеоских певача.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- пет једногласних примера из различитих српских крајева;
- три лакша примера "на глас" и то два бордунска и један хетерофон;
- четири лакша примера "на бас".

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Два једногласна примера;
2. Два двогласна примера (од којих је један "на бас", а други "на глас").

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Неговањем традиционалног певања светска културна баштина ће сачувати један важан и богат музички сегмент створен у прошлости и проистекао из основних стваралачких интенција колективног музицирања. Вештина извођења у оквиру традиционалне музике не сме бити заснована на обрадама и стилизацијама већ на репродукцији аутентичних традиционалних мелодија. Учење оригиналних напева доприноси упознавању кодираног музичког система традиционалног корпуса и могућност импровизације у оквирима дозвољених норми. Усвајање традиционалних принципа музицирања подразумева и музичку пратњу песмама али искључиво онако како се то ради у традиционаллној музици, односно без комбинација које нису биле део народне праксе. Бављење овом музиком оплеменићe младе и подстаћи ће их на самопоштовање, поштовање других култура и развијање сопствених музичких естетских вредности.

Одговорност коју посао педагога подразумева испољава се, не само у његовом познавању материје коју изучава, већ и широк увид у основне принципе и законитости развојне психологије. Будући да је, нарочито у оквирима индивидуалне наставе, наставни процес снажно обележен феноменом трансфера, наставник, у функцији "трећег родитеља", представља важну идентификациону фигуру, у пресудној мери одговорну за музичку, а знатним делом и личну судбину свог ученика. Оваква одговорност обавезује наставника на основно упознавање ученикoвог породичног окружења (пре свега, интензитета и карактера родитељске подршке ученикoвом музичком школовању и нивоа њихових очекивања), једнако као и услова у којима ученик живи. Опскрбљен подацима ове врсте, наставник ће бити у стању да прецизније процени ученикову личност, посебно његову музичку мотивацију и његове развојне капацитете те да, на основу такве процене, креира наставно-васпитни рад, којим ће ученика довести до оптималног остварења његовог индивидуалног потенцијала. Зато став наставника према ученику мора бити испуњен наклоношћу, топлином, саосећањем, разумевањем, подршком, охрабрењем и поштовањем.

Од наставника се очекује редовна и савесна припрема за часове и пажљиво праћење и планирање развоја сваког ученика у класи. Припрема обухвата читав спектар активности - од детаљног проучавања песама са ученикoвог репертоара (аналитичким пропевавањем или, евентуално, припремањем за извођење на подијуму), преко упоређивања различитих транскрипција песама и допуњавања истих, до континуираног вођења обимне евиденције о ученикoвом раду и напретку. Ради што успешнијег упознавања са традиционалном музиком пожељно је ученике водити на теренско истраживање и учење певања од казивача.

Претпоставка је да ће добар наставник увек имати на уму комплексност и свеобухватност процеса музичке наставе и да ове њене важне стране никад неће запостављати ради пуког усавршавања искључиво занатске компоненте ученикoвог певања. То значи да ће наставник, током читавог периода рада на одабраним песмама, изналазити начин да ученику пренесе сва своја знања о техничким поступцима и извођачким изражајним средствима, поетској, психолошкој или филозофској позадини напева. Обрада сваког напева мора бити припремљена

одговарајућом теоријском експликацијом која подразумева упознавање са основним подацима: географско лоцирање (порекло песме), упознавање са основним одликама одређеног музичког дијалекта, објашњење обредне ситуације (уколико је напев обредни), тумачење поетског садржаја и др. Пожељно је да наставник са учеником ради на мелографији једноставнијих примера. Посебну пажњу наставник мора посветити извођењу нетемперованих тонских система и слободних метроритмичких напева. Пожељно је да наставник повремено ученике окупља у мање групе ради заједничког певања, јер се тиме поштује традиционални модел извођења а ученици мотивишу на групни рад.

У току школске године наставник је обавезан да изведе ученика на два јавна наступа (интерна часа) и две смотре (на крају првог и на крају другог полугодишта). Смотре имају сврху да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес ученичковог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства. Ученику није допуштено да пева из нота на првој смотри, обавезним јавним наступима и другој смотри (на крају школске године) и до краја школовања у основној музичкој школи. Песме које чине репертоар на главном предмету нису меморијски толико захтевне да се не могу изводити напамет. Препоручује се велика умереност и опрез у организовању и припреми ученикових концертних активности. Почетни рад на овладавању тремом мора бити спроведен кроз посебну психолошку припрему и учешћем на интерним часовима. Сваки наступ треба коментарисати тако да се ученик подстиче на рад и јавно извођење. Тек када наставник процени да је ученик извођачки и психолошки спреман, може се приступити концертном извођењу. Обазрив наставник неће допустити да ученикова мотивација временом постане искључиво такмичарски усмерена, једнако као што неће упасти у опасну замку вредновања резултата сопственог рада бројем награда и признања које његови ученици освајају.

Квалитетан педагошки рад подразумева равноправан третман свих ученика у класи без фаворизовања појединих ученика у односу на остале. Било какав дискриминаторски став у односу на степен музичке обдарености или неко друго учениково индивидуално својство сматра се педагошки и морално недопустивим. Савестан наставник ће интроспективно-аналитичким приступом проблематици индивидуалног наставног процеса пажљиво штитити ученика од развојно погубног пројектовања сопствених амбиција. Једна од најважнијих потврда његове исправне педагошке позиције биће упоран рад на сопственом усавршавању - повременим учењем новог репертоара, стицањем увида у етномузиколошку литературу, честим одласцима на концерте, праћењем актуелних збивања у светској и домаћој дискографији, јавним наступањем, периодичним обнављањем теоријског знања, читањем методолошке, педагошке и психолошке литературе, сталним допуњавањем личног образовања и проширивањем свог културног и духовног хоризонта.

УПОРЕДНИ КЛАВИР

(1 час недељно, 35 годишње)

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Развијање љубави и интересовања према клавиру и уметничкој музици.
- Остваривање доброг контакта са инструментом.
- Једноставније и брже долажење до квалитетног тона.
- Препознавање регистара на клавиру.
- Правилно интерпретирање нотног текста, одговарајуће тежине, у виолинском и бас кључу.
- Усвајање основне нотне вредности и основне ритмичке мотиве.
- Препознавање мотива, фразе, реченице, музичке мисли.
- Разликовање динамичких термина.
- Разликовање елемената артикулације.

- Коришћење правилног прстореда.
- Препознаје основе орнаментике.
- Разумевање законитости метрике.
- Познавање основних темпа и ознака за агогику.
- Савладавање ознака за педал.
- Разликовање врсте основних удара: стакато, легато, портато, тенуто, нон легато.
- Уједначено извођење низа тонова у различитим темпима, подједнако у обе руке.
- Усвајање основе извођења интервала и акорада у низу, као и репетиције и скокова.
- Развој способности да се одреди карактер мелодије.
- Разликовање основне технике полифоније.
- Оспособљавање ученика да сам себе прати на клавиру док пева.

I циклус

I разред

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Упознавање са инструментом, правилан положај за клавиром и природна поставка руку.
- Усвајање основа нотног писма и музичке терминологије.
- Овладавање елементима технике свирања.
- Упознавање са елементима музичке форме у циљу садржајног изражавања.
- Оспособљавање ученика за самоконтролу звука.
- Осамостаљивање за корепетицију.

ЛЕСТВИЦЕ
- Дурске лествице у четвртинама у обиму једне октаве, најмање три.
- Дурски трозвуци разложено и истовремено: основни облик и два обртаја, трогласно у четвртинама.

ЛИТЕРАТУРА
- Школе за клавир: Јела Кршић, Бајер, Николајев (једна од њих)
- Диверноа: Основне вежбе за клавир, оп. 176 - избор
- Избор лаких композиција (Просвета, Београд)
- Раули: Оп. 36 и оп. 37
- Збирка Наши композитори за младе пијанисте
- Сви наведени комади из почетних школа за клавир (Николајев, Кршић, Петровић)
- V. Миланковић: Дечје приче, 25 минијатура за И и II разред
- Друге композиције одговарајуће тежине.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- лествице и трозвуци по програму;
- најмање педесет композиција из наведеног програма.

СМОТРА (крај И полугодишта)
- једна лествица;
- једна етида.

СМОТРА (крај школске године)
1. Три композиције различитог карактера по слободном избору.

II циклус

II разред

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Овладавање појмовима музичке форме: мотив, двотакт, четворотакт, реченица, дводелна и троделна песма, сонатни облик, рондо.
- Усвајање фразирања као основе музичког мишљења.

- Развој способности да се визуелна представа спроведе у аудио представу (остварење).
- Разумевање значења нијансе у звуку.
- Правилно слушање свог извођења.
- Развој критичког мишљења о тренутној реализацији музичке мисли.
- Развој способности да се уочавају грешке.
- Уочавање разлике односа леве и десне руке.
- Схватање важности мелодије у односу на пратњу.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске лествице у осминама у обиму две октаве, најмање три које нису рађене у И разреду.
- Молске лествице у четвртинама у обиму једне октаве, најмање две.
- Трозвуци у четвртинама разложено и истовремено у обиму две октаве - завршетак секстакордом.

ЛИТЕРАТУРА

- Јела Кршић: Клавирска читанка
- Диверноа: Основне вежбе за клавир, оп. 176
- Лемоан: Дечје етиде оп. 37
- Ј. С. Бах: Мале композиције
- Хендл: Избор композиција, редакција Јеле Кршић
- Избор сонатина И и II део
- Вера Миланковић: Дечје приче, 25 минијатура за И и II разред
- М. Тајчевић: За мале
- Шуман: Албум за младе, оп. 68, избор
- Мајкапар: оп. 16, 24 лаке композиције
- Џилок: Прелиди у романтичном стилу (тежи).

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- лествице и трозвуци по програму;
- осам композиција различитог карактера од чега 4 етиде;
- две полифоне композиције;
- једна цела сонатина.

СМОТРА (крај И полугодишта)

- једна лествица;
- једна етида.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

5. Једна полифона композиција.
6. Један став сонатине.
7. Један комад по избору.

Испитни програм се изводи напамет.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

На првим часовима ученика треба упознати са кратким историјским развојем инструмента, начином функционисања механизма и саставним деловима клавира. Ученика треба правилно поставити за инструмент водећи рачуна о удаљености и висини клавирске столице у односу на инструмент.

Непосредан контакт почиње поставком руке на клавијатуру и извођењем првих тонова "портаменто" начином свирања, сваком руком посебно. Ученик постепено упознаје клавијатуру и нотно писмо.

Развијање унутрашњег слуха код ученика је веома важан задатак и корисно је налажење мелодија по слуху.

Сваки нови задатак потребно је остварити на високо професионалном нивоу, поштујући индивидуална својства сваког ученика, интелектуалне потенцијале, мотивисаност за самостални рад, уз јасно постављене захтеве. Упоредо радити на техничком и музичком развоју ученика и развијати његове слабије стране.

У раду са ученицима водити рачуна о различитим могућностима ученика у зависности од њиховог талента. Свако дело треба најпре правилно прочитати, објаснити,

анализирати са свих страна и поставити високе уметничке захтеве. Добро припремљен ученик са већом сигурношћу и личним задовољством излази на јавно извођење. Педагог треба да одабере програм према могућностима сваког ученика, посебно водећи рачуна и о његовом нервном склопу и о физичким могућностима.
Међусобно поверење и поштовање личности и атмосфера сарадње на часу доприносе правилном и успешном развијању свих потенцијала које ученик поседује.
Основни циљ учења упоредног клавира за ученике соло певања је њихово оспособљавање за самостално праћење и анализирање не само облика композиције коју савлађују, него и за препознавање стила са свим његовим карактеристикама. Такође је неопходно да ученик, радећи на клавирској композицији, уме да препозна основне хармонске токове, модулације, полифонију и друге музичке елементе, што ће му само помоћи да лакше савлада и разуме репертоар соло певања.

2.3. ТЕОРЕТСКИ ПРЕДМЕТИ

ЧЕТВОРОГОДИШЊЕ МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

(солфеђо и теорија музике - за ученике српског традиционалног свирања)

СОЛФЕЂО

ЦИЉ
Развијање музикалности и писмености кроз прожимање васпитног и образовног процеса.
ЗАДАЦИ
- Развијање музичких способности (музичке меморије, способности праћења мелодијског, полифоног и хармонског тока).
- Развој читања, писања и схватања музике и музичког писма са развојем музичког мишљења.
- Усађивање звучних представа и њихово везивање са сликом, односно слике са звуком кроз стицање знања и вештина (мелодика, ритам, диктати).
- Упознавање музичке литературе, интерпретације и основних елемената музичких стилова.
- Осамостаљивање ученика и развој њихових креативних способности.

I циклус (I и II разред)

I разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
МЕЛОДИКА
- Тоналитети Це, Ге, Еф-дур и а-мол, де-мол. Детаљна обрада. Лествично кретање и скокови у тонове тоничног трозвука, вођицу и субдоминанту. Обрада примера из литературе за дуваче. Певање каденци свих обрађених тоналитета.
- Примена ознака за темпо, динамику, артикулацију и фразирање. Двогласно певање мотива, двогласа бордунског типа и обрада неколико канона. Певање српских народних песама са текстом и солмизацијом.
- Припрема: е-мол. Певање лествице и каденце; примери из литературе; опажање тонова.
РИТАМ
- Метричке врсте и ритмичке фигуре: тактови 2/4, 3/4, 4/4, 2/2, 3/8 и 6/8 (такт 6/8 без поделе јединице); фигуре дводелне поделе са паузама и луковима, основне фигуре четвороделне поделе и пунктиране фигуре на две и једној ритмичкој јединици; синкопа.
- Равномерно читање у виолинском и бас кључу умереним и брзим темпом.
- Ритмичко читање на на утврђеним позицијама солмизационих слогова и читање одговарајућих инсерата из инструменталне литературе.

- Мануелна репродукција.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

- Опажање, интонирање и записивање појединачних и више тонова у обрађеним тоналитетима.
- Усмени мелодијско ритмички диктат, а писмени ритмички диктати (ритмички мотиви). Опажање метра, певаних песама са текстом.
- Интонирање интервала и тоничних квинтакорада у свим наведеним тоналитетима.
- Појмови и термини везани за нотно писмо, лествицу, интервале и трозвуке. Тон и тонске особине. Основни тонови и хроматски знаци. Интервали до октаве и постављање у линијском систему.
- Штимови лествица који се обрађују.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

- Теоријско упознавање са дурским лествицама до четири предзнака и молским лествицама а, де, е и це-мол.
- Конструкција дурских и молских квинтакорада на основним тоновима обрађених лествица у првом разреду.
- Основне ознаке за темпо, динамику, артикулацију и агогику из музичке литературе.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Обнављање и утврђивање тоналитета обрађених у И разреду са тежим ритмичко-мелодијским склоповима.
- Поставка: е-мол, А-дур, це-мол, Де-дур. Транспоновање мотива.
- Припрема: упоређивање тоничних квинтакорада и тетрахорада, певање лаких мелодијских вежби у дуру и истоименом молу (а-А, Це-це, де-Де).
- Припрема: ге-мол, Бе-дур, ха-мол. Певање каденци наведених тоналитета.
- Технички део: хроматске скретнице и пролазнице, уз хармонизацију на клавиру.
- Двогласно певање мотива, канона, једноставних примера и једногласне композиције са клавирском пратњом. Одговарајући примери из инструменталне литературе и националне музичке традиције.

РИТАМ

- Метричке врсте и ритмичке фигуре.
- Обнављање метричких врста и проширивање фигура четвороделне поделе - синкопа и пунктиране фигуре на ритмичкој јединици. Нове мере: 3/2 и 3/8.
- Триола у основним мерама 2/4 и 3/4, 4/4.
- Равномерно читање у виолинском, бас и тенор кључу (за инструменталисте који га користе). Парлато вежбе и читање одговарајућих примера из литературе.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

- Опажање тонова и мотива и њихово интонирање.
- Опажање апсолутних висина.
- Интонирање 2 до 3 мале терце у низу.
- Опажање и интонирање штимова обрађених тоналитета.
- Опажање и интонтонирање дурског и молског трозвука из каденце и од основних тонова.
- Интонирање хроматских скретница.
- Опажање метричких врста преко песама са текстом.
- Ритмички диктати, кратки мотиви, писмени и мелодијски диктати из мелодике, усмено опажање мотива, а записивање појединачних тонова и мелодијско-ритмичких диктата.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

- Све дурске и молске лествице које су обрађене. Упоређивање паралелних и истоимених лествица и њихових тоничних квинтакорада а-Це-це, де-Де-ха, ге-Ге-е, а-А итд. Изговор малих и великих терци у низу.
- Конструкција свих квинтакорада.
- Лествични квинтакорди у хармонском молу.

- Интервали до октаве и увод у обртаје интервала без врсте само имена.
- Нове ознаке за темпо, динамику, артикулацију и агогику.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Писмени део: мелодијски диктат до два предзнака;
2. Тест из теорије: лествице, интервали трозвуци, тетрахорди;
3. Усмени део:

- мелодијски пример, тоналитети из градива И и II разреда;
- парлато, виолински и бас кључ.

II циклус (III и IV разред)

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Обнављање утврђивање обрађених тоналитета из II разреда.
- Обрада: ха-мол, ге-мол, Бе-дур, фис-мол и Е-дур.
- Примена хроматских скретница и пролазница уз хармонизацију наставника на клавиру.
- Транспоновање мотива.
- Певање мелодија у дуру и истоименом молу - мутација.
- Информативно: дијатонска модулација из дура на доминанту (Еф-Це-Еф итд.).

РИТАМ

- Утврђивање обрађених метричких врста и ритмичких фигура, парлато, диктати, посебно триоле.
- Нове метричке врсте 9/8, 12/8, 5/8 и 7/8.
- Равномерно и ритмичко читање као и мануелно извођење ритма према наведеном градиву.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

- Опажање тонова мотива и двозвука у тоналитету, усмено и писмено.
- Опажање апсолутних висина - усмено и писмено.
- Опажање акорада из каденци обрађених тоналитета.
- Писмени ритмички диктат у оквиру градива и једноставни мелодијско-ритмички диктат.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

- Све дурске и молске лествице и лествични интервали у дуру и хармонском молу, тетрахорди.
- Поставка прекомерног и умањеног квинтакорда, обртаји интервала и консонантних квинтакорада, доминантни септакорд и умањени септакорд.
- Проширивање знања из терминологије коришћењем инструменталне литературе.

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Утврђивање свих обрађених тоналитета са тежим скоковима.
- Обрада: Ес-дур, цис-мол, А-дур, еф-мол. Само теоретски Ха-дур, Фис-дур, бе-мол и ес-мол.
- Транспоновање мотива, двогласни примери и композиције уз клавирску пратњу.
- Информативно: модулације у паралелни и доминантни тоналитет.
- Мутације - лаки мелодијски примери.

РИТАМ

- Квинтола, секстола и септола на ритмичкој јединици и триола на половини јединице.
- Нове метричке врсте: 8/8 и 9/8, остали народни ритмови у примерима из музичког фолклора.

- Парлато: читање примера из одговарајуће инструменталне литературе и инструктивне вежбе.
- Примена умерено лаганих, умерено брзих и брзих темпа.
- Познавање свих ознака које прате инструменталну литературу. Опажање интонирања диктати.

ОПАЖАЊЕ И ИНТОНИРАЊЕ

- Опажање основних тонова и апсолутних висина у обиму - усмено и писмено.
- Опажање штимова и њихово интонирање.
- Интонирање и опажање доминантног и умањеног септакорда и њихово везивање за тоналитет.
- Ритмички и мелодијски диктати у оквиру градива.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Писмени део: диктат до четири предзнака.
2. Усмени део:

- мелодијска вежба тоналитети до четири предзнака (скретнице, пролазнице и мутација);
- парлато, промена кључа, виолински и бас, са свим ритмичким фигурама.

ЛИТЕРАТУРА

- Пандуровић, Александровић и Јелић: Солфеђо за И и II разред четворогодишње и И разред двогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Александровић и Јелић: Солфеђо за III разред четворогодишње и II разред двогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Александровић: Солфеђо за IV разред четворогодишње и II разред двогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Основни дидактичко-методички поступци обухватају развијање звучних представа с нотом сликом, како за област мелодике, тако и за област ритма. Овим се наставним смером усклађује рад на диктатима с певањем и ритмичким читањем. Звучне представе су, по правилу, мелодијски примери (песме са текстом и примери из литературе), мелодијски мотиви (за транспоновање, ради учвршћивања скокова у поједине ступњеве; за певање увек у оригиналном тоналитету ради постављања боје тоналитета и за постављање метричких врста и ритмичких фигура) и, тек на трећем месту, лествични низови (распевавање ученика, ширење обима гласа, упознавање лествица).

Примери се обрађују по слуху, у почетним разредима или из нотног текста, наравно уз помоћ наставника, а и певањем солмизационим слоговима уз тактирање. Свака нова наставна област праћена је наведеним поступцима који се потом преносе на опажање појединачних и више тонова, ритмичких фигура, метричких врста и усмених мелодијско-ритмичких диктата.

Остале дисциплине, теорија, опажање, интонирање са диктатом уско се повезују са наставним градивом из мелодике и ритма, нарочито у прва два разреда. За све годишње испите, шестогодишњег четворогодишњег и двогодишњег образовања испитне вежбе и задатке не пише предметни наставник, већ су истоветне за све ученике и задаје их актив наставника солфеђа.

РАСПОРЕД ГОДИШЊЕГ ГРАДИВА

Приликом планирања наставе за целу годину, полугодиште и тромесечје, треба предвидети време за обнављање већ постављених методских јединица, као и њихово даље разрађивање. После одређења када ће се припремати и поставити један тоналитет треба имати у виду то да се у последња два месеца школске године не постављају нове лествице. То исто важи и за ритмичке поставке, јер је и за мелодику и за ритам потребно одређено време како би се звучне представе усвојиле и надоградиле новим захтевима (више скокова, тежи захтеви за ритмичко читање, примена вокалне и инструменталне литературе из градива тог разреда, писмени

диктати, певање примера са листа) - а ради припремања ученика за што самосталније извођење и опажање музичког тока.
Када се у оквиру методске јединице планира ново градиво из ритма треба користити певање у већ познатом тоналитету, а када је поставка нове лествице у питању треба користити познате ритмичке фигуре и метричке врсте. Ново градиво увек прати - после поставке - рад на препознавању, као најелементарнијем виду учења. Писмени диктати и певање са листа (без претходне припреме) следе касније, на другим часовима, као и приликом обнављања претходних поставки, али са већим захтевима. Тиме се гарантује постојање концентричних кругова, познатих у свим педагошким дисциплинама у школама општег образовања.
ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ
Опажање појединачних тонова основа је памћења звука сваког ступња у лествици. Опажање појединачних тонова треба почети са неколико тонова (најбоље три) и то у једној до две октаве. Постепено се брзина свираних тонова повећава и шири обим (до три октаве) с тим да се идентификовани тонови певају солмизацијом када се изводе у гласовном регистру, а изговарају или записују када се примењује већи обим. Овоме треба додати препознавање интервала, односно препознавање два симултативно одсвирана тона која ученици најпре препознају певањем, а потом утврђују који је интервал (у зависности од програма одређеног разреда).
Препознавање више тонова (уз примену ритмичких диктата) води ка успешном бележењу усмених и писмених диктата, а препознавање акорада ка развијању хармонског слуха.
Усмене диктате (мелодијске и ритмичке) ученици изводе групно и појединачно, нарочито непосредно после учињене грешке у певању или писању диктата. Певањем диктираног мотива ученици развијају меморију, а она се даље усавршава техником рада на самодиктату (записивање научене песме, или певање мелодијског примера са табле и његовог записивања после брисања).
Интонирање тонова, према усменом диктату наставника, треба да се избегава (осим када се припрема неки детаљ). Треба користити нотну слику - табулатор јер се тако више везује звук са нотном сликом. Интонирање интервала и акорада треба што више везивати за тоналитет, односно лествицу која се тада обрађује у мелодици.
Интонирање и опажање акорада, дакле има за ослонац каденцу, као и однос трозвука на главним ступњевима. Као допуна ових поступака интонирају се акорди и од слободних датих тонова, али увек са именовањем тонова.
Диктати као резултат постављених звучних представа су обавезни на сваком часу. Писмене диктате не могу успешно да раде ученици који нису вежбали писање нота и преписивање вежби из уџбеника и на тај начин савладали читко и брзо читање и, нарочито, правилну ортографију.
Ритмички диктати и записивање појединачних тонских висина претходе свакој појави мелодијско-ритмичких диктата.
Опажање апсолутних висина, област која је, као нова, уведена приликом конципирања претходних Наставних планова и програма планирано је да се ради од II разреда. Дакле, опажање свих хроматских тонова од V до И ступња а-мола и де-мола, с тим да се опажени тонови не певају, већ се изговарају абецедом или записују. Даљи развој се преноси у средњу школу с тенденцијом проширивања регистра и убрзавања диктирања, али са обавезном паузом између сваке тонске висине. Овиме се убрзава рад на мелодици и диктатима.
МЕЛОДИКА
Новину представља савлађивање лествица у неколико етапа. Припрема тоналитета, у почетним разредима, изводи се учењем песмама по слуху, прво са текстом, а потом солмизацијом, опажањем диктираних тонова сличних кретању мелодије у песми (по узору на многе стране школе) приказивањем и теоријским тумачењем лествице. Поставка подразумева обнављање научене песме, утврђивање лествице абецедним изговором у секундама и терцама, изговором тоничног трозвука и каденце, препознавањем мотива, певањем инструктивних вежби и лакших примера из

литературе и савлађивањем једног канона. Опажање тонова и касније интервала и акорада из каденци, певање тежих примера из литературе и двогласних примера одвија се у облику обнављања тоналитета обично следеће године. Тада се утврђују тежи скокови. Ова фаза обраде тоналитета праћена је писаним диктатима, док је претходна базирана на усменим диктатима, од писмених је тражено записивање само појединачних тонова и више тонова.
У трећем и четвртом разреду, када ученици имају довољно усвојене функционалне односе, односно стабилне ступњеве, припрема и поставка следе непосредно једна иза друге. Оне лествице које имају велики број предзнака савлађују се теоријски или упоређивањем, изводе се певањем лествица и каденце и илуструју примером из литературе (Цис-дур на пример).
Ритам је изражен у садржајима програма кроз постављање ритмичких фигура и метричких врста. Ове поставке, као и у мелодици, прати коришћење одговарајућих примера песама са текстом или из литературе. Наставник својим извођењем поставља звучне представе (фигуре, врсте), а ученици уче примере напамет и користе их за даљу поставку ритма. Она се одвија на следећи начин: препознавање мотива, извођење кратких ритмичких мотива са новим градивом, мануелно извођење, учење ритмичких примера без тонских висина, савлађивање ритмичких етида - парлато уз помоћ наставника ради правилног акцентовања, испитивање наученог градива, самостално извођење нових задатака са сличним садржајем, писмени диктати и читање примера из вокалне и инструменталне литературе.
Опажање врста такта стално прати рад на ритму и преноси се на записивање ритмичких окосница наших народних песама и игара.
Пре рада на парлату, али и касније (вежбе са променом кључа), користи се читање у једнаком трајању исписаних нота, са или без обележене метричке врсте. Равномерним читањем ученици савлађују континуирано праћење нотног текста са обележеним темпом, а тиме и технику читања литературе коју свирају, односно певају (без враћања код учињене грешке!).
Домаћи задатак треба да садржи: преписивање нота, вежбе из ортографије, утврђивање научених ритмичких етида, вежбе равномерног читања, утврђивање добро научених примера за поставку мелодике и ритма (песме са текстом и примери из литературе), евентуално, утврђивање оних мелодијских вежби које су обрађене на часу.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

CILJ
Теоријско обједињавање свих музичких појмова и израза, као и повезивање теоријске наставе са солфеђом и наставом инструмента, односно певања.
ЗАДАЦИ
- Упознавање музичких појмова и појава.
- Владање законитостима теорије музике.
- Остваривање функционалних задатака - стицање брзине у схватању тонских односа (лествице, интервали и акорди).
- Владање музичком ортографијом.

IV разред

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Постављање и упоређивање лествица.
- Тоналитети.
- Обрада интервала.
- Постављање акорада.
- Многостраност тонова.
- Појмови и дефиниције
- Орнаменти.

ГРАДИВО

- Лествице: све дурске и молске лествице. Упоређивање истоимених тоналитета, као и паралелних. Упоређивање лествица удаљених за хроматски полустепен. Енхармонске лествице.
- Интервали и акорди: обртаји интервала, сложени интервали. Исписивање шифри основних интервала. Обртаји консонантних квинтакорада. Умањени и прекомерни квинтакорд без обртаја. Конструкција ових квинтакорада на истом тону. Лествични квинтакорди. Многостраност тонова. Мали дурски септакорд (иа доминанти) са обртајима. Умањени септакорд на VII ступњу у молу са разрешењем и полуумањени у дуру са разрешењем. Све врсте септакорада.
- Појмови и дефиниције: проширивање знања основним појмовима и познавање нових термина из области темпа, артикулације, агогике и ритма. Основни украси и фигуре (орнаменти).

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Писмени део:
- шифре интервала и акорада;
- исписивање предзнака појединих лествица;
- исписивање врсте интервала и акорада - принцип теста.

2. Усмени део:
- изградња интервала и акорада;
- ознаке за темпо, динамику, артикулацију и агогику.

ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Дробни и Васиљевић: Теорија музике, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- D. Деспић: Теорија музике, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- М. Тајчевић: Теорија музике.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

У почетним разредима тежиште рада је на описмењавању ученика у оквиру домаћих задатака - преписивање примера из уџбеника и именовање исписаних нота и нотних записа по диктату наставника (овладавање нотним писмом у виолинском и бас кључу, обележавање нотних трајања и пауза као и врсте такта). Редослед нотних тонова, изговор солмизацијом и абецедом, успешно је савладан када ученици нижу све тонове узлазно и силазно од било ког почетног тона у секундама, а затим у терцама у обиму две октаве. Иако се квинтакорд теоријски обрађује у другом разреду, у првом разреду је предвиђена припрема како би се лакше усвојио кроз изговор терци и трозвука на главним ступњевима обрађених дурских лествица (каденца).

Основне појмове наставник објашњава примерено узрасту ученика. У почетним разредима ће то бити једноставна објашњења, а потом ће се усложњавати зависно од развоја схватања ученика и методске јединице. Све основне појмове: ступањ, степен, полустепен, предзнаци, тетрахорд, лествица, трозвук, каденца, такт, тактица, темпо и друго, требало би исписивати на табли речима и нотном сликом, а и показивати и одсвирати на инструменту. Изградња тетрахорда од било ког основног тона и проналажење полустепена изванредна је вежба за схватање лествица. Увиђањем распореда целих степена и полустепена у тетрахорду ученици су спремили за теоријску изградњу свих дијатонских лествица. Већ у И разреду се може поставити принцип изградње дурских лествица: на познати горњи (доминантни) тетрахорд Це-дура додавањем навише тетрахорда са полустепеном на крају низа добија се Ге-дур лествица (квинтни круг навише) и супротан смер - од тоничног тетрахорда Це-дура спуштањем још једног тетрахорда са истим распоредом целих степена и полустепена добијамо Еф-дур (квинтни круг наниже). Хроматске промене основних тонова догађају се у смеру кретања - код лествица са повисилицама у горњем тетрахорду (воћица), а код лествица са снизилицама у доњем тетрахорду (субдоминанта).

Молске лествице се постављају као лествице са истим тоновима паралелног дура. Ради очувања и даљег учвршћивања већ претходно постављених хармонских функција (Т-СД-D), у почетном разреду обрађивати каденцу хармонског мола. Обрадом свих врста молске лествице утврђује се доминантни тетрахорд абецедним изговором.

Изговарањем свих тонова доминантних тетрахорада молске лествице улази се у област хроматике. Промену у хармонском молу објаснити хармонским разлозима (дурска доминанта), а у мелодијском молу мелодијским разлозима (елиминисање прекомерне секунде).
Квинтне кругове треба обрадити у III разреду као и низање повисилица (последња повисилица - вођица) и снизилца (претпоследња снизилица - име тоналитета). У каснијим разредима упоређивати, теоријски и звучно, истоимени дур и мол, паралелне лествице, лествице удаљене за хроматски полустепен и енхармонске лествице.
Препоручују се писмена вежбања: исписивање предзнака задате лествице у оба кључа, исписивање лествичног низа са предзвуцима испред нота, препознавање лествице на основу исписаног низа (не увек од првог ступња), упоређивање лествичних тетрахорда, проналажење једног тетрахорда у више лествица и друго.
Обрада интервала је предвиђена такође у почетним разредима. Најпре лествични интервали, и то именовањем без врсте, а касније се врста интервала повезује са одређеним местом у лествици (на пример: велике терце на главним ступњевима у дуру). Веома је важно постављање интервала у линијски систем и његово брзо препознавање. Изградња интервала, именовање абецедом, исписивање интервала и коришћење шифри вежбају се усменим и писменим путем. Обртаје интервала, такође, треба вежбати усмено и писмено, а касније дефинисати ове појмове. Интервале сексту и септиму теоријски постављамо као обртај одговарајућих интервала. Умањене и прекомерне интервале приказујемо са разрешењем; у школи за основно музичко образовање приказујемо прекомерну кварту и умањену квинту и њихово проналажење у тоналитету.
Лествичне квинтакорде, који се испевавају у мелодици, требало би вежбати и усменим изговором (са повећањем брзине изговора). Када се обраде врсте квинтакорда, вежбати изградњу дурског и молског квинтакорда од истог тона (усмено и писмено вежбање, а и вежбање на инструменту). Може се теоријски поставити у умањени и прекомерни квинтакорд јер упоређивањем са дуром и молом ова поставка није тешка ученицима. Сваки квинтакорд се изговара и у својим обртајима, у низу - квинтакорд, секстакорд, квартсекстакорд (на овај начин ученици клавирског одсека свирају трозвук од прве године). Свесним прихватањем да један тон може бити основни тон, терца или квинта различитих квинтакорада уводимо ученике у хармонско мишљење - усмена и писмена вежбања изградње од истог тона, навише и наниже, квинтакорда, секстакарда и квартсекстакорда.
Септакорди се лако усвајају након усмених и писмених вежбања за терце и квинтакорде. MD_7 ое везује за доминанту дура и мола. Представљањем доминантног септакорда у линијском систему указати на положај тонике, подједнако удаљене од најнижег и највишег тона. Вежбање изградње доминантног септакорда и његових обртаја је усмено, писмено и на клавиру са разрешењем у одговарајући тонични трозвук. Исти поступак се користи код умањеног и полуумањеног септакорда. Остале септакорде такође постављамо у тоналитет и вежбамо бржу и тачнију изградњу.
Хроматским променама појединих тонова у дуру (мол-дуру) и молу (хармонски и мелодијски мол) указујемо и на промену у врсти септакорда, као и квинтакорда.
У раду са ученицима све ознаке за темпо, динамику, артикулацију и агогику требало би примењивати од прве научене песме. Учење ових ознака, са италијанским називима, без музичког садржаја не омогућава ученицима да упознају карактер композиције. Поступно усвајање ових термина, уз адекватан превод, помоћи ће ученицима да на одговарајући начин интерпретирају и препознају музички садржај.

2.4. ТЕОРЕТСКИ ПРЕДМЕТИ

ДВОГОДИШЊЕ МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

(солфеђо и теорија музике - за ученике српског традиционалног певања)

СОЛФЕЂО

CILJ

Развијање музикалности и писмености кроз прожимање васпитног и образовног процеса.
ЗАДАЦИ
- Развијање музичких способности (музичке меморије, способности праћења мелодијског, полифоног и хармонског тока).
- Развој читања, писања и схватања музике и музичког писма са развојем музичког мишљења.
- Усађивање звучних представа и њихово везивање са сликом, односно слике са звуком кроз стицање знања и вештина (мелодика, ритам, диктати).
- Упознавање музичке литературе, интерпретације и основних елемената музичких стилова.
- Осамостаљивање ученика и развој њихових креативних способности.

И циклус

И разред

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
МЕЛОДИКА
- Тоналитети: Це-дур, а-мол, це-мол, Ге-дур, Еф-дур. Обрада мутација Це-дур, це-мол.
- Транспоновање мотива тоничних квинтакорада у паралелне молске тоналитете а, е, де-мол. Каденце.
- Припрема: певање дурских и молских квинтакорада на основним тоновима у обрађеним тоналитетима.
- Обрада вокализе и соло песме.
- Певање лествица у паралелним терцама. Певање 10 српских народних песама и 5 канона.
РИТАМ
- Тактирање и бројање. Мере: 2/4, 3/4, 4/4, 3/8 и 6/8.
- Нотне вредности од целе до шеснаестине ноте. Дводелна и четвороделна подела ритмичке јединице (основне фигуре), синкопа-контртан и триола.
- Мануелна репродукција.
- Равномерно и ритмичко читање у виолинском и бас кључу.
- Ритмичко читање инструктивних примера на утврђеним позицијама солмизационих слогова и обрада примера из литературе са означеним темпом, агогиком, динамиком и артикулацијом. Темпа: *Модерато, Анданте, Алегро, Виво, Адагио.*
ОПАЖАЊЕ - ИНТОНИРАЊЕ - ДИКТАТИ
- Опажање и интонирање у обрађеним тоналитетима.
- Опажање и интонирање штимова.
- Опажање и интонирање дурског и молског квинтакорда. Препознавање исписаних мелодијских и ритмичких мотива и њихово извођење и писмени ритмички диктат и усмени мелодијско-ритмички диктат.
СМОТРА (на крају школске године)
1. Писмени део: тест из теорије, лествице, интервали и консонантни квинтакорди.
2. Усмени део: мелодијска вежба (дијатонска, прећени тоналитети и парлато бас кључ).

II циклус

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
МЕЛОДИКА
- Обнављање и утврђивање тоналитета из И разреда. Обрада: Де-дур, де-мол, Еф-дур, еф-мол, а-мол, А-дур, Ге-дур, ге-мол, Бе-дур, е-мол, Е-дур, цис-мол и сви остали тоналитети до четири предзнака. Обрада 10 српских народних песама.

- Технички део: певање свих лествица до 7 предзнака. Секундно и терцно кретање. Певање тоничних квинтакорада, каденци и штимова.
- Двогласно певање кратких мотива и примера из литературе. Обрада канона и певање народних песама у два гласа.

РИТАМ

- Метричке врсте 2/2, 3/2, 9/8, 6/4, 6/16. А од народних ритмова 5/8, 7/8 и 9/8 преко певања народних песама.
- Ритмичке фигуре: триола у сукобу са пунктираном фигуром.
- Мануелна репродукција.
- Теже фигуре четвороделне поделе, паузе и лукови. Подела тродела у такту 6/8, сићилијана и тирана.
- Остале ритмичке фигуре само информативно.

ОПАЖАЊЕ - ИНТОНИРАЊЕ - ДИКТАТИ

- Опажање и записивање тонова, интонирање мелодијских мотива.
- Опажање и интонирање интервала свих квинтакорада обртаја дурског и молског, доминантног и умањеног септакорда са разрешењем.
- Опажање и интонирање штимова.
- Опажање апсолутних висина a_1-$де_2$ и од $е_1$-a_1.
- Писмени ритмички диктат, а усмени мелодијско-ритмички диктат.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Писмени део: мелодијски диктат до два предзнака.
2. Усмени део:

- мелодијски пример до три предзнака;
- парлато, бас и виолински кључ.

ЛИТЕРАТУРА

- Пандуровић, Александровић и Јелић: Солфеђо за И и II разред четворогодишње и И разред двогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Александровић и Јелић, Солфеђо за III разред четворогодишње и II разред двогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Основни дидактичко-методички поступци обухватају развијање звучних представа с нотном сликом, како за област мелодике, тако и за област ритма. Овим се наставним смером усклађује рад на диктатима с певањем и ритмичким читањем. Звучне представе су, по правилу, мелодијски примери (песме са текстом и примери из литературе), мелодијски мотиви (за транспоновање, ради учвршћивања скокова у поједине ступњеве; за певање увек у оригиналном тоналитету ради постављања боје тоналитета и за постављање метричких врста и ритмичких фигура) и, тек на трећем месту, лествични низови (распевавање ученика, ширење обима гласа, упознавање лествица). Примери се обрађују по слуху, у почетним разредима или из нотног текста, наравно уз помоћ наставника, а и певањем солмизационим слоговима уз тактирање. Свака нова наставна област праћена је наведеним поступцима који се потом преносе на опажање појединачних и више тонова, ритмичких фигура, метричких врста и усмених мелодијско-ритмичких диктата.

Остали предмети као теорија музике (видети у дидактичко-методичким упутствима за овај предмет), опажање, интонирање са диктатом уско се повезују са наставним градивом из мелодике и ритма, нарочито у прва два разреда. За све годишње испите, шестогодишњег четворогодишњег и двогодишњег образовања испитне вежбе и задатке не пише предметни наставник, већ су истоветне за све ученике и задаје их актив наставника солфеђа.

Приликом планирања наставе за целу годину, полугодиште и тромесечје треба предвидети време за обнављање већ обрађених методских јединица, као и њихово даље разрађивање. После одређења када ће се припремати и поставити један тоналитет треба имати у виду то да се у последња два месеца школске године не постављају нове лествице. То исто важи и за ритмичке поставке јер и за мелодику и за

ритам потребно је одређено време како би се звучне представе усвојиле и надоградиле новим захтевима (више скокова, тежи захтеви за ритмичко читање, примена вокалне и инструменталне литературе из градива тог разреда, писмени диктати, певање примера са листа) - а ради припремања ученика за што самосталније извођење и опажање музичког тока.
Када се у оквиру методске јединице планира ново градиво из ритма, треба користити певање у већ познатом тоналитету, а када је поставка нове лествице, треба користити познате ритмичке фигуре и метричке врсте. Ново градиво увек прати - после поставке - рад на препознавању, као најелементарнијем виду учења. Писмени диктати и певање са листа (без претходне припреме) следе касније, на другим часовима, као и приликом обнављања претходних поставки, али са већим захтевима. Тиме се гарантује постојање концентричних кругова, познатих у свим педагошким дисциплинама у школама општег образовања.
ОПАЖАЊЕ - ИНТОНИРАЊЕ - ДИКТАТИ
Опажање појединачних тонова основа је памћења звука сваког ступња у лествици. Опажање појединачних тонова треба почети са неколико тонова (најбоље три) и то у једној до две октаве. Постепено се брзина свираних тонова повећава и шири обим (до три октаве) с тим да се идентификовани тонови певају солмизацијом када се изводе у гласовном регистру, а изговарају или записују када се примењује већи обим. Овоме треба додати препознавање интервала, односно препознавање два симултативно одсвирана тона која ученици најпре препознају певањем, а потом утврђују који је интервал (у зависности од програма одређеног разреда).
Препознавањем више тонова (уз примену ритмичких диктата) води ка успешним усменим и писменим диктатима, а препознавање акорада у развијање хармонског слуха.
Усмене диктате (мелодијске и ритмичке) ученици изводе групно и појединачно, нарочито непосредно после учињене грешке у певању или писању диктата. Певањем диктираног мотива ученици развијају меморију, а она се даље усавршава техником рада на самодиктату (записивање научене песме или певање мелодијског примера са табле и његовог записивања после брисања).
Интонирање тонова према усменом диктату наставника треба да се избегава (осим када се припрема неки детаљ). Треба користити нотну слику - табулатор јер се тако више везује звук са нотном сликом. Интонирање интервала и акорада треба што више везивати за тоналитет, односно лествицу која се тада обрађује у мелодици.
Интонирање и опажање акорада, дакле, има за ослонац каденцу, као и однос трозвука на главним ступњевима. Као допуна ових поступака интонирају се акорди и од слободних датих тонова, али увек са именовањем тонова.
Диктати као резултат постављених звучних представа су обавезни на сваком часу. Писмене диктате не могу успешно да раде ученици који нису вежбали писање нота и преписивање вежби из уџбеника и на тај начин савладали читко и брзо читање и, нарочито, правилну ортографију.
Ритмички диктати и записивање појединачних тонских висина претходе свакој појави мелодијско-ритмичких диктата.
Опажање апсолутних висина, област која је, као нова, уведена приликом конципирања претходних Наставних планова и програма, планирана је да се ради од II разреда. Дакле, увежбати опажање свих хроматских тонова од V до И ступња а-мола и де-мола, с тим да се опажени тонови не певају већ се изговарају абецедом, или записују. Даљи развој се преноси у средњу школу с тенденцијом проширивања регистра и убрзавања диктирања, али са обавезном паузом између сваке тонске висине. Овим се убрзава рад на мелодици и диктатима.
Новину у мелодици представља савлађивање лествица у неколико етапа. Припрема тоналитета, у почетним разредима, изводи се учењем песме по слуху, учењем исте солмизацијом, опажањем диктираних тонова сличних кретању мелодије у песми (по узору на многе стране школе), приказивањем и теоријским тумачењем лествице.

Поставка подразумева обнављање научене песме, утврђивање лествице абецедним изговором у секундама и терцама, изговором тоничног трозвука и каденце, препознавањем мотива, певањем инструктивних вежби и лакших примера из литературе и савлађивањем једног канона. Опажање тонова и касније интервала и акорада из каденца, певање тежих примера из литературе и двогласних примера одвија се у облику обнављања тоналитета обично следеће године. Тада се утврђују нарочито тонови субдоминантне функције, али и остали тежи скокови. Ова фаза обраде тоналитета праћена је писаним диктатима, док је претходна базирана на усменим диктатима, од писмених је тражено записивање само појединачних тонова и више тонова.
У двогодишњој школи, за разлику од шестогодишње и четворогодишње, припрема и поставка следе непосредно једна иза друге. Оне лествице које имају велики број предзнака ("упознају") савлађују се теоријски, изводе се певањем лествица и каденце и илуструју се примером из литературе (Цис-дур на пример).
Ритам је изражен у садржајима програма кроз постављање ритмичких фигура и метричких врста. Ове поставке, као и у мелодици, прати коришћење одговарајућих примера песама са текстом или из литературе. Наставник својим извођењем поставља звучне представе (фигуре, врсте), а ученици уче примере напамет и користе их за даљу поставку ритма. Она се одвија на следећи начин: препознавање мотива, извођење кратких ритмичких мотива са новим градивом, учење ритмичких примера без тонских висина, савлађивање ритмичких етида - парлато уз помоћ наставника ради правилног акцентовања, испитивање наученог градива, самостално извођење нових задатака са сличним садржајем, писмени диктати и читање примера из вокалне и инструменталне литературе.
Опажање врста такта стално прати рад на ритму и преноси се на записивање ритмичких окосница наших народних песама и игара.
Пре рада на парлату, али и касније (вежбе са променом кључа), користи се читање у једнаком трајању исписаних нота, са или без обележене метричке врсте. Равномерним читањем ученици савлађују континуирано праћење нотног текста са обележеним темпом а тиме и технику читања литературе коју свирају, односно певају (без враћања код учињене грешке).
Етиде за ритмичко читање не смеју да личе на ритмичке задатке исписане на једној линији јер су оптерећене другим проблемима (темпо, карактер, фразирање, акцентовање и др.). Пожељно је обрадити мањи број задатака и савладати их, него на сваком часу ишчитавати нове вежбе неприродног садржаја, какав се не налази у уметничкој музици.
Домаћи задатак треба да садржи: преписивање нота, вежбе из ортографије, утврђивање научених ритмичких етида, вежбе равномерног читања, утврђивање добро научених примера за поставку мелодике и ритма (песме са текстом и примери из литературе), евентуално, утврђивање оних мелодијских вежби које су обрађене на часу.
Неприхватљиво је давати домаће задатке који се односе на певање мелодијских вежби из уџбеника јер је то најнегативнији поступак, који негира оправданост наставе солфеђа. Њих ће ученици вежбати свирајући на свом инструменту.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

CILJ
Теоријско обједињавање свих музичких појмова и израза, као и повезивање теоријске наставе са солфеђом и наставом инструмента, односно певања.
ЗАДАЦИ
- Упознавање музичких појмова и појава.
- Владање законитостима теорије музике.
- Остваривање функционалних задатака - стицање брзине у схватању тонских односа (лествице, интервали и акорди).
- Владање музичком ортографијом.

II разред

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Постављање и упоређивање лествица.
- Тоналитети.
- Обрада интервала.
- Постављање акорада.
- Многостраност тонова.
- Појмови и дефиниције
- Орнаменти.

ГРАДИВО

- Лествице: све дурске и молске лествице. Упоређивање истоимених тоналитета, као и паралелних. Упоређивање лествица удаљених за хроматски полустепен. Енхармонске лествице.
- Интервали и акорди: обртаји интервала, сложени интервали. Исписивање шифри основних интервала. Обртаји консонантних квинтакорада. Умањени и прекомерни квинтакорд без обртаја. Конструкција ових квинтакорада на истом тону. Лествични квинтакорди. Многостраност тонова. Мали дурски септакорд (иа доминанти) са обртајима. Умањени септакорд на VII ступњу у молу са разрешењем и полуумањени у дуру са разрешењем. Све врсте септакорада.
- Појмови и дефиниције: проширивање знања основним појмовима и познавање нових термина из области темпа, артикулације, агогике и ритма. Основни украси и фигуре (орнаменти).

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Писмени део:
- шифре интервала и акорада;
- исписивање предзнака појединих лествица;
- исписивање врсте интервала и акорада - принцип теста.

2. Усмени део:
- изградња интервала и акорада;
- ознаке за темпо, динамику, артикулацију и агогику.

ЛИТЕРАТУРА

- Дробни и Васиљевић: Теорија музике, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- D. Деспић: Теорија музике, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- М. Тајчевић: Теорија музике.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

У почетним разредима тежиште рада је на описмењавању ученика у оквиру домаћих задатака, преписивање примера из уџбеника и именовање исписаних нота и нотних записа, по диктату наставника, дакле, овладавање нотним писмом у виолинском и бас кључу (обележавање нотних трајања и пауза, врсте такта). Редослед нотних тонова, изговор солмизацијом и абецедом, успешно је савладан када ученици нижу све тонове узлазно и силазно од било ког почетног тона у секундама, а затим у терцама у обиму две октаве. Иако се квинтакорд теоријски обрађује у другом разреду, у првом разреду је предвиђена припрема како би се лакше усвојио кроз изговор терци и трозвука на главним ступњевима обрађених дурских лествица (каденца).

Све основне појмове: ступањ, степен, полустепен, предзнаци, тетрахорд, лествица, трозвук, каденца, такт, тактица, темпо и друго требало би исписивати на табли речима и нотном сликом, а и показивати и одсвирати на инструменту. Изградња тетрахорда од било ког основног тона и проналажење полустепена изванредна је вежба за схватање лествица. Увиђањем распореда целих степена и полустепена у тетрахорду ученици су спремни за теоријску изградњу свих дијатонских лествица.

Молске лествице се постављају као лествице са истим тоновима паралелног дура. Ради очувања и даљег учвршћивања већ претходно постављених хармонских

функција (Т-СД-D), одмах треба обрађивати и каденцу хармонског мола. Обрадама свих врста молске лествице утврђује се доминантни тетрахорд абецедним изговором, а што је увод у опажање апсолутних висина. Изговарањем свих тонова доминантних тетрахорада молске лествице улази се у област хроматике. Промену у хармонском молу објаснити хармонским разлозима (дурска доминанта), а у мелодијском молу мелодијским разлозима (елиминисање прекомерне секунде).
Квинтне кругове, као и низање повисилица (последња повисилица - воћица) и снизилица (претпоследња снизилица - име тоналитета) треба, за разлику од шестогодишње и двогодишње школе, обрадити у овом разреду, а у каснијим разредима - у средњој школи - упоређивати, теоријски и звучно, истоимени дур и мол, паралелне лествице, лествице удаљене за хроматски полустепен и енхармонске лествице.
Препоручују се писмена вежбања: исписивање предзнака задате лествице у оба кључа, исписивање лествичног низа са предзнацима испред нота, препознавање лествице на основу исписаног низа (не увек од првог ступња), упоређивање лествичних тетрахорда, проналажење једног тетрахорда у више лествица и друго.
Обрада интервала такође је предвиђена. Најпре лествични интервали, и то именовањем без врсте, а касније се врста интервала повезује са одређеним местом у лествици (на пример: велике терце на главним ступњевима у дуру). Веома је важно постављање интервала у линијски систем и његово брзо препознавање. Изградња интервала, именовање абецедом, исписивање интервала и коришћење шифри вежбају се усменим и писменим путем. Обртаје интервала, такође, треба вежбати усмено и писмено, а касније дефинисати ове појмове. Интервале сексту и септиму теоријски постављамо као обртај одговарајућих интервала. Умањене и прекомерне интервале приказујемо са разрешењем; у школи за основно музичко образовање приказујемо прекомерну кварту и умањену квинту и њихово проналажење у тоналитету.
Лествичне квинтакорде, који се испевавају у мелодици, требало би вежбати и усменим изговором (са повећањем брзине изговора). Када се обраде врсте квинтакорада, вежбати изградњу дурског и молског квинтакорда од истог тона (усмено и писмено вежбање, а и вежбање на инструменту). Може се теоријски поставити у умањени и прекомерни квинтакорд јер упоређивањем са дуром и молом ова поставка није тешка ученицима. Сваки квинтакорд се изговара и у својим обртајима, у низу - квинтакорд, секстакорд, квартсекстакорд (на овај начин ученици клавирског одсека свирају трозвук од прве године). Свесним прихватањем да један тон може бити основни тон, терца или квинта различитих квинтакорада уводимо ученике у хармонско мишљење - усмена и писмена вежбања изградње од истог тона, навише и наниже, квинтакорда, секстакорда и квартсекстакорда.
Септакорди се лако усвајају након усмених и писмених вежбања за терце и "квинтакорде", MD_7 се везује за доминанту дура и мола. Представљањем доминантног септакорда у линијском систему указати на положај тонике, подједнако удаљене од најнижег и највишег тона. Вежбање изградње доминантног септакорда и његових обртаја је усмено, писмено и на клавиру са разрешењем у одговарајући тонични трозвук. Исти поступак се користи код умањеног и полуумањеног септакорда. Остале септакорде такође постављамо у тоналитет и вежбамо бржу и тачнију изградњу.
Хроматским променама појединих тонова у дуру (мол-дуру) и молу (хармонски и мелодијски мол) указујемо и на промену у врсти септакорда, као и квинтакорда.
У раду са ученицима све ознаке за темпо, динамику, артикулацију и агогику требало би примењивати од прве научене песме. Учење ових ознака, са италијанским називима, без музичког садржаја не омогућава ученицима да упознају карактер композиције. Поступно усвајање ових термина, уз адекватан превод, помоћи ће ученицима да на одговарајући начин интерпретирају и препознају музички садржај.

Б - ИЗБОРНИ ОДСЕЦИ

1. ОДСЕК ЗА РАНУ МУЗИКУ

ГУДАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ ЗА РАНУ МУЗИКУ

(ребека, фидел, виела, виола да гамба)

CILJ

Оспособљавање ученика за самостално бављење раном музиком и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Интензиван и континуиран рад на развоју ученикових музичких способности - спољашњег (контролног) и унутрашњег (менталног) слуха, осећаја за ритам, музичку меморију и музичку фантазију.
- Упознавање ученика са историјатом, улогом, грађом, акустичким својствима и изражајним могућностима раних гудачких инструмената.
- Овладавање основном техником свирања на раним гудачким инструментима.
- Постизање разумевања значења и важности специфичних музичких изражајних средстава у складу са техничким захтевима инструмената, а у циљу изражавања властитих музичких способности.
- Оспособљавање за самостално вежбање.
- Стицање искуства јавног наступања - самосталног и у ансамблу.
- Изградња навике редовног слушања ране музике.

РЕБЕКА, ФИДЕЛ, ВИЕЛА

V разред класичног програма виолине или виоле и и разред ребеке, фидела, виеле

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање са историјским настанком и развојем гудачких инструмената у средњем веку и ренесанси, градњом самог инструмента и гудала.
- Упознавање са различитим начинима усаглашавања жица, поставком инструмента у односу на тело свирача, специфичним држањем гудала.
- Упознавање са начином добијања тона и основама интерпретације музике средњег века и ренесансе преко дела насталих у поменутим епохама.

ЛЕСТВИЦЕ

- Ге, Де и Це-дур, ге, де и а-мол са тоничним трозвуцима у осминама. Скале вежбати и у разложеним интервалима - терце, потезом једна нота на један потез и легато - две ноте на један потез.

ЛИТЕРАТУРА

- V. Фрај: Игре средњег века - збирка
- К. Валтер: Шпилманске игре и свеска - збирка (Универзал, 20008)
- Анонимус, XVII век: Зелени рукави (Доблингер) - избор варијација према могућностима ученика
- Ф. д' Ана: Фротоле, страмботи и сонета, II књига - збирка (Рикорди, 1976)
- С. Роси: Симфоније и гаљарде, збирка (Шот, 4096)
- П. Фалез: Игре XVI века, збирка (Мек, 3601)
- Ф. Бендуси: Нова дела за играње, збирка (Мек, 3602)

Други комади и збирке сличног садржаја и тежине.

У вишегласним композицијама на ребеки, фиделу или виели свирати деонице које по свом опсегу одговарају тонском опсегу наведених инструмената.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- десет комада за извођење - за соло извођење или у групи.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Три композиције које одговарају тонском опсегу једном од наведених инструмената за соло извођење из епоха средњег или ренесансе;
2. Три трогласне или четворогласне композиције настале у епохама средњег века или ренесансе чије поједине деонице одговарају тонском опсегу једном од наведених инструмената. Дела се могу изводити у различитим комбинацијама гудачких или дувачких инструмената већ наведених периода, као и уз лауту, чембало или ренесансну харфу.

VI разред класичног програма виолине или виоле и ии разред ребеке, фидела, виеле

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Развој техничких елемената у свирању - техника леве и десне руке, као и даље упознавање са музичком праксом средњег века и ренесансе преко неговања специфичног тона инструмента за рану музику, свирања без вибрата у левој руци, начинима украшавања, динамици, темпу и свим осталим стилским карактеристикама музике наведених епоха.
- Обрадити старе кључеве (це кључеве) и у њима свирати једноставне примере.
- Упознавати ученике са основама интерпретације ране музике кроз правилно обликовање тона, одговарајућу артикулацију, темпо, агогику, начин украшавања. На једноставним примерима развијати способност за импровизацију и карактеристично варирање мелодије.

ЛЕСТВИЦЕ
- Ге, Де, Це, Еф и Бе-дур, ге, де, а, е и ха-мол са тоничним трозвуцима у шеснаестинама.

ЛИТЕРАТУРА
- К. Валтер: Шпилманске игре, II свеска, збирка (Универзал, 20013)
- Х. Конор: Игре Шекспировог доба, збирка, од броја 1 до 8 (нордијска музичка кућа)
- П. Атањан: Игре Париза, И свеска, збирка (Шот, 3758)
- П. Жервез: Игре XVI века, збирка (Мек, 11)
- М. Преториус: Француске игре из "Терпсихоре", И и II свеска, збирке (Мекс, 3607, 3608)
- Т. Сузато: Дансерај, И и II свеска, збирке (Шот, 2435, 2436)

Други комади и збирке сличног садржаја и тежине.
У вишегласним композицијама свирати деонице које по свом опсегу одговарају тонском опсегу наведених инструмената.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- пет комада за соло извођење;
- пет дела која су вишегласна и намењена групном музицирању.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Три композиције за соло извођење из епохе средњег века или ренесансе;
2. Три композиције у саставу трија или квартета чије поједине деонице по свом тонском опсегу одговарају једном од наведених инструмената. Могуће су различите комбинације инструмената периода ране музике.

ВИОЛА ДА ГАМБА

(Сопран, алт, тенор-бас)

V разред класичног програма виолончела и И разред виола да гамбе

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Упознати ученике са историјским настанком и развојем виола да гамбе, грађом самог инструмента и гудала, различитим начинима усаглашавања жица (сопран, алт, тенор-

бас), поставком инструмента у односу на тело свирача, специфичним држањем гудала, начином добијања тона као и са основама интерпретације музике ренесансе преко дела која су настала у тој епохи.
- Посебну пажњу усмерити на чињеницу да ученик виолончела са четири жице прелази на виола да гамбу са шест жица. Ученик треба да савлада нови прсторед на свакој од шест жица у основној позицији. Обратити пажњу на синхронизацију леве и десне руке.
- Указивати на основе интерпретације ренесансне музике које се односе на темпо, фразу, агогику и динамику.
ЛЕСТВИЦЕ
- Де-дур и де-мол са тоничним трозвуцима, кроз две октаве у лаганим четвртинама.
- Скале вежбати у различитим потезима гудала, одвојено и везано по две и по четири ноте.
ЛИТЕРАТУРА
- Х. Менкемејер: Школа за тенор-бас гамбу, од 1. до 66. вежбе.
- М. Мидлар: Мали албум, И свеска, комади бр. 7, 8, 12. и 14.
- Анонимус, XVII век: "Гринсливс" (Доблингер), избор варијација према могућностима ученика, соло деоницу свирати октаву ниже
- Ф. д'Ана: Фротоле, Страмботи и Сонети, II књига (Рикорди 1976), збирка
- С. Роси: Симфоније и Гаљарде (Шот, 4096), збирка
- П. Фалез: Игре XVI века (Мек, 3601), збирка
- Ф. Бендузи: Опера нова де Бали (Мек, 3602), збирка
- П. Атањан: II књига игара XVI века (Мек, 3603), збирка
- П. Атањан: IV и V књига игара XVI века (Мек, 3604), збирка
Други комади и збирке сличног садржаја и тежине.
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- тридесет вежби из Школе за виола да гамбу;
- десет комада за соло извођење или у групи.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
СМОТРА (на крају школске године)
1. Три композиције које одговарају тонском опсегу једне од виола да гамба, из епохе ренесансе за соло извођење или уз пратњу (лаута, чембало, ренесансна харфа);
2. Три трогласне или четворогласне композиције чије поједине деонице одговарају тонском опсегу једне од виола да гамба. Дела се могу изводити у различитим комбинацијама дувачких, гудачких и других инструмената периода ране музике.

VI разред класичног програма виолончела и II разред виола да гамбе

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Рад на развоју техничких елемената у свирању (техника леве и десне руке).
- Неговање специфичног тона инструмента, свирање без вибрата у левој руци.
- Начини украшавања, динамика, темпо.
- Остале карактеристике музичких дела која су настала у епохама ренесансе и раног барока.
ЛЕСТВИЦЕ
- Еф, Ге, Це-дур, е, ге, а-мол са тоничним трозвуцима у осминама.
- Скале свирати у лаганим осминама у различитим потезима гудала, до седам нота на један потез.
ЛИТЕРАТУРА
- Х. Менкемејер: Школа за тенор-бас гамбу, од 67. вежбе до краја, са изузетком 88. и 89. вежбе.
- Х. Конор: Игре Шекспировог доба, од броја 1 до 8 (нордијска музичка кућа), збирка (водећу деоницу транспоновати октаву ниже).
- П. Атањан: Игре Париза и свеска (Шот, 3758), збирка

- П. Жервез: Игре XVI века (Мек, 11), збирка
- М. Преториус: Француске игре из "Терпсихоре", И и II књига (Мек, 3607, 3608), збирке
- Т. Сузато: Дансерај И и II свеска (Шот, 2435, 2436), збирка

Други комади и збирке сличног садржаја и тежине.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- десет вежби из Школе за виола да гамбу;
- пет комада за соло извођење, уз пратњу лауте, чембала или ренесансне харфе;
- пет комада за групно музицирање.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Три композиције из епохе ренесансе или раног барока, за соло извођење или уз пратњу, које по својим техничким захтевима одговарају предвиђеном градиву;
2. Три композиције у саставу трија или квартета чије поједине деонице по свом тонском опсегу одговарају једној од виола да гамба. Могуће су најразличитије комбинације инструмената ренесансе и раног барока.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА ГУДАЧКИХ ИНСТРУМЕНАТА ЗА РАНУ МУЗИКУ

(ребека, фидел, виела, виола да гамба)

Упознати ученика са историјом настанка гудачких инструмената, њиховим развојем у средњем веку и ренесанси, као и са њиховом улогом у развоју инструменталне и вокално-инструменталне музике. Представити ученику градњу инструмената и гудала и различите начине усаглашавања жица и начин добијања специфичног тона. Инсистирати на правилној поставци инструмента у односу на тело свирача, специфично држање гудала и основе интерпретације музике средњег века и ренесансе преко дела насталих у поменутим епохама.

Обратити пажњу на правилан развој техничких елемената у свирању - технике леве и десне руке и њихову синхронизацију, свирање без вибрата у левој руци, начине украшавања, динамику, одговарајућу артикулацију, темпо и остале стилске карактеристике ране музике.

Код ученика је потребно развијати способност за импровизацију и карактеристично варирање мелодије.

ЖИЧАНИ ИНСТРУМЕНТИ ЗА РАНУ МУЗИКУ

ЛАУТА

CILJ

Оспособљавање ученика за самостално бављење раном музиком и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Интензиван и континуиран рад на развоју ученикових музичких способности - спољашњег (контролног) и унутрашњег (менталног) слуха, осећаја за ритам, музичку меморију и музичку фантазију.
- Упознавање ученика са историјатом, улогом, грађом, акустичким својствима и изражајним могућностима лауте.
- Овладавање основном техником свирања лауте.
- Постизање разумевања значења и важности специфичних музичких изражајних средстава (артикулације и регистрације) у складу са техничким захтевима инструмента, а у циљу изражавања властитих музичких способности.
- Оспособљавање за самостално учење и вежбање.
- Стицање искуства јавног наступања - самосталног и у ансамблу.
- Изградња навике редовног слушања ране музике.

V разред класичног програма гитаре и И разред лауте

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Опис изгледа инструмента, начин добијања тона и техника свирања.
- Учење тонских висина слободних жица и свих тонова до дванаестог поља и начин њиховог обележавања у табулатури за лауту и савременом нотном писму.
- Специфичан приступ свирању десном руком, чији су корени у плектрумокој техници извођења на средњовековној и арапској лаути и историјски развој инструмента.
- Рад на поставци леве руке за мелодијске и хармонске склопове и прамена позиције.
- Истицање важности фразирања у оквиру стила и развијање смисла за камерно музицирање извођењем музике писане за две лауте или за више инструмената.
ЛИТЕРАТУРА
- Стефан Лундгрен: Школа за ренесансну лауту
- Јан Харвуд: Десет лаких комада за лауту
- Ентони Рули: Потпуни почетник
- Тојохико Сатон: Школа за барокну лауту
- Дајана Пултон: Увођење у свирање на лаути
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
Из наведене школе за лауту треба урадити све лекције и увежбавати најмање осам композиција и два дуа. Избор композиција може бити и из друге наведене литературе.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна композиција писана у француској табулатури;
2. Једна композиција писана у савременој нотацији;
3. Један дуо.

VI разред класичне гитаре и II разред лауте

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
Даљи рад на проширењу технике свирања на инструменту.
ЛИТЕРАТУРА
- Стефан Ландгрен: Школа за ренесансну лауту
- Јан Харвуд: Десет лаких комада за лауту
- Енгони Рули: Потпуни почетник
- Тојохико Сатон: Школа за барокну лауту
- Дајана Пултон: Увод у свирање на лаути
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
Из наведене школе за лауту треба урадити све вежбе и обрадити најмање десет композиција и три дуа. Избор композиција може бити и из друге наведене литературе.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна композиција писана у француској табулатури;
2. Једна композиција писана у италијанској табулатури;
3. Једна композиција писана у савременој нотацији;
4. Један дуо.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА ЛАУТЕ

Лекције и вежбе у наведеним школама и збиркама су систематизоване према техничким и музичким захтевима и прилагођене изучавању и савладавању редовним, континуираним радом уз стручну помоћ наставника.
Треба имати у виду да је сврха ова два разреда да оспособи и припреми ученика за студиознији рад у средњој музичкој школи. То подразумева неопходност да ученик за предвиђених 70 часова у току две школске године научи да чита француску и италијанску табулатуру, као и савремено нотно писмо - због другачијег штима инструмента у односу на гитару - да би касније, у средњој музичкој школи, несметано могао да усваја знања из шпанске и немачке табулатуре.

Намерно нигде није споменут термин "ренесансна лаута" зато што ученици који испољавају интересовање за барокну музику могу да свирају на барокној лаути или неком другом инструменту из породице лаута (теорба, бандора, орферион, вихуела и др.).
Пошто је највећи број композиција, историјски гледано, писан француском, односно италијанском табулатуром у ова два разреда се управо оне прво и уче: у првом разреду француска, а у другом и француска и италијанска.
Што се саме технике свирања тиче при поставци леве руке, у односу на гитару практично и не постоји разлика, осим што су код лауте жице у пару.
То није случај и са десном руком јер се њена поставка и начин свирања знатно разликују од гитарске технике. Мали прст при свирању прислоњен је на резонантну плочу због стабилности десне руке. Наглашене добе, уколико је то могуће, свирају се палцем, а ненаглашене кажипрстом (*и* прстом). У случају да палац користимо за извођење басове деонице, тада се наглашена доба свира средњим *(м)* прстом. Када је потребно одсвирати више од три тона истовремено, користи се и домали *(а)* прст. Подразумева се свирање тирандо техником. Битно је да се тон добија јагодицом, без употребе нокта, уколико је то могуће.

РЕНЕСАНСНА (МАЛА) ХАРФА

(као изборни предмет)

CILJ
Оспособљавање ученика за самостално бављење раном музиком и за наставак школовања у средњој музичкој школи.
ЗАДАЦИ
- Упознавање инструмента, неговање музичког стила ране музике и групног музицирања.
- Поставка руке и тела за харфом, лествице дурске и молске.
- Вежбати прецизно - ритмички и тонски, трозвук разложено и секо - кроз једну октаву. У композицијама користити прештимаче тек у другом полугодишту. Скале почети са учењем тек пошто су савладане прсне вежбе (Це, Ге, Де, Еф, Бе).
- Описмењавање (виолински и бас кључ), ритмика - основне и пунктиране вредности; савладати четвртински и осминski такт. Савладати трозвук, четворогласни трозвук и доминантни септакорд и остале базичне технике харфе (секо, арпеђо, флажолете, етуфе, глисандо, клизање палца и четвртог прста, трилер). Упознавање бас континуа у стилу тог времена. Савладавање једноставнијих модулација у првој години учења, а компликованијих у другој години.

III разред класичног програма четворогодишње или V разред шестогодишње школе и И разред ренесансне харфе

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Ритмика - основне и пунктиране вредности, триола, четвртинска и осминска мера.
- Са посебном пажњом радити прсне вежбе.
- Развијати музикалност кроз разумевање музичких фраза и бас континуа као подлогу импровизације у стилу тог времена (8 тактова).
ЛЕСТВИЦЕ
- Дурске и молске (хармонске) лествице до два предзнака кроз две октаве. Трозвук разложено и секо.
- Дурске и молске (хармонске) лествице до два предзнака кроз две октаве. Трозвук разложено и секо.
ЛИТЕРАТУРА
- Хрестоматија И, избор комада
- Гранђани: Успаванка
- Ирске народне песме
- Избор комада за келтску харфу
- Габус: Комади

- Шалан: Комади
- Мекдоналд: Комади
- Ирске народне песме

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- Лествице кроз једну октаву са трозвуцима;
- четири до шест етида;
- три до шест комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна скала;
2. Једна етида;
3. Један комад.

IV разред класичног програма четворогодишње или VI разред шестогодишње школе и II разред ренесансне харфе

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Даљи рад на проширењу технике свирања на инструменту.

ЛЕСТВИЦЕ

Дурске и молске лествице (Це, Ге, Де, А, Е, Еф, Бе, Ес, а, е, де, ге, це) кроз 3 октаве у шеснаестинама паралелно, четворогласни трозвук и доминантни септакорд. Посебну пажњу обратити на арпеђо. Техничке вежбе са октавама у бржем темпу, флажолете, етуфе, глисанда, клизање палца и четвртог прста, трилере, бас цонтинуо.

ЛИТЕРАТУРА
- Гроси и Поцоли: Избор етиде
- Рубин: Етиде
- Надерман: Тема са варијацијама Це-дур
- Петрини: Менует, Жига
- Енглеска народна: Зелени рукави
- Овен: 20 велшких народних песама
- Гедиле: Сонатина
- Цинароза: Сонатина
- Прат: Сонатина у класичном стилу
- Рене: Гавота
- Ортиз: Мексиканске народне игре
- Стари мајстори по избору

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- скале кроз три октаве са трозвуцима;
- четрдесетпет етида;
- једна сонатина или тема са варијацијама;
- три до четири комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна лествица у шеснаестинама, четворогласни трозвук арпеђа;
2. Једна етида;
3. Једна сонатина или тема са варијацијама;
4. Један комад.

Испитни програм се изводи напамет.

ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА
- М. Гроси: Комплетна метода за харфу
- Х. Рение: Комплетна метода за харфу
- D. Воткинс: Комплетна метода за харфу
- Поцоли: Етиде

- Хрестоматија: Избор комада
- Гранђани: Мали комади
- А. Шалан: Комади за малу харфу и Класични комади за малу харфу
- J. C. Бах: Мали прелудијуми
- Андре: Мали кораци

НАПОМЕНА

Ученици могу да полажу пријемни испит за средњу школу на малој харфи ако прелазе на велику харфу или настављају средње образовање на одсеку за рану музику.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Начин извођења наставе ренесансне (мале) харфе је идентичан извођењу наставе велике харфе. Мала харфа је без педала, тако да су могућности модулирања из тоналитета у тоналитет ограничене (повишени и снижени тонови се добијају помоћу квачица које се померају левом руком у току свирања). Такав облик харфе се највише користио у доба ренесансе и барока, па су у програму учења најзаступљенији комади настали у том периоду.

ИНСТРУМЕНТИ СА ДИРКАМА

(оргуље, чембало)

ОРГУЉЕ

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за самостално бављење раном музиком и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Интензиван и континуиран рад на развоју ученикових музичких способности - спољашњег (контролног) и унутрашњег (менталног) слуха, осећаја за ритам, музичку меморију и музичку фантазију.
- Упознавање ученика са историјатом, улогом, грађом, акустичким својствима и изражајним могућностима оргуља.
- Овладавање основном техником свирања на оргуљама - свирање на најмање две мануалне и педалној клавијатури, као и овладавање регистарским и динамичким командама инструмента.
- Постизање разумевања значења и важности специфичних музичких изражајних средстава (артикулације и регистрације) у складу са техничким захтевима инструмента, а у циљу изражавања властитих музичких способности.
- Основно оргуљско музичко описмењавање у свирању три равноправна линијска система, као и елементарној формалној и естетској анализи нотног текста.
- Неговање осећаја за звук, боју и динамичке могућности инструмента.
- Усвајање основних знања из области музичке теорије и историје.
- Оспособљавање за самостално учење и вежбање.
- Стицање искуства јавног наступања - самосталног и у ансамблу.
- Изградња навике редовног слушања уметнички вредне музике.
- Развијање естетских музичких критеријума.

V разред класичног програма клавира и И разред оргуља

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање са свираоником, смештај на клупи, основне манипулације командама.
- Свирање на мануалима и педалу - основна артикулација.
- Упознавање са звуком - основне боје - регистри од 8', легато, нон легато, реверберација, прсторед, педална апликатура.
- Упознавање облика: прелудијум, преамбулум, интонације, химне, канцоне, ариози, токате, фантазије, коралне обраде, углавном хомофоне фактуре или хармонске полифоније.
- Упознавање основних ансамбала регистара.

ШКОЛЕ ЗА ОРГУЉЕ

- Г. L. Ченгемери, Ф. Ђермани, J. Хведчук, Х. Келер, Др Х. Риман-К. Армбруст, М. Дипре итд.
- Ђермани: мануелне вежбе, легато, прсторед, клизање, двохвати легато, акорди легато, понављање тона, трајање и реверберација.
- Дипре: педалне вежбе, педална апликатура, почетне вежбе, артикулација кроз једну октаву.
- Хведчук: лева рука и педал - одвајање баса, комбинације мелодија у десној или левој руци - хомофона фактура или корал.

ЛИТЕРАТУРА

- Табулатуре Јана из Лублина, XVI век: анонимни аутори и Миколај из Кракова, Марцин Леополита.
- V. Јанош, D. Брасаи: Табулатуре мађарске музике XVI и XVII века
- Енглеска музика XVI-XVIII века: О. Гибонс - Фантазије, Верси; V. Бирд - Павана; Х. Персл - Мала свита.
- Италијанска музика XVI-XVIII века: Ђ. Габријели - Интонација; А. Габријели - Ариозо; Ђ. Кавацони - Химне; Ђ. Фрескобалди - Химне и Верси.
- J. С. Бах - Лаки комади.
- Комади: Г. Ф. Хендл - Марш, Арија; М. Хајдн, J. Хајдн, V. А. Моцарт - избор, Ч. Матен - 2. и 3. свеска; J. К. Кухарж - Пасторала; Ф. Лист - Резигнација, Аве Марија, Агнус деи, Аве верум; С. Франк - Корал а-мол (Ч. Мартен 1. свеска); Ж. Ален - Висећи врт; О. Месијан - Вечне намере (Божић).

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- основне педалне вежбе и скале по програму;
- осам композиција старе музике хомофоне фактуре;
- четири композиције старе музике једноставне полифоне фактуре;
- четири лаке композиције J. С. Баха;
- шест композиција аутора XIX и XX века.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Две композиције аутора старе музике хомофоне фактуре;
2. Једна композиција аутора старе музике полифоне фактуре;
3. Једна композиција J. С. Баха;
4. Једна композиција аутора XIX или XX века.

Програм се изводи из нота.

VI разред класичног програма клавира и II разред оргуља

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Артикулација легато - нон легато, изражајност тонова, нагласак, мелодијска "динамика", фразирање, тезе и арзе - ритмичка пулсација, "неједнаке" нотне вредности.
- Педалне вежбе, скале кроз две октаве, двоглас - октаве.
- Основне динамичке могућности - употреба "жалузија" и крешенда.
- "Трио" свирање - једноставније полифоне фактуре, одвојена басовска деоница, мелодија у педалу.
- Облици оргуљске музике: коралне обраде - кантус фирмус у свим гласовима, фугета, фугато, једноставна фуга, ричеркар, тиенто, партита, варијације, чакона и пасакаља.
- Сложенији ансамбли регистара, употреба копула, квинте и назарда, сталне и слободне комбинације.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

- Педалне вежбе, педалне скале, разложени акорди.
- Вежбе за динамику: "жалузије" и додавање регистара, појединачно и крешендо - Х. Келер.
- Једноставне етиде: Хведчук (5-10), Келер, Риман.

ЛИТЕРАТУРА

- Италијанска музика: Ђ. Фрескобалди - Токате, Химне, Верси; А. Габриели - Токате; D. Циполи - Пасторала, Арија, Верси; Г. Б. Мартини - Арија са варијацијама; Б. Пасквини - Токата; Б. Марчело - Ларго; А. Вивалди - Прелид, Адађо, Финале.
- Енглеска музика: J. Кларк - Два комада; J. Стенли - Труба; V. Бојс - Интродукција; Х. Пурсел - Пасторала, Арија, Чакона; А. Цимерман - Шест версета; А. Милер - Постлудијум, Прелудијум и фуга; Анонимус - Илирско нарицање (мађарска табулатура из XVIII века).
- Немачка музика: Г. Ф. Телеман - Адађо, Виваче, Чакона; J. Пахелбел - Збирка "Шест Аполонових жица"; D. Букстехуде - Фуга Це-дур; Г. Ф. Хендл - Ариозо, Варијације, Сарабанда, Адађо; М. Хајдн - Картки версети; L. ван Бетовен - Фуга Де-дур.
- J. С. Бах - Коралне обраде и фугета (мануално), Мали прелудијуми и фуге.
- Комади: Ф. Лист - Мали комади; С. Франк - Лаки комади за оргуље или хармонијум; J. Брамс - Две коралне обраде (мануално); Б. Бетинели - Прелудијум; Ч. Челси - Корал; А. де Бонис - Интерлудиј; Н. Витоне - Свадбени марш; С. Премрл - Аспирација; П. Озгијан - Мала свита; V. Миланковић - Мотус.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- шест композиција старе музике хомофоне фактуре;
- четири композиције старе музике полифоне фактуре;
- две коралне обраде старих мајстора;
- две коралне обраде J. С. Баха (мануално);
- две коралне обраде са кантус фирмусом (једна обавезно J. С. Баха);
- четири композиције аутора XIX и XX века.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Две композиције старих мајстора (једна у облику варијације или свите);
2. Једна корална обрада;
3. Једна композиција J. С. Баха;
4. Једна композиција аутора XIX или XX века.

Испитни програм се изводи из нота.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Настава оргуља изводи се искључиво на оргуљама - електричним или цевним, са најмање две мануалне клавијатуре и педалом од 32 дирке.

Оргуље се разликују по времену изградње и стилској епохи у којој су настале (или којој су намењене, уколико је реч о електричном инструменту). Оргуље су део архитектонике простора у којем се налазе. Конструкција и механика одређују не само техничке, већ и звучне карактеристике инструмента што утиче на начин свирања и интрепретацију. Како није реално да ће се ученик током школовања срести са различитим инструментима, педагог је дужан да га са тим различитостима упозна и то прорадом одговарајуће литературе, причом, аудио или видео примерима и неговањем имагинације - ученик замишља реверберацију, предвиђа одјек, претпоставља акустичке замке тако што артикулише на различите начине и кроз својеврсну игру овладава инструментом и долази до решења.

Педагог мора имати бескрајно стрпљење у раду са ученицима на овом изузетно компликованом и захтевном инструменту, нарочито у дочаравању имагинарних ситуација, упоређивању са другим инстурментима или извођењима.

Телесне предиспозиције ученика никада не смеју да представљају препреку за свирање, педагог стрпљиво и упорно, избором одговарајуће литературе, мора да инсистира на превазилажењу евентуалних препрека у стварању жељеног звука.

Ученик се мора едуковати највише конкретним примером, што више свирањем, раздвајањем деоница у гласове и њиховим комбинацијама, играњем са регистрима и звучним комбинацијама, вежбањем на најтишем регистру због што бољег интонирања и усвајања музичког текста, али и вежбањем тути звука због осећања чудесне звучне моћи и њене контроле.

Не наметати готова решења, већ наставни процес пажљиво осмислити као истраживачки - развојни процес кроз који ће усавршавање техника свирања и извођачких способности, однос према интерпретативним могућностима инструмента и свест о структури дела код ученика створити осећање личног (извођачког) задовољства.

ЧЕМБАЛО

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за самостално бављење раном музиком и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Интензиван и континуиран рад на развоју ученикових музичких способности - спољашњег (контролног) и унутрашњег (менталног) слуха, осећаја за ритам, музичку меморију и музичку фантазију.
- Упознавање ученика са историјатом, улогом, грађом, акустичким својствима и изражајним могућностима чембала.
- Овладавање основном техником свирања на чембалу, као и овладавање регистарским командама инструмента.
- Постизање разумевања значења и важности специфичних музичких изражајних средстава (артикулације и регистрације) у складу са техничким захтевима инструмента, а у циљу изражавања властитих музичких способности.
- Оспособљавање за самостално вежбање.
- Стицање искуства јавног наступања - самосталног и у ансамблу.
- Изградња навике редовног слушања уметнички вредне музике.

V разред класичног програма клавира и I разред чембала

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање са инструментом.
- Свирање на мануалима - основна артикулација.
- Упознавање са звуком - регистри.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

Вежбе за артикулацију:

- Вежбе А. Кортоа са применом Ж. Рамоове методе за механику прстију.
- Градација артикулација од деташеа до легата лествицама кроз две октаве.

Вежбе за орнаментацију:

- Ф. Купрен: Уметност свирања на клавсену (припремне вежбе).

Вежбе за басоконтинуо:

- Ф. Т. Арнолд: Уметност праћења на основу шифрираног баса (квинтакорди, секстакорди, квартсекстакорди).

ЛИТЕРАТУРА

Композиције за чембало до XVII века:

- Фицвиљемова збирка за вирџинал (избор лакших прелудијума, игара и варијација Џона Була, Виљема Берда, Томаса Морлија, Питера Филипса, Мартина Пирсона)
- Нова табулатура игара (избор лакших игара из Венецијанске збирке)

Композиције XVII века:

- Б. Фрескобалди: Цветови музике (избор лакших игара; куранта. шакона, пасакаља, гаљарда);
- J. J. Флобергер: Свите, избор
- Луј Купрен: избор лаких игара из свита (Пасторала, Пијемонтеза, Шансона)
- Х. Персел: Свите, избор
- Избор из дела: Георга Муфата. J. К. Керла, J. Пахелбела, J. К. Ф. Фишера. J. Кунауа. Г. Бема.

Француска школа клавсениста:

- Ф. Купрен: Уметност свирања на клавсену (прелиди 1, 2, 3. и 4); Прва књига комада за клавсен: И, II свита (избор)

- Ж. Ф. Рамо: Свита а-мол
- Избор лакших комада: Шамбоњера, Клерамбоа, Маршана, L Руа, Жакет д ла Гера, Дјепара.
Шпанска школа чембалиста:
- Лакше сонате П. А. Солера, К. де Сеишаса, С. Албера.
- D. Скарлати: Избор лакших соната до К90 (редакција Р. Киркпатрика)
- J. С. Бах: Мали прелидијуми и Двогласне инвенције (избор)
- Г. Ф. Хендл: Свите IX-XVI (избор)
- Композиције друге половине XVIII века: J. К. Бах, К. Ф. Е. Бах (избор); К. Балбастр, К. Дакен (избор); Б. де Небра, Х. Ферер (избор).
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- једна композиција за чембало до XVII века;
- једна композиција XVII века;
- једна композиција француске школе клавсенисте;
- једна композиција шпанске школе чембалиста;
- једна композиција J. С. Баха или Хендла;
- једна композиција друге половине XVIII века.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна композиција из периода пре XVII века или из XVII века;
2. Једна композиција J. С. Баха или Г. Ф. Хендла;
3. Једна композиција француске или шпанске чембалистичке школе.
Програм се изводи из нота.

VI разред класичног програма клавира и II разред чембала

(изборни 1 час недељно, изборних 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Даљи рад на артикулацији.
- Орнаментација.
- Улога басоконтинуа.
ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ
Вежбе за артикулацију:
- Вежбе А. Кортоа са применом Ж. Ф. Рамоове "методе за механику прстију".
- Градација артикулације од деташеа до легата на лествицама кроз четири октаве.
Вежбе за орнаментацију:
- Ф. Купрен: Уметност свирања на клавсену (припремне вежбе, транспозиција вежби у различите тоналитете).
Вежбе за басоконтинуо:
- Ф. Т. Атнолд: Уметност праћења на основу шифрираног баса (септакорди).
ЛИТЕРАТУРА
Композиције за чембало до XVII века:
- Фицвиљемова збирка за вирџинал (лакше фантазије Џона Була, Виљема Берда, J. П. Свелинка);
- Б. Пики: Игре
- Композиције XVII века
- Б. Фраскобалди: Цветови музике (токате)
- J. J. Фробергер: Токате
- L. Купрен: Прелудијуми.
Француска школа клавсениста:
- Ф. Купрен: Уметност свирања на клавсену (прелиди 5, 6, 7. и 8)
- Ф. Купрен: Прва књига комада за клавсен, И, II свита (Алеманда, Куранта)
- Ж. Ф. Рамо: Свита е-мол (избор)
- Избор лакших комада: Шамбољера, Клерамбоа, Маршана, L Руа, Жакет де ла Гер, Ђепара
Шпанска школа чембалиста:

- Лакше сонате П. А. Солера, К. де Сеишаса, С. Албера
- D. Скарлати: Сонате преко К 90 (редакција Р. Киркпатрика)
- J. С. Бах: Француске Свите, Арија варирана на италијански начин:
- Г. Ф. Хендл: Свите IX-XVI (избор).
- Композиције друге половине XVIII века: J. Кристијан Бах, К. Ф. Е. Бах (избор); К. Балбастр, К. Дакен (избор); Б. де Небра, Х. Ферер (избор).

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- Једна композиција за чембало до XVII века;
- Једна композиција XVII века;
- Једна композиција француске школе клавсениста;
- Једна композиција шпанске гаколе чембалиста;
- Једна композиција J. С. Баха или Хендла;
- Једна композиција друге половине XVIII века.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна композиција XVII века (Фрескобалди, Флоберже или L. Купрен);
2. Једна свита J. С. Баха или Г. Ф. Хендла;
3. Једна композиција француске чембалистичке школе;
4. Једна композиција шпанске чембалистичке школе.

Испитни програм се изводи из нота.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

За спровођење наставе у оквиру ренесансно-баракног усмерења основан је правилан избор инструмента, што подразумева копију историјског инструмента из XVII или XVIII века, а не тзв. "модерно" чембало (инструмент конструисан у XX веку оптерећен механизмам педала, инструмент који захтева различит туше и поседује различита звучна својства). У случају немогућности да се набави одговарајући инструмент, извођење наставе на "модерном" чембалу треба прилагодити. Максимално развити на једном "8" регистру и избегавати промене регистрације у току композиције.

Положај тела за чембалом различит је од положаја за клавиром - седи се ближе. Тежина руке се никако не ослања на клавијатуру. Тон се остварује само покретом из прста са саме дирке, а не из ваздуха, а покрети руку су искључиво хоризонтални и у функцији транспозиције шаке.

Чембало је нединамичан инструмент - јачином ударца не може се утицати на јачину тона - па се изражајност на њему остварује градацијом артикулације од јасног деташеа преко легата до оверлегата.

Добро познавање орнаментације својствене сваком композитору понаособ основа је добре и стилске интерпретације, па пре приступа композицији треба проучити табелу орнамената сваког композитора као и улогу мелодијску, хармонску или ритмичку сваког орнамента.

Посебну пажњу треба обратити на извођење акорада које је углавном арпеђирано, а градацијом брзине арпеђирања дозира се звучност акорда - симултани акорд је тих, брзо арпеђиран јачи, а споријим арпеђирањем се поступно смањује јачина акорда.

За правилну стилску интерпретацију важан је правилан избор редакција и издања нота. Ученици треба да науче да свирају и из факсимила што је најпоузданије иако је понекад отежано због примене старих кључева. За правилну интерпретацију Фрескобалдија важно је упознати се са школом "афети кантабили" и са Фрескобалдијевих 11 правила. За правилно извођење француске музике треба се упознати са појмом инегалитета, тако да осим рада на нотном тексту треба одвојити време за теоретски рад. За интерпретацију дела J. С. Баха користити искључиво "уртекст", а за дела D. Скарлатија обавезно елиминисати издање Лонга, тако омиљено међу пијанистима, јер осим пијанистичких динамичких и артикулационих ознака садржи и недопустиве прераде текста и "скрнављење" Скарлатијевих "шпанских" акорада.

У сваком тренутку рада са учеником треба неговати барокну естетику интерпретације - интровертну, деликатну, продуховљену, уздржано експресивну и муниционзну насупрот пијанистичкој романтичној и екстравертној интерпретацији.

ДУВАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ ЗА РАНУ МУЗИКУ

(блок флаута, траверзо флаута, шалмај, крумхорн, корнамуза, дулцијан, цинк, корнет, сегбат)

CILJ

Оспособљавање ученика за самостално бављење раном музиком и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Интензиван и континуиран рад на развоју ученикових музичких способности - спољашњег (контролног) и унутрашњег (менталног) слуха, осећаја за ритам, музичку меморију и музичку фантазију.
- Упознавање ученика са историјатом, улогом, грађом, акустичким својствима и изражајним могућностима дувачких инструмената за рану музику.
- Овладавање основном техником свирања на дувачким инструментима за рану музику.
- Постизање разумевања значења и важности специфичних музичких изражајних средстава (артикулације и агогике) у складу са техничким захтевима инструмента, а у циљу изражавања властитих музичких способности.
- Оспособљавање за самостално вежбање.
- Стицање искуства јавног наступања - самосталног и у ансамблу.
- Изградња навике редовног слушања ране музике.

БЛОК ФЛАУТА

V разред класичног програма флауте и И разред блок флауте

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Обрадити све тонове из опсега сопран блок флауте (це), алт блок флауте (еф) и тенор блок флауте (це, две октаве) кроз правилну поставку устина, усника и прстију.
- Овладати специфичном техником дисања и контролом даха.
- Радити на лествицама и комадима за извођење за једну, две, три или више блок флаута, са или без пратње континуа - чембала који су настали у епохама ренесансе и раног барока.

ЛЕСТВИЦЕ

Сопран и тенор блок флаута:

- дурске: Це: Ге, Де, А, Еф, Бе.
- молске: а, е, де, ге.

Алт блок флаута:

- дурске: Еф, Це, Ге, Де, Бе, Ес.
- молске: де, а, ге, це.

ЛИТЕРАТУРА

- L. Цидра: Музика за блок флауту за почетнике - 16 првих комада за блок флауту и чембало (Музика, Будимпешта, З. 7888)
- I. Марјаш: Камерна музика за почетнике - две сопран блок флауте и чембала (Музика, Будимпешта, З. 6915)
- D. Деген: Пет лаких свита из барока - за алт блок флауту и чембало (Шот офб 97)
- Збирка Лаки дуети - за две сопран или две тенор блок флауте (Фридрих Хофмајстер, Лајпциг)
- Збирка 12 комада из Глогауерске песмарице - за сопран, алт и тенор блок флауту (Дојчер)
- Г. Гастолди: Седам балета; L. Маренцио: Две виланеле - збирка за две сопран блок флауте и једну алт блок флауту (Мек)
- V. Хаусман: Игре - за 4 и 5 блок флаута (Мек)

Остале збирке и комади сличне тежине и садржаја.
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- десет комада за соло извођење (уз чембало или флауту);
- пет комада за извођење у групи (трио, квартет).
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
СМОТРА (на крају школске године)
1. Три композиције за један од наведених инструмената уз пратњу чембала, флауте или ренесансне харфе;
2. Три композиције за трио или квартет сачињен од различитих комбинација наведених инструмената или у комбинацији са другим дувачким или гудачким инструментима средњег века и ренесансе.

ТРАВЕРЗО ФЛАУТА

VI разред класичног програма флауте и И разред траверзо флауте

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Упознавање са ренесансном траверзо флаутом и барокном траверзо флаутом ("Кванцова" флаута са дис клапном) и обрада свих тонова из опсега (за прву годину учење две октаве) правилном поставком усана, усника и прстију.
- Овладавање специфичном техником дисања и контролом даха.
- Рад на лествицама, вежбама, као и комадима за извођење који су настали у епохи ренесансе и барока.
ЛЕСТВИЦЕ
Дурске: Де, Е, Еф, Ге, А, Бе.
Молске: де, е, ге, а.
ЛИТЕРАТУРА
- Љ. Димитријевић: Школа за флауту за И годину учења - вежбе од 24. до 55. стране уз примену гриф табеле за траверзо флауту.
- L. Цидра: Музика за блок флауту за почетнике - 16 првих комада (Музика, Будимпешта, 3. 7888)
- D. Деген: Пет лаких свита из барока (Шот офб 97)
- Е. Колц: Три симфоније из барока (Доблингер)
- I. Маријаш: Камерна музика за почетнике (Музика, Будимпешта, 3. 6915)
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- десет комада за соло извођење (уз чембало или флауту);
- пет комада за извођење у групи (трио, квартет).
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
СМОТРА (на крају школске године)
1. Три композиције за један од наведених инструмената уз пратњу чембала, флауте или ренесансне харфе;
2. Три композиције за трио или квартет сачињен од различитих комбинација наведених инструмената или у комбинацији са другим дувачким или гудачким инструментима средњег века и ренесансе.

ШАЛМАЈ

IV разред класичног програма обое и И разред шалмаја

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Упознавање са грађом инструмента, начином израде писка (трске), поставком усана у односу на писак, начином извођења почетка и завршетка тона, поставком прстију, овладавањем специфичном техником дисања и контролом даха.

- Обрадити све тонове из опсега сопран шалмаја (це^1 - бе^2) алт шалмаја (еф - ес^2) и на тај начин овладати у свирању у оба штима ин Ф и ин С.

ЛИТЕРАТУРА

Користити дела из епоха средњег века, ренесансе и раног барока у саставима дуа, трија или квартета чије поједине деонице одговарају тонском опсегу сопран или алт шалмаја.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- десет композиција као што је наведено у литератури.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Три композиције за дуо, трио или квартет сачињен од различитих комбинација наведених инструмената: корнамуза, крумхорн, шалмај, дулцијан, цинк, корнет и сегбат или у комбинацији са неким од гудачких или жичаних инструмената средњег века, ренесансе и раног барока.

КРУМХОРН, КОРНАМУЗА

IV разред класичног програма кларинета и И разред крумхорна или корнамузе

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање са грађом инструмента, начином израде писка (трске), поставком усана и ушика, начином извођења почетка и завршетка тона, поставком прстију.
- Овладавање специфичном техником дисања и контролом даха.
- Обрадити све тонове из опсега сопран крумхорна или сопран корнамузе (це^1 - е^2) и алт крумхорна или алт корнамузе (еф - а^1) и на тај начин савладати оба штима ин Ф и ин С.

ЛИТЕРАТУРА

Користити дела из епохе ренесансе и раног барока у саставима дуа, трија или квартета чије поједине деонице одговарају тонском опсегу сопран или алт крумхорна, односно сопран или алт корнамузе.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- десет композиција као што је наведено у литератури.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Три композиције за дуо, трио или квартет сачињен од различитих комбинација инструмената: крумхорн, корнамуза, шалмај, дулцијан, цинк, корнет, сетбат или у комбинацији са неким од гудачких или жичаних инструмената средњег века, ренесансе и раног барока.

ДУЛЦИЈАН

IV разред класичног програма фагота и I разред дулцијана

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознати ученика с грађом инструмента, начином израде писка (трске), поставком усана у односу на писак, начином извођења почетка и завршетка тона, поставком прстију.
- Овладати специфичном техником дисања и контролом даха и обрадити све тонове из опсега сопран дулцијана (ге - ге^2) и алт дулцијана (це - це^2).

ЛИТЕРАТУРА

Користити дела из епохе ренесансе и раног барока у саставима дуа, трија или квартета чије поједине деонице одговарају тонском опсегу или алт дулцијана, минимум 10 композиција.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
СМОТРА (на крају школске године)
1. Три композиције за дуо, трио или квартет сачињен од различитих комбинација наведених инструмената: корнамуза, крумхорн, шалмај, дулцијан, цинк, корнет или сегбат или у комбинацији са неким од гудачких или жичаних инструмената средњег века, ренесансе и раног барока.

ЦИНК, КОРНЕТ

VI разред класичног програма хорне или трубе и И разред цинка или корнета

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Упознати ученика с грађом инструмента и усника, поставком усана, начином извођења почетка и завршетка тона, поставком прстију.
- Упутити ученика да овлада специфичном техником дисања и контролом даха и обрадити све тонове из опсега цинка ин С (це^{1} - це^{3}) и цинка ин А (а - а^{2}) или корнета ин D (де^{1} - де^{3}) или корнета ин А (а - а^{2}).
ЛИТЕРАТУРА
Користити дела из епохе ренесансе и раног барока у саставима дуа, трија или квартета чије поједине деонице одговарају тонском опсегу цинка ин С и цинка ин А или корнета ин D и корнета ин А.
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- десет композиција као што је наведено у литератури.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
СМОТРА (на крају школске године)
1. Три композиције за дуо, трио или квартет сачињен од различитих комбинација наведених инструмената: корнамуза, крумхорн, шалмај, дулцијан, сегбат, цинк, корнет или у комбинацији са неким од гудачких или жичаних инструмената средњег века, ренесансе и раног барока.

СЕГБАТ

IV разред класичног програма тромбона и I разред сегбата

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Упознати ученика са грађом инструмента и усника, поставком усана, начином извођења почетка и завршетка тона и позицијама у свирању.
- Упутити ученика да овлада специфичном техником дисања и контролом даха и обрадити све тонове из опсега алт сегбата (Ха - ха^{1}) и тенор сегбата (Е - е^{1}).
ЛИТЕРАТУРА
- Користити дела из епохе ренесансе и раног барока у саставима дуа, трија или квартета чије поједина деонице одговарају тонском опсегу алт или тенор сегбата.
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- десет композиција као што је наведено у литератури.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
СМОТРА (на крају школске године)
1. Три композиције за дуо, трио или квартет сачињен од различитих комбинација наведених инструмената: корнамуза, крумхорн, шалмај, дулцијан, цинк, корнет, сегбат

или у комбинацији са неким од гудачких или жичаних инструмената средњег века, ренесансе и раног барока.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА ДУВАЧКИХ ИНСТРУМЕНАТА ЗА РАНУ МУЗИКУ

(блок флаута, траверзо флаута, шалмај, крумхорн, корнамуза, дулцијан, цинк, корнет, сегбат)

Упознати ученика са историјатом раних инструмената, "породицама" инструмената, сличностима и разликама које постоје између њих, као и са њиховом улогом у развоју инструменталне и вокално-инструменталне музике.

Представити ученику грађу инструмената, а код инструмената са писковима (трском), упознати ученика са начином израде писка (трске).

Обратити нарочиту пажњу на овладавање техником дисања, контролу даха, на правилно држање инструмента, поставку усана, начин произвођења тона, као и на поставку прстију.

Инсистирати код ученика на свакодневном вежбању лествица, тонских и техничких вежби и на комадима за извођење. Усмерити пажњу ученика на чисто интонативно и техничко свирање које може да омогући само исправна поставка инструмената и правилна примена технике дисања.

РЕНЕСАНСНО ПЕВАЊЕ

CILJ

Оспособљавање ученика за самостално бављење раном музиком и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Интензиван и континуиран рад на развоју ученикових музичких способности - спољашњег (контролног) и унутрашњег (менталног) слуха, осећаја за ритам, музичку меморију и музичку фантазију.
- Овладавање основном техником ренесансног певања.
- Оспособљавање за самостално вежбање.
- Стицање искуства јавног наступања - самосталног и у ансамблу.
- Изградња навике редовног слушања ренесансне музике.

Завршни разред двогодишње, четворогодишње или шестогодишње школе - Одсек за класичну музику и И разред ренесансног певања

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознати ученика са историјским карактеристикама песама, периода, од средњег века до барока, развојем соло певања у том периоду и специфичностима певања различитих поднебља (Италија, Француска, кастратско и контратенорско певање).
- Инсистирати на прилагођавању класичне технике певања старој литератури, али кроз интерпретацију на аутентичан начин и израз. посебну пажњу посвећивати елементима стила као што су: примерена употреба вибрата, агогика, динамика, орнаментика и темпо.
- Водити рачуна о правилном изговору текста, нарочито песама трубадура и трувера, на стари француски, енглески и шпански језик. Ученике обавезно упознати са преводом текста ради правилног дочаравања кроз интерпретацију.
- Песме обавезно певати у оригиналу и користити издања која нису редигована.
- Обавезно је слушање ране музике и упознавање са историјом и литературом наведених периода.
- Кроз класичну едукацију у ренесансном маниру обухватити све гласове, а нарочиту пажњу обратити на период ране музике - контратенор, односно фалсетно певање.

ЛИТЕРАТУРА

- Композиције за певање из периода средњег века, ренесансе и раног барока из збирки за соло певање.

- Композиције средњег века - Краљ Ричард Лављег Срца, Краљ Алфонсо, Хел Сабио Мудри, Валтер фон дер Фогелвајде.
- Композиције италијанске ренесансе - Б. Тромбончини, О. Веки, Андрија Мотовуњанин и др.
- Композиције енглеске ренесансе и елизабетанске епохе - Краљ Хенри VIII, V. Бирд, Т. Морли, Т. Хјум, О. Гибонс и др.
- Композиције француске ренесансе - Ж. Б. Безар, К. Сермизи, К. Ле Жен.
- Композиције фламанских аутора - Гијом Дифај, Жоскен Депре и др.
- Композиције старих мајстора - К. Монтеверди, Ђ. Качини, Ф. Дуранте, А. Страделa и др.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- пет композиција средњег века;
- пет композиција из периода ренесансе и раног барока;
- три вишегласне композиције (вокалне композиције са различитим инструменталним саставима).

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна песма средњег века;
2. Једна песма из периода ренесансе;
3. Једна песма - арија старог мајстора композитора Италије XVII и XVIII века;
4. Једна вишегласна композиција у саставу по избору наставника и ученика.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Упознати ученика са историјским карактеристикама песама периода од средњег века до барока, развојем соло певања у том периоду и специфичности певања различитих поднебља (Италија-Француска, кастратско и контратенорско певање и др.).
Инсистирати на прилагођавању класичне технике певања старој литератури али кроз интерпретацију на аутентичан начин и израз. Посебну пажњу посветити елементима стила као што су примерена употреба вибрата, агогика, динамика, орнаментика и темпо.
Водити рачуна о правилном изговору текста, нарочито песама трубадура и трувера, на старом француском, енглеском и шпанском језику. Ученике обавезно упознати са преводом текста ради правовременог дочаравања кроз интерпретацију.
Песме, односно композиције, обавезно певати у оригиналу и користити издања која нису редигована (уртекст). Код вишегласних композиција користити старе инструменте.
Кроз класичну едукацију у ренесансном маниру обухватити све гласове, а нарочиту пажњу обратити на један од најкарактеристичнијих гласова за период ране музике - контратенор, односно на предиспозиције одређених ученика (мушкараца) и њихове склоности за бављење контратенорским, односно фалсетним певањем у школи.

2. ОДСЕК ЗА НАРОДНУ МУЗИКУ

ГУДАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

(виолина, контрабас)

ВИОЛИНА

V разред класичног програма виолине и И разред програма народне музике за виолину

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ЦИЉ
Оспособљавање ученика за самостално бављење народном музиком и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ
- Упознавање ученика са народном музиком.

- Овладавање основном техником и начинима свирања народне музике на виолини.
- Овладавање карактеристичним народним ритмовима.
- Неговање осећаја за звук, боју и динамичке могућности инструмента, као и за подржавање народне песме.
- Оспособљавање за самостално вежбање.
- Стицање искуства јавног наступања, посебно у ансамблу.
- Изградња навике редовног слушања квалитетне народне музике.
- Развијање естетских музичких критеријума.

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Рад на савлађивању лествица.
- Упознавање са карактеристичним народним ритмовима.
- Савлађивање литературе.

ЛЕСТВИЦЕ
Вежбати лествице за народну музику, до III, евентуално IV позиције са квинтакордима, секстакордима и септакордима (и умањеним).

РИТАМ
- Утврђивати лествице за народну музику и упознати ритам 5/8, 11/8, 13/8.
- Упознавање са ритмовима 7/8 и 9/8.

ЛИТЕРАТУРА
Збирке І. Ценерића, Ђ. Караклајића, Ж. Петровића, М. Васиљевића и Н. Секулића.

1. Народне песме:
- Ах, мој Доро,
- Анђелија воду лила
- Ајд' д' идемо, Радо
- Чај горо - лане моје
- Ој, јаворе, јаворе
- Ој, девојче, Пирођанче
- Аој, Гроцко, варошице мала
- Ој, девојко, ђинђо моја
- Мој Милане, јабуко са гране
- Широк Дунав, раван Срем
- Шано, душо
- Разгранала
- Бећарац (сремачки)
- С' оне стране Мораве
- Саградићу шајку
- Има дана
- Седи Мара на камен студенцу
- Обраше се виногради
- Још не свиће рујна зора
- Ој, Мораво, моје село равно
- Миљено, цвеће шарено

2. Старограде песме:
- Тихо ноћи
- Ајде Като
- Фијакер стари
- Има дана
- Пред Сенкином кућом
- Ој, Јело, Јело
- Крај језера једна кућа мала
- Ој, споменче
- Јеси л' чуо, мили роде

3. Романсе:
- Рузмарине, мој зелени
- Соња

- Те твоје очи зелене
- Златан прстен
4. Народна кола:
- Моравац
- Србијанка
- Жикино коло
- Драгишино коло
- Свилен конац
- Ужичко
- Београђанка
- Врачарка
- Бркино коло
- Симфонијско коло
- Прелаз
- Прекид
- Марш на Дрину
5. Евергрин мелодије:
- Гвантанамера
- Врати се у Соренто
- О, соле мио
- Бесаме муčо
- Валцер "Дунавски валови"
- Валцер "Преко валова"

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- осам народних песама;
- пет старограданских песама и романси;
- четири кола.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна народна песма;
2. Једна старограданска песма;
3. Једна романса;
4. Два кола.

VI разред класичног програма виолине и II разред програма народне музике за виолину

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Даље продубљивање стечених знања.
- Савлађивање литературе.

ЛИТЕРАТУРА

Збирке І. Ценерића, Ђ. Караклајића, Ж. Петровића, М. Васиљевића и Н. Секулића.

1. Народне песме:
- Расло ми је бадем дрво
- Шта то ниче кроз шибљиче
- Што град Смедерево
- Ој, девојко, Смедеревко
- Стани, стани, Ибар водо
- Јеси л' чуо, мили роде
- Димитрије, сине Митре
- Симбил цвеће
- Запевала сојка птица
- Никнало бело цветиче
- Што ми је мерак пољак да будам

- Море бел' пелине
- Земи ме, земи
- Златиборе, мој зелени боре

2. Староградске песме:
- Хладан ветар пољем пири
- У рану зору
- Где си душо, где си рано
- Хај ђи, хај ђи
- Тамо далеко
- Креће се лађа француска
- Већ давно спремам свог Мркова

3. Романсе:
- Очи чорније
- Рјабинушка
- Тамно вишњеве боје шал
- Заклећу се ја пред Богом
- Ја некога волим
- Тужна је недеља
- Беле руже, нежне руже

4. Народна кола:
- Жикино
- Денино
- Бисерка
- Ресавка
- Граганац
- Македонско оро (7/8 Ха-дур)
- Пашана
- Цицварића колоњеште
- Стара Шапчанка

5. Евергрин мелодије:
- Ла кумпариста
- Жалузи
- Монти-чардаш
- Тика-така
- Девојко мала
- То давно беше
- Београд волим кад свиће
- На лепом плавом Дунаву
- Гранада
- Јестрдеј

6. Оркестарски одломци и сплетови:
- Чувам овце три године
- Ој, бога ти, сива 'тицо
- Низамски растанак
- Свилен конац

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- осам народних песама;
- пет староградских песама;
- четири кола.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Две народне песме;
2. Једна староградска песма;
3. Једна романса;

4. Једно коло по избору;
5. Монти чардаш.
Испитни програм се изводи напамет уз сарадњу осталих инструмената Одсека за народну музику.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Виолина је незаобилазни инструмент који се користи у народној музици. Може да изводи главну мелодију или да буде пратећи инструмент, односно да се налази у улози ритмичко-хармонске пратње свирајући у двохватима на нижим жицама тзв. "виолинску контру".
Због специфичности у овој врсти музике, да би могао да буде успешан извођач, ученик мора да покаже нарочити афинитет према народној музици, као и да поседује скоро апсолутан слух и одличан ритам.
Формална структура народне музике гради се у тесном садејству текста и мелодије. Да би се народна музика на виолини добро изводила, музичар мора да зна напамет мелодију, па и текст. Због тога је врло важно посветити нарочиту пажњу слушању народне музике. Пошто се народна музика углавном свира "на слух", у програму наставе треба одредити један број часова на којима ће ученик свирати уз неки оркестар или инструмент.
У зависности од броја пређених позиција, ученик треба да посвети нарочиту пажњу свирању лествица. Добро познавање акорада и хармоније омогућава ученику већу слободу у музицирању. Техника свирања гудалом је иста као у класичној школи, с тим што и ту има извесних одступања.
Овај програм треба остваривати паралелно са редовном наставом за виолину.

КОНТРАБАС

ЦИЉ
Оспособљавање ученика за самостално бављење народном музиком и за наставак школовања у средњој музичкој школи.
ЗАДАЦИ
- Упознавање ученика са народном музиком.
- Овладавање основном техником и начинима свирања народне музике на контрабасу.
- Овладавање карактеристичним народним ритмовима.
- Неговање осећаја за звук, боју и динамичке могућности инструмента, као и за подржавање народне песме.
- Оспособљавање за самостално вежбање.
- Стицање искуства јавног наступања, посебно у ансамблу.
- Изградња навике редовног слушања квалитетне народне музике.
- Развијање естетских музичких критеријума.

III разред класичног програма контрабаса и И разред програма народне музике за контрабас

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Посветити пажњу свирању лакших песама у такту 2/4 и 3/4 у умереном темпу и са хармонском подлогом Т-D-Т и Т-СД-D-Т. На пример: наше старе народне песме, већи број песама староградских, велики број записа Мокрањца, Васиљевића, Миљковића, Девића и других. Нарочиту пажњу треба посветити слушању промена хармонија.
- Свирати и наше народне игре - кола која, као и песме, треба да испуне исту музичку форму.

ЛИТЕРАТУРА
1. Народне песме:
- Чај горо, лане моје
- Повела је Јелка
- Ој јаворе, јаворе
- Лепо ти је рано уранити
- Ој, девојче, пирођанче

- Аој, Гроцко, варошице мала
- Ој, девојко, ђинђо моја
- Мој Милане, јабуко са гране
- Широк Дунав, раван Срем
- Кафу ми драга испеци
- Гружанке девојке
- Обраше се виногради горе крај Тополе
- Још не свиће рујна зора
- Шано, душо
- Разгранала грана јоргована
- Бећарац (сремачки)
- С оне стране Мораве
- Саградићу шајку

2. Староградске песме:
- Тихо ноћи, моје злато спава
- Ајде Като, ајде злато
- Пред Сенкином кућом
- Фијакер стари
- Крај језера једна кућа мала
- Има дана
- Сејдефу мајка буђаше
- Милица једна у мајке
- Седи Мара на камен студенцу
- Ој, споменче
- Јеси л' чуо, мили роде

3. Народна кола:
- Моравац
- Шапчанка
- Жикино
- Ужичко
- Чачак
- Бачко
- Шопско
- Шота
- Тобџијско
- Свилен конац
- Србијанка
- Драгишино коло

ЛИТЕРАТУРА

- Користити збирке и композиције І. Ценерића, Љ. Миљковића, D. Девића, V. Павловић-Царевца, Б. Караклајића, М. Васиљевића, С. Мокрањца и друге.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- пет народних песама;
- пет староградских песама;
- три народна кола.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Две народне песме;
2. Једна староградска песма;
3. Једно народно коло;
4. Царевац: Свилен конац.

IV разред класичног програма контрабаса и II разред програма народне музике за контрабас

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Савладати хармонски и ритмички сложеније народне песме. Хармонски треба обрадити везе И-IV-V-II_7-V; И-VI-II-V_7-И; И-IV-VII-II - умањени - V_7-I. У многим нашим народним песмама крај је на доминанти, а ове хармонске комбинације срећу се у нашим песмама, старограданским и романсама.
- Ритмика обухвата изучавање сложених ритмова (5/8, 7/8, 9/8, 11/16, 13/16) и њихове комбинације.
- Обрађивати кола сложеније музичке форме, бржег темпа и сложеног ритма. Обрађивати мелодије суседних земаља.

ЛЕСТВИЦЕ

Разлагање акорада дур, мол, септакорд и умањени. Све ово треба урадити гудалом и пицикато

ЛИТЕРАТУРА

1. Народне песме:
- Расло ми је бадем дрво
- Шта то миче сред шибљиче
- Што си Лено на големо
- Русе косе, цуро, имаш
- Кад сам био млађан ловац ја
- Шта град Смедерево
- Ој, девојко Смедеревко
- Ој, Мораво, моје село равно
- Стани, стани, Ибар водо
- Тихо ветри гором вију
- Димитрију сине Митре
- Симбил цвеће
- Запевала сојка птица
- Нишка бања
- Јеси л'чуо

2. Старограданске песме:
- Хладан ветар пољем пири - читав сплет
- У рану зору
- Од како ми фрула не свира
- Где си душо, где си рано
- А што ти је мила кћери
- Хај ђи, хај ђи
- У тем Сомбору
- Тамо далеко
- Креће се лађа француска
- Већ одавно спремам свог дората
- Романса

3. Народна кола:
- Реченица
- Врањанско, Чочек - Врањанска свита Шарчевића
- Ташана
- Чардаш
- Марш на Дрину
- Симфонијско

ЛИТЕРАТУРА

Користити збирке и композиције І. Ценерића, Љ. Миљковића, D. Девића, V. Павловић - Царевца, Ђ. Караклајића, Ж. Петровића, М. Васиљевића, С. Мокрањца.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- осам народних песама;
- осам староградских песама;
- пет кола.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Две народне песме по избору;
2. Две староградске песме по избору;
3. Једно коло по избору;
4. Царевац: Синоћ ми драга долази;
5. Бинички: Марш на Дрину.

Испитни програм се изводи напамет и обавезно се полаже уз гитару и један мелодијски инструмент (виолина, флаута, кларинет, хармоника) или уз глас. Програм свирања на контрабасу мора бити у тесној вези са свирањем са осталим инструментима.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Да би се свирала народна музика, ученик мора да покаже нарочити афинитет према тој музици. За свирање народне музике ученик мора да поседује скоро апсолутан слух и одличан ритам.

Народни оркестри обично имају мањи број чланова па због тога у њима свира само један контрабас. Улога контрабаса у таквој консталацији је хармонска и ритмичка. Чистоћа интонације, ритмичка прецизност, познавање хармоније и контрапункта чине контрабас стубом оркестра.

Формална структура народне музике гради се у тесном садејству текста и мелодије. Да би се народна музика на контрабасу добро изводила, музичар мора да зна напамет мелодију, па и текст. Зато је врло важно посветити нарочиту пажњу слушању народне музике.

Народна музика се углавном свира "на слух". Зато у програму наставе треба одредити један број часова где ће ученик свирати уз неки оркестар или инструмент.

Народна музика на контрабасу изводи се гудалом и пицикато па зато треба посветити исту пажњу и једном и другом начину свирања. Све оно што се одсвира гудалом требало би да се одсвира и пицикато.

Ученик, у зависности од броја пређених позиција, треба да посвети нарочиту пажњу свирању лествица и разлагању акорада. Добро познавање акорада и хармоније омогућава ученику већу слободу у музицирању.

Свирање пицката у народној музици разликује се од свирања истог у тзв. класичној школи. Разлика се заснива на прстореду десне руке као и у добијању јаког кратког тона. Пицикато свирање нарочито је заступљено у сложеним ритмичким поделама (5/8, 7/8, 9/8, 11/8).

Техника свирања гудалом је иста као у класичној школи с тим што и ту има извесних одступања.

Контрабас у народној музици ретко има солистичку улогу па зато ученик мора да буде у сталној вези са осталим извођачима. Најефикасније свирање народне музике и учење на контрабасу је у оркестру.

Овај програм треба остваривати паралелно са редовном наставам за контрабас.

ЖИЧАНИ ИНСТРУМЕНТИ

ГИТАРА

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за самостално бављење народном музиком и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ
- Упознавање ученика са народном музиком.
- Овладавање основном техником и начинима свирања народне музике на гитари.

- Овладавање карактеристичним народним ритмовима.
- Неговање осећаја за звук, боју и динамичке могућности инструмента, као и за подржавање народне песме.
- Оспособљавање за самостално вежбање.
- Стицање искуства јавног наступања, посебно у ансамблу.
- Изградња навике редовног слушања квалитетне народне музике.
- Развијање естетских музичких критеријума.

V разред класичног програма гитаре и И разред програма народне музике за гитару

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Оспособити ученика да свира трзалицом (плектрумом) и то у два правца: свирање акорада - хармонске пратње и солистички - свирање мелодије на једној жици.
- Упознавање шифри и обележавање акорда. Свирање акорда у разним позицијама. Комбинације акорда. Начин свирања акорда у тремоланду.
- Обрадити ритам 2/4, 3/4, 4/4.

ЛИТЕРАТУРА

- J. Јовичић: Школа за гитару, III, IV и V
- J. Јовичић - D. Јовичић: Акорди
- I. Ценерић: Песме из "Коштане"
- Ценерић: Бисери народне музике И и II
- Ценерић: Царевчева лира
- I. Ценерић: Народна кола
- Б. Караклајић: На те мислим
- Б. Караклајић: Сто кола И, II, III и IV
- Ж. Петровић: Песме које вечно живе И-X
- Ж. Петровић: Солунске песме - Тамо далеко
- Разна етномузиколошка издања

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- десет народних игара;
- двадесет песама.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Две старограде ске или изворне народне песме, једна у рубату - тремоло, друга трзајући (мелодија);
2. Две старограде ске или изворне народне песме, гедна у рубату, друга у ритму (хармонска пратња);
3. Три народне игре (хармонска пратња).

VI разред класичног програма гитаре и II разред програма народне музике за гитару

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Солистичко увежбавање свирања на две жице.
- Увежбавање ритмова 5/8, 7/8, 9/8, 11/8, 13/8. Увежбавање мешовитих ритмова.
- Упознавање са музиком националних мањина република бивше Југославије и суседних земаља (Мађарска, Румунија, Бугарска, Албанија) и њиховим утицајем на наш фолклор.

ЛИТЕРАТУРА

- J. Јовичић: Школа за гитару III, IV и V
- J. Јовичић - D. Јовичић: Акорди
- I. Ценерић: Песме из "Коштане"
- I. Ценерић: Бисери народне музике И и II
- I. Ценерић: Царевчева лира

- I. Ценерић: Народна кола
- Б. Караклајић: На те мислим
- Б. Караклајић: Сто кола И, II, III и IV
- Ж. Петровић: Песме које вечно живе И-Х
- Ж. Петровић: Солунске песме - Тамо далеко
- Разна етномузиколошка издања

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- двадесет изворних народних и старограданских песама и романси;
- по три игре у сваком од наведених ритмова;
- неколико игара са мешовитим ритмом.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Две старограданске или изворне песме у двогласу, једна тремоло, друга трзајући;
2. Две старограданске изворне народне песме или романсе једна у ритму, друга у тремолу (хармонска пратња);
3. Три игре у разним ритмовима (хармонска пратња).

Испитни програм се изводи напамет и обавезно се полаже уз сарадњу контрабаса и једног мелодијског инструмента (виолина, флаута, кларинет, хармоника).

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Примарни задатак коме наставници, примењујући овај програм, треба да стреме јесте развој љубави ка музици и стварање потребе за музицирањем. Овако стечено музичко образовање мора постати важан део опште културе сваког ученика. Следећи задатак је да се талентованим и амбициознијим ученицима постави здрава и чврста основа за наставак школовања и то не само техничка (рад прстију), већ права музичка, која подразумева музички израз.

Највећу важност у свирању техничких вежби треба дати разговетности и правилној ритмизацији, па тек потом лепоти тона и брзини. До доброг звучања композиција мора се доћи не само конкретним изражајним захтевима (динамиком боја, артикулација), већ и непрекидном анимацијом која мора прво оживети, а потом одржати ученикову жељу за музицирањем. Програм дозвољава велику слободу избора за све врсте композиција. Идеја је да се програм природније представи сваком ученику, а у зависности од његових способности и жеља. Слобода избора мора обезбедити квалитет свирања (ритмичност, тонска јасноћа, правилан избор темпа), а не број или тежина пређених композиција.

Пошто је примарна наставникова улога да негује учеников таленат, то неизбежно ограничава његов критицизам на веома уско подручје крајње неопходности - једино у којем се он може сматрати конструктивним. Квалитет првог и неколицине наредних часова (педагошка пракса ово потврђује) најчешће пресудно утиче на даљи развој учениковог интересовања за музику. Наставнику се, из тог разлога, препоручује да посвети повишену пажњу овој проблематици, изналажењем и практичном применом најподстицајнијих и најинспиративнијих могућих наставних метода.

Да би се свирала народна музика, ученик мора да покаже нарочити афинитет према тој музици. За свирање народне музике ученик мора да поседује скоро апсолутан слух и одличан ритам. Формална структура народне музике гради се у тесном садејству текста и мелодије. Да би се народна музика добро изводила, музичар мора да зна напамет мелодију, па и текст. Зато је врло важно посветити нарочиту пажњу слушању народне музике. Обавезно треба организовати часове слушања музике, синхронизовати програм гитаре са радом на осталим инструментима за народну музику и рад у оркестру.

ИНСТРУМЕНТИ СА ДИРКАМА

ХАРМОНИКА

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за самостално бављење народном музиком и за наставак школовања у средњој музичкој школи.
ЗАДАЦИ
- Упознавање ученика са народном музиком.
- Овладавање основном техником и начином свирања народне музике на хармоници.
- Овладавање карактеристичним народним ритмовима.
- Неговање осећаја за звук, боју и динамичке могућности инструмента, као и за подржавање народне песме.
- Оспособљавање за самостално вежбање.
- Стицање искуства јавног наступања, посебно у ансамблу.
- Изградња навике редовног слушања квалитетне народне музике.
- Развијање естетских музичких критеријума.

IV разред класичног програма хармонике и И разред програма народне музике за хармонику

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Савлађивање посебних етида са сложеним орнаментичким фигурама.
- Рад на артикулацијама, посебно са легатом и са стакатом.
- Обрада сложених ритмова.

ЛИТЕРАТУРА
Обрадити одређен број етида у триолама:
- Факин: Етиде, И свеска, број 242, 243, 245 и 247.
- К. Мар: И свеска, од броја 1 до 20.

и у шеснаестинама:
- Факин: Етиде И свеска, број 255, 256, 257, 261, 262, 263, 281 и 282.

Такође обрадити етиде техником произвођења тона у легату са тушеом из прсног зглоба. Затим исте етиде обрадити у стакату са цизелираним тушеом из прсног зглоба и зглоба шаке - хоризонтална и вертикална ротација.
Следи обрада партије орнамената у легату, прва фаза рада, предударац горњи трилер, доњи трилер, двоструки трилер, терцни трилер, које треба применити на одабране етиде, а потом обрада на посебним музичким примерима са елементима из минијатура народног стваралаштва.
Уводити ученике у прве композиције из области народног стваралаштва и то:
- М. Тодоровић и Крњевац: Азањско коло
- Шумадијски вез - изворна народна игра
- М. Крњевац: Дреплет - инструментална минијатура

Обрадити сложене ритмичке поделе: 7/8, 9/8 и 11/8.
- Б. Милошевић: Брезничко оро, 7/8
- Велико народно оро - изворна, 9/8
- К. Петроваки: Скопско оро, 11/8
- Т. Миљић: Косачко коло
- Љ. Павковић: Космајски бисер
- М. Аранђеловић: Кемшпево коло, е-мол
- Панделеску: Хоро Букурести ха-мол
- Верхорен: Мизет де-мол
- Р. Емабл: Виртуозни мизет

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- до двадесет вежби и четири етиде К. Махра;
- пет народних песама различитог темпа и карактера;
- три српска кола различитих подручја - изворна и компонована;
- три кола балканских народа (Румунија, Бугарска, Македонија, Грчка).

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица из градива за класичну хармонику у легату и стакату са разлагањем;
2. Етиде Махра;
3. Једно коло;
4. Једно компоновано коло из Шумадије или изворно из било ког краја Србије;
5. Хора Букурести.

V разред класичног програма хармонике и II разред програма народне музике за хармонику

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Обрада посебних етида са сложеним орнаментичким фигурама (иста техника извођења за клавирску и хроматску-дугметару хармонику), са посебно артикулисаним стакатом, без одвајања врха прста од површине дирке или дугмета.

ЛИТЕРАТУРА

Србија:

- Б. Димић: Ромски џез
- П. Јовановић: Предскозорје (модерна решења са елементима ромске мелодике и ритмике)
- М. Аранђеловић: Дадино коло, Змија

Влашка (орнаментичка обрада):

- Сл. Божиновић: Паунова игра, Борско коло, Влашки бисер
- Б. Милошевић: Влашка олуја.

Бугарска (обрада орнаментичких елемената):

- Треба посветити посебну пажњу бугарским орнаментичким мотивима јер су грађени као веома сложене стилске и ритмичке фигуре, а користе се у свим регијама и подручјима "јужне пруге". Те стилске орнаментичке фигуре у неким сегментима имају понекад и призвук оријенталног мелоса, али су творевина православног народа који је за исток запад, а за запад исток. Ови орнаментички елементи се данас, такође, користе и у грађењу и креирању форшпила за такозване новокомпоноване песме, а то је још један разлог да се упозна и анализира њихова структура.

Анализа орнаментичке грађе код модерних ромских минијатура: М. Николић, Р. Јовановић, Перица Јовановић.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- пет народних песама различитих темпа, тактова и стилова;
- три српска кола, народна изворна или компонована средње тежине са обавезном карактеристичном орнаментиком;
- три кола (ора, хора) балканских народа различитих темпа и тактова - првенствено непарни тактови - са карактеристичном орнаментиком;
- озбиљније етиде из програма редовног школовања.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Две етиде из редовног школовања са артикулацијом прилагођеном народном свирању;
2. Једно народно коло по избору са непарним тактовима;
3. М. Аранђеловић: Дадино коло или коло по избору одговарајуће тежине;
4. Ибро Лолов: Радомирска реченица или друго коло одговарајуће тежине у такту 7/8.

Испитни програм се изводи напамет.

VI разред класичног програма хармонике и III разред програма народне музике за хармонику

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Анализа и обрада виртуозних композиција у жанру народне, програмске и џез музике.
- Транспоновање.
- Обрада двоструког трилера - контратрилера. Двоструки рикошет.

- Анализа и вежбање импровизације.
ЛИТЕРАТУРА
К. Мар: И свеска, избор
Факин: Свеска II А, избор
1. Народна музика:
- Динику: Хора стакато
- Динику: Хора марцишор
- Јовица Петковић: Влашка игра у фис-молу
- Б. Милошевић: Танино оро
- Ј. Петковић: Македонско оро
- Б. Бокић: Лептир
2. Програмска музика:
- Монти: Чардаш
- Миљавака: Виртуоза мазурка
- Хачатуријан: Игра сабљама
- Јос. Базели: Виртуозни мизет
- Римски-Корсаков: Бумбаров лет
3. Џез музика:
- Арт Ван Дам (урадити две до три композиције са аранжираним импровизацијама)
- М. Азола. Избор композиција
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- лествице из програма VI године редовног школовања;
- две етиде из градива VI године редовног школовања са карактеристичном атрикулацијом народног свирања;
- К. Мар: Етиде на странама 17, 18 и 19;
- Факин: Етиде 26, 27, 29, 30, 31. стилски прилагођене народне артикулације;
- пет народних песама сложеније грађе (ритмичка подела, хармоника подлога) различитих стилова (подручја);
- три српска кола са обавезном сложеном орнаментиком (петоле и секстоле);
- три игре (коло, оро, хоро) балканских народа са парним и непарним тактовима, са обавезном карактеристичном орнаментиком.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Ч. Љубеновић: Шумадијски бисер;
2. Факин: 27. и 31. етида;
3. Хора стакато;
4. Једно коло по слободном избору са обавезним тактовима сложенијег састава (пентоле, секстоле);
5. С. Божиновић: Борско коло или друго коло исте тежине, технике и карактеристичне проблематике.
Испитни програм се изводи напамет.
НАПОМЕНЕ
Да би се произвео, односно репродуковао тон са каквим се у свом мајсторству служе врхунски професионалци, потребно је научити једну нову технологију производњења тона. Та техника заснива своју ефикасност добро изнијансираном тушеу из прсног зглоба, у комбинацији са радом меха и у корелацији са зглобом шаке.
Задатак меха је да "пошаље" тон који ће тек туше да уобличи и артикулише. Циљ је да сваки прст добије кроз туше сопствени мотор, тј. погонску снагу и да отвори могућност апсолутне контроле и артикулације над сваким тоном у задатом тонском низу, односно материјалу.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Индивидуалну наставу треба максимално користити у раду са ученицима, без обзира на њихове способности. То је неопходно код овог инструмента, а у складу са физичким могућностима почетника.

Приликом постављања односа између програмских захтева и планираног градива треба имати у виду све основне карактеристике ученика. Прилагођавање наведених програмских захтева способностима ученика и његовом интересовању усмерава ка квалитетнијој литератури и слушању одговарајућих композиција на нивоу узраста. Тако се формира будући активни слушалац свих жанрова музике.
Детаљнијим упознавањем личности ученика, његових општих психофизичких способности и интересовања долази до примене поступног усавршавања јединства музичког и техничког развоја уз помоћ прецизних поставки наставног програма. Све захтеве треба остварити кроз мањи или већи број једноставнијих, односно сложенијих примера, зависно од могућности ученика.
Техничке елементе лествица и акорда, разних вежби и етида треба користити за одговарајуће поступно напредовање и овладавање основним облицима техничке поставке. Постизање одређеног темпа десном и левом руком, кроз уједначен рад прстију у техничким вежбама у етидама, уједно ће послужити и квалитетнијем музичком доживљају, а рад на техници меха се прилагођава одређеној артикулацији, стилу и комплетном музичком изражавању, адекватно узрасту ученика.
Транскрибоване композиције старих мајстора користе се, путем упознавања стила, као припрема за полифонију и каснији развој сложеније слушне контроле, уз независност прстију и руку.
Разни комади и једноставне цикличне форме су потребне за почетни развој музичке маште, смисао за облик, тонске боје и развој концентрације код ученика. Употреба регистара треба да буде правилно постављена у односу на поједине музичке и техничке захтеве. Неговање квалитета тона, ритмичко-метричке стабилности, меморије, динамичко-агогичких односа и осталих елемената чак и код најједноставнијих примера школске литературе је важно за формирање комплетне музичке личности ученика на нивоу његовог узраста и његових могућности.

ДУВАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

(флаута, кларинет)

ЦИЉ
Оспособљавање ученика за самостално бављење народном музиком и за наставак школовања у средњој музичкој школи.
ЗАДАЦИ
- Упознавање ученика са народном музиком.
- Овладавање основном техником и начинима свирања народне музике на дувачким инструментима.
- Овладавање карактеристичним народним ритмовима.
- Неговање осећаја за звук, боју и динамичке могућности инструмента, као и за подржавање народне песме.
- Оспособљавање за самостално вежбање.
- Стицање искуства јавног наступања, посебно у ансамблу.
- Изградња навике редовног слушања квалитетне народне музике.
- Развијање естетских музичких критеријума.

ФЛАУТА

V разред класичног програма флауте и И разред програма народне музике за флауту

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Рад на развоју тона.
- Рад на артикулацијама.
- Рад на техничком напредовању ученика.
- Савлађивање народних ритмова.
- Савлађивање народне литературе.

ЛИТЕРАТУРА
Гордана Ђурђевић-Вардалић: Почетна школа за флауту за И разред народне музике.
1. Изворне народне и старограде песме:
- Кад би ове руже мале
- Да су мени очи твоје
- Ђувегије, где сте, да сте
- Тихо ноћи
- Јесење лишће
- Хеј, салаши
- Расло ми је бадем дрво
- Дивна, Дивна
- Разгранала грана јоргована
- Мара, Ресавкиња
2. Романсе:
- Руска романса
- Тешко ми је заборавит тебе
- Сад знанци смо стари (руска)
- Не јурите, коњи
- Беле руже, нежне руже (мађарска)
- Кад ми пишеш, мила мати (мађарска)
- Рузмарине мој зелени
3. Игре и кола:
- Моравац
- Марш на Дрину
- Бранково коло
- Пашона
- Свилен канац
- Низамски растанак
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- осам изворних народних или старограде песама;
- пет романси;
- четири кола.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна изворна или старограда песма;
2. Једна романса;
3. Једна игра или коло.
Испитни програм се изводи напамет уз сарадњу са другим инструментима Одсека за народну музику.

VI разред класичног програма флауте и II разред програма народне музике за флауту

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Даљи рад на развоју тона.
- Унапређивање артикулација.
- Рад на техничком напредовању ученика.
- Савлађивање сложене ритмичке поделе.
- Савлађивање народне литературе.
ЛИТЕРАТУРА
Гордана Ђурђевић-Вардалић: Почетна школа за флауту за II разред народне музике.
1. Изворне народне и старограде песме:
- Химна Светом Сави
- Боже правде

- Кад се сетим, Мила душо
- На крај села чађава механа
- ''Ајд идемо, Радо
- Леле дуње ранке
- Запевала сојка птица
- Где си душо, где си рано
- Саградићу шајку
- На левој страни крај срца
- Коленике
- Ој, девојче Пироћанче
- Нишка бања
- Јечам жњела Косовка девојка
- Русе косе цуро имаш
- Шано душо
- Седи Мара на камен студеницу
- Сећаш ли се оног сата
- Ој, Мораво
- Ој, јесење дуге ноћи
- Играле се делије
- Мој Милане
- Ој, голубе

2. Романсе:
- Ноћас нису сјале
- Опрости ми, мила мати
- Ко лепи сан (румунска)
- Да смо се раније срели (руска)
- Јесен стиже, дуњо моја (мађарска)
- Циганка сам мала (руска)
- Стари Циганин (мађарска)

3. Игре и кола:
- Коло Чачак
- Кукуњеште
- Казачок
- Симфонијско коло
- Жикино коло
- Дарино коло

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- осам изворних народних или старограДских песама;
- пет романси;
- четири кола.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна изворна или старограДска песма;
2. Једна романса;
3. Једна игра или коло.

Испитни програм се изводи напамет уз сарадњу осталих инструмената Одсека за народну музику.

КЛАРИНЕТ

ЦИЉ
Оспособљавање ученика за самостално бављење народном музиком и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ
- Упознавање ученика са народном музиком.

- Овладавање основном техником и начинима свирања народне музике на дувачким инструментима.
- Овладавање карактеристичним народним ритмовима.
- Неговање осећаја за звук, боју и динамичке могућности инструмента, као и за подржавање народне песме.
- Оспособљавање за самостално вежбање.
- Стицање искуства јавног наступања, посебно у ансамблу.
- Изградња навике редовног слушања квалитетне народне музике.
- Развијање естетских музичких критеријума.

III разред класичног програма кларинета и И разред програма народне музике за кларинет

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Рад на развоју тона.
- Рад на артикулацијама.
- Рад на техничком напредовању ученика.
- Савлађивање народних ритмова.
- Савлађивање народне литературе.

ЛИТЕРАТУРА
- Б. Милошевић: Балканске импресије
- І. Цанерић: Бисери народне музике И и II
- Б. Караклајић: Сто кола И, II, III и IV
- Ж. Петровић: Песме које вечно живе; Изворне народне песме и кола, старограде песме и романсе.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- пет народних кола;
- три изворне народне песме;
- пет народних песама по избору;
- три старограде песме;
- три романсе;
- три композиције по избору из збирке Балканске импресије.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)
1. Једно народно коло;
2. Једна изворна народна песма;
3. Једна старограда песма или романса;
4. Једна композиција из збирке Балканске импресије.

IV разред класичног програма кларинета и II разред програма народне музике за кларинет

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Даљи рад на развоју тона.
- Унапређивање артикулација.
- Рад на техничком напредовању ученика.
- Савлађивање сложене ритмичке поделе.
- Савлађивање народне литературе.

ЛИТЕРАТУРА
- Б. Милошевић: Балканске импресије
- Б Милошевић: Сутон на југу
- Б. Милошевић: Брезничко коло
- Б. Милошевић: Влашка олуја
- Б. Милошевић: Танино коло
- І. Ценерић: Народна кола

- Б. Караклајић: На те мислим
- Изворне народне песме и кола, старограде песме и романсе.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА:
- пет народних кола;
- пет изворних народних песама;
- пет народних песама по избору;
- три старограде песме;
- три романсе;
- пет композиција по избору из збирке Балканске импресије.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једно народно коло;
2. Једна народна песма;
3. Једна старограда песма или романса;
4. Једна композиција из збирке Балканске импресије.

Испитни програм се изводи напамет, по могућности у ансамблу.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА НАРОДНЕ МУЗИКЕ НА ДУВАЧКИМ ИНСТРУМЕНТИМА

(флаута, кларинет)

Формална структура народне музике гради се у тесном садејству текста и мелодије. Да би се народна музика на дувачким инструментима добро изводила, музичар мора да зна напамет мелодију, па и текст. Зато је врло важно посветити нарочиту пажњу слушању народне музике.

Преко разноврсног садржаја и захтева, код ученика треба развијати уредност у вежбању, јер је један од предуслова за успешно извођење народне музике поседовање добре и чисте технике свирања. Такође, потребно је инсистирати на поштовању сваке ноте и ознаке у нотном тексту које се односе на темпо, динамичко и агогичко нијансирање. Код ученика треба развијати осећање за интерпретацију која у себи садржи основне стилске карактеристике и кроз правилно усмеравање омогућити ученику развијање његове способности да у потпуности изрази своју музикалност. Народна музика се углавном свира "на слух". Зато у програму наставе треба одредити један број часова где ће ученик свирати уз неки оркестар или инструмент.

ПЕВАЊЕ НАРОДНЕ МУЗИКЕ

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за самостално бављење народном музиком и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ
- Упознавање ученика са народном музиком.
- Овладавање основном техником певања народне музике.
- Овладавање карактеристичним народним ритмовима.
- Оспособљавање за самостално вежбање.
- Стицање искуства јавног наступања.
- Изградња навике редовног слушања квалитетне народне музике.
- Развијање естетских музичких критеријума.

Завршни разред двогодишње, четворогодишње или шестогодишње школе - Одсек за класичну музику и И разред певања народне музике

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Настава певања на овом одсеку траје једну годину и могу је похађати ученици свих одсека који се налазе на последњој години главног предмета, а заинтересовани су и имају смисла за ову врсту певања.

- Циљ ове наставе је универзалније упознавање ученика са овим видом музицирања, а посебно другачији прилаз у интерпретативним елементима који су карактеристични за ову врсту музике.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ

Током једног часа радио би се историјат, слушање музике и практична настава.

ЛИТЕРАТУРА

1. Народне песме:
- Играли се врани коњи
- Расло ми је бадем дрво
- Разгранала грана јоргована (3/4)
- Ој, јаворе, јаворе
- Оро се вије крај манастира
- Широк Дунав, раван Срем
- Бећарац (Срем, Банат, Бачка, Славонија)
- Гором језде кићени сватови
- С‘ оне стране Мораве
- Све се кунем и преклињем
- Саградићу шајку
- Јоване, сине (Врање)
- Шано, душо

2. Старограде песме:
- Ти би хтела песмом да ти кажем
- За тобом моје срце жуди
- Седи Мара на камен студенцу
- Сунце јарко
- Што се боре мисли моје
- Лепа Јања
- Била једном Ружа једна
- Ја љубим Милу
- Осам тамбураша
- Не плачи, душо (Моја је драга сваку ноћ сама)
- Мансарда, мали стан
- Милкина кућа на крају
- Има дана
- Ој, споменче

3. Романсе:
- К'о лепи сан
- Лакше, лакше мој коњићу
- Мој споменче
- Нестаћеш из мог живота
- Кад' ми пишеш, мила мати
- Беле руже, нежне руже
- Шолигва је за ме
- Без бола, без туге
- Кад' не буде мене више
- Сто румених ружа
- Балада о старом Циганину
- Хтео бих те видет'
- Рузмарине мој зелени
- Цура биће жена
- Не куни ме, не ружи ме, мајко
- Гранчице мирисне

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- пет народних песама;
- пет старограде песама;

- пет романси.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна народна песма;
2. Једна старограда песма;
3. Једна романса.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Тежиште деловања на почетку треба да буде усмерено на проучавање и упознавање изворних народних песама и њихових ритмичких и стилских карактеристика. Следи упознавање са основним интерпретативним елементима и доступном литературом, повезивање са другим музичким областима, информисање о историјском развоју и слушање музике.
Приступ ученику треба да буде кроз практичну презентацију, пружање доступних аудиовизуелних материјала сарадњу са другим одсецима и кроз семинарска предавања.

3. ОДСЕК ЗА ЏЕЗ МУЗИКУ

Програм Одсека за џез музику треба да, паралелно са редовном наставом на Одсеку за класичну музику предвиђеном наставним планом и програмом, развије неке специфичне облике музичког знања и свирачког умећа који су својствени џез музици.

ГУДАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

КОНТРАБАС

ЦИЉ
Оспособљавање ученика за бављење џез музиком и за наставак школовања у средњој музичкој школи.
ЗАДАЦИ
- Интензиван и континуиран рад на развоју ученикових музичких способности - спољашњег (контролног) и унутрашњег (менталног) слуха, осећаја за ритам, музичку меморију и музичку фантазију.
- Упознавање ученика са историјатом џеза.
- Овладавање основном техником џез свирања на контрабасу.
- Постизање разумевања значења и важности специфичних музичких изражајних средстава (артикулације и регистрације) у складу са техничким захтевима инструмента, а у циљу изражавања властитих музичких способности.
- Неговање осећаја за звук, боју и динамичке могућности инструмента.
- Оспособљавање за самостално учење и вежбање.
- Стицање искуства јавног наступања - самосталног и у ансамблу.
- Изградња навике редовног слушања џез музике.
- Развијање естетских музичких критеријума.

III разред класичног програма контрабаса и И разред џез контрабаса

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- У првој години учења требало би највећу пажњу посветити добијању пицикато тона из десне руке, прво на празним жицама и то са првим и другим прстом заједно, а затим и наизменично. Упутно је користити вежбе Руфуса Рида на празним жицама, при чему треба одмах водити рачуна о прстореду десне руке код извођења различитих ритмичких образаца.
На овоме треба инсистирати и касније код свирања лествица и разложених акорада јер се проблематика "прстореда" десне руке не појављује у такозваној класичној школи контрабаса.
- Ученик треба, у зависности од броја пређених позиција, да вежба лествице кроз једну или две октаве, терце, кварте, квинте, сексте и октаве. Све ове врсте треба вежбати у

различитим ритмичким обрасцима при чему се опет проблематизује техника добијања звучног пицината, као и раније поменути прсторед десне руке.
- Разложени акорди и лествице су од највеће важности не само као извођачки задатак већ и као императив за добијање свести о склопу и функцијама појединих акорада.

ЛИТЕРАТУРА
- Вилијам Кертис: Модерна метода за бас
- Руфус Рид: Басисти у развоју
- Чак Шер: Импровизацијски бас метод
- Мајк Ричмонд: Модеран рад на бас техници
- Реј Браун: Бас метод

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна дурска лествица кроз две октаве са интервалима;
2. Блуз прогресија, по избору ученика, у одређеном темпу;
3. Основни латин ритмови: самба, румба, мамбо, бегин, ча-ча;
4. Формирање дурског, молског или умањеног по задатом тону.

Програм се изводи напамет.

IV разред класичног програма контрабаса и II разред џез контрабаса

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- У II години учења ученик би морао да научи да разлаже на контрабасу базичне врсте акорада: дурске, доминантне, прекомерне (увећане), умањене и молске, односно дур, мај 7, доминантни 7, мол, молска седмица, мол 7-5, умањени. Неке од ових сазвучја ученик би требало да научи да слушно препознаје док му наставник свира на клавиру.
- Ученик би, такође, морао да увежба формирање било ког од базичних акорада (дур мај 7, +5, мол, молска седмица, мол 7-5 и умањени) на једном задатом тону као у блуз структури од три акорда (тоника, субдоминанта, доминанта) на свим акордима.
- Три елемента: слушање и препознавање акорада, формирање базичних акорада на задатом тону и формирање блуз структура од три акорда (тоника, субдоминанта и доминанта) на задатом акорду, треба да буду саставни део годишњег испита ученика који поред класичне наставе контрабаса похађају и џез едукацију на овом инструменту.

ЛИТЕРАТУРА
- Вилијам Кертис: Модерна метода за бас
- Руфус Рид: Басисти у развоју
- Чак Шер: Импровизацијски бас метод
- Мајк Ричманд: Модеран рад на бас техници
- Реј Браунов бас метод

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Скала кроз две октаве са интервалима ритмизирана тако да изискује наизменичну употребу првог и другог прста десне руке;
2. Формирање базичних акорада (дур, мај 7, доминантни, прекомерни, мол, мол 7, мол 7-5 и умањени) на задатом тону;
3. Обликовање дорског и лидијског модуса у задатој скали;
4. Извођење џез стандарда "Увело лишће" (по могућности у ансамблу).

Програм се изводи напамет.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Суштински принцип рада треба да буде усмерен на формирање биолошки правилних и психомоторних инструментално - извођачких релација код ученика, где иницијалну улогу треба да има доживљај звука и звучне материје у менталној сфери личности (унутрашњи слух, аперцепција звучне материје).

Идући од унутрашње звучне представе ка њеној реализацији, формира се психомоторни ток који омогућава ефикасни развој креативно извођачких квалитета. Самим тим, успешност развоја младог инструменталисте зависи од професионалног развоја музичког слуха који мора да води и организује извођачке покрете.
У педагошком процесу рада треба избегавати све видове инструкција које могу да изазову утисак идолатрије према формалистичком или идеалистичком схватању професионалних принципа и поступака замаскираних појмом "школа". У том смислу требало би се ослањати на проверене поступке универзалног значаја ради постизања индивидуалног прилаза развоју ученикове уметничке личности, односно треба тежити индивидуалној едукацији - школованости.
Јединство музичког и техничког развоја ученика, индивидуални прилаз развоју ученикових могућности заснован на принципу поступности, одбацивање рада на бази "рецепата" и постизање добре школованости ученика треба да буду суштински оријентири у реализацији захтева постављених у наставном плану и програму.
Код деце која се пријављују на одсек за контрабас посебну пажњу треба обратити на њихове физичке предиспозиције, висину детета и величину руке, као и праг чујности ниских тонова.

ЖИЧАНИ ИНСТРУМЕНТИ

(бас гитара, гитара)

БАС ГИТАРА

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење џез музиком и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Интензиван и континуиран рад на развоју ученикових музичких способности - спољашњег (контролног) и унутрашњег (менталног) слуха, осећаја за ритам, музичку меморију и музичку фантазију.
- Упознавање ученика са историјатом џеза.
- Овладавање основном техником џез свирања на бас гитари.
- Постизање разумевања значења и важности специфичних музичких изражајних средстава (артикулације и регистрације) у складу са техничким захтевима инструмента, а у циљу изражавања властитих музичких способности.
- Неговање осећаја за звук и боју и динамичке могућности инструмента.
- Оспособљавање за самостално учење и вежбање.
- Стицање искуства јавног наступања - самосталног и у ансамблу.
- Изградња навике редовног слушања џез музике.
- Развијање естетских музичких критеријума.

III разред класичног програма контрабаса и И разред бас гитаре

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање основних латино ритмова.
- Читање карактеристичних латино оркестарских бас деоница и извођење једноставних латино форми.
- Упознавање са пет основних позиција дурских лествица кроз свирање интервала и лествичних фрагмената. Рад на техници десне руке.
- Савлађивање основне блуз лествице и блуз форме кроз анализу карактеристичних бас линија и једноставне блуз прогресије. Читање основних оркестарских блуз бас деоница.
- Хармонизација дурских лествица на основу терци - почетак обраде арпеђа. Упознавање са модусима.

ЛИТЕРАТУРА

- Музички институт - комплетан програм, скрипта (Лос Анђелес 1988).
- Дик Грув школа музике - комплетан програм (Лос Анђелес 1988)
- Чик Шер: Импровизацијски бас метод

- Чарли Фечер: Читање музике за бас И и II
- Вилијем Кертис: Модерна метода за бас
- Рајнхард Гледер: Транскрипције за џез бас
- Дејвид Часки: Џез и рок ритмови за басисте
- Говер и Хоксман: Етиде за бас, тромбон и баритон
- Руфус Рид: Басиста у развоју
- Реј Браун: Реј Браун бас метод
- Дејвид Бејкер: Блуз патерни за басисте
- Керол Кеј: Бас линја И, II, III и IV

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна дурска лествица у најмање три позиције у интервалима.
2. Блуз прогресија из тоналитета по избору ученика, свирана у конкретном темпу.
3. Извођење основних латино ритмова самба, румба, бегин, реге, мамбо, ча-ча.
4. Групно извођење композиције Блу-боса.

Програм се изводи напамет, делимично у сарадњи инструмената за џез музику.

IV разред класичног програма контрабаса и II разред бас гитаре

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Рад на "слеп" техници десне руке.
- Упознавање основних рок праваца кроз извођење карактеристичних бас деоница.
- Основи импровизације по џез хармонији - употреба лествица.
- Конструисање џез бас линије.
- Извођење једноставних џез форми.
- Српска и балканска народна музика - основне бас линије.
- Изучавање модуса.
- Даљи рад на арпеђима.
- Упознавање пентатонских и сложенијих блуз лествица.

ЛИТЕРАТУРА

- Музички институт - комплетан програм, скрипта (Лос Анђелес 1988)
- Дик Грув школа музике - комплетан програм (Лос Анђелес 1988).
- Чак Шер: Импровизацијски бас метод
- Вилијем Кертис: Модерна метода за бас
- Рајнхард Гледер: Транскрипције за џез бас
- Дејвид Чески: Џез и рок ритмови за басисте
- Говер и Хоксман: Етиде за бас, тромбон и баритон
- Руфус Рид: Басиста у развоју
- Реј Браун: Реј Браунов бас метод
- Дејвид Бејкер: Блуз патерни за басисте
- Керол Кеј: Бас линије И, II, III и IV.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Извођење арпеђа мол 7-5 и 7;
2. Извођење дорског или лидијског модуса;
3. Једна рок композиција;
4. Једна фанк композиција;
5. Џез стандард "Увело лишће";
6. Једна композиција у карактеристичном ритму, српска или балканска.

Испитни програм се изводи напамет, делимично у сарадњи са неким од инструмената за џез музику.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Током школовања је неопходна сарадња са осталим инструментима овог усмерења, нарочито бубњева и удараљки, јер групно извођење једноставних музичких форми изузетно подстиче и мотивише ученике за рад.

ГИТАРА

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење џез музиком и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Интензиван и континуиран рад на развоју ученикових музичких способности - спољашњег (контролног) и унутрашњег (менталног) слуха, осећаја за ритам, музичку меморију и музичку фантазију.
- Упознавање ученика са историјатом џеза.
- Овладавање основном техником џез свирања на гитари.
- Постизање разумевања значења и важности специфичних музичких изражајних средстава (артикулације и регистрације) у складу са техничким захтевима инструмента, а у циљу изражавања властитих музичких способности.
- Неговање осећаја за звук и боју и динамичке могућности инструмента.
- Оспособљавање за самостално учење и вежбање.
- Стицање искуства јавног наступања - самосталног и у ансамблу.
- Изградња навике редовног слушања џез музике.
- Развијање естетских музичких критеријума.

V разред класичног програма гитаре и И разред џез гитаре

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Етиде са трзалицом у Це и Ге-дуру са скоковима на жицама, етиде у триолама, све са употребом трзалице на прави начин.
- Упознавање са променом акорда ако се било који тон лествице снизи или повиси (доминантина доминанта). Промена молске доминанте у дурску. Упознавање са тринаестицом, облицима доминантног септакарда (6/7/9/11/13) и њиховим лествицама.
- Упознавање са импровизацијом (дијатонски приступ) И - VI - II - V, учење џез прогресија.
- Ритам: бегин, ча-ча, мамбо, босанова.
- Хроматске вежбе: "Бумбаров лет", обрада.
- Скале у свим тоналитетима и позицијама. Нови акорди.

ЛИТЕРАТУРА

- V. Левит: Модерна метода за гитару
- Т. Грин: Џез гитара
- Дела домаћих аутора: D. Краљић, П. Ивановић, М. Котлић.
- Играм самбу
- V. Белошевић: Мачкице

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- скале нових акорада;
- доминантни септакорд и обртаји;
- четири етиде;
- по једна композиција у сваком ритму.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица и положаји десне руке;
2. Једна импровизација по жељи ученика;
3. Једна прогресија по жељи ученика;
4. Једна композиција по жељи ученика.

По могућности свирати у двоје. Програм се изводи напамет.

VI разред класичног програма гитаре и II разред џез гитаре

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање са новим, алтерованим акордима и скалом алтерованих акорада (заједничка лествица за више акорада). Вежбање целотонских лествица и лествица цео тон - полутон.
- Вежбе технике леве и десне руке.
- Обрада самбе и других јужноамеричких ритмова.

ЛИТЕРАТУРА

- V. Левит: Модерна метода за гитару
- V. Левит: Мелодија и ритам за гитару
- V. Левит: Студије читања
- T. Менеган: Тонални и ритмички принцип
- T. Грин: Џез гитара
- Џ. Пас: Гитара стил
- M. Бој: Модерна гитара
- A. Дупланчић: Бразилске песме
- D. Краљић: Љубав и мода, Поведи ме на месец
- Други комади домаћих и страних аутора по избору ученика и наставника, а у оквиру пређеног градива.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- све дијатонске лествице;
- једна целостепена лествица;
- једна лествица цео степен - полу степен;
- по једна композиција сваког новог обрађеног ритма.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица по избору;
2. Три композиције различитог ритма по избору ученика.

По могућности свирати у двоје. Испитни програм се изводи напамет.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Основни задатак је да се ученицима постави здрава и чврста основа за наставак школовања и то не само техничка (рад прстију), већ права музичка, која подразумева џез израз.

Темељ остваривања програма представљају алтеровани акорди, скале алтерованих акорада, модуси, целостепена и пентатонска лествица, вежбе технике леве и десне руке, развијање музичке меморије, побољшање слушне способности и развијање осећаја за стил и фразирање. Разноврстан избор композиција подстаћи ће машту, осећајност, темперамент и духовитост, што је основни предуслов за бављење џезом.

ИНСТРУМЕНТИ СА ДИРКАМА

КЛАВИР

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење џез музиком и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Интензиван и континуиран рад на развоју ученикових музичких способности - спољашњег (контролног) и унутрашњег (менталног) слуха, осећаја за ритам, музичку меморију и музичку фантазију.
- Упознавање ученика са историјатом џеза.
- Овладавање основном техником џез свирања на клавиру.
- Постизање разумевања значења и важности специфичних музичких изражајних средстава (артикулације и регистрације) у складу са техничким захтевима инструмента, а у циљу изражавања властитих музичких способности.

- Неговање осећаја за звук и боју и динамичке могућности инструмента.
- Оспособљавање за самостално учење и вежбање.
- Стицање искуства јавног наступања - самосталног и у ансамблу.
- Изградња навике редовног слушања џез музике.
- Развијање естетских музичких критеријума.

V разред класичног програма клавира и И разред џез клавира

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Стицање основних знања из блуза.
- Стицање основних знања из блуза.
- Основи импровизације.
- Музицирање у ансамблу.

БЛУЗ
- Кратак историјат блуза уз слушање карактеристичних извођења најзначајнијих пијаниста.
- Упознавање дванаестотактовне форме блуза.
- Упознавање акордских симбола (шифара) основних акорада са практичним структурама за клавир - уски, полуширок и широки слог у основном положају.
- Типични ритмови и карактеристично фразирање у блузу са слушањем. Теме у блузу и џезу са акордским симболима (шифрама). Начин извођења теме (улога леве и десне руке код солистичког свирања) са практичним радом.
- Ритам секција у ансамблу.
- Начин извођења тема у ансамблу.
- Улога клавира у ансамблу и пратња солисте. Слушање са анализом и практичан рад у ансамблу.
- Основе импровизације на задату тему. Уводи и крајеви. Слушање уз анализу. Практичан рад на импровизацији.
- Рад на солистичком извођењу теме са једноставним импровизацијама.
- Рад у ансамблу на извођењу теме уз импровизације разних солиста.

ОСНОВЕ ЏЕЗА
- Кратак историјат (диксиленд, чикаго и свинг) уз слушање карактеристичних извођења најзначајнијих ансамбала.
- Упознавање отворене форме - хармонски модел уз тему (мелодију) који се понавља уз неодређен број импровизација.
- Понављање акордских симбола (шифара) основних акорада са проширењем на алтероване акорде. Практичне структуре акорада за клавир.
- Практично свирање акордских симбола (шифара). Обртаји уског, полуширокоr и широкоr слога. Практично свирање обртаја.
- Основни хармонски закони и следови.
- Основне стилске одлике фразирања и ритмике у џезу. Основне карактеристике џез музике у малим ансамблима.
- Фразирање у џез музици у зависности од темпа. Разлика у фразирању исте мелодије између класичне и џез музике.
- Трострука улога клавира у ансамблу - ритмичка, хармонска и мелодијска. Пратња у диксиленду, чикагу и свинг музици.
- Пратња сопствене импровизације на задату тему левом руком. Разни стилови пратње.
- Практично извођење стандардних и џез композиција У ансамблу са темом и импровизацијама.
- Упознавање са акордским лествицама са тежиштем на блуз лествицама.
- Понављање акордских лествица са проширењем на лествице алтерованих акорада. Скала доминантног септакорда. Практично свирање акорада и припадајућих акордских лествица.

ЛИТЕРАТУРА

Збирке стандардних џез тема и збирке солистичке џез музике за клавир.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- осам блуз композиција;
- осам стандардних џез композиција;
- две блуз композиције изведене са ансамблом уз импровизацију;
- две џез композиције изведене са ансамблом уз импровизацију;
- у сваком полугодишту обавезна су два наступа, интерна часа, на којима ученик свира једну композицију по слободном избору у ансамблу према аранжману из збирке.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна блуз композиција по слободном избору у соло извођењу ученика;
2. Једна џез композиција по слободном избору.

VI разред класичног програма клавира и II разред џез клавира

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Проширивање претходно стечених знања.
- Џез правци.
- Рад на ритмичким и хармонским карактеристикама џеза.
- Проширивање рада на импровизацији.
- Рад на акордским симболима.
- Музицирање у ансамблу.
ЏЕЗ
- Кратак историјат (свинг, би-бап и афро-кубан) уз слушање карактеристичних извођења у ансамблу.
- Ритмичка и хармонска антиципација акорада у џезу.
- Практичан рад на акордским симболима (шифрама) у полуширокoм и широком слогу у обе руке. Свирање акорада у обе руке без основног тона. Обртаји полушироког и широког слога у обе руке.
- Замена акорада. Рехармонизација стандардних џез тема.
- Ритмичка и хармонска антиципација као основна карактеристика џеза.
- Положај синкопа у такту с обзиром на разлике у фразирању које зависе од темпа.
- Развој пратње солисте са обе руке уз примену ритмичких антиципација и синкопа. Развој пратње теме и сопствене импровизације левом руком уз примену ритмичких антиципација и синкопа.
- Практичан рад на импровизацији. Вертикална, мешовита и хоризонтална импровизација. Практична импровизација стандардних џез тема у ансамблу.
- Балада у џез музици. Солистичко свирање баладе са темом и импровизацијом. Слушање уз анализу. Свирање баладе са темом и импровизацијом. Слушање уз анализу. Свирање баладе у ансамблу. Слушање уз анализу.
- Би-бап правац у џезу и његове карактеристике, уз слушање.
- Афро-кубан правац у џезу и његове карактеристике, уз слушање.
- Практично извођење стандардних џез композиција у ансамблу.
ЛЕСТВИЦЕ
Практичан рад на акордским лествицама, тежиште на алтерованим лествицама доминантног септакорда.
ЛИТЕРАТУРА
Збирке џез музике.
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- осам џез композиција;
- две џез композиције по слободном избору изведене са ансамблом.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Две џез композиције по слободном избору изведене солистички или са ансамблом. Испитни програм се изводи напамет.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Од наставника се очекује да се редовно, савесно припрема за часове и пажљиво прати и планира развој сваког свог појединог ученика. Ова припрема обухвата читав спектар активности - од детаљног проучавања композиција са ученикове репертоара (аналитичким просвиравањем или, евентуално, припремањем за извођење на концерту), преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о ученику раду и напретку.

Током читавог периода ученикове рада на остваривању програма, наставник ће се трудити да му пренесе своје знање о: кратком историјату (свинг, би-бап и афро-кубан) уз слушање карактеристичних извођења у ансамблу, ритмичкој и хармонској антиципацији акорада, акордским симболима (шифрама) у полуширокоm и широком слогу у обе руке, свирању акорада у обе руке без основног тона, обртајима полушироког и широког слога у обе руке, замени акорада, рехармонизацији стандардних џез тема, ритмичкој и хармонској антиципацији као основној карактеристици џеза, положају синкопа у такту с обзиром на разлике у фразирању које зависе од темпа, развоју пратње солисте са обе руке уз примену ритмичких антиципација и синкопа, развоју пратње теме и сопствене импровизације левом руком уз примену ритмичких антиципација и синкопа, импровизацији, балади у џез музици, би-бап правцу и афро-кубану.

ДУВАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

(саксофон, труба, тромбон)

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење џез музиком и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Интензиван и континуиран рад на развоју ученикових музичких способности - спољашњег (контролног) и унутрашњег (менталног) слуха, осећаја за ритам, музичку меморију и музичку фантазију.
- Упознавање ученика са историјатом џеза.
- Овладавање основном техником џез свирања на дувачким инструментима.
- Постизање разумевања значења и важности специфичних музичких изражајних средстава у складу са техничким захтевима инструмента, а у циљу изражавања властитих музичких способности.
- Неговање осећаја за звук, боју и динамичке могућности инструмента.
- Оспособљавање за самостално вежбање.
- Стицање искуства јавног наступања, посебно у ансамблу.
- Изградња навике редовног слушања џез музике.
- Развијање естетских музичких критеријума.

САКСОФОН

III разред класичног програма саксофона, обое, кларинета или фагота и И разред џез саксофона

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање са инструментом.
- Рад на разликама - предувавање, грифови.
- Култивисање тона.
- Артикулација.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске и молске лествице са четири предзнака.
- Упознавање са аутентичним староцрквеним модусима: дорским, лидијским и миксолидијским (као дијатонског низа неалтерованих тонова) у савладаном распону.
- Блуз лествица у Це-дуру.

ЛИТЕРАТУРА
Џез саксофон:
- Џими Дорси: Школа за саксофон
Етиде и џез композиције по избору наставника.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
СМОТРА (на крају школске године)
1. Једна дурска лествица, један модус и блуз лествица у савладаном распону;
2. Џез саксофон: једна композиција уз пратњу клавира.

IV разред класичног програма саксофона, обое, кларинета или фагота и II разред џез саксофона

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Савлађивање укупног распона алт Интонација.
- Артикулација.
- Субтон.
- Оф бит *(оф беат)* фразирање.
- "Блу" ноте *(блуе нотес)* и начин примене.
ЛЕСТВИЦЕ
- Све дурске и молске лествице у пуном распону.
- Дорски, лидијски, миксолидијски, еолски и локријски модус (као дијатонски низ неалтерованих тонова) у четири основна тоналитета, у пуном распону. Модуси се на часу свирају уз клавирску пратњу наставника.
- Третман "евоид" нота *(авоид нотес).*
- Блуз лествица у четири основна тоналитета, са методом "мајнус уан" *(минус оне).*
ЛИТЕРАТУРА
Џез саксофон:
- Јозеф Виола: Етиде за саксофон, том И и II.
Хајнц Хениг: Студије за саксофон
Одговарајућа школа другог аутора.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна лествица и један модус у пуном распону;
2. Џез саксофон:
- Џез стандард-ритам чејнџис *(рхythm цхангес)* форма А, А, Б, А (32 такта).
- Блуз: форма 12 тактова (3 х 4), са импровизацијом, уз пратњу клавира, контрабаса и удараљки (пожељно са ученицима на пратећим инструментима).

ТРУБА

III разред класичног програма трубе и И разред џез трубе

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Упознавање ученика са историјатом џез музике у свету и код нас.
- Артикулација у џез музици.
ЛЕСТВИЦЕ
Дорска и миксолидијска лествица - модуси у Це, Де, Е, Еф, Ге и блуз скала у Це, Еф и Ге.
ЛИТЕРАТУРА
- Збирка акордских лествица и вежби за трубу у основној и средњој музичкој школи - џез едукација, вежбе од 1-14.
- Збирка џез мелодија за основну и средњу музичку школу - џез едукација.
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- све планиране лествице;

- четрнаест вежби;
- две џез композиције.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна дурска или миксолидијска лествица;
2. Једна блуз лествица;
3. Једна вежба;
4. Једна џез композиција у ансамблу или уз пратњу клавира или матрице.

IV разред класичног програма трубе и II разред џез трубе

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Све дурске и молске лествице у пуном распону.
- Дорски, лидијски, миксолидијски, еолски и локријски модус (као дијатонски низ неалтерованих тонова) у четири основна тоналитета, у пуном распону. Модуси се на часу свирају уз клавирску пратњу наставника.
- Третман "евоид" нота *(авоид нотес).*
- Блуз лествица у четири основна тоналитета, са методом "мајнус уан" *(минус оне).*

ЛЕСТВИЦЕ

Дорска и миксолидијска лествица у А, Ха, Цис, Дис, Фис. Блуз лествица у Де, А, Бе.

ЛИТЕРАТУРА

- Збирка акордских лествица и вежби за трубу у основној и средњој музичкој школи - џез едукација, вежбе од 14 до 28.
- Збирка џез мелодија за трубу у основној и средњој музичкој школи - џез едукација.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- све планиране лествице;
- четрнаест вежби;
- четири џез композиције.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дорска или миксолидијска лествица;
2. Једна блуз лествица;
3. Једна вежба;
4. Једна џез композиција у ансамблу или уз пратњу клавира или матрице.

ТРОМБОН

III разред класичног програма тромбона и И разред џез тромбона

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање ученика са историјатом џез музике у свету и код нас.
- Артикулација у џез музици.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дорске и миксолидијске лествице Це, Де Е, Еф, Ге. Блуз лествице Це, Еф, Ге.

ЛИТЕРАТУРА

- Америчка школа: Џез етиде

КОМАДИ

- Два џез стандарда по избору наставника.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна дорска или миксолидијска лествица;
2. Једна блуз лествица;
3. Једна џез етида;

4. Један џез стандард.
Испитни програм се изводи напамет.

IV разред класичног програма тромбона и II разред џез тромбона

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Све дурске и молске лествице у пуном распону.
- Дорски, лидијски, миксолидијски, еолски и локријски модус (као дијатонски низ неалтерованих тонова) у четири основна тоналитета, у пуном распону. Модуси се на часу свирају уз клавирску пратњу наставника.
- Третман "евоид" нота *(авоид нотес)*.
- Блуз лествица у четири основна тоналитета, са методом "мајнус уан" *(минус оне)*.
- Упознавање ученика са ознакама џез акорада и шифрама.

ЛЕСТВИЦЕ
Дорске и миксолидијске лествице А, Ха, Цис, Дис, Фис. Блуз лествице Де, А, Бе.

ЛИТЕРАТУРА
- Џими Аберсолд: Вежбе акорада (разложених) у бас кључу, од 10 до 20 вежбе
- Америчка школа: Џез етиде

КОМАДИ
- Три џез стандарда по избору наставника.

ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Једна дорска или миксолидијска лествица;
2. Једна блуз лествица;
3. Једна џез етида;
4. Један џез стандард.

Испитни програм се изводи напамет.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА ЏЕЗ МУЗИКЕ НА ДУВАЧКИМ ИНСТРУМЕНТИМА

(саксофон, труба, тромбон)

Тежиште деловања на почетку треба да буде усмерено на проучавање и упознавање лакших џез и блуз стандарда.

Следи упознавање са основним интерпретативним елементима и доступном литературом, повезивање са другим музичким областима, информисање о историјском развоју и слушање музике.

Приступ ученику треба да буде кроз практичну презентацију, кроз историјски преглед, пружање доступних аудиовизуелних материјала, сарадњу са другим одсецима и кроз музичке радионице.

У настави саксофона, трубе и тромбона посебну пажњу треба усмерити на обликовање тона, његову правилну поставку кроз упознавање са основама технике дисања и правилну импостацију усника или писка, као и на свирање "блу" тонова и фразирање. Од самог почетка, у оквиру регистра који омогућава најлакшу емисију тона, применити све елементе који се односе на правилно узимање ваздуха и његово рационално коришћење кроз одговарајуће обликовање усана код инструмената са усником (труба, тромбон) и правилно обликовање усана код инструмената са трском (саксофон).

Посебну пажњу у настави саксофона, трубе и тромбона обратити на тонске вежбе преко којих ученик треба током школовања у основној музичкој школи да овлада тоновима свог инструмента подједнако звучно и квалитетно у различитим регистрима. Упоредо са тонским радити и на техничким вежбама које, почев од једноставнијих ка сложенијим, доприносе развоју свих техничких елемената владања инструментом. Посебну пажњу усмерити на свирање вежби у различитим артикулацијама.

У току школовања обрадити модусе и дурске и молске лествице. У свирању лествица примењивати разложено свирање, као и свирање доминантних дурских и умањених септакорда код молских тоналитета. Лествице увек свирати у одређеном ритму од

почетка до краја, у истом темпу, без убрзавања и успоравања. Лествице обавезно свирати напамет.
У току школовања у раду на етидама увек до краја инсистирати на потпуном овладавању сваког техничког и тонског захтева који је задат у нотном тексту. Упутити ученика у аналитичан приступ рада који се односи на тоналитет и предзнаке у току саме вежбе, сложеније ритмичке, техничке и тонске елементе, као и рад на појединим пасажима који захтевају посебну пажњу. Код ученика, преко етида разноврсног садржаја и захтева, развијати уредност у вежбању, поштовање сваке ноте и ознаке темпа. Од самог почетка код ученика развијати осећање за интерпретацију која у себи садржи основне стилске карактеристике композиције и кроз правилно усмеравање омогућити сваком ученику развијање његове способности и музикалности.
У оквиру свих елемената који чине наставни процес (тонске и техничке вежбе, лествице, етиде и комади за извођење уз пратњу клавира), неопходно је пажњу ученика усмерити на интонацију и чисто свирање које може омогућити само правилна поставка инструмената и правилна примена технике дисања.

УДАРАЉКЕ

ЦИЉ
Оспособљавање ученика за бављење џез музиком и за наставак школовања у средњој музичкој школи.
ЗАДАЦИ
- Интензиван и континуиран рад на развоју ученикових музичких способности - спољашњег (контролног) и унутрашњег (менталног) слуха, осећаја за ритам, музичку меморију и музичку фантазију.
- Упознавање ученика са историјатом џеза.
- Овладавање основном техником џез свирања на бубњевима.
- Постизање разумевања значења и важности специфичних музичких изражајних средстава у складу са техничким захтевима инструмента, а у циљу изражавања властитих музичких способности.
- Неговање осећаја за звук, боју и динамичке могућности инструмента.
- Оспособљавање за самостално вежбање.
- Стицање искуства јавног наступања, посебно у ансамблу.
- Изградња навике редовног слушања џез музике.
- Развијање естетских музичких критеријума.

БУБЊЕВИ

III разред класичног програма удараљки и И разред бубњева

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Упознати ученике са џез фразирањем и начином седења за инструментом, са посебном пажњом на положај ногу.
- Постепено обрађивати свинг ритам тако што се прво увежбава фигура на чинели *(Ride Cymbal)*.
- Да би свирање на чинели постало стабилно, додати ударце левом руком по добошу у четвртинском покрету по слободном избору.
- У зависности од способности ученика, додати фигуру на контра чинели (на 2. и 4. добу) и на бас бубњу (на 1, 2, 3. и 4. добу).
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
СМОТРА (на крају школске године)
1. Две композиције са ансамблом.
Програм се изводи напамет.

IV разред класичног програма удараљки и II разред бубњева

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Наставити са развијањем независности леве руке свирањем вежби у осминском покрету без акцента, а у зависности од ученикових могућности и са акцентирањем појединих нота.
- Паралелно са тим упознати ученика са беат ритмом, основни облик, а у зависности од афинитета и са варијацијама. У савлађивању овог ритма кренути такође од фигуре у десној руци (контра чинела), затим додати леву руку (добош) и на крају десну ногу (бас бубањ).
- Од латиноамеричких ритмова обрадити боса нову ритам са упрошћеном фигуром на бас бубњу (1. и 3. доба четвртине). У савлађивању овог ритма или истим поступком као код претходног ритма.
ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
1. Две композиције са ансамблом.
Испитни програм се изводи напамет.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Програм се базира на принципу постепеног упознавања са основним нотним вредностима, од целе до осмине или од целе до шеснаестине у зависности од способности и могућности ученика. Програм омогућава примену уџбеника и остале литературе свих аутора који обрађују ову проблематику. Да би се лакше савладао, неопходно је направити добру припрему техничким вежбама (рад зглоба, прсти шаке, путања палице). Техничке вежбе и етиде морају бити саставни део сваког часа као и слободне композиције-комади уз пратњу клавира, кад год је то могуће.

ЏЕЗ ПЕВАЊЕ

ЦИЉ
Оспособљавање ученика за бављење џез музиком и за наставак школовања у средњој музичкој школи.
ЗАДАЦИ
- Интензиван и континуиран рад на развоју ученикових музичких способности - спољашњег (контролног) и унутрашњег (менталног) слуха, осећаја за ритам, музичку меморију и музичку фантазију.
- Упознавање ученика са историјатом џеза.
- Овладавање основном техником џез певања.
- Стицање искуства јавног наступања, посебно у ансамблу.
- Изградња навике редовног слушања џез музике.
- Развијање естетских музичких критеријума.

Завршни разред двогодишње, четворогодишње или шестогодишње школе - Одсек за класичну музику и И разред џез певања

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ
- Настава овог предмета траје једну годину и могу је похађати сви ученици који се налазе у последњем разреду основне музичке школе, а заинтересовани су и имају смисла за ову врсту певања.
- Циљ наставе џез певања је упознавање ученика са овим видом интерпретације, а посебно другачији прилаз елементима извођења који су карактеристични за џез музику.
НАСТАВНИ ПРОГРАМ
Током часа ради се историјат, слушање музике и практична настава.
ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА
- Домаћи аутори: D. Краљић, Б. Симић, А. Кораћ, П. Ивановић, М. Котлић
- Страни аутори: Џ. Гершвин, К. Портер, Р. Роџерс, Џ. Керн, Х. Арлен, І. Берлин, D. Елингтон, Х. Манцини
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
- три композиције домаћих аутора;

- пет композиција страних аутора;
- савладати стилске и ритмичке карактеристике, као и варирање теме када су у питању џез и блуз стандарди.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна композиција домаћих аутора;
2. Две композиције страних аутора;

Програм се обавезно изводи уз пратњу корепетитора.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Тежиште деловања на почетку треба да буде усмерено на проучавање и упознавање лакших џез и блуз стандарда.

Следи упознавање са основним интерпретативним елементима и доступном литературом, повезивање са другим музичким областима, информисање о историјском развоју и слушање музике.

Приступ ученику треба да буде кроз практичну презентацију, кроз историјски преглед, пружање доступних аудиовизуелних материјала, сарадњу са другим одсецима и кроз семинарска предавања.